3,

Digitized by Google

7 - 10. G. 3.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

GVILLELMI NEVBRIGENSIS

ANGLI, CANONICI AD Regulam S. Augustini,

DE REBVS ANGLICIS suis temporis, libri quinque.

NVNC PRIMVM AVCTIORES XI. Capitulis hactenus desideratis, & notis IOANNIS PICARDI Bellouaci æquè Canonici ad S. Victoris Parisiensis.

PARISIIS,

Apud CAROLVM SEVESTRE, & DAVIDEM GILLIVM, via Iacobæa, è regione Mathurinorum,

ET

IOANNEM PETIT-PAS, via D. Ioannis Lateranensis in Collegio Cameracensi.

M. DC. X.

Cum Priuilegio Regis.

Digitized by Google

AD POTENTISSIMVM, ILLVSTRISSIMVMQVE D.D. CAROLVM GONZAGAM

& Cleuensem, Franciæ Patricium, Niuerni Rhetelique Ducem, Mantuanum & Porcianum Principem, nec non Campaniæ Gallicæ Brigiæque Regium Præfectum, &c.

In Guillelmi Neubrigensis Historiam Proloquium I. Picardi.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

VEl tandem liceat, quia necesse, hunc offerre Auctorem, vt gratissimo tuo erga nos animo qualitercũque respõdeamus, & beneficiũ priuatũ publica testemur gratulatione. Serius quidem pro officio, gratiæque collatæ

magnitudine: ita vt vereamur ne nostra χάρις ἀ βραδυπȣ̃ς sit ἄχαρις χάρις, quanquam æquissimi rerum æstimatores nihil vnquam duxere, vel dixere serum, si serium. Quàm verò serium, si ex voto Momi fenestrata nobis inessent pectora, etiam talpæ penitius viderent. Interim, si iuuat Angliam renauigare huius historiæ foliis, ceu velis, licet. Quidni? Cum & Princeps Mauricius tibi ex ea aduolanti (redeunti *enim dixisse, tuam minueret celeritatem*) *censuerit inter visenda, veliuolum ostentare currum: qui tamẽ nec te vel ad Gessoriacum Morinorum portum vehat, tantum abest, vt suo perbreui tractu reuehat Doueriũ: indeque remigres Londinũ vrbiũ Anglicarũ vrbẽ, quã hoc in libro spectabis non splẽdidis illis, quæ iubẽte serenissima Regina Elisabeta licuit videre, quantũ libuit, insignẽ: sed a conciliis*

a De quibus l. 1 c. 10. 30. & l. 3. c. 1.

habitis, Regibus Stephano, Henrico, II. Ricardique Regis coronatione: L.4.c.1. *spumantem noxio Iudæorum perfidorum cruore: turbatam Guillelmi Londinensis indigenæ factione. At moræ satis in Anglia: loci varietas tollat fastidium, præterquam quod festinas ad grauiora, vt lustratis Zelandiæ celeberrimis vrbibus applices in Hollãdiam, priscis, Batauiam: & salutato Mauricio Principe, nec non eius germanis, Lugdunum Batauorũ peruenias: Scaligerumque nostratem, reipublicæ literariæ præcipuum columen & lumen inuisas. Conduxerit enim plurimum tanti viri aspectus non iniucundus, ad detergendum, si quod haurias, tædium* [b] *ex eiusdem Hollandiæ inundatione ab Auctore nostro recensita vt pote suo æuo facta: & certè sic damnosè, crudeliterque, vt ne ipsis quidem iumentis parcitum. Quid mitius speretur de heris, scilicet homi-*

[b] De qua l.3, c.1.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

nibus, si vel serui innoxij luant capite? Delatus Hollandia Northolandiam, stupuisti insolitos populi mores & fœminę marinę nuper comprehensæ, aliquandiuque cum indigenis versatæ: Cuius haud dispares intueberis in Guillelmi nostri Anglia,[c] pueros toto corpore virides. Daniam tamen appulsus & à Rege perhumano exceptus magnificè: cernes aliud his longè mirabilius, scilicet[d] Nicolaum Brek*spearium Anglum, patris Codro pauperioris filium sic prouectum, vt pontificias Albanensis Ecclesiæ meritus infulas, Apostolicus Legatus id obierit regni, paulo pòst Romanus pontifex inaugurandus. Huc vsque pacifica. Magnanimum enim pectus tuum spirans belli verè belli auet castra & hostes illos, cum quibus maiores tui pugnauere gladiis non volsellis: aut, vt pugnaretur, effecerunt: nominatimque S. Bernardi, ęqualis Guillelmus Ni-*

[c] l. 1. c. 27. cui iungátur notæ.

[d] de quo l. 2. c. 6.

uernensis Comes (nulla enim tum Ducis mentio vel titulus) iustitiæ sanctitatisque nomine celeberrimus in historiis : qui anno incarnati Christi MCXXVIII. *venit ad Trecense* e *concilium à Mathæo S.R.E. Legato coactum, unâ cum Archiepiscopis & cōprouincialibus Remensis Senonensisque diœceseωn, ad præscribendas leges militibus Templariis: quos Auctor noster appellat mortis contemptores, & suis locis nonnulla eorum fortia denarrat gesta: Sed vbi in actis*[f] *Lateranensis Concilij , nominatim legi Albigenses hæreticos, aqua igniqué interdictos : venit in mentem* g *Odo Niuernensis Comes anno* MCCIX. *profectus ad eandem hæreseωn excetram debellandam non Herculis, sed fidei Catholicæ claua: vbi expugnatæ Carcassonæ regimen oblatum refutauit modestè: &, vt Simon Monfortius susciperet obtestati sunt ille Duxque*

e Hoc de Concilio lege notas ad epist. 39 S Bernar poster. edit.

f l. 4 c. 24.

g De quo Petr. Vallis Sernaiæ c. 15. & 21. Hist. Albig.

*Burgundiæ. Hęc quidem in Occidente: Oriens autem longè clarior apparet expeditione Philippi Francorum (qui Petri Comitis Niuernensis filiam dedit coniugem Herueo à Gierno, & cum ea Comitatum Niuernẽsem, (*hinquit *Altissiod. Monachus) & Ricardi Anglorum Regis: quos insequebantur Henricus Cãpanus, Stephanus Blesẽsis, Rainaldus,* Herueus *Giernius* [i] *Erixque Niuernenses Comites, & alij complures Dynastæ interpositis annis pauculis ad idem bellum accincti: qui licèt pro virili desudarint, haud tamen coerceri hactenus valuit illis ipsis Orientis finibus ceu rapidus torrens Mahumetes ille Christianismi perduellis. Ea de caussa plerique* Gallorum *principum, vt illustrem bellis superioribus coronidem imponerẽt: mox Christianæ fidei clypeo plusquam septemplici muniti ruerunt in idololatras, pulchrãque petierunt per*

[h] in Chronol. anno, 1199.

[i] eius mẽtio apud Ioan. Herold. l. 2. Bellisacri c. 2. l. 3. Ioan. Herold.

vulnera mortem: qua & tu, Serenissime Princeps, stimulatus, simulque Hierosolymitanis maiorum præliis excitatus acriùs, quàm Themistocles Miltiadis trophæis, peruenisti tandē Viennam Austriacam, salutasti Mathiam Archiducem Imperatoris Germanum, & comparatis militiæ necessariis, ocyor Euro te applicasti ad Toparcham Russeuormium castrorum præfectum: à quo fuisti honorificè in consilium assumptus, agnitusque velut ab Vlisse, alter Achilles, excelsi animi ardore: quem mox explicuisti, certior factus de duobus Turcarum millibus stationem agentibus intra secundum ab exercitu Christiano milliarium: illos haud minùs prudenter quàm fœliciter inducens syluæ, vt gustarent de insidiatoribus. Cùmque Polemarcha rescisset Pesto consulēdum: haud mora copias immittit militares. Tu verò simul ruis inter confertas acies ac ad

Hæc & insequentia ex itinerario eiusdē Ducis edito Viēnæ Austriacæ.

Comitem Martinengum faucibus gladiorum eruendum: at sensisti priùs, quàm videris occũbentem. Pugnis singulis aderas propugnator oppugnatorque, &

Nulla dies aberat, quin linea ducta superesset

hostium depicta cruore, tuique ensis cuspide velut penicillo expressa. Cæteris tamen diebus præclarior ille, quo Præfectus Castrensis, hybernorum prouidus incommodorũ indixerat tẽpus oppugnandi superiorem Budæ vrbis regionem. Ruina muri licet angustiore facta, datur signum ad pugnã: à qua nullius precibus reuocari potuisti, arbitrans deiectos militum animos exemplo tuæ magnanimitatis erigendos. Quod perquam necessarium fuerit, testabatur iter ad murum, cadaueribus saburratum, vulneratorum stagnans cruore, moribundorum personãs suspiriis, plumbeis persperfum glandi-

bus, quarum una cæteris audacior & cæcior, te constanti gradientem passu ad murum disiectum, in læuo percutiens latere, penetrauit thoracem, proximè cor & pulmonem: Sic tamen diuinitus illapsa, ut ne vitalia quidem attigerit, sed ad inferiora sensim delapsa steterit uno ab exitu semidigito: vnde incisionem dorso factam postulãs simul dedit tam stupendũ tuæ patientiæ exemplum, ut nec Marius Rusticanus, qui se vetuerat ligari dum secaretur: nec Anaxarchus, quum in pila lapidea tunderetur, inuitans contusorem: nec Ioannes Aragonię Rex candens chirurgi ferrum tam cõstanter passus, ut supra quam oportebat ureretur, te superiores aut debẽat aut posint prædicari. Hisce verò nec otiosè iungendum duxerim tuum cedro dignissimum responsum ad eos qui te monebant de fluuio sanguinis ex vulnere manante: Sat, *dixisti*, mihi

adhuc ſanguinis in eius bello, qui pro noſtra reparatione vel nouiſſimam profudit ſtillã. *Sic feruebat in exangui pene corpore ſanguis Chriſti : Sic*

Horat.l.4 Car. Ode 4.

Fortes creantur fortibus & bonis:
Eſt in iuuencis, eſt in equis patrum
Virtus:nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Sic animabant recentia Ludouici cariſsimi genitoris vulnera inflicta à Proteſtantibus: quos vt Matiſcone expulit, de puerperio coniugis amantiſsimæ certior factus, Niuernum contendit. Idque cum fama volans Proteſtantibus vel mage Deteſtantibus indicaſſet: vltionis via diſquiſita eſt fraudulenta, vt quem virtute non poterant, dolo perimerent. Longè tamen aliter cecidit: Ludouicus enim licèt valdè impar & quadraginta tantùm ſtipatus nobilibus, irruit in hoſtes tam

animosè, vt coegerit Euro velociores, quaſi vulpes in antrum Antrani fugere. Cuius victoriæ teſtis perſtitit vulnus inflictum exploſione ſclopeti. Noſtri verò animi tibi deuotiſsimi ſi hæc hiſtoria, quaſi perpetuus arrhabo tuis obuerſetur oculis, & aliquando teratur manibus: aut, ſi iuuat, quanti Ilias Homeri ab Alexandro Magno, vel Pędia Cyri à Scipione Africano, tanti fiat à te: exultabimus de beneficio pulchrè fœnerato. Momentoſa tamen ſi negotia inuideant, non inuidebimus, quin ſaltem gloriabimur de recepto noſtro tuis manibus munuſculo.

AVCTORIS VITA, CONſcriptore Ioanne Picardo Bellouaco, Canonico ad S. Victoris Pariſienſis.

GVILLELMI noſtri ſcripturus vitam: benignè præmonitum velim exoratumque lectorem, ne fucum ſibi factum cauſetur, quòd catenatam ſingularium narrationem non compoſuerim. Collacteorum, æquæuorum, vel contubernalium debita facilisque fuerit hæc opera: noſtra verò, inter legendam eius hiſtoriam animaduerſa, diſtinctè ordinatimque diſponere. In quibus cum deſignaro patriam, natiuitatis annum, pueritiæ, & virilis ætatis exactæ modum: reor me facturum ſatis & muneri & pollicitationi.

Nordhumbria, Septentrionalis pars Angliæ: regnique dum eptarchia regeretur, inclyta titulo, fuit natale ſolum Guillelmi[a] in prouincia Deirorum an-

a l.1.c.18.

no Christi MCXXXVI. (neque enim postremum anni MCXXXV. mensem digner nomine anni, quo Henricus I. decessit) Stephani [b] Regis Anglorum, primo. Bonis autem malisue parentibus num ortus: licèt nec ipse subindicarit, datur tamen nosse, vt S. Basil. S. Gregorij Nazianzeni literas videlicet: *ὥσπερ οἱ τοὺς τῶν φίλων παῖδας ἐκ τῆς ἐπιφαινομένης αὐτοῖς ὁμοιότητος πρὸς τοὺς τεκόντας.* Quam quidem similitudinem exprimemus, suisque distinguemus locis, inhærentes vestigiis naturæ, quæ sua sensim expolit, & imperfecta, tandem omnibus absoluit numeris.

[b] *ex fine præmij ad hos libros.*

Guillelmus igitur vt pueritiam, iniit & laudabili parentum cura, Neuburgēse coenobium: quò ex eodem fōte simul hauriret saluberrimas sanctimoniæ & eruditionis aquas. Hinc ei postea cognomentum Neuburgensis, non Neubrigensis, vt hactenus falsò prætulere libris excusi; quod tamen placuit relinquere ne mutata facies alterum hominem suaderet. Auctor verò ita: [c] *Bellelanda Vno tantum milliario distat à Neuburgensi ecclesia, quæ me in Christo à puero aluit.* His accedit Anglicani Codicis mē-

[c] l.1.c.15.

branei elogium istiusmodi : *Chronica Vuillelmi de Nouoburgo*, & Ioãnes Baleus Anglus centuria III. Scriptorum Angliæ & xiii. in introductione pro formanda historia, cognominans Guillelmum, Nouoburgensem: voce quidem commodiori, semilatina tamen. Quod
d'.4.c.10. enim apud Vegetium legimus, Burgũ: non Vegetio, sed imperitæ plebi, Lector peritus dabit. Guillelmo tandem nostro maneat cognomen Neuburgẽsis vel Nouoburgensis à cœnobio condito Nouoburgi in diœcesi Eboracensi, pietate sumptibusque viri nobilis Rogerij Mulbraij Galli, oppidulo Gornaco ad Bellouacorum Normanorumque confinia oriundi. Agnomini verò fuisse Paruum vel Petite, auctorem habeo Ioannem Baleum. Guillelmus igitur Nouoburgi educatus puer, doctusque ea, propter quæ discenda,

Pueris dant crustula blandi Doctores,

sic Latinæ studuit linguæ, vt vix in eo deprehendas micam stribiliginis: qua plerique contemporanei scatent scriptores. Paulò pòst egressus pueritiã, suique seculi exhorrescens corruptos mores: canonicam victurus vitam, iurauit

uit in verba Auguſtinianæ regulæ. Hinc mox ad S. Patris Auguſtini ſeſe componens exemplum diuinis incubuit paginis: eaſque tandem improbo labore ita præ manibus habuit, vt paſſim lepideque ad rem ſuam verteret. Dicti mei sũt teſtes locupletiſſimi, creberrimę earumdem notæ, in hac hiſtoria deſideratæ hactenus, licèt forſan perneceſſariæ ad inhibendam aliquot delicatulorum nauſeam: qui vt delibarunt quiddam minus Ciceronianum, tumidis expuunt buccis. Eam verò ſanctarum literarum ſcientiam vel cæcis indicarent ſermones ab eo quidem relicti: ſed ab impiis trucibuſque blattis, aut ſectariis Anglis crudeliter depaſti. Hac eruditionis fama, percrebeſcebat nomen Guillelmi, potiſſimè in Eboracenſi tractu. Vnde Rogerus Bellelandenſis abba tam improbè cum illo egit, vt Cantica Canticorum (quod volumen, iudicio [e] S. Hieronimi quãtò breuius, tanto difficilius) ſuſceperit explicanda. Interim, varia memoriæque non indigna gerebantur in Anglia, Scotia, Hybernia, Gallia, quin & in Oriente. Æbredus Rieuallenſis Archimandrita volens po-

[e] *e ad cap. 1. Agg.*

ē

ſteris conſultum : epiſtola ad Guillelmum data, vt hæc in hiſtoriam conferret, monuit. Paruit, ſed quam modeſtè, patet ex reſponſo : quàm veraciter, ex ipſa hiſtoria. Vniuerſa enim aut ſuis, aut alienis vidit oculis, aut à viris fide dignis accepit : qualia ſunt f de ſepultura Guillelmi nothi: de g Thoma Eboracenſi, Eudone, Vuimundo Epiſcopo, pueris viridibus, vaſculo mirabili, Guillelmo Trẽcheuello : Godrico, Ketello : Henrico II. Anglorum Rege ad Sepulchrum S. Thomæ Cantuarienſis inſigniter publiceque abiecto & cæteris, quos aduertet vigilans Lector. Horum autem nonnullos ſi viderat illaudatis expreſſos coloribus nempe Gerardum Eboracenſem, Hugonem Ceſtrẽſem, Rogerum Saleſberienſem, Alexandrum & Galterium Lincolnienſem tandemque Rotomagenſem, & Guillelmum à longo campo Elienſem, præſules, nec non profanos dynaſtas: Si inquam videat deformatos: eodem vultu, iiſdemque contueatur oculis, memor Strabonis l. 1. Geographiæ aſſerentis ἱϛορίας ἀλήθειαν ἐῖναι τέλος ί quem tamen cõſtitutum finem excedet, imò non accedet reiiciens hiſtoriam,

f l. 1. c. 1.
g Ibid. c. iii, c. xix. c. xxiii cc.

clericorum Regumque probris perſperſam: quaſi verò nec illi, nec hi fuerint homines: vitaque impurior diuinas eorum attingat infulas (vtroſque enim Deos vocari etiam ſacris in chartis nemo non ſcit) & cœleſtem ſoluat maieſtatem. Sic, inquies, huc alliduntur quorundam carinæ, vt ex naufragio ne tabula quidem ſuperſit, fateor, quia nec integræ fidei anchora fundatę fuerant: nec diuino, ſed humano afflatæ ſpiritu, merito ad varias hæreſeωn alliduntur rupeculas. Baſilius Macedo Imperator non hiſtoriæ tribuit huius caſus originem c. lvii. exhortationum, ad filium Leonem cognomento Philoſophum, commendans hiſtoriæ ſtudium his verbis: ἱστορίας ἀρχαίας cc. Euoluere ne vnquam ceſſes hiſtorias antiquas: ibi enim reperies ſine labore, quæ alij magno cũ labore congeſſerunt: atque inde bonorum virtutes, & improborum vitia cognoſces, vt vitę humanæ varias mutationes, & rerum cõuerſiones: mundi huius inſtabilitatem, & imperij ad cadendum pronitatem diſces. Breuiter malefactorum pœnas & bonorum præmia leges: quorum illa fugies, ne vltionis, quæ inde

ſequitur, ſeu eritatem patiaris: hæc autem amplecteris, vt præmia, quæ ex eis manant, conſequi merearis.

Si quid igitur prauum in hiſtoriam legas relatum: non hiſtoriæ dederis, ſed prauitati hominum, qui tam impudenter peccarũt, vt omnem dedecoris perpetui depoſuerint metum: ſuamque impudentiam ad poſteros tranſmitti, nec piguerit, nec puduerit, nec pœnituerit.

Qui conſulunt abſtinendum hodie ab euulgatione librorum alicubi referentium ſordes Clericorum, ne infirmis noceant, & ad Caluiniſmum ſternant iter: laudandi certè, quia maternæ gloriæ ſtudioſi: Laudabiliores, ſi id tantùm educeret huiuſcemodi perfidos transfugas, quin potius gygantea eorum ſuperbia. Quicquid enim cogitant aut loquuntur, ſuperbia eſt.

Reuertor ad Guillelmum noſtrum: qui vbi acerbum quiddam, & ad humanæ rationis lances iniuſtum narrauit: mox, ne lectoris iudicium, futiles parũque Chriſtianæ ratiocinationes occupent, educit Theologiæ pene, conſiderata reſponſa, & fidelium mentibus percommoda: quæ licet legere l.4. c.13. &

& alibi, huius operis: Quod quidem,
tor, quia nunc habes auctius variis
is, periodis, & vndecim capitulis ha-
nus desideratis: D. Rumetio in Se-
:u Parisiensi Aduocato gratias age:
ɔ si potis es refer. Perhumanè com-
ıdauit vetus exemplar, cuiuspiam
ıglosaxonis descriptum manu: quam
tantur passim carachteres Saxonici
nixti Latinis. De coeteris tandem lu-
ɔrationibus, hacque historia accipe
timonium Ioannis Balei Angli, cen-
:ia III. Catalogi Scriptorum Britan-
e, sic omnino scribentis.

Guillelmus Petyte vel Paruus, Brid-
gtone in terra Eboracensi natus, No-
burgensis monasterij prope syluam
culinam Canonicus Regularis ac do-
ɔr Theologus fuit. Is humanis iuxta
diuinis studiis tantopere adhærebat,
nullam ferè horam rectè collocatam
taret, nisi in doctorum librorum le-
one. Is quidem à Lelando reprehen-
s fuit, quòd Britannicarum ignarus
ıtiquitatum cum Galfrido Monume-
nsi tam acerbè decertarit in præmio
orum Chronicorum. Erat tamen
iillelmus, inquit Lelandus, vir sua æta-

te, rerum temporibus recentioribus gestarum non ignarus: sed multò in scripturarum interpretatione, vt ex eiùs facilè apparet libris, fœlicior. Scripsit enim ab Anno Domini MLXVI. ad Annũ MCXCVII. stilo satis nitido historiam de gestis Anglorum libros quinque: *Historiam gentis nostræ.* De Anglorum Regibus l. II. *Primùm ostendenda est origo causæ.* In Cantica Canticorum l. I. *Crebra petitionis tuæ.* Commentarios alios l. I. Sermones eruditos l. I. Rogero abbati Bellelandensi dicauit opus suum in Cantica Canticorum. Claruit anno MCC. rursusque ad finem centuriæ decimæ tertiæ, in introductione pro formanda Historia. G.Guillelmus Nouoburgensis, aliàs Petitus Canonicus Regularis scripsit Historiam de gestis Anglorum in quinque libris à Guillelmo Notho vsque ad Annum Domini MCXCVIII. Huc vsque vita Guillelmi ad Annum ætatis eius LXII. perducta: num longiùs producta, quia nusquam apparuit, diligentiori disquirendum relinquo. Sed & quia tantum vitam sum pollicitus: inique alter postulet aut diem, aut annum mortis.

INDEX CAPITVM.

Capita libri Primi.

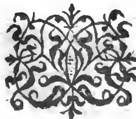
CAPITA LIBRI II.

CAPITA LIBRI III.

CAPITA LIBRI IIII.

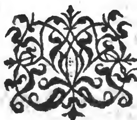
CAPITA LIBRI QVINTI.

20. De

Mendas aliquot in Auctoris vitam illapsas sic emendato.

Pag. 2. literæ, e : *videret l. videat.*
pag. 2. literæ, ee lin. antep. *pene l. penu.*
pag. 1. e. 3. lin. antep. *præmio, l. proemio*

GVLIELMI NEVBRIGENSIS AD E. ABBATEM Rieuallis epistola, qua instituti sui rationem persequitur.

a Carolus ms. hac pretitulatione, vide notas.

AMantissimo patri domino E. Abbati Rieuallis, suus G. seruorũ Christi minimus, um apparuerit Princeps pastorum, mmarcessibilem percipere gloriæ coonam. Litteras sanctitatis vestræ uscepi, quibus mihi studium & operam rerum memorabilium, quæ nostris temporibus copioius prouenerũt, ad notitiam cauelamque posterorum conscribẽlarum dignatur ingerere: cum ex llo venerabili filiorum vestrorum collegio plures vobis suppetant,

b al. opera

qui hoc opus commodiùs valeāt atque elegantiùs adimplere.

Sed vt video, pia prudētia vestra propriis filiis circa obseruantiam militiæ regularis sudantibus in hac parte ducens parcendum: indultum misericorditer infirmitati meæ ocium non patitur esse ociosum. Et quidem vestræ circa me dignationi tanta sum deuotione astrictus: vt etiam, si fortiora iubeatis, non audeam [c] continere. Nunc autem cum tanta discretio vestra non altis scrutandis, mysticisque rimandis insistere, sed in narrationib⁹ [d] historiatis prçcipiat spatiari ad tempus, tanquam pro quadam (ex facilitate operis) recreatione ingenii; tantò magis excusandi mihi occasio tollitur. Itaque in adiutorio Dei & Domini nostri, in cuius manu sumus nos & sermones nostri, fretus oratio-

c v. c. contraire & ni fallor melius.

d v. c. ms. historicis.

›us vestris, & sanctorum filio-
n vestrorum, qui præcepto san-
tatis vestræ [c] non contemnen- [c] Suas in m..erat ad. ditum.
s preces dignati sunt sociare, o-
is iniunctum aggrediar, pauca
ıé, quæ ad rem pertinent, ante
storiæ ingressum prælibans.

:IVSDEM GVILLELMI NEVBRIGENSIS PROOEmium in sequentem historiam.

Istoriam[a] *gentis nostræ, id est, Anglorum, venerabilis presbyter & monachus Beda conscripsit.*[b] *Qui nimirum præsumpto altiùs exordio, vt lid quod specialiter intendebat, competenᵗⁱùs accederet: etiam Britonum, qui nostræ ſulæ primi incolæ fuisse noscuntur, celeiora subtili*[c] *grauitate gesta perstrinxit. Tabuit*[d] *gens Britonum ante nostrum Beım proprium historiographum Gildā, quod r Beda testatur, quædam eius verba suis tteris*[e] *inserens: sicut ipse probaui, cum an: annos aliquot in eiusdem Gildæ librum leendum incidissem. Cum enim sermone sit dmodum impolitus atque insipidus: paucis um vel transcribere vel habere curantibus, trò inuenitur. Integritatis tamen eius non*

a desunt hæ tres voc. in ms.

b s.v.

c ms breuitate.

d autem in ms.

e l.1. histor Anglo. c. 21.

leue documentum est, quia in veritate promēda propriæ genti non parcit, & cum admodum parcè bona de suis loquatur, multa in eis mala deplorat, nec veretur, vt verum non taceat, Brito de Britonibus scribere, quod nec in bello fortes fuerint, nec in pace fideles. At contrà quidam nostris temporibus pro expiandis his Britonum maculis scriptor emersit, ridicula de eisdem figmenta contexens, eosque longè supra virtutem Macedonū & Romanorum impudenti vanitate attollēs. Gaufridus hic dictus est, agnomen habens Arturi pro eo quod fabulas de Arturo ex priscis Britonum figmentis sumptas, & ex proprio auctas per superductum Latini sermonis colorem honesto historiæ nomine palliauit: qui etiam maiori ausu, cuiusdam Merlini diuinationes fallacissimas, quibus vtique de proprio plurimum adiecit, dum eas in Latinum transfunderet, tanquam autenticas, & immobili veritate subnixas prophetias vulgauit. Et hunc quidem Merlinum patre incubo dæmone ex fœmina natum fabulatur: cui propterea tanquam patris sancti [a] *filio excellentissimam atque latissimam tribuit præscientiam futurorum: cum profectò & veris rationibus & sacris litteris doceamur, dæmones à luce Dei seclusos futura nequaquam contēplando præ*

Vide Notas.

a *aberat ex ms.*

re: sed quosdam euentus futuros ex signis i quàm nobis notioribus, conijciendo magis àm cognoscendo colligere. Denique in suis amuis subtilioribus coniecturis sæpe falntur, & fallunt: cum tamen per diuinatioım præstigia apud imperitos, quam vtique ın habent, præscientiam sibi arrogent futurum. Sanè diuinationum Merlini perspicua llacia est in his quæ in regno Anglorum ıntigisse noscuntur post mortem prænomiati Gaufridi: qui diuinationum illarum ænias ex Britannico transtulit: quibus, vt on frustra credatur, ex proprio figmento ıultum adiecit. Porro ad ea, quæ vel ante ipım, vel in diebus eius euenerunt, taliter sua, uod vtique facilè poterat, temperauit figmẽ: vt congruam possent interpretationem reipere. Præterea in libro suo, quem Britonum ıistoriam vocat, quàm petulanter & impuenter ferè per omnia mentiatur, nemo nisi Jeterum historiarum ignarus, cum in librum llum [a] incidit, ambigere sinitur. Nam, qui erum veritatẽ non didicit, fabularum vaniatem indiscretè admittit. Omitto quanta de estis Britonum ante Iulij Cæsaris imperium [b] & aduentum homo ille confinxerit, vel ıb alijs conficta, tanquam autentica scripseit. Omitto quæcunque in laudibus Britonũ

[a] *ad l. inciderit.*

[b] *deest in ms.*

contra fidem historicæ veritatis delirauit, à tempore Iulij Cæsaris sub quo Britones ditionis Romanæ esse cœperunt, vsque ad tempus Honorij Imperatoris: sub quo Romani à Britannia propter vrgentiora Reipub. negotia sponte recesserunt. Certè Britones, Romanis recedentibus sui iuris effecti: imò ad suam perniciẽ sibi relicti, Pictisque & Scottis ad prædam expositi: Regem VVortegirnum habuisse leguntur, à quo ad tuitionem regni [a] *Saxones vel Angli Duce Hengisto in Britanniam venerunt, irruptiones barbaricas pro tempore depulerunt, postea verò explorata insulæ fertilitate, & indigenarum inertia rupto fœdere in ipsos, à quibus fuerant inuitati, arma verterunt: quibus paulatim profligatis, miseras eorum reliquias, quæ nunc VValenses vocantur, in inuiis montibus & saltibus coartarunt. Habueruntque per seriem successionis reges fortissimos, & latè dominantes, è quibus fuére Echelbertus, Hengisti pronepos, qui protenso à Gallico mari vsque ad Humbrum imperio, leue Christi iugum, Augustino prædicante suscepit. Ailfridus, qui Northahumbranis præsidens Britones simul & Scotos vasta cæde perdomuit. Edvvinus, qui Ailfrido succedens Anglis simul & Brito-*

a inuitati *fuerit ex ms. reponendum.*

ibus præfuit. Osvvaldus eius successor, [a] *ui cunctis Britanniæ populis imperauit. Hæc, cum iuxta historicam veritatem à venerabili Beda expositam constet esse ra- t: cuncta, quæ homo ille de Arturo & us successoribus, vel post Vvortegirnum, rædecessoribus scribere curauit, partim ab pso, partim & ab aliis constat esse conficta, ue effrænata mentiendi libidine: siue etiam ratia placendi Britonibus, quorum plurimi am bruti esse feruntur, vt adhuc* [b] *Arturum anquam venturum exspectare dicantur, umque mortuum nec audire patiantur. Deique Vvortegirno facit succedere Aurelium Ambrosium, (deuictis expulsisque Saxonibus, quos Vvortegirnus accersieat,) in tota Britannia egregiè imperanem, illique dat successorem Vtherpendraum fratrem eius, non impari potentia gloriaque regnantem, plura de Merlino suo* [c] *brofusa mentiendi libertate interserens. Defuncto quoque Vtherpendrago facit succedere Arturum filium suum in regno Britanniæ, à Vuortegirno quartum,* [d] *sicut noster Beda ponit Echelbertum, Augustini susceptorem in Regno Anglorum, ab Hengisto quartū. Itaque regnū Arturi, &*

a *abest in ms. & in re.*

b *Britonū stoliditas, auctoris seculo.*

c v. e. Imperij.

d in ms est colon. & post, Sic noster, &c.

ingressus in Britanniam Augustini: concurrere debuerunt. Sed quantum mera historiæ veritas hoc loco compositæ præiudicet falsitati: vel lippienti, mentis acie clarè videri potest. Ipsum Arturum autem facit præclarum & spectabilem super omneis homines, tantúmque illum in gestis vult esse: quantum sibi libuit fingere. Denique in primis facit eũ de Anglis, Pictis, & Scotis, ad libitum triũphare: Denique Hiberniam, [b] Noricam, Orchades, Gothiam, Daniam, partim bello, partim etiam solo terrore nominis, ditioni suæ subiugare: His quoque addit Islandiam: quæ vltima Thule secundum quosdam dicitur, vt ad Britonem illum in veritate spectare videatur: quod Augusto Romano à Poeta nobili, adulatoriè dicitur, Tibi seruiet vltima [c] Thule. Deinde facit eum bello pulsare Gallias, & de ipsis in breui subactis felicissimè triumphare: quas Iulius Cæsar cum summis periculis atque laboribus annis decem vix potuit subiugare, scilicet vt minimus digitus huius Britonis grossior videatur lumbis magni Cæsaris. Post hæc cum triumpho multiplici reducit eum in Britanniam, & facit eum cum subactis regibus & principibus festum celebrare [d] sanctissimũ: præsentibus tribus Britonum Archiepiscopis, scilicet Lũ-

a caret ms. duabus voculis.

b abest in ms.

c in ms. Tile Extat autem locus 1. Georg.

d v. e. famosissimũ.

niarum, Vrbis legionum, Eboraci: cum ne-num quidem Archiepiscopũ vnquam ha-ierint Britones. Primus enim Augustinus cepto à Romano Pontifice pallio, Archie-scopus in Britannia factus est. Barbaræ ve-nationes Europæ [a] etiã olim ad fidẽ Chri-i conuersæ, contẽtæ Episcopis de Pallij præ-gatiua non curabãt. Denique Hybernien-s, [b] Norici, Dani, Gothi, cum olim Chri-iani fuisse & Episcopos habuisse noscãtur: ostris tẽporibus Archiepiscopos habere cœ-runt. Inde Fabulator ille, vt suum Arturũ d summũ euehat, facit eum Romanis bellum ndicere: ante hoc bellum singulari certamine iiræ magnitudinis Gigantem prosternere: um post Dauidica tempora de nullo Gigan-e legatur. Consequenter profusiore mentien-i licentia facit aduersus eum conuenire cum Romanis Reges magnos orbis terrarum: sci-cet, Græciæ, Africæ, Hispaniæ, Parthorũ, Medorũ, Itureorum, Libyæ, Ægypti, Baby-nis, Bithyniæ, [c] Phrygiæ, Syriæ, Beotiæ, Cre-æ, omneisque refert vno prælio ab illo deui-tos: cum Alexander ille Magnus & omni-us seculis clarus, per annos duodecim, [d] qui-usdam tantorum regnorum principibus su-erandis sudauerit. Profecto [e] minimum di-itum sui Arturi, grossiorem facit dorso A-

a deest in ms. & merito.

b ms. habebat, Nordaci, dictio ex duabus cõposita:

c desunt in ms.

d ms. in præposit habet.

e aptas propositio responsum Roboami ad subditos petẽtes vectigalium minutionẽ 3. Reg. 12

lexandri Magni, præsertim cum ante hanc victoriam de tot magnis regibus, faciat eum commemorare suis in concione subactionem triginta regnorum, a se & illis iam factam. At non inueniet Fabulator noster tot regna in orbe nostro, præter regna memorata, quæ vtique nondum ille subegerat. An alium orbem somniat infinita regna habentem, in quo ea contigerint, quæ suprà memorauit? Quippe in orbe nostro nunquam talia contigerunt. Quomodo enim historiographi, [a] *quibus ingenti curæ fuit, nihil memorabile scribendo omittere, qui etiam mediocria memoriæ mandasse noscuntur, virum incomparabilem eiusque acta supra modũ insignia silentio præterire potuerunt? Quomodo, inquam, vel nobiliorem Alexandro Magno Britonum monarcham Arturum, eiusque acta, vel parem nostro Esaiæ, Britonũ prophetam Merlinũ, eiusque dicta silentio suppresserũt? Quid enim minus in præscientia dumtaxat futurorum tribuit suo Merlino, quam nos nostro Esaiæ: nisi quod eius vaticiniis non audet inserere,* Hęc dicit Dominus, *& erubuit inserere,* Hęc dicit Diabolus, *Quippe hoc debuit* [b] *cõgruere vati, incubi dæmonis filio. Cum ergo nec tenuem de his veteres historici fecerunt mẽtionem: liquet a mendacibus esse conficta,*

a ms. Veteres addit.

b *desideratur in ms.*

ecunque de Arturo atque Merlino ad pas-
ıdam minus prudentũ curiositatem, homo
: scribendo vulgauit. Et notandum, quod
ıdem Arturũ postea refert in bello letaliter
lneratum: regno disposito ad curanda vul-
ra sua abiisse in illam, quã Britannicæ fin-
nt fabulæ insulam [a] Auallom: propter me- a ms. Auallonis.
m Britonum non audens eum dicere mor-
ũ, quẽ adhuc verè bruti Britones expectãt
nturũ. De successoribus verò Arturi pari
pudentia mentitur, tribuẽs eis vsque ad se-
ımam fere generationẽ, Britanniæ monar-
iã: faciẽsque eorũ subregulos & ministros:
os venerabilis Beda fortissimos dicit fuis-
Reges Anglorũ, vniuersæ Britanniæ no-
liter imperantes. Vt ergo eidẽ Bedæ, de cu-
s sapientia & sinceritate dubitare fas non
t, fides in omnibus habeatur: Fabulator il-
cum suis fabulis incunctanter ab omnibus
spuatur. Sanè post Bedam non defuere, qui
ipso seriem temporum atque euentuum no-
ræ insulæ, ad nostrã vsque memoriam ducẽ-
nt, illi quidem minime comparandi: pro re-
riosa tamen opera, & fideli, quanquam mi-
ıs diserta narratione laudandi. Nostris autẽ
mporibus tanta & tam memorabilia con-
gerunt: vt modernorum negligentia culpã-
ı meritò cẽseatur, si litterarũ monumẽtis ad

memoriam sempiternam mandata non fuerint. Et fortè hoc opus ab aliquo siue aliquibus iam vel inchoatũ est, vel patratum: sed tamen viri venerabiles, quibus mos gerẽdus est, hoc ipsum & meæ paruitati dignãtur iniungere, vt & ego, quia cum diuitibus non possũ, saltẽ cum paupercula vidua aliquid de tenuitate mea mittam in gazophylacium Domini. Quoniam vero Anglicanæ ordinem historiæ à quibusdam vsque ad decessum Regis Henrici primi nouimus esse deductum, sumpto ab aduentu Normannorum in Angliam exordio, media tempora succinctè percurram, vt à successore eiusdem Henrici Stephano (cuius anno primo ego G. seruorum Christi minimus, & in Adam primo ad mortem sum natus, & in secundo ad vitam renatus) narrationem (Deo volente) incipiam producere pleniorem.

GVILLELMI

GVILLELMI NEVBRIGENSIS DE REBVS ANGLICIS,

LIBER PRIMVS.

DE GVILLELMO *Notho, primo ex Normannis Rege Anglorum.*

CAP. I.

ANNO a plenitudine temporis quo verbum caro factum est, & habitauit in nobis M.LXVI. Guillelmus cogno- 1066.
mento Nothus, Dux Normannorum, Haraldo Regi Anglorum, vel domini di libidine, vel causa vlciscendi iniurias, bellum intulit: quo Haraldo belli forte absumpto, Anglisque expu-

Digitized by Google

gnatis atque subactis, Ducatui Normanniæ regnũ Angliæ sociauit. Cumque peracta victoria, tyranni nomen exhorrescens & legitimi Principis personam inducere gestiens, a Stigando tunc temporis Cantuariensi [a] Episcopo in Regem solemniter consecrari deposceret; ille, viro (vt aiebat) cruento & alieni iuris inuasori; manus imponere nullatenus adquieuit. [b] Altredus verò Eboracensis Archiepiscopus vir bonus & prudens, hoc munus impleuit, acutiùs intelligens, cedendum esse tempori, & diuinę nequaquam resistendum ordinationi. Denique hoc modo hominem ferocissimum [c] spirantem adhuc minarum & cædis in populum; mitem reddidit, & religiosis pro conseruanda [d] republica, tuendaque ecclesiastica disciplina, sacramentis astrinxit. A quo postea loco patris ita colebatur, vt cùm ille cæteris imperaret: ab eo sibi imperari æquanimiter sineret. Contigit aliquando eundem Pontificem in quadam petitione a Rege repulsam passum; iratum auertere scapulam, [e] recedentem & maledicentem pro benedictione comminari.

a rectiùs. ms Archiepiscopo.

b al. Aldredus.

c scitè, quod act. ix. T. S. Paulo, accommodat Guilel.

d ms. publica.

e ms. recedètémque, maledictionem.

Cuius motus ille non sustinens ad pedes eius procidit, veniam petiit, satisfactionem spopondit. Cumque optimates, qui aderant, suaderent, vt regem prostratum erigeret, *sinite*, inquit, *illum iacere ad pedes* Petri. Planè in hoc & quanta fuerit ferocissimi Principis erga Præsulem reuerentia, & quanta eiusdem Pręsulis circa Principem auctoritas atque fiducia; satis declaratum est. Porro idem Rex a Stigando Cantuariensi, vt dictum est, irritatus, cum vitium ordinationis eius, & vitæ dedecora postea cognouisset, honestam de ipso voluit habere vltionem. Accersitus enim Regiis litteris ad disponendam ecclesiam Anglicanam, concilium in Anglia Apostolicæ sedis legatus celebrauit: in quo Stigandi sceleribus patefactis, infructuosam arborem [a] securis Canonicæ animaduersionis succidit. Locum verò succisæ suscepit Lanfrancus ex monacho Beccensi, Abbas Cadomensis, natione Longobardus, vir præter religiosæ vitæ meritum, in vtraque litteratura, seculari scilicet & diuina clarissimus. Aldredo quoque Eboracensi ad

[a] *Vide notas.*

patres suos apposito Thomas successit. Guillelmus autem postquam regnum fortiter adquisitum per annos 21. nobiliter tenuit: cùm iam sub extrema sorte decumberet, treis filios designauit hæredes. Et quidem Robertum primogenitum suum quia paternæ pietati inofficiosus & rebellis extiterat, ducatu [a] contentum esse voluit: sui verò nominis filio, in quo sibi meliùs complacebat, regnum Angliæ assignauit. Porro iuniorem Henricum, cuius indolem propensiùs laudabat; multa summa donatum bene [b] acturum prædixit. Dormiuit ergo cum patribus suis homo ab annis adolescentiæ armis acer, animo ingens, successu felix, singulare Nothorum decus: sepultusque est Cadomi in monasterio Protomartyris Stephani, quod ipse a fundamentis extruxerat, egregiéque ditauerat. In eius verò sepultura quiddam memorabile contigisse fideli narratione cognoui. Cum enim expletæ exequiarum solemnitate corpus eius in loco ad hoc præparato esset condendum; quidam accedens, omnipotentis Dei [a] præcento terribiliter nomine

[a] *ms. addit*, Normanniæ.

[b] *malè, in ms. Argt burum.*

eum ibidẽ ſepeliri prohibuit, terra, in-[a] quiens, iſta [b] auito mihi iure competit: quam idem Rex dum monaſterium conſtrueret, violenter mihi abſtulit, nec vnquam poſtea mihi ſatisfecit. Obſtupuêre omnes qui aderant, iudicio Dei, ad declarandam tranſitoriæ Dominationis vanitatem, actum conſiderantes: vt Princeps potentiſſimus, qui tam latè dominatus fuerat viuus locum corporis ſui capacem ſine querela non haberet mortuus. Denique querela illa adeo mouit omneis: vt priùs illi cani viuo, tanquam meliori, ad votum ſatisfacerent; ac deinde circa leonem mortuum iuſta complerent. Sanè [c] quòd idem Chriſtianos innoxios hoſtiliter Chriſtianus impetiit, & tanto ſibi ſanguine Chriſtiano regnum parauit. quantæ apud homines gloriæ; tantę [d] etiam apud Deum noxæ fuit. Cuius rei argumentum eſt quod a teſtibus fide dignis accepimus. in loco ſiquidem vbi [e] victi Angli occubuêrunt, conſtructum eſt a victoribus monaſterium nobile beati Martini de bello nũcupatum; quod ſcilicet & ad homines æternus foret Normannicæ victoriæ

a al. presẽto & melius quàm precentor, in edit. Antuer.
b ms. antiquo.
c v. c. quia
d v. c. &
e v. c. multi.

titulus:&ad Dominum propitiatio pro effusione tanti sanguinis Christiani. Denique in eodem monasterio locus ille vbi Anglorũ pro patria dimicantiũ [a] maxima strages facta est, si fortè modicò imbre maduerit; verum sanguinem quasi recentem exsudat:ac si apertè per ipsam rei euidentiam dicatur, quod adhuc [b] vox tanti sanguinis Christiani clamet ad Dominum de terra; quę aperuit os suum & suscepit eundem sanguinem de manibus fratrum, id est Christianorum.

a v.c. maximè.

b imitatus est locum de nece Abel Gene. 4.

De Guillelmo Rufo, secundo ex Normannis Rege Anglorum, & de expeditione Ierosolymitana.

CAP. II.

ANNO a plenitudine temporis quo veritas de terra orta est M. LXXXVII. Robertus
1087.
primogenitus in Ducatu Normanniæ & Guillelmus qui agnominatus est Rufus in regno Angliæ patri defuncto suc-

Huic Roberto fuisse cognomen, Curtehosé

:esse re, ordine quidem præpostero, scilicet per vltimam patris (vt dictum est) voluntatem commutato. Vnde factum est, vt quibusdam optimatum Roberto propensiorem, tanquam iusto hæredi & perperam exhæredato, fauorem præstantibus, statumque regni turbantibus; Guillelmus in principio infirmiùs laboriosiúsque imperaret, & ad conciliandos sibi animos subditorum modestior mitiórque appareret: at postquam perdomitis hostibus & fratre molliùs agente roboratum est regnum eius: exaltatum est illico cor eius, apparuítque succedētibus prosperis; qualis [a] latuisset, dum premeretur aduersis, homo vecors & inconstans in omnibus viis suis, Deo indeuotus, ecclesiæ grauis, nuptiarum spernens, [b] & passim lasciuiens, opes regni vanissima effusione exhauriēs, & eisdē deficientibus subditorū fortunas in hoc ipsum corradēs. Homo turgidus [c] typo immanissimæ superbiæ, & vsque ad nauseam vel etiā derisionem doctrinæ euangelicæ, temporalis gloriæ fœdissima voluptate absorptus. Fratrer verò eius senior Robertus, cui nimirū ordine naturali regni

tradit anonim. Anglus in Chro. ad eundem an:um & in sequentes & Valsingham in ypodig. Neustriæ.

a *ms. addit, apud se.*

b *ms. addit, copulas.*

c *rectiùs, typho, qua de voce, in notis ad epist. 3. Ber. dixi.*

ſucceſſio cõpetebat: minus quidẽ elati & ferocis animi fuit: ſed in minori adminiſtratione ſcilicet Ducatus Normannici claruit, quòd regno ampliſſimo adminiſtrando nunquam idoneus fuerit. Qui tamen armis tantus fuit, vt in illa magna & famoſa expeditione Ieroſolymitana inter fortiſſimos totius orbis proceres clariſſimæ militiæ titulis [a] fulſerit. Porro Henricus frater iunior laudabilem præferens indolem duris & [b] infidis fratribus militabat. De ſuo quippe nihil ei largientes: ea etiam, quæ pater illi teſtamento reliquerat, abſtulêrunt. Cúmque fratri minimo paulatim ad prouectum tendenti inuiderent, eorum ille inſidias in tuto ſe continens prudenter eludebat. Circa hoc tempus Lanfranco Cantuarienſi Epiſcopo viam vniuerſæ carnis ingreſſo: Anſelmus Abbas Beccenſis ſucceſſit, natione & ipſe Longobardus, Lanfranci olim diſcipulus, vir ſanctus & excelſus in verbo glorię. Eboracenſis quoque Eccleſiæ Præſulatum Thoma defuncto Gerardus ſuſcepit. Sanè ſub memorati Regis principatu, ſuſcitauit Dominus ſpiritus Chriſtiano-

a Ms. fuerit vbi etiã deeſt vocula, titulis.
b Ms. inuidis.

um contra Sarracenos occulto Dei iudicio longo iam tempore tanquam iure hæreditario possidentes sanctuarium Dei, [a] id est loca sacra, in quibus redemptio nostra celebrata est. Factus est ergo per Vrbani Pontificis Romani, & aliorum seruorum Dei religiosam operam, magnus populi Christiani concursus. fortissimi duces charactere Domini insigniti, & numerosissima stipati militia, expeditione laboriosissima Orientis regna penetrantes: Niceam Bithyniæ, Antiochiam Siriæ vrbeis amplissimas, & ad vltimum sanctam ciuitatem, pio & felici sudore ceperunt. è quibus fuit Robertus Dux Normanniæ in primis clarus. Qui nimirum cum eidem expeditioni necessaria prępararet, & pecunia illi minus copiosa suppeteret, accepta à fratre Guillelmo summa non modica Normanniam illi [b] apposuit, sicque cũ reliquis Principibus Christianis laudabile iter arripiens: cunctis prosperè gestis post annos aliquot [c] domum repedauit. Rex autem Guillelmus prolongans iniquitatem sibi, & in exitium proprium contra stimulum calcitrans; venerabilem Anselmum cum modestia

[a] ms. &

[b] idest oppignorauit

[c] In ms. repatriauit

eum corripientem, & enormia, quæ ab eo vel sub eo gerebantur, corrigere volentem non petulit, sed spoliatum rebus fere omnibus tanquam regno contrarium ab Anglia expulit. Verùm dum in Oriente a nostris proceribus fortiter atque feliciter ageretur: idem Rex propellētibus eum ad interitum malis suis, condignum effrenatæ superbiæ finem incurrit. Quippe in venatione, sagitta proprij militis homo ferocissimus pro fera confossus interijt, completumque
a Psal. 36. in eo est illud. [a] Vidi impium super exaltatum & eleuatum sicut cedros Libani, & transiui & ecce non erat, quæsiui eum & non est inuentus locus eius.

De Henrico tertio ex Normannis Rege Anglorum, & de quibusdam quæ sub eius regno contigerunt.

CAP. III.

Anno a plenitudine temporis quo misit Deus filium suum in mundum M. C. Regi
1100. Guillelmo infeliciter mortuo, frater suus Hēricus successit, filio-

um quidem Guillelmi magni ordine
ıatiuitatis nouissimus, sed prærogatiua
›rimus. Quippe alijs in Ducatu patris
ıatis: solus ipse ex eodem iam rege est
›rtus. Hac ratione inducti, & præterea
laudabili eius indole illecti Pontifices
& proceres Angliæ fratrem Robertum
in Oriente adhuc constitutum, quem
ex Ducatu non bene administrato cō-
stabat regno administrando [a] minus i-
doneum, expectādum minimè censuē-
runt, eumque quem aptum esse regimi-
ni signis non fallacibus colligebant in
Regem solemniter sublimârunt. Qui
mox salubri vsus consilio, venerabilem
Anselmum ab exilio reuocauit, prauas
consuetudines, quæ sub fratre inoleue-
rant, [b] abrogauit: pacis & æquitatis iu-
ra, [c] quatenus regem adhuc nouitium
decuit, firmauit; multa enim adhuc pro
tempore prudenter dissimulabat ne ri-
gore subito subditi terrerentur, cautè
præuidens post reditum fratris tumul-
tus [d] scilicet publicos minimè defutu-
ros, quod & contigit. Cum enim ille ex
Orientis partibus cum vxore quam si-
bi in via despōderat, reuersus, Norman-
niam recepisset; instigantibus eum qui-

a *Ante in ms. est, fore.*

b *ms abrogans.*

c *ms. quoád regi non nouitio licebat.*

d *ms sibi.*

busdã Angliæ proceribus, quibus iam Henricus formidabilis esse cœperat, fratri bellum, nisi regnum sibi resignaret, indixit, armatam classem in Angliam duxit, cui & mox adiuncti sunt, qui a fratre desciuerant. Sed prudentia fraterna homo leuis & inconstãs delusus: infecto negotio, regnandi securitatem fratri cum regno reliquit, & [a] in Normanniam rediit. Cumque per annos aliquot Normanniæ incubans eam sua molitie perderet, & improbi nullo publicæ disciplinæ metu [b] coërciti liberè grassarentur, inuitatus a maiorib. eiusdem prouinciæ Rex Hẽricus ciuili magis animo quàm hostili affuit, plurima eius parte in deditionem recepta, tandem fratrem fusis eius copiis apud Tenerchebrai in bello cepit. Sic itaque vir magnus & magnorum in remotis mundi partibus operum, fortunæ inuidia [c] proditus in manus iunioris fratris quem olim irritauerat, incidit. & post tantam militiæ claritatem in fratris quidem, sed tamen minus fraterna custodia inglorius reliquum vitæ suæ tempus exegit. Henricus autem regno Angliæ socians Ducatum Normanniæ,

[a] In ms. hæc præcedebãt.

[b] ms. coartati.

[c] Ex ms. reposui pie praditus, quod antea legebatur.

[a] ſicut pater olim Ducatui Normanniæ regnum ſociauerat Angliæ, nomen celebre & grande adeptus eſt iuxta nomen magnorum qui ſunt in terra. Porro venerabilis Anſelmus Cantuarienſis ex Gallicano exilio ad propriam ſedem regreſſus, & poſt annos aliquot viam vniuerſæ carnis ingreſſus: ſortitus eſt nomen grande iuxta nomen magnorũ qui ſunt in cælo. Succeſſit ei Radulphus Abbas Sagienſis vir religioſus & prudens. Gerardo verò Eboracenſi defuncto Thomas ſecundus ſucceſſit, ætate quidem iuuenis, ſed grauitate & ſynceritate morum prædeceſſori ſuo valdè diſſimilis. Idem enim Gerardus homo quidẽ acutus & litteratus fuiſſe dignoſcitur: ſed vita lubricus, in emungendis per indecoras etiam occaſiones ſubditorum marſupiis callidus, & vt plurimi aſſeuerant, maleficiis etiam [b] aſſuetus: Deo & hominibus inuiſus inuentus eſt, quod & eius mors horrenda & poſt mortem corpori eius negata Pontificalium exequiarum ſolemnitas declarauit. Quippe apud Suthvvellam cũ prãſus in horto iuxta cubiculum clericis propè ſpatiantibus ſuper ceruical ſub

[a] *Deerat in ms.*

[b] *ms. aſſectus.*

dio quiesceret : letali sopore diriguit. Corpus eius raro agmine Eboracum delatum : neque clericis, neque ciuibus cum pompa exequiali ex more occurrentibus; sed pueris (vt dicitur) sandapilam lapidantibus extra ecclesiam sine honore sepulturæ est traditum. Ille autem qui ei successit, exemplo eius territus, lauansque manus suas in sanguine peccatoris, laudabiliter in officio conuersatus est. [a] Prolixiores verò annos non vidit, raptus, vt credo, ne malilitia mutaret intellectum eius. De quo nimirum rem memorabilem viro veracissimo referente cognoui : quam non silebo. Ægrotanti a medicis dictum est, vt fœminæ pro remedio misceretur, pronuntiantibus hoc solo morbum fore curabilem. Instabant amici vt fieret: protestantes Dominum minimè offensum iri : dum hoc purè pro remedio, nō pro voluptatis illecebra fieret. Visus est assentiri ne contristaret amicos. Fœmina decentis formæ in secretum eius intermittitur. Postea verò vrinam inspicientibus medicis, assensio illa pro placandis amicis simulatoria fuisse declaratur. Obiurgantibus ergo eum ami-

[a] *ms progressiores.*

cis, quod quasi semetipsum occideret, qui medicorum præcepto non pareret, *silete*, inquit, *nullus vestrum mihi vlterius verbi huius virus insibilet: nam propter salutem carnis tandem moritura immortale decus pudicitiæ non amittam.* Huic ergo ex eadem ægritudine, vt creditur, feliciter mortuo, pro qua curanda Dominum offendere noluit [a]: Trustinus vir bonus & prudens successit. Porro Radulpho Cantuariensi apposito ad patres suos, Guillelmus, qui regularium clericorum apud Chiechiam Prior exstiterat, cathedram eius suscepit. Has fuisse nouimus Metropolinatorum successiones sub Rege Henrico. Idem autem Rex ex Matilde religiosa regina geminam in sexu dispari susceperat sobolem. Et filiam quidem materni nominis iam nubilē Henrico Imperatori Romano petenti despōdit, filium vero auiti nominis, qui successor sperabatur, iam puberem sinister casus abstulit, cum turba nobilium iuuenum marinis belluis escam datum. Et quoniam Matildis regina iam obierat: procreādorum causa hæredum Rex filiam Ducis Lotharingiæ duxit vxorem, de

a ab Turstanus.

Polydor Virgil. Anglic. hist. li. 11. pa. 191.

a tamē rep. en ms. qua [a] liberos nō suscepit. Vnde filiam, postquam Imperator non relictis ex ea hæredibus in fata concesserat, ex Alemannia reuocatam, illustri Comiti Andegauensi Gaufrido despondit, vt vel nepotes ex ea successuros haberet. Factoque concilio: eidem filiæ suæ & susceptis vel suscipiendis ex ea nepotibus, ab Episcopis, Comitibus, Baronibus, & omnibus qui alicuius videbantur esse momenti, regnum Angliæ cum Ducatu Normanniæ fecit adiurari. Regnauit autem in multa felicitate & gloria annis xxxv. & mensibus aliquot, quibus expletis: dormiuit cum patribus suis: homo multis quæ decerent Principem bonis ornatus: quæ tamen plurimùm denigrabat [b] in concupiscentia b abest in ms. fœminarum imitando petulantiam Salomonis. Feras quoque propter venationis delicias plus iusto diligens, in publicis animaduersionibus ceruicidas ab homicidis parum discernebat. Corpus eius cerebro & intestinis eiectis salitum corijsque insutum, a Normannia in Angliam delatum & apud Radingum in monasterio, cuius ipse deuotus Videntes notas. fundator largusque ditator extiterat, sepultum

ſepultum eſt. Porrò ille qui precio magno conductus, cerebrum eius extraxerat: intolerantia fætoris (vt dicitur) infectus atque extinctus eſt: ſicque cum [a] Heliſæi mortui corpus viuificauerit mortuum, illius iam mortui corpus mortificauit viuum.

a 4. Reg. 13. & Ecc. 48.

Quomodo Stephanus contra iuſiurandum inuaſit regnum Anglorum.

Cap. IIII.

ANNO a partu virginis M. C. XXXV. defuncto, ſed nondum ſepulto clariſsimo Rege Anglorum, & Duce Normannorum Henrico, Stephanus Comes Bononienſis eius ex ſorore nepos regnum Anglorum inuaſit. Si quidem Stephanus maior Comes Bleſenſis maioris Guillielmi filiam [b] memorabilem fœminam vxorē duxerat, & ex ea quatuor ſuſceperat filios. Quo nimirum in partibus Orientis defuncto; mater mirabilis primogenito, quod remiſsioris ingenij & tanquam degener videretur,

1135. al. in ms. 1136.

b addit. ms. nomine Adalem.

prudenter amoto, Theobaldum filium in quo sibi bene complacebat, ad plenitudinem hæreditatis prouexit.[a] Stephanum adhuc impuberem Regi auũculo nutriendum promouendumque direxit,[b] quartum verò Henricum ne soli seculo genuisse liberos videretur apud Cluniacum tonsorauit. Processu temporis Rex Henricus vnicã Comitis Bononiensis filã, ad quam tota spectabat hæreditas, nepoti Stephano copulauit: in Anglia plurima eidem collargiens. Fratri autem eius Henrico Cluniacensi monacho dedit Abbatiã Glastoniensem, ac postmodum Episcopatum adiecit Vvintoniensem. Cum ergo vt prædictum est, Rex Henricus obisset: idem Stephanus sacramenti, quod filiæ eius de conseruanda fidelitate pręstiterat, præuaricator regnum arripuit, annitentibus Præsulibus atque Principibus eodem sacramento astrictis. Denique Guillelmus Cantuariensis Archiepiscopus, qui primus iurauerat, vnxit eum in Regem assistente & cooperante Rogerio Salesberiensi Episcopo, qui secundus iurauerat, & iuraturis singulis iuramenti formam expresserat. Et

[a] Nomi. Tertium, id est.

[b] Vide notas ad epist. 93. Bern. edit. 1608.

Archiepiſcopus quidem eiuſdem, vt creditur, periurij merito, ipſo præuaricationis ſuæ anno defecit. Epiſcopus verò poſt annos aliquot, ipſo Rege [a] diuinæ in illum vltionis miniſtro, miſerabili exitu vitam finiuit, vt pleniùs ſuo loco [b] dicetur. Fortè tamen arbitrati ſunt obſequium ſe pręſtare Deo, dũ ſuo periurio tanquam diſpenſatorio Eccleſiæ regníque profectib. meliùs prouiderent: eo quòd in defuncti Principis moribus & actibus plura ipſis meritò diſplicuiſſent, quę Princeps mero ab eis creatus beneficio, eorum (vt credebant) libenter emẽdaret conſilio. Stephanus ergo, vt contra ius humanum pariter & diuinum; Humanum ſcilicet, quia legitimus hæres non erat, & diuinum, id eſt violata iuris iurandi religione, ſublimaretur in Regem, pactus eſt quæcunque Præſules & Proceres exigere voluêrũt, quæ poſtea per eius perfidiam in irritum cuncta ceſsêrunt. Dei enim iudicio bona minimè venire debuerunt: propter quæ ſapientes, potentéſque illi malum tam enorme faciendum decreuêrunt.

a *ms. diuinitus.*

b *ſcilicet cap. vi. huius libri.*

Quod Stephanus fausta habuerit regni principia.

CAP. V.

DVos quidem priores regni sui annos Rex Stephanus faustos habere visus est, Rege Scottorũ Dauid, qui Northumbriam trans fluuium Tinum irruperat, magnis viribus repulso, & domito: Baldenvvino de Redneriis, qui contra eũ rebellare cœperat expugnato atque in exilium acto: rebus quoque in Normannia fortiter & fæliciter gestis. Anno verò tertio & quarto cœperunt contra periurum & pactorum etiam quę in promotione sua fecerat, preuaricatorem mala increscere, plurimi & fortissimi rebellare. ipse iam exhaustis auũculi thesauris minus posse & mollius agere. Initia malorum hæc. Cum ergo in Australibus Angliæ partibus contra eos, qui a se defecerãt, & hostiliter agebant casso labore sudaret; Scottorum rediuiuus furor erum-

pens Northumbriam crudeliſſima depopulatione exinanitam obtinuit, & amne Tino tranſmiſſo, neque ſexui, neque ætati parcens, vſque ad fluuium Teſam peruenit: non quidem ibi debachandi ſibi limitem ſtatuens, ſed totam Deirorum prouinciam cum Eboraca ciuitate ſpe iam non dubia poſſidens. Prouinciales verò cum nullum vel a Rege vel a Transhumbranis prouinciis ſperarent auxilium: bonæ memoriæ Truſtini Archiepiſcopi monitis animati pro animabus ſuis, pro coniugibus & liberis pugnandum duxêrunt, atque vnanimiter conglobati contra multitudinem immanitate terribilem non longè a flumine Teſa in campo ſtetêrunt, numero quidem longe impares: ſed piæ iuſtæque cauſæ fiducia multum præſtãtes. Denique Scotti mane caſtris incenſis flumen tranſeunt, & obiectam paucitatem deriſui habentes, audacter in pugnam ruunt. At non diu prælium tractum eſt, vbi nihil aut parum gladiis actum, Leuis enim armaturæ homines, confodientibus eos eminus iaculis, mox terga dedêrunt, noſtriſque cum victoria campum reliquerunt. Cæſa re-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ferũtur in illa vel pugna, vel fuga Scotorum multa milia, & Rex Dauid raro quidem milite, sed multo decore comitatus: refugit in propria. Hoc bellum Deo propicio aduersus Scottos feliciter gestum est anno Regis Stephani quarto, mense Augusto. Et post menses aliquot Albertus Hostiensis Episcopus Apostolicæ sedis legatus, concilium Lundoniis celebrauit; vbi Theobaldus Abbas Beccensis Rege conniuente cathedram Ecclesiæ Cantuariensis suscepit.

Consule notas.

De Rogerio Salesberiensi, & Alexandro Lincolniensi Episcopis, & quomodo capti sunt a rege Stephano.

Cap. VI.

OST hæc Rex Oxenefordię constitutus, pessimis cõsiliis ita est deprauatus, vt Ecclesiasticorum virorum inhiando pecuniis impias eis manus iniiceret, & sacris non deferendo ordinibus, per-

ſonæ regiæ inexpiabilem næuum inureret. Quippe Rogerium Salesberienſem & Alexãdrum Lincolnienſem nobiliſſimos & potentiſſimos tunc in Epiſcopis Anglorum, cum eos paulò ante ad ſe venienteis hilari facie ſuſcepiſſet; repentè tanquam perſonas viliſſimas atrocium iniuriarum reas captos incluſit, artauit, pecuniis & caſtellis nudauit. Sanè de huius Rogerij primordiis atque progreſſibus, quoniam ſe præbet occaſio, pauca dicenda ſunt: vt in fine eius miſerrimo, altitudo diuini conſideretur iudicij. Idem ſub regno Guillelmi iunioris ſacerdos admodum tenuis (vt dicitur) in quodam ſuburbano Cadomenſi de officio viuebat. Eodem tempore Henricus iunior fratri Regi militans, caſu ex itinere cum comitib. diuertit ad Eccleſiam, in qua ille miniſtrabat; petiítque ſibi celebrari ſacra: Sacerdos verò petitione ſuſcepta ad incipiendum promptus, & ad finiendum ſuccinctus: in vtroque ſic militibus placuit, vt dicerent tam aptum militibus reperiri non poſſe Sacellanum. Cúmque regius ille iuuenis diceret, ſequere me: non ſecus illi adhæſit

a Math. 4. Mar.

quàm [a] Petrus olim Regi cælesti idem dicenti: Petrus enim relicta nauicula Regem Regum; ille vero relicta Ecclesia secutus est iuuenem Regium: factusque illi & eius militibus Sacellanus ad libitum; cæcus præstabat cæcis [b] ducem. Et cum esset ferè illiteratus: innata tamen astutia ita callebat vt Domino suo in breui carus existeret, & secretiora eius negotia procuraret. Postquam autem idem Dominus eius regnum sortitus est; eum tanquam ante regnum & in regno bene de se meritum ad Salesberiensem prouexit Episcopatum: quinetiam illi tanquam in multis probato, fideli & industrio publicas administrationes commisit, vt esset non tantum in Ecclesia magnus; sed etiam in regno a Rege secundus. Denique amplas exercendæ auaritiæ occasiones nactus, ex vtroque officio, scilicet Ecclesiastico & Seculari, ingentes coaceruauit diuitias, non dispergendas dandasque pauperibus: sed vanissimis vsibus applicandas. Duo enim nobilia sumptuosissimo opere castella scilicet [c] Diuisas & Sciteburnam construxit, vanissimè satagens ne reciperent

b ms. ducatum.

c quo non erat splendidius intra fines Europæ, inquit Ricard. Hagulstad. in Chron. de gestis Stephani.

comparationem in regno. Alexandro nepoti suo, Rege sibi nihil negante, Lincolniensis Ecclesię sedem obtinuit, qui cum esset cordis latissimi, auunculum æmulans duo & ipse non ignobilia expensis profusissimis castella exstruxit. Et quoniam huiusmodi exstructio Episcopalem honestatem minùs decere videbatur: ad tollendam illius exstructionis inuidiam & quasi expiandam maculam, totidem monasteria cōstruens, [a] collegis religiosis impleuit. Cum autem inclytus Rex Henricus à singulis regni Præsulibus atque Proceribus de conseruanda Filiæ suæ in successione regni fidelitate sacramentum exigeret; memoratus Salesberiensis idē sacramentum, vti superiùs dictum est, non solùm in propria persona, verùm etiam aliis præstitutis tanquam vir prudens & à Rege secundus ad nutum regium cautè distinxit. Sed Rege defuncto, qui ei tantæ in seculo claritatis auctor extiterat, circa legitimos eius hæredes infidus, vt Stephanum sacramento illo æquè astrictum [b] alliceret; non est veritus incurrere periurium, verùm etiam aliis insigne peierandi præstruxit

a *eáque, vt reor, de causa, eius religio prudentiáque cōmendantur in ms. tabulis Episcoporum Lincoln.*

b *ms. addit, sibi.*

exemplum. Eidem quoque ſublimato in Regem ſe talẽ exhibuit; vt obſequiorum gratia prçclaram apud illum habere fiduciam videretur. Tantis ille beneficiis ingratus, & in ipſum Epiſcopum, cuius opera nunquam epiſcopalia fuêre, vltor diuinitus ordinatus: eundem, tanquam exigui hominem momenti, primò carcerali cuſtodia, poſtmodum etiam cibi inopia, & nepoti eius (qui Cancellarius fuerat regius) intentato ſupplicio ita coartauit, vt duo illa præclara caſtella, in quibus theſauri eius erãt repoſiti, reſignaret. Quo facto claruit, ex vi doloris; quantum eius cor infecerit mũdani virus amoris. Nam iuxta veraciſſimam beati Gregorij ſententiam: quantum, cum habentur temporalia, hæret amor; tantum, cum ſubtrahuntur, vrit dolor. Denique grandæuus Epiſcopus ex eorum amiſſione in quorũ exſtructione vel cõgeſtione Dominum vehementer offenderat, vi doloris abſorptus, atque in amẽtiam verſus, ita vt indecẽtia vel faceret vel diceret, perſpicuo Dei iudicio vitam longo tempore ſplendidiſſimam infeliciſsimo fine concluſit. Alexander verò Lincolnien-

ſis, qui cum eo captus fuerat; eiſdem quibus ille modis ad reſignandas munitiones, quas exſtruxerat angariatus eſt, quibus reſignatis ægrè relaxatus eſt diuinum circa ſe iudicium (ſi ſapuit) venerans & ſaniora meditãs. Sed nec ipſi Regi, quem virgam furoris Domini fuiſſe conſtat, erga memoratos Epiſcopos in proſperum cedebat; quod inſtigante, vel odio perſonarum, vel ambitu pecuniarum, ſacris minimè ordinib. deferebat, ídque ſequentia declarabũt.

Quomodo Stephanus regiam auctoritatem amiſerit cum Normannia.

CAP. VII.

PAVCIS ſiquidem diebus elapſis Matildis olim imperatrix filia Regis Henrici in Angliam venit, & contemplatione iuramenti olim de Regno ſibi præſtiti, multorum procerum corda commouit, cum ſe iám plurimi proprio inſtinctu contra Regem Stephanũ erigere minimè formidarent. Itaque

diuisum est regnum quibusdam Stephano, quibusdam vero dictæ imperatrici fauorem opemque præstantibus, & cōpletum est illud Dominicum. [a] Omne regnum in se diuisum desolabitur. Ita enim per discursus excursusque hinc inde hostileis, rapinis & incendiis paulatim dilaniata atque attenuata est Anglia; vt ex regno florentissimo infelicissimum videretur. Iam omnis Regij nominis terror, iam omnis disciplinæ publicæ vigor in ventum abierat; & sublato legum metu, libido & licentia passibus æquis currebant. Malis ergo quotidie [b] crescentibus, iam versa erat in luctum, Ecclesiæ Cithara; & populus sub multiplici gemebat iactura. Rebus in Anglia se ita habentibus, Andegauensis Comes Normanniam cum exercitu peruagatur: totamque in breui vxoris & filij nomine in suam potestatem [c] redegit, nemine se opponente qui eius valeret impetum sustinere. Cum Rege quippe Francorum qui Regi Stephano fœderatus videbatur, prudenter colluserat, ne quid ab eo impedimenti pateretur, quo minus prosperaretur in his quæ intendebat.

a *Matt.* 12 & *Luc* 11

b *al. crebrescentibus.*

c *ms. traducta. Huc autem possunt referri continuat. Siger. Hymoim & Ricardus Hagulst.*

Quomodo Rex Stephanus captus eſt in bello apud Lincolniam.

CAP. VIII.

SExto regni anno Rex Stephanus caſtrũ Lincolnienſe obſedit: quod Rannulphus Comes Ceſtrenſis dolo intrauerat, & tenebat: protractaque eſt obſidio a diebus Natalis Dominici vſque ad Epiphaniam Domini. Idem autem Comes vt obſidionem ſolueret, Gloceſtrenſem Comitem Regis Henrici filium Nothum, ſuum verò ſocerum, alioſque fortiſsimos Proceres cum ingentibus copiis ſecum adducens: Regi,ni cederet,bellum denuntiauit. Rex verò eorum aduentu præcognito, vireis vndecunque contraxerat: & turmis extra vrbem diſpoſitis, vt reciperet venienteis, præliũ cum multa fiducia inſtruebat. Nam & ipſe bellator erat robuſtiſſimus, & militum numero ampliore ſubnixus. Huc accedebat,quòd hoſtilis exercitus

longo & hyemali itinere fatigatus, otio, quo recrearetur, quàm prælio, quo periclitaretur: magis idoneus videbatur. Qui tamen numero quidem & apparatu impar, sed solis animis præstans, eo quod sibi tam longè progresso a proprijs nullum in hostium finibus videret esse locum effugij, constanter in bellum prorupit. Rex ipse cum sua turma amotis equis in pedes consistens, equitum turmas ad dandos vel excipiendos primos belli ictus in fronte disposuerat, quibus primo hostilis equitatus impressu victis atque in fugam actis, totum pondus prælij in regiam turmam versum est. Ibi quidem acerrimè pugnatum est, Rege ipso in primis fortiter agente, quo tandem capto & turma eius profligata, victor exercitus vrbem diripiendam ouans ingreditur, & captiuus insignis dictæ imperatrici transmissus, apud Bristou custodiæ mancipatur.

Quomodo Rex Stephanus liberatus eſt per captionem Comitis Glocestrienſis.

Cap. IX.

GITVR Regij caſus infelicitate comperta; imperatrix ad ſummum euehitur, & ferè totius regni fauorib. honoratur. Verùm ſtulta apparuit: poſtquã eleuata eſt in ſublime. Ita enim ex recẽti felicitate ſucceſſuum, corde intumuit & verbis intonuit, vt intolerabili faſtu fœmineo optimatum contra ſe pendulos adhuc animos inflammaret. Ciues quoque Lundonienſes, qui eam fauorabiliter priùs ſuſceperant, expulerunt eam, ſuperbiam eius non ferentes. Vnde indignata, [a] Regem (qui iudicio Dei in manum eius inciderat, & adhuc indulgentiùs cuſtodiebatur) cõpedibus onerauit, eo ipſo diuini ſeueritatẽ iudicij circa eũ molliẽs, & vt poſtea claruit, liberationem eius accelerans. Euolutis

[a] *his, conſequentibuſque ſimilia refert Ricardus Hagulſta. in Chron. ad annum MCXL.*

enim diebus paucis cum auunculo suo Rege Scottorum & fratre suo Roberto turrim Vvintoniensis Episcopi obsidens, fortunæ inconstantiam, & effrænatæ superbiæ merito, prioris iacturam gloriȩ experta est. Denique idem Episcopus Regis Germanus homo multæ in regno potentiæ callidus & pecuniosus supra modum, Apostolicæ quoque sedis legatus in Anglia; ad soluendam obsidionem, ex Cantia quam solam casus non flexerat regius, Guillelmum Yprensem cum Regina & ex aliis prouinciis plurimos dominationis fœmineȩ fastu irritatos accersiuit. Cumque iam immensas contraxisset copias, per dies aliquot vterq; exercitus excubabat in castris, & præter eos qui ex castris egressi pro ostẽtatione viriũ exercebãtur, vacare videbatur. Sed aduenientes magnæ ex Lundoniis copiȩ, ita eorum qui dictæ imperatrici aduersabantur auxêrũt exercitum, vt ipsa iam impar ad pugnam: ciuitate Vvintonia relicta & direptioni exposita, euadere curaret per fugam. Captus est in fuga illa [a] Robertus frater eius Comes Glocestrensis cũ aliis plurimis. Porro Rex Scottorum

a in die exaltationis S. Crucis

ne

ne incideret in manus hostium: perse- quenteis arte elusit. & quibusdam eum cautè deducentibus cum multo metu atque periculo ad propria rediit. Sanè insignium captiuorum scilicet Regis & Comitis commutatio facta est. & perseuerantibus inimicitiis vterque pro altero sibi & suis est redditus. *inquit Ricar Hagul. Dauid, & ms.*

Quomodo imperatrix fugit de Oxenfordia, & de concilio Lundoniensi.

CAP. X.

VM ergo Rex & imperatrix iugi discordia disceptarent, quandoque partes æquabantur, quandoque verò præstabat altera: fortunæ volubilitatem in breui expertura, quod ex [a] suppositis clarebat. Sequente autem anno Rex Stephanus apud Vviltonam munitionem construens, repentina hostium irruptione contritus, & plurimis suorum amissis in fugam actus est. Captus est ibidem Dapifer Regis

a *postpositis clarebit. ms.*

Guillelmus, cognomento Marcellus: qui mox pro sui corporis liberatione nobile castellum Schireburnense resignauit. Eodem anno fortuna retrograda Rex imperatricem in Oxenofordia [a] per menseis aliquot obsidione conclusit. Illa vero diutinæ obsidionis impatiens occasionem fugæ ex tẽporis qualitate nacta, noctis & niuis beneficio in veste alba Tamesim fluuium crassa glacie superstratũ trãsiit: & hoc modo euadens in tutiora se loca recepit. Rex autẽ oppidum memoratũ obtinuit. Hoc successu priorum euentuum dedecus quãtulumcunq; detergẽs, post tanta diuinę vel districtionis vel miserationis experimenta, viris ecclesiasticis de cętero mitior visus est: & concilio, quod sequenti anno Lundoniis ab Hẽrico Vvintoniensi Episcopo sedis Apostolicæ legato pro quiete & prærogratiua ordinis clericalis celebratũ est, benignè interfuit, & fauoris Regij suffragiũ nõ negauit. Nam quia tunc in Anglia malis increscentibus parum sacris deferebatur ordinibus, eratq; fere in omnibus sicut populus sic sacerdos; in eodem cõcilio statutum est, vt quicunq; in clericũ vel

b post festũ S. Michaelis vsq; ad aduentum, inquit Ricardus Hagulstad.

consule notas.

in monachum violentas manus inijceret, excommunicatus solemniter denũtiaretur, & ad Romanum Pontificẽ absoluẽdus mitteretur. Ipso anno nondũ finito Cãtuariensis Archiepiscopus super Vvintoniensem Episcopum ordinariam potestatem habens, & Vvintoniẽsis super Cantuariensem Romanæ legationis potestatẽ exercens, dum hæ duæ potestates se mutuo sibi colliderẽt, Ecclesiarum pace concussa Romanum Pontificem adierunt, & quæstionem tanto gratiorem quanto ponderosiorẽ Romanis auribus intulerunt. Et alter quidẽ in causa præstantior, neuter verò nisi exhausto sacculo reuersus est.

De vita scelerata & morte condignâ Gaufridi de magna Villa.

Cap. XI.

Odem tempore Rex Stephanus cepit Gaufridum de magna Villa in curia sua apud sanctum Album: non quidem honestè &

a v.e. addit gentiū, at. secundū ius [a] pro merito eius; & metu, scilicet, quod expediret, quàm quod deceret, plus attendēs. Erat enim idem Gaufridus homo audacissimus, & magnarum virium, simul & artium: præclaram illam arcem Lundolniensem cū duabus aliis munitionibus non ignobilibus possidens, & subtili astutia, ingentia moliens. Cum ergo propter hæc ipsi esset Regi terribilis: acceptam ab eo iniuriam, Rex cautè dissimulabat: & tempus opportunum, quo se vlcisceretur, obseruabat. Iniuria verò quam Regi nequam ille intulerat; talis erat. Rex ante annos aliquot Episcopi, vt [b] dictū est, Salesberiensis thesauros adeptus: summa non modica Regi Francorum Lodouico transmissa sororem eius Cōstantiam Eustachio filio suo desponderat; intendens affinitate tanti Principis contra Comitē Andegauensem eiusq; filios successurum sibi filium roborare: erát [c] hæc cū socru sua regina Lundoniis. Cumq; regina ad alium forte vellet cum eadem nuru sua locum migrare; memoratus Gaufridus arci tūc præsidens restitit: nuruq; de manibus socrus pro viribus obnitentis abstracta

b sup. cap. vj.

c v.e. que.

atq; retenta, illam cum ignominia abire permisit. Postea vero reposcenti, & iustum metum pro tempore dissimulāti Regi socero insignē prædam ægrè resignauit. Et videbatur hæc iniuria obliuioni iam tradita, cum ecce congregatis per edictum regiū apud Sanctū Albanū proceribus, prædo ille inter cæteros affuit, quem Rex illico temporis opportunitatē nactus iustissimę indignationis loris astrinxit, eiq; arcem Lūdoniēsem cū duobus reliquis quę possidebat castellis extorsit. Munitionibus ergo nudatus, sed tamen relaxatus homo ille, quietis nescius, animo ingēs, [a] astu vix cōparabiliter prędit us, & supra modum sapiens, vt faceret malum: collecta improborum manu monasterium Rameseyense inuasit, nec veritus expulsis monachis locum tam celebrem & sanctū facere speluncam latronum, & Sāctuarium Dei conuertere in domiciliū Diaboli: crebris eruptionib. atq; [b] excursionibus vicinas infestauit prouincias. Deinde sūpta [c] ex successu fiducia longiùs progrediens Regem Stephanū acerrimis fatigauit terruitque incursibus. Eo sic debacchāte videbatur dor-

a v.c. fastu

b v.c. extorsionibus.

d v.c. excessu.

mire diuinitas, & non curare res humanas vel etiam suas id est ecclesiasticas:
Psalm. 43. dicebaturque a laborantibus piis, [a] *Exsurge, quare obdormis Domine.* At postquã
Rom. 9. (vt ait Apostolus) sustinuit Dominus in multa patientia vasa iræ apta in interitũ, *excitatus* est ([b] vt ait propheta) *tanquam dormiens Dominus, & percussit inimicos suos in posteriora.* i. in fine, quorum anteriora felicia videbantur. Denique paulò ante impij illius interitum; sicut veraci multorum relatione compertũ
vide notas. est, parietes Ecclesiæ, quam inuaserat, & claustri adiacentis, verum sanguinẽ sudárunt: quo, vt postea claruit, significabatur & immanitas facinoris: & iam imminẽs iudicium eiusdem immanitatis. Verùm cum improbi in reprobum sensum dati signo tam horribili minimè terrerentur; nequam ille castellum hostile oppugnans inter consertas suorum cateruas, vilissimi peditis sagitta in capite percussus est. Quo vulnusculo vir ferocissimus, quamuis illud primo derideret, post aliquot dies absumptus, ecclesiastici anathematis vinculum, nũquam ab eo absoluendus secum portauit ad inferos. Duo etiam satellites eius

crudelissimi, quorum vnus equitibus, alter peditibus præerat; diuersis casibus interijsse feruntur. Ille enim equo decidens; eliso ad terram capite excussoque cerebro exspirauit: Alter verò Rainerius nomine, præcipuus ecclesiarum effractor atque incensor, cum vxore sua transfretans, iniquitatum suarum pondere in medio mari nauim, qua vehebatur, fecit immobilem. Quod cum maximo [a] nautis, & aliis qui simul vehebantur, esset stupori: [b] antiquo exemplo iacta est sors, & cecidit sors super Rainerum. Et ne fortè hoc casu accidisse videretur: iterum & tertiò sorte iacta & fideli inuenta, iudicium Dei declaratum est. Itaq; ne vniuersi cum ipso & propter ipsum perirent; expositus est in scapha cum vxore & pecunia malè adquisita. Nauis ilico expedita est & cursu solito ferebatur. Scapha verò pődere peccatoris subsedit, fluctibusque absorpta est.

a v.c. natis.

b Ione prophetæ, vt est videre. ca.1. eiusd.

De Roberto Marmiun & eius interitu.

Cap. XII.

Ane memorato inuasori duo in Anglia consimiles fuisse noscuntur, Robertus scilicet, cognomento Marmiun; qui expulsis monachis ecclesiã Conuentrensem, & Guillelmus Albemarlensis, qui exclusis regularibus clericis ecclesiam inuasit & polluit [a] Belinconiensem. quorũ alter scilicet Robertus, diuini pondere iudicij contritus est: Alter verò. i. Guillelmus, clementię diuinę respectu compũctus; largis crebrisque eleemosynis in pauperes expensis; & non ignobilium constructione monasteriorum expiauit excessum. Denique Robertus Marmiũ homo bellicosus, ferocia, astutia, audacia, ferè nulli suo tempore impar, cũ iã multis latè debacchãdo successibus clarus, præclarã illã Ecclesiam exclusis seruis Dei, [b] intromissis satellitibus

a vide notas.

b. v. &.

diaboli profanasset: Cestrensem quoque Comitem, qui specialiter aduersabatur, crebris & magnis excursionibus fatigaret, eidem Comiti cum ingentibus copiis aduersãti insultaturus egressus est. Cúmque in conspectu suorum pariter & hostium equo spumeo cum fastu nimio veheretur: suæ artis immemor (nam crebras, vt dicitur, in cãpo fossas fecerat quibus hostes vel arcerentur vel impedirentur) iudicio, inquam, Dei, suę artis & operis immemor, incidit in foueam, quã fecit: fractóque femore emergere nõ valens, a quodam ignobili hostium partium satellite, cũctis [a] huic inuidentibus, capite truncatus est, eisdem ferè diebus, quibus super prædicto Gaufrido iudicium Dei celebratũ est, quod & in huius interitu pro caussa consimili claruit. Horum quidẽ exitio, & perspicuo circa illos Dei iudicio prænominatus Albemarlensis non est territus, quò minùs post annos aliquot scelus consimile attentaret. Sed vt dixi, misericordiam non iudicium de manu Omnipotentis Dei pœnitentiæ & satisfactioni reseruatus suscepit.

[a] *v. c. hinc inde.*

De varijs casibus Regis Stephani.

CAP. XIII.

ANNO Regis Stephani nono, qui illorum duorum nequam interitu fuit insignis, idē Rex castrum Lincolniense, quod Comes Cestrensis obtinebat, obsedit. vbi dum munitionem exstrueret, operariis subita hostium irruptione præfocatis, confusus abscessit. Verùm anno sequenti, huius iacturæ maculam expiauit. Cum enim Comes Glocestrensis & cæteri partis aduersæ munitionem quantum sibi vtilem, tantum etiam hostibus nocituram apud [a] Ferendunum construxissent, Rex cum sua militia & Lundoniensibus copiis ociùs aduolans, eadem munitione per dies aliquot fortiter oppugnata, tandem cum ingenti & cruento labore potitus est. Sic ergo circa parteis alternabat fortuna, & quibus per secundos paulò

[a] *v. c. Sferendinium.*

antè succeſſus arridebat, hos ſiniſtris repentè caſibus eludebat. Verùm hunc ſucceſſum, quo videbatur anni præcedentis dedecus expiaſſe, anni ſui vndecimi fœdauit infamia. Cum enim Rannulphus Comes Ceſtrenſis pactis cum eo celebratis, fidelis iam illi & deuotus effectus, apud Vvalingefordam profuſis eum iuuiſſet auxiliis, ille poſt modicum eundem Comitem ad ſe pacificè & ſecurè venientem apud [a] Norhamneriam in Curia ſua regiæ Maieſtatis & honeſtatis immemor hoſtiliter comprehendit, & caſtrum Lincolnienſe cum cæteris quæ vſurpaſſe videbatur, reſignare coegit. Quo facto Comes relaxatus Regi perpes de cætero factus eſt inimicus.

[a] *v.c. Norhamptoniã.*

De Trustino Eboracensi Archiepiscopo, & origine Rieuallis & Fontium.

CAP. XIIII.

VM in Regno Angliæ talia prouenirent: sanctæ recordationis Trustinus Eboracensis Archiepiscopus post laudabilem annis plurimis administrationem officij, & præclara pietatis opera: cum iam ferè expletum militiæ suæ tempus esse sentiret, relicto honore & se excusans ab onere, cum monachis Cluniacensibus apud Pontemfractum vltimos vitæ suæ dies exegit, & appositus est ad patres suos in senectute bona. Cuius inter cætera bona quæ operatus est, pio studio & religiosæ industriæ potissimum attribuenda est fundatio atque prouectio celeberrimi monasterij Fontanensis, cuius memorandi operis talis fuisse occasio perhibetur, Quidam [a] Eboracenses monachi nu-

a v. c. Eboracensis cœnobij.

mero duodecim vel tredecim feruentes ſpiritu, & ſcrupuloſam habentes conſcientiam, dũ acutius inſpicerent quòd iuxta traditiones vel Cluniacenſes vel alias conſimileis religioſam quidem vitam ducerent, ſed beati Benedicti regulam, quam profitebantur, minus ad litterã obſeruarent, aliquid melius fortiuſque acturi, (nam Ciſtercienſis ordinis, qui nuper eſſe cœperat, fama iam celebris erat) ſuum monaſterium reliquêrunt. Quorum ſtudium zelumque venerabilis Truſtinus amplexus, egreſſos paternê ſuſcepit, maternæ pietatis ſinu fouit, & in ſuis penetralibus pro tempore occultatos, donec eis prout animo conceperat, prouideret: tandem in loco paſcuæ collocauit. Et vocatur locus ille, Fontes: vbi ex tunc & deinceps tanquam de fontibus Saluatoris tam multi hauſêrunt aquas ſalienteis in vitam æternam. Sanè paulò antè a nobili viro Vvalterico Eſpec inuitati & a felicis memoriæ Abbate Bernardo directi monachi Clareuallenſes in Eboracenſem prouinciam venerant, & in loco, qui nunc dicitur Rieuallis (tunc autem erat locus horroris, & vaſtæ ſolitu-

Vide notas

Lege notas.

dinis)mansionem acceperant, præfato viro tradēte,&venerabiliTrustino Episcopalem cum affectu paterno fauorem præbente. Horum exemplo monachi illi Eboracenses incitati, atque ad arripienda fortiora animati,memoratiAbbatis (cuius memoria in benedictione est)magisterio se tradidêrunt, & distincti locis non animis hi & illi arctam viā quæ ducit ad vitā paribus votis & studiis infatigabiliter currere cœpêrunt. Benedixitque eis Dominus benedictionibus cæli desuperbenedictionib. abyssi iacentis deorsum. benedictionibus vberū vellerumq; vt non solùm in Omnipotentis Dei seruitio copiosam multitudinem aggregarent, sed etiam largioribus eleemosynis in pauperes dispergendis sufficerent. Quod autē Domino Christo tanquam apes argumentosæ [d] seruirent,ex fructibus eorum cognoscitur. numerosis scilicet sanctorum collegiis,quæ ex se tanquam quædam rationalium apum examinà emisêrunt, & non solùm per Anglicanas prouincias, verum etiam in barbaras nationes sparsêrunt.

a v. c. seruierintimitatus est autē Guil. locum hist. S. Ceciliæ: de qua canit eclesia: Cecilia famula tua quasi apis argumentosa tibi deseruit.

De origine Bellelandæ.

Cap. XV.

Via vero duorum insignium monasteriorum nostræ Eboracensis prouinciæ scilicet Rieuallis & Fontium feci, vt decuit mentionem, Bellclandæ quoque originem debeo explicare, quæ & loci propinquitate mihi est notior: nam vno tantùm miliario distat a Neuburgensi Eccesia, quæ me in Christo à puero aluit. Vt autẽ paulò altius exordiar: in Transmarinis partibus, sicut a maioribus accepi, tres memorabiles viri vno tempore fuêre, scilicet Robertus [a] cognominatus de Arbusculo, Bernardus & Vitalis. Hi non ignobiliter eruditi & spiritu feruẽtes circuibãt per castella & vicos, seminantesque secundũ Esaiam super omneis aquas, de conuersione multorum fructus vberes colligebant: pio inter se placito constituto: quod Robertus quidem fœminarum communi labore ad meliora conuersarum

[a] v.e. qui cognominatur.

sollicitudinem gereret, Bernardus vero & Vitalis maribus propensius prouiderent. Robertus itaque famosissimũ illud monasterium fœminarum de Fonte Ebraudi construxit, & regularibus disciplinis informauit: Bernardus verò apud Tyrocinum & Vitalis apud Sauiniacum monachis regulariter institutis: suos quisque ab aliis per quasdam præceptorum proprietates distinxit. Cumque ex his tribus quasi radicibus seruorum atque ancillarum Dei per diuersas prouincias religiosa germina pullularent, quidam Sauiniacenses monachi Bellelandam nostram cõdiderunt. Qui cum essent numero pauci & pauperes, locumque aptum [a] quærerent, vbi Deo propicio cum fructu aliquo habitarent: nobili viro Rogerio de Moubrai, (qui & Neuburgensem fundauit Ecclesiã,) [b] donante, locum priùs angustum acceperunt: deinde ad locum alium, de illo ad tertium, & de tertio ad quartum sub eodem patrocinio, diuersis ex caussis migrantes, ibidem fixis radicibus tãdem resedêrunt, Benedixitque eis Dominus, & de rebus angustis ad magnam iam amplitudinem peruenêrunt sub patre

Vide notas.

a *sic, &* *meliùs.*

b *v. c. donando.*

patre Rogerio miserandæ synceritatis viro, qui adhuc superstes est, in senecta vberi, administrationis suæ annis circiter quinquaginta & septem expletis. Fuit autem monasterij huius initium post venerabilis Trustini decessum, memoratis duob. scilicet Rieuallis & Fontium in bono iam statu agentibus. Et quoniam ante annos iam plurimos Sauiniacenses per cuiusdam Abbatis religiosam instantiam in ritus Clareuallenses transiêrunt; hæc tria monasteria per vnitatem disciplinæ regularis, arctiori quoque animorum nexu cohærent, & tanquam tria nostræ prouinciæ lumina, sacrę religionis prærogatiua refulgent. Quid autem sentiendum est de his & aliis locis religiosis, qui in diebus Regis Stephani copiosius exstrui, & florere cœpêrunt, nisi quod castra Dei sunt hæc, in quibus contra spiritualia nequitiæ, Regis Christi excubant milites & exercentur tyrones? Eo quippe tempore, cum regiæ potentiæ omnis iam vigor deperisset; potentes regni, prout quisque poterat, vel vt suos tutarentur, vel vt alienos fines peruaderent, munitiones construebant. Malis ergo sic pul-

lulantibus atque abundantibus per mollitiem Regis Stephani, vel potius per malitiam discordias semper nutriẽtis diaboli, superabundauit & gloriosè eminuit sapiens & salubris prouisio Regis magni, qui nimirum tunc temporis solito propensius ad debellandum Regem superbiæ, quales Regem pacificum decent munitiones sibi noscitur exstruxisse. Denique multo plura sub breuitate temporis, quo Stephanus regnauit, vel potius nomẽ Regis obtinuit, quàm centum retro annis seruorum & ancillarum Dei monasteria initium in Anglia sumpsisse noscuntur.

De Gilleberto de Sempringham & ordine quem istituit.

Cap. XVI.

Nec silentio prætereundus est venerabilis Gillebertus, vir planè mirabilis, & in custodia fœminarũ singularis, a quo etiam ordo Sempringhamensis sumpsit exordium, *Videndas.*

& cum celeri prouectu celerem statum. Hic ab annis, vt dicitur, adolescentiæ propria nequaquam salute contentus, sed lucrãdarum Christo animarum zelo ignitus, infirmiorem sexum propensius cœpit æmulari Dei ęmulatione, pio ausu sumpto ex propriæ castitatis conscientia, & gratiæ supernæ fiducia. Cũque cœptis eius fauor videretur arridere diuinus, veritus ne fortè in vacuũ curreret, aut cucurisset, si erumpentem zelũ moderatrix scientia non condiret, præsertim minùs adhuc a maioribus institutus tam arduam sollicitudinem arripuisset: virum sapientiæ & sanctitatis titulis clarum venerabilem scilicet Abbatem Clareuallensem sanctum Bernardum adeundum putauit, cuius venerandis cõsiliis informatus, atque in suo proposito roboratus, tantò feruentiùs quantò cõfidentiùs piis cœptis insistere nó cessauit. Prosperatusque est in his quæ gerebat, & sicut de nobili [a] patriarcha dicitur, *ibat proficiens atque succrescẽs*: donec magnus vehementer effectus est, tam in multitudine copiosa ad Omnipotentis Dei seruitium aggregata: quàm in adiectione rerum tempo-

[a] Gen 26.

ralium ad necessaria subsidia corporum
a Math. 6. iuxta illud Dominicũ: [a] *Quærite primũ regnum Dei, & iustitiam eius: & hæc omnia adiicentur vobis.* Denique seruorum Dei, duo: & ancillarum Dei octo, non ignobilia construxit monasteria; quæ & numerosis repleuit collegiis, & iuxta datam sibi sapientiam regularibus ornauit institutis. Et quidem circa seruos Dei instituendos abundauit indulta ei diuinitus gratia, in sollicitudine fœminarũ. Quippe in hac parte meo iudicio palmam tenet inter omneis quos instituendis regendisque fœminis religiosam operam impendisse cognouimus, & quidem ante annos aliquot spiritualibus lucris onustus, iamque decrepitus cælestis sponsi paranymphus migrauit ad Dominum. Porro filiorum & filiarum eius numerositas permanet, potésque est in terra nostra semen eius. & generatio eius benedicetur in seculum.

Quomodo Guillielmus Eboracensis [a] *electus, non accepto pallio depositus sit.*

a v. c. caret vocula electus.

CAP. XVII.

ENERABILI Trustino defuncto Eboracensis Ecclesiæ pontificatum suscepit Guillelmus eiusdē Ecclesiæ thesaurarius, vir planè secundùm carnem nobilis, & morū ingenua lenitate amabilis. Qui cum ad sedem Apostolicā responsales idoneos pro petendo solemniter pallio direxisset: emergentibus aduersariis & multa contra eum proponentibus negatū est. Iussúsque ad eandem sedem in propria persona accedere, & pro semetipso tanquam ætatem habens allegare: caussis [b] tamen ingrauescentibus atque inualescentibus aduersariis, piæ quoque memoriæ Papa Eugenio contra eum, siue per veritatem siue per surreptionem implacabiliter irritato depositus est.

b v. c. tandem his autem iunge S. Bernar epist. 234. & notas in eandē edit. 1608.

Reuersusque in Angliam secessit Vvintoniam, ibique à consecratore suo Hẽrico honorificè susceptus, & splendidè exhibitus est, fere per decennium vel excessus vel casus suos deplorans, atque in silentio, temporum mutationem exspectans. Eo sic amoto cathedram Eboracensem Henricus [a] Fontanensis suscepit. annuente potissimùm venerabili Eugenio: qui eius olim apud Clareuallem sub patre Bernardo sodalis & condiscipulus fuerat, eiúsque vitam, mores & industriam optimè nouerat. Denique electioni eius fauorem promptissimum præbuit, & solemniter [b] cõsecratum pallij prærogatiua insigniuit. Quem reuersum in Angliam Rex Stephanus recipere noluit, nisi præstita sibi iuratoria cautione de fidelitate seruanda. Negato autem ei fauore regio: nec ciues Eboracenses eum recipere voluerunt, studia in depositum Præsulem propensiora habentes. Interdicta ergo propter hanc peruicaciam ciuitate, & suspensis Ecclesiæ organis, adueniens Eustachius Regis filius sacra officia celebrari præcepit, & prætentis erroribus non cedentes, ciuitate extrusit.

a v. c. Abbas.

b abest in v. c.

Propinqui quoque depositi & proprio furore & Regio fauore feroces, cunctis, qui depositioni eius consensisse videbantur, erant infesti atque terribiles, in tantùm vt seniorem Archidiaconum, qui fortè in manus eorum inciderat, abscindere minimè vererentur. Verum post annos aliquot Rege placato ciues Eboracenses proprium antistitem cum gaudio recepêrunt, sicque post diutinum discordiæ malum, illuxit desideratæ pacis serenum.

De causa expeditionis Ierosolymitanæ secundæ.

CAP. XVIII.

ANNO regni sui duodecimo, cum Rex Stephanus extorta (vt supra dictum est) de manibus comitis Cestrēsis ciuitate Lincolnia potiretur, ibidem in celebritate natalis Dominici solemniter voluit coronari: vetustam superstitionem, qua Reges Angelorum

eandem ciuitatem ingredi vetabantur, laudabiliter paruipēdens. Denique incunctanter ingressus, nihil sinistri ominis, sicut illa vanitas comminabatur, expertus est. sed regiæ coronationis solemnibus adimpletis: per dies aliquot exultatione & superstitiosæ vanitatis derisione egressus est. Eodem anno turba magna, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus populis & tribubus & linguis Christianis sub charactere crucifixi Domini Ierosolymitanum iter arripuit. Cuius celeberrimæ expeditionis talis caussa fuisse perhibetur. Est [a] Mesopotamiæ trans flumen magnum Eufraten ciuitas nobilis, quæ quidem vulgò Rohesia, sed rectiùs & antiquo nomine Edissa vocatur, a diebus Constantini Magni Christianæ religionis cultui dedita, & beatissimi Thomæ Apostoli allatis ex India reliquiis inclita; Huius ciuitatis tantus in fide Catholica feruor sub Valente Imperatore Arriano fuisse [b] memoratur, vt cum ab eodem missus aduenisset præfectus, omnes qui ad Apostoli basilicā orandi studio conuenirent gladio mactaturus, nullus domi resedisse re-

a *falsò antè legebatur, Mosopotamia. Lege notas.*

b *Ruffi l. 2 c. 5. Horon. l. 6. c. 18. Socr. lib 4 c 15. Theo. l. 4 c. 16.*

feratur: ſed omneis a minimo vſque ad maximum, vt pro fidei veritate morerentur, illuc multò alacriùs quàm ad epulas concurriſſe. in tantum, vt quædam muliercula paruulum ſecum filiũ trahens dum properat, ſe ſimul & ſobolem pro Chriſto expoſitura ad victimã, irrumperet officium iudicis illuc cum terrore maximo properantis. Deniq; a multis retro annis, cum Sarraceni occulto Dei iudicio ſupra modũ in Chriſtianos graſſari permiſſi, captis ciuitatibus clariſſimis, ſcilicet Alexandria, Antiochia, Ieruſalem, Damaſco; Ægyptum, Syriam, aliaſque Orientis prouincias, in quibus Chriſtus colebatur, occupaſſent; atque in his omnibus Chriſtianum nomẽ exterminaſſent; ſola hęc ciuitas [a] propugnatrix non tantùm murorũ, ſed etiam finium ſuorum, in medio hoſtium innumerabilium, & ferociſſimorum inuicta perſeuerauit vſque ad tempus expeditionis Ieroſolymitanæ prioris: qua Ieruſalem & Antiochiã Chriſtiani expugnatis obtinuere Sarracenis. Tunc enim Turcis incurſantibus laborantes Ediſſeni, auxilium à noſtro exercitu petiêrunt, & virum fortiſsimũ

[a] *Paulus tamen Diaconus l. xviij. notauit à Coſrois tẽpore ad* DCXXIX. *annum fuiſſe detentam Eccleſiam a Neſtorianis*

Baldevvinum fratrem illustrissimi Ducis Godefridi, primum Gallici generis Ducem accepérunt. Quo in Regem Ierosolymitanum post fratrem Godefridum sublimato: Principatus Edissenus per alios strennuè administratus est, vsque ad Iocelinum: cuius lubrici hominis petulantia atque libidine actũ est, vt ciuitas Christianæ religionis titulo fere per nongentos insignis annos in manus Turcorum & sacræ fidei exterminium vnius ciuis perfidi proditione traderetur. Is erat genere Armenius, eiusdem ciuitatis ciuis indigena: & iure hęreditario habitabat in quadam turri muro coniuncta. Huius filiam prænominatus ciuitatis Princeps formæ captus illecebra vi abstraxit, & stupro polluit. Ille filiam dehonnestatam dolens, & astutè dissimulatam doloris magnitudinem vt de vno vlcisceretur ad multorum perniciem trahens: nocte sacratissimæ Dominicæ natiuitatis, cum sacræ in Ecclesijs more Christiano celebrarentur vigiliæ, inuitatos pactis clandestinis Turcos intromisit in ciuitatẽ. Qui nimirum Christianum sanguinem insatiabiliter sitientes: irruẽrunt in po-

pulum securè in Ecclesia excubantem. Et Archiepiscopum quidē (vt dicitur) altari assistentem mactarunt. Populum verò non resistentem, sed subiti casus stupore rigentem, gladio trucidárunt. Sic capta & in potestatem spurcissimæ gentis redacta est Edissa tantis retro tēporibus semper inuicta, & [a] antiqua fidei Christianę alumna. Latissimis quoque finibus eius pertinaci hostium furore peruasis, & in eorum immundissimam possessionem cedentibus: Christianæ Religionis cultus trans Eufraten funditus deletus est. Tanti mali fama [b] exciti Christiani nominis fortissimi principes, scilicet Conradus Italiæ atq; Germaniæ Imperator, & Lodouicus Rex Francię Dominicum charactarem mente promptissima suscepêrunt, & cum eis multi nobiles populique innumerabiles ex cunctis prouinciis Christianis.

[a] v.c. antiqua.

[b] v.c. excitati.

monum ita dementatus, vt quum sermone Gallico (Eun) diceretur, ad suam personam pertinere crederet, quod in ecclesiasticis exorcismis dicitur, scilicet, *per eum qui venturus est iudicare viuos & mortuos, & sęculum per ignem.* Ita planè fatuus vt eun & eum nesciret distinguere, sed supra modum stupenda cęcitate crederet se esse dominatorem & iudicem viuorum & mortuorũ. Eratq; per diabolicas pręstigias tam potens ad capiendas simplicium animas, vt tanquam ex muscis aranearum opere irretitis, seductam sibi multitudinem aggregaret: quę tota illum tanquam dominum dominorum indiuiduè sequeretur. Et interdum quidem mira velocitate per diuersas prouincias ferebatur: [a] Interdum vero morabatur cũ suis omnibus in locis desertis, & inuiis, moxque instigãte diabolo erumpebat improuisus, ecclesiarum maximè ac monasteriorum infestator. Accedebãt ad eum plerumque noti eius & propinqui (erat enim non infimi generis) siue vt eum familiari ausu corriperent; siue vt, quomodo se circa eum res haberet, cautiùs explorarent. Videbatur autem

a v. c. indeque.

esse circa eum ingens gloria, apparatus fastusq; regius, & qui cum eo erant, solicitudinis laborisq; expertes: pretiosè indui, splẽdidè epulari, & in summa lætitia agere videbantur: in tantum vt pleriq; qui ad corripiendũ eũ venerant, conspecta eius non vera, sed fantastica gloria, corrumperentur. Fiebant enim, sed fantasticè per dæmones: a quibus scilicet misera illa multitudo, non veris & solidis, sed aëriis potius cibis in locis desertis alebatur. Nam, sicut postmodum per quosdã audiuimus, qui in eius fuerant comitatu, eoque sublato tanquam agentes pœnitentiam per orbem vagabantur, in promptu
a v. c. eis. [a] eius erant, quotiescunq; volebat, panes, carnes, pisces, & quique cibi lautiores. Verùm quod idem cibi non solidi, sed aerij fuerint, subministrantibus inuisibiliter spiritibus aëris huius, ad capiendas magis quàm pascẽdas animas;
b v. c. quod, sed superuacaneè. [b] hinc elucet, quod quantumcunq; ex cibis illis repletionẽ modico ructu exinanitam, tãta mox sequebatur esuries, vt eosdem cibos, illico repetere cogerentur. Quicunque [c] fortè ad eos acce-
c v. c. autẽ. dens ex cibis eorum, vel modicum gu-

ſtaſſet, ex participatione [a] mẽſę dæmoniorum mẽte mutata ſpurciſſimæ multitudini continuo adhærebat. Et quicunque ab eis aliquid in qualibet ſpecie accepiſſet, periculi expers non erat. Deniq; fertur [b] quendam militem propinquum illius peſtiferi acceſſiſſe ad eũ, & ſimpliciter monuiſſe: vt abiurata nephanda ſecta illa per communionem Chriſtianæ gratiæ proprio generi redderetur. Ille hominem aſtutè ſuſpendens, oſtendit ei in multiplici ſpecie, fantaſticarum opum amplitudinem; vt blandiente [c] viſarum rerum illecebra caperetur. Propinquus, inquit noſter es, ſume de noſtro, quod & quantum vis. Verùm homo prudens cum verba correptionis in ventum fudiſſet, exiuit vt abiret. Armiger verò eius conſpectum miræ pulchritudinis accipitrem in propriam perniciem concupiuit. Quo petito & accepto dominũ ſuum iam abeuntem cum lætitia ſequebatur. Cui ille, abijce citò quod portas; non enim eſt auis, vt videtur, ſed dæmõ ſic transformatus: cuius verbi veritas poſt modicum claruit. Cum enim inſipiens nollet audire monentem: primò

a ante hac legelatur menſa, ſed mendoſè.

b m. lèantea quendã

c v. c. multorum.

conquestus quod accipiter ille vnguibus sibi pugnũ fortiùs stringeret: mox ab eodem per manum in aërem subleuatus deinceps non comparuit: Sanè cũ pestifer ille [a] ita debaccharetur (vt dictum est) sæpius a principibus ad vestigandum & persequendum eum exercitus frustra mittebatur: quæsitus enim non inueniebatur. Tandem verò fraudatus ope dæmonum, cum nõ ampliùs per illum debacchari sinerentur (non enim [b] nisi a superioribus potestatibus iusto Dei iudicio relaxantur) leui negotio a Remensi Archiepiscopo comprehensus est: & populus quidem stolidus, qui eum sequebatur, dilapsus est. Porro discipuli, qui ei arctiùs adhærebant, eiusque cooperatores exstiterant, cum ipso capti sunt. Cum ergo staret in conspectu concilij, interrogatus a summo Pontifice quisnam esset respondit. *Ego sum ille*, [c] *qui venturus est iudicare viuos & mortuos, & seculum per ignem.* Habebat autem in manu sua baculum insitatæ formæ, in superiori scilicet [d] bifurcum Interrogatus quid sibi vellet baculus ille; *res*, inquit, *grandis mysterij est. Quãdiu enim sicut nunc videtis duobus cælum capitibus*

[a] v. c. addit *per operationem sathanæ.*

[b] cod. *amplius possũt quã à* &c.

[c] v. c. *Eum vt superioribus respõdeat.*

[d] v. c. addit *parte.*

pitibus suscipit: duas orbis parteis Deus possidet, tertiam mihi partem cedens. Porro si eadem duo superiora capita baculi [a] *summitatem vsque ad terram, & inferiorem eius partem, quæ simplex est erigam, vt cælum suspiciat: duabus mundi partibus mihi retentis, tertiam, tantummodo partem Deo relinquã.* a v.c. humiliauero.

Ad [b] hæc risit vniuersa synodus, derisitque hominem tam profundè datum in reprobum sensum. Iussus autem ex decreto concilij, ne pestis iterum serperet diligēter custodiri, tempore exiguo superuixit. Discipuli verò eius quos magnis insignierat nominibus, alium scilicet vocans sapientiam, alium iudicium, & in hunc modum cæteros; cum sanam doctrinam nulla ratione reciperent, [c] potiùs obstinatissimè de falsis gloriarentur vocabulis, in tantum, vt ille qui *Iudicium* dicebatur, suis detentoribus vltricem infelici fiducia comminaretur sententiam. Curiæ priùs, & postea ignibus traditi, ardere potiùs quàm ad vitam corrigi maluērunt. Audiui a quodam venerabili viro, qui interfuit dum hæc agerentur, quod audierit illum, qui *Iudicium* dicebatur, cum ad supplicium duceretur, crebrò

b v.c. hoc responsum.

c v.c. sed p. v.c. suis.

dicentem, Terra findere: tanquam ad oris eius Imperium, terra aperienda esset, & deuoratura [a] sicut Datan & Abiron, hosteis eius. Tanta vis semel infixi cordibus erroris fuit.

a Num. xvj. Deuter. xi. Psal. 105.

Quomodo Conradus Imperator & Rex Lodouicus exercitum duxêrunt in Orientem.

Cap. XX.

1147. NNO a paratu virginis M C.XLVII. tantæ expeditionis explicito apparatu: vterq; Princeps iter arripuit, & exercitu bipertito. Imperator enim præcedebat itinere dierum aliquot, cum Italorum & Germanorũ aliarumque gentium amplissimis copiis. Rex verò sequebatur, Francorum, Flandrensium, Normanorum, Britonum, Anglorum, Burgundionum, Prouincialium, Aquitanorum equestri simul & pedestri agmine comitatus. [b] Ingressi Pannonias, illarũ gentiũ placato Rege, vt exercitui

b v. c. qui.

venalia non deessent, Danubium transierunt: & per Thracias, suppetente venaliũ copia, prosperè vsq; ad vrbẽ Constantinopolitanã venerunt. Ibi fixis extra vrbẽ tentoriis per dies aliquot exercitũ recreantes: pactis tandẽ cum eiusdem vrbis Imperatore[a] conuentis, angustũ illud fretũ quod Brachiũ S. Georgij dicitur, transmeárũt. Ingressiq; Asiã minorem, cuius pars quædam Constãtinopolitanæ ditionis est, partem verò reliquã Soldanus Iconij possidet, Græci Imperatoris perfidiam experti sunt: cuius tamen nostri quibusdam excessibus motum incurrerant, cũ Omnipotentis Dei, superbè & disciplinatè agendo, contra se iracundiam accendissent. Legimus olim numerosissimum Domini exercitum vnius hominis etiam occultè peccantis scelere ita inquinatũ, & fauore diuino nudatũ, vt eneruus & languidus appareret. Consultus Dominus, respondit populum anathemate pollutũ esse, & adiecit. [b] *Anathema in medio tui est, Israel: non poteris stare aduersus hostes tuos, donec deleatur ex te qui hoc contaminatus est scelere.* Porro in nostro illo exercitu tanta tam contra Chri-

a v. c. celebratis.

b Iosue. 7.

ſtianam quàm cõtra Caſtrenſem etiam diſciplinam mala increuerant: vt mirum non ſit, quod eis tanquam pollutis & immũdis fauor nequaquam diuinus arriſerit. Caſtra enim a caſtratione dicuntur luxuriæ. At caſtra illa noſtra caſta non erant: in quibus vtique infelici quadam licentia [a] multorum ſpumabant libidines. Præſumentes quoque de multitudine & inſtructu copiarum, atque ita carnem brachium ſuum ſuperbè ponentes, in Domini, pro quo æmulari videbantur, miſericordia atq; potentia minùs confidebant, declaratumque in eis eſt, quia [b] *Deus ſuperbis reſiſtit: humilibus autem dat gratiam.* Præterea in terra Chriſtiani Imperatoris, cum quo fœdus [c] percuſſerant, & quo iubente, venalia vel afferebantur, vel abundabant, minus a rapinis temperabant. Immiſit ergo eis infenſus Imperator, hinc famem, inde hoſtem: tanti ſanguinis Chriſtiani periculum Chriſtianus minimè perhorreſcens. Denique venalibus prohibitis, cum pro victualibus congerendis propter [d] hoſtiũ inſidias noſtri non valerent excurrere: Primo, exercitus fame cõtabuit: Dein-

vide notas.

a *v.c. multi*

b *Iacobi.4.*

v.c. antea percuſſerũt.

d *anteà hoſtiam ſed malè.*

de hoſtium exceptus inſidiis, vel Turcorum gladios inebriauit, vel Chriſtianæ ſtatum libertatis ignominioſiſſimæ atq; infeliciſſimæ ſeruitutis ſorte mutauit. Nec ſuperbis atq; immundis caſtigandis iræ defuére cæleſtes,[a] & plerũq; (vt dicitur) effuſa deſuper [b] intempeſtiuarum nubium inundatio de exercitu noſtro plus minuit, quam hoſtilis gladius.[c] Itaque duorum exercituum maximorum parte longè maiore diuerſis caſibus & cladibus profligata, cum parte reſidua duo illi magni Principes ægrè exitium euadentes, Ieroſolymam venerunt: & nulla re memorabili facta, ingloriè receſſerunt.

a v.c. ſed
b v.c intẽpeſtiuorum imbrium.
b v.c. addit deuorauit.

De Raimundo Principe Antiocheno, & captione Aſcaloni.

CAP. XXI.

ILLIS ad propria cũ ignominia reuerſis, Sarraceni de cæſæ vel captæ multitudinis Chriſtianæ gentibus ſpoliis ditati, facti ſunt incliti. Denique ſuc-

cessu superbi, & confidentia virium plus solito efferati Christianis se finibus immerserunt. Omne genus Christianum in Orientis partibus abradere meditantes, atque huius molitionis quasi fausta principia interfecto Raimundo Christianissimo Antiochiæ Principe prælibātes. Quippe hic fuerat Christiani nominis in Oriente fortissimus propugnator, atq; insignium gestorum titulis veteris in se Machabæi transfuderat gloriam. Memini me (cū essem adolescentulus) vidisse quendam venerabilem monachū ab Orientis partibus cū magnis suffragiis veniētem, qui ex eiusdē clarissimi Principis olim militia fuerat. Hic inter plura, quæ de ipso memoranda referebat, eum ob insigne virtutis Turcis tam terribilem fuisse perhibebat: vt quotiens contra eum producturi essent exercitum, contra eius gladium centum milites, & totidem cōtra eius lanceam scriberent. Cum ergo (vt dixi) ijdem hostes recentibus Christianorū cladibus alacres fineis Antiochenos solito ferociùs incursarēt, ille conuentum non sustinēs sufficientium copiarū paullo inconsideratius ex virtutis

conſcientia cum paucis ſe dedit diſcrimini, oppreſſúſq; multitudine, poſt fortia geſta non ſecus quàm antiquus ille Machabæus occubuit. Cum autem hoſtes erectis vſque in cælum animis Antiochiam irrumpere cogitarent, audito Chriſtiani [a] principis occaſu, magnanimus Rex Ieroſolymorum Baldevvinus cum Cruce dominica & militia tẽpli ocior aduolat: & hoſtium molitiones præueniens, [b] Antiochiam ciuitatẽ ingreditur. Hoſtes nihilominus irruũt, ciuitatem obſidione concludunt. Sed qui ſuperbis paulo antè reſtiterat, humilibus illis dedit vberem gratiã. Deo enim propicio paulatim reſpirantes atque inualeſcentes, hoſteis iam crebris ſucceſſibus tumidos non ſolùm obſidionem deſerere: ſed etiam finibus ſuis cum dedecore excedere compulêrunt; viribuſque paulatim creſcentibus non multo poſt [c] hoſtium fineis ingreſſi, eos, qui paulo antè aliena inuaſerant: propria cum ſummo periculo tueri coëgêrunt. Denique poſt annos aliquot, militia templi Gazam antiquiſſimã Paleſtinæ ciuitatem olim dirutam reparauit, & fertilliſſimos eius fineis obtinuit.

[a] v. e. ſyderis nec alſ-re: quandoquidem ſic irradiaret quaſi geminis Polluce & Caſtore: pietate & fortitudine.

[b] v. e. attonitã, fortè ob Raimundi acerbum caſum.

[c] v. c. medicum.

Inclytus quoque Rex Baldevvinus Aſcalonam eiuſdem prouinciæ, & florentiſſimam atque munitiſſimam ciuitatẽ, quæ nunquam antea a Chriſtianis expugnari potuerat, cum multa gloria expugnauit & cepit, ſicque tota Paleſtina in ius & poteſtatem Chriſtianorum redacta eſt.

De inteſtinis malis Angliæ ſub Rege Stephano.

Cap. XXII.

INTEREA dum circa noſtros vel a noſtris in Oriente talia gererentur, Anglia inteſtinis malis exanguis & ſaucia tabeſcebat. Et quidem de quodam tempore [a] plebis antiquæ ſcriptum eſt. [b] *In diebus illis non erat Rex in Iſrael: ſed vnuſquiſque, quod rectum ſibi videbatur, faciebat.* At in Anglia ſub Rege Stephano peius fiebat. Nam quia tunc impotens erat Rex: & per Regis impotentiam languida lex, quibuſdam quod rectum ſibi videbatur

a in ms. ora erat, legis.
b Iudic. 17.

agentibus; multi, quod insita ratione malum esse sciebant, sublato Regis & legis metu procliuiùs faciebant. Et primo quidem videbatur regnum Angliæ scissum esse in duo; quibusdam Regi, quibusdam verò Imperatrici fauentib. Non quod vel Rex, vel Imperatrix suæ parti potenter imperaret; sed quod suorum bellicis quisque studiis pro tempore niteretur. Neuter enim in suos imperiosè agere & disciplinæ vigorem exercere poterat; sed vterque suos, ne a se deficerent, nihil negando mulcebat. Sanè inter parteis (vt superiùs dictum est) diu multúmque in certatum est, alternante fortuna. Processu verò temporis inter eos iam sæpius fortunæ infidelitatẽ expertos, remissiores motus esse cœpêre: quod tum Angliæ nõ cessit in bonum. Illis quippe diutinæ concertationis pertæsis, & molliùs agentibus, prouinciales discordantium Procerum motus efferbuêre. Castella quippe per singulas prouincias studio partium crebra surrexerãt, erantque in Anglia quodammodo tot Reges, vel potius tyranni: quot Domini castellorum, habentes singuli percussurã proprij nusmismatis,

& potestatem subditis, regio more, dicendi iuris. Cumque ita singuli excellere quærerent; vt quidam superiorem, quidam vel parē sustinere non possent, feralibus inter se odiis disceptantes, rapinis atque incendiis regiones clarissimas corrupêrūt: & in fertilissima olim patria, fere omne robur panis absumpsêrunt. Aquilonaris vero regio quæ in potestatem [a] Domini Regis Scottorū, vsque ad fluuium [b] Tesam cesserat; per eiusdem Regis industriam in pace agebat, ad quem Henricus ex nepte eius Matilde olim Imperatrice Andegauēsis Comitis filius, & Angliæ Rex futurus a matre missus iam pubes accessit: at ab eo apud Lugubaliam (quæ vulgo Carleil dicitur) cingulum militare accepit: præstita priùs (vt dicitur) cautione, quod nulla parte terrarum, quæ in eiusdem ex Anglia ditionē transissent; eius vllo tempore mutilaret hæredes.

a in v.c. erat duplex D quod videtur significare David.
b v.c. Thesyam. Vide notas.

De Rege Scottorum Dauid & filio eius, & filiis filij eius.

CAP. XXIII.

ISDEM temporibus iuuenis clarissimus, & quod in homine latas seculi vias ambulante inuenire difficile est, cũ morum suauitate, eorundem etiam syncerirate conspicuus, Henricus scilicet [a] memorati Domini Regis filius, Northũbriæ Comes, & regni successor speratus, cum ingenti Anglorum simul & Scottorum luctu morte immatura reb. excessit humanis, relictis ex coniuge, quæ [b] Guarẽnẽsis fuerat Comitis filia, tribus filiis & totidem filiab. Casus quidem acerbissimus viscera pij patris cõcussit, sed cõstantis animi pondus (erat enim vir bonus & sapiens) decentem [c] doloris modum fecit, complexusque nepotes duos, nam tertium (ni fallor) grauida nondum mater ediderat: filium in eis viuere reputans; consolationem

a v. c. vnicus.

b v. c. Guerrenensis.

c sic & in v. c. sed forsan meliùs dolori.

recepit. Denique post annos aliquot generale debitum soluturus, Malcolinū Filij primogenitum adhuc impuberem regni Successorem declarauit, fratri [a] eius Guilellmo comitatum Northumbriæ assignauit. Et maior quidem natu, tam morum similitudine, quàm corporis habitudine patrissare, magis; minor verò matrissare, idest, materni generis imaginem in vultu & moribus prætendere videbatur. Dormiuit ergo Scotorum [b] Dominus cum patribus suis, [c] vir magnus & gloriosus in seculo: nec minoris gloriæ in Christo. Nam sicut accepimus a fide dignis testibus, qui eius vitam actusque nouêrunt; vir fuit religiosus & pius. Vir multæ prudentię, summique moderaminis in administratione temporalium, & nihilominus magnæ deuotionis in Dominum. Vir post regni negotia ad diuina nequaquam officia segnior: vel propter diuina quib. insistebat officia, ad negotia regia [d] obtusior. Post honorabiles nuptias & thorum immaculatum, ex quo illi vnicus natus est filius, qui simillimis morib. patrem exprimeret, annis plurimis in cælibatu [e] permansit, in piis largitionibus

a v.c. verò.

b v.c. vbique vice, Dominus scribit DD III. Dauid quod & titulus impressi libri planè habebat.

c Sub quo, inquit Nicolaus. S. Bern. Amanuensis ep. 31. Et virtus mercede, & vitiū vltione non caruit.

d antea, malè, obtusior.

e v c remansit.

tam profusus, vt præter copiosam dispersionem in pauperes, eleemosynas illius enarrent ab ipso fundatæ, dicatæ, & ornatæ multæ ecclesiæ Sanctorum. Sane cum [a] illi quem Dominus pronuntiauit se inuenisse virum secundùm cor suum, cum titulo vocabuli in multis simillimus fuerit: in quodam etiam non paruo inter multa & præclara bona, excessu ab eius similitudine non recessit. Sicut enim ille post multa virtutum insignia [b] in adulterium simul & [c] homicidium, in altero eneruis, in altero nequam incidit: ita & iste aliâs quidem bonus & pius, Scottorum gentem ex effrænata barbarie sanguinis auidam, & neque ætati, neque sexui, licet eo nolente & frustra prohibente perituram, Anglorum immisit prouinciæ, dum pro nepte sua olim Imperatrice, cuius iustã, vt credebat, partem fouebat: plus iusto æmularetur. At sicut ille per [d] excubantem electoris sui gratiam vulnus illud vel potius vulnera pia humilitate sanauit; ita etiam iste tanti excessus reactum dignis (vt credimus) pœnitentiæ fructibus expiauit: Itaque non solũ in executione piorum operum, verum etiam in

a corruptè, c. imp. illi, sed & orationis textus repugnat, & v. c.

b lege 11. Reg. c. 11.

c homicidiũ Vriæ suprà descriptũ.

d v. c. exuberantem.

actione fructuosæ pœnitentiæ; regiam antiqui Dauid formã nouus iste Dauid Rex, non barbarus barbaræ gentis impleuit. Notandum etiam quod sicut ille post pœnitentiam, ob prioris peccati meritum diuinitus castigatus est, per [a] nequissimum filium; ita iste quoque quamuis longè mitiùs per quendam pseudomonachum & Episcopum. Quē nimirum ego postmodum apud Bellelandam nostram sæpius vidi, actusque eius insolentissimos cum dignissimo didici. Quæ vtique silentio præteriri non debent: vt cognoscant & posteri quomodo in homine illo glorificatus sit, [b] qui superbis resistit, & humilibus dat gratiam.

[a] Absalonem lege c. 15. 16. 17. 18. Reg. 11.

[b] Nempe Deus, de quo hæc scripsere Iacob. 4 & 5. Petr. 1. epist. 5. ante hæc mendosè. XXV. a

---

De Vvimundo Episcopo, & quomodo occæcatus fuerit.

CAP. XXIIII.

IDEM obscurissimo in Anglia loco natus, cum perceptis literarū rudimentis non haberet vnde in scholis subsisteret: artis scriptoriæ scio-

lus quibuſdam religioſis antiquarii officium pro toleranda inopia impendebat. Deinde apud Furneſium tonſuratus, & regularem vitam profeſſus, cum nactus eſſet ſcripturarum copiam, cum otio competenti, adiutus triplici bono, ſcilicet acri ingenio, illabili memoria, apto eloquio, ita in breui profecit, vt magnæ ſpei eſſe videretur. Euolutis diebus in inſulam cum fratribus miſſus: ſuauitate eloquij, & iocunditate faciei, cum eſſet etiam producto & robuſto corpore, ita barbaris placuit: vt ab eis in Epiſcopum peteretur, & eorum quidem completum eſt deſiderium. Mox ex ſucceſſu intumuit, & grandia moliri cœpit. Nec contentus epiſcopalis dignitate officij, animo iam ambulabat in magnis & mirabilibus ſuper ſe; eratque [a] ei corde vaniſſimo, os loquens ingentia. Denique congregans viros inopes & audaces, iudicium veritatis non veritus, propoſuit ſe [b] filium Comitis Murauenſis, hæreditate patrum ſuorum a R. ge Scottorũ ſpoliatum, cordi ſibi eſſe non ſolùm ius ſuum [c] perſequi, ſed etiam vlciſci iniurias, illos ſe velle & habere periculi &

[a] *v.c. cum.*

[b] *v.c esse: quam certè voculã desiderari clamat ipsa oratio.*

[c] *v.c. prosequi.*

fortunæ consortes, rem quidem esse aliquanti laboris & periculi, sed magnæ claritatis, & plurimi emolumenti. Accensis ergo omnibus, atque in verba eius iurantibus: per vicinas cœpit insulas ferociter debacchari, eratque iam quasi Nembroth robustus venator coram Domino: dedignatus iuxta Episcopalis officij debitum hominum esse piscator cum Petro. Augebatur indies satellitum copiis, inter quos nimirum ipse eminens fere ab humero & sursum, tāquam dux magnus omnium animos accendebat. Excurrebat in prouincias Scotiæ: rapinis & homicidiis cuncta exterminans. Cumque aduersus eum regius exercitus mitteretur: in remotioreis se saltus recipiens, vel in Oceanum refugiēs, omnem illum apparatum bellicum eludebat, & recedente exercitu, rursum ex locis abditis, ad infestandas prouincias erūpebat. Cum ergo in omnibus prosperaretur, essetque iam ipsi etiam Regi terribilis: quidam Episcopus vir simplicissimus mirabiliter eius impetum ad tempus repressit. Cui cum ille bellum denuntians exterminiū minaretur, nisi vectigal penderet: volūtas, inquit,

Gen. 10.

inquit, Dei fiat. nam meo exemplo nũquam aliquis Episcopus alterius Episcopi fiet tributarius. Cohortatus ergo populum suum, illi cum furore venienti sola fide maior, nam in cæteris longè impar occurrit, & pro suorum animatione primum ipse belli dans ictum; iactata securi modica, hostem in fronte gradientem Deo volente prostrauit. Quo casu confortatus populus: in prædones fortiter irruit, & eorum magna parte cæsa: ducem ferocissimum eneruiter fugere compulit. Solebat autem hoc ipse postea inter amicos cum iucũditate narrare tanquam glorians, quod solus eum Deus per simplicis Episcopi fidem vincere potuisset. Ego quoque hoc ipsum, quodam qui de numero satellitum eius fuerat, & cum cæteris qui euasêre, fugerat; referẽte cognoui. Resumptis autem viribus per insulas atque prouincias Scotiæ debacchatus est vt priùs. Quamobrem Rex compulsus est placare prædonem; saniori plane vsus consilio: vt cum hoste tumido callidoque, cum quo fortiter agi non poterat, sapienter ageretur. Cedens ergo illi quandam prouinciam cum monasterio

Furnesiensi, excursiones eius interim suspendit. Cum autem per subditam prouinciam tanquam Rex [a] valente exercitu gloriosè ferretur, ipsique monasterio, cuius monachus fuerat supra modum grauis existeret, de consensu nobilium insidiati sunt ei quidam prouinciales, qui eius vel potentiam vel insolentiā exosā habebant. Nactíque tēpus opportunum, cum præmissam ad hospitiū multitudinē lento pede & raro stipatus satellite sequeretur; comprehensum vinxêrunt: vtrumque illi oculum, quia [b] vterque nequam erat, eruêrunt, causamque virulenti germinis amputantes, eum pro pace regni Scotorum, non [c] propter regnum cælorum castrauêrunt. Qui postea Bellelandam nostram venit, ibique annis plurimis vsque ad obitū quietus permansit. Fertur tamen tunc dixisse quia si vel passeris oculum haberet, inimici eius de actis in eum minimè exultarent.

a v. c. Vallante, & rectiùs, ni fallor.

b v. c. vtróque. Videtur autem auctor respexisse illud Euang. an oculus tuus nequā est, quia ego bonus sum: patres antē moraliter in scripturis exponūt oculum pro intentione: eò quoque spectat Euang. Parab. Math. 19.

c allusit ad Christi dictum Math. 19. Sunt Eunuchi qui seipsos castrauerunt propter regna cælorum.

De Malcolino Christianissimo Rege Scottorum.

Cap. XXV.

Memorato ergo Scottorum Regi Dauid, Malcolinus maior natu nepotum eius ex filio nondum pubes succesit. Qui venerabilem auum in multis bonis exæquans, in quibusdam etiam gloriosè superans in medio nationis barbaræ, & peruersæ tanquam sydus cæleste refulsit. Præuentus enim a Deo in benedictionib. dulcedinis, vt a tenero, superni amoris feruorem conciperet, in tota vita sua candore pudicitiæ, titulo humilitatis & innocentiæ, puritate conscientiæ, morum suauitate pariter & grauitate ita excelluit, vt inter seculares (quib. [a] solo habitu congruebat) monachus, & inter homines, quibus imperabat, terrenus quidam Angelus videretur. Mira quidem hæc in Rege, & rege gentis tam barbaræ, quam vtique Deo cuncta

[a] v. e toto.

opera eius dirigente ita regebat, vt propter illa virtutum insignia barbaris nō esset despectui, sed potius admirationi & amori: dum per regiam auctoritatem & seueritatem improbis & audacibus maximo esset terrori. Non enim defuêre, qui nouis motib. intumescentes, vel eum impetendum censerent, vel cō-sueta illi denegarent. Quos nimirum Deo sibi manifestè cooperante ita vel contriuit, vel domuit; vt omnes deinceps formidarēt molestiesse viro, cū quo erat Deus. [a] Sed nec defuêre illi in ingressu pubertatis, quidā immissi a Sathana, qui cum in seipsis castitatis iacturam pro nihilo ducerent; eum quoque & ad carnalis experientiam voluptatis ausu improbo & virulentis suasionibus titillarent. Illo verò, qui iam [b] sequi agnum cupiens quocunque iret, sanctæ integritatis Zelum toto pectore hauserat, & thesaurum istum in carne fragili tanquam in vase fictili cautè custodiendū, nullo quidem homine, sed Deo tantum intus docēte sciebat: indecoras coæuorum, vel etiam eorum quos loco magistrorum colebat; suasiones primò contempsit; ac deinde, cum nondum quie-

a v c. Non tamen.

b ad rem trahit illud Apocal. 14. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati virgines enim sunt Hi sequuntur agnū, quocumque ierit.

ſceret: voce & vultu cum quadã auctoritate ita repreſſit, vt eorum nullus de cætero talia illi auderet ingerere: at in his [a] repulſus hoſtis ſtimulante inuidia non quieſcit, [b] fortioreis contra puerũ Dei, inſidias ſtruit, Matrẽ adornat, quæ illi virus occultum tanquam conſilium maternæ pietatis inſibilet, & non ſolum blandiendo alliciat: ſed etiam imperiis vrgeat; Regem, non monachũ eſſe moneat, ætati & corpori eius amplexus puellares maximè congruere doceat. Matris importunitate vinctus magis quàm victus: aſſentiri viſus eſt, ne contriſtaret parentem. Læta illa cubantis iam filij lecto aſſiſtens: virginem ſpecioſam & nobilem ad latus non obluctantis collocauit. Ille egredientibus conſciis ſecretum nactus, & charitatis magis quàm carnis igne ſuccenſus, illico ſurrexit, & cubile regium toto noctis ſpatio virgini cedens: opertus pallio in pauimento dormiuit. Eo manè a cubiculariis ſic inuento, & [c] conſueto virginis teſtimonio: vtriuſque eſt declarata virginitas. Matrem poſtea vel obiurgare vel blãdiri adjicientem, quadam conſtantis animi auctoritate cum-

a v. c. repulis
b v e ſed.
c v c. conſecuto.

pescuit, vt super hoc audendum vlterius non putaret. Dicant quod voluerint veneratores signorum, & ex miris merita metientes: & ex sola signorum claritate sanctitatis titulum tribuentes: Planè ego illud in Rege iuuenculo, sic impugnatæ sed inexpugnatæ integritatis miraculum, prẹferendum censeo nõ solum illuminationi cæcorum, sed etiã suscitationi mortuorum.

---

a Perperã v.c inscribebat, de Malcolino.

[a] *De institutione Hugonis Dunelmensis Episcopi, & restitutione Guillelmi Eboracensis, & de morte eius.*

Cap. XXVI.

T autem a Scotia paululùm regrediar, defuncto Guillielmo de Sancta Barbara Dunelmensi Episcopo viro religioso: Hugo Eboracensis Ecclesiæ thesaurarius propter nobilitatẽ generis (erat enim propinquus Regis Stephani) ad Pontifica-

tum Dunelmensis ecclesiæ electus est: venerabili Henrico Eboracẽsi Archiepiscopo, ad quem Dunelmẽsis Episcopi spectabat consecratio, plurimũ obnitẽte, atq; obtẽdente & minùs canonicã electi ætatẽ, & minùs probatam morum eius grauitatẽ. Ascẽderũt ergo maiores ex electoribus cum ipso electo ad sedẽ Apostolicam, pro negotio tam electionis quàm consecrationis, iam dicto Archiepiscopo pro se responsalem mittente: qui & electioni contrairet, & consecrationẽ impediret. Sed venerabili Eugenio, qui eiusdem Archiepiscopi apud Clareuallẽ condiscipulus fuerat ex hac luce paulò antè subtracto: inuenẽrunt Anastasium sedi Apostolicæ præsidentem. Tres quippe viri memorabiles, & in vita sua amicissimi tempore illo decedentes, in morte quoque breuibus interuallis, separati, scilicet Eugenius Papa Romanus, Bernardus Clareuallis Abbas, Henricus Eboracensis Archiepiscopus: è quib. Eugenio & Bernardo prius absumptis, Henricus e uestigio secutus est. Vulgato autem duorum transitu, tertio adhuc superstite, Guillelmus olim Eboracẽsis [a], qui Vvintoniæ mo

[a] v. c. Archiepiscopus.

rabatur, ſpe recuperationis concepta (nam prior eum depoſuerat, ſecundus vt deponeretur egerat, tertius depoſito ſucceſſerat) ſedem Apoſtolicam celeriter adijt: iudicium non accuſans, miſericordiam humiliter poſtulauit. Et ecce certus de tranſitu ex Anglia Eboracenſis [a] Epiſcopi nuntius ſuperueniens: verecundiſſimas eius preces multùm adiuuit. Et quidem Dunelmenſis electus, qui prior illuc venerat, a Domino Papa ſolemniter conſecratus: illius qui poſterior âduenerat pendente adhuc fortuna diſceſsit. Sed tandem prioris iudicij rigore ſublato, Apoſtolicę manſuetudinis clementiam expertus: miſerante eius canos Papa cum Cardinalibus, & ſatagente circa eius negotium maximè quodam Gregorio magni nominis Cardinali, homine facundiſsimo & profundiſsimæ aſtutiæ, atque animi verè Romani. Itaque in integrum reſtitutus, & pallio, quod nunquam eatenus impetrare potuerat, inſignitus, Sabbato ſancto Vvintoniam rediit, ibique celebrata ſolemnitate Paſchali, poſt [b] albas ad ciuitatem propriã properauit. Occurérunt autẽ ei ex-

a v c. Archiepiſcopi.

d v.e. Octauas.

tra ciuitatem minus pacificè Robertus Eboracenſis eccleſiæ Decanus, & Oſbertus Archidiaconus, qui, vt eum a deſiderata ſede arcerent, propoſitis capitulis aduerſus eum fortiter appellarunt. Ille nihilominus progrediens, ſolemni occurſu, & ingenti applauſu a Clero & populo ſuſceptus eſt. Prænominati verò eius aduerſarij Theobaldū Cantuarienſem Archiepiſcopum, Apoſtolicas tunc in Anglia vices agentem, concitè adeuntes, eiuſdem fauore & ſuffragiis vtebantur. Porrò ille receptā non multo poſt albas Paſchales eccleſiam decenti moderamine regens, & ingenita lenitate nulli onerofus exiſtens: paucis poſt Pentecoſtem euolutis diebus febre corripitur, & rapitur ex hac vita, ingenti tam clericis quam laicis ex mitiſſimi Paſtoris occaſu, luctu relicto. Sanè propter inopinatum eius tranſitum a multis creditur veneno extinctus aſſerentibus eum ex ſacro calice per[a] quendam [a] ab aduerſariis immiſſo vel pro eis æmulantem infecto, potū mortiferum (quod dictu horrendum eſt) & cum potu mortē hauſiſſe. At hoc mera quorundā [b] opinione, quam tamē pe-

[a] v. e. ex.

[b] v. e. opinio eſt.

a v. c. veritatem.
b v. c. non habet duas illas voculas.

tulanter velut perspicuam [a] veritate sparserunt [b] in vulgus. deniq; ego processu temporis cum fama ista crebresceret, quendam virum magnum & grandæuum, Rieuallis monasterij monachum iam valetudinarium & morti vicinum, qui eo tempore Eboracensis ecclesiæ Canonicus & memorato Archiepiscopo familiaris exstiterat, super hoc cum adiurationibus percunctandum putaui. Qui constanter respondit, hoc esse mendacissimum conceptæ a quibusdam opinionis commentum: se quippe cum scelus illud attentatum dicitur, præsentem atque Archiepiscopo assistentem fuisse, nullo modo malignum quemquam inter circumstanteis fidelissimos ad aliquid tale audendum irrepere potuisse. Illud quoque falsum est quod dicunt eum amicis suadentibus antidotum gustare voluisse: cum ab eis hostilis malicia in eum aliquid ausa putaretur. & ad hoc suum vel opinabile vel commentum firmandum fertur eum dixisse, quod cælesti antidoto non adiiceret humanum. Quod vtique quia vir sapiēs fuit, & [c] Dominum non esse tentandum, diuina auctoritate

c Deut. 6 Matth. 4.

edoctus: nec dixisse neque egisse credẽdus est. Ad hoc Symphorianũ familiarẽ clericum eius, qui in eius obsequio non paruo tempore fuerat, & ægrotanti deuotus minister astiterat, audiui dicentem, quod amicis suadentibus antidotum sumpserit, quod vtiq; [a] sapiens credendus est. Ab eodem quoque audiui, amicos qui aderant ob hoc maximè, ad putandum quod mortiferum quid biberit, fuisse procliues, quia dentes eius, qui candidi fuerant, in extremo illo incommodo nigrescere cœperant. At hoc ridetur a medicis [b] cum homines morituri passim nigrescere soleant. Porro Eboracensis Archiepiscopi morte comperta, Robertus Decanus, & Osbertus Archidiaconus annitente & cooperante Cantuariensi Archiepiscopo Apostolicæ sedis legato, Rogerium eiusdem Archidiaconum ad Eboracensis Ecclesię cathedram elegerunt, magnisque suffragiis atque terroribus Eboracense Capitulum ad consentiendum induxerunt. Et de hoc quidem pleniùs suo loco dicemus.

a *locus corruptus sic ex ms. restituitur, quod vtique vir sapiens fecisse credẽdus est.*

b *v. c. dentes hominis*

De viridibus pueris.

Cap. XXVII.

Ec prætereundum videtur inauditũ a seculis prodigium : quod sub Rege Stephano in Anglia noscitur euenisse. Et quidem diu super hoc cum tamen a multis prædicaretur, hæsitaui; remque vel nullius vel abditissimæ rationis in fidem recipere ridiculum mihi videbatur: donec tantorum & talium pondere testium ita sum obrutus, vt cogerer credere & mirari, quod nullis animi viribus possum attingere vel rimari. Vicus est in Estanglia quatuor vel quinque (vt dicitur) miliariis distans a nobili monasterio beati Regis, & martyris Edmundi. Iuxta quem vicum quædam antiquissimæ fossæ visuntur: quæ sermone Anglico a Vulfputes, i. luporum fossæ dicuntur, & vico, cui adiacent, suum nomẽ indulgent. Ex his fossis tempore messis, & occupatis circa frugum collectionem

a vidẽtias.

per agros messoribus : emersêrunt duo pueri masculus & fœmina, toto corpore virides, & coloris insoliti, ex incognita materia veste operti. Cumque per agrum attoniti oberrarent, comprehēsi a messoribus ducti sunt in vicum, multisque confluentibus ad tantæ nouitatis spectaculum : per dies aliquot tenti sunt cibi expertes. Cum ergo inedia iam pæne deficerent, nec tamen aliquid ciborum, qui offerebantur, attenderent : fortè ex agro contigit fabas inferri : quas illico arripientes, legumen ipsum in thyrsis quæsierunt, & nihil in concauitate thyrsorum inuenientes, amárè fleuêrunt. Tunc quidam eorum, qui aderāt, legumen ex corticibus erutum porrexit eis, quod statim libenter acceptum, comederunt. Hoc cibo aliti sunt per menseis aliquot: quousque panis vsum nouêrunt. Denique colorem proprium, ciborum nostrorum præualēte natura paulatim mutantes, & similes nobis effecti : nostri quoque sermonis vsum didicêrunt. Visumque est prudentibus, vt sacri Baptismatis perciperent sacramentum, quod & factum est. Sed puer qui minor natu videbatur

post Baptismum breui viuens tempore immatura morte decessit, sorore incolumi permanente, & nec in modico a nostri generis fœminis discrepāte. Quæ nimirum post apud Lennam (vt dicitur) duxit maritum, & ante annos paucos superstés esse dicebatur. Sanè cum iam nostræ vsum loquelæ haberent: interrogati qui & vnde essent, respondisse feruntur. *Homines de terra sancti Martini, qui scilicet in terra natiuitatis nostræ præcipuæ venerationi habetur.* Consequenter interrogati vbinam esset terra illa, & quomodo exinde aduenissét huc, *vtrūque*, inquiunt, *nescimus. Hoc tantum meminimus, quia cum quodam die pecora patris nostri in agro pasceremus, sonitum audiuimus, qualem nunc apud Sanctum Albanum cum signa concrepare dicuntur, audire solemus. Cumque in sonitum illum quem admirabamur animo intenderemus: repentè tanquam in quodam mentis excessu positi, inuenimus nos inter vos in agro vbi metebatis.* Interrogati vtrum ibidem vel in Christum crederetur, vel sol oriretur: terram illam Christianam esse, & ecclesias habere dixêrunt. *Sed sol, inquiunt, apud nostra-*

tes non oritur: & eius radiis terra nostra minimè illustratur, illius claritatis modulo contenta: quæ apud [a] *nos solem vel Orientē præcedit vel sequitur Occidentem. Porrò terra quædam lucida non longè a terra nostra aspicitur amne largissimo vtramque dirimente.* Hæc & multa alia, quæ retexere lōgum est, curiosè percunctantibus respondisse feruntur. Dicat quisque quod voluerit & ratiocinetur de his, vt poterit, me autem prodigiosum mirabilemque euentum exposuisse non piget.

[a] *ave. vos, & quidā correctius.*

De quibusdam prodigijs.

Cap. XXVIII.

Alia quoque æquè mira & prodigiosa nostris temporibus contigêrunt, ex quibus pauca retexam. Mira verò huiusmodi dicimus non tantùm propter raritatem, sed etiam quia occultam habent rationem.

Dum in [b] lapicidina quadam petra

[b] *Lapidicina.*

ingens ferramentis finderetur: apparuere duo canes, capacem sui in eadem petra concauitatem replentes absque omni spiraculo. Videbantur autẽ esse ex eo canum genere quos leporarios vocant, sed vultu truces, odore graues, pilorum expertes. Et vnus quidem eorum, vt dicitur, citò defecit. Alterum verò stupendæ, vt aiunt, edacitatis Henticus Vvintoniensis Episcopus diebus plurimis in deliciis habuit. Refertur etiam quod in alia lapicidina, dum pro eruendis fabricæ necessariis lapidibus altiùs foderetur: repertus sit lapis formosus duplex, i. ex duobus subtili agglutinatione compactus lapidibus. Mirantibus operariis; Episcopo, qui non longè aberat, exhibitus, dissignari iussus est vt innotesceret, si quid in eo lateret mysterij Inuentàque in eius [b] concauitate bestiola, quam bufonem vocant, cathenulam auream circa collum habens. Cunctis ergo, qui aderant tam inusitatæ rei stupore suspensis, præcepit Episcopus iterum signari lapidem, & lapicidinæ altitudini redditum ruderibus in perpetuum operiri. In prouincia quoque Deirorum haud

In carbonariis fodinis agri nostri Leodiensis, sæpenumero silices ingẽtes, reperiũtur, rotũdi, laues, præduri, intra quos viui bufones omnis spiraculi, quod videri possit, expertes, conditi latent. C. LANG.

b *Anno.* M. CXLV. *inuẽtus est bigo viuus inclusus in in concauo lapide in muro ciuitatis c-nomani. Quo occise bufones infra pœnia exin*

haud procul a loco natiuitatis meæ res mirabilis contigit, quã a puero cognoui. Est vicus aliquot a mari Orientali milliariis distans, iuxta quem famosæ illæ aquæ, quas vulgò Vipse vocant, numerosa scaturigine e terra prosiliunt, non quidem iugiter, sed annis interpositis, & facto torrente non modico: per loca humiliora in mare labuntur, quæ quidẽ cum siccantur, signum bonum est: nam earum fluxus futuræ famis incommodum non fallaciter portendere dicitur. Ex quo vico rusticus quidam ad salutãdum amicum in proximo vico commorantem profectus: multa iam nocte minus sobrius remeabat. Et ecce, de proximo tumulo quem sæpius vidi, & duobus vel tribus stadiis a vico abest, voces cantantium, & quasi festiuè conuiuantium audiuit. Miratus quinam in illo loco solemnibus gaudiis intempestæ noctis silentium rumperent, hoc ipsum curiosius inspicere voluit, vidensque in latere tumuli ianuam patentem: accessit & introspexit, viditque domum amplã, & luminosam, plenamq; discũbentibus, tam viris quàm fœminis, tanquam ad solemneis epulas. Vnus autem

defuerunt, cum antea nunquam fuissent I. Picardus. Victor. & Ricard. Hagulst. Chron. De aliis rebus in lapidibus repertis Alexand. ab Alexã genial. dierũ lib. 5. cap. 9

ministrantiū aspiciens stantem ad ostiū, obtulit ei poculum. Quo ille accepto consultè noluit bibere, sed effuso contento, & cōtinente retēto cōcitus abiit, factóq; tumultu in conuiuio pro sublatione vasculi, & persequentibus eū conuiuis, pernicitate iumenti quo vehebatur euasit, & in vicū cum insigni se præda recepit. Deniq; hoc vasculum materiæ incognitæ, coloris insoliti, & formæ inusitatæ, Henrico seniori Anglorum Regi pro [a] munere oblatū est, ac deinde fratri Reginæ Dauid scilicet Regi Scotorum cōtraditū: annis plurimis in thesauris Scotiæ seruatum est: & ante annos aliquot (sicut veraci relatione cognouimus) Henrico secundo illud aspicere cupiēti a Rege Scotorum Guillelmo resignatū. Hæc & huiusmodi incredibilia viderentur: nisi a dignis fide testibus, contigisse probarentur. Si autē potuērūt [b] Magi per incantationes (vt scriptū est) Ægyptiacas, & arcana quadam operatione vtiq; malorū Angelorū virgas cōuertere in dracones, & aquā in sanguinē, [c] nouas quoq; ranas producere, quos tamē (vt [d] ait Augustinus) creatores draconum vel ranarum non

a q. c. magno.
b Exod. 7.
c Exod. 8.
d lib. 3. de Trin. c. 8.

dicimus, ſicut nec agricolas ſegetum. aliud eſt enim, ex intimo & ſummo cauſarum cardine cōdere atq; adminiſtrare creaturam, quod qui facit ſolus creator eſt Deus, aliud autem pro diſtributis ab illo viribus & facultatibus aliquando operationem forinſecus [a] admouere, vt tunc vel tunc, ſic exeat quod creatur, quod non ſolùm mali Angeli, & mali homines poſſunt: ſi, inquā, mali Angeli per Magos (Deo permittente) ea potuere: nō eſt mirū ſi & illa de quibus nunc quæritur quadā Angelicę naturę potētia, (ſi a ſuperiori poteſtate permittātur) partim pręſtigialiter & fantaſticè, vt illud in tumulo nocturnum conuiuium, partim etiam in veritate vt vel illos canes, vel bufonem illum cum cathenula aurea ſeu ſcyphum illum valeant exhibere, in quibus homines ſtupore inutili teneantur; qui nimirum mali Angeli libentiùs faciunt, cum permittuntur, in quibus homines perniciosè fallantur. Porro puerorum illorum viridium, qui de terra emerſiſſe dicuntur, abſtruſior ratio eſt, quam vtique noſtri ſenſus tenuitas non ſufficit indagare.

[a] v. c. admouere certéque, correctius.

De successibus Henrici secundi in Anglia tempore Ducatus sui.

Cap. XXIX.

vide notas.

VT autem iam ad seriem historicę narrationis redeam, Henricus Matildis olim imperatricis ex illustri Andegauēsi Comite filius accepto, vt superiùs dictum est, a matris auunculo Rege Scotorum cingulo militari: transfretauit, & venit ad patrem; eratque de cætero in obsequio eius prudentiæ & fortitudinis pręclaram indolem præferens, & militaris gloriæ non [a] trepidus æmulator [b]. Post annos verò aliquot patre in fata concedente: paterni iuris plenitudinem. i. Andegauensem simul & Cænomanensem Comitatum, & materni iuris expeditam portionem. i. Normanniæ Ducatū recepit. Nā regno Angliæ, quod ad ius æquè spectabat maternū Rex Stephanus quamuis remissè & languidè, vt su-

a v. c. tepidus.
b v. c addit existens.

periùs expositum est, eatenus incubabat. Itaque patri succedens, & patrem in breui vel æquans vel etiam excedens, quocũq; seuertisset, industrius strenuusque apparuit: ita vt iam illis formidabilis existeret, qui felicibus eius initiis inuidebant. Cumq; in partibus transmarinis omnia illi quieta iam essent: regno Angliæ, quod iure sibi perspicuo competebat, fraudari non vlteriùs patiens, tã difficili & periculoso negotio animũ intendit. Metuens autem ne qua post egressum suum in Normanniam fieret irruptio a Rege Francorum, cuius Rex Stephanus affinitate gaudebat (nam sororẽ eius iam pridẽ filio suo Eustachio vxorem acceperat) fineis suos præsidiis opportunè dispositis, cautiùs credidit muniendos. Vnde factum est vt paruam secum manũ in Angliam duceret, reputans terris transmarinis, quas quieto iã iure possidebat parum esse consultum: si copias abduceret militares, necessaria sibi præsidia in Anglia minimè defutura: si secùs, certa incertis incõsultò postponi Deniq; non ampliùs (vt dicitur) quàm centũ quadraginta equites, & peditum tria millia in Angliam cum eo

venerunt. Aduentu eius cognito, feruẽtibus ad eum animis conuenerunt, qui matri eius ab initio fauerant. Auctus illico ingẽtibus copiis: munitionẽ ᶜ Melbesbiriensem, vbi Regis Stephani præsidium erat, obsedit. Tunc idẽ Rex conuocatis celeriter, qui ab se non defecerant, cum Eustachio filio, acerrimo iuuene ociùs aduolans, hostem ad pręliũ prouocauit. At ille in castris se continens, & campi discrimẽ, pro tẽpore cõsulto declinãs, eò quòd manum imparẽ habere videretur, hostili ferociæ copiã pugnæ non fecit. Rex verò cũ neq; hoste cõmodè posset impetere, neq; prolixiores circa castra hostilia excubias agere tutum videretur, ociosè recessit, & obsessa munitio in potestatẽ obsidentis concessit. Augebatur idem indies, & militię numeris, & fauoribus sociorum, deficientibus ad eum paulatim, qui hostilium partium fuerant regni optimatibus, ita vt iam incrementis virium & felicitate successuum ducis gloria, (sic enim vocabatur) aduersarij nomen regium adumbraret. Sanfordiam cum instructo exercitu adijt; qua celeriter expugnata & capta, munitionem quo-

ᶜ v. c. Malmesburiensem.

que eiecto præsidio regio post aliquot dies obtinuit. Audiens autē Gipesvvic, qui ad eius se parteis transtulerat, obsideri a Rege, vt hoste propulsato obsidionem solueret, ad Orientalium Anglorum prouinciam cum exercitu properabat, sed accepto post modicum de eiusdem loci deditione nūtio: diuertit, & [a] irruit super Notingeham, quæ sita est super fluuium Trentā, qua mox expugnata atq; opibus vacuata: recessit, oppugnandæ munitionis, quæ natura loci inexpugnabilis videbatur, operam inanem omittens, inde ad alia conuersus negotia, sibi tanquam fauore arridēte diuino in omnibus prosperabatur.

a v. c. irruit sed & hic ante legebatur, irripuit.

De concordia inter Regem Stephanū & Ducem Henricum celebrata.

Cap. XXX.

Vm hæc sub euentu pendulo inter Regem & Ducem altercatio traheretur: Eustachius eiusdem Regis filius iuuenis clarissimus immatura secundùm voluntatem Dei

mortẽ deceſſit, magnam ſeminandæ inter Principes, pacis occaſionem, ſui de medio ablatione relinquens. Eo quippe ſuperſtite partes concordia mediante componi, atque vniri minimè potuiſſent; cum propter iuuenilem eiuſdem acrimoniam, tum propter eiuſdem præclaram quandam ex[a] affinitate Regis Francorum fiduciam. Vtróque autem pacis impedimento per vnius hominis mortẽ ſublato, quod Deo propicio prouenisse creditur; eo quod iã ſuper Angliam inteſtinis malis exanguẽ & ſauciam cogitaret cogitationes pacis & non afflictionis: viri pacifici, de pace ſuadenda atq; formãda propenſiùs cogitare cœperũt. Occaſu quippe filij, qui ſucceſſurus ſperabatur ſupra modũ exulceratus pater: ad apparatus bellicos pigriùs mouebatur, & voces ſuadentium pacẽ ſolito patientiùs audiebat. Duce quoq; prudentũ cõſiliis adhoc inclinato, vt honeſto & ſolido fœderi poſtponeret caſus ambiguos: placuit inter eos ſolenne & ſalubre colloquiũ celebrari. Vbi amicis mediantibus & circa bonũ publicũ pia & prudenti prouiſione ſatagentibus, pax inter eos & cautè for-

[a] *quam, repetes ex c. xi. sup.*

mata: & solide firmata est. Decretúque est, vt Stephanus decætero tanquam Princeps legitimus integrè in Anglia, cum gloria & honore regnaret. Henricus vero ei tanquam hæres ligitimus in regno succederet. Hanc pacis formam tanquam vtilem & honestam Princeps vterque amplexus; abolitis omnibus quæ inter eos hactenus hostiliter acta fuerant, atque omni simultate perpetuę tradita sepulturæ, in mutuos multis pręgaudio lacrymantibus se dederũt amplexus. Et Rex quidem ducem adoptãs in filium, cum solemniter successorem proprium declarauit. Dux verò Regem tanquam patrem & Dominum in conspectu omnium honorauit. Guillelmus autem Regis filius iunior iubente patre duci [a] homagium fecit. Dux quoque illi pactis interpositis satisfecit. Quibus Deo propicio salubriter actis, Rex Angliam & Anglia pacem recipit. Annis enim iam plurimis, fere nudo Regis nomine insignis, tunc recipere visus est huius rem nominis, & quasi tunc primò regnare cœpit: quia tunc primò purgata inuasionis tyrannicæ macula legitimi Principis iustitiam induit. Dux

[a] v. c. hominium vt ex Cuiacio fuit obseruatũ ad Epist 39. S. Bernard. edit. 1608.

autem in Anglia post firmatæ pacis solemnia modico tempore commoratus: transfretare parabat, & Rex cum Guillelmo filio multisque aliis nobilibus celebri lætitia prosequebatur abeuntem. Cumque idem regius puer in oculis patris: equo (vt assolet) concitatus veheretur; contigit equo cadente sessorem ad terram grauiter allidi. vnde cum fracto osse tybiæ resurgere impotens, patri & omnibus qui adêrant dolorem incussit. Reportatus ergo est Cantuariã, vt ibi curaretur. Rex verò sinistro casu saucius: datis cum benedictione mandatis, Ducem demisit; qui feliciter trãsfretans circa æstatis initium ad propria cum gaudio remeauit.

De diuortio inter regem Francorum & uxorem eius celebrato, & quomodo ipsa nupserit futuro Regi Anglorum.

Cap. XXXI.

ISDEM fere diebus inter Lodouicum Frācorum Regem; & Alienoram reginam diuortium celebratum est: quibusdam Episcopis atque proceribus consanguinitatem illorum sub testificatione iurisiurandi solemniter allegantibus. Eadem sane regia ducis Aquitanici soboles vnica, ante expeditionem Ierosolymitanam (de qua superius dictū est) memorato Regi nupserat, suoque coniugio amplissimum illum ducatum Aquitaniæ, regno Franciæ iunxerat. Quæ nimirum ita sibi in principio iuuenis animum suæ formæ venustate præstrictum deuinxerat: vt illius famatissimæ expeditionis iter arrepturus, dum vxorem iuuenculam vehemētiùs

æmulatur: eam nequaquam domi esse relinquendam, sed secum ad prælia proficisci decerneret. Quod exemplum secuti multi alij nobiles, vxores suas secũ duxerunt: quibus, cum cubiculariæ deesse non possent, in castris illis Christianis, quæ casta esse oportebat, fœminarum multitudo versabatur, quod vtique factum est exercitui nostro in scandalum: vt superius [a] ostensum est. Cumque idem Rex ab Oriente vna cum cõiuge non sine infecti negotij dedecore ad propria fuisset reuersus, amore pristino inter eos paulatim refrigescente, causæ quoque dissidij succrescere cœperunt, illa maximè moribus [a] regiis offensa, & causante, se monacho, non Regi nupsisse. Dicitur etiam, quod in ipso Regis Francorum coniugio ad ducis Normannici nuptias suis magis moribus congruas aspirauerit: atque ideo præoptauerit, procurauerit que dissidiũ. Itaque causis ingrauescentibus, & illa quidem (vt dicitur) multùm instante, illo verò vel non, vel remissius obluctãte, per Ecclesiasticæ legis vigorem solutum est inter eos vinculum copulæ coniugalis. Porro illa soluta a lege viri,

a c. xx.

Vide notas.

& habens potestatem cui vellet nubendi: duabus apud patrem filiabus relictis, quæ postea duobus illustrissimi Comitis Theobaldi filiis, Henrico scilicet & Theobaldo paterna prouisione nupsêrunt, desideratis tandem [a] post potita est nuptiis. Denique conuenientes Dux Normanniæ, & illa loco condicto: pactum coniugale iniêrunt, minus quidē solemniter ratione personarum, sed cautiori prouidentia, ne quid scilicet impedimenti pareret solemnis præparatio nuptiarum. Mox Ducatus Aquitaniæ quia finibus Andegauensium & Britonum ad Pyrenęos vsque mōteis, Galliam Hispaniamque dirimentes extenditur: Francorum se ditioni paulatim subducentes ratione coniugis in Ducis Normannici potestatem transiuit, Francis quidem inuidia tabescentibus, sed impedire non valentibus eiusdem Ducis prouectum.

[a] *Sic v. c. desideratis tandem potita est Ducis Normānię nuptiis.*

De concilio Lundoniensi, & morte Regis Stephani.

CAP. XXXII.

INTEREA Rex Stephanus fastu regio, fineis Angliæ lustrans, & se tanquam Regem nouum ostentans suscipiebatur ab omnibus & decenti magnificentia colebatur: & incedebantur ante faciem eius, & quodammodo liquefiebant sicut cera a facie ignis, munitiones adulteræ, quæ erant improborum receptacula, & speluncæ latronum. Veniens autem in Eboracensem prouinciam: quendam Philippum de [a] Toleuilla, qui munitionē suam apud Drax incendere vel incendēdā tradere videbatur, inuenit rebellem, fretum scilicet eiusdem munitionis firmitate, cōmilitionum suorum ingentibus animis, & copioso ciborum armorumque apparatu. Rex verò ex proximis prouinciis, exercitu conuocato: munitionem obiectu amnium, siluarum, atque paludum ferè inaccessibilem obsidione conclusit, & fortiter expugnatam in

[a] *v. c. Coleuilla.*

breui obtinuit. Erat autem tempus messis, & Rex in Eboracensi ciuitate, & adiacēte prouincia, quæ volebat expletis, ad Australes prouincias remeabat, circa festum beati Archangeli Michaëlis, cū Episcopis & nobilibus Anglię Cōcilium Lūdonij celebraturus, tum pro regni negotiis, cum etiam pro negotio vacantis ecclesiæ Eboracensis. Euocati ergo maiores eiusdē ecclesiæ cum Abbatibus atque Prioribus subiectæ prouinciæ, affuêre; factoque in Rogerium Archidiaconum Cantuariēsem decreto, eum a suo Archiepiscopo, cuius efficaci astutia omne negotium electionis eius processerat, Rege conniuente solenniter petiêre. Quem cum facilè a volente impetrassent; licèt eum idem Archiepiscopus tāquam precibus obstrictus cedere videretur, vel potiùs vellet videri, alias quoque preces adiecêre; scilicet vt eum, non tanquam Cantuariensis Archiepiscopus, sed tanquam Apostolicæ sedis legatus consecraret. Hoc quoque à volente non difficulter impetrato: consecratus est idē electus in Ecclesia beati Petri apud Vvesmonasterium. Qui soluto cōcilio ad eccle-

siam propriam properauit, & post susceptionis suæ solennia, rebus pro tempore dispositis, eundi ad sedem Apostolicam petēdi pallij gratia, in propriā persona inter arripuit. Rex verò post concilium in Cantia cōstitutus morbo decubuit; quo ingrauescēte post dies paucos decessit, mense Octobri, & sepultus est apud [a] Fauerescam in monasterio, a se ante aliquot annos constructo, anno regni sui nonodecimo. Nuntium autē mortis eius Dux Normanniæ maturè accepit, qui forte tūc castrum quoddā, quod ab eo desciuerat, cū exercitu obsidebat. Cúmque ab amicis moneretur relicta obsidione, sub omni celeritate in Angliam transfretare, ne quid fortè cōtra eum occasione moræ inimici veteres molirentur, mira iustitiæ suæ confidentia respōdit, illos nihil ausuros. Et quamuis amici multùm instarent, obsidionē soluere noluit, donec factū est de castro obsesso quod voluit, expectante illum cum desideriis Anglia, & nulla interim in cunctis finibus eius surgente procella. Et huius quidem libri iste sit modus, vt a regno Henrici secundi, liber secundus incipiat.

a *Anonymus Cogesphalensis monachus Fauresphanis: cui adiicit coenobia Cogeshal, & Furnesium.*

LIBER

GVILLELMI NEVBRIGENSIS DE REBVS ANGLICIS,

LIBER SECVNDVS.

DE PRIMORDIIS Regni Henrici secundi.

Cap. I.

ANno a partu virginis M. C. LIIII. Henricus, Hẽrici maioris ex filia olim Imperatrice nepos, post mortem Regis Stephani a Normannia in Angliam veniens, hæreditarium regnum suscepit, conclamatus ab omnibus, & consecratus mystica vnctione in Regem, cõcrepantibus per Angliam turbis, viuat 1154.

Rex. Prioris quippe regni, sub quo tot mala pullulauerant, infelicitatem experti, de nouo Principe meliora sperabant, præsertim cum præclara illi prudentia atque constantia, cum Zelo [a] inesse viderentur, magni iam Principis in ipsis suis primordiis præferret imaginē. Denique edicto præcepit, vt illi qui ex gentibus exteris in Angliam sub Rege Stephano prædarum gratia, tanquam ad militandum confluxerant, & maximè Flandrenses, quorum magna tunc Angliæ incubabat multitudo: propriis regionibus redderentur, fatalē eis diem constituens, quem in Anglia sustinere pacetri foret discriminis. Quo edicto pauefacti: ita in breui delapsi sunt, vt quasi fantasmata in momento disparuisse viderentur: stupentibus plurimis, quomodo repetè euanuissent. Mox Castella noua, quæ in dieb. aui sui nequaquā exstiterāt: complanari præcepit, præter pauca in locis opportunis sita, quæ vel ipse retinere, vel [b] pacificis ad regni munimen retinere voluit. Publicæ quoque disciplinæ in primis sollicitudinem habuit; & vt legū vigor in Anglia reuiuisceret, qui sub Rege Stephano extin-

a v.c, addit, Iustitia.

b a, v.c. interscribit, verbumque retinere, passiuè positum habet.

ctus sepultusque videbatur, cura propẽsiore sategit, Ordinatisque in cunctis regni finibus iuris, & legum ministris, qui vel improborum audaciam coërcerent, vel interpellantibus secundum causarum merita iustitiam exhiberent: ipse vel in deliciis erat vel maiorib. negotiis regiam operam impẽdebat. Quotiens autem iudicibus molliùs, indigniusue agẽtibus, prouincialium querimoniis pulsabatur, prouisionis regiæ remedium adhibebat: illorum competenter corrigens, vel negligentiam, vel excessum. Talia noui Principis initia fuêre, gratulantibus quidem & laudantibus pacificis: mussitantibus verò & contremiscentibus improbis. Fugiebant lupi rapaces; vel mutabantur in oues; aut si non verè mutabantur, metu tamen legum [a] cũ ouibus morabantur. [b] Conflabantur gladij in vomeres, & lanceæ in falces, nullusque iam exercebatur ad prælium, sed omnes olim optatæ & nũc Deo propicio indultæ pacis; vel fouebantur ociis, vel intendebant negotiis.

a v. c. addit, innoxii.
b. quod Esay. c. 11. de pacifico Regis nostri Iesu Christi imperio prædixit, ad Henrici annum 1. tr. fert Auctor.

Quomodo Henricus secundus dominia Regia ad pristinum reuocauit statum.

CAP. II.

Onsiderans autē Rex, quod Regij redditus breues essent, qui auito tempore vberes fuerāt, eo quod Regia [a] dominia per mollitiē Regis Stephani ad alios, multósque dominos maiori ex parte migrassent, præcepit ea cum omni integritate a quibuscunque detentoribus resignari, & in ius [b] pristinum reuocari. Et hi quidem, qui regiis oppidis seu vicis hactenus incliti erant: chartas, quas a Rege Stephano vel extorserant, vel obsequiis emerant: quibus tuti forent, protulêrunt. Sed quoniam chartæ inuasoris, iuri legitimi Principis præiudicium facere minimè debuêrunt: eisdem instrumentis esse tuti minime potuêrunt. Itaque primo indignati, deinde cōterriti, & contristati: ægrè quidem, sed tamen inte-

a *Videnotas.*

b *v. t. add. dit. statúmque.*

grè vsurpata, & diu tanquam solido iure detenta resignârunt. Cumque in cũctis regni prouinciis, omnes vsque ad vnum, de quo post pauca dicetur, voluntati regiæ paruissent: Rex Transhũbranas prouincias adiit, Comitemque Albemarlensem Guillelmum, qui ibidem sub Stephano Rex verior fuerat, de re consimili, eodem quo cæteros pődere auctoritatis conuenit. Ille diu hæsitans multúmque æstuans: tãdem corde [a] saucius potestati succubuit: & quæcũque ex Regio dominio pluribus iam annis possederat, cum ingenti anxietate resignauit, [b] maximè famosum illud & nobile castrũ; quod dicitur [c] Scharcheburch, cuius situm talem esse nouimus.

[a] *mendosè antehac, facius.*
[b] *v.c. addit, sed.*
[c] *v.c. Scarburthe.*

De situ Castelli de Scharcheburch.

Cap. III.

RVPES stupendæ altitudinis [a] & amplitudinis, præruptis ferè ex omni parte scopulis inaccessa, mare irrumpit, quo tota ambitur: exce-

[a] *v c addit, simul.*

ptis tanquam faucium quarundam angustiis, quas aperit ad Occidentem, habens in summo planitiem speciosam & herbidam, & spatiosam tanquam sexaginta iugerum vel eò ampliùs; fonticulum quoque aquæ viuæ ex saxo profluentem. In ipsis autem faucibus, ad quas sine labore non ascenditur, turris regia sita est; & sub eisdem faucibus vrbis initium est in Austrum & Aquilonē vtrumque latus spargentis, frontem verò ad Occidentem habentis; & a fronte quidem proprio muro, ab Oriente verò rupe castelli munitur. porro vtrumque eius latus mari alluitur. Sanè hunc locū memoratus Comes Guillelmus, cum in Eboracensi prouincia plurimùm posset, castro construendo idoneum contemplatus, sumptuoso opere naturam iuuans, totam rupis planitiem muro amplexus est, & turrim in faucium angustiis fabricauit, qua processu temporis collapsa arcem magnam & præclaram Rex ibidem ædificari præcepit.

[a] *De obsidione & deditione Brigiæ, & quomodo Rex Scottorũ reddidit Regi Anglorum Aquilonares Angliæ parteis.*

a in ms. hæc continuè sunt scripta

CAP. IIII.

REx igitur in eadem prouincia rebus ad votum gestis ad superiora Angliæ remeans: solum Hugonem de Mortuo mari virum fortem & nobilem annis iam plurimis regio castro de Brigia incubantem, offendit rebellem. Qui cum iuberetur propriis esse contentus, & reddere quę de iure regio possidebat: peruicacissimè renuit, seque, quibus potuit modis, ad resistendum præparauit. Sed quod superbia & indignatio eius esset plusquam fortitudo eius: consequenter apparuit. Rex enim celeriter exercitu congregato, Brigiam obsedit: quam post dies non multos fortiter oppugnatam in deditionem recipiens: ei, cuius cor paulo ante quasi cor leonis fuerat, humiliato & supplici veniam dedit. Regi quoque Scottorũ, qui Aquilonares Angliæ regiones, scilicet Nor-

a ms. Cumbriam. b ms. Vvestemeriam.

humbriam, [a] Cubriam, [b] Vvestmerilandam, nomine Matildis dictæ imperatricis & hæredis eius olim a Dauid Scottorum Rege adquisitas, tanquam ius proprium possidebat, mandare curauit: Regem Angliæ tanta regni sui parte non debere fraudari, nec posse patienter mutilari, iustum esse, reddi quod suo fuisset nomine adquisitum. Ille verò prudenter considerans Regem Angliæ in hac parte cum potentia virium merito causæ præstare quamuis posset obtendere iuramentum, quod auo suo Dauid præstitisse dicebatur, cum ab eo cingulum acciperet militare: prænominatos fineis repetenti cum integritate restituit, & ab eo vicissim comitatum [c] Huntedunensem prisco sibi iure competentem recepit. His ita compositis, Anglia in cunctis finibus, suo ocio & securitate pro tempore fruebatur. Regis enim supra omneis, qui hactenus in Anglia regnasse noscebātur, latius dominantis (hoc est ab vltimis Scotiæ finibus ad montes vsque Pyrenæos) in cunctis regionibus nomen celebre habebatur.

Relege c. 24. l. 1. sup.

c v c. Hūtedunēsem.

De bello Vvalensium, & quomodo in gratiam Regis redierint.

Cap. V.

Ervm non multis diebus elapsis inter Regem & Vvalenses gentem iuquietam & barbaram discordia oritur, dum vel ille aliquid insolitum per potentiam ab eis exigere, vel illi siluosis montibus vallibusq; suis plus iusto confisi, tanto Principi per insolentiam solita denegarent, siue etiam propter inquietudinem & clandestinos in vicinos Anglorum fineis excursus. Rex verò immensis ex tota Anglia copiis congregatis: regionem Vvaliarum, qua facilior aditus videbatur ingredi statuit. Porro illi conuenientes: excubabant in terminis: & in planum progredi vel aperto bello cũ loricatis congredi leuis armaturæ homines cautè declinantes, delitescebant in siluis, & [a] viarum [b] angustias obseruabant. Sanè Vvallenses reliquiæ Bri-

[a] ms. maris

[b] malè ante angustias.

tonum esse noscuntur, qui huius insulæ (quæ nunc Anglia dicitur, olim Britãnia dicebatur) incolæ primi fuêre, eiusdemq; nationis & linguæ esse probantur, cuius & Britones transmarini. Cũ autem gens Britonum a superuenientibus Anglorum populis exterminium pateretur, qui euadere potuêrunt, refugêrunt in Vvalias cõtra irruptionẽ hostium naturæ beneficio tutas, ibiq; hæc natio perseuerat vsque in præsentẽ diẽ. Regio quippe illa tractu [a] propensiori ad prospectum Hyberniæ super mare Occidentale iacens: alio latere regionibus Anglicis iungitur, & fere tota vel Oceano vel [b] inuiis saltibus aliisq; difficultatibus cingitur. Ideoq; difficillimos habet accessus siue ingressus. Introrsus autẽ inextricabiles quosdã noscitur habere recessus, ita vt quàm periculosum est potenti cuilibet eã cũ exercitu ingredi, tã impossibile sit eam interius cũ exercitu peruagari. Gignit autẽ pro sui natura homines moribus [c] barbaros, audaces, & infidos, alieni sanguinis auidos, & proprij prodigos, rapinis semper inhiantes, & tanquã transfuso a natura odio, genti Anglorum infestos.

a ms. protẽsiori.

b ex ms repposui nã legebatur vitiis.

c huc refer cap. 8. descript. Cambriæ.

Habet quidē pro eo quod saltuosa est, vberrimas alendis pecoribus [a] pascuas, sed plani parum habens, & frugū infœcunda: alendis propriis nō sufficit filiis, sine inuecto ex intimis Angliæ prouinciis cōmeatu. Quem nimirum, quoniā sine beneficio, vel permissu Regis Anglorum habere non potest, eiusdē cogitur ditioni subiacere. Et si fortè per latrocinales excursus, a quibus propter effrænatam barbariem vix temperat, cū irritauerit: iram eius diu non substinens, cogitur eum placare. Igitur Rex fineis hostium cum natura & malitia locorum multùm luctando ingrediens: infausta negotij initia habuit. Pars enim exercitus per loca siluosa & humida incautiùs gradiens, delitescentium iuxta viam hostium excepta insidiis: periclitata est: ibique Eustachius, Ioannis filius, vir magnus & grandæuus, atque inter primos Angliæ proceres diuitiarum & sapientiæ titulis refulgens, cum Roberto de Curci æquè nobili viro aliisq; pluribus interiit. Qui verò euasere periculum: Regem qui iam Domino propicio eruperat, & in tuto cōsistebat, cum cæteris occubuisse putantes, eiusq;

[a] S. Hieron. in traductione. Psalm. 93. vsus est.

interitum aduenrantibus adhuc & properantibus ad angustias ordinibus nũtiantes,non paruam exercitus partem, rumoris atrocitate attonitam eneruiter fugere compulerunt, ita vt Henricus Essexensis, vir inter primos inclitus, & iure hæreditario signifer regius: vexillo regio,cuius conspectu exercitus animandus erat, abiecto, fugæ se crederet, atque extinctum Regem occurrentibus proclamaret. Ob quod delictũ postea a quodam viro nobili proditionis ei decus publicè opponente, Regij vigore iudicij,duello addictus est,&ab eodem deuictus.Quem tamen Rex de misericordia iudicio mortis subducens apud Redingum monachum fieri iussit, amplissimo autem patrimonio eius fiscum auxit, sed hoc postea. Cum ergo Rex ocius aduolans turbatum exercitum proprio exhilarasset aspectu: resumptis illico animis,viribus confisi ordines in ordinem coiére,seque aduersus hostiles insidias de cætero cautiùs instruxere. Cúmque Rex hosteis etiam à mari inuadendos duceret, & classem non modicam præparari iussisset; legati hostium cum verbis pacificis affué-

runt, moxque illorum reguli supplices ad eum venērunt. Qui cum ob promerendam tāti Principis gratiam quibusdam finium suorum munitionibus traditis, hominium illi cum sacramentis præstitissent, pacis sereno post belli nubilum gratiùs arridente, exercitus ad propria cum gaudio reuersus, & Rex ad alia negotia, siue delicias est conuersus.

Quomodo Nicolaus Anglicus factus est Papa Romanus.

Cap. VI.

SANE anno primo Regis Henrici secūdi, obiit Anastasius Papa, successor Eugenij, cum fuisset Pontifex anni vnius. Cui successit Nicolaus Albanensis Episcopus,[a] imitans nomen cum omine, dictusque est Adrianus. De quo dicendum est, quomodo tanquam de puluere eleuatus sit, vt sederet in medio Principum, & Apostolicum teneret solium gloriæ. Is enim natione Anglicus, patrem habuit cleri-

a v. c. mutans.

cum quendam non multæ facultatis; qui relicto cum seculo filio impubere, apud Sanctum Albanum factus est monachus. Ille verò adolescentiam ingressus cum propter inopiam scholis vacare non posset, idem monasterium quotidianæ stipis gratia frequẽtabat. Vnde pater erubuit, verbisq; mordacibus socordiam eius increpitans, omni solatio destitutum cũ graui indignatione abegit. Ille verò sibi relictus, & forti necessitate aliquid audere coactus: Gallicanas adiit regiones, ingenuè erubescens in Anglia vel fodere vel mẽdicare. Cũque in Francia minùs prosperaretur: ad remotiora progrediens, trãs Rhodanũ peregrinatus est, in regione quæ Prouincia dicitur. Est autem in illa regione monasteriũ nobile clericorum regularium, quod dicitur S. Rufi; ad quem locum ille veniens, & subsistendi occasionẽ ibidem inueniens: quibus potuit obsequiis eisdem se fratribus cõmendare curauit. Et quoniam erat corpore elegans, vultu iucundus, prudẽs in verbis, ad iniuncta impiger, placuit omnibus; rogatúsque canonici ordinis suscipere habitum; annis plurimis ibidem resedit,

vide notas.

regularis [a] in primis disciplinæ æmulator. Cumq; esset acris ingenij & linguæ expeditæ: frequenti & studiosa lectione ad scientiam atq; eloquentiam multum profecit. Vnde factũ est, vt Abbate defuncto fratres eum concorditer atq; solemniter in patrem eligerent. Quibus cum aliquandiu præfuisset, pœnitentia ducti atque indignati, quòd hominem peregrinum leuassent super capita sua, facti sunt ei de cætero infidi atque infesti. Odiis itaque paulatin crudescentibus, vt iam grauiter aspicerent, in quo sibi paulo antè bene complacuerat: tandem [b] confictis & propositis contra eum capitulis ad sedem eum Apostolicam prouocârunt. Pię autem memoriæ Eugenius, qui tunc arcem Pontificij tenebat, cum rebellium filiorum contra patrem querelas audisset, & eius pro se allegantis prudentiam, modestiamque animaduerteret, paci inter eos reformandæ efficacem operam dedit, multumque imperans, & sæpius inculcans vtrique parti, vt partes esse desinerent, & vnitatem spiritus in vinculo pacis seruarẽt, reconcilatos ad propria remisit. At non diu quieuit nescia quietis malitia, grandiúsque intonuit rediuiua

a *v. c. inter primos.*

b *v. c. confectis.*

tempestas. Interpellatus est iterum idē venerabilis Pontifex: cuius iam aures fratrum illorum querelis & susurris tinniebant. Vtrique ergo parti piè & prudenter prospiciens: *Scio*, inquit, *fratres vbi sedes sit Sathanæ: scio quid in vobis suscitet procellam istam. Ite*, [a] *colligite vobis patrem, cum quo pacem habere possitis, vel potius velitis: iste enim non erit vobis vlterius oneri.* Itaque dimissis fratribus Abbatē in beati Petri obsequio retinens, Albanensem ordinauit Episcopum, ac non multo post sumptis industriæ eius experimentis, ad genteis ferocissimas Dacorum & Norrensium cum plenitudine potestatis direxit legatum. Quo ille officio in barbaris nationibus per annos aliquot sapienter & strenuè administrato, Romam cum salute & gaudio remeauit; susceptusque a summo Pontifice & Cardinalibus cū honore & gloria. Euolutis diebus non multis Anastasio, qui Eugenio successerat decedēte, omnium in eum votis concurrentibus Romanæ vrbis Pontificatum suscepit: factus ex Nicolao Adrianus. Qui nimirum suorum non immemor rudimentorum ob paternam maximè memoriam,

[a] v. e. colligite, & certè rectiùs.

vide notas

moriam, beati martyris Albani Ecclesiam & donariis honorauit, & perpetuis insigniuit priuilegiis.

De qua causa Gauffridus, frater Regis desciuit ab ipso, & quomodo reconciliatus est.

CAP. VII.

VM igitur Anglia sedatis & subactis Vvalensibus in pace & securitate ageret; nunciatum est Regi fratrẽ suum Gaufridum tumultuati in partibus transmarinis. Causa [a] motus fraterni hæc erat. Illustris ille Comes Andegauensis ex Matilde olim Imperatrice tres susceperat liberos, Hẽricum, Gaufridum, Guillelmum. Cum ergo ad Henricum primogenitum paterni materniq; iuris spectaret integritas: idem Comes prouisionem reliquorũ noluit in totum ex gratia fratris pendere, nesciens qualem ille foret ad fratres habiturus affectum. Itaq; in extremis agens; medio filiorum, comitatum

[a] *v.c. addit verò.*

Andegauensem testamẽto reliquit. Sed quia tunc Anglia sub euentu pendebat ambiguo: cum Henricus, inquit, plenitudinẽ obtinuerit iuris materni. i. Normanniã cũ Anglia: fratri Gaufrido ius paternũ integrè dimittat. Interim vero idê Gaufridus tribus castellis nõ ignobilibus, scilicet Chinone, [a] Lecduno, Mirabello sit contentus. Et quoniam Henricus fortè tunc aberat, maturè affuturus: Episcopos & nobiles, qui aderant adiurauit, ne corpus suum sepulturę traderetur, nisi priùs præstito sacramẽto a filio, quod paternũ liminè violaret testamentũ. Deniq; illo mortuo; ad celebrandas exequias mox filius affuit, [b] adiurationẽ illã paternã audiuit, diu hęsitauit, tandẽ conclamãtibus omnibus, ne ad sempiternũ & inexpiabile dedecus, corpus patris sineret insepultũ tabe corrũpi, victus succubuit, & Sacramentũ, quod exigebatur, non sine fletu præstitit. Sepulto patre testamentũ dissignatũ est. Ille verò pro tempore dissimulauit dolorẽ. Cum autẽ regnũ esset adeptus, Romano Pontifici (vt dicitur) qua necessitate, quod nesciebat iurasset, intimare curauit. Et quoniã extorta sa-

a v. e. Leoduno, vulgo Loudun in Turonica ditione ad fluuios Tuerẽ & Creusam.

b male antehac admirationẽ,

cramenta, vel vota non obligant, nisi fortè ex subsequēti consensu conualescant, [a] facilem (vt dicitur) ab illo sacramento, absolutionem impetrauit. Ingesta enim necessitas iurandi, siue vouendi, necessitatem nón ingerit, quod iuratum, votumúe est adimplendi, sed sola voluntas, hāc necessitatem parit libertas. Ea ratione tutus, nec paterni testamenti, nec proprij iuramenti contēplatione, fratri satisfacere voluit. Vnde ille indignatus: tribus prænominatis castellis, quæ pater ei reliquerat, contra omnes (vt putabat) casus munitis, vicinas turbabat prouincias. Rex autem exercitu properè congregato, Chinonem, castellum scilicet sic dictum, quod tanta erat firmitate, vt in eo muniendo tuendóque natura & operatio humana concertare viderentur, obsedit: & in breui per deditionem obtinuit, fratri humiliato & supplici veniam dedit: castellóque nudato, vt occasionem superbiæ tolleret: terram planam concessit, ex qua fructuum vtilitas proueniret. Cumque idem mœrore contabesceret, & nunc fratris duritiem, nunc fortunæ cum gemitu accu-

a v. c facilis

ſaret inuidiam: felicior eum ſubitò exhilarauit euentus. Ciues enim præclaræ
a v.c. Nanmetenſis. vrbis [a] Nammetenſis, certũ vel in quo ſibi complaceret, Dominum non habentes: eius induſtria & ſtrenuitate inuitati eum ſibi inverum, certumque dominum elegêrunt, atque accerſito ciuitatem cum adiacente prouincia tra-
b v.c. diu. dìdêrunt. At non [b] dum hac felicitate functum mors immatura ſuſtulit, moxque eandem ciuitatem Comes Richemundenſis, qui tunc tranſmarinæ Britaniæ magna ex parte præſidebat, tanquã verus poſſeſſor intrauit. Quibus auditis, Rex dato mandato Richemundenſem comitatum fiſco applicari, illico ex Anglia in Normanniam transfretauit:
c v.c. preponit, ciuitatem. & [b] Nammetenſem tanquam iure fraterno ſucceſſionis repoſcens, eundem Comitem magni apparatus terroribus ita præſtrinxit atque infregit, vt vix tepidè obluctari conatus, ciuitate reſignata inſiſtentem placaret.

De subuersione Mediolani, & Magorum reliquiis.

CAP. VIII.

ISDEM ferè tẽporibus Fredericus Teutonicus, atque Italicus Imperator Mediolanum vrbem, opum viriũque suarum fiducia diu rebellem expugnauit, cepit, euertit. Et quidem Longobardi gens inquieta & bellicosa immoderatæ libertatis æmula, & tam numero vrbium, quàm magnitudine virium superba ante annos plurimos ab Imperatore Romano magna ex parte desciuerat: Sed dum inter se amplissimæ ciuitates de prioratu [a] disceptarẽt, atque aliæ aliis imperare cuperẽt: imperatorias contra se vireis auxerunt. Denique Mediolanenses opibus viribusque præcellentes, totius Longobardiæ affectabant imperium: iamque aliquot vrbeis subegerant, quasdam etiam rebelles euerterant; cum Papienses viribus [b] impares, sed tamen eorum impe-

a malè antea, desceptarent.

b v.e. addit quidem.

rium aſpernãtes, ad partes ſe imperatorias tranſtulerunt. Quorum exemplum ſecutæ vrbes cæteræ, in fœdus imperatoris venerunt. Aggreſſurus ergo Mediolanenſes, defectu omnium ſociorum remiſſiùs iam agentes, Imperator vires imperij contrahebat. Illi quoque dominandi libidinem in tuendæ libertatis conſtantiam conuertentes: totis ſe opibus aduerſus Imperatorios impetus muniebant. Cumque ſuburbana demolirentur, atque diruerent, ne tam obſeſſis nociua quàm obſidẽtibus vſui forent, ea de re monaſterium quoque antiquum & nobile, & ſanctorum inſigne reliquijs extra mœnia deſtruentes, quidquid in eo ſacrum, reuerendumq; inuentum eſt, in vrbem tranſtulerunt. Trium præcipuè Magorum corpora, [a] qui Saluatoris infantiam myſticis honorando muneribus, [b] facti ſunt ex gẽtibus primitiæ Deo & agno. Et quidem theſaurus iſte olim in eiuſdem Eccleſiæ ſecreto repoſitus: ipſos quoque monachos clericoſq; ibidem miniſtrantes latebat. Sed cum vſque ad fundamentũ deſtrueretur ipſa Eccleſia: repertus & reuelatus eſt cũ manifeſtis indiciis, quibus

a *Matt. 12.*

b *Apocal. 14.*

vide Caſarē Baro. & Petr. Galechinium in notis in Martyrol. Roman. ad 6. Ianu

declarabatur, quod viri illi (quorũ memoria in benedictione est) honorato & adorato Saluatore puero, in regionem suam reuersi, etiam post passionis eius triumphũ superstites fuerint: & percepta a prędicantibus Apostolis baptismi gratia, ad ipsum, quẽ in cunabulis olim honorauerant, ab eodem in dextera patris sedente honorandi, migrauerint. Nec notũ est a quibus personis sacræ illorum reliquiæ illuc delatæ, ibiq; repositę fuerint. Eędẽ vero reliquiæ ossibus & neruis compactæ cutẽ quoque aridã atq; imputribilem superductã habebãt, vi, vt putatur, balsami, quo post mortem (gentili more) corpora eorum delibuta creduntur. Sed aureus circulus eadẽ (vt dicitur) corpora cũ reperta sunt, ambiebat: vt sibi mutuo cohærerent. Igitur [a] obsessa est vrbs Mediolanẽsis ab Imperatore Frederico, cuius quãtus exercit[9] fuerit eo ipso cognoscitur: quo Mediolanũ potuit obsidere vrbem scilicet potentissimã, & de suorũ numerositate atq; ferocia filiorũ immẽsiùs gloriantẽ. Quę nimirũ post casus varios multiplicesq; conflictus, deditioni addicta: incidit in manus hostiles. Victor Impera-

vide notas.

[a] *integram prolixãquẽ narrationẽ lege apud Radeuicũ l. 3. a c. 28. ad 44. & l. 4. a cap. 25. ad 39. & sequẽtia.*

tor ciuitatem euertit, ciues, quoniam se dediderant, non disperdidit, sed dispersit, præclaras illas Magorum reliquias ibidem reconditas (Longobardis ægrè ferentibus) in regnum Teutonicum transtulit, & thesauri huius custodia ciuitatem Coloniam insigniuit.

De schismate Romanæ Ecclesiæ, & Papiensi concilio, & conuentu Gallicano.

CAP. IX.

ILLVSTRIS Anglorum Rex Henricus, anno regni sui V. apud Lincolniam solemniter coronatus est in natali Dominico, non quidem intra mœnia, credo propter vetustam illam superstitionem, quam Rex Stephanus (vt supra dictum est) laudabiliter contempsit atq; derisit: sed in vico suburbano. Sequenti verò anno Adrianus Papa naturæ debitum soluit; quo sublato Cardinales in sũmi Põtificis electione discordes Ecclesiam sciderũt, & vt in se

mutuò partes sæuirent, in orbe quoque terrarum vinculum Ecclesiasticæ pacis ruperunt. Et quidem pars maior saniórque Rollandum eiusdem Ecclesiæ Cācellarium, virum religiosum & litteratum concordans: eundem ritu canonico consecrauit. Pars verò nonnulla, & fere nulla in Octauianum nobilem virum conueniens: eundem, diuinum nō verita iudicium, execrationis elogio maculauit. Vterque in alterum excommunicationis & damnationis sententiam promulgauit. Vterque partē suam Ecclesiarum & nobilium personarum fauoribus munire curauit. Ille Alexander dictus est, iuxta causæ meritum victor futurus. Iste nudo nomine, & fallaci omine Victor dictus est, victi dedecus habiturus. Poterat sanè scissura illa citò resarciri, poterat multitudini paucitas cedere atque vniri, nisi Fredericus Imperator veteri odio Rollandi Alexandrum nō ferens, partem [a] Octauianam tuendam, fouendámque modis omnibus suscepisset. Denique suę ditionis Episcopus, scilicet Italicos & Teutonicos præcepit Papiam conuenire, tanquam ad discussionem & examen,

a v. c. Octauiani.

Vide notas.

cuiusnam partis merita præponderarēt. re autem vera, vt Alexandri parte depressa, partem alteram approbātes, dicti Victoris præmaturam victoriam celebrarent. Partibus quoque mandauit, vt adessent, concilij suscepturæ decretum. Et dictus quidem Victor tanquam subiturus iudicium affuit. Alexander verò iudicium, quod ei sub nomine iudicij parabatur, non solùm cautè, sed etiam liberè recusauit. Itaque ex Teutonico simul & Italico regno, [a] Episcopi, imperiali iussione cum ingenti multitudine Prælatorum inferioris ordinis Papiæ congregati in gratiam Imperatoris, qui cum suis ducibus terribilis aderat, quæcunque causam Alexandri iuuare poterant, cum pro eo nemo allegaret, vel silentio supprimentes: quod pro parte altera minùs de veritate suppetebat, arte suppleuerunt: & dictum Victorem, tanquam verum beati Petri successorem, solemniter recipientes, in Alexandrum, tanquam in Schismaticū & Deo rebellem sententiam generali decreto tulērūt. Amplexus est Imperator cum omni frequentia Ducū & Procerum, acta concilij, pœnam non reci-

a quid contigerit in Danico, vide apud Saxon. Grā mat l. 14. Hist. Dan.

pientibus comminatus. Illustres quoque Francorum & Anglorum Reges omnibus modis sollicitare curauit, vt ad perpetuandam amititiam mutuam; sibi in hac parte concordes existerent. Illi verò inflexi, sententia cautè suspensa, donec rei tam scrupulosæ pleniùs veritatem agnoscerent: celebrem & ipsi ex vtroque regno Episcoporũ & nobilium loco & tempore congruo conuẽtum fecêrunt. Aderant a parte Octauiani duo principales eius complices, qui eius fuerant electores, schismatisque auctores. Guido scilicet Cremẽsis & Ioannes de Sancto Martino Cardinales. Nã Imarus Tusculanus Episcopus, manus illi exsecrationis ausus imponere iam [a] vitauerat hominem. Aderant & a parte domini Alexandri tres Cardinales, scilicet Henricus Pisanus, Ioãnes Neapolitanus, Guillelmus Papiensis. Surgens ergo ille Cremensis in conspectum Regum & præsulum, coram vniuersa, quæ conuenerat, multitudine Cleri & populi: pro parte sua, & contra aduersam totis ingenij atque facundiæ viribus allegauit. Qui cum perorasset: surgens Guillelmus Papiensis [b] vir eloquen-

[a] *v.c. exuerat.*

[b] *eo nomine commẽdatur à Petro Blesensi Epist. 48*

tissimus', perspicuis orationib. obiecta elisit:& fere quidquid ille pro se dixerat in ipsum ita retorsit, vt propriis irretitus captusque sermonibus videretur. Denique in illo altercationis mutuæ quasi duello totius ita negotii veritas claruit: vt neuter vlterius Princeps cũctaretur, repudiata parte Octauiani, Dominum Alexandrum recipere, & cum regnis sibi subditis ei de cætero in iis quæ Dei sunt, tanquam Papæ patri parere. Prænominatis ergo schismaticis cum confusione & dedecore discedentib. Principes & Pontifices nostri lata solemniter in schismaticos excõmunicationis sententia soluêrunt cõuentum. Interim Dominus Papa Alexander in terra Regis Siciliæ, cuius fideli [a] fauore fruebatur, tutus consistens: opportunitatem transeundi in Gallias præstolabatur. Parebatque ei in eis, quæ ad curã spectant Pastoralem, totus orbis Latinus, exceptis prouinciis, Alemanicæ ditionis. Imperator enim ex priuata simultate semel in reprobum sensum datus, & vel a ratione vinci indecorum imperatoriæ reputans maiestati, multo tempore distulit palmam dare perspicuæ veritati,

[a] v. c. feruore.

De expeditione Tolosana, & de illustri Comite Barcinonensi.

Cap. X.

MEMORABILIS Rex Anglorum Henricus II. anno regni sui septimo in parteis Gasconiæ duxit exercitum, cuius [a] expeditionis causa hæc erat. Comes Pictauiensis, & qui dux Aquitanus, auus scilicet Alienoræ, priùs Frãcorum, postea verò Anglorum Reginæ, cum esset in expensis profusior, & propriorum redituum quantalibet affluentia tantæ voragini nequaquam sufficeret, accepta a Comite S. Egidij viro pecunioso, pecunia copiosa, nobilem illi cum pertinentiis ciuitatem Tolosam apposuerat, atque in fata concedẽs: absoluendi appositi operam ad filium transmiserat. Qui nimirum in expensarum profusione patrissans, ipse quoque liberãdi pignoris in hæredes transfudit negotiũ. Reliquit autem vnicam filiam

a v.c. præponit, famose.

hæredem, quæ cum Regi Francorum Lodouico nupsisset, idem Rex vxoris nomine Tolosam repetiit. Comes verò Sancti Egidij nihil quidem iuris obtendens, sed [a] dolo totus incumbens, tãdem opportunitatem nactus Regem nuptiis Germanæ placauit, Constantiæ scilicet Eustachio, Regis Stephani filio nuptæ, & post mortem eius ad fratrem reuersæ. Verùm cum postea [b] facto inter Regem Francorum, & vxorem eius diuortio, eadem ad nuptias Regis trãsisset Anglorũ, mota est rursus quęstio, super Tolosa iustis hæredibus resignãda. Memorato verò Comite negante, & suæ possessionis Regem Francorum laudante auctorem, Rex Anglorum contracto ex vniuersis terris suæ ditionis exercitu, Gasconiæ fineis ingressus est. Inuitati quoque ab eo amici vt sequerentur vel occurrerent, ingentibus copiis auxêrunt exercitum, præcipuè Comes Barcinonensis vir magnus & potens, nec infra Reges cõsistens. Sanè huius in regali magnificentia animum plusquam regalem paucis perstringere, quoniam se præbet occasio, operæpretium videtur. Illustris quidem Rex Ar-

a *v.c. sed tamen Tolosæ totus.*

b *v.c. celebrato.*

ragonum paulò antè nostram memoriam, cum haberet liberos, vnum eorũ piæ deuotionis instinctu Christo dicatum in monasterio tonsorauit, reliquos pro tempore successores designans. Verùm præmortuis, qui [a] successuri sperabantur: contingit patrem humanis nouissimum rebus excedere. Veriti autem Optimates & populus de successione nepotibus contendentibus, ne regnum discerperetur, properè conuênientes, & venienti periculo occurrentes Regis filium claustro festinanter extractum sublimauerunt in Regem; regnoque disposito, ad procreandos, qui succederẽt liberos, vxorem compulêrunt ducere, necessitatis obtẽtu excusãtes excessum, & necessitatem legi non esse subiectam allegãtes: denique nata est ei vnica filia. Cumque regnũ laudabili moderamine administrasset vsque ad annos filiæ nubiles: conuocatis nobilibus, & coram se solenniter apparẽtib. cum vniuersa pæne militia ditionis suæ taliter eos est allocutus. *Parcat mihi & vobis Omnipotens Deus carissimi, factus sum enim insipiens, vos me coëgistis: sed nunquid qui cecidit non adiiciet, vt resurgat? Nunquid quod*

[a] *antea prauè legebatur, successori.*

vsurpauit infelix necessitas, quam esse dixistis ex lege, eadem cessante ratum esse debebit, quod vsurpatum est contra legem? En ex me natam habetis regni hæredem. Prouideantur huic puellæ honorabiles nuptiæ: & regno erit consultum. Redeat ergo monachus iterum ad regulam, & sauciam de cætero sanet conscientiam. Reclamatum est ab omnibus: sed cum pium felixque propositum dissuaderi nõ posset, de cõsilio Procerũ iuueni clarissimo, Barcinonensis Comitis filio, filiam despondit; regnoque illi cum filia tradito, vir memorabilis, præcipuusque mundi contemptor pũgenteis conscientiæ stimulos vltra non passus, posita purpura cucullam reinduit, & regnum claustro mutauit. Quibus actis suasum [a] iuueni, vt regni insignia, idest, coronam & purpuram solẽniter sumeret, cum regnum haberet. Negauit se ille hoc facturum, ita allegãs. *Cum nullus progenitorum meorum supra Comitem fuerit, natura sum Comes: qua contentus, sicut non sum melior, ita nec excellentior esse volo, quàm patres mei. Vt ergo in me fortuna naturam non superet: nomen & insignia Regis omitto. Porro vt in me etiam seruiat fortuna naturæ: retento Comitis nomine regni*

a v. c. addit, est, reneráquenecessarium: præterea mẽdosè hactenus lectum, inueni pro iuueni.

gni amplitudininẽ & potestatem non respuo. Huc accedit, quod regia dignitate assumptâ non multis Regibus in diuitiis & gloria cederem. At cum mihi regni sint opes, cum potestate regia: Barcinonensi Comiti nullus in mundo Comes potest æquari Proinde malo esse Comitum primus, quàm Regum nec septimus. Sic itaque vir mirabilis, nobili quodam regij honoris contemptu vel allegabat vel iocabatur, cum ab amicis excellẽtiam induere moneretur. Nec vnquam vel Rex, vel Dux: sed Comes tantum Barcinonensis appellari voluit, licèt ducatum Prouinciæ, idest, illius regionis, quæ sic dicitur, & a Rhodano vsque ad Italiæ fineis extenditur, cum regno Arragonum possideret. Porro eius filius post decessum patris, iuxta materni prærogatiuam generis a Romano Pontifice in Regem est solenniter consecratus. Pater verò cum propter amicitiam regis Anglorum, tum quia Comiti S. Egidij infestus erat: cum immodicis gentis subditæ copiis Tolosanæ (vt dictum est) expeditioni interfuit. Guillelmus quoque cognomento Trentheueil, vir nobilis & potens, nonnullarum ciuitatum, & multorum Do-

minus castellorũ: odio memorati Comitis, in cuius manus (vt dicitur) ante inciderat, & de quibus ægrè, ac non nisi plurima terrarum suarum parte mutilatus euaserat: cum quantis poterat virib. regni Anglorum assistebat. Idem verò Comes tanti exercitus impetum pertimescens: regis Francorum, qui vxoris suæ germanus, & filiorum erat auunculus, auxilium implorauit. Qui zelando pro nepotibus, festinus adueniens, cum aliquanta militia Tolosam intrauit. Quod cum innotuisset regi Anglorũ: personæ regis ibidem consistentis deferens, ciuitatem oppugnare distulit, & ad peruadendam prouinciam expugnandasque munitiones cõuertit exercitum. Caturcensem ciuitatem quæ a se defecerat, & fineis eius cum numerosis castellis deditione recepit, plurima quoque expugnauit & cepit. Quibus actis & memorato Guillelmo Trencheuell, [a] munitionibus, quas illi sorte bellica Comes Egidiensis extorserat, redditis, in Normanniam redijt.

[a] *v. c. addit, coadiutori suo.*

De horrenda interfectione Guillelmi Trencheueil & vltione eius.

Cap. XI.

ANE quoniam de eodem Guillelmo incidenter facta est mentio : silendum non est quid in illum postea, excrescente suprà modum malitia sit a suis commissum, quàm leuis occasio piaculare peperit scandalum, & quam terribile subsecutum sit inauditæ vltionis exemplum. Res enim recentis memoriæ est, crebro certoque mihi comperta relatu. Idem vir nobilis & magnus, iuxta nomen magnorum qui sunt in illa terra, cum post Tolosanam, cui interfuit, expeditionem, finibus suis per circuitum fortiter defensis in pace ageret : caussa exstitit, vt nepoti in cursu hostium laboranti subuenire deberet. Denique ipse cum manu non parua præcedens, præcepit vt reliquus exercitus sequeretur. Erumpens ergo ex subiectis vrbibus,

Bederensi scilicet & Carcasoniensi iuuentus non modica: armis animisque instructa properabat. Cōtigit autem vt quidā [a] Bederensis numero fretus conciuium, Equiti non ignobili simul procedenti petulanter iniuriā faceret, equo eius militari, quem Dextrariū vocant, ablato, & ferendis in via sarcinis deputato. Eques verò sibi toto ordini equestri adiuncto in præsentia ducis acerrimam mouit querelam, illatam iniuriam tāquam [b] minus quidē damnosam, sed multùm dedecorosam exaggerās. Dux verò placare volens equites constanter pronuntiantes, quod protinus ab exercitu discederent, si Bederenses conciuis sui impunitate gauderent: auctorem iniuriæ, cōquerentium tradidit voluntati. Quem illi leui quidē sed aliquantulùm indecora multatum pæna tanquā dehonestatum & [c] deinceps sine honore victurum dimisêrunt. Vnde vehementer indignata est ciuitas Bederensis, quasi vnius ciuis vel exiguū dedecus vniuersitatem suam maculasset. Itaque vniuersi ciues Domino suo ab expeditione reuerso lacchrymabiliter supplicárunt, vt aliquo honesto &

Vide notas.

[a] *Sic quidē, v. c. sed meliùs, Beterensis, aut Biterrēsis.*

[b] *in ms. nimis, & certè germanius.*

[c] *v. c. de cætero.*

competenti modo ſubiectæ & deuotæ ſibi vrbis dedecus aboleret. Ille, vt erat animi ſatis ciuilis, clementer humiliterque reſpōdit; ſeque id, quod neceſsitate placandi Equites actum fuiſſet, libenter emendaturum, & ciuibus optimis, die certo [a] ex eorū arbitrio ſolemniter ſatisfacturum ſpopondit. Quam illi ſponſionem amplexi [b] quieuêrunt. Statuto die ſponſor cum amicis & ſubiectis nobilibus affuit; & baſilicam cathedralem ingreſſus, ciuium, quibus præſente Epiſcopo ſatisfaceret, prẹſtolabatur aduētum. Illi quoque furore callidè diſsimulato mox affuêre, loricas & ſicas veſte ſuperducta tegentes. Procedenſque in medium qui iniuriam fecerat, & ignominiā reportârat, *ecce ego*, inquit, *homo infelix & vitæ pertæſus, eo quod mihi contigerit cū dedecore viuere. Dicat nunc (ſi placet) dignatio tua, Domine mi, vtrum velit quod circa me actum eſt emendare: vt velim poſsimque viuere.* Tunc vir memorabilis ſatis ciuiliter & infra [c] perſonam dominantis, *paratus ſum*, inquit, *ſuper hoc præſentium Procerum concilio ciuiumque arbitrio ſtare, ſicut ſpopondi.* Rurſus ille; *Bene*, inquit, *diceres, ſi alicuius exhibitione ho-*

a v. c. prout ipſi dictarent.
b v. c. addit, interim
c v. c. citra.

noris a te nostra posset confusio compensari. Nunc autem cum in ea mensura, qua mensus es nobis dedecus, non possis remetiri honorem: nostram non aliter quàm tuo necesse est sanguine maculam expiari. Quo dicto, arma ciues nequissimi, quæ occuluerant retexêrunt, & impetu facto coram sacro altari frustra se, pęnę vsque ad periculum proprium obiectãte Episcopo, Dominum proprium cum amicis & Proceribus suis lanistæ crudelissimi peremêrunt. Quod cum esset omnibus per circuitum gentibus in stuporem & sibilum: cunctis factum detestantibus, & pestiferæ conspirationis collegia meritò imprecãtibus, finitimi Principes arbitrantes obsequium se præstare Deo, si gentem malignam abraderent; ad faciendam vindictam in nequissimos iunctis se viribus præparabant. Illi quoque vrbis suæ firmitate confisi, quantis se poterant apparatib. muniebant. Ac primò quidem Romanus Pontifex tanti sceleris atrocitate audita scelestissimos illos ecclesiasticæ maledictionis iaculo perculit, Rex verò Arragonum cum aliis Principibus consequenter maledictam vrbem ob-

sedit. Cumque obsidio aliquamdiu traheretur, & obsidentibus tum propter loci munimina, tũ quia obsessis pro anima res erat, ferè inextricabilis capiendæ vrbis difficultas obsistere videretur: obsessores moræ prolixioris pertesi: ne non aliquid ageretur, cum illis, quos expugnare non poterant, pacem fecêrunt: eosque domino proprio, illius scilicet filio, quem [a] mactauêrunt, pactis, pro satisfactione paternæ necis interuenientibus reconciliauêrunt. Fœderib. ergo celebratis, soluta est obsidio, & bene actum videbatur. Quod vtique diuina, sicut postea claruit, ordinatione prouenit, vt scilicet viribus inexpugnabiles congruam ad interitum acciperent talionem, qui Dominum modestũ & bonum artificiosa perfidia crudeliter trucidârant, & eodem illis [b] modio remetiretur a filio, quo ipsi priùs patri mensi fuerant. Nam cum fortè eidem filio postmodum ioco, vel seriò improperatum esset a quodam nobili, quod perfidis ciuibus extincti patris sanguinem vendidisset, ita est sauciatus hoc verbo, vt fidem seruare perfidis indecorum reputans, doloris simul & pudoris

a v.c. mactauerant.

b v.c. medio: sed impress. melius: respexit enim Auctor ad Christum dicentem Matth. 7. qua mensura mẽsi fueritis, remetietur vobis.

vrgentibus stimulis, festinam paternæ necis quocunque modo meditaretur vltionem. Mox illustri Arragonum Regi, mysteriũ conceptæ intentionis apériens, accepit ab eo tanquam in adiutorium contra Comitem Egidiensem, nõ paruas gentis ferocissimæ copias. Et præcurrens ad ciuitatem Bederênsem fama priùs arte dispersa, quod idẽ Comes irruptionem moliretur, ciuib. supplicauit, vt quoniam Regis Arragonũ amicitia & ope gaudebat, mox affuturis Arragonibus, hospitium in transitu exhibẽtes: iustæ [a] commutationis modũ, victualia ministrando; seruaret. Venientes ergo Arragones non quidẽ simul, ne essent terribiles, & eorũ ingressus nequaquam pacificus videretur, sed pauci & pauci per dies aliquot, tandem omnes ingressi vrbem repleuêrũt. Cũque pertotam essent in hospitiis ciuitatem, repente ad signum [b] datum, raptis armis impetum in proximos quosque ciueis fecerumt, totumque vrbis populum furore insatiabili fere in momento peremerunt. Sic maledictus ille populus iusta ordinatione mercedem, quam oportuit, perfidiæ suæ &

a v. c. communicationis.

b v. c. addit, ab arce.

crudelitatis accepit. Porrò miniſtri vltionis pro mercede ſui operis, habitationem (vt dicitur) accepêrunt perfidorum cędibus ciuium expiatæ ciuitatis. Iis explicitis, quoniã pro tempore memorabilia videbantur: ad ſuſceptæ hiſtoriæ ſeriem redeamus.

Quomodo Reges, Francorum ſcilicet & Anglorum diſsidentes pacificati ſunt.

CAP. XII.

GITVR Rex Anglorum Henricus ſecundus ab expeditione Toloſana reuerſus breui quieuit. Sequẽti enim anno, qui fuit regni eius octauus: ira inter ipſum & Regem Francorum, tempore eiuſdem expeditionis [a] conceptis cauſis ingraueſcentibus, tandem quaſi parta erupit, & ſubditarum quietẽ prouinciarum motibus turbulentis corrupit. Denique immenſis hinc inde exercitibus congregatis, in terrarum confi-

a v. c. concepta.

niis castris e regione dispositis vterque Princeps cum suis copiis consistebat, quia & progredi periculosum, & retrogredi indecorum videbatur: paratiorq; vterque erat vel Princeps vel exercitus propter bellici discriminis ambiguos exitus, prælium excipere, quàm inferre. Viri ergo pacifici hanc hæsitationem habentes: ne duorum Zelus & superbia hominum strages innoxiorũ parerent populorum, piè cautéque sategérunt. Et quoniam sub clypeo, vt dici solet, melius plerumque procedit pacis negotium: Principibus quod prius ne audire quidem sustinebant, sine magna difficultate persuasum est. Itaque pacificati sunt Principes, & populi rediére in sua. Sane eodem anno Theobaldus Cantuariensis Archiepiscopus decessit, cui Thomas, Cancellarius regius, anno sequenti successit.

De hæreticis Angliam ingressis, & quomodo exterminati sint iusto Dei iudicio.

CAP. XIII.

ISDEM diebus Erronei quidam venérunt in Angliam, ex eorum (vt creditur) genere quos vulgò Publicanos vocant. *vide notas.* Hi nimirum olim ex Gasconia incerto auctore habentes originem: regionibus plurimis virus suæ perfidiæ infuderunt. Quippe in latissimis Galliæ, Hispaniæ, Italiæ, Germaniæque prouinciis tam multi hac peste infecti esse dicuntur: vt secundùm [a] prophetam, multiplicati esse super numerum arenæ videantur. Denique cum a Præsulibus ecclesiarum, & Principibus prouinciarum in eos [b] remissius agitur, egrediuntur de caueis suis vulpes nequissimæ, & prætenta specie pietatis, seducendo simplices, vineam Domini Sabaoth tanto grauiùs, quanto liberiùs demoliuntur. Cum autem ad-

[a] *Dauid Psal. 138.*

[b] *bant. à male, remissus.*

uersus eos igne Dei fidelium Zelus succenditur: in suis foueis delitescunt, minúsque sunt noxij: sed tamen occultum spargendo virus nocere non desinunt.

a rustici heretici vix ad veritatē possunt deduci.

[a] Homines rusticani & idiotæ, atque ideo ad rationem hebetes, peste verò illa semel hausta ita imbuti, vt ad omnem rigeant disciplinam, vnde rarissimè cōtingit eorum aliquem, cum e suis latebris proditi extrahuntur: ad pietatem conuerti. Sanè ab hac & ab aliis pestibus Hæreticis immunis semper exstitit Anglia, cum in aliis mundi partibus tot pullulauerint hæreses. Et quidem hæc insula, cum propter incolentes Britones Britannia diceretur: [b] Pelagium in Oriēte hæresiarcham futurum ex se misit, eiusq; in se processu temporis errorem admisit: ad cuius peremptionem Gallicanę ecclesię pia prouisio semel & iterum beatissimum direxit Germanum. At vbi hanc insulam expulsis Britonibus natio possedit Anglorum, vt non iam Britānia sed Anglia diceretur: nullius vnquam ex ea pestis hæreticæ virus ebulliuit: sed nec in eam aliunde vsque ad tempora Regis Henrici secundi tanquam propagandum & dilatandum in-

b lege Prosper. Aquit. Chron. Anno. 403 Constant. presbyt. in vita sancti Germ. Altisiodor. & vitam S. Genone.

troiuit. Tūc quoq; Deo propicio, pesti, quæ iam irrepserat, ita est [a] obuiatum, vt de cætero hanc insulam ingredi vererentur. Erant autem tam viri, quàm fœminæ paulò amplius quàm triginta, qui dissimulato errore, quasi pacificè huc ingressi sunt propagādæ pestis gratia duce quodam Gerardo, in quem omnes tanquam præceptorem ac Principem respiciebant. Nam solus erat aliquantulùm litteratus: cæteri verò sine litteris & idiotæ, homines planè impoliti & rustici, nationis, & linguæ Teutonicæ. Aliquamdiu in Anglia morantes, vnam tantùm mulierculam venenatis cirumuentam susurris, & quibusdam (vt dicitur) fascinatam præstigiis, suo cætui aggregauêrunt. Non enim diu latere potuêrunt, sed quibusdam curiosè indagantibus, quòd peregrinæ essent sectæ, deprehensi [b] tentique sunt in custodia publica. Rex verò nolens eos indiscussos vel dimittere vel punire, Episcopale præcepit Oxoniæ concilium congregari. Vbi dum solemniter de regione conuenirentur: eo, qui litteratus videbatur, suscipiente causam omniū, & loquente pro omnibus Chri-

[a] perperam impres. via tum.

[b] ms. addit comprehēsi

ſtianos ſe eſſe, & doctrinam Apoſtolicam venerari reſpondêrunt. Interrogati per ordinē de ſacræ fidei articulis: de ſubſtantia quidem ſuperni medici recta, de eius verò remediis, quibus humanæ infirmitati mederi dignatur, id eſt, diuinis ſacramentis, peruerſa dixêrūt; ſacrum Baptiſma, Euchariſtiam, Coniugium deteſtātes, atq; vnitati catholicæ, quam hęc diuina imbuunt ſubſidia, auſu nephario derogātes. Cumq; ſumptis de ſcriptura diuinis vrgerētur teſtimoniis, ſe quidem vt inſtituti erāt credere, de fide verò ſua diſputare nolle reſpondêrunt. Moniti, vt pœnitentiam agerent, & corpori eccleſiæ vnirentur, omnem conſilij ſalubritatem ſpreuêrunt. Minas quoq; [a] vt vel metu reſipiſcerēt, deriſerunt, verbo illo dominico abutentes: [b] *Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnū cœlorum.* Tunc Epiſcopi, ne virus hæreticum latiùs ſerperet præcauentes: eoſdem publicè pronuntiatos hæreticos corporali diſciplinæ ſubdendos catholico Principi tradidêrunt. Qui præcepit hæreticæ infamiæ characterem frōtibus eorum inuri: & ſpectante populo,

[a] *v.c. addit piè pratentas.*

[b] *Matt. 5.*

virgis coërcitos vrbe expelli, districtè prohibens ne quis eos vel hospitio recipere, vel aliquo solatio confouere præsumeret. Dicta sententia: ad pœnã iustissimam ducebantur gaudentes non lentis passibus præeunte magistro eorũ & cantante, [a] *Beati eritis cum vos oderint homines.* In tantum deceptis a se mentibus seductorius abutebatur spiritus. Illa quidem muliercula quam in Anglia seduxerant, metu supplicij discedens ab eis, errorem confessa reconciliationem meruit. Porrò detestandum illud collegium, cauteriatis frontibus, iustę seueritati subiacuit: eo, qui primatum gerebat in eis, ob insigne magisterij, inustionis geminæ: id est, in fronte, & circa mentum dedecus sustinente: Scissisq; cingulo tenus vestibus publicè cæsi, & flagris resonantibus, vrbe eiecti, algoris intolerantia (hiems quippe erat) nemine vel exiguum misericordię impendente, miserè interiêrunt. Huius seueritatis pius rigor non [b] peste illa, quæ iam irrepserat, Angliæ regnum purgauit, verùm etiam, ne vlteriùs irreperet, incusso hæreticis terrore præcauit.

a *Matt. 5.*

b *v.c. addit solum.*

De Concilio Turone celebrato ab Alexandro Papa.

Cap. XIIII.

EODEM tẽpore Romanus Pontifex Alexander de Apulia liquido itinere venit in Gallias. Cum enim illi (vt superius dictum est) præter terras Alemannicę subditas potestati totus, in his quæ Dei sunt, orbis pareret Latinus, vias tamen obsidentibus Octauiani satellitibus, & vel eum adeũtes, vel ab eo redeuntes, si qui fortè inciderent, rebus omnibus spoliatos carcerali quoq; custodię mancipantibus, rarissimus ad illum poterat esse accessus, vnde nec ipse poterat vt volebat, & [a] decebat fungi summo sacerdotio: & longius Apostolicæ brachium extendere potestatis. Huius rei gratia mari se credens & cum ingenti periculo prouincias adiens Occidentis, occurrentibus ei Præsulibus & nobilibus regionum Gallicanæ Ecclesiæ, multorũ deside-

[a] v.c. dicebat.

desideriis expectatus aduenit. Magni quoque Francorum & Anglorum Reges aduentum eius solenni honorantes occursu: qualia regiam decebant magnificẽtiam, insigni exsuli hilariter obsequia præstiterunt. Principum itaque fauore adiutus: conuocatis ecclesiarum pastoribus in octauis Pentecostes generale concilium cum multa gloria Turone celebrauit, anno ab incarnatione Domini M. C. LXIII.[a] Huius autem concilij decreta nostræ duximus historiæ inserenda.

[a] Et hæc quidẽ clausula erat in ms sed deerant statuta concilij.

Decreta Turonensis concilij.

Cap. XV.

VONIAM enormis quædam consuetudo in quibusdam locis, contra sanctorum patrũ institutiones inualuit, vt sub annuo precio sacerdotes ad ecclesiarum regimen statuantur, ne id fiat modis omnibus prohibemus; quia dum sacerdotium sub huiusmodi venali mercede disponitur: ad æternæ retri- Canon 1.

butionis præmium consideratio non habetur.

Can. ij. NON satis vtiliter auaritia redarguitur in populo, si ab iis, qui in Clero constitui videntur, & præcipuè qui contempto seculo, religiosorum nomen profitentur & regulam, omnibus modis non cauetur. Prohibemus ergo ne ab ijs qui ad religionem transire voluerint, aliqua pecunia requiratur; neue prioratus, aut capellaniæ quælibet monachorum aut clericorum annua districtione vendantur: neque ab eo, cui regimen ipsarum committitur, pro earum commissione vllum precium exigatur. Hoc autem Simoniacum esse, sanctorum autoritas patrum manifestè declarat. Vnde quisquis hoc de cætero præsumpserit attentare, partem se cum *vide notas.* Simone non dubitet habiturum. Pro sepultura quoque, vel chrismatis, seu olei sacri perceptione: nulla cuiusquam precij venalitas intercedat, neque sub obtentu alicuius consuetudinis reatum suum aliquis tueatur: [a] quia diuturnitas temporis non minuit peccata, sed auget.

[a] *Diuturnitas tẽporis auget peccata, nõ minuit.*

Can. iij. QVIA in quibusdã [b] episcopatibus,

[b] *male an-*

Decani vel Archibresbyteri, ad agendas vices Episcoporũ vel Archidiaconorum, & terminandas causas ecclesiasticas sub annuo precio statuũtur: quod ad sacerdotum grauamen, & subuersionem iudiciorum non est dubium redũdare: id vlterius fieri districtius prohibemus. Quod qui fecerit: remoueatur a Clero. Episcopus quoque, qui hoc in sua diœcesi sustinuerit, & ecclesiastica iudicia sua patitur dissimulatione peruerti, canonica districtione plectatur.

tea, episcopalibus.

MAIORIBVS ecclesiæ beneficiis in sua integritate manẽtibus, indecorũ nimis esse videtur, vt [a] iuniores clericorum præbendæ [b] recipiant sectionẽ. Idcirco, vt sicut in magnis, ita quoque in minimis membris suis firmã habeat ecclesia vnitatem, diuisionem præbendarum aut dignitatum permutationem fieri prohibemus.

Can. iiij. IV.

habes redactum cap. de præbendis. l. 3.

a edit. plãt. minorum

b edit plan. patiantur.

PLVRES clericorũ & (quod mœrẽtes dicimus) eorũ quoq;, qui præsens seculum professione [c] votisq; & habitu reliquerunt, dum communeis vsuras manifestius damnatas exhorrent commodata pecunia indigẽtibus possessiones eorũ in pignus accipiunt: & proue-

Can. v.

c in Decretal. edit. Plantin. votis cap. de vsuris, plures lib. v. c. de vsuris

Digitized by Google

nientes fructus percipiunt vltra sortem; Idcirco generalis concilij decreuit auctoritas, vt nullus amodo constitutus in clero, vel hoc vel aliud vsuræ genus exercere præsumat; & si quis hactenus alicuius possessionem data pecunia sub hac specie in pignus accepit, si sortē suā diductis expensis de fructibus iā percepit, absolutè possessionē restituat debitori. Si autē aliquid minus habet, eo recepto, possessio liberè ad Dominū reuertatur. Quod si post huiusmodi constituta in clero quisquam exstiterit, qui detestādis vsurarū lucris insistat, ecclesiastici officij periculū patiatur; nisi beneficiū ecclesię fuerit, quod redimendū ei hoc modo de manu laica videbatur.

Can. vj. A partibus Tolosæ damnanda hæresis dudū emersit: quæ more cancri paulatim se ad vicina loca diffundens per Gasconiam & alias prouincias, quamplurimos iam infecit: & dum in modū serpentis intra suas reuolutiones abscōditur, quantò serpit occultiùs, tanto grauiùs dominicam vineam in simplicibus demolitur. Vnde Episcopos, & omneis domini sacerdotes in illis partibus commorantes inuigilare præci-

pimus, & ſub interdictione anathematis prohibere: ne, vbi cogniti fuerint illius hæreſis ſectatores, receptaculum quiſquã eis in terra ſua præbere, aut prȩſidiũ impertiri præſumat: ſed nec in vẽditione & emptione, aliqua cũ eis communio habeatur, vt ſolatio humanitatis amiſſo, ab errore viæ ſuæ reſipiſcere cõpellantur. Quiſquis autem contra hæc venire [a] tentauerit: tanquam particeps iniquitatis eorum anathemate feriatur. Illi verò ſi deprehenſi fuerint per catholicos Principes; cuſtodiæ mancipati, omnium bonorũ amiſſione multentur. Et quoniã de diuerſis partibus [b] in vnũ latibulum crebrò conueniũt, & præter conſenſum erroris nullam cohabitandi cauſam habentes, in vno domicilio cõmorantur: talia conuenticula & inueſtigentur attentiùs, & ſi inuenta fuerint, canonica ſeueritate vetentur.

[a] *ante hæc tẽtauerit.*

[b] *relege notas ad c. 13. huius libri.*

C. vij. QVAMVIS graue nimis, & diuini animaduerſione iudicij dignum habeatur, quod Laici quidam, quod ſacerdotũ eſt, in eccleſiaſticis rebus vſurpant: ma[illegible]rẽ tamẽ incitat formidinẽ ac dolorem, quod fomitẽ ſui erroris in ipſo clero dicũtur aliquoties inuenire, dum

quidam fratrum & coëpiscoporum nostrorũ aliorumq; prælatorũ [a] ecclesiæ decimas eis, & ecclesiarũ dispositiones indulgẽt: & in deuia eos mortis impellunt, qui prædicatione eorũ ad vitę viã fuerant reuocandi, de quibus Dominus dicit per [b] prophetã, *peccata populi mei comedunt, & ad iniquitatem prouocant animas eorum.* Vnde statuimus vt quisquis alicui laico in seculo remanenti ecclesiã decimamuè cõcesserit: a statu suo tanquã arbor, quæ inutiliter terram occupat, succidatur: & donec emendetur, ruinæ suæ iaceat dolore prostratus.

a huc pertinet c. peruenit ad nos c. 1. q. 3.

b Osee. 4.

NON magnopere antiqui hostis inuidia infirma ecclesiæ membra pręcipitare laborat: sed manũ mittit ad desiderabilia eius, & electos quosque nititur supplantare, dicẽte scriptura; [c] *Escæ eius electæ.* Multorum siquidẽ [d] casu operari se reputat: vbi preciosius aliquod mẽbrum ecclesiæ sua fuerit calliditate detractum. Inde nimirum est quod se in Angelum lucis more solito transfigurans: sub obtentu languentium fratrum consulendi corporibus, & ecclesiastica negotia fideliùs pertractandi regulares quosdam ad legendas leges, & confe-

Can. viij. quem rursus leges 11. append. concil. later. ab eodem Alex. habiti, parte 26. c. 11.

c Iob 39. iuxta 70.

d edit. Colon. casum.

ctiones physicas ponderandas de claustris suis educit. Vnde ne sub hac occasione [a] spirituales viri mundanis rursus actionibus inuoluantur, & in interioribus ex eo ipsi deficiant, ex quo se aliis putant in exterioribus prouidere: de præsentis concilij assensu statuimus, vt nullus omnino post votum religionis, post factam in aliquo religioso loco professionem, ad physicam, legesue mundanas legendas permittatur exire. Si verò exierit, & ad claustrum suum infra duorum mensium spatium non redierit: sicut excõmunicatus ab omnibus euitetur: & in nulla causa, si patrocinium prestare voluerit, audiatur. Reuersus verò in choro, in capitulo, in mensa, & cæteris, vltimus fratrum semper existat: & (nisi ex misericordia fortè Apostolicæ sedis) totius spem promotionis amittat. Episcopi verò, Abbates, Priores tantæ enormitati consentientes & non corrigentes, spolientur propriis honoribus, & ab ecclesiæ liminibus arceantur, calumniam, & audaciã temerè litigantium condemnando in expensis, & alio multiplici remedio sãctio imperialis compescit. Quoniã igi-

a adi. Colo. interiicit scientie.

ca 9. redactus ex l. 5 decreta tit. de penis.

tur sacris institutis consonare dignoscitur: præcipimus vt de cætero in causis pecuniariis victus, victori in expensis legitimis condemnetur: nisi sententia pro absente feratur.

De ira Regis in venerabilem Thomã Cantuariens. Archiepiscopum.

CAP. XVI.

ANNO concilij eiusdem nondum emenso aduersus venerabilem Thomam Cantuariensem Archiepiscopum ira Regis Anglorum excanduit, multorũ & enormium malorum, quæ secuta noscũtur, infame principium. Sanè idẽ Thomas Lundoniis oriundus, vir acris ingenij & competentis eloquij, vultu & moribus elegans, in efficacia quoq; rerum agendarum nulli secundus: in obsequio Theobaldi Cantuariensis Archiepiscopi præcipuus fuerat, & ab eo Archidiaconatũ Cantuariẽsẽ, Rogerio ad Eboracensis ecclesię Pontificatũ assumpto acceperat. Cum autẽ Henricus

ſecundus, defuncto Stephano (vt ſuperiùs dictum eſt) regnum hæreditarium ſuſcepit, virum corã Regibus ſtare idoneum ſibi deeſſe nõ paſſus, ſublimitatis regiæ fecit Cancellarium. Quo officio inſignis tam egregiè ſeculo militauit, tanti apud Principem amoris ſimul & honoris prærogatiuam obtinuit, vt cõregnare videretur. Fluxerãt ei anni aliquot in militia ſeculari, cum ecce Eccleſiaſticæ militiæ aſcribitur, & voluntate regia Cantuarienſis eccleſiæ pontificatũ ſortitur. Mox tanti honoris quãtum eſſet onus, pia & ſagaci conſideratione permetiens: habitu & moribus ita repentè mutatur, vt quidam dicerent, *digitus* [a] *eſt hic*: alij autem, *hæc mutatio dexteræ excelſi*. Secundo promotionis ſuæ anno, concilio Turonenſi interfuit: vbi (vt dicitur) pontificatum minus ſyncerè & canonicè, ideſt, per operam manumque regiam ſuſceptum, pũgentis conſcientię ſtimulos non ferens, ſecretò in manus Domini Papæ reſignauit. Qui factum approbans, paſtoralem illi ſarcinã Eccleſiaſtica manu rurſus impoſuit, & in homine ſcrupuloſo, turbatæ conſcientiæ læſionem ſanauit.

Id fuſiùs narrat Math. Parquerus in Antiquit. Eccleſiæ Britann.

a v. e addit, Dei.

Regressis a concilio ad proprias sedes Episcopis, [a] & sacerdotium in Anglia disceptare cœpêrunt, & facta est turbatio non modica super prærogatiua ordinis clericalis. Rege quippe circa curã regni satagenti: & malefactores, sine delectu exterminari iubenti, a iudicib. intimatum est, quod multa cõtra disciplinam publicã, scilicet furta, rapinæ, homicidia, a clericis sæpius committerẽtur, ad quos scilicet laicæ non posset iurisdictionis vigor extendi. Denique ipso audiente declaratum dicitur, plusquam cẽtum homicidia intra fineis Angliæ a clericis sub regno eius commissa. Quãobrem acri motu turbatus, in spiritu vehementi contra malefactores clericos posuit leges in quib. vtique zelum iustitiæ publicæ habuit, sed feruor immoderatior modũ excessit. Sanè huius immoderationis regiæ, nostri temporis Episcopos tantùm respicit culpa, quantùm ab eis processit & causa. Cum enim sacri precipiunt canones, Clericos, non solùm facinorosos (id est, grauioribus [b] irretitos criminibus, verumetiam leuiorum criminum reos degradari: & tot milia talium, tanquam innumeras inter

a v. c. præponit regnũ: & quidem necessariò preponendum.

Hæc refert c. 22. 25. l. 1. vide S. Thom. dictæ histor. quadripartitio.

b prauè antea, hereticos.

pauca grana paleas Ecclesia Anglica cõtineat: quantos a multis retro annis clericos in Anglia contigit officio priuari? Nempe Episcopi, dum defendẽdis magis clericorum libertatibus vel dignitatibus, quàm eorum vitiis corrigendis resecandisque inuigilant: arbitrantur obsequium se præstare Deo & Ecclesiæ, si facinorosos clericos, quos pro officij debito, canonicæ vigore censuræ coërcere vel nolunt, vel negligunt: [a] contra publicam tueantur disciplinam. Vnde clerici, qui in sortem Domini vocati tanquam stellæ in firmamento cæli positæ, vita & verbo lucere debent super terram: habentes per impunitatẽ agẽdi quodcunque libuerit, licẽtiam & libertatem: neque Deum, cuius iudiciũ tardare videtur, neque homines potestatẽ habentes reuerentur: cum & Episcopalis circa eos sollicitudo sit languida, & seculari eos iurisdictioni sacri eximat ordinis prærogatiua. Cũ ergo memoratus Princeps in paleas sacri ordinis, [b] idest, facinorosos clericos vel discutiendos vel puniendos noua quædã statuta fecisset, in quib. (vt dictũ est) modũ non tenuit: ita [c] vt demum credidit

[a] *non hic tantum sed & suprà in ms. est publicam.*

[b] *v. c. &c.*

[c] *v. c. ea*

fore rata, si episcoporum essent consensu roborata. Conuocatis ergo ad eliciendum quocunque modo cōsensum Episcopis, ita omneis vsque ad vnum, vel pellexit blanditiis vel infregit terroribus, vt regiæ voluntati cedendum parendumque putarent; & nouarum legum illarum conscriptioni propria sigilla apponerent. Vsque ad vnum dico, nam solus Cantuariensis Archiepiscopus flexus nō est, sed ad omnem impulsum stetit immobilis. Tunc verò tantò vehementius [a] Regis in eum furor efferbuit: quantò ipse regali magnificentiæ, ratione dati & accepti magis obnoxius videbatur. Vnde Rex cœpit ei grauis existere, occasionibus eum vndecūque exquisitis pulsare, eorum, quę olim in regno Cācellarius fecerat, rationem exposcere. Ille intrepida libertate respondit, se expleta seculari militia, Ecclesiæ, a Principe cui militauerat, absolutè fuisse dimissum, nec debere in se per occasionem magis quàm veritatem vetera replicari. Cumque indies Regij furoris causæ ingrauescerēt, eo die, quo pleniùs responsurus erat obiectis, solemne illud officium de beato Stepha-

[a] v.c. Regius.

no,ſcilicet: *Sederunt Principes, & aduerſum me loquebantur, & iniqui perſecuti ſunt me*,iuſsit coram ſe in celebratione ſacrificij ſolenniter decantari. Mox Curiam ingreſſus eſt, crucem argenteam ante ſe portari ſolitam manu propria baiulans. Volentibuſque quibuſdam Epiſcoporum, qui aderant, miniſterium portãdæ,ante Metropolitanum proprium, crucis ſuſcipere,abnuit, nec alium in illo conuentu publico crucis baiulum, quantumcunque rogatus, admiſit. Iis tanquam excandeſcẽtis iam furoris fomitibus rege ſupra modum inflammato,ſequenti nocte clã profugiens tranſfretauit;& ſuſceptus honorificè a Rege, nobilibus, Epiſcopiſque Francorum, pro tempore ibidem cõſedit. Rex verò Anglorum in abſẽtem irrationabiliter [a] ſæuus,& pluſquã deceret Principem, effrenato furori indulgens: indecora ſatis & mirabili vltione omnem eius propinquitatem Angliæ finibus exturbauit. Sanè cum plerique ſoleant in iis, quos amant & laudant, effectu quidem propẽſiori,ſed prudentia parciori,quidquid ab eis geritur approbare: planè ego in viro illo venerabili, ea, quæ ita

[a] *v c ſæuiẽs & certè purius, pro ſeuirus, quod hactenus fuit lectum.*

ab ipso acta sunt, vt nulla exinde prouëniret vtilitas: sed feruor tantùm accenderetur regius, ex quo tot mala postmodum pullulasse noscuntur, laudanda nequaquam censuerim, licèt ex laudabili zelo processerit: sicut nec in beatissimo Apostolorum Principe, arcem iam Apostolicæ perfectionis tenente, quod genteis suo exemplo Iudaizare coëgit: in quo eum Doctor gentium reprehensibilem [a] declarat fuisse, licèt eum constet laudabili hoc pietate fecisse.

a Galat. 2.

De morte Octauiani, & de reditu venerabilis Papæ Alexandri in Italiam.

Cap. XVI.

Alexandro [b] post Turonense concilium in Galliis commorãte, Octauianus (qui Victor est dictus) extrema sorte deuictus, initi certaminis victoria caruit: & nominis, quod tanquàm pro omine a suis acceperat, fallax

b v. c. addit, Papa.

præſagium non impleuit. Tunc Ioannes de Sancto Martino, imperiali fauore adiutus, Guidonem Cremenſem collegam ſuum loco deuicti Victoris inſti-ſtituit, ne victi viderentur. Alexander verò annis aliquot in Galliis demoratus, repatriandi iter arripuit, apud mõtem Peſſulanum tarnſitum in Apuliã [a] opperiens opportunũ. Imperator verò non quieſcens, ſecretis (vt dicitur) litteris, & promiſſis ampliſſimis apud Guillelmum eiuſdem vrbis Dominũ agere ſtuduit, vt proderet hoſpitem. At vir memorabilis integræ fidei inuentus eſt, & inſignem hoſpitem, decentiſſimè honorauit. Cúmque Cardinales cum multitudine virorũ fortiũ, qui Ieroſolymã properabant, Dromonẽ hoſpitalis Hieroſolymitani ingreſſi, Dominum Papã mox ſecuturum iactis in alto mari anchoris exſpectarent: contigit Dromonem a prætereũte claſſe piratica infeſtari. Aduehebatur Pontifex ex Triremi ingreſſurus Dromonem: ſed conſpectis circa Dromonẽ piratis, mox remis retortis in Magalonenſẽ ſe portũ recepit. At [b] ij, qui erant in Dromone, tam viriliter reſtitere Piratis: vt confuſos nec

a v. c. reperiens. *Illũ ipſum eſſe ad quẽ Innoc. 3. reſcriptum extat c. Per uenit l. 4 nihil repugnat. Vide notas.*

b v. c. viri.

illæſos abigerent. Itaque Dominum Papam non vlterius cum periculo expectandum cenſentes: curſu proſpero fines regni Siculi attigerunt. Idem verò Pontifex poſt dies aliquot in alia naui mari ſe credidit, & ſecundis in Apuliam flatibus nullo prorſus obſiſtente tranſiuit. Suſceptuſque reuerenter a Rege Siculo, & quotquot eius erant ditioni ſubiecti: ciueis quoque Romanos cum optimatibus poſt modicum deuotos & ſubditos habuit. Verum arcta erat via, quę ex Tranſalpinis regionibus ad eum ducebat; eo quod Satellites vel [a] Imperatoris vel Pſeudopapæ itinera ſollicitè obſeruarent. Porro Imperator Eccleſiaſticæ pacis diruptor, pace & integritate diu nõ eſt gauiſus imperij. Cũ enim in Longobardos inſolentiùs ageret, illi iugum Alemannicum non ferentes, in libertatem ſe priſtinam receperunt, & reſtaurato a propriis ciuibus ex diſperſione confluentibus, cum ſociarum auxilio ciuitatum Mediolano: vrbem quoque Alexandriam ex nomine Domini Papæ, cui ſe deuotos eſſe gaudebant, ſic [b] vocatam, apto loco ad excipiendos primos Alemãnorum Italiam ingre-

a *antea, vitioſè Imperatores.*

b *v. c. notatam.*

ingredientium impetus condiderunt. Quam dum Imperator in ipsis eius primordiis obsidione cinxisset, expugnare non potuit: sed exercitu frustra fatigato discedens, hostium contra se fiduciam auxit.

De secunda expeditione Vvalensi, & de adquisitione Britanniæ.

CAP. XVIII.

ANNO quo Papa Alexander (vt dictū est) relectis Galliis in Apuliam remeauit: orta inter Regem Anglorum & Vvalenses rediuiua simultas, vtrique parti res magni negotij fuit. Cùm enim eadem gens effrænis & effera, rupto petulanter fœdere, obsidibúsque, quos in fidem pactorum dederant, periculo expositis, vicinos Anglorum fineis turbarent: Rex immenso tam ex regno quàm ex Transmarinis prouinciis exercitu adunato, vi magna, hostium fineis ingressus est. Et quidem propter inextricabiles locorū difficultates non poterat longiùs progredi: sed tamen eorum frenatis excursibus ita

Digitized by Google

coarctauit inclusos, vt pacem meditari cogerentur. Rex vero ex Vvalijs reducto exercitu ad alia vocatus negotia: transfretauit, filiorum propensiori opera futuræ promotioni, & ditationi prospiciens. Quippe ex Alienora quondam Francorum regina susceptis quatuor filijs, Henricum natu maiorem regni Anglici, & Ducatus Normannici, cum Andegauensi Comitatu successorem relinquere, Richardum verò Aquitaniæ, & Gaufridum Britanniæ præficere cogitabat: quartum, natu minimum Ioannē sine terra cognominans. Treis quidem ex eadem habens filias: vnam Regi Hispaniæ, alteram verò Saxoniȩ Duci despondit: tertiam nondum nubilem, Regi Siciliæ suo tempore comparem daturus. Verū quòd [a] præficiendo Britanniæ filio cogitabat, artibus viribusque paulatim prȩparabat, cū necdum suæ Britanniā ditioni subiugasset. Iam tamen duos in eandem prouinciam præparatos habebat ingressus: ciuitatē scilicet [b] Naminatensem, & Castrum Dolense, Contigit autem Conanum Comitem scilicet Richemōtensem, qui maiori Britanniȩ,

[a] *ante huc malè perficiendo.*

[b] *Ita ferme v.c. sed necessario legendum, Nannetensem.*

[b] *v.c. Richemundensem.*

parti dominabatur, in fata concederet relicta ex sorore Regis Scottorum hærede vnica filia. Quam Rex innubilem impuberi filio copulans: omne ius puellæ in propriam potestatē redegit. Erant autem in Britannia quidam nobiles tātarum opum & virium, vt nullius vnquam dignarentur subiacere dominio. His multis annis retrò dominandi libidine, atque impatientia seruiendi hostiliter contendentibus: præclara olim [a] prouincia ita dilacerata atque attenuata erat, vt in ea ex agris opulentissimis vastæ solicitudines viderentur. Cúmque a potentioribus inferiores premerentur, Regis Anglorum auxilium expetentes, eius se ditioni spontaneè subdidêrunt. Quibus ille prompto animo & profusis opibus auxilium subministrans: ipsos quoque potentes, & magnitudine virium, & vix accessibilium natura locorum eatenus inexpugnabiles credebantur, subegit; sicque in breui Britānia tota potitus, turbatoribúsque expulsis vel domitis, eam in cunctis finibus suis ita dispoSuit atque cōposuit, vt populis in pace agentibus, deserta paulatim in vbertatem verterentur.

a v c. Regis regio.

De transitu piissimi Regis Scottorum Malcolini.

Cap. XVIII.

Irca hæc tempora Christianissimus Rex Scottorũ Malcolinus, cuius in præcedenti libro [a] (prout decuit) fecimus mentionem; Christo vocante, hominem exuens, Angelis sociãdus regnum non perdidit, sed mutauit. Hominem Angelicæ synceritatis inter homines, & tanquam terrenum quendam angelum (quo dignus nõ erat mundus) celestes angeli rapuêrunt e mũdo. Homo in ætate tenera mirandæ grauitatis: in regni fastigio atque deliciis, [b] & sine exemplo puritatis, ex corpore virgineo raptus est, & agnum virginis filium sequuturus eum quocunque ierit. Raptus est planè morte immatura, ne mirandã eius innocentiam atque mundiciã cum regnantem iuuenem tot in contrarium occasiones, & incentiua impellerent,

a cap. 25.

b v. c. addit, stupenda.

mutaret malicia temporũ. Verùm quia mirabili animæ inter virtutum insignia non deerant [a] sordeculæ,ex Regiis delíciis,quas tamẽ tolerabat magis,quàm amabat,contractæ:cælitus emissa, non immissa visitatio [b] paterno eum verbere castigauit,& excoxit ad purũ. Quippe annis ante exitum aliquot ita elanguit, & præter alia incommoda grauissimis extremitatũ, id est capitis & pedũ laborauit doloribus: vt quilibet peccator pœnitens tantis videretur flagellationibus ad liquidum posse purgari. Vnde manifestum est puerum Dei,non tantum ad purgationem, verum etiam ad probationem, & incrementa virtutum, vel augmenta meritorum, seueritatem paterni verberis fuisse expertum. Dormiuit ergo cum patribus suis,& sepultus est apud Dunfremelin, locum scilicet in Scotia sic dictum,Regum sepulturis insignẽ. Successit ei frater eius Guillelmus, [c] fratre quidem, vt videbatur, ad vsum mundi aptior, sed in regni administratione fratre felicior non futurus.Mundo, quo frater simpliciter, ideóque piè & laudabiliter vti voluit: non simpliciter ipse sed frui intendens,

a v. c. sordiusculæ, sed prior lectio germanior.
b v. c. paternè.
c legebatur fratri.

& fratris modum in temporali excellentia multùm conatus transcendere: eius tamen gloriam nunquam potuit, vel in temporali felicitate æquare. Nuptiarum bono, cui frater piæ sanctæque præposuit virginitatis optimum: multo quidem tempore vti, vel [a] ad sobolem, vel pro remedio incontinentiæ distulit. Tandem verò salubrioris instinctu cōsilij de Transmarinis cuiusdam Primarij filiam duxit vxorem: & de cætero non solū vixit correctiùs, verùm etiam regnauit feliciùs.

a v. c. non habet præpositionem.

---

[b] *De vita & morte venerabilis Godrici.*

b v. c. inscribit de Hæreticis Anglicorū, & eorū exterminatione: sed perperam.

Cap. XX.

Isdem temporibus fere venerabilis Eremita Godricus de [c] Finchala (loco scilicet [d] solitario sic dicto) non longè a ciuitate Dunelmensi super amnem Vvirum, annis maturus & meritis, in domino requieuit. in quo planè

c v. c. fonchala.
d v. c. sui-slatio.

cernere erat pium, altumque diuinitatis beneplacitum ad confusionem nobilium, & magnorum, ignobilia mundi, & contemptibilia eligentis. Cum enim esset rusticanus, & idiota, nihilque sciēs, nisi Christum Iesum, & hunc crucifixū, quod vtique quantumlibet obtusis, & rudibus, [a] totisque hausit ossibus ignē, quem Dominus misit in terram. Denique cælibatum, quem Deo gratum & sublimis esse meriti fortè didicerat, deuotè amplexus; in cibo & potu, in verbo & gestu, homo simplicissimus, [b] decente cum grauitate seruare modū studuit. Velox ad audiendum, tardus autem ad loquēdum, & in ipsa locutione parcissimus. Flere cum flentibus doctus, ridere autem cum ridētibus, & iocari cū iocantib. nescius. Iuuenis sepulchrum dominicum in multa paupertate nudis incedendo pedibus, visitauit, reuersúsque ad propria: locum [c] apertū, vbi Deo seruiret, sollicitè quæsiuit. Accepitque in somniis (sicut aiunt) vt locū Finchala dictum quæreret, ibidē Deo volente victurus. Quem tandem post multam lustrationem inueniens, ibidem cū sorore paupercula primùm, &

a v. c. addit, in fidei cunabulis traditur: ingressu adolescētia feruere, cœpit spiritu.

b v. c. decentem.

c v. c. aptū.

ea defuncta solus multo tempore habitauit. Vitæ autem eius districtio fere supra humanum modũ fuisse perhibetur. Memoratus quidem locus syluosus est, sed modicã habet planiciem : quam ille fodiendo exercens, fructum ab ea annuum, quo, vtcũque sustentaretur, exigebat : & quantulamcunque poterat, aduenientib. exinde charitatẽ exhibebat. Sanè Dunelmẽsi ecclesiæ mundissimæ vitę merito commendatus: talem sancti collegij ibidem consistentis circa se prouidentiam meruit : vt senior monacus ad hoc ipsum deputatus, crebrò eum visitaret, tum [a] instructione simplicitatis rusticæ, tũ etiã vt [b] participatione sacri ministerij certis dieb. muniretur. Diu quidẽ hostis antiquus hominem simplicissimum insidiando circũuenire tentauit. ubi autem insidias vidit minus procedere: [c] simplicitatẽ saltem præstigiis curauit illudere. Sed vir Dei hostiles & cautè vitauit insidias, & constãter spreuit derisitque præstigias: beatissimo maximè Ioanne Baptista, quem specialiter diligebat, crebrius eum visitante, informante & roborante. Hoc modo vsque ad decrepitam viuens æta-

a v. c. addit pro.
b meliùs v c sacri participatione mysterium
c v. c. simplicitati.

Google

tem paucis ante mortem annis feniliũ defectu membrorum decubuit, & diebus plurimis quantulafcunque in moribundo corpore vitæ reliquias modico lactis hauftu feruauit. [a] Illis diebus videre eum, & alloqui merui in oratorio proprio iuxta facrum altare iugiter decumbentem. Cumque toto fere corpore quodammodo præmortuus videretur: expeditè tamen loquebatur illa ori eius familiaria verba, fcilicet Patrem & Filium & Spiritum fanctum fæpius replicans. In vultu autem eius mira quædam dignitas & decus infolitum vifebatur. Tranfiit ergo fenex & plenus dierum, idemque loci fpacium eius nunc corpus occupat, quo vel orans procumbere, vel ægrotus decumbere confueuerat.

[a] *v. c. præponit denique.*

Digitized by Google

a v. c. inscribit: de vno digno memorari, scilicet Katello rustico in prouincia Eboracensi.
b v. c. memorabilis.

De quodam Ketello, & gratia diuinitus illi collata.

Cap. XXI.

Vit & alius quidã vir [b] venerabilis in nostra, i. Eboracensi prouincia apud vicum, Farneham dictum, nomine Ketellus. Homo quidem rusticanus, sed innocentiæ & simplicitatis merito singularem quandam a Domino gratiam consequutus. De quo sanè plura memorabilia veracium mihi virorum innotuére relatu, e quibus pauca retexam. Idem cum esset adolescens, quodam die iumento sedens domum reuertebatur ex agro. Et ecce in via plana iumentum tanquam in aliquod offendiculum impingens: in terram decidit, & sessorem deiecit. Qui exurgens vidit duos quasi Ethiopes paruulos sedentes in via, & conridentes. Intellexit esse dæmones non ampliùs permissos nocere, & gaudentes se vel modicum nocuisse. Accepitque tale donum ex

[a] Deo, vt ab illa die deinceps dæmones haberet conspicabiles, & quantumcũq; [b] lædere cuperent, eũ latere nõ possent. Intuebatur eos, vt homines vel in modico lęderent oberrantes, & si fortè, vel modicũ læsionis intulissent, exultantes. Deniq; huius sibi gratiæ conscius, cœpit Deo deuotus existere, orandi studio crebrius secretum captare, esu carnium & lineis abstinere: ecclesiam, quantum poterat, ita frequentare, vt ingrederetur primus & vltimus egrederetur. Cęlibatum amplexus de nuptiis nõ curauit, vsq; ad finem vitæ in obsequio positus cuiusdam Adæ clerici de Farnehã. Accepti muneris secretum tenuit, nec suas passim voluit reuelare visiones: nisi fortè Sacerdoti, tanquam confessionis mysterium, aut domino suo, siue alicui sapienti arctiùs inquirenti. Stabat aliquando pro foribus domini sui circa solis occubitum; viditque decem dæmones, quorum vnus maior erat, & præesse cæteris videbatur: vicum ingressos. Cumque vno in loco subsisterẽt, & secum confabularentur, tanquã secreto deliberantes de agendis: maior ille cœpit binos mittere per domos,

a v. c. a

b v. c. latere.

Ipſe autem cum vno foreis, vbi ſtabat Ketellus, ingredi voluit. Tum ille, *in nomine*, inquit, *Chriſti interdico vobis ianuæ huius ingreſſu, & moram in vico iſto: reuocate ſocios veſtros, & abite velociter.* Paruére inuiti, ſacri nominis adiurationẽ non ferentes, & ſuas molitiones ab homine animaduerſas dolentes. Idem vidît aliquando dæmones tranſeuntes cũ carro diligenter clauſo, & audiebatur foris gemitus incluſorum; porro illi ridebant. Tum ille ad eos (nam ſolebat impauidus cum huiuſmodi ſpiritibus miſcere ſermonẽ) quid eſt, inquit, hoc? Et illi: *animas*, inquiunt, *peccatrices deceptas, captaſque a nobis ad loca pœnalia ducimus: illæ gemunt, & nos ridemus. Te quoque nobis tradi optamus, vt etiam ſuper te, cum hoſtis noſter ſis, gratulantius rideamus.* Tum ille, *abite*, inquit, *maligniſsimi; riſus veſter in luctum vertatur.* Contigit [a] eum aliquando eorundem pæne hoſtium ſęuitiam experiri. feſſus, ex agrario opere, domum reuerſus, dum ſomno grauaretur: ſacri ſe ſignaculi nequaquam impreſſione muniuit. Dormienti loco ſolito ſoli aſtitêre duo dæmones, ſæui nimis atq; terribiles, & excitatum appre-

a v. c. addit *autem.*

hendentes; *euge*, inquiunt, *Ketelle incidisti in manus nostras: infestos sentire habes, quos prouocare minimè timuisti, quorum mysteria totiēs prodidisti.* Ille subito casu attonitus, nomē Christi inuocare, & signare se voluit, nec valuit. Manus enim eius & lingua tenebantur, ne sacri seu el signi vel nominis munimine tueretur. *Noli* (inquiunt) *Ketelle frustra conari: manum linguamque tuam ligauimus, vt nihil tibi aduersum nos valeat suffragari.* Cumque ita de illo triumphare viderentur; & malū quod ei facere cogitabant, verbis minacibus atque insultatoriis præuenirēt, repentè iuuenis splendidus bipennem manu ferens introiit, stansq; in medio, bipenni molliter digito tacta sonitum dedit. Quo sonitu exterriti dæmones: relicto, de quo triumphare cœperant, homine, diffugêrunt. Tum accedens iuuenis (quem eiusdem hominis credo fuisse Angelum) Ketelle, inquit, *negligentia tua pæne te periclitari nunc fecit. Caue ne vlteriùs te inueniant insidiantes tibi hostes inermem.* Dicebat autem idem Ketellus esse quosdam dæmones magnos, robustos & callidos, multumque nocuos si relaxentur a superiori potestate, quos-

dam verò paruos ac deſpicabiles, impotentes viribus & ſenſu hebetes, omneis tamen pro modulo ſuo infeſtos hominibus, multumque lætari, ſi vel parũ illis [a] moleſtiæ inferant. Vidiſſe ſe quoſdam tales ſedentes ſecùs vias, & facientes offendicula tranſeuntibus, petulanterque ridentes: cum vel hominem, vel [b] iumenti eius, pedes atterere facerent, & maximè ſi homo hoc ipſum iumẽto imputans, maledicto in iumentum calcaribusve ſæuiret. Porro ſi homo vel modicè turbatus nomẽ ederet Saluatoris (vt eſt quorundã conſuetudo valdè laudabilis) triſtes & cõfuſi fugiebãt. Aiebat ſe quoq; aliquãdo domum potationis ingreſſum vidiſſe huiuſmodi dæmones in ſpecie ſimiarum, ſingulos potatoribus ſingulis in ſcapula ſedẽtes, illiſq; potantibus ſpuẽtes in phialas: hominumq; vecordiam petulanti geſtu, & ludicris motibus irridentes. Cumque inter potandum preces ex more indicerentur, & nomen Saluatoris inſonaret, exterriti exſiliebant, virtutem ſacri nominis non ferentes, ſed mox reſidentibus ad phialas ruſticis, rurſus introibant, ſeſſionem priorem cum motibus

a v. c. moleſti.

b antea iumentũ, ſed malè.

Laudabilis conſuetudo pronuntiandi nomen Saluatoris ad quamlibet turbationem.

solitis repetentes. Sanè cui tanta diuinitus collata est gratia in animaduertendis nequam spirituum actibus atque insidiis: annis vitæ suæ in multa innocentia & synceritate expletis, dormiuit in domino, sepultusque est apud Farneham.

De diutina vacatione Ecclesiæ Lincolniensis.

Cap. XXII.

Nno regni Henrici secundi quarto decimo, qui fuit a partu virginis M. C. LXVII. mortuus est Robertus, Ecclesiæ Lincolniensis Antistes, Alexandri successor; redactoque in Fiscum Episcopatu, vacauit Pastorali prouidentia eadem Ecclesia per annos fere decem & septem, i. ab anno eiusdem Regis quartodecimo vsque ad tricesimum, ita [a] vt aliquis in ea Pontificatus futurus vlteriùs tepidè crederetur, maximè propter verbū cuiusdā côuersi de Tama a decessu prænominati E-

1167.

a v.c. ita vt aliquis in ea vlterius Pōtificaturus.

piſcopi conſtanter pronuntiantis, nullũ vlteriùs fore Eccleſiæ Lincolnienſis Epiſcopum. Is enim (vt dicitur) cũ propter religioſæ conuerſationis meritum, & multorum, quæ ſimiliter prædixerat, euentum, ſpiritu prophetico pollere videretur, a pluribus in fidem receptum eſt, quod nec in ea re falleretur. At hæc poſt modicum fides [a] mutare viſa eſt Gaufrido, Regis filio naturali, in gratiam eiuſdem Regis, ad memoratę Eccleſiæ Pontificatum electo. Cum autẽ ille ampliſſimis contentus reditibus, vt liberiùs vacaret deliciis, canonicæ cõſecrationis tempus protraheret, oueiſque dominicas neſciens paſcere, & doctus tondere, multo tempore Lincolnienſi Eccleſiæ ſub electi nomine incubaret: memorati viri verbum in multorum animis ad fidem cœpit reſerpere. Quod [b] itaque poſt modicum fortiùs mouit plurimos: cum Rex pœnitentia ductus, quod delicatum iuuenem & tanti honoris apici minùs congruentẽ, carnali affectu ita promouere voluiſſet; eo tandem ad refutandum [c] ius & nomen electi prudenter inducto, Epiſcopatum rurſus in Fiſcum reduxiſſet. At illius

a ſic quidẽ v.c. licet videatur legendũ nutare.

b v.c. vtique.

c Hac opinor de cauſa ms. Tabulæ Lincolniẽſium Pontificum carent eius nomine.

illius vel pronuntiationis, vel opinionis mēdacium ſequenti eſt tempore declaratum, vt ſuo loco narrabitur.

De duabus expeditionibus Regis Ieroſolymitani in Ægiptum.

CAP. XXIII.

IRCA idem tēpus Amalricus Rex Ieroſolymorum inuitatus a Rege Babylonis, Chriſtianam militiam duxit in Ægyptum (quæ nunc terra Babylonis vulgò dicitur) non illius ſanè vetuſtiſſimæ Babylonis, de qua ſcriptura ſacra [a] loquitur, quæ prima poſt diluuium in terra Chaldęorum a Nino & Semiramide condita, pluſquam mille annis Orientis obtinuit Principatum, & olim diruta, deſertaq; nunc dicitur. Sed cuiuſdam Ægyptiæ ciuitatis, cui (vt legitur) Cambiſes Rex Perſarum ſubacta Ægypto a ſe conditæ nomen indidit [b] Babylonis. Huius autē expeditionis cauſa hęc fuit; Turci, gens callida & bellicoſa, ſub Rege Noradino regnum affectantes Ægypti, eo

a *Geneſ.* 11

b *Guillel. Tyr. l.* 19. *c.* 5. *appellat Belbeis:*

quem hunc referes, Iacobumque Vitriac. ca. 95. Histor. Orienta. Babylonis autem Ægyptiæ meminit Diodor. Sicul. l. 1.

quod Ægyptij opulentia quidem clari, sed armis minus acres viderẽtur: duce Saracone, Principe militię eiusdem Regis, viro in rebus bellicis experientissimo clandestinũ per extremos Christianorũ fineis transitũ arte moliti, Ægyptiis se prouinciis immersére, captisque vel deditis in breui ciuitatibus aliquot: Regi Babylonis terribiles intolerabilesque fuére. Qui cum videret eos virtute Ægyptia arceri, abigiq; non posse: Regis Christiani Sarracenus postulauit auxilium, multã de cætero deuotionẽ cũ certo & annuo pollicens vectigali. Mox ille, vt erat magnanimus, regno disposito, & parte militiæ ad excipiendos Noradini impetus, si forte interim irrũpere niteretur, deputata: cũ parte reliqua Christiani exercitus, Ægytũ ingressus, iũctis sibi Regis Babylonici copiis, Saraconem cum Turcis in quadam ciuitate obsedit, & tandem coartatos atq; [b] infractos Ægypti finibus expulit, cõcesso in terram suam transitu libero per fineis Christianos. Dum hæc in Ægypto agerentur, Noradinus non quieuit, & quietem simulans, arte ac dolis plùs nocuit. Denique quendam ex nostris

b v. c. addit, reuertentibus.

laudatæ fidei & fortitudinis virum, cui vrbis nostræ hostium finibus opposita, quæ nunc Belinas dicitur, olim Cæsarea Philippi dicebatur, cura & custodia commissa erat, auro corruptum ad suas parteis traduxit.[a] A quo immissi Turci latenter ciuitatem ingressi neminem quidem peremérunt, sed expulsis cum Episcopo Christianis, nouo vrbem præsidio muniérunt. Huius casus aduersitas Regis ex Ægypto reuertentis animum saucians, triumphantis gloriam denigrauit. Post annos[b] aliquot Turcorum fortiores sæuioresque copiæ non tam dominandi libidine, quàm vindicandæ repulsionis suæ stimulis incitatæ: duce rursus Saracone regni Ægyptij intima penetrarunt. Ad quorum ingressum Babylonici Regis fiducia omnis elanguit, vnde mox per legatos vrbis ad deprecandum compositos Christiani Regis opem solitam flagitauit. Qui mox regno cautiùs disposito, cum peditum equitumque ingentibus copiis Ægyptum ingressus, iuncto sibi Ægyptio exercitu Turcos aggredi statuit. Qui astuti belli discri-

a v.c. quo innitente.

b v.e inter ponit verò.

Digitized by Google

Quod vbi hostilis exercitus dux callidissimus comperit, occurrendum ei, prælioque decertandum putauit, certam sibi de absentia pedestrium turmarum victoriam pollicens: eo quod ipse equitatu longe numerosiore prestaret. Itaque commissum est prælium atrox nimis & cruentum, quod ab hora diei septima protractum est in vesperum. Vterque exercitus alacritate simul & numero minoratus: in castra se recepit, amne medio interlabente discreta, cuius vadum Christiani cautè præoccupauerant ad transmeandum. Nocte verò Rex Principibus conuocatis damna deplorat, maiorem exercitus partem abesse causatus, docet bellum a fatigatis & sauciis non debere manè repeti, sed absque strepitu reuertendum ad socios. Quod cum omnibus placuisset, nocte intempesta cum silentio per viam, qua venerant, abiére. Hoc ipsum & ab hostibus factum est: metu & cautela non dispari. Et Turci quidem in Alexandriam se recepêrūt. Christianus vero equitatus pedestribus est copiis redditus. Rex autem refecto exercitu auctisque viribus obsedit Alexan-

Digitized by Google

driam, qua tandem post multarum experimenta difficultatum, per deditionem potitus; Turcos iterum regno Babylonico expulit, & cum ingenti gloria ad propria remeauit.

De discordia & reconciliatione Regnum Francorum & Anglorum.

CAP. XXIIII.

ANNO Henrici secundi sextodecimo, ipse & Rex Francorum cum iam diusculè fuissent discordes: meditantibus viris pacificis, pacis iterum inter se iura firmárunt. Illius autem discordiæ causa hæc fuit. Rege olim Stephano tumultibus Anglicis occupato: Comes Andegauensis inuasit obtinuitque Normanniam, præter Gisorcium, & duo alia, quasi appendentia Castella, quæ in potestatem Regis Francorũ cessêrunt. Hanc iuris Normannici diminutionẽ processu temporis eiusdem Comitis filius, Rex scilicet Anglorum, Henricus secundus non patiens: arte magis quàm

viribus in hac parte vidit vtendum. Denique per virum industrium Thomam, scilicet Cancellarium suum, egit apud Regem Francorum, vt [a] filia eius ex filia Regis Hispanici, quæ nupserat ei post Alienoram, primogenito suo Henrico daretur in coniugem, munitionibus illis in dotem cedentibus, quæ tamen a Templariis tãquam in sequestro custodirentur: donec pueri, qui nondum per ætatem nuptias contrahere poterant, suo tempore nuptialiter conuenirent, Rege Anglorũ interim vtriusque pueri habente custodiam. Verum idem Rex aliquot annis elapsis productioris moræ impatiens: inter eosdem pueros nuptias celebrauit præmaturas, & a Templariis castella recepit. Quamobrem sæuientibus Francis, & ipsum quidem præuaricationis, Templarios verò proditionis accusantibus, ad lites & bella ventum est. Sed crebris experimentis edocti, se eiusdem Regis potentiæ vim inferre non posse, ira paulatim deferuescente tandem pactis quibusdam mediantibus adquieuêrũt, vt fieret pax, & facta est pax: non quidem solida, sed tẽporalis vt postea cla-

[a] nomine Margareta triennis desponsata Hẽrico septẽni anno 1164. Non. Nouemb. Henrico Pisano & Villelmo Papiensi Cardinalibus & Legatis sacra ministrantibus, inquit Matt. Parque. in antiquit. ecclesia Britan.

Respexit ad illud Hora. epist 2.c.1 quicquid delirant Reges, plectuntur Achiui.

ruit. Nempè memorati duo Reges nũquam diu inter se quieuisse noscuntur, populis hinc inde plecti assuetis, quicquid illi per superbiam delirassent.

De coronatione Henrici tertij, & interfectione beati Thomæ.

CAP. XXV.

1170. Nno a partu virginis M.C.LXX qui fuit Regis Henrici secundi septimusdecimus, idem Rex Henricum filium suum in ætate tenera fecit solemniter consecrari, & coronari in Regem Lundoniis, per manum Rogerij Eboracensis Archiepiscopi. Nam venerabilis Thomas Cantuariensis Archiepiscopus, Rege nondum placato (licèt Romanus Pontifex & Rex Francorum plurimum circa reconciliationem eius satagerent) adhuc in Galliis exsultabat. Qui cum factum audisset, pro ecclesia sua æmulans, Romano Pontifici, cuius fauore & suffragiis fouebatur, rem

Digitized by Google

celeriter intimauit, idque in suum & ecclesiæ suæ præiudicium actum esse allegans: ad coercendos, tam Eboracēsem, qui in aliena prouincia hoc attentauerat, quàm Episcopos, qui præsentes assensum præbuerant, magnæ distinctionis litteras impetrauit. Sanè Rex Anglorum, tempore modico post filij coronationem in Anglia commoratus transfretauit. Cúmque crebris Domini Papæ monitis, atque importunis illustris Francorum Regis precibus pulsaretur, vt saltem iam post septennium exsilij, insigni illi exuli placari dignaretur, tandem adquieuit: & [a] celebrata est inter eos solemnis, & quantò serior, tātò optatior gratiorque concordia. Rege ergo in transmarinis partibus consistente: idem Archiepiscopus cum licentia & gratia regia ad Ecclesiam propriā remeabat. Habebat autem penes se, Rege inscio, litteras domini Papæ contra Eboracensem & alios Episcopos, qui illi infaustissimæ coronationi interfuērunt, impetratas; factæ iam concordiæ irritatrices, & maioris iræ prouocatrices futuras. Has in Angliam ad suspensionem Episcoporum præmissas, ipse

a inter Gisoritū Normanniæ oppidulum, & Treiam præsentibus Vuillelmo Papiēsi presbytero, & Odone Diacono Cardinalibus.

ſequebatur Zelo iuſtitiæ feruidus, vtrũ
av.e pleno. autem [a] plenè ſecundum ſcientiam,
nouit Deus. Noſtræ enim paruitati nequaquam conceditur, de tanti viri actibus temerè iudicare. Puto tamen quòd beatiſſimus Papa Gregorius in molli adhuc teneráque Regis concordia mitiùs egiſſet; & ea, quę ſine fidei Chriſtianæ periculo tolerari potuiſſent: ratione temporis & compoſitione pacis diſsimulanda duxiſſet, iuxta illud Prophe-
b Amos. 5. ticum, [b] *Prudens in tempore illo tacebit, quia tempus malum eſt.* Itaque quod a venerabili Pontifice tunc eſt: nec laudandum eſſe iudico, nec vituperare præſumo: ſed dico, ſi vel modicè in huiuſmodi a ſancto viro per Zeli laudabilis paulò immoderatiorem impetum eſt exceſſum: hoc ipſum eſt ſacræ, quæ conſecuta noſcitur, igne paſsionis excoctum. Ita quippe ſancti viri vel amãdi vel laudandi ſunt a nobis, qui nos illis longè
c v. c tamen. impares eſſe cognoſcimus: vt [c] tantùm, in quibus homines vel fortè fuerunt, vel fuiſſe noſcuntur, nequaquam vel amemus, vel laudemus: ſed ea tantũ, in quibus eos ſine ſcrupulo imitari debemus. Quis enim dicat eos in omnib.

quæ ab ipsis fiunt, esse imitabiles: Non ergo in omnib. quæ faciunt, sed sapienter & cautè debent laudari, vt sua Deo prærogatiua seruetur: in cuius vtique laudibus nemo potest esse nimius, quãtumcũque laudare conetur. Igitur Episcopis pro memorato excessu, (qui vtinam pro tempore dissimulatus fuisset) ad instãtiam venerabilis Thomæ, Apostolicæ sedis auctoritate ab omni Episcopalis officij dignitate suspensis, Rex quorundam querelis exasperatus infremuit, & turbatus supra modum, atque in ipso feruore erumpentis furoris parum sui compos: ex abundantia cordis turbidi eructauit verba non sana. Tunc quatuor assistentium Procerum viri genere nobiles, & militiæ artibus clari, æmulando pro Domino temporali inflammati ad facinus: mox egressi sunt à facie eius, & tanta velocitate transfretantes (vt quasi ad solemnes epulas festinare viderentur) concepti furoris stimulis agitati, quinto natalis Dominici die Cantuariam venerunt, & venerabilẽ Archiepiscopum religiosa letitia præclaræ solemnitati intentum ibidem inuenerent. Ingressique ad

a v.c. addit, cum dicat Apostolus Iacobus: in multis offendimus omnes?

Vide notas.

eum iam pranſum & ſedentem cum viris honoratis: ſalutatione non præmiſſa, ſed regij nominis terrore prætento, iuſsêrunt magis quàm petiêrunt aut monuêrunt, vt quoniam Epiſcoporum ſuſpenſio, qui regis paruerant voluntati, in ipſius Regis contemptum & contumeliam redundaret, eandem maturiùs relaxaret. Illo reſpondente, ſuperioris ſententiam a minori poteſtate cõuelli nõ poſſe: proinde ſua nõ intereſſe relaxare, non a ſe, ſed a Pontifice Romano ſuſpẽſos, voces ſermonum grandium emittebant. Quibus ille non territus, furentibus granditerque frementibus, mira libertate & fiducia loquebatur. Vnde magis accenſi concitè egreſsi ſunt, & ſumptis armis (nam ſine armis ingreſsi fuerant) ad atrociſsimum ſe facinus, cum ingenti ſtrepitu fremituque [a] præparabant. Suaſum eſt venerabili Pontifici, [b] vt in ſacram ſe Baſilicam recipiens, inhumanè ſæuientium rabiem declinaret. Cumque non facilè acquieſceret, paratus ad ſubeundum diſcrimen: tandem irrumpentibus atque vrgentibus aduerſariis, amica ſuorum violentia ad ſacri loci munimina

a v. c properabant.
b v. c addit a ſuis.
Hæc & ſuperiora prolixiùs enarrantur l. 4. c. 13. et 14. vitæ proceſſuſque eiuſdem S. Tho.

trahebatur. Canebantur a monachis Omnipotenti Deo solemniter laudes vespertinæ & ipse venerabile Christi tẽplum ingressus est, sacrificium vespertinum mox [a] facturus. Insecuti enim satellites diaboli neque sacri ordinis, neque sacri vel loci vel temporis reuerentiam, vt Christiani, habuêrunt: sed sacerdotem magnum, stantem ad orationem ante venerandum altare aggressi, in ipsis Christi natalitiis Christiani nequissimi gladiis crudelissimè peremêrunt. Quo facto, tanquam triumphantes [b] ingressi; cum infelici lætitia abiêrunt. Reputantes autem, ne fortè quod actum erat, ei, pro quo æmulati fuerant, displiceret: in Aquilonares Angliæ parteis secessêrunt, animum erga se Principis pleniùs pro tempore cogituri. Porro beati Pontificis in conspectu Domini quàm preciosa mors fuerit, quantáque facinoris in eum commissi atrocitas ratione & loci & temporis & personæ: signorum sequẽtium frequentia declarauit. Sanè tanti piaculi fama in breui per omneis fere Latiniorbis fineis dispersa, illustrẽ Anglorum Regem infamauit, & præclarã

a v.c, futurus.

b ante perperámque egressi.

Vide notas.

c v.c. addit, piacula.

eius inter Reges Christianos gloriam ita denigrauit, vt, quoniam vix credi poterat; illud absque eius voluntate & mandato fuisse attentatum; fere omniū imprecationibus impeteretur, & publicis insectandus odiis censeretur. Ipse quoque audito, quod a suis actum fuerat, intelligens datam esse maculam in gloriam suam, & vix expiabilem sibi næuum inustū, ita doluit, vt diebus aliquot perhibeatur nihil gustasse. Siue autem parceret homicidis illis, siue nō, considerabat procliueis esse homines ad male sentiendum de eo. Nam si parceret sceleratißimis, tanti mali ausum vel auctoritatem præstitisse videretur. Si verò in eis plecteret; quod absque eius mandato non attentasse putabantur, vtrobique nequißimus diceretur. Idcirco parcendum eis duxit, & tam famæ suæ quàm illorum saluti prospiciēs, sedi eos Apostolicæ ad suscipiendam solemnem pœnitentiam pręsentari pręcepit. Quod & factum est. Nam stimulante conscientia Romam profecti, ad agendam pœnitentiam a summo Pontifice Ierosolymam sunt directi, vbi annis aliquot indictum satisfactionis mo-

dum non [a] segniter (vt dicitur) exequentes, vitam omnes finière. Sed hoc postea. Tum verò idem Rex, dum fere omnes in eum beati viri necem refunderent, & Francorum maxime Principes, qui felicitatis eius æmuli semper exstiterant, aduersus eum, tanquam in verum certumque tantæ enormitatis auctorem, sedem Apostolicam instigarent, responsales Romam direxit, vt precum verecũdia feruentem inuidiam temperaret. Qui cum Romã venissent: cunctis Regem Anglorum execrantibus ægrè admissi sunt. Constanter verò allegantes, quod Domini sui mandato, sine consensu tantum facinus non fuisset commissum: tandem impetrauerunt, vt a latere Domini Papæ legati in Gallias, cum plenitudine potestatis mitterentur: qui re diligenter inquisita & cognita, eundem Regem, vel ad purgationem famæ suæ admitterent, vel reum inuentum censura ecclesiastica coërcerent. Quod & factum est. Missi enim a sede Apostolica Cardinales duo venerabiles, scilicet [b] Albertus, qui postea eidem sedi præfuit,

[a] *v. c. insigniter: sepulti autem fuerunt ante fores tẽpli Hierosolymitani, cũ hoc elogio: Heic iacent miseri, qui martyrisauerunt B. Thomam Cantuariẽsem Archiepiscopum vt Rog. Hou. in annal. auctor est.*

[b] *ad hunc insequentẽque extant Epistolæ Arnulphi Lexouiẽsis.*

& Theodinus, in Gallias venêrunt: factoque in terra Regis Anglorum celebri conuentu Ecclesiasticorum virorum atque nobilium: eiusdem Principis humiliter ibidem apparentis, & cõstanter asserentis, quod sua neque voluntate neque iussione illud, quo fama eius grauabatur, contigerit, & quod de nulla [a] re vnquam magis doluerit, purgationem solemniter suscepêrunt. Sanè non negauit, homicidas illos ex aliquibus fortè verbis eius incautiùs prolatis occasionem ausumque tanti furoris suscepisse, cum suspensione Episcoporum accepto nuntio ira immoderatiori absorbt' minùs sobriè loqueretur, & propter hoc, inquit, disciplinam non refugio Christianam, decernite quod placuerit, deuotè amplectar, exequarque decretum. Quo dicto, & veste abiecta: iuxta morem publicè pœnitentium, nudum se ecclesiasticæ submisit disciplinæ. Hac tanti Principis humilitate delectati, & præ gaudio lachrymati Cardinales, collachrymantibus & Deum laudantibus plurimis: confortata eiusdem Principis conscientia, & fama minus laborante, soluêrunt conuentum.

[a] v.c. iniqua.

uentum. Succeſsit autem beato Thomæ in cathedra Cantuarienſi Richardus, Prior Doueręnſis.

De expugnatione Hyberniensium ab Anglis.

CAP. XXVI.

IISDEM temporibus Angli ſub ſpecie militantium Hyberniæ inſulæ irrepſerunt, eandem poſtea creſcentibus viribus inuaſuri; & partem eius non modicam armis ſubactam poſſeſſuri. Eſt autem Hybernia (vt accepimus) inter inſulas ſecunda a maiori Britannia magnitudinis, ſed eadem (vt ait Venerabilis Beda) ſerenitate, & ſalubritatē aëris multò præſtantior, [a] egregiè pabuloſa atque piſcoſa, & glebæ ſatis vberis, ſi non deſit induſtria boni cultoris; ſed populos habet moribus incultos & barbaros, legum & diſciplinæ fere ignaros: in agriculturam deſides, & ideo lacte magis quàm pane viuentes. Hanc

Vide notas.

[a] *lege c. 4 Giraldi Candi. in Topograp. Hiberniæ.*

autem singularem præ cunctis regionibus habet a natura prærogatiuam & dotem: vt nullũ gignat venenatũ animal, nullum reptile noxium. Quinimo certa citaque mors eorum est, ad primum Hybernici aëris attractum: si forte aliunde [a] aduehantur. Porro quicquid inde aduehitur: contra venena valere probatum est. Sane hoc quoque de hac insula mirabile est, quod cum maior Britannia, æque Oceani insula, nec spacio [b] longiori seiuncta, tantos bellorum casus experta sit, totiens exteris gentibus præda fuerit: totiens externam dominationem incurrerit, expugnata & possessa primo a Romanis, deinde a Germanis, consequenter a Danis: Postremò a Normannis. Hibernia, Romanis etiam Orchadum insularum [c] dominium tenentibus, inaccessa, rarò & tepidè ab [d] vllo vnquam expugnata, & subacta est: nunquam externæ subiacuit ditioni: vsque ad annum a partu virginis M. C. septuagesimum primum, qui fuit Regis Anglorum Hẽrici secundi octauus decimus. Quod enim Britones dicunt eandem insulam suo paruisse Arturo: fabulosum est, sicut

a v.c. aduehatur.
b v.c. longiora.
c v.c. dominantib.
d v.c. ab vlla vnquã gente bello.

& cætera quæ de ipso mentiendi libidine petulantia quorundam confinxit. Quomodo autem Hybernici, incidendo in potestatem Regis Anglorum, lõgam & nunquam a sæculo interruptam, & quasi ingenitam finiẽrunt libertatẽ, [a] expositu facile est, cum res sit recentis memoriæ. Denique mutandi status illi [b] regioni hæc fuisse occasio traditur. Hybernia iuxta priscum Angliæ morẽ in plura se regna cõscindens, & cõiueta Reges habere plurimos, iisdem plerunque [c] discrepantibus discerpebatur: & quantò externorum inexpertior erat bellorum: tantò interdum indigenis tanquam propriis visceribus in mutuam cædem reuentibus miserabiliùs euiscerabatur. Contigit autem [d] quendam Regum terræ illius a finitimis impetitum Regibus coartari nimis, & defectu virium, crudelitatem hostium pæne experiri. Inito ergo consilio & misso festinanter in Angliam filio accersiuit viros militares, & iuuentutem strenuam, spe lucri profusioris illectam. Quorum ope subleuatus, primò respirare: deinde roborari, postremò subactis hostibus triumphare cæpit.

[a] v. c. exponere.

[b] v. c. vel nationi vel.

[c] v. c. discrepantibus.

[d] scilicet Dermitium principem: cuius aduẽtũ ad Henricum Anglorum Regem suppetiásque pro missas, dicit Girald. l. 1. c. 1. &c. Hyberniæ expugnatæ.

Nec suos adiutores abire passus est, sed tanta eos largitate donauit, vt obliti populum suum & domos patrum suorum, ibidem eligerent habitare. Cum autem ferocissimi totius Hyberniæ populi cõtra eũdem Regem indignari, & tumultuari inciperent, quòd gentem Anglicam Hyberniæ immisisset: illi metuentes paucitati suæ, accitis ex Anglia viris inopia laborantibus & lucri cupidis, vireis paulatim auxêrunt. & quia nõdum habebant Principem, erántque adhuc, tanquam oues non habẽtes Pastorem, accersiuerunt ex Anglia præficiendum sibi virum nobilem & potẽtem Comitem, scilicet Richardum. Qui nimirum cum esset magnanimus, & supra vireis rei familiaris [a] profusus, amplissimis redditibus exinanitis, & exhausto fere patrimonio creditoribus erat supra modum obnoxius; atque ideo procliuiùs ad maiora inuitantibus adquieuit. Armatorum ergo iuuenũ plurima validaque manu contracta in terra iuris sui, classem transfretaturus in Hyberniam præparabat. Cúmque iam soluere pararet, affuerunt qui ex parte Regis transfretationem inhiberẽt. Ille verò nullius

a v c. interponebat, in expensarum effusione.

Digitized by Google

rei, quã in Anglia poſſidere videbatur, remoratus affectu, nihilominus tranſfretauit, atque expectantes ſocios optato lætificauit aduentu. Iunctis mox copiis aliquid audendum aggrediendumque ratus, quo in poſterum barbaris foret terribilis: peruicaci impetu irruit ſuper [a] Diuelinum, vrbem maritimam, totius Hyberniæ Metropolim, portuque celeberrimo in commerciis & commeatibus noſtrarum æmulam Lũdoniarum. Qua fortiter celeriterque expugnata & capta: plurimos etiam lõgius poſitos metu perculſos in fœdus venire coëgit. Inſiſtebat finitimis pertinacius, priſcam tueri nitentibus libertatem: munitiones locis opportunis cõſtruẽs: & dominationem paulatim protendens. Porro quantulamcumque nationis barbaræ gratiam per affinitatem affectans; fœderati Regis vxorem accepit, & partem regni plurimam, nomine dotis percepit. Cuius tam fauſti ſucceſſus cum regi innotuiſſent Anglorum: motus quòd eo non ſolùm inconſulto, ſed etiam inhibente rem tantam fuiſſet aggreſſus, & pręclarę adquiſitionis gloriam illi potiùs, vt præcellenti, aſcri-

[a] Sic Hiberni vulgò appellãt: Latini Scriptores, Geraldus Cãbrensis in Topograp. Hibern. & alibi, Dubinam: Saxo Grãmat. Duflynum ſub finem l. 4.

bendam in se conuertisset, omne eius in Anglia patrimonium fisco addixit: &, ne quod ex Anglia subsidiũ Hyberniȩ inferretur, commeatus nauium interdixit. Fortiora quoque comminans, in gratiam maturiùs redire compulit iam
a v. c famosissimâ. pæne regnantem. Itaque extorsit ei [a] nobilem ciuitatem Diuelinum, & cætera, quæ in adquisitione potiora videbãtur: parte verò reliqua cum patrimonio
b v.c. integrè. suo Anglico [b] integro illi restituto, iussit esse contentum. Quibus actis idem Comes, qui paulò ante exinanito prodigè patrimonio, fere nihil aliud quàm nudam nobilitatem habuerat, Hybernicis Anglicisque opibus inclitus, in multa felicitate agebat, quam tamen post an-
c v. c. corrupit. nos aliquot mors immatura [c] corripuit. Planè hoc ipso declaratum est, quã vanũ sit quod in homine illo ita euanuit: & quàm fallax, quod eundem sibi incũbentem repentè elabendo delusit. Ex Hybernicis manubiis, quibus multum inhiauerat, & pro quibus etiam tã multum cum periculo sudauerat salutis nihil secum hinc abiens homo ille portauit; sed laboriosè periculoséque quæsita, ingratis relinquens hæredibus: sa-

lubrem quoque multis ex ſuo occaſu doctrinam reliquit. Rex autem Anglorum poſt modicum in Hyberniam cum ingenti militia transfretauit; Reges inſulæ,qui eatenus rebelles exſtiterat, aduētu eius paucfactos ſine ſanguine ſubiugauit, rebuſque pro voto diſpoſitis, eodem anno in Angliam cum ſalute & gaudio remeauit.

Quomodo Henricus tertius receſſit a patre, & commouit eum contra Regem Franciæ.

Cap. XXVII.

ANNO a partu virginis M.C.LXXIII. 1173.
qui fuit Regis Henrici ſecundi viceſimus.cum idem Rex in Angliam reuerſus ex Hybernia, in Normanniam poſt modicum tranſiſſet ex Anglia: facta eſt execrabilis & fœda diſſenſio inter ipſum & filium eius Henricum tertium:quem ante biennium vt ſuperiùs

dictum est, in Regem fecerat solemniter consecrari. Cum enim idem creuisset, & pubes iam factus vellet cum sacramento & nomine rem sacramenti & nominis obtinere, & patri saltem conregnare: cum solus, vt ei a quibusdam insusurrabatur, de iure regnare deberet, quasi eo coronato regnum expirasset paternum, indignans maximè expensas Regie faciendas sibi a parte parciùs ministrari; contra patrem intumuit atque infremuit, clamque ad socerum suum Regem Francorum, patri tædium moliturus profuit. A quo nimirum gratè susceptus, nō tam quia gener erat quàm quia a genitore desciuerat, eius se in omnib. consilio credidit. Francorum ergo virulentissimis adhortationibus animatus atque instigatus in patrem, quo minùs ius violaret naturæ, exemplo non est territus scelestissimi Absalonis. Pater verò filij auersione comperta, & quo profugisset agnoscēs: misit ad Regem Francorum viros honoratos cum verbis pacificis, filium paterno iure reposcens; &, si quid circa illum emendandum videretur, eiusdē se Regis consilio maturè emendaturum pollicens.

Vide notas.

Ad hoc ille, quis mihi, inquit, talia mandat? Rex, aiunt, Anglorum. Et ille: Falsum est, inquit. Rex Anglorum ecce adest, per vos mihi nihil mandat. Si autem patrem huius olim Anglorum Regem appellatis, scitote, quia ille Rex mortuus est, porro quod adhuc pro Rege se gerit, cum Regnum filio, mundo teste, resignauerit: maturè emendabitur. Sic delusi responsales ad dominum suum rediere. Mox idem Henricus iunior, Francorum consilio, malum patri vndecunque moliens, parteis Aquitaniæ clam adiit, & duos fratres impuberes ibidem cum matre consistentes, Richardum scilicet & Gaufridum sollicitatos, conniuente, (vt dicitur) matre in Franciam secum traduxit. Alteri enim Aquitaniam, alteri Britanniam suo tẽpore possidendas pater concesserat, & propterea per illum Aquitanos, per hũc verò Britones procliuiùs suis partibus applicandos Francis docentibus intelligebat. Comitem quoque Flandrensem patris sui consobrinum, virum magnarum virium, & innumeræ bellicosæque, cui præerat, gentis, fiducia, in immensum gloriantem, grandibus pro-

missis [a] annitēte Rege Francorum sibi adiunxit. Tunc multi potentes & nobiles, tam in Anglia, quàm in partibus Transmarinis, vel mero odio eatenus dissimulato impulsi, vel vanissimis pollicitationibus sollicitati: a patre ad filiū paulatim cœperunt deficere, & ad motus se bellicos modis omnibus præparare. Comes scilicet Leicestrensis, Comes Cestrensis, Hugo Bigotus, Radulphus de [b] Fougeriis, aliique complures amplitudine opum & firmitate munitionum terribiles. Multi etiam suis rebus viribusque minus confidentes, ne nil agerent, concedendo in Franciam, hostilem animum declararunt. His accessit hostis truculentior Rex Scotorū, immites populos, & neque sexui, neque ætati parcituros finibus immissurus Anglorum. Cum ergo tot tantique Proceres a rege seniore desciuisse ēt: omnesq; contra eum, tanquam pro anima sua gererent: admodum pauci erant, qui ei fideliter & firmiter adhærerēt, ceteris circa eum pendulè fluitantibus, dum a regis iunioris absorberi victoria scrupulosius formidarent. Tunc demū vidit rex senior (sic enim vulgo diceba-

[a] *v. c. annuente.*

[b] *Germanis Fulgerius vt appendix Sigib. ipseque Radulph⁹ in confirmatione cœnobij S. Petri ad oppidū Fulger ius conditi in Armorica Britannia sub annum 1160.*

tur) quàm inconsultè, immo quàm stultè egerit, præmaturè creando sibi successorem, minùs attendens, quod nouarum rerum aucupatores Regem procliuius sequerentur iuniorem. Turbatis ergo rebus anxius, dum hostes interni externique vrgerent: his quoque, qui sibi adhærere videbantur, in gratiã filij remissiùs agentibus minùs se credens, stipendiarias Bribantionum copias, quas [a] Rutas vocant, accersiuit, eo quod de thesauris regiis, quibus in tali articulo parcendum non esset, pecunia copiosa suppeteret. [a] v.c. Putas

---

Qualia contigerunt apud Albemarliam, & Castellum nouum, & Vernulium.

Cap. XXVIII.

Igitur mense Iunio, quãdo solẽt Reges ad bella procedere: finitimi principes contractis vndecunque viribus Regem hostiliter aggrediuntur

Digitized by Google

Anglorum, ſub obtentu quidem quaſi pro filio æmularentur contra patrem, qua nimirum æmulatione nil ſtultius, re autem vera proprij vel odij, vt Rex Francorum, vel emolumenti, vt Comes Flādrenſis, negotium porrecta occaſione agentes. Porro Rex Anglorū ad excipiendos tantorum hoſtium impetus minùs ſe poterat præparare propter ſuorum tumultus internos, quibus vehementiſſimè angebatur. Cum ergo propter manum imparem irrumpentibus non poſſet occurrere: munitiones tantùm, quæ erant in terminis, diſpertitis præſidiis cautiùs ſtuduit munire. Itaque Rex Francorum oppidum Vernullium, nullius rei neceſſariæ ad tolerandam obſidionem diutinam indigum, circumfuſo concludit exercitu: non niſi capto eo vel dedito progreſſurus. Comes verò Flandreſis cum ſuis copiis a parte Flandriæ irruens obſedit Albemarlam valido inaniter fultam pręſidio: cum eius oppidi Dominus Comes ſcilicet Albemarlenſis contra ſeniorem Regē, ceu multi alij fluctuaret. Qui nimirum pro eo quod oppidū minus oppugnatum, citò expugnatum eſt, cum

Flādrenſi creditus eſt colluſiſſe. A quo captus cū omnibus quos illic Rex cauſa præſidij miſerat: alia quoque caſtella ſua reſignauit. Progredienſque Flandrenſis exercitus, ad maiora fauſtis animatus principiis munitionem regiam, quæ [a] Caſtellum nouum dicitur, per dies aliquot adhibitis machinis fortiter expugnauit, qua tandem dedita, Comes tamen Flandrenſis gauiſus non eſt. Frater namque eius Matheus, Comes Bononienſis, quo ille tanquam futuro ſucceſſore gaudebat, qui de coniuge propria ſobolem nequaquam ſuſceperat, aut ſperabat, in eiuſdem oppidi oppugnatione ictu ſagittæ circa genu ſaucius, caſu vulneris in peius vergente decubuit, & poſt dies paucíſsimos inter curandum in fata conceſsit, fratri tantū ex ſuo interitu luctum relinquens, vt ſoluta mox expeditione lugubris ad propria remearet, ſiniſtrum ſibi euentū obiectans atque imputans, qui Regem conſobrinum, a quo nunquam læſus, crebro autem beneficiis præuentus extiterat, cauſa nequiſſimi filij hoſtiliter impetendum duxiſſet. Quo comperto cōſiderans idem rex ſe iam bellicæ ſol-

[a] vulgo Neu.haſtel in tractu Caletenſi diœceſique Rothomagenſi.

licitudinis parte dimidia pro tempore liberatum: aduersus partem reliquam propensiorem mox sumpsit fiduciam. Conuocatis ergo stipendiariis copiis, & quotquot eum in illo articulo non deserendum putabant: denuntiauit regi Francorum, qui iam partem [a] ætatis plurimam in prænominati oppidi obsidione consumpserat, eoque maturè se potiturum sperabat, vt vel obsidionem desereret, vel ad idem certum discrimen sibi bellicum impendere minimè dubitaret. Primùm quidem Franci natura feroces simul & arrogantes: præsertim cum numero & apparatu bellico præstare viderentur, denuntiationem derisére, id eum nullatenus ausurum arbitrantes. Verum agnito, quòd impauidus cum instructo aduentaret exercitu, tunc primùm suspicari potuere aliquid eum ausurum. Illico rex eorum accitis festinè optimatibus: tractare cum eis cœpit de bello. Missisque obuiam regi Anglorum vno Episcopo & Abbate, qui ab ore eius acciperent, vtrùm congressurus accederet: ipse interim pro tempore copias instruebat. Ecce missi eidem regi occur-

a v. c. æstatis, & quidem germanius.

rêrunt, qui neſcio quid ordinans, ſeſeque cum multa confidentia oſtentans: armatus cum paucis aliquot ſtadiorum ſpatio exercitum anteiebat. Cui cum dicerent, Regem Francorum velle certificari de prælio, vultu feroci, & voce terribili: Ite (inquit) & dicite Regi veſtro, quia ecce adſum; cumque feſtinanter reuerſi, inſtantis iam de proximo Principis ferociam & obſtinationem indicaſſent: conſilium habuerunt Rex & optimates Francorum, vt pro tempore cederent, & pugnaturi pro hæreditate patrum ſuorum impetum declinarent. Itaque caſtris relictis cum tremendis illis copiis in Franciam refugerunt, armati tamen, & compoſitis ordinibus: ne fugere viderentur: Sicque, qui paulò ante ferocibus animis, & grandium rugitu verborum leones videbantur: tanquam lepores cedendo, fugiendoque repentè inuenti ſunt. Porro Rex Anglorum indecora ſuperborum hoſtium fuga cõtentus, vrgere, & perſequi noluit fugiẽtes: ſed exercitu ad hoſtilium direptionem [a] conuerſo, oppidum cum ſolemni lætitia, ſuis, qui ibidem fortiter egerant

[a] v c. inferit caſtrorũ, & certè iã antea neceſſario inſerendum ob adiectiuũ ſolitarium

congratulaturus intrauit. Repertum est autem in castris frumenti & vini, & escarum plurimum, cum supellectile varia, quam abeuntes instantibus aduersariis asportare non poterant.

De his qui capti sunt apud Dolum.

a v. c. Dolnacum, sed prior lectio certior: est enim Dolũ vrbs episcopalis in Britann. Gallica.

CAP. XXIX.

XTERNIS ergo hostibus, quorum maxima erat potentia, rege scilicet Francorum, & Flandrensi Comite diuina voluntate propulsatis, interni minimè quieuere. Quorum plurimi condicto conuenientes, & conglobati [b] Dolum oppidum obtinuerũt: quod iuris quidem est Britannici, sed Normannicis collimitatur finibus: Quo audito Bribantiones regij maturè affuerunt: & congressi cum eis, primo eorũ multitudinem in oppidum refugere, mox etiam capto oppido in vnius arcis angustias secedere compulerunt. Quibus ita conclusis: res cum summa celeritate defertur ad regem Rothomagi consi-

b v. c. dolosè, sed dolose vt indicat satis orationis textus.

consistentem. Ille cibi somnique oblitus: mutando vehicula, longa terrarũ spatia transmeans: tam festinus affuit, vt volasse videretur. Cumque oppugnandæ arci intenderet: conclusa multitudo angustias illas non ferens, misericordiam implorauit. Pactus ergo eis rex vitam cum integritate membrorũ: arce dedita, insignem illam captiuitatem custodiæ mancipauit. Ibi quippe [a] Comes Cestrensis, & Radulphus de Fougeriis, aliiq; nobiles fere centum: in manus regis, quẽ atrocissimis fuerant odiis insectati, Dei iudicio inciderunt. A quo nimirum, multo clementiùs quã eorum meritis debebatur tractati, pro tempore in vinculis quieuerunt. Duo vero prænominati, qui clariores videbantur inter captiuos, regi de fidelitate seruanda satisfacientes: relaxari meruêrunt. In qua re procul dubió tanti Principis in præuaricatores infidelissimos, hosteisq; atrocissimos clementia iure miranda laudandaq; censetur.

[a] *illi ipsi sunt de quibus suprà cap. 27.*

P

De obsidione Leicestriæ, & Guerra Regis Scotorum, & captione Comitis Leicestrensis.

CAP. XXX.

VM in Transmarinis partibus a rege, vel circa regẽ talia gererentur, in Anglia quoq; non dissimilia prouenerunt. Cum enim Comes Leicestrensis, qui primus a rege defecerat, plurimos petulanti corrupisset exemplo, Richardus de Lusci, qui tunc Angliæ sub Rege præerat: accepto a Rege mandato, & exercitu properè conuocato, Leicestriam obsedit: qua dedita & incensa, oppugnationem castelli omittens, eo quod ad vrgentiora negotia vocaretur, recessit. Porro Rex Scottorum agnito, quantùm Rex Anglorum in Normannia laboraret, cum gentis barbaræ, & sitientis sanguinem immanissimis copiis, Anglorum fineis ingressus: ciuitatem Cardulienfem obsidione circundedit, totamq; adiacen-

rem prouinciam cædibus & rapinis fœdauit. Comperto, quod ingens ex superiori Anglia exercitus aduentaret, obsidionem reliquit: & post vastã prouinciæ, quæ Northumbria dicitur, depopulationem, a facie Procerum nostrorum in propria se recepit. Qui nimirum aduenientes cum militaribus copiis amnẽ [a] Tuedam, quæ regnũ Anglicum Scoticumq; disterminat, transgressi, terræ hostili talionem nullo obsistente intulérunt. Sed mox feruentibus nuntiis ad superiora Angliæ reuocantur; Regis tamen hostis ferocia necessariis pro tempore induciis cautè suspensa; cum eum callida nostrorum dissimulatione laterent adhuc quæ nuntiabantur. Comes enim Leicestrensis cum classe hostili ex Flandria apud Orientales Anglos applicuit, susceptusque a complice proprio, Hugone scilicet Bigoto, viro potente & callido: ibidem aliquamdiu cum adducto consedit exercitu. Mox eodem Hugone duce & cooperatore idem exercitus irruẽs super ciuitatem Norvvicensem: eandem præsidio vacuam & repentino terrore perstrictam minimo negotio

a v. c. Tuẽdam.

effregit, eiusque opibus abrasis, præda onustus ad castra rediit. Cumque eodem auctore atque incentore insignem vicum maritimum variis opibus refectum, qui dicitur Donevvic, similiter irrupturus accederet: habitatorum, qui se ad excipiendum hostilem impetum constanter pręparabant, fiducia territus, & nihil aduersus huiusmodi audendum ratus, vacuus recessit. Hugo verò eiusdem exercitus, quantum volebat, opera vsus, denuntiauit Comiti Leicestrensi, vt copias peregrinas quas adduxerat, ad terram, & castella proprij iuris traduceret. Qui nimirum diu multumque hæsitans, eo quod per medios hostium fineis, qui eius dicebantur transitum obseruare, absque grandi non posset periculo Leicestriam transmeare; tandem confidens de numero & virtute sociorum (habebat enim equites circiter octoginta electos, peditum fortium quatuor vel quinque milia) reputans etiam neminem sibi obstiturum in via, eo quòd in eis, qui Regi fauere videbantur, amicos haberet plurimos, constanter cum vxore & quodam nobili viro ex Francia, Hu-

gone ſcilicet de Caſtello, totiſque copiis iter arripuit. Regij autem Proceres apud Sanctum Edmundum cum copioſa militia obſeruabant. Cumque illi propè iam eſſent, inſtructum contra eos exercitum produxêrunt. Porro illi neque ad dexteram neque ad ſiniſtram declinare valentes, & neceſſitatem in alacritatem vertentes, turmis diſpoſitis audacter proceſſêre. Cõmiſſum eſt itaque prælium graue, his pro gloria, illis pro ſalute certantibus. Sed victoria conceſſit ad Regios. Captuſq; eſt Comes cum coniuge, virilis animi fœmina, & memorato Hugone de Caſtello, & toto fere equitatu, peditum verò multitudo fere omnis interiit. Inſignes captiui in Normanñiam [a] a Rege ſunt miſſi, de cæteris quoque factum eſt, quod voluit.

a v. c. ad Regem.

De Dauid Scotto, & quibuſdam alijs qui a Rege defecerunt.

CAP. XXXI.

ANE cum illa filij cõtra patrem infilialis veſania fere biennio de-

bachata dinoſcatur; primi anni inſigniora geſta ſuperiori ſunt relatiône digeſta. Hieme quidem paulìſpèr a bellicis tumultibus ceſſatum eſt in partibus tranſmarinis, in Anglia verò non ita. Viri enim, qui erant in munitionibus Comitis Leiceſtrenſis, cũ propter hoc, quod domino ſuo acciderat aliquãdiu quieuiſſent, rurſus efferati, & tanquam ad Domini ſui vltionem inflammati, aggregata ſibi improborum multitudine, vicinas prouincias excurſionibus infeſtare cœperunt. Et vt Principem magni nominis habentes fiducialiùs agerent, Huntedunienſem Comitem Dauid, fratrem Regis Scottorũ ducem ſibi ac Principem delegêrunt. Quo tanquam feliciter debacchãte, & re proſperè procedere ad plurima, Comes quoq; [a] Farrariẽſis, & vir nobilis [b] Rogerius de Mubrai animum diu diſſimulatũ declarantes, poſt defectores cæteros abierunt: vixq; ſacris quadrageſimæ diebus, concepti furoris impetũ cohibentes: poſt ſolemnitatẽ Paſchalem ad auſus improbos proruperunt. Nec ceſſabat eo tempore Rex iunior optimates Anglorum, qui patri adhęrere videbantur, per clan-

[a] *v.c. Ferrarienſis.*
[b] *conditor cœnobiorũ Belle lande & Neub. ſup. l 1. c. 25. & inf. cap. 32*

destinas litteras vel promissionibus allicere, vel cōminationibus pulsare: vt eos ad suas quocunq; modo parteis traduceret. Quamobrē tunc in Anglia pauci admodū nobiles fuisse traduntur, qui non circa Regem vacillarent, ab eo tēpore defecturi, nisi maturius eorū fuisset meditationibus obuiatum.

De aduentu Regis in Angliam, & qualia Scotti fecerunt.

Cap. XXXII.

IGITVR secundo initæ cōtentionis anno: rursum a magnis hostibus scilicet Rege Francorum, Comite Flandrensi, Rege Scottorum, bellū aduersus seniorem Anglorum Regē totis viribus instauratur. Et Comes quidem Flandrensis fraterni iam oblitus exitij, pro ambitu Anglicanæ prouinciæ, quæ Cantia dicitur, de qua scilicet Regi iuniori iam hominium fecerat: cum eodem in Angliam transiturus copiis classem parabat. Rex verò Francorum

contractum vndecunq; exercitum, inuasurus Normanniam instruebat. Quibus cognitis Rex Anglorũ senior malens sibi fineis transmarinos periclitari, quàm regnum (quos tamen cautè credidit muniendos, præuidebat enim neminem in Anglia se absente, & tanquã non extãte, illi, qui [a] successurus exspectabatur obstiturum) præuentis hostibus cum aliquanto equitatu, & vna Bribantionum turma in Angliam maturè aduehitur. Interea Rex Scotorum cum propriæ gentis [b] infinita barbarie atq; accersitorum ex Flandria stipendiariorum equitum peditumque manu non modica fineis Anglorum ingressus, duas in [c] Vvestmeria munitiones regias, scilicet Burgũ, & Appelbi præoccupatas, & fine presidiis inuentas obtinuit; indeque digrediens, vrbem iterum Carduliensem oppugnare statuit. Sed cautione a tepidis ciuibus præstita, quod ad diem certum ciuitatem illi traderent, nisi interim a Rege Anglorum sufficiens sibi præsidiũ mitteretur, ad quandam munitionem super amnem Tinum, quæ dicitur Prudchou, oppugnandam conuertit exercitum,

a maiè, succussurus legebatur antea.

b v. c. insignita.

c v. c. Vvestmaria.

Tunc accessit ad eum prædictus Rogerius de Mubrai auxilium flagitans. Duabus quippe munitionibus suis a Gaufrido Regis Anglorum filio naturali, tunc Lincolniensi electo fortiter expugnatis & captis, tertiam, Tresch vocatam cum periculo possidebat. Qui nimirum Rogerius Regi Scottorum, in Eboracensem prouinciam irruptionem meditanti, iam pridem filium primogenitum obsidem dederat, quod illi assisteret & pareret in omnibus; & ab eo vicissim sponsionem acceperat, quod in quacūque necessitate, eius nequaquam auxilio fraudaretur. Verùm idem Rex cum per dies aliquot apud Prudehou casso, & suis magis noxio fuisset labore sudatum, audiens Eboracensis prouinciæ contra se militiam excitari, Tino transmisso Northūbriæ fineis inuasit. Corrosum est a Scottis quibus nulla esca infamis est, quicquid vel a canibus mādi potuit; & dum prædæ insisterent, iugulare senes, trucidare paruulos, euiscerare fœminas, & huiusmodi quæ horrendum est vel dicere, genti inhumanæ & feris plus efferæ facere voluptas fuit. Immisso ergo miserabili prouinciæ im-

manifſimorum prædonũ exercitu, barbariſque inhumanè debacchantibus, Rex ipſe, excubante circa ſe honeſtiori, mitiorique ſtipatus militia vacare videbatur, obſeruabatque circa caſtellũ firmiſſimum, Alnevvich nominatum, ne forte manus ex eo militaris irrumpens, circumquaque graſſantes perturbaret prædones.

De captione Regis Scottorum.

CAP. XXXIII.

REBVS ſe ita circa Aquilonares Angliæ parteis habentibus, Eboracenſis prouinciæ regij Proceres ingenuè indignati, quod Scotti fineis Anglicos infeſtarent, apud Caſtellum nouum ſuper fluuium Tinum cum equitatu valido conuenerunt. Vrgẽte quippe negotio, pedeſtres non poterant copias congregare. Venêrunt autem illuc [a] die Sabbati, longo & laborioſo itinere fatigati. Ibi ſanè cum in commune tractarent, quid eſſet

a v.c. ſexta.

Google

agendum;prudẽtiores allegarunt, multùm iam esse actum,cum Rex Scottorũ aduentu eorum præcognito lõgiùs recesserit; suæ hoc mediocritati pro tempore debere sufficere, sibi non esse tutũ, nec Regi Anglorum vtile vlteriùs progredi, ne fortè paucitatem suam deuorandam, sicut escam panis infinitæ barbarorum multitudini exponere viderẽtur;sibi non esse plusquam quadringentos equites, in hostili verò exercitu, plusquã octo armatorũ milia æstimari. Ad hæc feruẽtiores [a] respondentes,hosteis nequissimos modis omnibus esse impetendos,victoriam desperari nõ debere,quæ procul dubio iustitiã sequeretur. Denique horum sententia præualẽte,(quia Deus sic voluit,vt volũtati magis diuinæ,quàm potentiæ vel humanæ prudentiæ ascriberetur euentus) viri [b] virtutis,in quibus erant præcipui, Robertus de [c] Stuteuilla, Ranulphus de [d] Glanuilla,Bernard. de Baliolo,Guillelmus de [e] Vesci,nocturna requie paulisper recreati summo manè progressi sũt tanta velocitate, tanquam propellente vi aliqua properantes, vt quod armorum pondere grauatis minus tolerabi-

a v. c respondērũt.

b v. c potentes.

c v. c. Stoteuilla.

d v. c. Clãuilla.

e v. c. Veser.

le videbatur, ante horam quintã viginti quatuor milia passuum transmearent. Verum dum irent, tã densa, vt dicitur, eos operuit nebula, vt pæne nescirent quo irent. Tum prudentiores periculosum iter causantes, certum sibi imminere discrimen allegârunt, nisi mox cõuersi redirent. Ad hoc Bernardus de Baliolo, vir nobilis atque magnanimus, recedat, inquit, qui voluerit, ego autem etiamsi nullus sequatur, procedã & perpetuam mihi maculam non inuram. Cum ergo procederent, subitò euanescente nebula, castellum de Alnevvich præ oculis habentes, id sibi tutum fore receptaculum, si hostes vrgerent, lęti censuêrunt. Et ecce Rex Scottorum cum turma equitum circiter sexaginta aut paulò ampliùs haud procul in campis patentibus tanquam securus & nihil minus quàm nostrorum irruptionem intuens obseruabat, barbarorum multitudine cum parte equitatus ad prædas latè dispersa. Qui nimirum nostris conspectis: primò quidem eos de suis a præda redeuntibus esse ratus est. Sed mox vexillis nostrorum cautè notatis, tunc demum intellexit nostros

iam auſos, quod ipſos nec ſuſpicari potuit eſſe auſuros. Attamen non eſt territus. ſuo quippe tã vaſto quamuis minus conglobato circumuallatus exercitu, concluſam illam paucitatem facilè abſorbendam eſſe a circumfuſa multitudine, nec ambigere dignabatur. Illico ferociter arma concutiens, ſuoque verbo ſimul & exemplo accendens, modo, inquit, apparebit quis miles eſſe nouerit. Primuſque in hoſtem ſequentibus ceteris irruens, mox a noſtris excipitur, atque interfecto deiectus equo, cum tota fere turma ſua capitur. Nã & qui per fugam euadere potuêrunt, eo capto fugam detrectantes, vt cum eo caperentur, in manus ſe hoſtium ſponte dedêre. Quidam etiam nobiles, qui fortè tũc aberant, ſed non longè erant, agnito quod acciderat, curſu mox rapidiſſimo affuêre, atque in manus hoſtium ingerentes ſe potius quàm incidentes, dominico communicare periculo honeſtum duxêre. Porro Rogerius de Mubrai, qui ibidem tunc aderat, Rege capto elapſus euaſit, refugitque in Scotiam. Noſtri verò proceres nobilem cum gaudio prædam reuehentes, Ca-

ſtellum nouum, vnde mane digreſſi fuerant, veſperi rediêre, eámque ad dominum ſuum illuſtrem Anglorum Regem opportunè mittendam, apud Richemontem cautiſſimè cuſtodiri fecêre. Geſtum eſt hoc feliciter Deo propicio, anno a plenitudine temporis quo verbum caro factum eſt, M.C.LXXIIII. tertio Idus Iulij, die Sabbati, & mox latè vulgatum, atque in cūctis Anglorum prouinciis [a] gratè ſuſceptum eſt, campanis pro ſolemni lætitia [b] crepantibus.

1174.

a v.c. gratis.
b v.c. concrepantib.

Qualia in exercitu & Regis terra Scottorum, eo capto prouenerunt.

Cap. XXXIIII.

REGE igitur Scottorum in manus hoſtium tradito, funeſtiſsimū quoque eius exercitum perſpicua Dei non permiſit vltio abire illęſum. Regis quippe captione comperta, Barbari primò attoniti a prædis deſtiterunt, mox tanquam furiis agitati ferrum cōtra hoſtes ſumptum, iámque innoxio [c] eorum

c v.c. non habet: nec eſſe neceſſariam vocula liquet.

ſanguine ebriũ in ſe ipſos vertêrũt. Erat autem in eodem exercitu ingens Anglorum numerus. regni enim Scottici oppida & Burgi ab Anglis habitari noſcuntur. Occaſione ergo tẽporis, Scotti innatum, ſed metu regio diſsimulatum, in illos odiũ declarantes, quotquot incidebant peremêrunt, refugientibus in munitiones regias cæteris, qui euadere potuêrunt. Erant etiam in illo exercitu duo fratres, Gilbertus ſcilicet, & [a] Vĉtredus Galvvadenſis prouinciæ domini cũ gentis propriæ turma numeroſa. Hi nimirum Ferguſi olim Principis, eiuſdẽ prouinciæ filij fuerant: & patri in fata concedenti, Rege Scottorum, qui illius terræ principalis eſt dominus, hæreditatem inter eos diuidente, ſucceſſerant. Verũ Gilbertus natu maior, paterni iuris integritate fraudatum ſe dolẽs, fratrem ſemper in corde ſuo oderat, cũ tamen cõcepti furoris impetum metus regius cohiberet. Capto autem Rege, liberatus hoc metu, mox fratri nihil verẽti manus iniecit, & nõ nece ſimplici, ſed pro exaturando execrabili odio excruciatum ſuppliciis interfecit. Illico fineis inuadens fraternos, barbaris

[a] *v. c. Varedus.*

in barbaros sæuientibus, non modicam hominum stragem fecit. Erat autem fratri nefariè interempto filius, nomine Rolãdus, acer atque industrius adolescens, qui paternis amicis cooperantibus, debacchanti patruo pro viribus resistebat. Erátque totum regnum Scotiæ turbatum, Deo æquissimè disponente, atque ea mẽsura remetiente improbis, qua ipsi mensi fuerant; scilicet, vt qui paulò antè gentis innoxiæ quietem turbauerant, & Anglorum sitiebant sanguinem, ordine pulcherrimo a semetipsis reciperent talionem.

De humilitate Regis Anglorum, & de eo quod consequutum est.

Cap. XXXIIII.

IAm venerat in Angliam a Normannia Rex Henricus secundus, filio cum Flandrensibus copiis aduenturo, suæ murum præsentiæ obiecturus. Recordatus autem quantùm in Ecclesiam Cãtuariensem deliquisset; eandem mox,

mox, vt applicuit, concitè adiit, & ad sepulchrum beati Pontificis Thomæ, fusis vbertim lachrymis orauit. [a] Ingressúsque capitulum monachorum, prostratus humi humillimè veniam postulauit, & propriæ petitionis instantia, a cunctis per ordinem fratribus virgis est vir tantus corporaliter castigatus. Sequenti verò nocte cuidam venerabili eiusdem Ecclesiæ monacho seniori dictum est in somnis. *Nonne vidisti hodie humilitatis Regiæ tam grande miraculum? Scito quòd in breui quantùm hæc regia humilitas Regi Regum placuerit, rerum quæ circa ipsum geruntur, exitus declarabit.* Sanè hoc ipsum viro reuerendissimo & syncerissimo [b] Rogerio scilicet Abbate Bellelandensi referente cognoui, quod vtique sibi fideli innotuisse relatione dicebat, dum fortè ipso tempore in Cantica moraretur. Deniquè, ipse [c] qui tangit monteis, & fumigant, illam montis fumigantis deuotionem, quanti appenderit, insigni mox indicio claruit. Quippe ipsa die, atque ipsa (vt dicitur) hora, qua mons ille Cantuariæ fumigauit, hostem eius immanissimum, scilicet Regem Scottorum, in extremis

a idem scribunt magister Eduar. c. 26. vitæ S Thomæ apud Sur. & Scriptores vitæ præcessúsque eius. l. 4. c. 7.

b *Auctor* Huic Rogerio dicauit suos in Cantica Cant. comment.

c respexit Dauidem Psal. 143. canentē: *tange monteis, & fumigabunt.*

Angliæ finibus virtus diuina pessundedit; vt merces pij operis non consecuta ipsum opus, sed comitata potiùs videretur; nullúsque super hoc ambigere sineretur. Idem autem Princeps Cantuaria digressus, Lundonias properauit, præmissis aduersus Hugonem Bigotum militaribus copiis, ipse vena incisa modicam ibidem moram fecit. Et ecce circa noctem mediam missus a Ranulpho de Glanuilla cursor velocissimus ad ianuam pulsauit regiam. Increpatus a ianitore, & vigilibus vt taceret, pulsauit instantiùs dicens in ore suo bonum esse nuntium, quem modis omnibus oporteret ipsa nocte a Rege audiri. Vicit tandem instantis improbitas, præsertim cum bona nuntiaturus speraretur. Admissus igitur intra ianuã, eodem modo cubicularios quoque vicit Regios. Introductusque in cubiculum Regium, audacter accessit ad lectum Principis, excitauit quiescentem. Qui expergefactus, quis es tu? inquit, & ille: puer, inquit, sum Ranulphi de Glanuilla fidelis vestri, a quo missus celsitudini vestræ bonus venio nuntius. Sanus ne est, ait, Ranulphus noster? Et

ille, valet, inquit, idem dominus meus, & ecce hostem vestrum Scottorum Regem captum tenet in vinculis apud Richemõrem. Rex verò ad hoc stupidus, dic, inquit, adhuc. At ille iterauit verbum; Habes ne, ait, litteras? Mox ille protulit litteras signatas Regi, rei gestæ seriem continentes. Quibus Rex statim inspectis, stratu exsiliens, quibus potuit motibus, [a] ei, qui facit mirabilia solus, piis madidas lachrymis gratias egit. Tunc familiares festinè accitos consortes gaudij fecit. Manè autem venerunt & alij cursores idipsum nunciantes, sed vnus, idest, qui primus aduenerat, brauium accepit. Vulgatum est statim verbum bonum, populis solemniter acclamantibus, & campanis per totas Lundonias concrepantibus,

[a] *post Regis (inquiunt Scriptores S. Tho. processus l. 4. c. 8) humilem peregrinationẽ sensim in dies nec lõga mora cismarini & transmarini rebelles cesserunt.*

De obsidione Rothomagi, & dolosa oppugnatione obsidentium.

Cap. XXXV.

INTEREA Rex Francorum cum tremendo exercitu Normāniā ab Oriente ingressus, qua scilicet captis a Comite Flandrensi castellis patere videbatur, Rothomagum eiusdem prouinciæ Metropolim adiit & obsedit. Est autem Rothomagum vna ex clarissimis Europæ ciuitatibus sita super Sequanā fluuiū maximum, per quem eidem ciuitati multarum regionum commercia inuehuntur, eodem flumine simul & & obiectu montium ita munita, vt ab vno exercitu eius vix tertia pars valeat obsideri. Porro Rex iunior & Flandrēsis Comes cum in portu Morinorum, vnde breuissimus est in Angliam transitus, classe parata, vastissimis vallati copiis transfretandi opportunitatem captarent, cognito, quod Rex senior iam in Anglia cōsisteret, eorum procul dubio ferociter impetum excepturus, trā-

ſire in Angliam nequaquam ſibi tutum duxerunt. Itaque mutato conſilio, & toto illo paratæ iam claſsis apparatu irrito, quanti eſſet negotij Rothomagenſis obſidio, & quanti emolumenti eiuſdem ciuitatis irruptio perpendentes, vaſtas illas atque terribiles copias Rothomagum tranſtulerunt, & obſidentem exercitum in immenſum auxerũt. Verum cum tantus eſſet exercitus, quãtus in Europa ab annis retro plurimis viſus non eſt, eiuſdem tamen vrbis, propter acceſſus difficiles, partem vix tertiã potuit obſidere. Eratque per põtem fluminis liber vel ex regione in vrbem ingreſſus, vel ex vrbe in regionem egreſſus, & inferebantur vrbi abũdanter quęcunque neceſſaria, vidente cominus & inuidente hoſtili exercitu. Et forte illa [a] *inuidia Siculi non inuenêre tyranni maius tormentum*, cũ viri animoſi & fortes tota fere die cominus factitari conſpicerent, quod impedire nõ valentes, tam anxiè ſuſtinerent. Paratis ad oppugnandam ciuitatem machinis, totis viribus oppugnationi inſiſtitur, trifariam ad negotium diuiſo exercitu, & die naturali per octauas horas partito, vt alij aliis re-

[a] Horat. 1. Epiſt 2.

creati, scilicet lassatis per vices succederent, atque ita iugiter oppugnantes, ne modico quidem diei vel noctis spatio murorũ defensores respirare permitterent. At id frustra prouisum est. Ciues enim huic molitioni arte & cautela cõsimili occurrẽtes, ipsi quoque suum triphariam numerũ diuiserunt, hostibusque [a] oppugnationem continuantibus distributione sui cautissima respondentes, contra laboris & lassitudinis intolerantiam, qua suffocandi credebantur, competens remedium habuerunt. Cũque per dies plurimos summa vi certaretur, & neque hi neque illi in aliquo remissius agerent, beati Laurentij dies natalitius superuenit. [b] Rex autem Frãcorum, pro eiusdem præcipui martyris reuerentia, quam specialiter & deuotiùs consueuerat venerari, requiem ipso die ciuitati indultam iussit solemniter præconari. Quam gratiam ciues gratè amplexi, ocio breuissimo iucundissimè fruebantur. Iuuenes & virgines, senes cum iunioribus tum pro diei lætitia, tũ etiam ad irritandum hostem canoris in ciuitate vocibus concrepabant: turma verò militaris extra ciuitatem super ri-

a v.c. Cõpugnationẽ

b Ludouicus vij. Rex Francorum singulariter colit S. Laurentij diem festum.

pam fluminis in conſpectu hoſtium haſtiludio exercebatur. Tum Comes Flãdrenſis, vt dicitur, Regem adiens, ecce, ait, ciuitas pro qua multùm ſudauimus, his intus choros ducentibus, & illis foris ſecurè ludentibus: ſponte nobis offertur. Sumat ergo arma in ſilẽtio exercitus, ſcaliſque repentè muro admotis ante ciuitatem obtinebimus: quàm in ciuitatem regredi valeant, qui extra ciuitatem pro irritatione noſtra ludis vacant. [a] *Abſit* (inquit Rex:) *abſit a me honeſtatem regiam hac macula denigrari: noſti enim me pro reuerentia beatiſſimi Laurentij diei huius requiem indulſiſſe ciuitati.* Tunc vniuerſis qui aderant Proceribus, familiari auſu molliciem improperantibus, dolus an virtus, quis in hoſte requirat? tandem adquieuit: Itaque non per vocem tubæ, ſiue præconis, ſed ſolis ducum ſuſurris exercitus in tentoriis ad irrumpendam præparabatur ciuitatem. Contigit autem eadem hora per voluntatem Dei in cuiuſdam intra ciuitatem eccleſiæ turri præcelſa, ex qua nimirum pulſata campana vetutiſsima, ſed mirè ſonora, ſignum ciuibus dari mox erat, vt hoſtibus

a *grauiter aulicus ſuſurro repellitur à Rege.*

irruentibus ad murum occurrerũt: clericos quosdam, nescio quid agendo relaxare animum. Quorum fortè vnus per fenestrã prospiciens, & circumferens oculos per exercitum in tentorijs excubantem: insolitum, in castris silentium, tanquam arcani alicuius conscium primò miratus, mox clandestinum illũ de loco altissimo cautè notatum animaduerterit apparatum. Cumque rem sociis ostendisset: Ruuello (sic enim campana dicebatur) pulsato notissimo illico signũ ciuitari dederunt. Quo audito totis viribus vtrimque festinatum est. Nam & paratus iã exercitus castris erũpens, cum [a] scutis tendebat ad murum, & ciues inopinato stimulati periculo, raptis armis spiritu motuque feruido occurrere studuerunt. Illi quoque qui extra vrbem exercebantur, mira celeritate affuêrunt. Iam hostes admotis muro scalis murum ascenderant, iam super murum voces quasi triumphantiũ personabant: cum ecce fortiter impetuntur & repelluntur a ciuibus. Conflictus super murum acerrimus geritur, iaculis vacantibus, arma & corpora colliduntur, multus vtrinque sanguis ef-

[a] *scalis.*

funditur. Tandem illi qui superbè ascēderant sursum: præcipites abière retrorsum. Nox prælium diremit, præuaricator exercitus lōgè maiori clade accepta quàm illata confusus in castra rediit. Rex in Flādrensem Comitem culpam refudit. Sed personæ regiæ tam [a] perfidæ præuaricationis macula plus adhæsit. Denique ab illo die, & deinceps, certum est, [b] & obsessores desperatiùs remissiusque egisse.

[a] *v. c. fœda*

[b] *v. c. addit, & obsessos fiducialius.*

Quomodo Rex Anglorum pacificauit Angliam, & liberauit Rothomagum.

CAP. XXXVI.

INTEREA rex Henricus senior in Anglia cōsistens: accersiuit præpositos castellorum Comitis Leicestrensis, quem secum ex Normānia vinctum adduxerat, & monuit pro salute domini sui eadē resignare castella, quibus prouincias infestabant. [a] Illis verò copiam loquendi cum domino suo postulanti-

[a] *v. c. sic habet, & addit: Illi*

tibus: ille respondit. Nihil super hac re vobis pacificat, sed si feceritis quod volo bene actum erit. Et sacris (vt dicitur) adhibitis iurauit dicens: Sic me Deus adiuuet, & hæc sacra, quia Comes Leicestrensis non gustabit quidquam: donec de castellis eius fiat quod volo: vos autem abite maturius. Tunc illi certum citumque domino suo, si vlteriùs obsisterent, exitium impendere videntes: munitiones illico resignarunt. Comes autem Dauid qui fuerat Princeps eorum: relicto Huntedunensi castello, quod mox regi cessit, trepidus in Scotiam concessit. His regiis successibus territi, Hugo Bigotus, & Comes Ferrariensis, ipsi quoque cautionibus de pace & fidelitate præstitis in fœdus spõte venerunt. Rebus igitur in Anglia, Deo volente, ad votum dispositis: rex cum ingentibus copiis celeriter transfretauit: ducens secum paulo ante sibi exhibitum regem Scottorum, Comitemque Leicestrensem, aliosque captiuos insignes. Populis autem per Normanniam ob celerem & felicem eius reditum exultantibus: Rothomagum in conspectu hostium pompatice ingres-

verò copiã loquendi cũ Domino suo postulantes non impetrarunt: cũque dicerẽt se nõ aliter quam pro certa Domini sui relaxatione, voluntati regiæ parituros, ille respondit: Nihil, &c.

ſus eſt. Hoſtes accepto ante dies paucos de captione Regis Scottorum nuntio ſaucij: eius quoque ſunt repentino & triumphali ex Anglia reditu ſtupefacti. Attamen in robore multitudinis innumeræ confidentes, in obſidione perſiſtebant. Porro ipſe Vvalenſium turmam ex Anglia accitam per noctem latenter emiſit [a] ſyluarum opacitate tectam (nam hoc genus hominum agile, & ſyluarum gnarum eſt) locis opportunis obſeruarent, [b] quà tanto exercitui neceſſaria conuehebantur. Hi nimirum captato tempore ſyluis erumpentes commeatum inuaſerũt, equitibus, a quibus deducebatur, in fugam actis. toto illo apparatu peſſundato cum ingenti hominum & iumentorum exitio: in ſyluas ſe receperunt. Tunc vulgatum eſt, ſyluas Vvalenſibus eſſe refertas, atque ita intercepto commeatu exercitus per biduum inedia laborauit. Hac neceſſitate ſoluta eſt obſidio, & Principes nullam aliam tanti laboris mercedem, quâm ignominiã reportantes: cum vaſto illo exercitu abierunt, compoſitis tamen ordinibus, ad repellendum periculum, ſi fortè hoſtes a tergo vrgerent. Ita quidquid

a v. c. ſic: vt ſyluarum opacitate tecti.

b ex v c repoſui, quà.

in Regem Anglorum ab hostibus malitiosè agentibus vel [a] concinnatum est, vel attentatum, Deo illi propicio in eius est gloriam [b] commutatum.

a v. c. continnatum.
b v. c. commutatur.

De concordia Regum, & pace regnorum.

CAP. XXXVII.

VM ergo eidem Principi in omnibus quæ ab ipso, vel circa ipsum fiebāt, propicia arrideret diuinitas, hostes eius successibus territi, & humiliati, de pace tractare cœpèrunt: ipsis reformandæ pacis mediatoribus iam effectis, qui discordiæ præcipui fuerant incentores. Itaque celebri inter parteis colloquio habito exitialis [c] illa simultas Principum, & inquietudo prouinciarum pariter quieuerunt. Comes Flandrensis Regi Anglorum restituit, quod de iure eius bellicus ei casus contulerat: fidelis de cætero amicitiæ, siue hominij supererogans cautionem. Ingratissimus quoque filius in

c v. c. ille rancor.

gratiam patris redit, non solum obedientiam & reuerentiam de cætero filialem sub fide iussoria multorum cautione pollicitus; verumetiam noua cõtra ingratos, & suspectos filios cautela prudenter exacta, & solemniter præstito hominio patri astrictus. Volebat enim pater, vt, qui fortissimum naturæ vinculum tanquam telam araneæ irreuerenter diruperat: saltem iure ciuili vel gentium ad honestum & vtile teneretur: & quoniam scriptum est. [a] *Funiculus triplex difficilè rumpitur*, naturæ violator in lege naturali circa patrem seruãda, saltem contemplatione hominij & duplicis, id est, iuratoriæ simul & fideiussoriæ cautionis persisteret, & caueret de cætero, ne sibi a patre non iam tantum patre, sed etiam domino de iure diceretur: quod præuaricatrici olim plebi a domino dominorum, per Prophetam dictum est: [b] *Si pater ego sum, vbi est honor meus? & si dominus sum, vbi est timor meus?* Fratres quoque impuberes, quos Francorum consilio patri sollicitatos subtraxerat ad patrem reduxit; de quibus vtique modica fuit quæstio, cum ætatis beneficio excusabiles

a Ecclef. 4.

b Malac. 1

viderentur. Præterea ad instantiam Regis Francorum, aliorumque qui aderant Principum, idem illustris Rex Anglorum Comitem Leicestrensem, reliquosque captiuos, præter Regem Scotorum absolutè relaxauit, & relaxatis bona honoresque restituit: in eundem quoque regem suo tempore prudenter simul & clementer acturus. Processu verò temporis cum eorum, quæ in se ab ingratis & infidis commissa fuerant, immemor videretur, muros Leicestrenses repète subrui, & munitiones omnium, qui a se defecerant, complanari præcepit: præcauens scilicet in futurum, confringendo cornua superborum, ne quid simile, occasione aliqua in posterum attentarent. Tandem verò regem Scotorum pactis interpositis sub cautela a obsidum relaxauit. Veniensque in Angliam apud Eboracensem Metropolim, eorundem celebrationem pactorum instituit. Quò cum venisset Optimatum suorum vallatus frequentia: prout condictum erat, occurrit ei rex Scottorum cum vniuersis regni sui nobilibus. Qui omnes in Ecclesia beatissimi Apostolorum Principis regis An-

a *malè antea obsidiũ.*

glorum, tanquam principali domino hominiũ cum ligiantia. i. solemni cautione. standi cum eo; & pro eo contra omnes homines, rege proprio præcipiente fecerunt. Ipse quoque rex Scottorum coram vniuersa multitudine nobilium vtriusque regni regem Anglorum modis solennibus dominum suum, seque hominem & fidelem eius declarauit; eique tria præcipua regni sui munimina, scilicet Rokesburg, Berevvic, Castellum puellarum loco obsidum tradidit. Quibus actis, optata populi pace fruebantur; & rex Anglorum tantorum operum atque successuum titulis clarus nominatus est vsq; ad fineis terræ. Bellum ergo plusquam ciuile inter patrem & filium cum tanto multorum discrimine gestum, hunc finem accepit. Nostræ quoque historiæ liber secũdus hoc exposito finem accipiat.

tres præcipuæ arces regni Scottici.

Digitized by Google

GVILLELMI NEVBRIGENSIS DE REBVS ANGLICIS,

LIBER TERTIVS.

DE LVNDONIENSI Concilio, & contentione Archiepiscoporum, & inundatione Hollandiæ.

CAP. I.

a Psal. 84. 1175. NNO a plenitudine temporis quo [a] veritas de terra orta est, M.C.LXXV. qui fuit regis Henrici II. vicesimus: prouinciale Concilium Lundoniis celebratum a Richardo Cantuariensi Archiepiscopo, Apostolicæ sedis legato, consedentibus suffraganeis, & aliarum eccle-

ecclesiasticarum personarum cætu copioso. Sequenti verò anno Hugo Cardinalis, Apostolicæ sedis legatus, nescio quid ordinaturus venit in Angliam. Qui cum totius Angliæ generale Concilium celebraturus; fauore adiutus regio vtriusque prouinciæ. i. Cantuariensis & Eboracensis, ecclesiasticas personas Lundonias conuocasset: statuto Concilij die, cum iam sumptis insignibus processurus esset; facta est contentio vehemens inter ipsos Archiepiscopos de Prioratu sessionis in Concilio. Quippe illa Apostolica regula [a] (*honore inuicem præuenientes*) a nostri temporis Episcopis, ita est abrogata, vt sollicitudine pastorali postposita, Episcopi quātò peruicatiùs, tantò & vaniùs de excellentia litigent; & omnis ferè episcopalis controuersia circa honorum prærogatiua versetur. Deniq; Eboracensis maturiùs adueniens: primam sedē præoccupauit, eandem sibi allegans competere ex antiquo beati Gregorij decreto, quo statutū noscitur, vt Metropolitanorū Angliæ ipse prior habeatur, qui prius fuerit ordinatus. Cātuariensis vero solemniter posita præoccupatæ se-

[a] Rom 12.

dis querela: secundam sedem, tanquam passus præiudicium recusauit. Mox subditis eius ferocius pro ipso æmulantibus: simplex verborum contentio creuit in rixam. Eboracensis autem, quoniã pars aduersa fortior: loco præmature occupato: cum contumelia deturbatus, cappam conscissam illatæ sibi violentiæ indicem legato exhibuit, & Cãtuariensem ad sedem Apostolicã [a] prouocauit. Metropolitanis ergo ita contendentibus, rebusque turbatis, Concilium nõ celebratum, sed dissipatum est, & qui tanquam ad Concilium euocati conuenerant, rediêre in sua. Eodem sanè anno, quo memoratus Cardinalis venit in Angliã, Occeanus, tanquã peccatis hominum irritatus, plus solito efferbuit, ruptisq; in Hoilanda repagulis, olim contra tempestiuos vndarunt impetus præparatis: eandẽ humilẽ, planãq; regionẽ septimo Idus Ianuarij violentius irrupit, iumenta fere omnia, hominum vero multitudinem necauit, reliquis ascensu vel arborum vel domorum ægre saluatis, & quasi post biduum furore satiato in semetipsum rediit, cuius nimirum idcirco supra modum fuit

a v. c. addit, cum quibusdam subditis.

hominibus & iumentis exitialis irruptio, quia tanquam fur [a] euersor nocturnus aduenien prouideri & præcaueri non potuit. a erasor.

De reconciliatione domini Papæ & Imperatoris.

CAP. II.

ANNO a partu virginis M. C. LXXVII. Pontificatus autem Domini Papæ Alexandri anno XVIII. [b] Frederici Imperatoris in eundem venerabilem Pontificem inueterata rabies conquieuit. Maledictus furor eius, quia pertinax; & indignatio eius, quia dura. Benedictus autem Dominus qui tangit monteis & fumigant, ipsum enim & pertinacem domuit, & durum molliuit. Siquidem principalibus schismatis iudicio Dei absorptis, Octauiano scilicet, qui Papatum prior inuaserat, & Guidone Cremensi, qui eiusdem vesaniæ successor exstiterat: cũ quidam Ioannes Strumensis, tertius 1177. b idem scribunt Guill. Tyr. l. 21. ca 25. Appendix Sigib.

continuaret errorem, compunctus tandem Imperator per viros sapientes & nobiles tractare cœpit de pace. Itaque duo magni Principes, sacerdotij scilicet & imperij solemniter conuenientes, Deo propicio in patrem & filium transierunt nono Calendas Augusti, sicque ecclesia vnita est: cunctis iam schismatis auctoribus atque fautoribus extinctis siue cõpunctis. Nam ille qui Octauiano & Guidoni de medio factis schismatici furoris continuator exstiterat: confusus & deiectus elanguit, cum fauor circa eum imperatorius exspirauit. Quibus feliciter gestis: Dominus Papa tanquam post tanti temporis scandala resarcitæ [a] veritatis gaudia solemniter celebraturus, generale Cõcilium pontificatus sui xx. a partu autem Virginis anno M.LXXIX. quinto idus Martij Lateranis celebrandum instituit; ad quod nimirum totius Latini orbis Episcopos cum maioris loci Abbatibus euocauit. Quod autem conuocandi concilij intentio satis syncera non fuit, Romanæ auaritiæ artificiosa prouisio patefecit. Multi enim euocati: quibus iter eundi ad Concilium difficile vel intolerabile

[a] v.c. vnitatis.

videbatur: interuentu pecuniæ impudentius turpiusque exactæ, quàm præstitæ, relaxari meruerunt. Sane huius concilij decreta nostræ duximus historiæ inserenda.

Decreta Lateranensis Concilij.

Cap. III.

Icet de vitanda discordia in electione Romani Pontificis manifesta satis a prædecessoribus nostris instituta manauerint; [a] quia sæpe post illa per improbæ ambitionis audaciam, grauem passa est scissuram Ecclesia; nos etiam ad hoc malum euitandum de concilio fratrum nostrorum, & sacri approbatione concilij aliquid decernimus adiungendum. Statuimus ergo, vt si fortè [b] super seminante Zizania inter Cardinales de substituendo Pontifice non potuerit esse plena concordia, & duabus partibus concordantibus, tertia pars concordare noluerit: aut sibi alium præsumpserit nominare:

a edit. Colon præponit, tamen.

b Colon. edit. inserit in imico homine, quod necessario reponendũ fuit: adde quod alludatur ad parabolam Euangelicam. Matth. 13.

ille ab vniuersa ecclesia accipiatur Episcopus, qui a duabus partibus electus fuerit & receptus. Si quis autem de tertiæ partis nominatione confisus, quia rem non potest, nomen Episcopi sibi vsurpauerit: tam ipse, quàm qui eum receperint excōmunicationi subiaceāt, & totius sacri ordinis priuatione multentur: ita vt viatici etiam eis, nisi tantum in vltimis communio denegetur: & nisi resipuerint, [a] cum Dathan & Abiron (quos terra viuos absorbuit) accipiāt portionem. Præterea, si a paucioribus aliquis, quàm a duabus electus fuerit ad Apostolatus officiū: nisi maior [b] assensus & concordia intercesserit, nullatenus assumatur, & dictæ pœnæ subiaceat, si humiliter noluerit abstinere. Ex hoc tamen nullum Canonicis institutionibus, & aliis ecclesiis præiudicium generetur: in quibus maioris & sanioris partis debet sentētia præualere. Quia quod in eis dubium venerit: superioris iudicio poterit definiri. In Romana verò [c] Curia & ecclesia speciale aliquid constituitur: quia non potest ad superiorem recursus haberi.

a Num. 16

b abest ab edit. Colo.

c deest edit. Colon.

Canon II. de abolendis ordinationibus Antipaparum.

QVOD a prædecessore nostro, felicis memoriæ Innocentio factum est, innouantes: [a] ordinationes ab Octauiano & Guidone Hæresiarchis, nec non & a Ioanne Strumensi, qui eos secutus est, factas, & ab ordinatis ab eis irritas esse censemus. Adiiciẽtes etiam, vt qui dignitates ecclesiasticas, seu beneficia per prædictos Schismaticos acceperunt, careant impetratis. [b] Alienationes quoque, seu inuasiones, quæ per eosdem Schismaticos, siue per laicos factæ sunt de rebus ecclesiasticis, omni careant infirmitate; & ad ecclesiam sine omni eius onere, vertantur. Si quis contra ire præsumpserit: excõmunicationi se nouerit subiacere. Illos autem, qui spontè [c] iuramentum de tenendo schismate præstiterunt: a sacris ordinibus & dignitatibus decernimus esse suspensos.

a *ab his nõ dissentit* Canon *iij. cap. 1. q 7. conuenientibus.*

b *cap. 12. quæst 11. est* Canon, *eiusdem argumenti.*

c *malè Golon. edit. iuramento.*

Canon III. de qualitate eligendorum Rectorum Ecclesiæ.

Cvm in cunctis sacris ordinibus & ecclesiasticis ministeriis & ætatis maturitas, & grauitas moru͂, & litteraru͂ sciētia sit [a] attendenda & quærenda: multò fortiùs in Episcopo hęc oportet inquiri: qui ad curā aliorum [b] in seipso debet ostendere qualiter alios oportet in domo Domini conuersari. Eapropter ne, quod de quibusdam necessitate temporis factum est, in exemplum trahatur [c] a posteris: præsenti decreto statuimus, vt nullus in Episcopu͂ eligatur, nisi qui iam tricesimum annum ætatis impleuerit, & de legitimo sit matrimonio natus, qui etiam vita & scientia commendabilis demonstretur. Cum autē [d] quis electus fuerit, & cōfirmationem [e] electionis acceperit, & ecclesiasticorum bonorum administrationē habuerit; decurso tēpore de consecrandis Episcopis a Canonibus definito, is ad quem spectant beneficia quæ habuerat, disponendi de illis liberam habeat facultatem. Inferiora etiam ministeria, vt purà Decanatus, Archidiaconatus, & alia quæ

a deficit edit. Colon.

b edit. Colon. adiicit: positus.

c edit. Colon. apostasis.

d edit Colon caret hoc pronomine, vnō est ibi.

animarum curam habētannexam,nullus omnino suscipiat:sed nec parochialium ecclesiarum regimen, nisi qui iam vicesimum quintum annum ætatis attigerit, & qui scientia & moribus commendandus existat. Cum [a] verò quis assumptus fuerit, si Archidiaconus vel Decanus, & reliqui admoniti, non fuerint præfixo a Canonibus tempore in Presbyteros ordinati:& ab illo remoueantur officio, & alij [b] conferat qui & velit & possit illud conuenienter implere. Nec prosit [c] ei appellatione, si fortè in transgressione constitutionis istius per appellationem voluerit se tueri. Hoc sanè non solùm de promouēdis, sed de his etiam qui iam promoti sunt (si canones non obsistant) præcipimus obseruandum. Clerici sanè si contra formam istam, quenquam elegerint;& eligendi tunc potestate priuatos, & ab ecclesiasticis beneficiis triennio nouerint se esse suspensos. Dignum est enim, vt quos [d] domini timor a malo nō reuocat, ecclesiasticę saltem coërceat seueritas disciplinæ. Episcopus etiam, si [e] aut fecerit contra hoc, aut [f] senserit fieri, in conferendis prædictis

a *edit. Colon. autem.*

b *edit. Col. conferatur.*

c *rectiùs edit. Colon. appellationis diffugium.*

d *edit. Colon. Dei.*

e *edit. Colon. cui.*

f *edit. Colon. consenserit.*

officiis poteſtatem ſuam amittat; per Capitulum aut per Metropolitanum, etiamſi Capitulũ concordare voluerit.

Canon IIII. de Hæreticorum receptoribus & fautoribus.

a deeſt edit. Colon.

Sicvt ait beatus Leo [a] Papa: licèt Eccleſiaſtica diſciplina ſacerdotali contenta iudicio, cruentas effugiat vltiones: catholicorum tamen Principum conſtitutionib. adiuuatur, vt ſæpe quærant homines ſalutare remedium, dum corporale ſupra ſe metuunt iudicium, vel ſupplicium euenire. Ea propter quia in Vvaſconia, [b] Albegeſio, & partibus Toloſanis, & aliis locis ita hæreticorum (quos alij Catharos, alij Publicanos, alii Paterinos, alij aliis nominibus vocant) inualuit damnanda peruerſitas, vt iam non in occulto, ſicut alij, nequitiam ſuam exerceant, ſed errorem ſuum publicè manifeſtent, & ad conſenſum ſuum ſimplices attrahunt & infirmos: eos, & defenſores eorum, & receptores, anathemati decernimus ſubiacere, & ſub anathemate prohibemus, ne quis

b emendatiùs quàm in edit. Colon. Allegeſio.

eos in [a] domo vel in in terra sua tenere vel fouere, vel negotiationem cum eis exercere præsumat. Si autem in hoc peccato decesserint: nec sub priuilegiorum nostrorum, quibuscunque indultorum obtentu, [b] nisi sub alia quacunque occasione aut oblatio pro eis fiat, aut inter Christianos sepulturā accipiāt.

a edit. Col. domibus.

b edit. Col. nec.

Canon V. de Siccariis facinorosisque turbis.

De Brebationibus & Arragonensib. & Nauariis, Basculis & Cotrellis; [c] qui tantam in Christianos immanitatem exercent; vt nec monasteriis deferant, nec viduis ac pupillis, non pueris aut senibus, non cuilibet parcant ætati aut sexui; sed more Paganorum omnia perdant, & vastent, similiter constituimus, vt ipsi, qui eos cōduxerint, vel tenuerint, vel fouerint, per regiones, in quib. taliter debacchātur, in dominicis, & aliis solemnib. [d] in ecclesiis excommunicati publicè denuntientur. & eadem omnino sententia & pœna cum prædictis hæreticis habeantur astricti: nec ad communionem recipiantur ecclesiæ, nisi societate illa pestifera

Vide notas.

c edit. Col. addit: Triauerdinis.

d Col. edit addit dieb.

& hæresi abiuratis. Relaxatos autem se nouerint a debito fidelitatis, seu hominij, aut totius obsequij, donec in tanta iniquitate permanserint, quicunque illis aliquo pacto tenentur annexi. Cunctis autem fidelib. in remissionem peccatorum iniungimus, vt tantis cladibus se opponant, & contra eos armis tueãtur populum Christianum. Confiscentur quoque bona eorum, & liberum sit Principibus, huiusmodi pestilentes homines subiicere seruituti. Qui autem in pœnitentia vera decesserint, & peccatorum indulgentiam, & fructum mercedis æternæ se non dubitent habituros. Nos etiam de misericordia Dei, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli auctoritate cõfisi, fidelib. Christianis, qui contra eos arma susceperint, & ad Episcoporum siue aliorum Prælatorũ consilium ad eos [a] decertauerint expugnãdos, biennium de iniuncta pœnitentia relaxamus: aut si longiorem ibi moram habuerint, Episcoporum discretioni, quibus huius rei cura fuerit iniuncta, committimus, vt ad eorum arbitrium, secundùm modum laboris maior eis indulgentia tribuatur. Illos autem qui

[a] *edit Colon. decertando.*

[a] admonitioni Episcoporum in huiusmodi parere cõtempserint; a perceptione & corporis & sanguinis Domini iubemus fieri alienos. Interim verò eos qui ardore fidei ad expugnandum eos laborem istum assumpserint; sicut eos, qui sepulchrum Domini visitant, sub ecclesiæ defensione recipimus; & ab vniuersis inquietationibus, tam in rebus, quàm in personis statuimus manere securos. Si verò [b] quisquam interim eos molestare præsũpserit, per Episcopum loci, excommunicationis sententia feriatur; & tam diu sententia ab omnibus obseruetur, donec & ablata reddantur, & de illatis iniuriis congrue [c] satisfiat. Episcopi verò siue Presbyteri, qui talibus fortiter non restiterint, officij sui suspensione multentur, donec misericordiam Apostolicæ sedis obtineant.

a malè prius: ammonitioni.

b edit. Col. quispiam vestrum.

c rectius edit. Colo. satisfaciat.

Canon VI. edit. Colon. XIX.
Ne laici grauent supra modum Ecclesiam.

NON minùs pro illorum peccato qui faciunt, quàm pro eorum detrimẽto qui sustinent, graue nimis esse dino-

ſcitur, quòd in diuerſis partibus mundi, Rectores & Conſules ciuitatum: nec nõ & alij, qui poteſtatem habere videntur, tot eccleſiis onera frequenter imponũt, ita grauibus eas & crebris exactionibus premunt, vt deterioris conditionis ſub eis factum ſacerdotiũ videantur, quàm [a] ſub Pharaone fuerit; qui diuinæ legis notitiam non habuit. Ille quidem omnibus aliis ſeruituti [b] ſubactis, ſacerdotes ſuos & poſſeſſiones eorum in priſtina libertate dimiſit, & de publico eis alimoniam miniſtrauit. Iſti verò vniuerſa ferè onera ſua imponunt eccleſiis, & tot angariis ipſas affligunt, vt illud eis, quod Ieremias [c] deplorat, videatur competere; *Princeps prouinciarum facta eſt ſub tributo.* Siue foſſata, ſeu expeditiones, ſeu alia quælibet ſibi arbitrentur agenda, de bonis eccleſiarum & clericorum pauperum Chriſti vſibus deputatis cuncta volunt [d] compleri. Iuriſdictionem etiam & auctoritatem Epiſcoporum, & aliorum Prælatorum ita euacuant, vt nil poteſtatis eis in ſuis videatur hominibus remanſiſſe. Super quo dolendum eſt eccleſiis, dolendum nihilominus pro ipſis qui timorẽ Dei, &

a Gen. 47.

b edit. Col. *ſubiectis.*

c Thren. 1.

d edit. Col. *ferè compilari.*

ecclesiastici ordinis reuerentiam videntur penitus abiecisse. Quocirca sub anathematis districtione seueriùs prohibemus, ne talia de cætero attentare præsumant, nisi Episcopus vel Clerus tantam necessitatem & vtilitatem inspexerint, vt absque coactione ad reuelandas cõmunes necessitates (vbi laicorum non supperunt facultates) subsidia per Ecclesias existiment conferẽda. Si autem consules aut alij de cætero ista commiserint, & commoniti desistere forte noluerint; tam ipsi quàm fautores eorum, [a] excõmunicationi se nouerint subiacere: nec communioni fidelium reddantur, nisi satisfactionẽ fecerint competentem [b] pœnitentes.

[a] *malè Colon. edi.. communicationi.*
[b] *deest edi. Col.*

Canon VII.

Præterea quia in tantum quorundam laicorum processit audacia, vt Episcoporum auctoritate neglecta clericos instituant in ecclesiis, & remoueant etiã cum voluerint, possessiones quoque & alia Ecclesiastica bona pro sua plerumque voluntate distribuant, & tam ecclesias ipsas, quàm homines earum talliis & exactionibus grauare præsumant,

eos quia modo ista commiserint anathemate decernimus feriendos. Presbyter autem siue clericus, qui ecclesiam per laicos sine proprij Episcopi auctoritate receperit, communione priuetur, & si perstiterit, a ministerio ecclesiastico & ordine deponatur.

Canon VIII.

SANE quia laici quidem Ecclesiasticas personas & ipsos etiam Episcopos iudicio suo stare compellunt, eos qui de cætero id præsumpserint, a communione fidelium decernimus segregandos. Prohibemus insuper, ne Laici decimas cum animarum suarum periculo detinentes, in alios laicos possint aliquo modo transferre. Si vero receperint, & ecclesiæ non reddiderint, Christiana sepultura priuentur.

Canon IX. edit. Colon. XVII. de præsentatione clericorum.

QVIA in quibusdam locis fundatores Eccesiarum, aut hæredes eorum, potestate, in qua eos Ecclesia hucusque sustinuit

ſuſtinuit, abutuntur; [a] cum in Eccleſia Dei vnus debeat eſſe qui pręſit, ipſi plures ſine reſpectu ſubiectionis eligere moliuntur; & cum vna Eccleſia vnius debeat eſſe rectoris, pro ſua diſpenſatione plures repræſentant. Quo circa præſēti decreto ſtatuimus, vt ſi fortè in plures partes fundatorum ſe vota [b] diuiſerint; ille præficiatur Eccleſiæ, qui maioribus iuuatur meritis & plurimum eligitur & probatur aſſenſu. Si autem hoc ſine ſcandalo [c] eſſe non poterit, ordinet AntiſtesEccleſiam, prout melius eā ſecundùm [d] Deū viderit ordinandam. Id ipſum etiam faciat, ſi de iure patronatus quæſtio emerſerit inter aliquos, &, cui competat intra treis menſes non fuerit definitum.

a *edit Col. preponit, &.*

b *edit. Col. diffuderint*

c *edit. Col. fieri nequiuerit.*

d *ante hac falſo Clericum deletū a l edit. Colon.*

Canon X. edit. Colon. XXIIII.

ITA quorundam animos [e] occupat ſæua cupiditas, vt cum glorientur nomine Chriſtiano, Sarracenis arma, ferrum & lignamina deferant galearum; & pares aut etiā ſuperiores in malitia fiant illis, dum ad impugnādos Chriſtianos, arma eis, & neceſſaria ſubminiſtrant. Sunt etiam, qui pro ſua cupiditate in

e *occupauit edit Colon.*

Galeis, & piraticis Sarracenorum nauibus, regimen & curam gubernationis exercent. Tales igitur ab ecclesiæ communione præscisos, & excommunicationi pro sua iniquitate subiectos, & rerum suarum, per Principes seculi Catholicos, & Consules ciuitatũ priuatione multari, & capientium seruos (si capti fuerint) fore censemus. Præcipimus [a] autem, vt per ecclesias maritimarum vrbium crebra & solemnis in eos [b] fiat excommunicatio. Excommunicationis quoque pœnæ subdantur, qui Romanos aut alios Christianos pro negotiatione, vel aliis honestis causis nauigio vectos, aut capere, aut rebus suis spoliare præsumũt. Illi etiam, qui Christianos naufragium patientes, quibus secundum regulam fidei, auxilio esse tenentur, damnanda cupiditate reb. suis spoliare pręsumunt, nisi ablata reddiderint, excommunicationi se nouerint subiacere.

a edit. Col. *etiam.*
b edit. Col. *proferatur.*

Canon XI. *Colon. edit.* XXV.

MONACHI non pretio recipiantur in monasterio. non peculium permittantur habere. non singuli per villas &

oppida seu quascunque parochiales ponantur ecclesias: sed in maiori cõuentu, aut cum aliquibus fratribus maneãt: ne soli inter seculares homines, spiritualiũ hostium cõflictum expectent; Salomone dicente: [a] *Ve soli; quia cum ceciderit, non habet subleuantem.* Si quis autem exactus pro sua receptione aliquid dederit, ad sacros ordines non ascendat. Is autem qui eũ receperit, officij priuatione multetur. [b] Qui verò peculium habuerit, nisi ab Abbate fuerit ei pro iniuncta administratione commissum, a communione remoueatur altaris. & qui in extremis cum [c] peculio inuentus fuerit, nec oblatio pro eo fiat, nec inter fratres recipiat sepulturam. Quod etiam de diuersis religiosis præcipimus obseruari. Abbas autem, qui ista non curauerit, officij sui iacturam se nouerit incursurum. Prioratus quoque, seu obedientiæ, pretij datione nulli tradãtur. Alioquin dantes & accipientes a ministerio ecclesiastico fiant alieni. Priores autem in conuentualibus ecclesiiis constituti, nisi pro manifesta & rationabili causa nonmutentur, vidilicet si dilapidatores fuerint, si [d] incontinenter vixerint,

a Eccl 4.

b edit. Col. Si.

c antea falsò periculo

d edit. Col. nec continenter.

aut tale quid egerint, pro quo amouendi sint meritò, aut etiam pro necessitate maioris officij de consilio fratrũ fuerint transferendi.

Canon XII. edit. Colon. vt Leprosi priuatam habeant ecclesiam.

1. Cor. 11.

a edit. Col. Ecclesiastici.

b edit. Col. adducit: & ad ecclesiã cum aliis conuenire, & cæmeteria nõ permittunt habere.

CVM dicat Apostolus Paulus abundantiorẽ honorem membris infirmioribus deferendum; [a] contrà quidã quæ sua sunt non quæ Iesu Christi quærentes, leprosos qui cum sanis habitare nõ possunt, [b] proprij non permittunt iuuari ministerio sacerdotis. Quod quia procul a pietate Christiana esse dinoscitur; de benignitate Apostolica constituimus, vt vbicunque tot simul sub communi vita fuerint cõgregati, quod ecclesiam cum cæmiterio simul constituere, & proprio gaudere presbytero, sine contradictione aliqua permittantur habere. Caueant tamen ne iniuriosi veteribus ecclesiis de iure parochiali existant. Quod enim pro pietate eis conceditur, ad aliorum iniuriam nolumus redundare. Statuimus etiã vt de hortis, & nutrimentis animalium suorum decimas tribuere non cogantur.

Canon XIII. Christianos non debere habitare cum Sarracenis.

Ivdæi siue Sarraceni nec sub alendorum puerorum suorum obtentu, nec pro seruitio vel aliqua alia causa, Christiana mancipia, in domibus suis permittantur habere. Excommunicentur autem qui cum ipsis præsumpserint habitare. Testimonium autem Christianorum aduersus Iudæos in omnibus causis, cum illi aduersus Christianos testibus suis vtantur, [a] recipiendum esse censemus, & anathemate decernimus feriendos, quicunque Iudæos Christianis, in hac parte præferre præsumpserint, cum eos Christianis subiacere oporteat, & ab eis pro sola humanitate foueri. Si qui præterea Deo inspirante ad fidem se conuerterint Christianam, a possessionibus suis nullatenus excludantur, cum melioris conditionis conuersos ad fidem esse oporteat, quàm antequam fidem [b] susciperent, habebantur. Si autem secùs factum fuerit, Principibus seu potestatibus eorundem locorum sub pœna excommunicationis

Antè indistinctè legebatur.

a malè legebatur recipiendos.

b edit. Col. acceperunt.

iniungimus, vt portionem hæreditatis & bonorum suorum ex integro faciant eis exhiberi.

Canon XIIII. edit. Colon. XII. Ne vnus multas simul habeat parœcias & dignitates.

QVIA nonnulli modum auaritiæ non ponentes, & diuersas dignitates ecclesiasticas, & plures ecclesias parochiales contra sanctorum canonum instituta nituntur adquirere: ita cum vnum officium vix implere sufficiant, stipendia sibi vendicent plurimorum, ne id de cætero fiat, districtùs inhibemus. Cum igitur, vel ecclesia vel [a] ecclesiarum ministerium cõmitti debuerit, talis ad hoc persona quæratur, quæ residere in loco, & curam eius per seipsum valeat exercere. quod si aliter actum fuerit, & qui receperit, quod contra sacros canones receperit, amittat: & qui dederit, largiẽdi potestate priuetur: [b] Et quia in tantum iam quorundam processit ambitio, vt non duas, vel treis, sed sex, aut plures perhibeantur habere, cum nec duabus possint debitam

[a] *edit. Col. ecclesiasticum.*

[b] *in edit. Colon fit distinctum caput: sed non fuisse faciendum suadent & argumenti silentiũ, & Rog. Houe. apud quem legitur continuè.*

His canonibus iungitur alter citatus ab Auctore, suprà l. 5. c. 4.

prouisionem impendere: per fratres & coëpiscopos nostros hoc emẽdari præcipimus, & de multitudine canonibus inimica (quæ dissolutionis materiam & vagationis induxit, & certum continet periculum animarum) eorum, qui in ecclesiis deseruire valeant, indigentiam subleuari.

De morte Regis Francorum, & iis quæ apud Constantinopolim contigerunt.

Cap. IIII.

ANNO a partu virginis M. C. LXXX. qui fuit Henrici Regis Anglorum vicesimus septimus, & Lodouici Regis Francorum quadragesimus quartus, idẽ Rex Frãcorum hominem exuit, homo intepidę deuotionis in Deum, & eximię lenitatis in subditos, sacrorum quoque ordinũ præcipuus venerator: Paulò autem simplicior, quàm deceret Principẽ, illius verbi Apostolici, [a] *Corrũpunt bonos mores colloquia mala,* perspicuam in quibusdã actibus suis veritatem expressit. 1180. a1. Cor. 15.

Quorundam quippe Procerum de honesto vel æquo minus curantium plus iusto se credens consiliis, non leui plerumque macula mores egregios denigrauit. veluti quando causam nequam filij contra pium patrem suscepit, & totis regni opibus hostem naturę adiuuit. Succeßit ei filius Philippus, natus ei ex filia illustrißimi Comitis Theobaldi, quæ illi iam trigamo nupserat. Quippe post Alienoram (quæ, [a] vt pleniùs suo loco dictum est, relictis illi duabus ex se filiabus, & celebrato inter eos diuortio, ad Regis Anglorum transierat nuptias) Regij seminis ex Hispania cõparem duxerat: quæ itidem relictis illi duabus ex se filiabus, quarum maior in coniugio Regis Anglorum, Henrici iunioris sine fructu sobolis fuisse dinoscitur, generali sorti subiacuit. [b] Filiam quoque elegantis formæ tertia illi Regina ediderat. cui nimirum qualia prouenerũt, libet paucis exponere. Imperator Cõstantinopolitanus in fata concedens, filium impuberẽ sub tutela patrui successorẽ reliquit imperij. Et ille quidẽ purpuratus pro ætate nutriebatur in deliciis. Porro tutor eius, Andronicus

[a] *l.* 1. *c.* 31.

[b] *Agnetem nomine, inquit, Guill. Tyr. l.* 22. *c.* 4. *vix annos octo natam. his præmitte scripta in append.* Sigi. 1179. 1810. 1181.

nomine, interim administrabat imperium. Visum est Græcorum Optimatibus, vt filia Regis Francorum ad insignis pueri coniugium peteretur, quod & factum est. Missi ergo in Franciam non ignobiles nuntij susceptam, tradēte patre, virginem nondum plenè nubilem cum multo fastu Constantinopolim traduxêrunt. Vbi verò & illo iam pubere, & illa nubili, [a] Imperatori cœpêrunt nuptiæ præparari, Andronicus homo nequissimus & multæ potentiæ, vt pote procurator imperij, sollicitatis & corruptis ministris palatij, Imperatorem iuuenculum, nepotem scilicet proprium, furatus de palatio, in insulam quandam (vt dicitur) ciuitate inscia per quosdam complices suos occultè necandum direxit. Mox sumpta purpura imperium occupauit; & ne quid ausis sceleratissimis deesset, destinatum nepoti cōiugium ad se formæ captus illecebra transtulit. Cumque arrepto insolentissimè abuteretur imperio, ab his qui eius vel execrabantur nequitiam, vel aspernabantur potentiam, [b] contra se coniurari coëgit. Quæ nimirum coniuratio adeo tandem inualuit, vt coniu-

[a] v. c. imperatoriæ.

[b] antea falsò cotra.

ratorum ingens iam numerus in spiritu fortitudinis palatium repentè irrumperet, & tyrannum ferocissimum solio deturbatum iustissimis vinculis innodaret. Et ne vacaret imperium, nouum illico Principem creauêrunt, ad cuius arbitrium sceleratus ille suppliciis excruciatus interiit. Hoc modo filia Regis Francorum in regno Græcorum optatis speratisque fraudata nuptiis, & scelestissimi hominis contubernio maculata, honore etiam caruit.

De mutatione monetæ publicæ, & decessu Rogerij Eboracensis Archiepiscopi.

Cap. V.

ANNO Regis Henrici vicesimo septimo; forma monetæ publicæ a falsariis corruptæ mutata est in Anglia; quod quidem ratione vtilitatis publicæ pro tempore erat necessarium, sed regni pauperibus & colonis nimis onerosum. Sequenti autem anno, qui fuit a partu

virginis M. C. octogesimus primus, & Pontificatus Alexãdri Papæ vicesimus tertius, generale debitũ soluit idem venerabilis Pontifex, cui successit Lucius. Eodem quoq; anno decessit Rogerius Eboracensis Archiepiscopus, homo litteratus, & eloquens, atq; in commodis temporalibus prudentiæ pæne singularis. In officio quidem Episcopali, hoc est, in cura animarum minus sollicitus; in his autẽ, quæ officio non Deus, sed propter Deũ mundus annexuit conseruãdis, & promouẽdis efficaciter studiosus. In bonis quippe tẽporalib⁹ Archiepiscopatũ Eboracensem ita prouexit, vt de augmentis redditũ vel amplitudine ædificiorum, fere nullã successoribus suis curã reliquerit. Occasiones quoq; auaritiæ ita exercuit, atq; in his exercẽdis ita excelluit; vt rarò aliquã prætermittere, vel remissiùs agere videretur. Pro personis spectabilib. quibus tanquã quibusdã monilibus Eboracensis olim refulsit Ecclesia, titulauit imberbes, & quosdã etiã agẽtes sub ferula aptos magis pro ętate ędificare casas & plostello adiũgere mures, ludere par impar, equitare in arundine longa, quàm personas

Appendix Sigiber. ad annũ 1181. eadem habet.

gerere in ecclesia magnatum: vt scilicet vsque ad annos viriles curam agens titulatorum, vniuersa perciperet commoda titulorum. Christianos philosophantes i. viros religiosos in tantùm exhorruit, vt dixisse feratur, felicis memoriæ Turstinum olim Eboracensem Archiepiscopum nunquam grauiùs deliquisse, quam ædificando insigne illud Christianæ Philosophiæ speculũ, [a] monasterium scilicet de Fontibus. Cumq; hoc verbo [b] scandalizarentur circumstantes, laici, inquit, estis, nisi percipere potestis vim verbi. Dicebat etiam Ecclesiasticum beneficium luxuriosis potiùs quàm religiosis conferendum, quã plane regulam omni tempore suo sollicitè tenuit, & deteriorem fere in omnibus conditionem fecit religiosorum [c] clericorum. Porro in hac mira cæcitate, cum alias esset vir acutissimus, arbitrabatur obsequium se præstare Deo, quod sic probatur. Accessit ad eum extrema iam ægritudine decumbentem, & maturè finiendum, quidam mihi notissimus cuiusdam loci religiosi præpositus, vir bonus & simplex, humiliter postulans, vt pias bonorum virorum

a de quo vide notas ad lib. 1.

b v. c. quosdam, qui aderant, scandalizari conspiceret laici, inquit, estis, nec.

c v. c. addit quàm secularium.

collationes, quas sancti eius prædecessores eidem loco diuini amoris intuitu autentico scripto confirmauerant: ipse quoque sigilli proprij attestatione confirmare dignaretur. Ad quod ille, en (ait) morior, & quia Deum timeo, quod postulas, facere non præsumo. Tam solidè apud se tenebat nullis minus, quàm huiusmodi philosophantibus esse præstandum. Quòd autem in vita sua tondendis magis quàm pascendis ouibus dominicis intenderit, in fine claruit. Quippe moriturus decumbens: non pauca milia marcarum argenti Pontifex æuo grauis in thesauris habebat, cũ tot pauperes Christi inedia laborarent. Quibus cum iam vlterius incubare non posset: partem aliquam dispersit in pauperes: partem ecclesiis: partem familiaribus & propinquis, serus distributor legato dimisit. Verùm, cũ iã obisset: Rex per officiales suos & inuenta dirupit, & nõ inuenta ab iis, quibus iam data erãt, extorsit: dicẽs thesauros a quocũq;, vsq; ad mortẽ repositos, solius Principis in bonis esse. Quod vtiq; iudicio Dei actũ est, vt cæteri terreantur exemplo, discantque thesaurizare sibi thesauros in

a v. c. quò & certè melior est lectio.

b v. c. eiusdem.

c v. c. dimisit.

d v. c. praeponit moxque.

cælo, [a] vbi, scilicet fur non irrepit, nec prædo irrumpit. Circa Ioannem quoque Archidiaconum hominem callidũ & pecuniosum, qui [b] eiusmodi Archiepiscopi in omnibus consiliarius & cooperator exstiterat: iudicium Dei e vestigio claruit, qui nimirum die altero magistrum secutus, pecunias suas Regi [c] reliquit. Sic igitur illi duo in vita indiuidui, in morte quoque, breuissimo interuallo sunt diuisi. Decessit autem idem Archiepiscopus, anno Pontificatus sui XXVIII. [d] Archiepiscopatu in fiscum redacto, vacauit Eboracensis Ecclesia annis decem.

De Suero tyranno Norvvegiæ.

CAP. VI.

e Suecus Alb. Crantz. l. 6. Norwag. cap. 13.

ISDEM temporibus famosissimus ille presbyter [e] Suerus, qui cognominatur Birckebain, in ea parte Germaniæ, quæ Norvvegia dicitur, tyrannidem arripuit; & tempore non modico sub tyranni nomine debacchatus, tan-

dem Rege terræ illius extincto, tanquã [a] legitimè regnum obtinuit: aliis fortè eiusdem terræ Regibus non dissimilem exitum iudicio Dei habiturus. Quippe (vt dicitur) a centum retro annis, & eo amplius: cum Regum ibidem numerosa successio fuerit: nullus eorum senio aut morbo vitam finiuit, sed omnes ferro interiêre, suis interfectoribus, tanquam legitimis successoribus regni fastigium relinquentes; vt scilicet omnes, qui tanto tempore ibidem imperasse noscuntur illud quod scriptum est, respicere videatur: [b] *Occidisti insuper, & possedisti.* Huic infami malo per longam consuetudinem tanquam legis iam obtinenti vigorem, Optimates terræ illius paulò ante tyrannidem prænominati presbyteri, pio studio mederi volentes: Regem nouitium solemniter vnctione mystica consecrari & coronari decreuerunt, scilicet, vt nemo de cætero auderet manum mittere in Christum Domini. Quippe eatenus nullus vnquam in gente illa ritu fuerat ecclesiastico consecratus in Principẽ. Sed quicunq; tyrannicè Regẽ occiderat: eo ipso personã & potestatẽ Regiam [c] induẽs, suo

[a] *v. c. legitimus.*

[b] *verba sũt Eliæ Acab increpantis de homicidio Naboht. 3. Reg 21.*

[c] *v. c. induebat, quæ certè lectio præponenda est.*

quoque occisori eandem post modicũ fortunam, inueteratæ consuetudinis lege relicturus. Quod nimirum Christiana quadam simplicitate a multis putatum est ideo factitari, quia nullus Regũ priorum regiæ meruerat vnctionis solemnibus initiari. Itaque interfecto Hacone, qui Regi Ingæ a se perempto successerat, cũ cuidam puero nomine Magno eiusdem Ingæ nepoti regni successio competere videretur, prudentes & nobiles regni decreto communi eundem puerum solemniter in Christum Domini consecrari, & diademate insigniri fecerunt. Quo facto sancitum sibi Principem, & priscæ consuetudinis dedecus abolitum crediderunt. Verùm cum idem Magnus iam pubes factus in multa strenuitate simul & felicitate, per aliquot annos regnasset, cunctis iam æstimantibus contra tyrannicos turbines satis consultum: inuidia diaboli ad perturbandam Christianæ plebis quietem, memoratum presbyterum, tanquam vas proprium incitauit. Qui cum in sacro ordine; quem in ecclesia acceperat, diuscule ministrasset: propensiore sui fiducia homo audacissimus atque acutissi-

acutiſſimus regnũ cœpit ambire. Mox luſtrata omni regione conceptæ molitionis nõ ſegniter negotium exequens: [a] ſępe prędonũ ſollicitatam audaciam atq; improborum manum ſibi validam artificioſiſſimè aggregauit, atque inuiis ſolitudinibus pro munitionibus vtens: crebris irruptionibus Regem irritauit. Cumq; Rex eum cum inſtructo exercitu perſequeretur: ille arte fugam ſimulans, in quibuſdam notis locorum anguſtiis ſubſtitit: ibique regias copias miſerè circumuentas, atque eiſdem anguſtiis impeditas, ita attriuit, vt Rex ipſe inter mortuorum ſtrages deliteſcens, abeũtibus hoſtibus ęgrè euaſerit. Quo ſucceſſu elatus, atque indies viribus auctior: claſſem quoq; eſt nactus, cuius opportunitate in pluribus eiuſdem regni [b] debacchabatur prouinciis. Rex verò reparatis viribus, & claſſe parata aduerſus hoſtem perrexit. Quo ille cognito: fugam quoq; tunc callidè ſimulans, in infinitũ refugit Oceanum. Quod cum Regi innotuiſſet: veram eſſe prædonis fugam credit, ſeque cum claſſe in portũ aliquem recepit. Vbi cũ exercitus pro lætitia hoſtis expulſi, exitiali ſecuritate

a v. c. ſpe prædarum.

b v. c. debacchatur.

vacaret: sequenti nocte execrãdus presbyter cũ suis portum ingressus, ebriosque & somnolentos aggressus, minimo negotio, cum patre Regis, aliisque optimatibus, fere vniuersun deleuit exercitum. Rex autem aliis morientibus elapsus: in quodam (vt dicitur) proximo virginum monasterio per dies aliquot latuit, frustraque quæsitus ab hostibus (Deo volente) euasit. Hac hostium infelicitate & clade tyrannus elatus: quanto cruentior, tantò insolentior circumquaque, tanquam triumphans, ferebatur, immitem se dominum pressis miserè prouincialibus exhibens. Rex autem post latebram luci, & amicis redditus, cœpit paulatim vireis reficere, auxilia vndecunq; contrahere, aduersus hostiles se dolos cautiùs præparare: & tandem cum [a] parato exercitu perrexit in hostem. Quo mox ille cognito, cum videret iuuenem, propter priores clades prudentiùs atque instructiùs agere: numero quoque nauium, & pondere viriũ præstare, ad maleficia se conuertit. Habebat enim secum quãdam filiam diaboli, potentem in maleficiis, atque illi an-

[a] v.c. apparatu maximo.

tiquæ meritò comparandam :[a] de qua nobilis ait Poeta. *Virgil 4. Æneid. loquens de Massyla sacerdote.*

,, *Hæc se carminibus promittit soluere mẽtes*
,, *Quas velit, atq; alijs diras immittere curas,*
,, *Sistere aquã fluuijs, & sydera vertere retro,*
,, *Nocturnosq; ciet maneis. Mugire videbis*
,, *Sub pedibus terram, & descendere montibus ornos.*

Denique hæc (vt dicitur) mira pestilentissimæ artis confidentia ab amico quæsiuit tyranno, quomodo suos, qui iam præ oculis erant, hosteis cuperet interire. Illo submersionem eorum eligente, repentè operatione diaboli, qui nimirum per Angelicæ naturæ potentiam in elementis mundanis plurimum potest, cum a superiori sinitur potestate, tranquillum mare os suum aperiens: in conspectu hostium maiorem Regiæ classis partem absorbuit. Quo viso, nefandus presbyter: ecce (ait) socij, quã efficaciter elementa pugnant pro nobis, cauete ne fortè euadant: quorum certum exitium pelagus vestræ virtuti reliquit, ne totum fecisse videatur. Itaque regij exercitus pars reliqua subito interitu sociorum attonita facilè est oppressa, & rex ipse interiit. Quo subla-

to, in ditionem tyrannicam regnũ tremefactum concessit. Qui sacro ordine abiurato: & accepta in coniugem filia Regis Gothorũ, ab Archiepiscopo terræ illius coronari voluit. Verùm ille cũ esset vir magnus: &neq; precibus, & neque minarum terroribus flecteretur, vt caput execrabile sacra vnctione perfunderet: ab eodem patria pulsus est. Post annos aliquot surrexit de stirpe Regum priorũ acerrimus iuuenis, nomine Ioãnes, confluentibus ad eum, & roborantibus eũ plurimis. Qui cum læta habuisset initia, vt iam esset tyranno terribilis: iuuenili tandem calore, inconsultiùs ad bellum prosiliens, infeliciter & prærnaturè occubuit. Post hunc emersit alius de semine regio bonæ spei puer, copiosis adiutus suffragiis. Verùm & hic in ipsa sacra dominica Palmarũ, ante annos aliquot graui prælio a tyranno oppressus, & cũ suis adiutoribus funditus abrasus est. Sic virga illa furoris Domini profligato vel eliminato fere omni semine regio, atque omni hoste indigena, magnus & tremendus tandem per manum cuiusdam Episcopi, ad hoc intentata morte coacti, regium cum my-

a v.c. aadit solemniter.

stica vnctione diadema sortitus est, sub incerto diu prosperatis tyrannidis exitu ex crebris successibus quasi securus. Titulus autem sigilli eius talis fuisse dicitur: *Suerus Rex magnus, ferus vt leo, mitis vt agnus*, clementiam quippe in subditos ostēdebat, & ecclesiis siue monasteriis reuerentiam exhibebat.

De morte Regis Hērici III. & Gaufridi fratris eiusdem.

Cap. VII.

NNO a partu Virginis M. C. LXXXIII. qui fuit XXX. regis Anglorum Henrici Secundi. Henricus Tertius iunior Rex Anglorum immatura morte decessit. Plane immatura, si ætatem respicias, sed multùm sera, si actus attendas. Fœdauerat enim adolescentiam suam næuo inexpiabili. i. similitudine scelestissimi [a] Absalonis, vt superiùs expositum est. Iuuentutem quoque ingressus, eandem adolescentiæ suæ noluit esse dissimilem, & præuaricator, non tantum na-

[a] *de quo 2. Reg. 15. 16. 17. 18. adde notas ad cap. 27. l. 2. sup.*

turæ (vt priùs) verumetiam solemnium pactorum : rebellauit iterum contra patrem. Cuius rebellionis caussa hæc fuit. Idem pater Richardo filio in administrando ducatu Aquitanico suas vices commiserat, filio quoque Gaufrido iam puberi plenitudinẽ iuris vxorij: id est, Britániam Transmarinã tradiderat; Henrico primogenito sub expectatione successionis legitimæ ad patris vel excubãte, vel pergente imperium. Verùm occasione cuiusdam simultatis inter fratres exortæ, idem Hẽricus indignatus, quod fratrem Richardum pater Aquitaniæ præfecisset, iuncto sibi fratre Gaufrido, Comite Britannico; & quibusdã Proceribus Aquitanicis, patrem motibus bellicis lacessiuit. Pater verò cum rebelles filios blãdis declinare mandatis frustra [a] laborasset: improbis eorum [b] ausibus obuiaturus, fineis Aquitanicos cum exercitu ingressus est. Mox Dei iudicio Hẽricus iunior, febre (vtriusque præuaricationis vltrice) corripitur; omniumque animi, qui cum eo conspirauerant, partiter elanguêre. Cumque ingrauescente incommodo desperaretur a

[a] v. e. tentasset.
[b] v. e. conatibus.

medicis, tandem compunctus misit ad patrem, excessum humiliter confitens, & extremam gratiam a paterna pietate deposcens: vt morientem inuisere dignaretur. Quibus auditis, paterna quidem concussa [a] viscera, sed amicis allegantibus non esse sibi tutum, nequissimis conspiratoribus: qui circa filium erant, credere, quamuis pium esset ægrotantem filium visitare: præualente formidine ad filium non perrexit, sed pro signo clementiæ & indultæ veniæ, notum illi annullum, arram paternæ dilectionis direxit. Quem ille susceptum deosculatus: assistente Archiepiscopo Burdegalensi vitam finiuit. Funus ad patrem longo agmine deducebatur: cui mox pater piè occurrit, & Rothomagi sepeliendum in Normanniam deferri præcepit. Hunc finem habuit inquietus ille puer, ad multorum quidem natus exitum: sed tamen hominibus adeo fauorabilis & gratiosus (quia scriptum, [b] *Stultorum infinitus est numerus*) vt etiam de mortuo præclara dicerentur. Denique post mortem eius, quidam mentiendi libidine, atq; impudentissi-

[a] v. e. addit sunt: & certè necessario addendum.

[b] Eccles. 1.

ma vanitate,famā latè ſparſêrunt,quod ad ſepulchrum eius curationes fierent infirmorum,ſcilicet vt vel cauſam contra patrem iuſtā habuiſſe, vel finali pœnitentia Deo egregiè placuiſſe crederetur. Idem verò pater dolorem extincti filij,ex hoſtis interitu temperās : in breui vniuerſos perdomuit, & Gaufridum filium in gratiam recepit. Qui tamen ingratus ad omne experimentum paterni affectus : hoſtilem (vt poſtea claruit) non exuit animum. Nam tempore modico circa patrem pendulus & fluitans, Francorum autem, quos paternæ gloriæ æmulos nouerat, modis omnibus captans amicitiam : cum a patre Andegauenſem comitatum obtinere non
a v.c. poſſet a potuit, ſuper hoc Rege Francorum inaniter ſatagente,eo quod Richardus, natu maior id nulla ratione concederet: ad Francos ſe contulit, tanquam per illorum potentiam patri & fratri extorturus precum blandiciis non obtentum. Cumque ad irritandum patrem Regi Francorum ſedulò militans grādia moliretur : diuini iudicij pondere obrutus molitiones ſuas Pariſiis, cum vita finiuit, ibique ſepultus : patri qui-

dem, cui minus officiosus exstiterat, modicum; Francis verò, quibus multùm placuerat, ingentem luctum reliquit. Natus est ei ex Britannici Comitis filia vnicus filius [a] posthumus. Cui cum Rex auus nomẽ suum imponi iussisset: contradictum est a Britonibus, & solemni acclamatione in sacro Baptismate Arturus est dictus. Sicque Britones, qui [b] fabulosum dicuntur exspectasse Arturum: nunc sibi cum multa spe nutriunt verum, iuxta opinionem quorundam grandibus illis, & famosis de Arturo fabulis prophetatum.

a v.c. postremus.

b v.c. addit, diu.

De morte Cantuariensis Archiepiscopi, & institutione Lincolniensis Episcopi.

CAP. VIII.

EODEM sanè anno, quo Hẽricus tertius in fata concessit, Richardus quoque Cãtuariensis Archiepiscopus venerabilis Thomæ successor decessit.

Homo quidem mediocriter litteratus, ſed laudabiliter innoxius: & ne ambularet in magnis, modulo ſuo prudenter contentus. Succeſſit ei Baldeuinus, ex Abbate Fordẽſi Vvigornenſis Epiſcop⁹, vir religioſus & litteratus: ſed & Galterius Conſtantinẽſis ipſo anno factus eſt Eccleſiæ Lincolnienſis Antiſtes: cum vacaſſet eadem eccleſia annis ferè decem & ſeptem: ſicque euacuata eſt propropheтia, vel potius diuinatio Conuerſi Tamenſis de ſuo, non Dei ſpiritu prohetantis, quòd Lincolnienſis eccleſia Pontificem vlteriùs non eſſet habitura. Quæ diuinatio propter longam eiuſdem Eccleſiæ vacationem plurimos adeo mouerat: vt memoratus Galterius accepto conſecrationis munere, non ſine grandi metu ad propriam ſedem accederet. At non diu ſedit ibidem. Nempe poſt modicum electus ad Epiſcopatum Rothomagẽſem: formæ venuſtioris blandiente illecebra, nouæ nuptæ valedixit. In qua re penſandum eſt quãti ſit momenti ambitus excellentiæ, quantumque in homine pecuniæ etiam cupidiſſimo, ſuperet amorem pecuniæ. Satis quippe notum eſt, quod quantùm

Rothomagensis Ecclesia Lincolniensi præeminet maioritate dignitatis: tantùm etiam cedit illi in temporalibus cō modis. Homo tamen, qui Episcopatum Lincolniensem propter amplissima cōmoda multùm ambierat, maluit eo relicto ad minores diuitias ascendere superius, quàm eo retento cum maiorib. diuitiis sedere inferiùs. Et quidem diu hæsitasse dicitur, vtrùm eminentior an ditior esse eligeret, scrupulose secum deliberans; sed tandem ambitus loci celsioris de amore cōmodi largioris triūphauit. Illo autem translato: vacauit iterum Ecclesia Lincolniensis annis aliquot.

De expeditione contra Rolandum, & quibusdam euentis Hyberniæ.

Cap. IX.

Illvstris Rex Anglorum Henricus II. post mortem Hērici tertij transuectus in Angliam: in extremos regni fineis aduersus Rolandum

Galvvadiæ Principẽ duxit exercitum. Quippe idem Rolandus mortuo Gilberto, qui (vt superiùs dictum est) [a] capto a nostris Rege Scottorum, fratrem [b] Vtredum nefariè peremerat, in filios eius sorte bellica prævalens, totam illam sibi prouinciam vendicarat. Interpellatus ab eis Rex Anglorum, Rolando mandauit, vt hæreditatem paternam propriis redderet consobrinis, qui cum spreuisset mandatum, iratus Rex cum ingentibus equitum & peditũ copiis parteis illas adiit. Vbi cum ex Hybernia rumores grauissimos accepisset: exhilaratus nuntio placabilior fuit. Itaque accepta satisfactione a Rolando exercitum maturè reduxit. Vt autem illius nũtij qualitas melius intimetur, pauca de statu Hyberniæ, quoniam se præbet occasio, prælibanda sunt. Relatum est [c] superiùs, quomodo Comes Richardus adquisitionem Hybernicã eidem Regi coactus dimiserit: quam profectò Rex opportunè transuectus in Hyberniam, prout voluit, ordinauit. Eo autem in Angliam reuerso, præfecti militũ ad subactæ prouinciæ regimen ibidem ab eo relicti, vel prædæ vel gloriæ

a supra l. 2. c. 33.

b v. c. Varelum.

c l. 2. c. 16.

auidi, commissos sibi fineis paulatim dilatabant. E quibus vnus, scilicet [a] Ioannes de Curci, iuncta sibi equitum peditumque manu valida illam Hyberniæ prouinciam, quæ a Regno Scotiæ angusto freto seiungitur, & Vlueſtitia nuncupatur, hostiliter inuadendam putauit. Forte illuc venerat a Scotia Viuianus, vir eloquentissimus, Apostolicæ sedis legatus, susceptusque honorifice a Rege, & Episcopis eiusdem prouinciæ: in ciuitate maritima quæ Dunum vocatur pro tempore morabatur. Hostium autem aduentu præcognito, Hybernienses consuluêre legatum, quidnam in tali articulo esset agendum. Qui pugnandum pro patria esse dixit, & pugnaturis cum obsecrationibus benedixit. Hoc modo animati, audaciter in prælium ruêrunt: sed a loricatis sagittariis facilè oppressi terga verterũt. Capta est ergo ciuitas Dunensis. Porro legatus Romanus cum suis refugit in ecclesiam sanctorum reliquiis inclitam. Prouiderat enim sibi homo prudens, & pręmanibus habebat Regis Anglorum litteras ad præfectos eius Hybernicos: vt eorum tutus suffragiis, legationis suæ

[a] his iunge c. 16 Hib. expugnatæ, Siluest. Giraldi memorantis Legationẽ Viuiani.

inter barbaros munus impleret. Hac auctoritate pacem & securitatem accipiens, Diuellinum migrauit; & sub nomine vel Domini Papæ, vel Regis Anglorum fiducialiter agens, conuocatis Hyberniæ Præsulibus atque Abbatib. generale [a] concilium celebrauit. Verũ cum in Ecclesiis simplicitatis barbaræ liberiùs agere morem vellet Romanũ, denuntiantibus præfectis Regiis, vt vel abscederet vel secum militaret; auro Hybernico, quod multùm sitierat, minùs onustus in Scotiam remeauit. Porro Ioannes de [b] Curci cum suis qui Dunum, & fineis eius ceperat, a Regibus Hyberniæ postmodum frustra oppugnatus, expugnata [c] Ardemachia (vbi esse dicitur prima sedes Hyberniæ, propter honorẽ beati Patricij, atque aliorũ indigenarum sanctorum quorum ibidẽ sacræ reliquiæ requiescunt) totam prouinciam illam subegit. Huius autẽ prouinciæ homines præ cunctis Hyberniæ populis in celebratione Paschali, eatenus superstitiosi fuisse traduntur. Nã sicut quodam venerabili Episcopo gẽtis illius referente cognoui: arbitrabantur obsequium se præstare Deo, dum

a Sil. Giral. c. 17. Hyb. expugnata l. 1. refert nonnulla hic desiderata.

b v. c. Turci.

c Sil Giral. c. 30 Topog. Hiber. Arthematia B. Patricii sedes & proprius totius Primatiæ Hiberniæ locus, inquit.

per anni circulum furto & rapina congererent; quod in Paſchali ſolemnitate profuſiſſimis, tanquam ad honorem reſurgentis Domini abſumeretur conuiuiis, eratque inter eos [a] vrgens concertatio: ne fortè quis ab alio immoderatiſſimis ferculorum præparationibus [b] vinceretur. Verum hanc ſuperſtitioſiſsimam conſuetudinem, cum ſtatu libertatis propriæ debellati finiêrunt. Sanè inter Proceres Regis Anglorum, qui erant in Hybernia, Hugo de Laſci præcipuus, & præpollens habebatur: cui nimirum idem Rex poſt mortem ſtrenuiſsimi Comitis Richardi ampliſſimas ibidem poſſeſsiones contulerat, & ſuorum dominiorum adminiſtrationem commiſerat. Ille verò in breui ita dilatauit terminos ſuos, & proſperatus auctúſque magnitudine eſt opum & virium: vt iam non ſolum hoſtibus, verumetiam ſociis, id eſt aliis Proceribus regiis eſſet terribilis. Nam & his infeſtus erat, ſi fortè minus parerent. Videbaturque ſibi iam magis, quàm Regi Anglorum regnum Hybernicum æmulari, in tantum vt diadema ſibi regium paraſſe diceretur. Quibus regi nuntiatis: euocatus ab eo

a v.c. ingens.

b v.c. addit. vel appoſitionibus.

mandatum contempſit, [a] & per hanc inobedientiam fidem fecit pręſumptionis vulgatæ. Verùm poſt modicum tãquam pro Rege Anglorum æmulante fortuna: cuiuſdam ex fœderatis Hyberniensibus familiaris, & domeſtici iuuenis perfidiam expertus occubuit. Cum enim ſpatiandi gratia in agrum ex munitione egreſſus, auulſuſque a ſatellitibus fere quantum iactus eſt lapidis, fortè ſe inclinaſſet, vt neſcio quid deſignaret in terra: perfidus ille diu quæſitã occaſionem nactum ſe gaudẽs, bipennem fortiter in caput eius vibrauit: quo abſciſſo, & ſatellitibus ad vlciſcẽdum fruſtra concurrentibus: beneficio ſyluæ proximę, & pernicitatis propriæ elapſus euaſit. Huius rei nuntius Regem Anglorum in extremis regni finibus (vt dictum eſt) conſtitutum ingenti perfudit lętitia, moxque res Hyberniæ cautiorem ab eo ordinationem ſuſcepere.

a attamen Silueſt. Giral. l. 11. c. 22. Hiber. expug ſcribit eum ſecundò miſſum ad Hiber. adminiſtrationẽ.

De

De aduentu Patriarchæ in Angliam, & morte Regis Ierosolymorum, & regno filij eius, & de Saladino.

CAP. X.

ANNO a partu virginis M.C.LXXXIIII 1184. qui fuit Henrici Regis secũdi xxx. primus: Ierosolymitanus Patriarcha causis vrgentibus ab Orientali missus ecclesia, venit in Angliam. Vt autem hæ causæ meliùs elucescant, tempore Regis Amalrici, [a] quem superior ser- a l 1.c.23. mo non tacuit, res Ierosolymitanas sub breuitate transcurramus. Qui nimirum Amalricus post multa fortiter & feliciter gesta hominem exuens: filio impuberi Balduino regnum reliquit. Hic autem cum non paruæ spei esset, occulto Dei iudicio plaga lepræ percussus, regni tamen moderamina, quoad vixit, animi magis quàm corporis viribus tenuit: &, vt certus sibi successor propter imminentia terræ pericula non deesset:

ex sororis nuptiis, stirpis Regiæ seriem currere voluit. Eodem tẽpore mortuo Noradino, Rege Syriæ & Mesopotamiæ, qui populo Christiano post patrẽ sanguinum, virga furoris Domini fuerat: surrexit pro eo Saladinus, non iam virga, sed malleus. Hic Saraconis nepos, qui Saraco (vt superiùs dictũ [a] est) Princeps militiæ Noradini extiterat: illi defuncto in eodem Principatu successit, homo astutiæ singularis, & mille nocendi artibus instructus. Mortuo autem Noradino: vxoris eius connubium appetiuit, eaque tradente Damascum, & fineis eius accepit. Cumque esset militiæ Turcorum gratissimus: vireis artibus, & arteis viribus iuuans, exhæredato Noradini filio amplissimum regnum eius obtinuit. Mox in Ægyptum arma transferens: absumptis terræ illius Principibus locupletissimum arripuit regnũ Babylonis. Lybia quoque atque Arabia potitus, nactus est nomen grande, super nomen aliorum magnorum qui sunt in terra. Denique (vt dicitur) octo Regnis ditissimis præsidens: parum tamen a se actum putabat, dum Christiani magno, [b] id est, mediterraneo mari

a scilicet l. 2. cap. 23.

b v. c inferis, Cahos.

ab orbe reliquo Christiano seclusi, Ierosolymam, Antiochiam, & maritimas Syriæ ciuitates possiderent. Totum ergo in ipsos latissimi imperij sui robur conuertens, homo in seculari potentia siue astutia vix comparationem recipiens: modis omnibus nitebatur deuorare plebem Dei, sicut escam panis: & tropheum crucis Christi auellere a partibus Orientis, vbi prius erectum est.

Quomodo victus Saladinus, & quomodo postea præualuit.

Cap. XI.

a CIRCA hos dies Philippus illustris Flandriæ Comes, piæ deuotionis instinctu cũ numerosa militia terrã Ierosolymitanam ingressus, contra Saladinum aliquid agere, & fineis voluit Christianos dilatare. Verùm offensus a Templariis, ad terram Antiochenam inuitante Principe militiam traduxit, eoque cooperante munitissimum op-

a scilicet anno 4 Balduini 4. Hierosoly. Regis, inquit, Tyr. l. 21. c. 14.

a alias Harenc apud Tyr l. 21. c 19. & 25.

pidum [a] Hareng nominatum, nihil ibidem acturus, sed inglorius recessurus, obsedit. Audiens autem Saladinus abducta militia terram Domini plus solito præsidiis vacuatam: cum infinito exercitu repentinus irruit, nec moratus in terminis: tanquam possessurus eam, intima eius illico penetrauit. Tunc Princeps Christianus lepram corporis animi virtute exornans, quantulam pro tempore potuit militiam conuocauit, & præliaturus non suum, sed Domini prælium, hostium numeros non expauit. Itaque præeunte vexillo dominico iuxta Rama oppidum, quod hostes obsederant, congressurus cum eis, tremendas illas gentis spurcissimę copias, diuino fretus auxilio profligauit. Saladinus fuga elapsus, ægrè euasit, cæsis de exercitu eius multis milibus. Gestum ex hoc præliũ a Christianis Christo propicio feliciter, septimo Calẽdas Decembris. Verùm anno sequenti propter peccata, quæ vtique [b] diuinitas minus in suis (dum hîc viuitur) quàm in alienis dissimulat: contra populum Christianum in terra sancta degentem, & minùs sanctè viuentem cælestis ira

b Deus minùs dissimulat peccata in suis quàm in alienis.

excanduit. Cum enim Saladinus ad expiandum præcedentis anni dedecus, fineis Christianos instructior terribiliorque inuaderet: nostri quoque multò instructiores & numerosiores, quā prius, atque ideo minùs in Domino, dum de se prȩsumerent, confidentes, prælium illi in terminis intulêrunt, vbi Deo resistente superbis, quibus antea humilibus dederat gratiam: magna virium Christianarum contritio facta est: cæso non paruo militum numero cum magistro militiæ Templi, & Optimatib. plurimis. Initium dolorum hoc. Nondum enim aduersus erat furor Domini, sed adhuc manus eius extenta. Denique postquā Cæsarea Philippi, (quæ nūc Belinas dicitur, & erat quasi clauis finium Christianorum contra Damascum) inciderat (vt suprà dictum est) in manus hostiles: Templarij tam suis; quàm emendicatis vndecunque opibus, munitionem satis vtilem ad vadum Iacob exstruxêrunt. [a] Surgebant indies structurȩ murorum, & excubabat ibidem iugiter nō paruus armatorum numerus: ne fortè irruptione hostili impediretur opus. Diu quidem hoc cum liuore & gemitu

[a] v. c. addit ne hostes à parte eiusdē Cæsareæ in fines liberè Christianos excurrerent.

dissimulatum toleratumque est a Turcis: dum integræ essent vires Christianæ. Quas cum clade paulò ante acceptas languidiores esse conspicerent: tēpus nacti, munitionem illam armis virisque refertam obsidione cinxêrunt, atque adhibitis machinis fortiter oppugnare cœpêrunt. Congregatus est autē exercitus Christianus apud [a] Tiberiadem, vt obsidionem solueret: at non ea alacritate, qua solebat. Ibi Optimates nostri de agendis tractantes, nequaquam sibi tutum esse censuêrunt, absente cruce dominica, cum numerosissimis hostibus congredi. Mittuntur Ierosolymam, qui signum salutare exhibeant. At in ea mora expugnata [b] munitio. Qua celeriter euersa: Turci cū ingentibus spoliis abiêrunt. Capta est enim ibi magna vis armorū, & multus sanguis Christianus effusus. Nec multò pòst Saladinus Christianos ex improuiso fineis aggressus: Neapolim (quę olim Sichima dicebatur) captā [c] euertens, & facta hominum strage non modica, dum nostri conuenirent, in propria se recepit.

a v. c. Celebriadem.

b v. c. addit. est & certè necessariò addendum.

c v. c. euertit.

De causa aduentus Patriarchæ in Angliam.

CAP. XII.

EO tempore Rex Ierosolymorum, mortis beneficio [a] liberatus a lepra, nepoti ex sorore, nouenni puero regnum reliquit. Qui cum esset vnctus in Regem, sub tutela Comitis Tripolitani, pro ætate nutriebatur, rerum verò summa penes eundem Comitem potissimum esse videbatur. Cum ergo res Ierosolymitanæ indies languescerent, atque illud Salomonis, ([a] *Maledicta terra, cuius Rex puer est, & cuius Principes mane comedunt*,)' prudentes terræ illius crebra cogitatione versarent: generali prouidentia statutum est, vt vir magnus, cuius cum quantitate negotij moueret auctoritas, sanctæ scilicet resurrectionis Patriarcha, petendi contra immanissimum hostem Saladinum auxilij gratia ad Christianos Principes in Europam mitteretur, &

a *fuisse leprosum dixit supra c. 10. Iacob. Vitriac. c. 95. Orient. hist. Guill. Tyr. l. 21. c. 1.*

b *Eccl. 10.*

maximè ad illuſtrem Anglorum Regem, cuius efficacior & promptior opera ſperabatur. Idē ergo Patriarcha poſt maris diſcrimina Romam veniens, & iuncta patriarchali, auctoritate Apoſtolica proceſſurus: hanc a Papa Lucio ad Regem Anglorum accepit epiſtolam.

---

hic v.s. habebat diſtinctionem capitis.

Epiſtola Domini Papæ ad Regem Anglorum.

LVCIVS Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei: chariſſimo in Chriſto filio H. illuſtri Regi Anglorum ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Cum inclinati prædeceſſores tui præ cæteris terræ Principibus armorum gloria & nobilitate animi longè retrò claruerint, eoſque fidelium populus in ſua didicerit aduerſitate patronos: meritò ad te non tantum regni, ſed & paternarum virtutum hæredem, quadam ſecuritate præſumpta recurritur, vbi populo Chriſtiano imminere periculum, immo exterminiū formidatur; vt per brachium Regiæ magnitudinis

membris eius impendatur præsidium: qui vt ad tantæ gloriæ, & prælationis apicem peruenires sua pietate cõcessit, & te contra sui nominis impugnatores nefarios, murum inexpugnabilem ordinauit. Proinde nouit serenitas tua, iã crebris & molestis super hoc pulsata querelis, qualiter terra Ierosolymitana, specialis hæreditas crucifixi, in qua nostræ salutis sunt prænuntiata mysteria, & ipsius rei exhibitione completa: quã ille, qui cuncta cõdidit in sortem suam peculiari priuilegio deputauit: perfidæ & spurcissimæ gentis attrita & circumuallata pressuris, nisi celeri remedio succurratur, prona sit ad ruinam, & inde sustineat (quod absit) irreparabilem religio Christiana iacturam. Ille enim Saladinus sancti & tremendi nominis immanissimus persecutor, ita spiritu furoris excanduit, & totius nequitiæ suæ vireis, [a] ad internecionem populi fidelis exercet; vt nisi immanitatis eius vehemens impetus reprimatur, quasi obiectis obicibus: certam spem fiduciamq; concipiat, quod [b] influat Iordanis in os eius; & terra aspersione viuifici sanguinis consecrata, spurcissimæ supersti-

[a] *v. c. interruptionem.*

[b] *quod Iob. Diabolo, hic Lucius tribuit Diaboli ministro Saladino.*

tionis ipsius contagio polluatur; & quã gloriosi & nobiles prædecessores tui, a dominio gentis incredulæ multis laboribus, & periculis exemêrũt: rursus nephando tyranni nequissimi dominio subiugêtur. Ob hanc itaq; necessitatis, & imminentis doloris instantiam, magnificentiã tuã Apostolicis litteris duximus exhortandã, immo dilatatis præcordiis summa acclamatione pulsandã: quatenus ad honorẽ ipsius respiciens, qui te cõstituit in sublime, & iuxta magnorum, qui sunt in terra, nomen tibi contulit gloriosum, ad desolationẽ pręfatę terrę pietatis studio te conuertas; & vt eius cõfusio in hac parte tollatur, qui pro te in terra ipsa voluit haberi ludibrio, operam adhibeas efficacem: quatenus prędecessorũ tuorũ vestigia subsecutus, quã ipsi de Principis tenebrarũ faucibus eruêrunt: in cultu magni Dei per tuam diligentiam auxiliãte Domino conseruetur. Eo autem curiosiùs celsitudinem tuam in tanta oppressionis angustia conuenit laborare, quod terrã ipsã Regis [a] intelligis præsidio destitutam, & totam spẽ defensionis suę ipsius Proceres in tuę magnitudinis patroci-

[a] *v.c. addit Christiani*

nio duxêrunt collocandam. Quod inde clariùs tua ſerenitas poteſt agnoſcere, quod ſummos terrę illius, & magnificos defenſores, venerabilem fratrem noſtrũ E. Patriarcham, & dilectum filiũ Magiſtrum hoſpitalis ad tuam excellẽtiam deſtinarunt, vt ex [a] ipſorũ præſentia, conſiderata dignitate perpenderes: quanta fuerit neceſsitatis anguſtia, pro qua eorum ſuſtinẽt tam diu carere prę-ſidio, vt per ipſos faciliùs ad vota ſua tuã deuotionẽ inclinent. Viros ergo pręfatos tanquam ab ipſo domino tibi deſtinatos benignè recipias, & debita charitate pertractes: eorumq; poſtulationibus tantò faciliùs adquieſcas, quãtò ſuę grauitatis & honeſtatis intuitu fauor eſt eis, maior, & gratia exhibenda. Sanè recolat prudentia tua, & ſollicita ſecum meditatione reuoluat, promiſsionẽ illã, qua de impẽdendo ſępè terræ prędidio, tuam celſitudinem obligaſti; & ita in hac parte te cautum & ſtudioſum exhibeas, vt te in tremendo iudicio tua cõſcientia non accuſet, & eius qui nõ fallitur, diſtricti iudicis interrogatio non condemnet. Vale.

vide notas.

a malè antea, Epiſcoporum.

Quomodo Patriarcha in Angliam venerit.

✝ CAP. XIII.

Nunc primò reductū est hoc cap. ex ms. vt & cætera notanda hoc signo Crucis.

ENERABILIS igitur Patriarcha in Angliam veniens circa negotium propter quod venerat, solicitè satagebat. Eo, quo decebat honore a Rege susceptus, propriæ fatigationis causas aperuit: & vt in tam sanctam accingeretur militiam, tanquā ordinatus a Deo votisque omnium expostulatus ad debellandam spurcissimi Saladini superbiam, condignæ autoritatis pondere monuit. Rege salubria monita benignè admittente, & responsum post competens deliberandi spatiū pollicente, aliquantisper est in Anglia demoratus. Verùm cum ille certa & enormia regni proprij ex sua peregrinatione pericula allegaret: & intentione præsentiæ ad subleuationem Orientalis ecclesiæ, decentem pecuniæ modum promitteret: tandem inanior spei,

quàm venerat, in Galliam remeauit. Rex quoque ad transmarina vocatus negotia transfretauit. Cumque inter ipsum & Regem Francorum, exitialis discordiæ germina pollularent, Diabolo scilicet omnibus modis satagente vt Christiani Principes vires inter se Christianas eneruantes: terræ & ciuitati, ex qua salus omnium fluxit, multiplici expositæ periculo minimè subuenirent, venerabilis Patriarcha infecto repatriauit negotio.

De discordia Regum atque Inducijs.

CAP. XIIII.

GITVR ortum inter Reges malum discordiæ, multos inuoluit populos. Cum enim vnaquæque gens pro suo Principe æmularetur: ita contra se mutuo animabantur & præparabãtur, tanquam singuli vel proprium emolumentum seu gloriam quærerent, vel iniurias proprias vlturi essent. Coiêruntque ex diuersis hinc inde prouinciis

a v. t. Radulphi vulgo Chasteaux Rous in tractu Bituricensi ad Indrum flumen.

apud Castrum, quod [a] Rodulphi dicitur, ferocissimo agitatæ spiritu armatorum multitudines, mira vesania suorum Regum gloriæ, vel potius superbiæ sanguinem proprium libaturæ. Quid enim insanius quàm pro inani, nec sua, sed alterius gloria ita æmulari? & quid iniquius vel miserabilius; quàm pro vnius hominis cõmodo, vel etiã fastu nudo, tot Christianorũ milia periclitari? Cũq; e Castris hinc inde oppositis per dies aliquot toruis se mutuò vultibus duo magni exercitus prospectarent, frustra circa vel pacem, vel inducias satagentibus, atq; aërem tantum verberantibus viris pacificis: tandem fatalis & tremẽdus conferendi manus dies illuxit. Turmis ad pugnam dispositis parum iã aberat a concursu mutuò: cùm ecce occultis magis (vt dicitur) ducum susurris, quàm prælocutionibus publicis, indultæ indies plurimos induciæ in vtroque exercitu voce præconia declarantur. Planè vox ista multò gratiùs insonuit auribus omnium: quâm vox tubæ accendentis ad præliũ. Gentes ergo, quæ paulò antè hostiliter fremebant, & populi qui prius meditabãtur inania, Deo

propicio cum [a] incruento gaudio abiêre in sua. Rex autem Anglorum dimisso exercitu in Transmarinis regionibus morabatur, firmandæ magis pacis, quàm suscitandi furoris [b] belli negotiis deditus. Olim enim pro ætate bellorum processus, nulla iam libidine, sed sola necessitate ad intentionem bellicam trahebatur.

a v.c. ingeti.

b v.c. bellici pertæsus nulla iam libidine sed sola necessitate, &c.

De prærogatiua terræ Ierosolymitanæ propter quam totiens deuorat habitatores suos.

Cap. XV.

ANNO a plenitudine temporis, quo verbum caro factum est M. C. LXXXVII. regnante in Alemannia Frederico, in Fräcia Philippo, in Anglia Henrico II. Vrbano autem, qui Lucio successerat, sedi Apostolicæ præsidente: aggrauata est manus Domini super terram Ierosolymitanam, & secundum [c] Ieremiam, plaga inimici percussit eam castigatione crudeli. Ciuitas sancta [d] in qua inuocatum est nomen Domini

1187.

c cap. 30.

d Hier 25.

a diebus antiquis: in qua sacræ prophetiæ floruêrunt; in qua redemptionis humanæ insignia micuêrunt; ex qua, salutis in omnem mundi latitudinem sacramanta fluxêrunt (proh dolor!) incidit in manus gentis prophanæ & immundæ; terra sanctorum, qui a sęculo sunt, prophetarum: terra Apostolorũ, immo ipsiùs Domini & Saluatoris; quã scilicet incarnationis, & natiuitatis suæ mysterio initiauit: conuersatione sua & prædicatione signisque illustrauit, passione sua, & sepulturá, & resurrectione consecrauit; ascensionis suæ triumpho, & aduentu paracleti irradiauit; spurcissimus Saladinus occupauit, fidelium populis vacuauit, & abrasis Christianæ religionis insignibus, immundissimæ sectæ suæ sacrilegijs prophanauit. datũque est ei non solum os loquens ingentia: sed etiam brachium faciens grandia aduersus Dominum, & aduersus populum Christi eius: nam de eodem populo impletum est illud Ieremię, immo dominicum per os eius,[a] *Eÿce illos à facie mea: & egrediantur, qui ad mortem, ad mortem: & qui ad gladium, ad gladium: & qui ad famem, ad famem: & qui ad captiuitatem,*

a *Hierem. cap. 15.*

tem, ad captiuitatem. Huius autem miſerabilis & famoſi exterminij cauſam fuiſſe peccata, plus ſolito inundantia nemo debet ambigere. Et quidem ab initio in omnibus, quę ſub cęlo ſunt regionibus, patientiùs diuinitas peccata diſſimulaſſe noſcitur, quàm in terra illa; quam vtique gratia tantorum, tamq; inſignium operum diuinorum, quæ in ea mirabiliter patrata, vel patranda fuêre, quadam (vt ita dicam) priuilegiali neceſſitate ſanctam eſſe oportuit, aut non diu impunitam. Quippe hanc Deus elegit ab initio, illius præclariſſimæ dignationis ſuæ, quæ ſcilicet omnia diuina lõgè antecellit opera, i. ſuæ incarnationis, & humanæ redemptionis, ſuo tempore nobilitandam miraculis. Horum ſanè in ea ſuo tempore patràndorum gratia: ſingulare prę cunctis regionibus ſemper priuilegium habuit, quod vtiq; eorundem iam patratorum cumulatiùs habere dinoſcitur. Inde eſt quod ſcriptura ſacra locis pluribus eius prærogatiuam tam præclarè commendat. Quod ſi vel ad opum gloriã, vel ad fructuum referas vbertatem: occurrit tibi veriſſima ratio, quod in his plurimæ illi regiones

ꝫquentur, & quædam etiam præſtent: niſi fortè in his, quæ de India memorātur, vana ſit fides. Ergo hoc ſolo præ cūctis terris inclita, vel olim fuiſſe, vel nūc eſſe dinoſcitur, quod in ea & olim patrandum erat, & nunc patratum eſſe cōſtat, illud humanæ redemptionis tam magnū & tam mirabile ſacramentum. Nā ſi peculiari populo ſuo, id eſt ſemini Abrahæ, terrenam hæreditatem Deus propter excellentiſſimam frūctuū fertilitatem largiri voluiſſet: in India potius, quàm in Syria poſſeſſionem tribuiſſet. Nunc autem diuina ſua prouiſione populo ad hoc electo, vt ex eo humanæ redemptionis hoſtia ſuo tempore ſumeretur: terram illam in poſſeſſionem dedit, quam ab initio elegerat, vt in ea eadem reconciliatrix hoſtia litaretur. Huius rei gratia eandem terram
a Leuit.25 ſpecialiter ſuam [a] vocat; terra, inquiēs, *non vendetur in perpetuum: quia mea eſt, & vos aduenæ, & coloni mei.* Sanè huius terræ primi poſt diluuium incolæ fuêre Cananei & Amorei, & cognati horum populi. Quos nimirum Dominus propter mores flagitioſiſſimos ſuo tempore diſperdendos eſſe præuidens:

adduxit illuc Abraham generosæ stirpis patrem futurum, de Hur Chaldeorum: [a] *semini*, inquiens, *tuo dabo terram hanc.* Porro ipsi Abrahæ nec passum pedis, vt ait [b] Apostolus, dedit in ea. Quia, iuxta vocem diuinam nondum completa erant peccata Amoreorum: id est non tantùm iam excreuerant atque inualuerant, vt propter hęc a Deo indulgenter magis quàm rigidè peccata pensante, ijdem peccatores exterminari deberent. Itaque Deo præscio & iusto, non rigido, peccatorum completio [c] patientia est exspectata: & exterminatio peccantium vsque ad completionem peccatorum dilata. Idcirco Abraham illius terræ nō est factus possessor, sed aduena: porro semen eius completis peccatis Amoreorum accepit in possessionem terram eorum. Et vt eandem terrā possideret Deo largiente: eosdē exterminauit impios Deo iubēte. Num putamus hanc gentem peccatricē enormiùs peccasse, quàm gentes cęteras orbis terrarum, scilicet vt illęsis cęteris sola exterminium pateretur? Certè orbem vniuersum caligo erroris inuoluerat; & nemo respectu diuini iudi-

a Genes. 12

b Actor. 7.

c v. c. patienter.

cij, quod vtique nesciebat, vetabatur facere quod libebat. Non ergo gens illa ideo sola diuini seueritatem iudicij experta est, quòd cæteris gentibus sordidior fuerit; sed terram clarissimis diuinæ dignationis suo tempore nobilitandam miraculis, incolarum suorum tunc deformatam peccatis, eorundem incolarum exterminio expiari; & populo electo, id est semini Abrahæ, sacræ fidei habenti characterem, in hæreditatem dari oportuit. Quam obrem eidem populo a Moyse in [a] Deuteronomio dictũ est; *Non propter iustitias tuas ingredieris vt possideas terram istarum nationum: sed propter impietates suas te introeunte deletæ sunt, & vt impleret verbum suum Dominus, quod sub iuramento pollicitus est patribus tuis Abraham, Isaac, & Iacob*: In Leuitico quoq; filiis Abrahę, diuina voce dicit: *Ne polluamini in omnibus quibus contaminatæ sunt gentes, quas ego eijciam ante conspectum vestrum: a quibus polluta est terra cuius ego scelera visitabo, vt euomat habitatores suos.* [c] *Cauete ergo ne & vos similiter euomat, cum paria feceritis, sicut euomuit gẽtem, quæ fuit ante vos.* Cæteræ vero regiones tale priuilegium non habentes,

a 9. cap. ab auctore citandum interpolatè.

b v. c. hac & in sequenti caret periodo. Locus verò citatus est. Leuit. 18.

b in Bibl. interposite sunt duæ periodi, vtrũ has autor, vel librarius miserit arduum cõijcere.

non ita deuorant vel euomunt habitatores suos, cum effusius peccatis sorduerint: sicut illa, quæ & ipsum semen Abrahę, cui in hæreditatem data erat, eo quod eam suorum enormitate facinorum deformaret, postmodũ iustè euomuit. Et maiorem quidem partem eius, i. decem tribus,[a] i. tribum Iuda, de qua ipse Dominus secundùm carnem nasciturus, & tribum Beniamin, quę vas electionis editura erat, euomuit in Babylonem, [b] suo tempore reuocandas. Quas tamen postmodum, eo quod nõ cognouerint tempus visitationis suę, sed detestabili vesania proprium peremerunt redemptorem, eadem terra iam in ea patratis diuinis mysteriis inclita, seueriori iudicio nunquam reuocandas euomuit, Romanis Imperatoribus Vespasiano & Tito, diuinę animaduersionis ministris. Exterminato autem carnali semine Abrahæ, quod [c] ita degenerat, vt ei a Domino diceretur, *Terræ Sodomorum* [d] *remissius erit in die iudicij, quàm vobis*: cunculcatum est a gentibus sanctuarium Dei, vsque ad tempus religiosi Augusti, Constantini Magni. Tunc enim terra sancta [e] pio eiusdẽ Principis

[a] *v. e. addit irreuocabiliter extorres: duas verò tribus.*

[b] *v. e. mancus erat in sequẽtibus voculis.*

[c] *Matt. 10*

[d] *edi vulg. tolerabilius sed author videtur prompsisse ex Luc. 10.*

[e] *maiè antea pro.*

ſtudio, a gentilium rituum ſordibus emundata, data eſt in hæreditatem, & poſſeſſionem vero ſemini Abrahæ, id eſt Chriſtianis, a quibus & poſſeſſa eſt annis multis vſque poſt tempora beati Gregorij. Tandem enim & hos habitatores ſuos, cum diuinam contra ſe iracundiam peccatis excreſcentibus accendiſſent: terra ſancta, quæ ab eis maculabatur, deuorauit, ſiue euomuit, & contaminarunt eam Agareni habitatione ſua ſpurciſſima, vſque ad annum a plenitudine temporis, quo
1099. verbum caro factum eſt M. XC. nonum.
a l.1.ca.11. Tunc enim ciuitas ſancta (vt [a] ſuperius memoratum eſt) per militiam Chriſtianam, ab Europæ partibus venientem Agarenos habitatores euomuit, & impleta eſt etiam in hoc Prophetia
b Gneſ.9. Noë. [b] *Dilata Deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem.* Quippe de Sem, gentes Aſiæ, de Iaphet verò ortæ ſunt gentes Europæ. Iaphet ergo quodammodo habitationem accepit in tabernaculis Sem, quando homines Europæ expulſis Agarenis, in prouincia Aſiæ Paleſtina, habitare cœpêrunt. Fuit autem habitatio filiorum Iaphet in terra

ſancta, annorum circiter LXXXVII. hoc eſt ab anno a partu virginis M. nonageſimo nono vſque ad annum M. centeſimum octuageſimum ſeptimum. Tunc enim & ipſos peccatis eorum inualeſcẽtibus; atque ideo Agarenis prævalentibus (quod ſine gemitu non dicimus) terra ſancta more ſuo euomuit. Erant enim iam in Ieruſalem & regno eius, non vt olim, [a] viri religioſi ex omni natione, quæ ſub cælo eſt: ſed ex omni gente Chriſtiana facinoroſi, luxurioſi, ebrioſi, mimi, Hiſtriones, hoc genus omne in terram ſanctam, tanquam in ſentinã quandam confluxerat, [b] eamq; obſcœnis moribus & actibus inquinabat. Ipſius quoque terræ noui indigenæ, quos [c] Pullanos vocabant: Saracenorum infecti vicinia, non multùm ab eis, vel fide, vel moribus diſcrepabant, atque inter Chriſtianos, & Saracenos tanquam quidam neutri eſſe videbantur. Sic ergo terra Domini noſtris temporibus ab aduenis ſimul & indigenis iñquinata, & vtroſque tandem iudicio Dei euomuit, & nunc tolerat gentem immundiſſimam Agarenos vſque ad tempus, procul dubio &

a tempore Apoſt. vide Actor. II.

b non habebat Colõ ſtud.

c] ſpectalis hos molles depictos in Orient. hiſtor. Iacob. Vitri. c. 73.

hos deuoratura cum Deus voluerit. Sanè a Christianis recepta est sub Papatu Vrbani secundi, & recidit in manus Agarenorum, sub Pontificatu Vrbani tertij, LXXXVII. (vt dictum est) annis interlapsis. Quomodo autem hoc cõtigerit, pleniùs exponendum est: non quidem propter præsentes, quia res recentissimæ memoriæ est, & satis nota omnibus: sed vt ad posteros insignium malorum nostri temporis non superflua notitia, styli nostri ministerio transmittatur.

De Guidone Rege Ierosolymorum.

CAP. XVI.

NOVENNIS ergo puer, post auunculum in regno Ierosolymorum vnctus in Regem, paulò post rapitur ex hac vita, infectus vt putatur, arte venenata tutoris proprij, Comitis scilicet Tripolitani. Qui nimirum, cum esset vir magnus & potens, & propinquus Regum priorum, aspirabat

ad Regnum; quod scilicet sublato, quẽ nutriebat, puero facilè sibi cessurum sperabat. Verùm Patriarcha & pars Optimatum terræ, cum militia templi & hospitalis: matri extincti pueri, filiæ scilicet illustrissimi Regis Amalrici, tanquam propinquiori & iustiori hæredi regnum dedêrunt, indignũ tamen matrimonium eius causati. Nam tempore fratris Regis, voto proprio secundas contraxerat nuptias, cum homine peregrino, Guidone scilicet quodam Pictauiensi, qui a facie Regis Anglorum Hẽrici secundi, de Aquitania fugerat, & Regi Ierosolymorum egregiè militabat. Illa verò munitionibus vrbibusque potita: Templariis cum Patriarcha annitentibus, viro proprio, diadema Regium tradidit. Vnde supra modum indignati sunt Optimates, nec æquanimiter pati potuêre hominem peregrinum, & qui non esset de stirpe Regum, leuari supra capita sua; cum de semine regio suppeterent, a quibus regnum (vt credebant) decentiùs & magnificentiùs regeretur. Eorum quidem plurimi dissimulata pauidè, vel callidè ira, pro tempore siluêre, & Principi extraordinario

ſpecie tenus paruêre: ſub exſpectatione apti temporis, quo a ſuis ceruicibus iugum eius excuterent. Verùm Comes Tripolitanus, quem ira fortior ſtimulabat, propriis vel viribus, vel artibus fretus, manifeſtè obſtitit, & iugum eius, vel fictè ſuſcipere cum cæteris recuſauit. Cúmque a regia potentia impeteretur fortiter, & ſubdi cogeretur, propter virium inſufficientiam propriarum, implorauit, & facile impetrauit auxilium Saladini: callidè inter partes fouendo diſcordias, vireis frangere molientis Chriſtianas. Mox menſe Maio a parte Tyberiadis, quam ipſe tunc poſsidebat, immiſit Turcorũ copias finibus Chriſtianis. Qui cõgreſsi cum quadam parte militię Templi: facta noſtrorum ſtrage non modica, onuſti ſpoliis victores abiêre. Verùm multò poſt idem Comes ſimulatam, vt poſtea claruit, amicis mediantibus cum Rege pacem fecit. Nam & ipſe, & fere vniuerſi terræ Optimates ex multa indignatione occultum cum Saladino fœdus percuſſerant, cui etiam (vt dictum eſt) pacti fuerant: quod Regem Chriſtianum in manus eius traderent, quibus ipſe viciſsim, [a] pactus

a v. c. pactus eſt, vt.

esse dicitur, quod hoc facto nō inquietaret eos, quo minùs liberam regni Ierosolymitani dispositionem haberent. [a] Percusserant planè fœdus cū morte, & cum inferno fecerāt pactum, per hoc putantes flagellum [b] inundans, cū transiret per cæteros, super se non vēturum. Verùm cōsequentia docuerunt, sacram illam in eis egregie Prophetiam impletam. [c] *Delebitur fœdus nostrum cum morte, & pactum nostrum cum inferno stabit: flagellum inundans cum transierit, eritis ei in conculcationem, & sola vexatio dabit intellectum.*

a accommodauit Esai. verba de Iudæis, c. 27.

b repusui inundans, & hîc & inferiùs.

c Esai sup. sed intercisis aliquot voculis productus.

De prælio, quo periit exercitus Christianus, & quomodo captus est Rex cum sancta cruce.

CAP. XVII.

IGITVR Saladinus cum LXXX. vt fertur milibus equitum, & eò ampliùs solitò fiducialiùs fineis Christianos ingressus, ciuitatē Tyberiadē mox irrupit, & munitionem Castri, quo se

domina loci cum militibus paucis rece- perat, oppugnauit. Quibus Rex cognitis, cum summa celeritate Christianum vndecũque cõtraxit exercitum. Et quidem Reges priores processuri ad prælium, vrbibus & Castellis sufficientia munimina relinquebant; ne scilicet regnum ancipiti periculo exponerent, si eius ossa medullis propriis, id est Vrbes & Castella necessariis præsidiis vacuarent. Inde est quod cum sæpius fuerint ab hostibus prælio superati: nunquam tamen vsque ad regni exterminium periclitati fuisse noscuntur. Rex autem ad Christiani regni excidium institutus a fœmina, ne ab hoc tam grandi malo esset innocens fœmina, fortissimo præcepit edicto, vt omnis populus quasi vir vnus egrederetur ad prælium, in tantũ, vt executores a Rege directi, cum [a] sanis ægros tãquam ad absterrendum numero Saladinum exire compellerent. Itaque egressi omnibus ad victimam magis quàm ad pugnam, cum pauci lãguidissimi, cũ mulieribus & paruulis in vrbibus remanerent: ad vnius prælij euentum, totum præclarum illud regnũ Ierosolymitanum pendebat. Comes

[a] *a tam sanos quàm ægros.*

autem Tripolitanus, cum esset exercitui Christiano præuius, tanquam gnarus locorum duxit eum de industria (vt creditur) in locum saxosum, tantasque angustias, vt mox periclitari inciperet. Cumque hostes ita coartatis vndique imminerent, de Procerum consilio statuit Rex quocunque modo erumpere, & prælio cum hostibus decertare. Primis ergo ictibus militiæ Templi concessis, exercitum, prout oportuit, per turmas ad prælium ordinauit. Templarij vero robustissimo in hostem impetũ procurrentes,[a] primarum hostiliũ turmarum densitatem rupêrunt, & earum vel stragem, vel fugam fecêrũt. Verùm tunc demum nostrorum nephãda proditio, & nefaria cum hoste collusio claruit. Comes enim Tripolitanus, cæterique Optimates, cum turmis suis spreta dispositione regia: præclaram illã Templi militiam, hosteis fortiter proterentem, dum non sequerentur, periclitari fecêre, atque ita Templarij concertissimis hostium cuneis nullo sequente immersi: illico vel victima, vel præda fuêre. Cumque exercitus noster in loco inaquoso æstu & siti deficeret: de castris

[a] v. c. primariam.

a in c. additur nostris. [a] sex sceleratissimi milites ad Saladinũ transfugêrent, & abiurata lege Christiana nostrorum mysteria prodiderũt. Quib. agnitis Saladinus nostros, quos locorum magis expugnabat malitia, modis omnibus censuit impetendos. Qui cum pæne vsque ad internecionẽ cæderentur, Rex tandem fugã arripuit. Quem Tokedinus Saladini nepos, persequẽs cum cruce ligni dominici comprehendit. Cæsus est vel captiuatus fere totus exercitus Christianus, paucis fuga elapsis. Milites templi & hospitalis, quos in campo non vorauerat gladius, ab aliis segregatos captiuis, Saladinus coram se [b] decollari præcepit, atque hac exoptatissima voluptate proprios pauit aspectus. In Reginaldum quoque de Castellione, virum Christianissimum, & tam armorum gloria, quam animi nobilitate celeberrimum, qui Principatum olim Antiochenũ strenue [c] administrauit, & tunc finib. in Arabia Christianis egregiè præsidebat, odium proprium tyranus declarauit: quem scilicet ferocissimè interrogatum, & constantissimè, prout tantum decebat virum, respondentẽ, manu propria trucidauit,

b Iacob. Vitria c. 96. hist. Oriẽt. subscribit & Ioan. Frãsquet. in Chron.

c administrauerat.

voluptati suæ plurimum æstimans deperire, si alius etiam coram se tam pretiosum effunderet sanguinem. Comes auem Tripolitanus cum suis complicibus fugite prælio; Turcis eos (vt dicitur) nec attingere curantibus.

Quomodo Saladinus occupauit terram promissionis cum sancta ciuitate.

Cap. XVIII.

VM ergo victor exercitus cædibus satiatus post bellum ad prædam conuersus ingentia peremptæ vel captiuæ multitudinis spolia diripuisset, tyrãnus cruentissimus cum omnibus copiis florentissimam ciuitatem [a] Ptolemaida, quæ nunc Acra dicitur, adiit, quam præsidiis (vt frustra dictum est) vacuatam & frustra imbelli vel ætati, vel sexui creditam, illico obtinens: noua ex cædium satietate clementia inuentam in ea multitudinem illæsam abire premisit.

a Potelemais, nunc Acra dicta.

Tunc conuersus ad reliquas vrbeis & oppida: omne robur terræ Ierosolymitanæ, præter ipsam sanctam ciuitatem, & Tyrum, & Ascalonam minimo & incruento negotio in potestatem redegit. Nam quoniam vniuersa vrbium & castellorū præsidia vnius belli casus abraserat: in obtinendis præclaris, & sola fame expugnabilib. Christianorum munitionibus, nulla se fortunatissimo tyranno difficultas opposuit. Sanctam quoque ciuitatem idem furoris diuini Malleus adiit. Patriarcham, & populum metu languidum ad deditionem coegit, vita & libertate indulta, vt titulo se clementiæ insigniret: armis & pecuniis nudatos dimisit. Ciuitatem pompaticè ingressus: ecclesias spoliatas profanauit, formam vexilli dominici ludibrio habitam & fustigatam confregit: templum verò Domini, quod & ipsis Saracenis semper venerabile fuerat, solemniter aqua rosea, tanquam Christianis sordibus expians: sacrilegis ritibus dicauit. Sepulchri verò dominici aliquātulam reuerentiam habuit, quod omni quidem aureo vel argenteo ornatu sublato, Syros illius terræ indigenas Christia-

Vide notas.

Christianos custodire præcepit, edictū adiiciens, Ne quis alienus irreuerenter accederet. Debilium quoque in famosissimo illo hospitali Sancti Ioannis decumbentium, siue humanitus, siue pro gloria misericordiam habuit: eorumque donec, vel morerētur, vel conualescerent, curam haberi voluit: quibusdā ex fratribus hospitalariis hanc operam securiè & liberè committens. Hæc Ierosolymis prouenisse noscuntur a diro illo prælio, quo populus Christianus interiit, tribus fere mensibus elapsis. Quippe [a] infra octauas beatorum Petri & Pauli Apostolorum factum est illud Christianæ plebis excidium: & circa solemnia beati Archangeli Michaëlis facta est deditio sāctę ciuitatis. Ascalona quoque vrbs nobilis, in quam post prælium, propter excellentem eius firmitatem multi confluxerant: & armorum siue victualiū copiam frustra congesserant, potestatem tyrannicam non euasit: quam scilicet infelicissimus ille Rex Ierosolymorum, qui captus in prę lio fuerat, pro sua liberatione resignauit. Iámque sola vrbium Palestinæ vrbs insignis Tyrus dominationem asperna-

[a] *Iacob. Vitriac. c. 96. hist. Orient. in festo Translationis S. Martini: sed paria sunt. Hic enim dies contingit intra Octauas Apostol.*

batur hoſtilẽ: olim aſſueta ſummis Regibus. Nam vt produnt hiſtoriæ: antiquum illum fortiſsimumque Regem Nabuchodonoſor priùs, & poſtea Magnum illum Alexandrum multo labore [a] exercuit. Quæ nimirum ea facilitate, qua vrbes cæteræ in manus incidiſſet hoſtiles: niſi cæleſtis quædam prouiſio intentioni tyrannicæ obuiaſſet, iuxta illud [b] Eſaiæ: *Quomodo ſi inueniatur granum in botro, & dicatur, ne diſsipes illud, quoniam benedictio eſt: ſic faciam propter ſeruos meos, & non diſperdam totum.* Planè Dominus propter ſeruos ſuos, vt ſcilicet Chriſtianis in terram illam venturis aptum non deeſſet receptaculum: totum, licèt & hoc excreſcentia temporis noſtri peccata exigerent, diſsipare vel diſperdere noluit, ſed vrbem hanc tanquam granum botri modicum pro benedictione non modica Chriſtianis ſeruauit. Modũ autem, quo ſeruata eſt, Chriſto propicio ſatis notum præſentibus, noſtra propter poſteros non debet narratio præterire.

[a] *quam tamen cepit, teſtib. Progo Pom. apud Iuſti. l. 11. & Arria. l. 11.*

[b] *c. 65.*

Quomodo Conradus Marchio munivit Tyrum, & de interitu Comitis Tripolitani.

CAP. XIX.

MARCHIO ergo de monte Ferrato, vir inter primos Romani Imperij magnus & potens: Ierosolymam orandi studio venerat, terra possessionis proprio filio Conrado commissa. Cũque ibidem pia deuotione per multos dies consisteret, & Omnipotendi Deo in defensione terræ propriis sumptibus ministraret: in bello, quo eadem terra tradita est in manus [a] Impij, cum aliis nobilibus captus est ab Agarenis. Ipso tempore memoratus Marchio iunior, & ipse oraturus, patrique astiturus: cum agmine virorum fortium Ierosolymam properabat. Factum est autem die tertia post captam Ptolemaidem, vbi naues Christianæ applicare consueuerant, vt idem Marchio cum suis appropinquans: ex alto pe-

[a] antea quidẽ scriptum erat imperij: sed & ms. auctoritas, & rei series postularũt, vt reponeretur Impij, scilicet Saladini.

lago immutatam aduerteret, & cautè notaret faciem ciuitatis. Nā nec Christiana insignia, quæ mox abominatio hostilis abstulerat, ex templorum vel turrium fastigiis procul aspicientibus refulgebāt: nec campanæ, (vti mos fuerat) peregrinis portui apropinquantibus, concrepabant. Vnde intellexit vir prudēs eandem ciuitatem in manus incidisse hostiles. Flexo ergo cursu Tyrū adiens ibidem applicuit: inuenitque omneis Tyrios, mœstitudine atque formidine ita attonitos, vt animis labefactis, tyranno mox affuturo, exemplo Ptolomaïdēsium ciuitatem tradere cogitarent. Verùm ad tanti hospitis ingressum: resumpto aliquantulùm spiritu, cum miserabilem Christianorum cladem indicassent: eius tanquam ad tantillarum reliquiarum diuinitus directi solatium, salubri se consilio crediderunt. Ille verò, cum esset prudens atque magnanimus: omneis a minimo vsque ad maximum sacramento astrinxit, quod ei omnium curam gerenti fideliter parerent in omnibus, sapienter allegans, nihil agi posse, nisi sub Principe vno, & prouisore, cuncti essent

vnanimes. Quo facto: ciuitatem, cooperantibus omnibus, solicitè muniebat. Sequenti die Comes Tripolitanus, & Reginaldus Sydonius aduenientes, cum fuissent intra mœnia cum paucis admissi; & frustra vel sollicitare populum, vel arcem præoccupare niterentur: maturè deprehensi, ægrè effugerunt, suorum aliquot in vrbe relictis, quos Zelus Marchionis, tanquã Christiani nominis manifestos proditores suspensio damnauit. Cum autem memoratus Comes, & complices eius viderent Saladinum rupta fide pactorum Ierosolymitano regno incumbere; idque expulsis indigenis, populo proprio diuidere in possessionem: tunc demum vexatione dante intellectum, intelligere potuêre,[a] fœdus quod cum morte percusserant, iudicio Dei deletum: & pactum, quod cum inferno fecerant, eadem iudicij [b] seueritate non stare: séque flagello inundanti & transeunti iustè fieri in conculcationem. Idem ergo Comes feram agens pœnitentiam, ad vrbem propriam est reuersus; & ex doloris vehementia in amentiam versus horrenda morte defecit.

[a] *verba sũt Esai. lepidè apposita.*

[b] *v. e. securitate.*

Complices quoque eius (vt dicitur) nõ morbus aut ſenium: ſed confuſionis & doloris intolerantia, de terra quam prodiderant, in breui eraſit. Ciues autem Tripolitani matura propter dies malos deliberatione Boamundum Antiocheni Principis filium laudatę fortitudinis, & prudentiæ iuuenem, Dominum ſibi delegerunt: ſub cuius regimine Tripolitana regio remiſſiùs noſcitur infeſtata a Turcis. Dicitur enim & creditur Saladinus cum aliàs totis viribus debaccatus ſit: Tripoli & finibus eius peperciſſe, propter iuſiurandum, quod fuerat inter ipſum, & Comitem Tripolitanum.

De obſidione Tyri, & captiui Regis reditu.

CAP. XX.

IEROSOLYMA ergo ceteriſque vrbibus, præter Tyrum celeri deditione receptis: Saladinus eandem vrbem ſub Conrado Marchione fiducia-

liter agentem obſedit. Quæ nimirum iuxta fidem hiſtoriarum veterum olim inſula, nunc autem Alexandri Magni arte ſimul & opere continens, tota fere mari ambitur, portu gaudens tutiſſimo. Quapropter tyrãnus, ne mare peruium eſſet obſeſſis, claſſe circa vrbem diſpoſita modis eam omnibus, qua parte maris non prætendit obicem, ſtuduit oppugnare. Marchio verò & ſui, cauentes, ne fortè Italicarum nauium, quibus a Sicilia & Apulia vrbi ſubſidia inferebantur, interciperetur commeatus: pręparatis opportunè nauib. quas in proprio portu habebant, nauali prælio ſtatuerunt cum hoſtili claſſe confligere. Quod & factum eſt Deo propicio, & cæſa vel ſubmerſa multitudine hoſtiũ: [a] naues nonnullas ceperunt. Cęteri verò ſpectante Saladino, naueis, vt euaderent, littoribus alliſerunt. Quo caſu ita eſt conſternatus: vt incenſis machinis, & ſoluta obſidione diſcederet, nihil vlteriùs contra eandem vrbem auſurus. In fincis mox Antiochenos debachantem conuertens tyrannidem, Principem Chriſtianum in tantum attenuauit atque fregit, vt capta Loadicea re-

a Iacob. Vitria c. 97 hiſt. Oriẽt. ſcribit multas naues Saladini ſucceſſas à Marchione

liquisque vrbibus iuris eius: raram illi possessionē extra muros Antiochenos relinqueret. Ipsam quoque maximā ciuitatem ita coartauit, vt ab exterritis ciuibus pactum extorqueret, quod ad diem certum vrbem resignarēt, nisi forte maior ex Europa exercitus subueniēs id fieri prohiberet. [a] Porro nostri apud Tyrum sub Marchione prosperabātur, & roborabantur indies confluentibus ad eos plurimis Christianis Transmarinis. Rex quoque Siciliæ competēs illis subsidium direxit. Vnde factum est plerunque, vt ad prædam longiùs excurrerent, rebusque fortiter & prosperè gestis, onusti manubiis remearent. & cum forte in præda captiuus insignior Marchioni obtigisset, eūdem laudabili prouidentia patre mutauit, qui (vt dictum est) captus in prælio maximo infeliciter apud hostes viuebat. Rex verò Ierosolymorum, modo superiùs memorato, de captiuitate reuersus: nostris impedimento magis quàm solatio fuit. Cum enim Tyrum, tanquam ius Regium a Marchione reposceret, & Marchio vrbem, tanquam ab ipso, æque vt cætera, hostib. expositam, a se autē cum

[a] *eadem eodem seculo retulit monachus Altisiodor in Chron.*

multo labore seruatam, modis illi omnibus denegaret, secessit Tripolim, & aggregatis sibi plurimis, Marchioni erat infestus. Illis itaque hoc modo disceptantibus; & aliis quidem pro isto, & aliis pro illo æmulantibus, res Christianæ in Syria minùs procedebant. In qua re aduertere est, quàm subtili astutia Saladinus, immo in Saladino diabolus eundem Regem, qui ab initio totius turbinis & cladis occasio fuerat, de captiuitate emiserit; Christianis, procul dubio sub specie recti, profectibus opponendum. Quod cum in illa disceptatione ex parte claruerit, in his certè quę consecuta noscuntur, magis claruit.

De morte Vrbani Papæ, & institutione Gregorij.

Cap. XXI.

DVm in Oriente circa populum Christianum talia gererentur, Vrbanus Papa Romanus extremæ sorti subiacuit, & successit ei ve-

nerabilis Albertus, eiuſdem [a] Cancellarius, dictuſq; eſt Gregorius, [b] vir planè & ſapientia & vitæ ſynceritate conſpicuus, æmulationem Dei habens in omnibus ſecundum ſcientiam, & ſuperſtitioſarum conſuetudinum, quarum in eccleſia per quorundam ruſticam ſimplicitatem citra ſcripturarum auctoritatem multitudo inoleuit, reprehenſor acerrimus, vnde a quibuſdam minus diſcretis putatus eſt per nimiam abſtinentiam cerebro delirare. Sanè cum in Oriente illud Chriſtianæ plebis exterminium, atque irruptio ſanctæ ciuitatis ſub Pontificatu Vrbani contigerint, eidem tamen datum eſt, tantæ infelicitatis fama minimè ſauciari. Rerum quippe infra octauas Apoſtolorum Petri & Pauli, infeliciter geſtarum nuntij circa feſtiuitatem beati Lucæ Eunngeliſtæ ad Apoſtolicam ſedem venerunt, Vrbano paulò ante ex hac luce ſubtracto, & maturè ſubſtituto Gregorio. Qui venerabilis Pontifex, triſti nuntio perculſus ingemuit, & vi doloris anxius, tam enormem Chriſtiani nominis iacturam inconſolabiliter deplorauit. Aliquod tamen reme-

a v. c. inſerit ſedis.

b iiſdē pingitur coloribus a Monacho Altiſſiodo. Iacob. Vitri. cap. 99. Orient hiſtor. Ioan. Fraſque. in Chron.

dium adhibere,& tanto malo,ne latiùs ſerperet, pia prouiſione occurrere ſatagens, hanc illico in orbem Chriſtianũ direxit epiſtolam.

---

[a] *Epiſtola Gregorij Papæ.*

a hic quidẽ v. c. habet capitis alterius diſtinctionem: at vt ſup c. 12 vbi refertur Lucij bulla, nõ eſt facta diſcreptio ſic nec hic facienda fuit.

GREGORIVS, ſeruus ſeruorũ Dei, Vniuerſis Chriſti fidelibus ad quos litteræ iſtæ peruenerint, Salutem & Apoſtolicam benedictionem. Audita tremendi ſeueritate iudicij, quam ſuper terram Ieroſolymitanam diuina manus exercuit, tanto ſumus nos, & fratres noſtri horrore confuſi, tantis afflicti doloribus, vt non facilè nobis occurreret, quid dicere aut facere deberemus; niſi quod Pſalmiſta deplorat, & dicit: [a] *Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam, &c.* Ex occaſione quippe diſſenſionis, quæ ſuggeſtione Diaboli facta eſt, nuper in terra acceſſit Saladinus cum multitudine armatorum ad parteis illas, & occurrentibus Rege & epiſcopis Templariis, & hoſpitalariis baronibus, & mili-

b *Pſal. 78.*

tibus cum populo terræ, & Cruce dominica; per quam ex memoria & fide passionis Christi qui pependit, & genus humanum in ea redemit, certum sibi contra Paganorum incursus solebat esse tutamen. Facta est congressio inter eos, & superata parte nostrorum, capta est crux dominica; trucidati Episcopi, captus est Rex, & vniuersi ferè aut cæsi gladio, aut hostilibus manibus deprehensi: ita vt paucissimi per fugam dicantur elapsi. Ipsi quoque Templarij & hospitalarij in eiusdem sunt oculis decollati. Nos autem licèt cum Pro-
Hierem. 5. pheta dicere habeamus; *Quis det oculis meis fontem lachrymarum : & plorabo die ac nocte interfectos populi mei?* non tamen adeo nos deijcere debemus, vt in diffidentiam decidamus, & credamus, Deum ita populo suo iratum, vt quod communium faciente multitudine peccatorum fieri permisit iratus, non citò per misericordiam pœnitentia placatus alleuet, & post lachrymationem, exsultationem inducat. Quisquis sanè in tãta lugendi materia non luget, non tantùm fidei Christianæ, sed ipsius etiam humanitatis videtur oblitus; cum ex

Digitized by Google

ipsa periculi magnitudine, & feritate barbarica Christianorum sanguinem sitiente, ac totam suam in hoc ponente virtutem, vt prophanet sancta, & cultũ Dei auferat de terra, quod nos tacemus, discretus quisq; valeat æstimare. Sanè cum priùs, ac postmodum Apostoli laborauerint, vt diuinus cultus esset in terra illa, & ad omnia climata mundi ex ea diffueret; immo, quod maximũ & ineffabile est, Deus, qui ibi voluit salutem operari, per se ipsum ad hoc dignatus sit laborare, nec lingua dicere, nec sensus cogitare potest, quantùm nobis & vniuerso populo [a] dolendum sit, quod nunc id perpessa est terra illa, quod sub veteri populo legitur pertulisse. Nos autem credere non debemus, quod ex iniustitia ferientis iudicis, sed iniquitate potius populi delinquentis ista prouenêrunt. Terra illa deuorauit habitatores suos, & nec diu habere quietum statum, nec transgressores legis diuinę potuit retinere. Porro in tanta contritione terræ illius, non solum peccatum habitatorum eius, sed & nostrum, & totius populi Christiani debemus attendere, ac vereri, ne quod reli-

a v c. adiũgit, Christiano.

quum est terræ illius depereat, & in alias etiam potestas infidelium desæuiat regiones; cum ex omnibus partibus inter Reges & Principes, ciuitates & ciuitates, dissensiones audiamus & scandala, & cum Propheta dicere valeamus.

a Osee. 4. [a] *Non est veritas, non est scientia* Dei *in terra: furtum & mendacium, & homicidium, & adulterium inundauêrunt, & sanguis sanguinem tetigit.* Cogitate itaque filij, qualiter transeant vniuersa, & pariter transeatis & vos: & date vestra, & date quoque vos ipsos, non in exterminium, sed in conseruationem ei, a quo & vos & vestra omnia recepistis; nec dicimus dimittite, sed [b] præmittite in cæleste horreum quæ habetis: & reponite apud eum, [c] apud quem ærugo non demolitur, aut tinea, nec fures effodiunt aut furantur, laborantes ad recuperationem terræ illius: in qua pro salute nostra, [d] veritas de terra orta est, & sustinere pro nobis patibulum crucis no despexit. Et exemplo vestro alios exhortamini, vt ad ponendas pro fratribus animas confortentur: & a vobis addiscant, qualiter in obsequium creatoris sui & personas & substantias

b *malè ante hac permittite.*

c *Matth.* 6

d *Psal.* 84.

ſuas impendant, recolentes non eſſe nouum quod terra illa iudicio diuino percutitur; ſed nec eſſe inſolitum, vt flagellata & caſtigata miſericordiam conſequatur. Poterat quidem Dominus ſola eam voluntate ſeruare, ſed non habemus ei dicere cur ita fecerit. Voluit enim forſitan experiri, & in notitiam ducere aliorum, ſi aliquis ſit intelligens aut requirens Deum, qui oblatum ſibi tempus pœnitentiæ hilariter amplectatur, & animam ponendo pro fratribus, conſummetur in breui & compleat tempora multa. Eis autem, qui corde contrito & humiliato ſpiritu laborem itineris huius aſſumpſerint, & in pœnitentia peccatorum, & fide recta deceſſerint; plenam ſuorum criminum indulgentiam, & vitam pollicemur æternam. Siue autem ſuperuixerint, ſiue mortui fuerint, de omnibus peccatis ſuis, de quibus rectam confeſſionẽ fecerint, impoſitæ ſatisfactionis relaxationem de Omnipotentis Dei miſericordia, & Apoſtolorum Petri & Pauli auctoritate, & noſtra ſe nouerint habituros. [a] Bona quoque, [b] ex quo crucem acceperint, cũ ſuis famulis ſub

[a] *v. c. Dono, ſed vitioſè.*

[b] *v. c. addit ipſorum.*

sanctæ Romanæ ecclesiæ, nec non Archiepiscoporum & Episcoporum, atque aliorum Prelatorum Ecclesiæ protectione consistant; & nullam de his, quæ in susceptione [a] crucis quietè possederunt, donec de ipsorum reditu vel obitu certissimè cognoscatur, [b] sustineant quæstionem; sed bona eorum integra interim maneant & quieta. Ad dandas quoque vsuras, si tenentur alicui, reddere non cogantur. Nec eant in vestibus pretiosis & cum canibus siue auibus aut aliis quæ ostentationi potius aut lasciuiæ, quàm necessariis videantur vsibus deseruire, sed modesto apparatu & habitu, in quo pœnitentiam potius agere, quam inanem affectare gloriam videantur. [c] Data Ferentini IIII. Cal. Nouembris.

[a] *v.c. addit sanctæ.*

[b] *v. c. addit, &c.*

[c] *harum literarũ meminit nominatim Abbas Vsperg. in Chron.*

De transitu Gregorij Papæ.

Cap. XXII.

Ac igitur Epistola in orbē directa, idem reuerendus Pontifex, piæ sollicitudinis instinctu Pisas contendit. Pisanos & Ianuenses iugi, & inueterata discordia diffidentes, Deo auctore reconciliaturus, vel ferales illas inimicitias protensioribus saltem induciis suspensurus; vt sublatis, vel ad tēpus sepositis studiis partium, vterque populus (quorum & opes amplissimæ, & vires erant terra marique ingentes) in Christianæ expeditionis communiter accingeretur negotium. Pisas [a] quoque ingressus primos Ianuensium euocauit, & secundùm datam sibi sapientiam, cooperante Pontificali reuerentia feroces hinc inde animos sedare curauit. Cumque per religiosam illius operam opus pacis procederet; iamque arripiēdi melioris propositi meditatione inueteratæ illæ ferocium populo- a v.c. ergo.

Z

rum languescerent simultates, febre correptus post dies paucissimos apud Pisas valedixit huic mundo, bonis pastoribus, vt de tali viro credi fas est, sociandus in cælo. Cui successit Clemens, ibidem, electus & inthronizatus, qui iacta [a] semina pio studio fouit & ad fructum perduxit.

a v.c. addit pacis.

Quomodo Reges crucem acceperunt cum nobilibus plurimis.

Cap. XXIII.

SANE tristis ille rumor rerum in Oriente malè gestarum, orbem [b] peruagatus, omnium quidem Christianorum cordibus stuporem & horrorem inuexit; multorum autem idipsum tanquam præclara quædam exercendæ virtutis occasio ad æmulandum animos erexit. Ex quibus Richardus Comes Pictauensis Regis Anglorum filius, & successor futurus, nuntium fortè huiusmodi inclinato iam die

b v.c. interscribit, in breui.

accipiens, absque vlla deliberatione laudabile propositum toto mox pectore combibit; & summo, vt dicitur, mane in argumentum futuræ peregrinationis & expeditionis, characterem dominicum solemniter accepit. Quo audito pater siluit vsque ad filij aduentum. Et cum adesset, post dies aliquot; me inquit, inconsulto rem tam arduam arripere [a] debuisti? pio tamen proposito tuo nequaquam aduersabor, sed ita illud prosequar vt a te egregiè impleatur. Erat autem tempus hiemale, & nullus adhuc magnorum Principum signum Domini acceperat; sed omnes circa hæc ancipites fluctuabant, cum tamen adhuc diuini timoris stimulos assiduè paterentur. Tandem verò Archiepiscopus Tyrius a partibus veniens Orientis, & duriora nuntians; tam præsentes, quàm etiam imminentes Orientalis ecclesiæ miserias ita in auribus publicis deplorauit, vt duo magni Reges Frãcorum, & Anglorum tractandi gratia quidnam facerent, terræ Ierosolymitanæ ab hostibus liberandæ, [b] in terrarum suarum confiniis cum Episcopis, & Procerum suo-

[a] *v. c. præponit non.*

[b] *v. c. addit ad solemne colloquium.*

rum frequentia conuenirent. Et quidem paulò antè, vti superiùs expositum est, hostiliter discordauerant, nec finierant inimicitias, sed induciis ad tempus suspenderant. Verùm in illo colloquio, dum religiosa intentione non sua, sed quæ Christi sunt quærerent, nulla vel admodum languida pristini rancoris irrepsit memoria: sed omni propter Christum simultate, & quæstione ita [a] sopita, vt sepultam crederes, paribus votis & studiis Christiano negotio intenderunt. Itaque in multo deuotionis feruore surgentes, signum Regis Regum in eius mox militiam accingendi per manum memorati Archiepiscopi accepêrunt, & non tantum sua, sed etiam seipsos eidem [b] claræ militiæ deuouerunt. Quorum exemplum Dux Burgundiæ, Comes Flandriæ, & [c] Comes Campaniæ, cum aliis quàm pluribus vtriusque regni nobilibus atque ingenti virorum militarium numero, hilari deuotione amplexi, ipsi quoque signo Domini proprios insignire humeros, seq; pro ipso laboribus periculisque exponere gloriosum duxerunt. Statuto mox tempore, quo iter arriperent, ad

a *v.c. consopita.*

b *v.c. preclara.*

c *v.c. Senesc challus.*

necessariam prouisionem & præparationem tāti itineris atq; negotij de cōmuni consilio ista sanxerunt, & redacta in [a] scriptis, Episcopis per omneis vtriusq; regni prouincias direxerunt.

a v. c. scriptis Episcoporum.

---

[b] Statuta Regum in susceptione Crucis.

b v. c. hic nouam habet inscriptionem capitis.

AD audientiam Romanæ ecclesiæ, totiusque Christianitatis peruenit rumor ille miserabilis de destructione terræ Ierosolymitanæ, & captione dominicæ crucis. Vnde dominus Papa & ecclesia Romana volēs huic miseriæ [c] subueniri; optimum remedium omnibus qui crucem acceperint, de consueta sedis Apostolicæ clementia ordinauit, videlicet quod a die, qua quislibet crucem acceperit, totius pœnæ sibi iniunctæ habebit de peccatis suis, de quibus pænitens fuerit & confessus, & similiter de oblitis, relaxationem. Ordinante igitur prouidentia Dei, domini Reges Francorum & Anglorum cum immensa multitudine Archiepiscoporum, E-

c v. c. subuenire.

piſcoporum, Baronum vtriuſque terrę, crucem Domini ſuſceperunt: & de communi conſilio ſtatutum eſt, quod
21. conſtit. [a] vnuſquiſq; tam clericus quàm laicus decimam omnium redditnum ſuorum vnius anni, & mobilium ſuorum, quæ nunc poſſidet, excepto Blado iſtius anni, dabit ad ſubuentionem terræ Ieroſolymitanæ; & de Blado futuri anni dabit ſimiliter decimam. Excipiuntur libri & veſtimenta, & veſtes & tota Capella clericorum, & equitaturæ eorum, & ornamenta ecclefiarum, & ſimiliter veſtes, & equi, & armatura militum, &
2. conſtit. lapides pretioſi vtrorumque. Quicunque autem clericus aut laicus crucem acceperit; nihil dabit, & de hominibus terræ ſuæ decimam habebit, exceptis burgenſibus & ruſticis, niſi aſſenſu dominorum ſuorum crucem acceperint. Omnibus ergo hãc decimam legitimè reddentibus de miſericordia Dei confiſi, medietatem ſibi pœnæ iniunctæ cõdonamus; remiſſionem nihilo minus facientes de decimis hucuſque legitimè non datis, & de peccatis oblitis. Si autem de aliquo dubium fuerit, quod legitimam decimam nõ dederit, per ſe-

ptem legales homines de [a] vineto suo veritas inquiretur, & hoc legitimè fieri sub anathematis vinculo præcipietur. Statutum est etiam a dominis Regibus, & ab Archiepiscopis & Episcopis [b] & Baronibus concessum, vt quicunque clericus vel laicus crucem acceperit, si redditus suos [c] antè inuadiauerit, exitus huius anni integrè habeat; & transacto anno creditor redditus rehabeat; ita quòd fructus, quos inde [d] acceperit, in solutionem debiti computentur, vsuris non currentibus super debitis ante crucem contractis, quamdiu debitor in peregrinatione erit. [e] Omnes etiam tam clerici, quàm laici, qui in hac peregrinatione proficiscentur, licitè poterunt inuadiare redditus suos siue ecclesiasticos, siue alios, vsque ad tres annos: ita quod creditores, quicquid de debitoribus contingat, inde securi [f] essent. [g] Sed & omnium eorum, qui in hac peregrinatione decesserint; pecunia sua, quam secum attulerant, ad sustentationem seruientium suorum, & auxilium terræ Ierosolymitanę, & ad sustentationem pauperum, iuxta consilium discretorum virorum, qui ad

a v.c. vicinis eius.
3. constit.
b v.c. addit Comitibus.
c v.c. non habet.
d v.c. perceperit.
e 4. constit.
f v.c. erunt
g 5. constit.

a v. I. const. hoc statuentur, diuidetur. [a] Statutum est etiam vt nullus enormiter iuret, & b v. c. de- quod nullus ad aleas vel ad [b] detios lu- ciis sed ma- dat; & quod nullus vario, vel griso, vel lè. sabellinis vel escarletis vtatur; & quod omnes tam clerici quàm laici duobus c v c. exē- ferculis [c] sint contenti, & quod nullus pta. aliquam mulierem secum in peregrinatione ducat, nisi lotricem peditem, de qua nulla suspicio habeatur, & quod nullus habeat pannos decisos vel laceratos.

De exactione decimarum, & quomodo Imperator cum suis crucem accepit.

Cap. XXIIII.

Olvto ergo cętu, in quo Reges sumpto charactere dominico de assensu omnium, qui aderant, Episcoporum atque nobilium ita decreuerunt, illustris Rex Anglorum in proprium sub celeritate regnum trāsuectus, celebrem loco opportuno con-

uentum instituit; & ea, quæ in partibus placuerant Transmarinis, Præsulum & Procerũ Angliæ fauore promptissimo roborauit. Tunc Archiepiscopus Cantuariensis, Episcopi Dunelmensis & Norvvicensis, multique nobiles regni regio accensi exemplo, signum sacrum solemniter susceperunt; quidam mera deuotione: quidam verò minùs syncerè, id est, vel regia iussione, vel vt se Principi propensiùs commendarent, iussionem eius præueniendam arbitrãtes. Nec non multitudo copiosa clericorum & militum Burgensium atque rusticorum: Regis & nobilium in cunctis Angliæ finibus sequi curauit exemplum, cum in prouinciis eadem fierent Gallicanis. Exigebantur autem decimæ iuxta formam præscriptam, tantæque peregrinationi sumptus necessarij studio peruigili præparabãtur. Fredericus quoque Imperator Romanus non diu passus est, memoratis regibus in hac parte, vel indeuotior, vel segnior inueniri. Conuocatis itaque primis imperij, ingentis animi propositum declarauit: ornánsque solemniter signo dominicæ humilitatis, imperialis apicem maiesta-

tis: subditis ducibus & gentibus formã efficacissimam præbuit. Tantus enim repentè ad suscipiendum pro Christo peregrinationẽ periculosam in magnis Ducibus, ferocissimis Germaniæ populis fidei & deuotionis feruor incanduit, vt dicere fas esset, *digitus Dei est* [a] *hoc.* Itaque ferè cunctæ nominis Christiani prouinciæ ad maturandum iter propositum, immensis apparatibus studiisque feruebant.

a *Sic & v. c, licèt videatur legẽdum hîc: sic enim habetur Exo. 8. Auctor retulit.*

De rupto fœdere a Rege Francorum, & consecuta morte Regis Anglorum.

Cap. XXV.

ERUM feruente fidelium deuotione Principum, & populorum, antiqui hostis tam bona initia corrũpere gestiẽtis malitia non quieuit. Cum [b] enim illustris Rex Anglorũ in regno proprio quietus consisteret: & prout tantum decebat Principem, ad futuram expeditionem modis se omni-

b *deest in ms.*

bus præpararet; Rex Francorum, nesciovnde stimulatus, rupta fide fœderis solemniter inter ipsos sanciti vsque ad reditum vtriusque a partibus Orientis, & nulla signi dominici, quod socialiter susceperant, reuerentia habita, subito furore excanduit; & castrum nobile, quod [a] Rodulphi dicitur, eratque possessio Regis Anglorum, quorundam (vt dicitur) nequissimorum proditione improuisus vsurpator intrauit. Quo successu elatus, mutatò vel potiùs exsufflato expeditionis Ierosolymitanæ proposito grandiora moliebatur. Quibus celeriter agnitis Rex Anglorum suscepti pij propositi gratia mitius agere studuit, & maturè transfretaturus, viros honoratos cum verbis pacificis ad præuaricatorem præmisit. Verùm ille ad omne blandimentum inflexus, & rigidus, effrenatiore superbia, pestilentib. cœptis incubuit. Cumque Rex Anglorum transfretasset, bonorum studio virorum ad colloquium solemniter [b] venerunt: Rex quidem Anglorum querelam rupti fœderis & illatæ sibi iniuriæ [c] propositurus: Rex verò Francorũ, tanquam de his rationem redditurus. At sub hac

[a] Chasteau Roui in Diocesi Bituricensi.

[b] v. c. conuenerunt.

[c] v. c. positurus.

quasi fiducia rectitudinis, mysterium operabatur iniquitatis, vti ex eo, quod consecutum est, dedit intelligi. Richardus enim Pictauiensis tunc Comes, Regis Anglorum filius: qui signum Domini ([a] vt suprà dictum est) priùs acceperat; Francorum, vt creditur, astutia abstractus atque illectus, in ipso solemni Regum colloquio a patre deficiens, ad parteis transiit hostiles. Quo casu consternatus pater, cum causæ malorũ ingrauescerent, verbis pacificis cũ his qui [b] oderunt pacem aëre inaniter verberato discessit, nesciẽs pænitus cui se crederet, cum tam infilialem iam filium expertus esset. Illico bellum vtrimque instruitur, sed viribus animisque disparibus. Idem enim Richardus, quem pater ducatui Aquitanico præfecerat, parentem [c] sibi militiam ad parteis Regis Francorum traduxit. Plurimi quoque potentiũ Normanniæ, & Andegauiæ: siue Britaniæ fide exufflata, manifestè iam a patre deficientes ad filium, in eius gratiam Francorum auxerunt exercitum. Vnde factum est, vt Regi Anglorũ præter stipendiarios parcior assisteret numerus, & ipse quoque circa eum

a cap. 23. huius libri.

b ita quidẽ v c licèt videatur legendum oderant.

c v. c. filij.

mutabundus. Itaque Rex Francorum cum Comite [a] Pictauiensi, & infinitis copiis terram Regis Anglorum nullo obsistente ingressus, ad vrbem Cenomannensem, vbi idem Rex cum suo exercitu morabatur, pertendit, Quo ille cognito, cum & instructu copiarum ad subeundum belli descrimen, se longè imparem cerneret, & obsideri ab hostibus formidaret, incensa vrbe, & multa supellectile abiecta profugit, & quidem in tutiora se loca recepit. Porro exercitus, qui eum sequi videbatur, defluxit. Tunc Ioãnes filiorũ eius minimus, quẽ tenerrimè diligebat, recessit ab eo, ne fratribus dissimilis & minùs frater videretur. Hostes autem vrbe Cenomanensi cum arce potiti: vrbem quoque Turonicam cum arce eius procurrente impetu expugnârunt: de obsidenda quoque vrbe Andegauensi consequenter tractantes. Tot malis Rex Anglorum anxius, & maximè ex iunioris filij defectione, animo saucius, quem dum specialiter amplecteretur affectu, eiusque immoderatius promotioni intenderet, seniorem filium irritasse videbatur, vexatione dãte intellectum, manum Do-

[a] v. c. Pictaciense.

a v. c. executam. mini contra se attendit [a] extentam, eoque auctore ad castigationem malorũ, quæ fecerat, tãtam rerum mutationem repentè circa se factã. Denique ex multa mœstitudine febrem accersiuit, qua inualescẽte: post dies aliquot apud Chinonem vitam finiuit. Hunc finem habuit inclitus ille Rex Hẽricus inter Reges terrarum nominatissimus, & nulli eorum vel amplitudine opum, vel felicitate successuum paulò antè secundus. Hostes verò audito eius incommodo, mitiùs agere cœperunt; & maturatis induciis bellũ [b] suspenderunt, cum ecce clarissimi olim syderis occasus nuntiatur. Turbatus nuntio Comes [c] Pictauiensis ingemuit; & ad expiandũ, quod viuenti patri minùs officiosus extiterat: in officio paterni funeris vel serò se filium cõprobauit. Hostes quoque, qui excellenti gloriæ eius, & virtuti semper inuiderãt, extinctum lamentasse & laudasse dicuntur; omniumque sensib. expositum erat, quanta sit vanitas, atque fallacia gloriæ temporalis, cum illum, qui tantus paulò antè in orbe refulserat, tam miserabilis subitò casus absumpsisset. Corpus eius, prout ipse in extre-

b v. c. suspenderant.

c v. c. hîc & supra Pictauẽsis.

mis, pia deuotione dictauerat, ad illud famosum & nobile monasterium fœminarum (quod fons [a] Ebrandi dicitur) deportatum, ibidem præsentibus filiis, atque assistente nobilium multitudine iuxta magnificentiam, sepultum est. Idē namque monasterium celeberrimæ religionis titulo inclytū, specialiter viuus coluerat: & tātis præuenerat beneficiis, vt in eo potissimum iuxta meritum votumque proprium corpori suo locum requietionis, sub exspectatione finalis resurrectionis deberet accipere. Silendum verò non arbitror, quod a quodā venerabili viro audisse memini: asserente se idipsum accepisse a quodā religioso eiusdem monasterij fratre ita narrante. Quædam nostræ congregationis persona laudabilis abundantiorem Regi Anglorum, tanquam præcipuo monasterij nostri patrono affectū impendēs: pro eius salute Omnipotenti Domino propensiùs supplicabat: cūque desideraret nosse, quæ vel de misericordia, vel de iudicio superni moderatoris eidem essent Regi euentura: ante tempus, quo Reges signum dominicum susceperūt, tale a Domino de Rege dilecto in

a v. c. Ebrardi: vide notas ad 200. S. Bernard. Epist. Henrici autem sepultura visitur etiamnum in choro virginum Fōte-bralden-sium.

somnis respõsum accepit. *Signum meum super se leuabit, sed in tormento tormentum portabit:* [a] *iam Vterum uxoris suæ contra eum intumescet, & ad Vltimum* [b] *cum Velatis Velabitur.* Huius. nimirum responsi veritas declarata est in eiusdem Principis deuotione, qua dominicum sibi signum imposuit, & in his, quæ hanc eius deuotionem consecuta sunt vsque ad eius inter velatas (prout superior narratio patefecit) sepulturam.

a v. c nã.
b abest a v c.

De moribus Regis Henrici.

Cap. XXVI.

Sane idem Rex, & pluribus, quæ personam ornant regiam fuisse noscitur virtutibus præditus; & quibusdã nihilominus vitiis obnoxius, quę Christianum Principem plurimum dedecerent. In libidinem pronior coniugalem modum excesśit, formam quidem in hoc tenens auitã: sed tamen auo huius intemperantiæ palmam reliquit. Regina pro tempore sufficienter vsus ad sobolem

bolem, ea desinente parere: sectando voluptatem, spurios fecit: venationis delicias ęquè, vt auus, plus iustò diligēs: in puniendis tamen positarum pro feris legum transgressoribus auo mitior fuit. Ille enim (vt suo loco dictum est) homicidarum & fericidarum in publicis animaduersionibus nullam vel paruam esse voluit distantiam. Hic autem huiusmodi transgręssores carcerali custodia, siue exilio ad tempus coercuit. Gentem perfidam & Christianis inimicam, Iudæos scilicet fœnerantes propter largiora, quæ ex eorum percipiebat fœnerationibus commoda, plus iustò fouit: in tantum, vt in Christianos proterui & ceruicosi existerent, plurimáque eis grauamina irrogarent. In exquirendis pecuniis paulò immoderatior fuit: sed tēporis sequentis supra modū excrescens malitia iustificauit eum in hac parte, & decentem modum ab eo innuit esse seruatum: excepto eo, quod vacantes Episcopatus vt prouenientia perciperet cōmoda, diu vacare voluit, & ecclesiasticis potius vsibus applicanda in fiscum redegit. Hoc tamē opus minus regium tali excusatione (vt dicitur) tueri nite-

batur. Nõne melius eſt,vt pecuniæ impendantur neceſſariis regni negotiis, quam in Epiſcoporum abſumantur deliciis? Noſtri enim temporis Præſules veterum in ſe formam minimè exprimunt: ſed circa officium remiſsi & languidi, totis mundum brachiis amplectuntur. Hoc dicens, infamem quidem notam noſtris Præſulibus inurebat: Ad ſui [a] verò defenſionem, [b] inanem ratiunculam texebat. Sanè in Eccleſiam Lincolnienſem, quæ ob ampliora commoda vacaſſe diutius noſcitur, grauiùs deliquit. veruntamen ante ſui obitus annos aliquot ad hoc ipſum expiãdum delictum: eidem Eccleſiæ religioſi paſtoris ſollicitudinem ſtuduit prouidere. Clariſsimos ex Alienora Regina filios habuit: ſed (vt digeſta ſuperiùs relatio declarauit) in filiis clariſsimis infeliciſsimus ipſe pater fuit. Quod vtique Dei iudicio ex duplicis cauſæ merito creditur accidiſſe. Eadẽ quippe regina Regi Francorum olim coniuncta, cum eiuſdem pertæſa copulæ, ad illius nuptias [c] adſpiraſſet: cauſas quæſiuit diuortij: Solutamque a lege prioris viri, in facie Eccleſiæ, quadam (vt ita dicam) illicita licentia, ille mox ſuo acciuit coniugio.

a v. c. nec.
b rectè. dixit inanẽ: cum aliena iniuſtitia nõ minuat noſtram: Angliáque, ſi tot habuiſſet Reges, quot Epiſcopos: his fœlix & præclara: illis, infœlix ignobiliſque, paruiſſet.
c v. c aſpiraret.

Vnde factum est Deo subtiliter cuncta librante: vt ex ea in propriam perniciẽ, præclaram sobolem procrearet. Iustum quoque erat, vt qui filios nimis tenerè diligens, pluribus nocuisse noscitur, dũ filiorum plus iusto promotioni intẽderet: eorum vel in probis [a] moribus, vel immaturis mortib. vapularet. Hoc autem totum accidisse manifestum est, superni vtique examinis ordinatione pulcherrima. Porro quia nondum (vt credo) satis defleuerat illius infelicissimæ obstinationis rigorem, quem aduersus venerabilem Archiepiscopum Thomã habuerat. tanti Principis tam miserabilem fuisse exitum arbitror: vt dum ei Dominus in hac vita [b] non parceret: in alia illi vita, sicut piũm ẹst credere, misericordiam præpararet. Fuit enim in illo regnij fastigio tuendæ & fouendæ pacis publicæ studiosissimus: in portando gladio ad vindictam malefactorum, quietem verò bonorum Dei minister multùm idoneus: rerum & libertatum ecclesiasticarum, sicut post mortem eius claruit, defensor & conseruator præcipuus. Pupillorum, viduarum, pauperum, in suis præceptionibus

[a] v. c. moribus.

[b] v. c. addit. pia seueritate

Virtutes Henrici.

multam curam habuit;& locis pluribus insignes eleemosynas larga manu impendit. Viros religiosos specialiter honorauit: & res eorum æquo, cum suis [a] dominiis, iure conseruari præcepit. [b] Antiquam inhumanamcirca naufragos consuetudinem in ipsis regni sui initiis eximia pietate correxit: atque huiusmodi hominibus ab æquoreo discrimine liberatis, humanitatis officium exhiberi præcipiens; graueis in eos pœnas sanxit, qui fortè illis in aliquo molesti esse, vel de rebus eorum quippiam vsurpare præsumerent. Nullum graue regno Anglorum, vel terris suis Transmarinis onus vnquam imposuit: vsque ad illam nouissimā decimationē, causa expeditionis Ierosolymitanæ, quæ nimirū decimatio in aliis æquè fiebat regionibus. Tributum more aliorum Principū sub cuiuslibet necessitatis obtentu ecclesiis siue monasteriis nunquam indixit: quibus etiam ab Angariis & exactionibus publicis religioso studio immunitatem seruauit. Discrimen sanguinis, & mortes hominum exhorrescens, armis quidem cum aliter non potuit: sed libentiùs pecuniis, cum potuit, pacem quærere stu-

a v.c. Dominicis.
b reposuimus ex v.c. pro antequam.

duit. His aliisque bonis personam ornans regiam, multis tantum ad sola eius mala oculos habentibus, gratus non fuit. Ingrati homines & conuersi in [a] animum prauum, proprij mala Principis assiduè carpebant: bona verò nec audire sustinebant, quibus vtique sequentis temporis sola vexatio iam dedit intellectum. Quippe præsentiũ malorum experientia, bonorum eius induxit memoriam: atque hominem in diebus suis ferè omnibus tam inuisum, egregium & vtilem fuisse Principem declarauit. Salomonem quoque Regẽ pacificum, qui populum Israëliticum ad summi honoris fastigium, & præclaras diuitias extulit: eidem tamen populo minùs placuisse, verba illa ad filium eius satis insinuant. [b] *Pater tuus aggrauauit iugum nostrum: tu alleuia iugum nostrum, & seruiemus tibi.* Porro quod idem filius cõquerenti populo, puerili leuitate cõminando respondit, scilicet: [c] *minimus digitus meus grossior est lumbis patris mei. Pater meus aggrauauit iugum vestrum: ego addam iugo vestro: Pater meus cæcidit vos flagellis, ego cædam vos scorpionibus.* quod inquam ab illo leuiter dictum est; ad

[a] *v c arcũ: & certè aptiùs: respexit enim Auctor illud Psal. 77. conuersi sunt in arcum prauum.*

[b] 2. *Paral.* 10 & 3. *Reg.* 12.

[c] *Responsio est eiusdem Roboam filij Salomonis ad Iudæos sup.*

tempora noſtra non leuiter redundat, & noſtris aptiſsime temporibus congruit: & tamen populus inſipiens cum minori nunc querela ſcorpionibus cæditur, quàm ante annos aliquot flagellis cædebatur. Obiit autem illuſtris Rex Anglorum [a] Henricus II. anno regni ſui xxxv. anno, ex quo ſignum Domini ſuſcepit, ſecundo, biennio Chriſtianæ in Oriente debellationis exacto.

a v. c addit. Dux Normannorum, & Aquitanorum, & Comes Andegauenſium.

De laborioſa & moroſa obſidione Acræ.

Cap. XXVII.

Ane cum iuxta digeſtam ſuperiùs narrationem memorati inter ſe Reges contenderent, & fœdus quod cũ Chriſto paulo ante pepigerãt, minùs obſeruarent: licet ille excuſabilis videatur, qui a proſequẽdo pio propoſito nõ voto eſt proprio, ſed vi externa deflexus: Fredericus Imp. Romanus [a] tantæ vecordiæ iure ſuccenſens, eoſdem non exſpectandos cenſuit: ſed filio ſe-

b v. c. contentor diuino Iure.

niori, quem Regem Longobardorum constituerat, imperij cura commissa, cũ filio Sueuorum Duce per Pannonias Thraciasque iter facturus, tempore cõgruo peregrinationem arripuit, ducens secum maximas atque fortissimas Germanicarum gentium copias. De regno quoque Francorũ Iacobus de Aueniis, vir fortis & nobilis cum aliis plurimis, necnon & ex aliis regnis Christianis armata manus [a] non modica, Imperatore Latino propter Græci Imperatoris perfidiam per subditas illi regiones morosè transeunte, liquidi intineris compendio Tyrum venerunt: atque annitente Marchione, qui eidem vrbi pro tẽpore præsidebat, cum Templariis & hospitalariis Ptolemaidẽ (quæ nunc Acra ditur) valido [b] obsederunt exercitu. Et ne vrbem a facie habẽtes, hostilis exercitus impetu a tergo premerentur, vallum sibi firmissimum [c] circũduxerunt. Saladinus verò mox cum infinitis Turcorũ copiis affuit: fixisque circa vallum tentoriis: quoties nostri vrbem impetebant, Turci in vallum impetum faciebant. Vnde factum est, vt cũ summo nostro labore atque periculo diutius obsidio trahe-

a v.c. immodica.

b v.c. Sultani præsidio obsederunt.

c v.c. certũ.

retur, dũ & nostri maris beneficio subsidia caperent, & Turci virorum, armorum & ciborum copia vrbem captatã flatuum opportunitate munirent. Quomodo autem eadem ciuitas tandem expugnata sit, postquam Christianum exercitum, diu multumque exercuit, quę minimo negotio in manus hostiles inciderat, suo loco dicetur.

a hæc absunt a v. c. pro cap 28. antea malè 18.

De morte Guillelmi Regis Siciliæ, [a] & de malis quæ per illam contigerunt.

CAP. XXVIII.

EODEM tempore aggrauata est manus Domini super nostros in summis angustiis constitutos: præcipuum illis subtrahendo patronum, illustrem scilicet Siciliæ Regem & Apuliæ ducem Guillelmum: cuius vtique religiosa & potenti opera pauperculæ illæ Christianitatis in Syria reliquiæ potissimũ conseruatæ noscuntur. Quas profecto ab initio desolationis, competentibus subsidiis subleuare

curauit: cum nec a regnis remotioribus quicquam possent percipere, & Saladini, ob recentem victoriam vehementius excandesceret [a] feritas. Et quidem illius sublatio tolerabilis vtcunque fuisset, nisi post eum exitialis de regni successione altercatio emersisset; qua nimirum regiones clarissimæ ita turbatæ sunt, & desolatæ, vt Christianis in Syria laborantibus nihil posset exinde solatij iuxta morem pristinum ministrari. Huius autem turbationis causa noscitur extitisse: quod idem Rex vxore ducta Regis Anglorum filia, & ex ea [b] sobole non suscepta decessit. Porrò eius consobrina, cui eo mortuo regni competere videbatur hæreditas, Regi Longobardiæ, Teutonici Imperatoris filio nupserat. Verùm [c] Siculi, Apulique Alemannicam execrantes ditionem, virum nobilem de stirpe Regum priorum Tancredum cum fauore sedis Apostolicæ Regem sibi creauêrunt. Vnde motus Rex Longobardiæ bellũ eis indixit; & paulo post patre ex hac vita rapto, vt suo loco dicetur, ad apicem sublimatus imperij, Italicum atque Teutonicum furore implacabili immi-

a v c. *seueritas licèt disiunctus syllabis.*

b *malè in ms. sobriè.*

c v c. *addit quia.*

ſit eis exercitum. Qualem autem hæc imperatoria expeditio exitum habuerit, alius exponendi locus erit. Rerum igitur Sicularum, Apularumque tanta turbatio, Chriſtianis in Oriente reliquiis vberrimum conſueti fructum pręcidit auxilij. Et noſtræ quidem hiſtoriæ librum hic tertium terminamus, vt in ea quartus cum regno illuſtris Regis Richardi liber incipiat.

GVILLELMI NEVBRIGENSIS DE REBVS ANGLICIS,

LIBER QVARTVS.

DE PRIMORDIIS REGIS Richardi, & de his, quæ in eius coronatione contigerunt.

CAP. I.

ANNO a plenitudine temporis, quo [a] veritas de terra orta est M. C. LXXXIX. sedi Apostolicę præsidente Clemente, Henrico autem Frederici filio arcem Romani imperij tenente, & Francis imperante Philippo, Richardus illustrissimi Regis Anglorum Henrici II. filius, defuncto patri successit. Hic patre se-

a *Psal.* 84.

1189.

Google

pulto, hæreditati mox transmarinę incumbens; nobilium simul & plebium solemnibus votis gaudiisque excipitur: rebusque trans mare maturè dispositis, in Angliam, quæ eius cum desideriis præstolabatur aduentum, opportunè transuehitur, cunctis ex eius edicto custodiis per Angliam relaxatis: vt scilicet ad introitum noui Principis esset lętitia generalis. Quippe æstuabant tūc carceres reorum multitudine, sub exspectatione vel discussionis vel supplicij: sed eo regnum ingrediente pestes illæ carcerum per eius clementiam sunt egressæ, confidentiùs fortasse de cætero grassaturæ. Statuto die vnctionis regię, conuenit Lundonias pæne vniuersa regni nobilitas, de partibus quoq; Trāsmarinis copiosa virorum spectabilium multitudo. Richardus igitur primus, solus Regum a seculo ita nominatus, Lundoniis est consecratus [b] a Balduino Cantuariensi Archiepiscopo, tertio Nonas Septembris; qui dies ex prisca gentili superstitione, malus vel Ægyptiacus dicitur, tanquam quodam Iudaici euentus præsagio. Dies enim ille Iudæis exitialis fuisse dinoscitur, & Ægy-

Ricardus Rex iubet ad primam sui regni visitationem vniuersos dimitti captiuos.

a v.c. addit in Regem, & solemniter coronatus.

vide notas.

ptiacus magis quàm Anglicus; cum Anglia, in qua ſub Rege priore felices & inclyti fuerant, repentè illis in Ægyptum, vbi patres eorum dura perpeſſi ſunt, Dei iudicio verteretur. Res quidē recentis memoriæ eſt, nullique ignota præſentium; ſed operæpretium eſt, pleniori relatu tranſmittere ad poſteros tā perſpicuum, circa gentem perfidam & blaſphemam, ſuperni iudicij monumētum. Conuenerant ad ſolemnem Chriſtiani Principis vnctionem ex cunctis Angliæ finibus, non tantùm nobiles Chriſtiani, verum etiam primi Iudæorum. Cauentes enim, idem hoſtes veritatis, ne fortè habita ſub Rege priore felicitas minus eis arrideret ſub nouo; eius decentiſſimè honoranda primordia, & fauorem non diſparem amplitudine munerum redimēdum duxêrunt. Verùm ille vel minus iam eos acceptans quàm pater, vel neſcio quid præcauens, ſuperſtitioſa quadam de conſilio quorundam cautela, edicto (vt dicitur) interdixit eis ingreſſum vel eccleſiæ, dum coronaretur, vel palatij, dum poſt coronationis ſolemnia conuiuaretur. Expletis igitur miſſarum ſolemniis, Rex

fulgens Diademate, cum Pompa magnifica ad conuiuium intrauit. Contigit autem eo discumbente cũ omni frequentia nobilium,populum circa palatium obbonantem tumultuari. Iudæi siquidem turbis immixti, fores sic regias introibant. Vnde indignatus (vt fertur) quidam Christianus, Iudæũ palma percussum ab ingressu ianuæ arcere curauit,regium obiectãs edictum. Quo exemplo plures accensi, Iudæos cum contumelia repellebant. Factoque tumultu indisciplinata cum turbine turba accurrit : credentesque Regem talia mandasse,tanquam freti auctoritate regia in multitudinem Iudæorum ad fores regias obseruantium pariter irruêrunt. Et primò quidem percutiebant pugno impiè : mox vero vehementiùs efferati sustulerunt ligna & lapides. Porro Iudæi fugam iniêrunt; in fuga nonnulli cæsi vsque ad mortem, quidam etiam protriti periêrunt. Venerant autem illuc cum cæteris duo nobiles Iudæi Eboracenses, Ioceus scilicet & Benedictus. Quorum prior euasit: sequens verò dum plagis impositis segniùs fugeret, comprehensus vt mor-

tem differret, Christum coactus est cõfiteri, ductúsq; in ecclesiam, illico baptizatus est. Interea rumor gratissimus, quod scilicet Rex omneis Iudęos exterminari iussisset, totas incredibili celeritate percurrit Lundonias; moxq; infinitus indisciplinatorũ populus tam ex ipsa ciuitate, quàm ex illis, quos illuc ex prouinciis plurimis, vnctionis regiæ solemnitas traxerat, armatus accurrit, spirans prædarum & cædis in populum, Dei iudicio cunctis inuisum. Porro ciues Iudæi, quorum multitudo Lundoniis habitare dinoscitur, cum illis qui vndecunque confluxerant, in domos se proprias recepêrunt. Circundantur a [a] feruentibus populis, fortiterq; oppugnantur ab hora nona vsq; ad solis occasum eędem domus. Quę, quoniã propter fabricam firmiorem effringi non poterant, & [b] furentibus machinæ derãt: igne tectis immisso horrendũ citò colluxit incendium, quod & laborantibus Iudęis exitio fuit, & furẽtibus Christianis in nocturno opere lucis adiutorium præbuit. Nec solis Iudæis specialiter in eos accensus ignis nocuit, quia discretionis nescius, nonnullas quoque

[a] *v. c. frementibus.*

[b] *v. c. addit, quia.*

proximas Christianorum ædeis corripuit. Videres repentè clarissima vrbis loca flammis ciuilibus, tanquam hostilibus [a] mirabiliter conflagrare. Iudæi verò vel in propriis torrebantur ędibus, vel egredientes excipiebantur ensibus. Multum sanguinis in breui fusum est. Verum citò satietatem cædium induxit fortius excandescens cupido prædarum, vicitque auaritia crudelitatem. Denique omissis cædibus, expilandis ędibus & diripiendis opibus rabies auara incubuit. At hoc Christianos versa vice Christianis fecit infestos; dũ alius alij, quod fortè rapuerat, inuideret, & prædandi studio ne amicis quidem & [b] sacris impia æmulatrix auaritia parceret. Nuntiantur hæc Regi [c] festiuè in palatio cum omni procerum frequentia conuiuanti; mittitur a latere eius Ranulphus de Glanuilla, regni procurator, vir potens & prudens, cum aliis æquè nobilibus, vt vel flecteret, vel frænaret audaces. At id frustra. In tumultu enim tanto nullus eorum aut vocem auscultauit, aut faciem honorauit. Quin potius quidam indisciplinatiores fremere aduersus eos cœperunt: & vt maturiùs

a v.c. miserabiliter.

b v.c. sociis

c v.c. festiuè.

turiùs recederent, terribiliter denuntiauêrunt. Illis igitur effrȩnatam rabiē consultè declinantibus, tanta licentia quanta & audacia, vsque ad sequentis diei horam secundam desæuiêre prædātes, & tunc sæuiendi magis satietas vel lassitudo, quâm vel ratio, vel reuerentia Principis prædantium sedauit furorem. Hoc eatenus inaudito regiæ ciuitatis euentu, & egregiè inchoato perfidæ gentis exitio, & noua Christianorum contra inimicos crucis Christi fiducia, insignitus est, regni illustrissimi Regis Richardi dies primus, planè non tantùm iuxta regulam, qua iubentur ambigua in melius potiùs, quàm in deterius deriuari; verum etiam iuxta significationem aptissimam Christianæ in diebus eius promotionis præsagus. Quid enim aptius portendit, [a] si quid portendit, quod regię consecrationis eius diem pariter & locum blasphemæ gentis nobilitauit exitium, quod in ipso regni eius exordio, hostes Christianę fidei cœpêrunt iuxta eum cadere & infirmari? Non ergo sic moueat quemquam velvrbis in quadam eius parte incendum, vel insulsus ille feruor indi-

a abest hæc clausula a v. c.

ſciplinatorum; in quo minus præclari euentus bonus fiat piuſque interpres: cum [a] & huiuſmodi ſupernæ moderationis ordini militent, impleatque Omnipotens plerumq; voluntatem ſuam valde bonam, per hominum etiam nequiſſimorum voluntatem, & actionem valde prauam. Sanè Rex nouus, cum eſſet ingentis animi & ferocis, indignatus, & dolens quod in ſuæ coronationis ſolemniis, regnique primordiis ſub eius præſentia talia contigiſſent, æſtuabat, anxius quid nam ſuper his eſſet agendum. Tantam quippe & ſine exemplo Maieſtatis regiæ læſionem diſſimulare, atque inultam dimittere: & Regi nimis indecorum, & regno quoque noxium videbatur: cum tantæ atrocitatis diſſimulatio per impunitatis fiduciam, improborum ad attentanda ſimilia, nutritura foret audaciam. Porro in infinitam reorum multitudinem, cenſuræ regiæ vigorem exercere prorſus erat impoſſibile. Nam præter nobiles cum Rege conuiuantes, quorum tantus erat numerus, vt regij amplitudo palatij anguſta videretur, fere totum ciuitatis populum & fere totas nobilium

[a] v.c. enim

familias, quæ cum ipsis nobilibus ad vnctionis regiæ solemnia venerant, odium Iudæorum, & prædarum illecebra, ad memorati operis patrationem contraxerant. Dissimulari ergo oportuit, quod vindicari non potuit, Deo nimirum ordinante, vt qui diuinæ in perfidos & blasphemos vltionis ministri exstiterant, humano propter hoc iudicio minimè sisterentur. Superni quippe examinis ratio exigebat, vt blasphemi illi, qui tempore superioris Principis supra modum ceruicosi & proterui in Christianos fuerant, [a] vt succesoris eius primordiis humiliarentur. Benedictus verò ille, qui (vt dictum est) lauacrum Christianum coactus acceperat, corde quidem non credens ad iustitiam, sed inani tantum oris confessione aërem verberans, in crastino perductus ad Principem, interrogatus est ab eo an esset Christianus. Qui respõdit se a Christianis baptizari coactum, sed animo semper fuisse Iudæum: & talẽ se malle mori, cum iã non posset viuere, plagis enim pridie acceptis vrgebatur ad mortem. Eiectus ergo a facie Principis, Iudęis est redditus apostata

[a] v. c. in.

Christianus, factusq; filius Gehēnę duplo quàm priùs, post dies paucos defecit, ad hoc tantum Christianus factus, vt apostata moreretur. Princeps autem post cladem, Iudæis pacem sanciuit edicto, qua tamen, vt suo loco narrabitur, non diu sunt fruiti, superno vtique iudicio exigente, blasphemæ gentis superbiam seuerius castigari.

De ordinatione vacantium ecclesiarum post coronationem Regis Richardi.

Cap. II.

IN primis sanè Rex nouus studium habuit, vt quoniam plures in Anglia Cathedrales vacabant ecclesiæ, propriis ad eius instantiam eædem gauderent Presulibus. Richardus ergo Eliensis, thesaurarius Regius sedem accepit Lundoniensem. Godefridus Luciensis cathedram Vvintoniensem. Guillelmus de longo Campo, Cancellarius

Regius Episcopatum Eliensem. Hubertus Eboracensis Decanus, ecclesiam [a] Salesbiriensem. Porrò Gaufrido fratri suo, qui ad Lincolniensem ecclesiam olim electus, annis (vt suo [b] loco dictũ est) plurimis eidem Ecclesiæ ad metenda eius carnalia incubuerat, [c] concessit Rex, Metropolitanam sedem Eboracensem, cum iam vacasset annis fere decem. Cuius Gaufridi electionem talem fuisse cognouimus. Patre defuncto noui Ducis adhuc in Normãnia cõstituti litteræ arte (vt dicitur) quorumdã [d] eiusdem Gaufridi elicitæ ad capitulum Eboracense manârunt, Gaufridum fratrem suum in Archiepiscopum eligi postulantes, atque obsistentibus Regij [e] metus periculum comminantes. Quibus litteris territi atque præstricti Præcentor, & cæteri qui aderant (nam Decanus & alij plures aberant) ad solam futuri Principis gratiam respicientes, memoratũ Gaufridum solemniter elegerunt. Verùm cum idem sumpto diademate regno præsideret paterno, eidẽ electioni succensuit: literisque illis, quibus præstricti fuerant eligentes, tanquam vel non suis vel certè subrepticiis

[a] v. c. Salisburiensem.

[b] l. 2. c. 22. supra.

[c] v. c. interscribit: & inde tandẽ amotus cãcellis regijs vsq; ad patris decessum præfuerat.

[d] v. c. infserit familiarium.

[e] v. c. motus.

derogans, pro necessitate tamen Ierosolymitanæ expeditionis ingentis summæ [a] promissione placatus, tandem assensum præbuit. Qualia verò circa eundem electum postmodum prouenêrunt, suo loco exponetur.

a v. c. prouisione.

De affectu Regis ad Ioannem fratrem eius.

Cap. III.

RÆTEREA circa Ioannẽ fratrẽ suum vterinum Rex proprium egregiè declarauit affectum. Nam præter paternæ in Hybernia adquisitionis plenitudinem, & Comitatum in [b] Normannia Moritanensem, de quibus scilicet paternam donationem ratam habuit: in Regno Anglorum tanta illi adiecit, vt quasi Tetrarcha videretur. Denique Cornubiam, Deuenesiram, Notigamsiram, & Loncastrum, cum adiacente prouincia atque alia plurima de Regio [c] dominio contulit: & nihilominus illi [d] Glouceſtrensis Comitis fi-

b deest in v. c. sed appositè est illic additum vt lector prouinciam nosset.

c v. c. Dominico.

d v. c. Cloucestrensis.

liam propriam, scilicet in quarto gradu consobrinã, cum integritate iuris paterni, quod esse amplissimum noscitur, minus quidẽ legitima, & plus iusto fraterna prouisione despondit. Verum hæc in eius fratrem immoderata atque improuida largitas: multa & grauia mala sequẽti tẽpore peperit, & [a] profusum largitorem profunda pœnitudine castigauit. Indulta enim Ioanni tetrarchia, fecit eum ambire monarchiam: vnde & factus est de cætero fratri infidus, & ad vltimum manifestè infestus: quod nimirum pleniùs exponendi suum in ordine historiæ locum habebit. a v. c. profusis.

Quis successerit Ranulpho de Glanuilla in procuratione regni.

CAP. IIII.

ERAT autem idem adhuc regni procurator, qui fuerat tempore Regis prioris, Ranulphus scilicet de Glãuilla, homo præclaræ prudentiæ. Qui cùm esset grandæuus

& videret a Rege nouitio, multa minùs consultè & prouidè [a] actitari: huius officij onere expediri voluit, vt ad Ierosolymitanam se profectionem, (nam signum Domini sub Rege Henrico susceperat) commodiùs praepararet. Solenniter ergo renuntians officio, minùs legitimos habuit successores. Idem quippe officium Dunelmensi Episcopo, nec obluctanti à Rege commissum est: qui nimirum consultiùs proprio contentus officio, diuini iuris multò decentiùs quàm humani minister exstitisset: cum nemo possit vtrique, prout dignum est, deseruire, atque illud dominicum ad Apostolos; [b] *Non potestis Deo seruire, & mammonae*, maximè successores Apostolorum respiciat. Si enim velit Episcopus, vt caelesti pariter & terreno Regi placeat, ad vtrumque se officium diuidere: certè Rex caelestis, qui sibi vult ex [c] toto corde, tota anima, tota virtute seruiri, ministerium dimidium non approbat, non diligit, nō acceptat. Quid si Episcopus, nec saltem [d] dimidius, quae Dei sunt, & decēt Episcopum, exequatur; sed vices suas indignis, & remissis executoribus cōmittat,

a v.c. actitari.

b Matt. 6.

c Deute. 6. Iosue. 22.

d v.c. dimidium.

vt terreno vel pallatio, vel foro totus ſeruiat? nam nec terreni Principis ratiocinia quiſquam dimidius ſufficienter adminiſtrat. Quamobrem memoratus Pontifex, cum iam eſſet grãdæuus, officio ſeculari ſuſcepto, in Auſtralibus Angliæ partibus, ad publica totus negotia reſidebat.

Quæ fecerit Rex in Anglia antequam transfretaret.

CAP. V.

TVNC idem Rex Anglorum, qui primus potentum, cum Comes adhuc Pictauenſis diceretur, dominicum ſignum acceperat, circa Ieroſolymitanã profectionem ſtudioſiùs ſatagens: inſtante maximè Rege Francorum, vt tẽpore congruo iter ſimul arriperent: & moram, quam interpoſuerat, apparatu propenſiore purgarẽt, ſumptus idoneos modis cœpit omnibus præparare. Neque enim theſauros patrios, & quæcun-

que pater ſpecialiter ad illam profectionem congeſſerat, ſufficere iudicauit: ſed ſuam quoque induſtriam & operam, in hoc ipſo expendens, citra patris, vel in hoc conſiſtere gloriam duxit ingloriū. Euocauit igitur mandatis vrgentibus Regem Scottorum inueterata laborantem triſtitia, pro Caſtellis, bellico, (vt ſuperiùs dictum eſt) ſibi caſu ablatis, ſcilicet Rokesburch & Berevvyck. Nam tertium, quod dicitur Caſtellum puellarum, ſub Rege Henrico receperat: cum coniugem eius voluntate & conſilio de partibus acciperet Tranſmarinis. Veniens itaque ad Regem Anglorum: pactus eſt ei decem milia marcas argenti, pro reſignatione Caſtellorū: remeāſque ad propria, eandē à ſubditis, [a] eminentia Regiæ poteſtatis, ſummam corraſit: qua Regi Anglorum ſoluta, cum multa lætitia Caſtella recepit. Dunelmenſem quoque Epiſcopum, quem pecunioſum eſſe credebat, Rex nouus aſtutè pellexit: vt emeret a ſe proprij Epiſcopatus prouinciam, eſſetque eiuſdem prouinciæ Epiſcopus ſimul & Comes, annexo Epiſcopatui Comitatu. Quod & factum eſt, quam excogitato

[a] *v.c. imminentia.*

ſtu Principis, vt Pecunias Epiſcopi
ɔlleret, tam immoderato ambitu grã-
æui Epiſcopi Epiſcopatu, qui opulen-
ſſimus noſcitur, illa ætate non con-
nti, nec reputantis illud propheti-
ım: immo per [a] prophetam Domini- a *Eſai* 5.
ım, [b] *Veqai coniungitis domum ad do-* b *perperam antea Ne.*
um: & agrum agro copulatis: vt Comi-
.tum ad Epiſcopatum coniungeret,
uodvtique maius non eſt, curaret. De-
it ergo Regi pro emendo Comitatu,
uicquid pro Ieroſolymitanæ profe-
:ionis apparatu congeſſerat: & quic-
uid inſuper corradere poterat de Epi-
opatu. Et ipſe quidem de huiuſmodi
ıercimonio glorians [c] iocabatur. Rex c *v. c. iucũdabatur.*
erò facetias inde conficiens ita ioca-
atur. De [d] vetuſto Epiſcopo nouitiũ d *v. c. honeſto.*
:omitem mirus ego artifex feci. Cum
ıtem idem Epiſcopus hoc modo ſe nu-
aſſet pecuniis, quas ſacrę propter Chri-
um peregrinationi deuouerat, illud
uoque conſequenter ſtuduit irritare,
uod in ſolẽni crucis ſuſceptione Om-
ipotenti vouerat Domino. Cumque
ɔud Romanum Pontificem [e] dice- e *v. c. per nuntios antehac erat aduerbium non.*
:t: Comitatum emi, & ideo Ieroſoly-
ıam proficiſci non poſſum, rogo te, me

habe exuſatũ, quod quidem verè dixiſſet, ſed potius fatiſcentem cauſaretur ætatem, ſeque tam laborioſæ peregrinationi minus ſufficere allegaret, [a] quippe conſcientię relictus, illico ſignum ſacrum ſolemni deuotione ſuſceptum irreuerenter & infirmiter abiecit, & inuentæ apud Regem pretioſæ Margaritæ, pro qua tanta dederat, poſſidendæ incubuit; quæ tamen vti nunc cernere eſt, non ſolida, ſed pro rerum & temporum mutatione, breuis & perfunctoria poſſeſſio fuit. Sanè Rex eadem arte, qua huius Epiſopi ſacxulos exhauſit, alios quoque plures pellegit, vt effuſis pecuniis certatim dignitates ſiue libertates quaſlibet, vel publica officia, vel ipſa etiam prædia regia compararẽt. Diſtrahebat itaque propria maturè profecturus, tanquam animum redeundi non habens. Cũque ab amicis propter hoc familiari auſu increparetur, reſpondiſſe fertur: Lundonias quoque venderem, ſi emptorẽ idoneum [b] inueniſſem. Denique in hac diſtractione [c] deſipere videbatur: eoque procliuiùs emebant plurimi, quò nunquam repatriaturus credebatur. Præmaturo namque, & im-

[a] *v.c. propriæ, & quidẽ correctiùs.*

[b] *v.c. inuenirem.*

[c] *v.c. decipere.*

ıoderato vſu armorum, quibus ab in-
reſſu adoleſcentiæ plus iuſto indulſe-
at,ita iam fractus & languidus diceba-
ur,vt Orientalis labore expeditionis,
:itò abſumendus videretur. Alij verò
licebant eum quartano incommodo,
quo diu laborauerat, ita corruptum &
tabidum: vt diu non poſſet in illo, ma-
ximè tã grandi labore ſubſiſtere. Huius
rei argumentum eſſe indecentem quan-
dam,quæ in eo apparebat, cum pallore
faciei membrorum corpulentiam. Aie-
bant etiam quidam, quod pluſquam
centum in corpore haberet vſturas pro
euaporanda corruptione humorũ. Ta-
les de Rege per aures, & fere per ora
omnium volitabant rumores: quibus
vtique fidem dabant indiſcretæ atque
immoderatæ eius vel donationes, vel
diſtractiones. & credebatur, tanquam
citò ſe finiendum intelligens, minus de
regno curare,quod ita vel ſcinderet,vel
diſſiparet. Verum quàm ſubtili hęc aſtu,
vel fecerit, vel finxerit,vt omnium qui
pecunioſi videbantur ſacculos exhau-
riret: poſtea claruit. Menſibus autem
aliquot in Anglia demoratus,regni ad-
miniſtratione Cancellario ſuo,Epiſco-

po ſcilicet Elienſi relicta, ante Dominici natalis ſolemnia in Normanniam transfretauit. Succenſebāt. ferè omnes, quod Rex nobilis peregre profecturus in regiones longinquas, minùs ſolemniter regnum proprium reliquerit: & remiſsiorem, quàm oportuit eius curã, cum egrederetur, habuerit, & quod homini peregrino obſcuri nominis, & minùs probatæ vel fidei induſtriæ abſque conſilio, & voluntate Optimatum, rerum ſummam crediderit. Vtrùm verò rectè, an ſecùs in his Regiæ fuerit ordinationi derogatum: ſequentis eſt temtoris euentibus declaratum.

De quodam prodigio, quod eo tempore in aëre viſum eſt.

CAP. VI.

NEc ſilentio prætereundum eſt, ſtupendum nimis terribiléque prodigium: quod circa hæc tempora in Anglia viſum eſt a multis, qui vſque nunc ſunt teſtes eius ad eos qui non vidêrunt. Eſt ſuper ſtratam pu.

blicam, qua Lundonias pergitur, vicus haud ignobilis [a] Dunstapela nuncupatus: ibi dum fortè quidam hora post [b] meridiana in cælũ suspicerent, vidêrunt in sublimitate sereni aëris formam vexilli Dominici lacteo candore conspicuam, & coniunctam ei formam hominis crucifixi, qualis in ecclesia ad memoriam Dominicæ passionis, & deuotionem fidelium pingitur. Stabãt autẽ stupefacti, [c] genibus fixis rem mirabilem intuentes. Quorum stuporem & erectos in cælum vultus, plurimi strata publica gradientes mirati: ipsi quoque suscipere, & visa rei nouitate pariter stupere cœpêrunt. Cum ergo terribilis hęc species [d] diutiuscule appareret, & curiosè intuentium vultus animosque suspenderet: visa est forma crucis ab eo, qui affixus videbatur recedere, vt medium aëris spatium inter vtrũque moraretur, & paulo post res stupenda disparuit: sed caussa stuporis sublata effectus remansit. Denique late vulgatũ est verbũ illud, reique prodigiosæ, rumor, & stupor pariter cõcurrêrunt. Interpretetur quisque vt voluerit signum mirabile, cuius vtique didici simplex nar-

a v.c. Cunstapla.
b v.c. Meridiana.
c v.c. fixis rem miserabilem oculis.
d v.c. diuscule.

a v. c. præsagij. ratorelle, non etiam ª præsagus interpres. Quid enim diuinitas eo significare voluerit nescio.

Quid actum sit contra insolentiam Iudæorum apud Linnam.

CAP. VII.

DVM igitur (vt supra dictum est) illustris Rex Anglorum Richardus regno, vt volebat, disposito in Normãniam transfretasset, solemne cum Rege Francorum colloquium habuit: vbi ambo inter se mutuæ societatis iura firmantes, & Germanam alterutrum compromittentes charitatem: Orientali se expeditioni cum viris nobilibus, qui signũ Domini acceperant, fortiùs astrinxêrunt, & tempus profectionis æstatem proximam statuêrunt. Quibus solemniter actis, vterque se princeps pro sua negotij magnitudine præparabat. Sanè dum hæc in Galliis agerentur: Christianorum aduersus Iudæos in Anglia, Zelus Lũdoniis (vt dictum est paulò antè accensus

accensus vehementer excanduit; non quidem syncerè, id est causa fidei tantùm, sed eorum vel æmulando felicitatem, vel in hiando Fortunis. Arbitrabantur audaces & cupidi obsequium se præstare Deo, dum spoliarent, vel perderēt homines Christo rebelles: & agebant sine vllo vel minimo conscientiæ scrupulo, hilari furore propriæ cupiditatis negotium: Dei quidem iustitia talia minimè approbante, sed decenter ordinante: vt hoc modo gentis perfidæ coerceret insolentiam, & linguas frænaret blasphemas. Apud vrbem commeatu, & commerciis nobilem, [a] quæ Linna dicitur, vbi eiusdem gentis plurimi habitant, & sua multitudine, & opum magnitudine, & tuitione regia feroces: primus (vt accepimus) aduersus eos motus, est factus occasione huiusmodi. Cū fortè quidam [b] ex eorum superstitione ad Christianam fidem esset conuersus: eius tanquam desertoris & præuaricatoris sanguinem sitientes, quærebant opportunitatem malitiæ consummandæ, raptisque quodā die armis aggressi sunt transeuntem: porro ille in Ecclesiā proximam se recepit. Nec quieuêre sæ-

a ad Isidis ripas.

b Ex Iudæo Christianus a Iudæis quæritur ad necē

uientes, sed peruicaci furore, & impetu eandem Ecclesiam oppugnare cœperunt, vt effractis foribus profugum ad pœnam extraherent. Ingens eorum, qui erāt in Ecclesia, clamor attollitur. Christianum sonoris vocibus auxilium flagitatur. Clamor & fama Christianum populum accendunt: qui cominus erat, ad clamorem: & qui eminus, ad famam armati accurrunt. Et loci quidem incolæ propter metū regium remissiùs agebant: porro peregrini iuuenes, quorum illuc multitudo negotiandi gratia venerat, superbos belligerantes fortiùs impetebant. Illi verò dimissa oppugnatione ecclesiæ, cum Christianorum impetum ferre non possent: fugam inierunt. Cæsis in fuga nonnullis, domus eorum expugnatæ, atque expilatæ a Christianis, flammis tandem vltricibus conflagrarunt: & eorundem plurimi hostilem, vel ignem, vel gladium cruentarunt. Sequente die superueniēs quidam Iudæus insignis medicus, & artis & modestiæ suæ gratia, Christianis quoque familiaris atque honorabilis fuerat: cædem suorum paulò immoderatiùs deplorauit, & quasi vltionē pro-

phetans, ſpirantem adhuc furorem inſtigauit. Quem mox Chriſtiani correptum, vltimam ibidem Iudaicæ veſaniȩ victimam fecerunt. Peregrini iuuenes præda onuſti repetitis nauibus, ne quã fortè a miniſtris regiis ſuſtinerent quæſtionem, celeriter abierunt. Loci verò incolȩ, cum propter hoc diſcuterentur a regiis, in peregrinos, qui iam abiȩrant, factum refuderunt.

Quid actum ſit contra Iudæos apud Stanfordiam, & de ſuperſtitioni popule.

CAP. VIII.

POST hæc apud [a] Stanfordiam noui aduerſus Iudæos [b] turbaminis motus ſurrexit. Cum enim ibidem quadrageſimali tempore ſolemnes nundinȩ agerentur: iuuenum, qui ſignum dominicum Ieroſolymam profecturi ſuſceperant, ex diuerſis prouinciis multitudo ſuperuenit, indignans quod inimici crucis Chriſti ibidẽ habitantes, tam multa poſſiderent, cum ipſi ad tanti itineris ſũptus minùs haberẽt,

a *v.c. Stãforthiam.*
b *v c. turbinis,*

& ab eis tanquam iniustis possessoribus extorquendum duxêrunt, quod susceptæ peregrinationis necessariis vsibus applicarent. Arbitrantes itaque obsequium Deo se præstare, si hostes [a] impeterent, quorum bonis inhiabant: audacter irruêrunt in eos, nemine, vel ex loci incolis, vel ex his qui ad nundinas venerant; tantis se ausibus opponente, nonnullis vero cooperãtibus. Cæsi sunt aliquot ex Iudæis, cæteri vero intra Castellum recepti ægre euasêrunt. Expilatæ sunt domus eorum, & magna vis pecuniæ capta. Prædones cum sui operis emolumento abiêrunt: nullúsque eorũ propter hoc studio disciplinæ publicæ sustinuit quæstionem. Quorum vnus, Ioannes nomine, audacissimus iuuenis Hamtonam diuertens: partem pecuniæ suæ deposuit apud quendam, a quo etiã eiusdem pecuniæ ambitu, occultè necatus est, corpusque eius per noctem extra vrbem proiectum. Quo inuento, & a quibusdam fortè agnito, clandestinam inhiit fugã auarus homicida. Mox somniantibus vetulis atque apparentibus ibidem fallacium signorum præstigiis: martyris illi meritum & gloriam simpli-

a v. c. *inferit eius.*

ces tribuêrunt, ſepulchrum eius ſolemnibus excubiis honorantes. Famā excitum vulgum inſipiens, primò ex locis finitimis, [a] de hinc etiam ex diuerſis prouinciis curioſa deuotione confluebat, nulluſque noui martyris cupiens vel intueri miracula, vel promereri ſuffragia: ad ſepulchrum eius vacuus veniebat. Ridebatur quidem hoc a prudentibus, ſed tamen erat gratum Clericis, ex eadem ſuperſtitione prouenientium gratia commodorum. Res defertur ad Epiſcopum eximiæ virtutis virū: qui accedens ad locum in ſpiritu fortitudinis: [b] concinnata ſtudio ſimpliciū & cupidorum, falſi martyris inſignia prophanauit, & ſuperſtitioſam mortui hominis venerationem Pontificali auctoritate, ſub anathematis interpoſitione inhibuit. Sic pia & efficaci opera boni paſtoris tota illa extincta eſt, atque euanuit operatio ſpiritus illuſoris.

a abeſt. in. v.c.

b c. v. continuata.

Quæ acta sunt contra Iudæos Lincolniæ & Eboraci.

CAP. IX.

LINCOLNIENSES verò audientes qualia circa Iudęos agerentur: occasionem nacti, & animati exemplis, aliquid audendum duxerunt, & conglobati in cohabitantes Iudæos motu subito exarsêrũt. Porro illi agnito suorum locis diuersis, vel pauore, vel exitio cautiores effecti, paucis discrimen expertis in munitionem regiam cum pecuniis mature successerunt. Itaque nõ multa re acta, sed multa per officiales regios quæstione subsecuta: inanis ille motus cito quieuit. Verũ Eboracensibus non metus ferocissimi Principis, non vigor legum, non ratio, non humanitas obstitit: quo minus cohabitantium perfidorum generali exitio furorem proprium saturarent: atque in sua ciuitate totum illud genus abraderent, quod nimirum quia valde memorabile est, pleniori ad posteros

[a] oportuit relatu transmitti. Eboracensium igitur Iudæorum (vt [b] supra dictum est) primi fuere, Benedictus & Ioceus homines locupletissimi, & latè fœnerantes. Ædificauerant [c] autē in medio ciuitatis profusissimis sumptib. domos amplissimas, regalibus cōferendas palatiis: ibique tanquam duo suę gentis Principes, & Christianorum tyrāni habitabāt, cultu fastuque pæne regio procedentes, & duram in eos, quos vsuris oppresserant, tyrannidem exercentes. Qui cum essent Lundoniis in solemnitate vnctionis regiæ: Benedictus (vt supra memoratū est) infelicissimum Dei iudicio sortitus exitum maledictus apparuit. Ioceus vero egregie ad tempus subductus discrimini: Eboracum rediit. Et quoniam Princeps post turbinem Lundoniensem pro pace Iudæorum legem posuerat: cum cæteris per Angliā Iudæis iuxta morem pristinum fiducialiter agebat. [d] Rex verò postmodum, cum esset in partibus transmarinis constitutus: coniurarunt aduersus Iudæos Eboracenses, prouinciales plurimi: eorum, cum ipsi egerent, non ferentes opulentiam, & sine vllo Christianæ

a v.c. oportet.
b sup. c. 1.
c v.c. antè.
d v.c. Rege verò postmodum in partibus transmarinis constituto.

conscientiæ scrupulo perfidum sanguinem, prædarum cupidine sitientes. His auctores ad audendum fuêre quidam nobiliores impiis fæneratoribus in multam summam debitores; quorum nonnulli cum pro accepta pecunia prædia illis propria apposuissent, grandi inopia premebantur: quidam verò cautionibus propriis obligati ad satisfaciendum regiis fæneratoribus a fisci exactoribus vrgebantur. Quidam etiam ex illis, qui signum dominicum acceperant, iamque in procinctu Ierosolymitanæ profectionis erant, tantò faciliùs impelli potuêre, vt ex præda hostium Domini, suscepti pro Domino itineris sumptus iuuarent, quantò minùs propter hoc quæstionem aliquam arrepto iam itinere formidarent. Cumque vrbis pars non modica nocte intempesta, vel fortuito, vel potius (vt creditur) a coniuratis immisso conflagrauit incēdio, scilicet vt occupatis circa ædes proprias, propter ignis periculum, ciuibus, impedimentum non esset prædantibus: arma coniuratorum manus domum dicti Benedicti Lundoniis (vt suprà memoratum est) infeliciter

mortui,in quavxor eius & filij cum aliis pluribus habitabant, vi magna, & ferramentis ad hoc præparatis irrupit: cæsisque omnibus, qui in ea erant, ignem quoque tectis immisit. Et dum morosè vireis incendium sumeret: corrasis opibus ardentem domum reliquere, & in suum, tenebrarum beneficio, secretum onusti se recepêre prædones. Quo casu consternati Iudæi, & maximè clarior cæteris Ioceus: arcis regiæ custode exorato & conniuente, in eandem pecuniarum suarum ingentia pondera tanquã gazas regias conuexêre, & vigilantiorem de cætero suimet cautelam habuêre. Post dies verò aliquot nocturni illi prædones, cum maiori fiducia atque ferocia redeunt, & aggregatis sibi plurimis domum Iocei constructionis magnitudine, & firmitate arces non ignobiles ęmulantem, fortiter oppugnantes tandem captam expilatamque incendunt, cunctis quos in ea finister casus offenderat, flamma ferroue absumptis. Ioceus autem paulo ante hoc malum caute præsagiens: cum vxore & filiis in arcem [a] migrauit. Similiter & cæteri Iudæi, paucis ad victimam foris remanentibus

[a] v c migrauerat.

nentibus. Prædonibus autem cum tanti ausus emolumento dilapsis: facto mane vulgus promiscuum irruit diripuitque in diuersis speciebus, & multiplici supellectile prædonum ignisque reliquias. Tunc demum, qui Iudæos prius inuisos habuerant, cum coniuratis [a] multo publici vigoris respectu habito manifestè, & profusa licentia in eos debacchari cœpêrunt, nec eorum substantiis iam contenti, cunctis extra arcem inuentis, aut sacri Baptismatis, aut extremi discriminis optionem dedêrunt. Denique Baptizati nonnulli fictè se, vt mortem euaderent, Christianis aggregarunt: sine misericordia verò trucidati sunt, qui sacramentum vitæ, vel fictè recipere detractarunt. Dum hæc agerentur: multitudo, quæ in arcem confugerat, in tuto agere videbatur. Porro arcis præpositus ad quoddam fortè negotium egressus; cum regredi vellet, a multitudine intus excubante, incerta iam cui se crederet, non est admissus: ne fortè & eius circa se fides nutaret, & corruptus quos tuēdos susceperat, hostibus exponeret. Ille verò prouinciæ Præsidem,

[a] v.c. nullo & quidem emendatiùs

qui fortè tunc ob regia negotia,cũ frequentia prouincialium aderat [a] statim adiit,commissæ sibi arcis a Iudæis fraudatum se custodia cõquerens. Indignatus Præses contra Iudæos fremuit, illis maximè, qui coniurationis auctores exstiterant, eum inflammantibus, & meticulosam illam miserorum cautelã, superbam esse turris regiæ occupationem, atque in Domini Regis iniuriam, hoc ipsum redundare allegantibus. Cumque multi homines perfidos modis omnibus impetendos, arcemque illis regiam extorquendam decernerẽt, iussit Præses conuocari populum, arcẽque oppugnari. Excurrit irreuocabile verbum, plebis Christianæ Zelus accenditur, immensæ armatorum tam ex vrbe, quàm ex prouincia circa arcem glomerantur catervę. Tum Præses iussionis pœnitentia stimulatus, frustráq; conatus reuocare sententiam, arcis oppugnationem voluit inhibere: sed accensos semel animos, quo minus [b] persequerẽtur incœptum, nullo rationis vel auctoritatis põdere valuit cohibere. Sanè vrbis nobilitas, & ciues grauiores, [c] metus regij periculum formidantes,

a v. c. confestim.

b v. c prosequerentur.

c v. c. motus

tantam væcordiam cautè declinarunt. Porro omne genus opificum, atque vniuersa iuuentus vrbana, cum plurima prouincialium turba, & militaribus viris nō paucis, cum tanta alacritate aderat, instabatque cruento negotio, tanquam singuli proprium, maximumque compendium quærerent. Clerici quoque plures non deerant, inter quos etiā quidam eremita, cæteris feruentior videbatur. Par omneis Zelus accenderat, arbitrantes grande se obsequium præstare Deo: si gentem Christo rebellem [a] abraderent: dum ad illud Dauidicū, immo Dominicum, quod vtrique in persona saluatoris dicitur, cæcato animo caligarent. [b] *Deus ostendit mihi super inimicos meos, ne occidas eos, nequando obliuiscantur populi mei.* Quippe eadē Christianę vtilitatis ratione perfidus Iudęus Domini Christi crucifixor inter Christianos viuere sinitur, qua & forma crucis Dominicæ in Christi ecclesia pingitur, ad continuandam scilicet cunctis fidelibus saluberrimam Dominicæ passionis memoriam, cum tamen in Iudęo impiam execremur actionem, in sacra vero forma illa diuinam deuotione de-

[a] *v.c. obraderent.*

[b] *Psal. 58.*

Sic D. Bernard. epist. 322. & 323 & Genebr. in hunc locum Dauidis, & Chron. l. 4. pag. 618.

bita venceremur dignationem. Itaque Iudæi inter Christianos debent quidem pro vtilitate nostra viuere, sed pro sua iniquitate seruire. Porro Iudęi in Anglia sub Rege Henrico secundo consistentes ordine prępostero super Christianos felices, & incliti fuerant, & ex multa felicitate impudétius tumēdo cótra Christum plurima Christianis grauamina irrogarant: propterea diebus noui Principis vitę, quam de Christi habebant clementia: [a] eius iudicio periculum pertulêrunt, cuius tamen iudicij ordine pulcherrimo nequaquam excusantur, qui motu incondito cladem illis intulérunt.

a v. c. praeponit iusto.

De exitio Iudæorum apud Eboracum.

Cap. X.

IGITVR Iudęi obsidebantur in turri regia; deeratq; obsessis sufficiens escarum apparatus, sola proculdubio inedia maturè expugnandis, etiam si nemo foris vrgeret. Sed nec sufficiē-

tem, siue pro sui tutela, siue ad hosteis propulsandos armaturā habebāt: quos nimirū imminentes saxis tantummodo interiori muro detractis arcebāt: oppugnatur turris fortiter per dies aliquot, & tandem paratæ admouentur machinę. Vrgebat [a] opus furens tum prę multis aliis memoratus ille, ex canonico Præmonstratensi, Heremita; qui fama excitus nuper in vrbē venerat, arcemq; oppugnantibus in veste alba [b] seclusus aderat, hosteis Christi proterendos, sępius cum clamore valido repetens, & [c] suæ quoq; cooperationis exēplo bellatores accēdens. Dicitur autem, quod diebus obsidionis processurus ad opus cruentum, hostiam incruentam (erat enim sacerdos) mane immolauerit; in tantum sibi cæcata mente persuaserat, quòd aliis persuadere nitebatur, religiosum scilicet esse negotiū, quod agebatur. Cumq; admouerentur machinę, feruenti animo cooperabatur pro viribus. Vnde factū, est, vt incautiùs appropinquans muro, saxum grande desuper veniens non caueret. Deniq; conquassatus procubuit, & sublatus continuò expirauit. Declaratumque est, quod ra-

a v.c. funestum.

b v.c. sedulus.

c v.c. suo.

ione, vel ordinis, maior in eo petulanis facti reatus exstiterit, quem solum ex nostris ibidem infeliciter occumbere contigit. Admotis itaque machinis certa erat turris expugnatio; nec iam erat ambiguum horam obsessis imminere fatalem. Nocte verò sequenti quieuêre oppugnantes, vicinæ victoriæ certitudine hilares. Porro Iudęi sola iam desperatione fortes & rigidi, requiem minime habuere, tractantes inter se, quid in tali articulo esset agendum. Erat autem ibi senior quidam, iuxta litteram, quæ occidit, famosissimus legis doctor, qui ad docendos Iudæos Anglicanos (vt dicitur) ex partibus venerat transmarinis. Hic erat honorabilis omnibus, & tanquam vni ex prophetis obtemperabatur ei ab omnibus. Cum ergo ab eo consilium pro tempore quæreretur, respondit: Deus, cui dici non debet, cur ita facis: iubet nos pro lege sua mori modò. Et ecce mors nostra in ianuis est, sicut videtis: nisi fortè (quod absit) pro breuitate vitæ huius sacram legem deserendam putetis, atque eligatis, quod bonis & virilibus animis omni morte est durius:

de misericordia scilicet impiorum hostium, cum summo dedecore apostatice viuere. Cum ergo mortem gloriosam vitę turpissimę præponere debeamus: hōnestissimum planè atque [a] facillimū mortis genus eligendum est. Nam si inciderimus in manus hostiles, pro eorū arbitrio, cum ludibrio moriemur. [b] Itaque vitam quam nobis creator dedit, cum eam ipse iam repetat, propriis illi manibus, sponte & deuote reddamus, nec ad reddendum quod repetit, ministerium crudelitatis exspectemus hostilis. Hoc enim multi nostrorum in diuersis tribulationibus laudabiliter fecisse noscuntur, formam nobis decentissimę electionis pręstruentes. Hæc cum dixisset, exitiale consilium amplexi sunt plurimi: quibusdam verò durus visus est hic sermo. Tunc senior, quibus, inquit, consilium tam bonum piumque non placet, sedeant seorsum, ab hoc sancto pręcisi collegio: nobis enim prę charitate legis paternæ vita hæc temporalis iam viluit. Secessērunt igitur plurimi, hostium potius clementiam experiri, quàm hoc modo interire cū sociis eligentes. Mox ad arbitrium insanissimi

a corrupte antea, facilisimum.

b crudele doctoris Hebræi consilium.

ſaniſſimi ſenioris, ne ſuis opibus hoſtes ditarentur, veſteis pretioſas in conſpectu omnium ignis abſumpſit, vaſa verò concupiſcibilia, & cætera, quæ poterāt perignem tranſire, artificioſa inuidia pudēda repoſitione damnauit. Quibus ictis & igne tectis immiſſo, qui in ſolidiori materia, dum res horrenda fieret, moroſè nutriretur, eorum quoque, qui ab eis vitæ amore ſeceſſerant, vitā iuxta correpturus, iugulos ad victimam præparabant. Dictante verò inueterato ilo [a] diem malorum, vt viri quibus cōſtantior eſſet animus, propriis vxoribus atque pignoribus vitam adimerent: famoſiſſimus ille Ioceus, Annę vxori chariſſimæ, cultro [b] guttur incidit, & propriis quoq; filiis non pepercit. Cumq; hoc & ab aliis viris factum eſſet: infeliciſſimus ſenior Ioceum eo quod honorabilior eſſet cæteris, iugulauit. Abſumptis mox omnibus vna cum magiſtro erroris, immiſſo (vt dictum eſt) a moriuris igne interiora turris ardere cœpêrunt. Qui verò vitam elegerant: incendio a ſuis, vt & ipſi vel inuiti commorerentur, concinnato, prout poterant reſtebant, quędam ſcilicet ſibi turris de-

a v c. di. tū reſpexit enim auctor ad illud Daniel 13. inueterate dierum malorum.

b v. e. inſerit praecepto.

fendentes extrema, in quibus minimè vrerentur. Stupendus planè irrationalis ille rationalium in semeptipsos furor. Verùm qui Iosephi de Iudaico bello [a] legit historiam, satis intelligit ab antiqua Iudæorum superstitione, cum fortè tristior casus incumberet, illam nostri temporis manasse vesaniam. Mane autē facto cum populus frequens ad expugnandā arcem concurreret: miseræ illę Iudæorum reliquię stantes ad propugnacula nocturnam suorum cladē voce lachrymabili declarunt, & ad oculatam tanti piaculi fidem extincta cadauera muro deuoluentes, talia proclamarunt. *En corpora infelicium, qui mortem sibi furore [b] nefario conciuerunt: & vt nos idem facere detrectanteis, Christianique potius clementiam experiri volenteis, viuos incenderent, ignem interioribus turris huius morientes immiserunt. Sed seruauit nos Deus, & fratrum nostrorum vesania, & ab ignis periculo, vt a vobis vlteriùs in religione minime discrepemus. Vexatione enim dante intellectum Christianam cognoscimùs veritatem, & requirimus charitatem, parati, quod a nobis soletis exigere, sacro Baptismate ablui: & pristinis ritibus abdicatis, ecclesiæ Christi*

a præcipuè c.6. & 7.

b corruptè antea, nefariam.

vniri. Suscipite fratres ex hostibus, vt vna vobiscum in Christi fide & pace viuamus. Talia illis lachrymose loquentibus: nostrorum plurimi, & extinctorum veniam, cum ingenti stupore horrebāt, & cladis reliquorum miserabantur. At coniuratorum Principes, e quibus erat quidam Richardus, vero agnomine Mala bestia, homo audacissimus: nulla super miseris illis misericordia mouebantur. Mitia tamen cum eis in dolo loquentes, & speratam gratiam sub dei testificatione pollicentes, vt egredi minimè vererentur: mox vt egressi sunt, hostiliter comprehensos, & Baptismum Christi constanter postulantes, lanistæ crudelissimi peremêrunt. Et de his quidem, quos ita plusquam belluina illa confecit immanitas, incunctanter dixerim, quia si in petitione sacri Baptismatis fictio defuit: eos nequaquam effectu fraudatos sanguis proprius baptizauit. Siue autem fictè, siue non fictè, sacrum petierunt lauacrum: inexcusabilis est execranda illa crudelitas lanistarum. Quorum procul dubio primum scelus est, quod ordinatam potestatem non habentes:

Iudæos serio petentes baptismum proprius sanguis baptizauit.

humanũ (quasi aquam) sanguinẽ effundere præsumpsêrunt: secundum quòd liuore magis malitiæ quàm Zelo iustitię sęuierunt: tertium, quod Christianam gratiã petentibus inuiderunt: quartum, quod miseros vt egrederentur ad victimam mentiendo fefellerunt. Horrenda planè & fœda tunc rerum erat facies in vrbe, & circa arcem passim iacentibus tot miserorum cadaueribus inhumatis. Cæde verò completa, coniurati continuò Cathedralem ecclesiam adeuntes, monumenta debitorum, quibus Christiani premebantur, a Iudæis fœneratoribus regiis ibidem reposita, ab exterritis custodibus violenta instãtia resignari fecêrunt, & tã pro sua, quàm prò aliorum multorum liberatione eadem profanę auaritiæ instrumenta, in medio ecclesię flãmis solemnibus absumpserunt. Quibus actis, illi ex coniuratis, qui signum Domini acceperant, ante omnẽ quæstionem, iter propositum arripuêrunt: cæteri verò in prouincia, sub quęstionis formidine remansêrunt. Sanè tempore Dominicæ passionis, pridie scilicet ante Dominicam Palmarum, talia Eboraci contigêrunt.

De ira Regis in interfectores Iudæorum.

Cap. XI.

Res [a] Eboraci acta maturè trans mare defertur ad Principem: qui Iudæis post motum Lunlonienſem, pacem & ſecuritatem in regno ſuo lege ſanciuerat. Indignatur & fremit, tum pro læſione Regiæ maieſtatis, tum pro tam magna fiſci iactura. Fiſco enim competit, quidquid Iudæi, quos fœneratores conſtat eſſe regios, in bonis habere videntur. Mox dato mandato ad Elienſem Epiſcopum, Cancellarium ſcilicet Regium, & regni præpoſitum, vt tanti auſus patratio condigna plecteretur vindicta: idem Epiſcopus homo ferocis animi & gloriæ cupidus, circa Dominicæ Aſcenſionis ſolemnia [b] Eboracum ciuitatem cum exercitu adiit, & fortiſſimam ciuibus intulit quæſtionem. Porro principales & famoſi rerum geſtarum auctores relictis omnibus quæ habebant in

[a] v.c. Eboraca.

[b] v.c. Eboracam.

prouincia, a facie eius transfugerunt in Scotiam. Ciuibus verò constanter proclamantibus, ea, de quibus inuidiam sustinebant, suo neque voto, neque consilio, vel opere accidisse, neq; per suam mediocritatem effrænatum indisciplinatæ multitudinis impetum impediri potuisse: tandem Cancellarius multa pecuniaria singulis iuxta modum fortunarum imposita: satisfactionem, ne seueriùs plecterentur, accepit. Vulgus autem promiscuum & infinitum, cuius Zelus inconditus dirum illud maximè patrarat negotium: in iudicium vocari, aut discuti minimè potuit. Itaque Cancellarius amoto illo, qui prouinciæ administrationem habuerat, cum non posset efficaciùs de iure mandatum exequi regium: abiit incruentus, nec vsque ad hunc diem, pro illo Iudæorum exitio aliquis supplicio est addictus.

Quomodo Reges venērunt in Siciliam, & quomodo Rex Anglorum expugnauit Messanam.

Cap. XII.

SEQVENTI æstate anno a partu Virginis M. C. nonagesimo, illustres Franco- 1190. rum & Anglorum Reges iter Ierosolymitanæ profectionis ingressi, cum apparatu congruo, & exercitu copioso conuenērunt Massiliam; factaque ibidem mora necessaria, Rex quidē Francorum autumnali tempore, prior cum suis copiis secundis flatibus in Siciliam nauigauit; Rex verò Anglorum post discessum Regis Francorum, diebus aliquot Massiliæ demoratus; tandem classe soluta, cum parente sibi exercitu mari se credidit, flabrisque arridentibus in insulam eandem deuenit. Verùm qui prior aduenerat, Messanam vrbem clarissimam, cum gaudio exceptus a ciuibus,

ad hiemandum elegit. Sequens verò, expositis copiis propter eiusdem vrbis amplitudinem,& multimodam opportunitatem ,ipse quoque ibidem socialiter hiemare voluit. Cumque huius rei gratia quosdam ex suis præmisisset: ciues vnius ad se Regis ingressu contenti, & duorum regum magnorum grauari hospitio renuentes , præmissos a superueniente, paucis eorum in tumultu extinctis, cum contumelia vrbe extrusérunt. Motus super hoc Rex Anglorum, a Messanensibus, vtrum de illata iniuria satisfacere dignarentur, duxit quærendum. Illis verò, tam propriarum conscientia virium, quàm insignium fiducia hospitum superbè detrectātibus satisfactionem , accensus est Princeps ferocissimus ad vltionem. Itaque armari copias, vrbemque oppugnari præcepit. Cumq; in hoc opere suos non tantùm vrgeret imperio, verumetiam animaret exemplo; vrbem aliquamdiu a ciuibus simul & a Francis fortiter defensam tādem potēter irrupit. Quam paucis suorum amissis victor ingressus, decentem tamen in vltione modū tenuit, & motū animi, triumphalis gloriæ voluptate

nolliuit. Ciuium ergo vel sera satisfa-
ctione, & coacta deuotione placatus;
frænauit impetum, & minas remisit.
Moxque pro reuerentia Regis Franco-
rum vrbe egressus: eiusdem illi, & suis li-
benter cessit hospitium: ipse verò mu-
nitione extra vrbem constructa castris-
que dispositis, ibidem cum suis copiis
in omnium rerum copia hiemauit. Por-
rò Rex Francorum vrbis hospitæ irru-
tionem ad suam trahens iniuriam, &
pro nihilo ducens indulti hospitij gra-
tiam: implacabilem contra Regem An-
glorum concepit, totisque imbibit me-
dullis rancorem: qui nimirum occulta-
tus pro tempore, erupit suo tempore,
paruitque orbi terrarum, vt suo loco
narrabitur. Sanè Regibus in Sicilia hie-
mātibus ex plurimis quoque regionib.
agentia vernum tempus cum desiderio
præstolantium agmina in Dalmatia,
Istria, Venetia, sub charactere domi-
co hiemabant.

De expeditione Teutonica, & morte Imperatoris.

Cap. XIII.

INTEREA Fredericus Imperator Teutonicus, qui anno præterito [a] cum filio [b] Sueuorum Duce, & germanicis copiis iter fuerat (vt superius dictum est) Ierosolymitanum ingressus: lẽto propter obstacula plurima gradu, per superiores ducebat regiones exercitum. Prætergressus enim Pannonias, & progressus Imperatoris Constãtipolitani prouincias, cum eiusdem Christiani Principis in negotio Christianissimo fauorem optaret; eum paulò seciùs, quàm Saladinum inuenit. Denique Græcus ille (nam Græci cum sint Christiani, nõ secus, immo plerumque etiam ferociùs quàm Saracenos abominari Latinos noscuntur.) Græcus inquam ille (vt dicitur) post captam Ierosolymam fœdus cum atrocissimo Christiani nominis hoste Saladino pepige-

a v.e. addit: hoc est à partu Virginis 1189.
b mendosè, impress lib. Suorum.

rat: pollicens quod in terra vel mari ditionis suæ Latinorum in Syriam trãsitum inhiberet. Cumque imperator Latinus a Græco, Christianus scilicet a Christiano per nuntios peteret, quod olim Israël sub Moyse petierat ab Edõ Rege Amoræo: [a] *obsecro te*, inquiens, *vt transire mihi liceat per terram tuam* [b] *& cætera*; Græcus ille impio Regi [c] similimus, & Saladino, quàm Christo fidelior, concedere noluit, vt Christianus exercitus simpliciter transiret per fineis suos: *hostem* inquit, *Christi Saladinum quærimus, & ecce par Saladino, vel potius plus quàm Saladinus hic: qui Zelando pro Saladino, Zelantibus pro Christo palam* [d] *restitit*. In ipsum ergo arma contra Saladinũ sumpta vertamus: ferro nobis viam aperientes, cum aliter nequeamus. Placuit hoc omnib. ingressique hostiliter terram ditionis Constantinopolitanæ, Thessalonicam vrbem nobilissimam, fortiter expugnatam cepérunt: & redacta in potestatem adiacente prouincia, ibidem hiemandum duxêrunt. Sanè Christianorũ, qui arma sumpserant cõtra Paganos: hunc motum & impetum cõtra Christianos, licet minùs fraternè

[a] Numero. 20.
[b] v. c. habet locum integrum.
[c] v. c. addit. in hac parte.
[d] v. c. obsistit.

agentes, approbandũ nequaquam censuerim: sicut nec illud, quod Christiani Christianis innoxium concedere transitum noluerunt. Denique hoc antiquis, & de lege sacra sumptis probatur exemplis. [a] Quod fortè Imperator ille noster, cum suis exemplum attendens pro negato transitu, Græci Imperatoris terram inuasit, cum aliud potius (vt credo) attendere debuisset. Scriptum quippe est. *Misit nuntios Moyses ad Regem Edõ, qui dicerent: Hæc mandat frater tuus Israël. Obsecramus vt nobis transire liceat per terram tuam* & cætera. cui respondit Edom, *Non transibitis per me. Dixeruntque filij Israël. Per [b] terram gradiemur vestram: & si biberimus aquas tuas, dabimus quod iustum est. Nulla erit in pretio difficultas, tantùm velociter transeamus. At ille respondit, non transibitis.* Quamobrem diuertit ab eo Israël. Ecce filij Israël sub magno propheta Moyse agentes, a fratribus suis filiis Esau, in simplicis transitus modestissima petitione repulsam bis passi, nec cum tanto excessu fraterno ad vltionẽ vel transitum ferro parandum impulsi: sapienter, & tanquam immemores iniuriæ, ab ingratis fratribus diuerterunt.

a v. c. interponit Israeliticus sub Mose populus in transitus innoxiü petitione ab Amorræo, vt est dictum, repulsam passus, in eundem iubente Domino irruit, & terrã eius possedit.

b v. c. & Biblia legunt: tritã gradiemur viam.

Postea verò ab Amoreo, qui non erat de genere Abrahæ, in re non dissimili vnam passi tantum repulsam: in vltionẽ iustissimam, iubente, & fauente domino exarserunt. Consultiùs igitur Imperator Christianus fecisset, si ab inofficioso, sed tamen Christiano Imperatore diuertens, alium in Syriam trãsitum, licet cum multa laboris & sumptuum iactura quæsisset, quod vtique sequens declarauit euentus. Videns autem Græcus Imperator,[a] contra se actum a Latinis, & ex hoc tanquam modico ferociæ eorum gustu duriora, nisi præcaueret, coniectans, fœdus cum Imperatore nostro pepigit: & concesso transitu qui petebatur, de sumptibus quoque moræ, quam propter inhibitum fecerat transitum, ei dictante iustitia satisfecit. Itaque Latinus Imperator cum exercitu per Constantinopolim transiens, fretum, quod brachium sancti Georgij dicitur, prosperè transmeauit. Veniẽs in Asiam minorem, cuius pars quędam Constantinopolitanæ ditionis est, parti verò reliquæ Soldanus Iconij præsidet, magnis actibus ipsi Soldano Turcisque iam erat terribilis. Vnde idẽ Soldanus,

[a] v.c. adiũgit: non parum, quod certè necessario adscribendum fuisse monstrat imperfectio sensus.

licèt esset magnus & potens, arte tamen magis quàm experientia virium [a] imminentem impetum frangere studuit, de suscipienda (vt dicitur) Christianitate, simulatione callida cum eo agens: & pia simplicitate credulum per frequentes nuncios ambagibus longis suspendens. Cum ergo gentilis astutia suis præstigiis ita nostros deluderet, capta paulò antè amplissima ciuitate Iconio, & locupletissima præda direpta, Christianus exercitus imperatoria prouisione bipertitus, in castris excubabat, amne medio interlabente discretis. Et parte quidem exercitus filio, Sueuorum duci commissa, parti verò reliquæ ipse Imperator sollicitudinem [b] debitam impendebat: cum repentè virum tantæ claritatis occulto Dei iudicio tristissimus (& quem nemo vereri poterat) mundo occasus ademit. Cum [c] equo sedens filium visendi & alloquendi studio, cum paucis amnem vellet medium transmeare, dissuasus à comitibus, ne se vir tantus petulanter in [d] amnem daret incognitum, extrema eum forte vrgente non adquieuit, sed imperialis oblitus grauitatis, in gurgitem fallaci breuitate

a v. c. imminentis.

b barbarè ante hac, debitum.

c v. c. adsceris, enim.

d dictum Selefu à Radulfo Cogesh. in Chron. Abb Vsf. Serrā

contemptibilem, equo stimulato prosiliens, intuentibus comitibus, nec subuenire valentibus, in momento suffocatus interiit. Quidam autem dicunt, [a] quod in ęstu refrigerij vel lauacri gratia, incautius in flumen descenderit: & subitò ab aquis imperialis reuerentię nescijs absorptus sit. Sed siue hoc verum sit, siue illud: constat quod in illo flumine modico intrauêrunt aquæ vsque ad animam eius. O abyssus multa iudiciorum Dei! vir tantus & qui diuino quodam feruore, relictis delicijs, opibusque imperij, mille se exposuerat propter Christum periculis, tam subitò miseroque casu absumitur. Peccatũ tamen eius tantum & tale elucet, quod fortè in Imperialibus non potuerit deliciis expiari: atque ideò oportuerit, ne æternaliter plecteretur, pia diuinitatis prouisione in hac vita seueriùs castigari. Siquidem nefarij schismatis sub venerabili Papa Alexandro principalis [b] fautor extiterat: & pacis ecclesiasticæ per imperialem potentiam multo tempore perturbator. Tandem verò perspicuè dans palmam veritati, minùs tamen in delicijs palatij piaculare malum

a Sic V. sper. supr.

b v. c. factor sed repetatur c. 19. l. 2 sup.

defleuerat. Porro ne propter hoc grauia post mortem supplicia lueret, sed potius tam grande malum momentaneæ mortis casus [a] acerbus perfecte dilueret: illa insigni deuotione, quapropter Christum relicto imperio tantis se immersit periculis, actum credo. Sane exercitus Christianus ita stupuit doluitque de raptu Principis, vt collapsis animis matura immanissimorum præda hostiũ fore videretur. Verum resumpto paulisper spiritu, loco extincti patris, præsenti Sueuorum Duci adhæsit & paruit. Qui paterni coporis, (quod post casus infelicissimi dies aliquot ægrè inuentũ ereptumque aquis dicitur) ossibus assumptis, in multo laborum & periculorum experimento cum exercitu progressus est. Denique tãtus exercitus per viam longissimam morbis bellisque confectus, atque imminutus, ita tãdem laboris intolerantia sumptuumque penuria elanguit, atque defluxit, vt nulla re memorabili facta contemptibiles ex eo reliquiæ in Palestinam cum Duce memorato venisse dicantur. Qui paternis ossibus apud Tyrum cum decenti honore sepultis, militiæ Christianæ, quę

[a] v.c. acerbior.

Acram

Acram obsidebat, cum omni comitatu adiunctus, ibidem post modicum morbo defecit. Hunc finem occulto Dei iudicio habuisse noscitur famosa illa Teutonici Imperatoris expeditio.

De insolentia & fastu Cancellarij post Regis profectionem.

CAP. XIIII.

REFLECTENDVS nūc ab Oriente in nostrum Occidentem videtur sermonis procursus: atque exponēdum, qualis regni Anglici in Regis absentia status extiterit. Idem Rex, vt superius dictum est, ad Orientalem egrediens expeditionem, Eliensi Episcopo Cancellario suo vices suas in administratione regni commiserat, cum eiusdem regni ossibus, id est, munitionibus regiis Qui Episcopus, cum esset audaciæ astutiæque pæne singularis, graui summa Romam transmissa vices quoque sedis Apostolicæ petiit: & tali intercessione facilè impetrauit. Quod

astutè dissimulans, tanquam pro regni negotiis cõuocauit Episcopos & regni maiores, ingerensque incautis indultæ sibi legationis instrumentum, cum fastu solemni sedis Apostolicæ legatum ostentauit, multis quidem ægrè ferentibus, sed obsistere nequaquam valentibus. Denique[a] vt ad summum euectus videretur, & tam regno quam ecclesiæ conspicuus apparens, ęmulantium oculis dolorem iniiceret: generale ex Anglia Concilium terrore maximo Lundoniis congregatum, quãtò gloriosiùs tanto & vaniùs celebrauit, sub specie scilicet religionis, & obtentu quasi ecclesiasticæ vtilitatis, agens propriæ negotium vanitatis. Quod vtique tanto fortiùs tutiúsque agebat, quanto Metropolitanis non exstantibus infirmiorum contra se Episcoporum æmulationem, vel indignationẽ videbat. Quippe sedes Eboracensis ferè iam per decennium vacauerat, & nouus eiusdem sedis electus, in transmarinis partibus constitutus, ipso impediente nondum canonicæ poterat consecrationis munus promereri. Porro Cantuariẽsis Archiepiscopus, qui iuxta sedis propriæ

a v. c. cum

prærogatiuam Apostolicis in Anglia vicibus præditus, signum Domini sub Rege Henrico susceperat, & post coronationem Regis Richardi iuxta deuotionis suæ debitum in parteis abierat Orientis, Tyrum deueniens, ante Regium aduentum ibidem hominē exuit. Itaque homo ille sublato omni obstaculo, quo minùs ambularet in magnis & mirabilibus super se, fretus duplici, idest, Apostolica simul & regia potestate, Clero pariter & populo arrogantissimè præsidebat. Et sicut de quodam scriptum [a] est, quod vtraque manu vtebatur pro dextera, sic & ille ad faciliorem molitionum suarum efficaciā vtraque potestate vtebatur pro altera. Ad cogendos quippe vel exercendos potentes laicos, si quid fortè ex seculari potentia minùs poterat, Apostolicæ idipsum potestatis censura supplebat, Si autem ex Clero fortè quisquam voluntati eius obsisteret, hunc procul dubio frustra pro se secundùm canones allegantē, seculari oppressum potētia coërcebat. Non erat qui se [b] absconderet a calore eius: cum & secularis in eo virgā, vel gladiū Apostolicæ potestatis ti-

[a] *videtur esse Asteropeus, de quo Hadr. Iun. Adag. Cent. 8. & Brassican. in Proverb. Symm. imò Aioth filius Gera, de quo Bib. Iud. 3.*

[b] *v. t. abscondit: respexit verò Neubrig. ad Psal. 18. v. rs. 7.*

meret: & ecclesiasticus nulla se ratione, vel auctoritate contra eminentiam regiam tueri valeret. Denique de potestate in immensum glorians, vt Metropolitanæ ecclesiæ, quæ adhuc eius videbantur aspernari excellentiam, experirentur potentiam, ad vtramque tremendus accessit. Et primò quidem ad Eboracensem, cuius infestissimus erat electio. Præmissoque cum terroribus ad clericos eiusdem ecclesiæ mandato, vt sibi tanquam Apostolicæ sedis legato solemni more occurrerent, cum illi aduersus eum appellandum duxissent, appellationi ad superiorem potestatem factæ nõ detulit: sed appellantib. optionem dedit, vt aut iussa complerent, aut tanquam rei maiestatis in carcerem regium truderentur. Territi ergo paruerunt: & ne mutire quidem vlteriùs cõtra eum audentes, tanquam triumphãti quãtum voluit honoris & gloriæ dissimulata tristitia impendêrunt. Præcentor verò eiusdem ecclesiæ paulò antè declinauerat, vt non videret quod absque animi tormẽto videre nõ posset. Quo ille comperto sæuiens in absentem tanquam in rebellem, motu impla-

cabili per satellites proprios rebus eum omnibus spoliauit. Deprædato quoque Archiepiscopatu atque in fiscum redacto, triumphator inclytus abiit. At non multò pòst de Cantuariensibus, cum nemo illi iam auderet resistere, non dissimiliter triumphauit. [a] Vtrimque ergo sedem Metropolitanam habés substratam, vtraque vsus est, vt voluit. Denique ipsum illo tempore in Anglia & plusquam Regem experti sunt laici, & plus quàm summum Pontificem clerici: vtrique verò, tyrannum intolerabilē. Quippe duplicis occasione potestatis, duplicem indutus tyrānum, solis complicib. & cooperatoribus suis innoxius, cæteris indifferenter non tantum pecuniarum ambitu, verùm etiam dominandi voluptate erat infestus. Fastus fere eius in omnibus plusquam regius erat. Orientalium more regum, tanquam in expeditione iugiter positus, armorum circa cubiculum suum habere excubias voluit. Procedebat cum mille equis, & plerumque etiam numerosiùs. Legationis suæ nomine hospitia a cūctis per Angliam exegit monasteriis. Et a minorib. quidem quæ pondus hospitij ferre non

[a] *v. c. vtramque.*

poterant: certa, id est octo vel qninque marcarum summa redimi hospitia censuit: maioribus verò incumbebat, velut locusta. Eliensis quidē Episcopatus redditus vberes esse noscuntur: sed quantus erat ipsorum modus, ad immoderatissimas præsidentis expensas? Exhausit ergo expensarum profluuio non solum ærarium regiū, verùm etiam quidquid ex regno, monasteriis, ecclesiis quacunque occasione siue per se, siue etiam per officiales proprios corradere poterat. Præfecerat enim singulis prouinciis, singulis perdendis magis quam regendis, nequissimos auaritiæ suæ ministros qui non clerico, non laico, religioso parcerēt, vel a deferrent, quo minùs Cancellarij commodis inseruirent; sic enim dicebatur, cùm esset Episcopus: & Episcopi quidem in illo nullum vel tepidum: Cancellarij verò nomen per vniuersam erat Angliam insigne atque terribile. Prouinciarum verò præfectos, quò prouincialibus essent formidini, sub prætextu publicæ prouisionis, tanquam ad arcendam vel ad coërcēdam latronum audaciam voluit habere in ministerio oberrātes armatas

a *i. c. defenderent.*

immanium barbarorum cateruas, a quibus vtique pafsim & impune debaccantibus innumeræ in prouinciis enormitates & crudelitates patratæ effe nofcũtur. Sanè quoniam [a] regni optimatibus infolentiam faftumque eius execrantib. parum fe credere poterat: propinquarũ fuarum connubiis plurimos fibi potentes & nobiles deuincire curauit. Quis enim nobilium eo tempore vxorẽ non habens, vel filio fuo fiue nepoti vxorem accipere cupiens, oblatam fibi aliquam propinquarum Concellarij, quarũ turbam idem huius rei gratia ex Normannia in Angliam acciuerat, obuiis manibus nõ acciperet: nec præclaram affinitatem fub fpe magnæ promotionis optaret? Cum ergo hoc modo aftrinxiffet fibi nobilium plurimos: cæteros verò vel confregiffet terroribus, vel arte [b] & officiis deliniffet, folùm tamen metuebat Ioãnem Regis fratrem, vtpote longè potentiorem cæteris, & fperatum regni fucceflorem, fi fortè Rex in illa tam laboriofa, periculofaque peregrinatione deficeret: cuius vtique reditus non folum incertus erat, fed etiam caufis valde probabilib. defpertatus. Denique

a v. c. Regii.

b v. c. vel.

ne forte Rege peregre moriente, & Ioãne [a] succedente propria expiraret potestas: arte (vt dicitur) agẽdum putauit, vt Ioannes iam adultus nõ succederet, sed per successorem [b] tenerum longi sibi temporis [c] imperium pateret. Duobus itaque fratribus suis ad Regẽ Scotorum directis, petijt, vt firmissimo sibi fœdere cohærerent ad præficiendum regno Anglorum Arturum Britonem ipsius pronepotem, si fortè Rex peregre in fata concederet; eo quod illi potissimum, nato scilicet ex [d] Godefrido fratre Regis maiore, successio regni cõpeteret, potestans, Regem litteris ex Massilia siue Sicilia ad se directis Arturum nepotem suum, si fortè ipsum non reuerti contingeret, regni successorm designasse: &, vt illi adhuc paulò amplius quàm quinquenni regnum vsque ad annos viriles seruaretur, mandasse. Hoc quidem mysterium inter duos illos potentes occultis tractatum susurris non diu latuit Ioannem. Qui conceptum rancorem subtili pro tẽpore cautela dissimulans: suæ parti, quoscunque poterat prudenter allicere, artemque arte [e] illudere studit.

a v. c. innectit rite.
b v. c. tenerrimi sed malè.
c v. c. potestatem.
d v. c. Geofrido.
e v. c. eludere.

Quare Rothomagensem Archiepiscopum Richardus Rex de Sicilia in Angliam miserit.

CAP. XV.

DVM talia in Anglia per vnius hominis [a] ausus insolentissimos gererentur, Regi in Sicilia hyemanti vniuersa fideli multorum innotuêre relatu. Qui mox Galterium Rothomagensem Archiepiscopum virum prudentem & modestum (qui cum ipso hyemabat) direxit in Angliam, cũ Regij auctoritate rescripti Cancellario per omnia in administrãda rerum summa consortem, & collegam adiungẽs: ac, nequid in eadem administratione eo non pariter disponente fieret, districtè præcipiens. Hugonem quoque cognomento Bardulfum, virum prudentem & nobilem misit cum eo, Eboracensi [b] præficiendum prouinciæ; in qua frater Cancellarij ritu barbarico grassabatur. Verùm idem Cancellarius pro-

[a] inv. c. hæc aberant.

[b] malè, antea, perficiẽdum.

pensiore sui fiducia regia contempsit mandata, allegans optimè sibi notam esse Principis mentem, cui magis obtemperandum esset, qaàm sine mente
a v.c.sonu. [a] solis litteris, scilicet surreptione elicitis. Cumque memoratus Archiepiscopus Cantuariam ire disponeret, vacantem ordinaturus ecclesiam, prout a Rege acceperat: Cancellarius ad eiusdem iam sedis prærogatiuam aspirans, hac eum citò sollicitudine exuit, maturam ei præsumptionis pœnitudinem, si vel tentaret illuc contendere, terribiliter comminatus. Itaque idem Rothomagensis ociosus morabatur in Anglia. Cancellarius verò in regni administratione collegæ impatiens: vt singularis ferus Angliam despacebatur. At non diu homo insolentissimus quietam egit tyrannidem, malis aduersus eum paulatim succrescentibus, auctore maximè atq; incentore fratre Regis Ioanne, ob causam superiùs memoratam. Primi autem contra eum motus talis fuit occasio.

Qua occasione Ioannes frater Regis restiterit Cancellario.

Cap. XVI.

GERARDVS de Camuilla, vir diues & nobilis summa non modica emerat a Rege castelli Lincolniensis custodiam, quæ vxori eius iure hæreditario competere videbatur: nec non & adiacentis prouinciæ præsidatum, ad tempus certum. Rege autem in orientali expeditione posito cum ferè nullus reditum eius a sperarct: Cancellarius ferè vniuersis per Angliam munitionibus regiis in eius potestate consistentibus, arcem quoque Lincolniensem ad suam ordinationem traducere voluit, nactusque occasionem, vel veram, vel subornatam, prædicto Gerardo præsidatu priùs spoliato, arcem mox resignare præcepit. Ille verò necessitate cogente ad Ioannem se contulit: eiusq; fauore fretus, iussionem spreuit. Indignatus Cancellarius, eandem arcem

a *v. c spirarct.*

obsessurus ex subiectis prouinciis propere cogit exercitum. Optimatum autem plurimos habens suspectos, [a] non frustra eos conijciens pronioris esse studij ad Ioannem: profusioribus sollicitatam stipendiis transmarinam accersit militiam. Cuius tamen aduentum homo feruidus & moræ impatiens minimè præstolabatur; sed ciuitatem Lincolniam cum ingentibus copiis ingressus, arcem [b] pertinaciter obsidet, & conficiendis cum festinatione machinis sumptuosum laborem impedit. Sanè illo circa obsidionis negotium occupato, Ioannes cum suis super munitiones regias, scilicet de Notingeham & Tikehil improuisus irruit, easque viris & victualibus parum munitas inueniens, bidui negotio cepit. Tunc crescente fiducia superbo denuntiauit obsessori: vt vel soluta obsidione recederet, vel certè se ad excipiendum eius in proximo impetum [c] præpararet. Sciens ille Optimatum plurimos, qui secum esse videbantur, animo esse cum Ioanne, confusus abscessit, & post dies paucos vnum ex cornibus suis [d] resectum esse, id est legationis suæ officium per

[a] v.c. inserit, &c.

[b] v.c. peruicaciter

[c] v. c. inserit, cautius.

[d] v. c. fractum.

mortem Romani Pontificis exſpiraſſe cognouit. His territus, amicis mediantibus ſolenne cum Ioanne colloquium habuit: & quibus potuit conditionibus pacem cum eo fecit. Mox verò militiã illam, quam accerſire curauerat, tranſmarinam in Anglia applicuiſſe atque aduentare cognoſcens: reſumpto ſpiritu reſiluit a pactis, & proteſtatus eſt vel ſe, vel Ioannem ex Anglia propellendum, tantam ſcilicet regni latitudinem duobus tam grandibus, immo tam tumidis ſignificans non ſufficere capiendis. Tandem tamen inter eos facta eſt pax conditionibus nouis: dum ille (ſicut dicitur) Ioanni ſatisfaciens abiurata parte Arturi, & cautione præſtita, quod Ioanni tãquam iuſto hæredi munitiones regias redderet, ſi fortè Rex ab Orientis partibus non rediret. His actis Ioannes pro tempore quieuit. Cancellarius verò faſtu agens ſolito, tyrannũ non exuit. Solum enim tanquam alter [a] Herodes metuebat Ioannem, & audito eo multa faciebat, & quidem non libenter, ſed planè reuerenter eum audiebat.

a ſcitè Cancellarium, Herodi: & Ioannem Regẽ, quẽ timebat, Ioanni Baptiſtæ, quẽ Herodes verebatur, cõponit.

De captione Eboracensis Archiepiscopi, & expulsione Cancellarij.

Cap. XVII.

INTEREA Godefredus Eboracensis electus, in transmarinis partibus constitutus, ordine præpostero ante Pontificalem consecrationem insigne Metropolitani, id est pallium a Romano Pontifice petiit & accepit. Consecratio verò eius post acceptionem pallij diusculè dilata est, impedientibus eũ per obiectiones varias aduersariis plurimis, & maximè memorato Cancellario. Verumtamen per instantiam clerici sui Simonis Apuli, viri prudentis & litterati tandem præualuit; & impetrato Cælestini Papæ, qui Clementi successerat, ad Archiepiscopum Turonensem rescripto, vt ei, non obstante vel appellatione vel occasione qualibet, manus imponeret, Turone solenniter est consecratus, anno a partu Virginis M. C. nonagesimo primo, men-

Digitized by Google

ſe Auguſto. Quod vbi comperit principalis eius inſectator Cãcellarius: mox per ſatellites proprios Eboracenſis Archiepiſcopi tyrannicè poſſeſſiones inſit: & præter res immobiles, cætera probus dilapidator, vel potius deprædator abraſit. Portus quoque cautè cuſtodiri præcepit: ne fortè illi liber eſſet [a] in Angliam ingreſſus, vel ad Eccleſiam ſuam acceſſus. Ille verò nihilominus adueniens, apud Doueram confidenter applicuit: ſed maiorem in terra quâm in mari procellam inuenit. Cuſtos enim caſtri Douerenſis, habens in coniugio germanam Cancellarij appulſo progreſſum inhibuit, atque eius ingreſſum citiſſimis Cancellario nuntiis indicauit. Qui ferocis animi motum nequaquam diſſimulans: præcepit eum rebus nudatum omnibus in monaſterio Douerenſi cuſtodiæ mancipari. Venientes ergo miſſi a tyranno ſatellites: vehicula & clitellas, & quęcunque eius, vel clericorum eius erant, diripuêrunt: eumque in Eccleſia inuenientes, nec perſonæ clariſſimæ, nec ſacri loci reuerentiam habuêrunt: ſed a vene-

a v c. *inter ſcribit, vel.*

rabili altari violenter auulſum, & ab Ecclesia cõtumelioſe extractum vna cum clericis ſuis caſtello intruſérunt. Et ille quidem ſeruabatur in carcere. Fama verò enormitatis huius diſcurrens, & quaſi gradiens ſuper pennas ventorum, in breui Angliam repleuit. Maiores in Cãcellarium fremũnt: minores eidem mala imprecantur, vniuerſi votis communibus tyrannum deteſtantur. Ioannes maximè de fratris captiuitate doluit; atque ad eius nõ tantùm liberationem, ſed etiam vltionẽ iuſtiſſimo motu exarſit. Itaque feſtinanter congregatis ex omni terra ditionis ſuæ, nec non & ex regione Vvalliarum ingentibus copiis præparabat exercitum. Cui mox acceſſere Vvintonienſis Epiſcopus, & Barones plurimi, Comiteſque nonnulli cum militia copioſa, nec defuere Epiſcopi Batenſis & Ceſtrenſis: qui paulò ante principales Cancellarij complices & fautores extiterant, ſed tyrannicis eius moribus, & immoderato faſtu offenſi, cum cæteris, immo præ cæteris in eum tunc linguis ſimul & animis ſæuiebant. [a] Pœnitudine ſtimulatus, quod tantam contra ſe flammam petulanti auſu accẽderit,

a v. c. præponit: Cancellarius verò ſera.

derit, præcepit captiuum relaxari Pontificem. Qui dimiſſus venit Lundonias, & illatæ dolorem iniuriæ abundantioribus multorum affectibus, atque officiis compenſauit. At non ſicut eius captione Præſulum, Procerumque zelus excitari: ita etiam eius potuit relaxatione ſedari. Semel enim accenſi animi per hanc quaſi ſatisfactionem nequaquam deferbuêre: ſed ad confringenda Rhinocerotis illius cornua, omnium vota & ſtudia laudabili conſtantia conuenére. Ille, cum eſſet animi robuſti, & rigidi, neceſſitatē [a] ad alacritatem trahens, amicorum & militum peregrinorum ſtipauit ſe copiis, ſtetitque in campo non longè a Vvindeſora, hoſtes, ſi fortè progrediendum putarent, paratus excipere. Verùm aduentantis exercitus numero & fiducia territus: retrógradi cœpit. Mox quibuſdam potentibus, qui cum eo eſſe [b] viſi fuerant, tranſeuntibus ad parteis Ioannis, cum ei in vicina munitione regia, ſcilicet Vvindeſora tutum non deeſſet receptaculum, turbatus inopſque conſilij, inſtantibus a tergo hoſtibus, cum ſuis omnibus profugit Lundonias. Quas in-

a v.c. &c.

b v.e. videbantur.

gressus, ciuibus, quibus paulò antè terribilis fuerat: [a] vt sibi non deessent, in illo articulo humiliter supplicauit. Illi verò prioris fastus & ferociæ eius memores, Ioanni potiùs fauorem præstitérunt. Itaque spe sua frustratus, quod solum poterat, a facie hostis imminentis in arcem se regiam cum omnibus suis recepit, quorum tantus erat numerus, vt in vnius turris angustiis sua illis esset multo nociuior multitudo, quàm hostium foris frementium fortitudo. Æstuabat turris interius cōpressione multitudinis inclusæ, citò euomitura quos prodendos magis quàm tuendos susceperat. Denique post vnam noctem egressus ad Ioannem & obsessores cæteros ille paulo ante Rhinoceros, sed iam homo, humili alloquio abeundi facultatem impetrauit inclusis. Ipse quoque arce resignata cum cæteris per Angliam munitionibus regiis priuatus & inglorius, Doueram ad virum sororis suæ concessit. Cernere erat tunc hominem modo, paulo ante non contentum humano, sed pæne cogitantem supra astra cæli exaltare solium suum,

[a] v.e.ne.

& ascẽdere super altitudinem nubium, deiectionis suæ dedecus ita [a] ferre; vt ferè aduersarijs suis condolentiam ac pudorem obijceret. Tandem tamen cum potius ad ecclesiæ propriæ regimen Episcopus debuisset accedere, si sobrium vexatio dedisset intellectum, apud Douerum nonnulla mora facta, tanquam in Anglia confusionem suam non ferens, vel certè liberiùs trans mare pro vltione propria aliquid moliturus, transfretare voluit. Impediri autem metuens, miri acuminis, qua omne impedimentum eluderet, artem inuenit. Olim enim animo & merito exutus, Episcopum habitu quoque exuens, membris non tantum virilibus, more effeminatorum: sed etiam Pontificalibus, quod a seculo non erat auditum, vestem ineptissimè aptauit muliebrem; caput quoque & maiorem faciei partem velut delicata muliercula, peplo obuolutus, inter plurimos deambulabat in littore, læuo brachio telam lineam, tanquam venalem, vlnã verò manu dextera præferns; scilicet vt hac arte nõ obseruatus ab aliquo,

a v c. habet aliud planè ita pati, vt illi animo Siculi nequaquam potuisse videantur inuenire tyranni tormentũ maius.

nauim cum cæteris transfretaturus abſque impedimento intraret. Verùm a quodam fortè agnitus prodituſque, abſtracto peplo tanquam manifeſtus effeminatus ignominioſè multumque inepiſcopaliter a concurrentibus eſt indiſciplinatis pulſatus. De hinc magiſtratui loci exhibitus, ſeruatuſque eſt, quouſque ſciretur, quid ſuper hoc decernerent regni potentes. Ioannes quidem agnito, quod acciderat, hoſtili animo exſultauit: atque aliquid, in eum, quo magis dehoneſtaretur, ſancire voluit. At verò Epiſcopi iuſto rubore ſuffuſi, quod in perſona Epiſcopali tam fœda res accidiſſet, vigore eccleſiaſtico, vt dimitteretur, egérunt. Dimiſſus ergo, & foris quantùm poterat, diſſimulans, quo intus vrebatur, transfretauit.

De ordinatione regni post repulsionem Cancellarij, & molitionibus eius irritis.

CAP. XVIII.

TYRANNO igitur, qui regnum turbauerat, propulsato: Episcopi & Optimates cum [a] Ioanne Lundoniis congregati de regni ordinatione tractare cœpêrunt. Et primo quidem ab omnibus, Regis Richardi propter Christum peregrinantis fidelitate iurata, regni administrationem Rothomagensi Archiepiscopo, (quem ad hoc ipsum idem Rex a Sicilia in Angliam miserat) decreto communi tradidêrũt: amotisque ministris tyrannicis, prouinciarum regimẽ melius ordinari voluêrunt. Quibus actis, Anglia in cunctis finibus suis pacem recepit, & decenti sub nouis cœpit rectoribus moderamine gubernari: malis plurimis, quæ sub tyranno pullulauerant, atque viguerãt, pariter cum ipso eliminatis; iuxta illud

[a] Ricardi Regis fratre.

a Prou. 22. a Salomonis. *Eijce derisorem, & exibit cum eo iurgium, cessabuntque caussæ & contumeliæ.* Sanè illi, quorum laudabili opera hæc regno Anglorum salus influxerat, molitionum illius hominis non ignari, quod scilicet Regem etiam longissimè positum concinnatis præuenire atque inflammare curaret mendaciis, integram rerum veritatem regi per litteras significandam duxêrunt, cum accessionibus signorum appendentium plurimorum. Præterea Rothomagensi Archiepiscopo, cui rerum principaliter summa fuerat commissa, regnique Episcopis visum est, vacanti primę sedi (ad quam tyrannus aspirauerat, & fortè adhuc aspirabat) maturius, quo eius spes frustraretur, prouidendum esse pastorem. Inuitati igitur ad celebrādam ex more futuri Metropolitani electionem, Cantuarienses, Bathensem Episcopum solemniter elegêrunt. Verum is a haud multò post, nondum inthronizatus decessit; spemq; Cancellarij, sua fortè electione mortuam, moriēdo resuscitauit. Qui nimirum in transmarinis positus, suam, tanquam ad Domini Regis propter Christum peregri-

a v. c. post modicum vendum.

nantis iniuriam & dedecus pertinentẽ expulsionem, regnique a Ioanne inuasionem, per nuntios in auribus Domini Papæ Cælestini deplorauit, redditisque sibi vicibus sedis Apostolicæ, quas sub Papa Clemente habuerat, pro coërcendo Ioanne, & reuocando in pristinum statum regni Anglici, rescriptum fortissimũ impetrauit. Verum idẽ rescriptum quadam Episcoporum Angliæ cautela delusum viribus caruit. Vidẽs ergo nihil a se agi posse Ioanne aduerso: per clandestinos nuntios collusit cum eo, ingentique summa illi vel pręstita vel promissa, fauorem eius emeritus, confidenter in Angliam venit. Applicans autem apud Doueram, mox vt malè sibi notum littus attigit, tanquã ad [a] detergendum dedecus, quod ibidem incurrerat, erectis suæ legationis insignibus gloriosus refulsit. Non tamen progressus est, sed apud Germanæ virum sedit, [b] vt agnosceret, vtrum eum metu vel regio, vel Apostolico inclinati reciperent aduersarij, cum iam placauisset maximum omniũ Ioannẽ. Huius rei gratia missis Lundonias nuntiis, litterisq; ad Reginam matrem Regis, quę

a v.c detegendum.

b v.c donec

nuper a Sicilia venerat, & tunc fortè cum Rothomagensi & Eboracensi Archiepiscopis, & Ioanne filio aliisque compluribus, tã Episcopis, quàm Optimatibus Lundoniis consistebat, secus quàm sperabat, inuenit. Cum enim Ioannes collusionem, quanta poterat cautela dissimulans, molliùs tum agendo deprehenderetur, atque obiurgaretur a matre & cæteris; tandem flexus generali subscripsit decreto. Itaque vniuersi cum Regina directis ad Cancellarium viris honoratis, eum tanquam regni turbatorem hostemq; publicum Angliæ finibus maturè excedere cum interminationibus præceperunt. Denique territus & confusus recessit, siluitque gemens vsque ad tempus. Quia verò quales, Rege peregrinante, res Anglicæ fuerint, superiori narratione perstrinximus: nunc ad eiusdem peregrinantis acta, prout ab eis, qui interfuêre accepimus, explicanda veniamus.

De processu Regum a Sicilia, & impedimentis Christiani exercitus apud Acram.

Cap. XIX.

Igitvr illustribus Francorum, Anglorumque regibus in insula Sicilia sub exspectatione vernæ expeditionis hiemantibus, regina Alienora anilis oblita ætatis, nec reputans longitudinem seu difficultatem itineris, aut rigorem temporis hiemalis, dum materno duceretur vel potius traheretur affectu: a finibus terræ in Sicilam venit ad filium, secum adducens nupturam illi Regis Nauarrorum filiam, famosæ pulchritudinis & prudentiæ virginem. Et quidem tam ineptum quàm & inusitatum videbatur, vt in præcinctu bellorũ de voluptaté cogitarent, & quam vxorem duxisset, mox secum ad prælia duceret. Attamen hoc in regnante iuuene non tantùm vtilitatis, verum etiam salubritatis ratio honestebat. Nam & in

illo articulo ſobolem quærere, cum filium qui ſuccederet non haberet, vtile fuit: cumque eſſet pro ætate & vſu deliciarum lubricus, bellorum propter Chriſtum pericula ſubiturus cōtra maximum fornicationis periculum competenti remedio, ſalubri vſus conſilio ſe muniuit. Adductam ergo virginem duxit vxorem, eandem per maris Martiſque diſcrimina ſecum ducturus, vna cum nobili vidua, propria ſcilicet Germana Guillelmi illuſtriſſimi olim Regis Siculorum relicta. Quæ nimirum præclari coniugij ampliſſimā in Sicilia ſiue Calabria, dotis nomine habens mercedem, eadem dote Regi Tancredo abſolutè vendita, vt fratrem Regem ſequeretur, eius in immenſum auxit theſauros. Adeſt tandē longis exſpectatus deſideriis menſis Martius. tranquillatur mare. arridet cælum. Chriſtianorum ingēs numerus, qui relictis ante hyemem propriis, in diuerſis prouinciis, tranſiturus in Syria egerat, cum ſolemni lætitia & alacritate naueis aſcendit. Memorati quoque Reges cum ſuis copiis claſſem ſoluunt. Rex Francorum ſpatio dierum aliquot Regem Anglorū mox ſecuturū

anno 1191

præcedens, & secundis flatibus circa octauas Paschæ in Syriam veniens, Christiano exercitui ciuitatem [a] Ptolemaida (vt superiùs dictum est) iam fere biennium obsidenti, totis viribus iungitur. Huius autem exercitus tanto tẽpore sub diuo excubantis ad tantũ negotium tam laudanda quàm miranda deuotio est, & illa nullis casibus siue periculis, nullis incommodis, siue laborib. lassata cõstantia, quo minus hostes atrocissimos vsque ad exterminium debitũ coartarẽt. Ciuitas olim a Christianis ad summam claritatẽ & præcipuum robur euecta, postquam in manus impiissimi Saladini quantò minori negotio, tantò manifestiori Dei iudicio incidit, per eiusdem tyranni prouidam & sumptuosissimam operam mœnia longè firmiora, & multiplex, tanquam primos Christianorum impetus expertura, munimẽ accepit. Vniuersi eius defensores electi, nullusque in ea remissus vel languidus. Et si fortè quemquam debilitari contigisset, maturè multabatur. Nam propter portum, quo vrbi adiuncto potiebantur Pagani, inhibere non poterant obsidentes Christiani, quin captata flatuum & temporum opportunitate

[a] v. c. Tholomaidam.

quæque necessaria ciuitati inferrentur. Fiebant autem ab obsessoribus diuersi generis machinæ, arte & sumptu inani. Muris enim admotę, incedebantur ab hostibus, quodam ignis genere, quem Græcum dicunt. Denique hoc genus arte confectum miræ esse potentiæ dicitur, nec contrario cedere elemento. Cumque vrbs abundaret subsidiis, grani plerumque penuria noster exercitus laborabat. Non enim poterant nostri ad agendas prædas & [a] comportanda exercitui necessaria egredi in regionem Turcorum, iugiter hanc procul obseruante exercitu, atque omnem illis inhibente excursum, sed marino tantummodo commeatu, tantus Christianus exercitus alebatur: & cum fortè parciùs adueheretur subsidium, famis incommodo tabescebat. Tantus autem numerus per singulos dies, vel inedia, vel morbis absumebatur: vt exercitus ita sensim deficiēs in breui totus absumendus videretur, nisi diuina prouidentia tantis & quotidianis defectibus, in singulos dies affluxissent, quorū accessione deficiens exercitus supplebatur. Prętereа quædā mala interna, auctore dia-

a malè antea, comportandi.

bolo,quantùm inter noſtros ſerpebant, tantum & hoſtē iuuabant. Guido enim olim Rex Ieroſolymorum, & Marchio de Monte Ferrato, cauſſa ſuperiùs memorata diſſidentes,ad exercitum venerant, atque in ipſa obſidione ita locis diſtincti, vt animis,multam poſt ſe turbam trahebant:dum potentum plurimi parteis oppoſitas diuiſis proſequerentur fauoribus, in tātum vt religioſa hoſpitalis Ieroſolymitani militia in duo collegia pro ſtudio partium ſciſſa videretur. Principibus itaque in diuerſa nitentibus,exercitus minus agere poterat, & Chriſtianum lente negotium procedebat, nonnullos quoque Principum noſtrorum (vt dicitur) auaritiæ tabes infecerat,clandeſtinis a Saladino pecuniis, cum plurimum poſſent, vt remiſſius agerēt, expugnatos. His igitur cauſis propoſitum impedientibus, exercitus noſter multo tempore circa vrbem expugnādam caſſo labore ſudauit. Verùm cum noua militia Rex Francorum adueniens, feſſorum auxit fiduciam, & de cætero fortius atque efficacius negotio inſtabatur. Denique idem, [a] Marchio propenſius fauorem accommo- av.c.Marchioni.

dans, atque eo, qui regnum Christianum perdiderat, illum qui reliquias saltem paruas saluauerat, eidem regno aptiorem pronuntians, partem Guidonis pro tempore infirmauit.

Quomodo Rex Anglorum adquisiuit insulam Cyprum.

[a] Cap. XX.

a huius & insequentis capitis desiderabantur numeri.

IGITVR Rex Anglorum diebus aliquot post Regis Francorum profectionem in Sicilia demoratus, tādem ipse cum suis copiis & longè maiori apparatu non satis fidis se flatibus credidit, habēs in suo comitatu naueis actuarias atque onerarias plurimas. Quippe in illo hiemali otio otiosus nō fuit: sed congerendis necessariis exercitui subsidiis, & conficiendis machinis bellicis tempus imbelle impenderat. Dei autem ordinatissima prouisione, vt consequenter claruit, oborta tempestas fatigatam compulit classem in Cyprū diuertere, tanquam Christianorū incolarum fideli ac tuto colligendam ho-

ſpitio, atque officiis confouendam. Verùm maiorem in portu optato, quàm in mari turbato turbinem offenderunt. [a] Tyrannus enim, qui eandem inſulam ſæua dominatione annis iam plurimis preſſerat, & imperatorium ſibi in ea nomen vſurpârat, Chriſtiani nominis hoſti Saladino federatus: ipſique quàm Chriſto fidelior, licèt Chriſtianus diceretur, cum exercitu affuit, & primos, fluctuum ſæuitia in portũ coactos, ſæuior ipſe excipiens, indignè tractauit, & bonis omnibus ſpoliatos, vix vita dignos cenſuit. Quoſdam etiam redegit in carcerem inedia conſumendos, Regi mox affuturo [a] non diſſimilia comminans. Qnibus ille agnitis, iuſto ad vltionem Zelo inflammatus, cum tota claſſe portum intrauit. Excipitur a tyrãno, & totis hinc inde viribus conſeritur prælium. At non diu Græca mollities impetum ſuſtinuit Latinorum. Victus ergo tyrannus, dum tentaret fugere, incidit in manus hoſtium, diſperſoque eius exercitu, ciuitas portui imminens capta eſt. Rex quidem primò in tyrannum mitiùs agere voluit, & pro ſua liberatione quicquid exigebatur pollicẽtem,

a Monach. Altiſiod. appellat Pſeudo imperatorem.

b v. c. addit. ore Tur cicrepo.

celebratis cum eo pactis relaxauit. Verùm ille libertate reddita præuaricator pactorum, malis prioribus perfidiam sociauit. Rex verò præmaturæ clementiæ pœnitens, inuestigare perfidum, & persequi statuit. Ille vires resumere, atque exercitum cogere frustra conatus, fugiebat a facie persequentis: quem tandem Rex in quodam monasterio delitescentem, prodētibus eum quibusdam insulanis, quibus meritò exosus erat, compræhendit, & vinculis iustissimis innodauit. Vinciri autem iussus, dixisse fertur, quod ferro vinctus citò deficeret. Ad quod Rex, bene (ait) loquitur, quia nobilis est, & mori eum nolumus: sed, vt viuat innoxius, argenteis astringatur cathenis. Mox tota insula [a] tyrāni saucia moribus, sponte in eiusdem Principis ditionem deuotionemq; concessit, cunctis illi vrbibus & munitionibus, [b] nec non & opulentissimis tyranni thesauris cum vnica eius filia resignatis. Quibus feliciter actis, per dies aliquot in regno nouo, cum victricibus copiis victoriam cum multa gloria celebrans, præclaras manubias ad Christianæ expeditionis subsidium sollicitus

[a] *v. c. tyrānicis.*

[b] *Append Sigib. addit cum equo eius mirabili.*

tus ordinabat. Non latuêre ista Christianum exercitum, qui Ptolemaidem obsidebat, atque eius cũ desiderio præstolabatur accessum. Verùm præclari successus audita felicitas, cui congratulandum, non derogandum erat, necessariam eius moram purgauit. Ipse verò paulò plus duobus mensibus in Cypro exactis, & rebus magnis spatio tam breui patratis, hilares copias in Syriam traducendas, ad naueis reuocauit. Ordinata igitur, prout voluit & decuit, insula, cunctisque rite dispositis, arridentibus quoque elementis, portu egreditur, rectoque cursu Ptolemaida properans: trierem maximam onerariam eminus conspicatur, quæ [a] in mare a Saladino missa, obsessis in Ptolomaide multiplicis subsidij copiam deferebat. Quo ille cõperto, iubet eam oppugnari. Verùm cum nõ facilè propter enormem posset magnitudinem & virtutẽ defensorum, desuper tanquam ex arce pugnantium expugnari, rerum, quæ in eo erant dispendio, expugnationis eius compendium, Rege volente quæsitum est. Arte quidem sub aquis perforata, mari per foramina latẽter immisso pondere pau-

[a] *v. c. nimirum: quæque, inquit, append. Sigibert. sed subsidium paganorum peruenire potuisset, sine dubio ciuitas capi non potuisset.*

latim subsedit, & tandem cum omni onere demersa est in profundum. Et res quidem omnes, cum parte hominum nonnulla periêre. Cæteri verò in naueis prosiliendo hostil●, [a] consultè hostibus, quàm fluctibus se credere maluêre. Classis verò regia cum salute & gaudio attigit littus optatum.

a Sic omnino v. c licèt appareat scribendum consultiùs.

Quibus causis Reges desidere cœperunt apud Acram.

Cap. XXI.

Illvstris itaque Rex Anglorum post Pentecosten a Cypro digressus, paucis, ante solemnia beati Baptistæ Ioannis, diebus Ptolemaidæ, quę [b] Acra vulgò nũc dicitur, cum vniuerso comitatu suo applicuit, & a cunctis Principibus omnique exercitu tanto susceptus est gaudio, quanto priùs desiderio fuerat exspectatus. Porro Regem Francorum tanta eius gloria vrere cœperat, & cordis sui æstus tabificos ægre dissimulabat, cum se intueretur viribus, & opibus longè imparem, illum verò

b sic supra 118. l. 3. cōtinu. Sigib. & cap. succed.

propter virium opumque magnitudinẽ & successuum claritatem excellentiùs eminere, & propensius coli ab exercitu, & ad eius iam agenda omnia pendere arbitrium. Domine Iesu seminator [a] nonne bonum semen seminasti in cordibus duorum Principum istorum, tanquam in agro proprio? Vnde ergo ager iste tuus tam citò habuit Zizaniã? Planè inimicus hæc fecit, humani generis: plebis Christianæ tam pio studio inuidens, & tantos pro te susceptos labores cassare cupiens, bono semini sanctæ deuotionis, quod manus tua seminauerat in cordibus Principum, vt opulentissima propter te regna relinquerẽt, & delicias regias summis propter te laboribus atque periculis commutarent, superseminauit pestiferam Zizaniam æmulationis, & contentionis, qua tam bonũm semen, & tam bona manu iactum infructuosum atque inefficax redderetur: te quidem domine, hoc ipsum iustè permittente, sed permissionis huius ratio penes te est. Cum igitur, vt dictum est, Rex Anglorum a Cypro triũphator inclitus ad obsidionem venisset, mox inter ipsum & Re-

[a] v. c. interponit bone: cæterum hæc insequentiaque Auctor cõposuit ad parabolam Euangelicã Math. 13. exaratam.

gem Francorum, quem eius iam mordebat felicitas, manifestè diffidendi seminaria, auctore Sathana prouenêrunt. Rex enim Francorum, ratione pacti, inter eos peregrinationem ingressuros solemniter habiti, quod scilicet omnem adquisitionem suam æquali inter se sorte diuiderent: medietatem adquisitionis Cypriæ tam in immobilibus quam & mobilibus, tanquam perspicuo sibi iure competentem exigebat. Ad hoc Rex Anglorum respondebat, medietatem omnium, quæ communibus adquirerent viribus, illi ratione pacti competere, se, propriis Cyprum viribus adquisisse; illum ea, in quibus nec modicè laborauit, exigere nõ debere. Adiiciebat etiam, se & illum, cum peregrinationem arriperent, Saracenos, solummodo aggrediendi, & ab eis quantum possent, Deo propicio extorquendi intentioné habuisse, & iuxta hanc intentionem pactum de adquisitione diuidenda constituisse. Porro se Christianam insulam non ex intensione adisse, sed incidenter ad eam, causa vlciscendæ atrocis & adhuc flagrantis iniuriæ diuertisse. hoc modo illi duo altercabantur potentes.

Et Rex quidem Anglorum patratæ adquisitionis consortium Regi Francorũ modis omnibus denegabat: Rex verò Francorum, Regem Anglorum rupti fœderis, & pacti irriti arguebat. Alia quoque inter eos dissidẽdi causa emersit. Rex Frãcorum cum ad obsidionem prior venisset: parteis, vt dictum est, Conradi Marchionis contra Guidonẽ olim Ierosolymorum Regem propensioribus iuuabat fauoribus. Et cum tandem Rex Anglorum post factã in Cypro moram necessariam iam adesset, nisus est eum Rex Francorum ad suam sententiam trahere, allegans potiorem esse paucularum saltem reliquiarũ Christianæ religionis [a] saluationem, quàm regni Christiani [b] proditionem. Rex verò Anglorum acquieuit pronior in partem Guidonis, Aquitani scilicet hominis, cuius tota propinquitas sub Rege agebat Anglorum. Denique allegãs pro eo: regnum, inquit, Christianum perdidit non prodidit. Non enim illud sua vel nequitia, vel negligentia, siue ignauia hostibus prodidit: sed aliis nequissimè prodentibus, ipse inculpabilis [c] dedidit, proditus simul ipse perditus-

a v. c. saluatorem.
b v. c. proditorem.
c v. c. hic rursus, perdidit.

que cum regno, & a suis quidem nequissimè in manus hostium traditus; Deo autem propicio liberatus. Aut ergo culpa eius in hac parte declaretur; aut ei, qua nudari, non meruit, prærogatiua seruetur. Ægrè tulit Rex Francorum suam a Rege Anglorum, non approbari, ac per hoc & [a] infirmari sententiam. Et tunc quidem, cum suum nō posset sancire decretum pro tempore siluit. Porro hæc dissensio maioris, vel indignationis, vel odij fomitem ministrauit. Cumque iam pars Guidonis per fauorem Regis Anglorum præstare videretur: præfatus Marchio eiusdem Regis potentiam veritus, cum suis Tyrum rediit. Sanè post accessum Regis Anglorum, exercitus Christianus contra vrbem obsessam inualuit, atque infra diem tricesimum, tanti temporis, tantique sudoris negotium, eiusdem maximè regis feruenti, potentique opera egregiè consummauit.

[a] male antea informari.

De expugnatione Acræ, & præmaturo discessu Regis Francorum.

CAP. XXII.

IGITVR vrbs insignis Ptolemais, quam nunc Acram dicunt, postquam obsidentes Christianos multo & diuturno labore exercuit, tandem expugnata est, anno gratiæ M. C. LXXXXI. 1191.
Quinto Idus Iulij: anno, ex quo in manus Turcorum inciderat, quarto. Denique fortissimi propugnatores eius, cum iam Christianorum machinis cederēt mœnia, cernerētque irruptionē instare hostilem: sibimet, quod solùm poterant, prouidentiam habuērunt: pactique sūt Principibus nostris pro vitę suæ redemptione, salutiferæ crucis honorificam, hoc est, cum mille & quingētis captiuis Christianis resignationē, nec non & pecuniā copiosam. Huic suorū Saladinus necessitati, qui cum infinito exercitu nō

longè aberat,& subuenire non poterat: auctoritatem præstitit,& ad hæc omnia persoluenda Christianis diem constituit. Itaque resignatam mox ciuitatem ingressus est cum exsultatione,& solemni gratiarum actione exercitus Christianus. Armorum & variæ supellectilis ingens ibidem copia reperta est: escarũ quoque plurimùm, opumque nonnihil. Illi verò, qui fortiter diu defensam ægrè tandem resignauerant ciuitatem, sub exspectatione diei a Saladino constituti,seruabantur. Tunc Rex Francorum delicati sibi hominis tempore belli notam inurens, æstus causando molestiam,& quod illius [a] terræ aërem sustinere non posset,publicè protestatus:repatriare disposuit. Quod Christiano exercitui multùm displicuit,& fœda res visa est personæ tanti Principis: præsertim cũ plurimi aliter & fortè veriùs eius interpretarẽtur discessum. Quippe illustris Flandriæ Comes Philippus, qui cum cæteris fidelibus Christo militaturus in Syriam venerat: paulò ante expugnationem ciuitatis ibidem piæ militiæ munus expleuerat. Et quoniam idem Rex vacanti Flandriæ obtinendæ

[a] *Chron. Dionys. nõ hoc tantùm sed & quod reformidaret proditiones Angli suspectis propter nũcios frequẽter legatos ad Saladinum, variáque munera ab eo recepta.*

inhiare videbatur: vt honeſtam diſceſſionis cauſam prætexeret, peregrini aëris mendaciter cauſari moleſtiam credebatur. Dicitur etiam, quòd Regis Anglorum, cuius propter opes lòngè impares non poterat æquare potentiam, non poterat, niſi oculis ægris & animo ſaucio ſpecialem videre gloriam: præſertim cum illi potiſſimum, quod iam actum erat aſcriberetur: & ex hoc colligeret, quidquid de cætero Chriſtianis viribus in Orientis partibus erat agendum, illi potiùs tanquam potentiori, quàm ſibi aſcribendum. Denique non omnino inſcius, quid de illo ſentirent vel dicerent homines, nihilominus obſtinato animo adornabat diſceſſum. Rex autem Anglorum propter recentes diſſenſiones de beneuolentia eius minùs confidens: coram viris honoratis (vt dicitur) quod terris ſuis, & hominibus, vſque ad reditum ſuum foret innoxius, iuratoriam ab eo exegit, accepitq; cautionem. Ita magnus ille Rex Francorum, Chriſtianum, cui ſerus aduenerat, præmaturè relinquens exercitum, infra quindecimum diem ab vrbe expugnata, cum multo ſuorum, id eſt Frã-

corum rubore nauem conſcendit & abiit. Et eorum quidem plurimi, qui illi deeſſe noluêre, cum illo abiêre. Porro Dux Burgundiæ, Comes Campaniæ, & quique nobiliores contemplatione ſuæ vel famæ, vel conſcientiæ, vel etiam ad abolendum proprij Principis dedecus : in terra ſancta pro tempore, & in ſancta militia perſiſtendum duxêre. Quibus nimirum ille (vt dicitur) diſceſſurus præcepit, vt Marchioni aſſiſterent : & quotiens ſe incidens præberet occaſio, Regi aduerſarentur Anglorum. Quod vtique poſtmodum ſiue Regij reſpectu mandati, ſiue etiam propria petulantia, ſiue malitia feciſſe noſcuntur. Vnde nimirum Chriſtianum negotium minùs proſperè geri potui; dum a Chriſtianis minus ſyncerè minuſque concorditer ageretur. Cumque idem Rex digreſſus a Ptolemaide proſperis flatibus veniſſet in Italiam : Romanum Pontificem adiit, & abſolui a quodam iuramento, quo ſe contra voluntatem ſuam aſſerebat aſtrictum, importunè (vt dicitur) poſtulauit. Suſpendit ad breue callidè poſtulantem vir altioris inge-

nij, moxque ſuperuenientibus a Syria quibuſdam, integrè rem edoctus: Illud inquit iuramentum, quod præſtitiſti Regi Anglorum, de pace, vſque ad reditum ſuum conſeruanda: quam vtique Princeps Chriſtianus abſque iuramento conſeruare deberes, nullatenus relaxamus, ſed tanquam honeſtum & vtile approbantes, auctoritate Apoſtolica roboramus. Itaque deprehenſus in aſtutia ſua, & obligatior quàm venerat: inglorius repatriauit; vulgatumque eſt apud Francos per quoſdam [a] concionatores mendacij, ad purgandum Regis ſui reditum, quòd eum Rex Anglorum inſidioſè, & nequiter, quærendo animam eius, præmaturè contra propoſitum ſuum redire compulerit.

[a] *v. c. concinnatores, & certè melius.*

Quæ acta sunt a nostris post discessum Regis Francorum, in Syria.

Cap. XXIII.

Igitur Rege Francorum (vt dictum est) a Syria digresso, Rex Anglorum in vrbe capta, fessum otio necessario recreabat exercitum, nec tamē in illo otio otiosus circa reficienda, quę machinis cesserant mænia, sollicitè satagebat. Affuit tandem [a] dies a Saladino præfixus, quo sacri vexilli resignatio & compromissa captiuorum commutatio sperabatur. Verùm ille, cum nostros inani expectatione deluderet: Rex Anglorum iusto ignitus zelo captiuorum: qui vrbe expugnata sub prætaxata pactorum forma seruabantur, nobilioribus prouida consideratione retentis, duo circiter milia & sexcentos, pactis a parte Saladini non stantibus, decollari præcepit. Quo facto, Turcorum ingens in Regem proprium indignatio efferbuit, quòd electos iuuenes,

[a] pro die, repos. dies

qui pro ipſo fortiſſimè vſque ad propriũ diſcrimen ſudauerunt, ingratus & infidus expoſuiſſet gladio. Deniq; eorum, quibus munitionum cuſtodia credebatur, dum exemplum vererentur, ita labefactati, & collapſi ſunt animi: vt tyrannus, fere cunctis pro recenti exemplo excuſantibus, non habens, quibus ipſas munitiones crederet, eaſdem tanquam conſilij inops etiam deſereret. Euertebantur ergo & deſerebantur indies per omnem prouinciam munitiones nulla vi, nullis expugnabiles machinis. Sanè poſt Regis Francorum digreſſum exercitus Domini paulatim cœpit imminui. Eorum quippe, qui ad obſidionem Ptolemaïdis priores confluxerant, multa milia abſumptis opibus, dũ ſumptus ad perſiſtendum minùs ſupperent: neceſſitate magis quàm voluntate repatriandum duxêrunt. Multi etiam ſumptibus abundantes, vel laborum tædio, vel periculorum metu, vel ſolo Regis Francorum eneruati exemplo abiêrunt. Tunc Rex Anglorum proprios theſauros aperiens, plurimos nobiles, Principeſque exercitus cum ſuis militijs, qui aduectas ſecum opes

mora productiori laudabiliter absumpserant: & declarata inopia sua redire ad propria excusabiliter proposuerant: largis, vt in exercitu Domini persisterent, inuitauit stipendiis. Ex quibus fuit ex Imperio Teutonico Dux Austriæ: qui postea tāti beneficij immemor, [a] scelcratas repatrianti Regi, cuius stipendiarius fuerat, manus iniecit, vt [b] suo loco monstrabitur: & Dux Campaniæ, qui eximiæ virtutis titulo, Christianæ postmodū acquisitionis Principatū promeruit, vt infra exponetur. Denique expugnatæ ciuitatis mœnibus instauratis, & sufficienter refecta multitudine: mēse Septembri Rex Anglorum, cui iam ferè totus deuotè parebat exercitus, ad alias vrbeis maritimas progredi statuit. Procedebāt ergo ordinatè & cautè agmina Christiana. Porro infinitus Turcorum exercitus Duce Saladino æquis haud procul passibus gradiebatur: ancipitem quidem præliis euentum declinans: extremos verò nostrorum raptim aggrediens, & nonnulla re acta refugiens, vt est illud hominum genus miræ astutiæ ad nocendum, nec minus arte quàm viribus pugnare assuetum.

a *v.c. addit & cuiusdā non magnæ iniuriæ plus iusto memor.*

b *cap.* 29. *infra.*

Itaque exercitus noster in multo laboris, & periculi experimento peruenit Cæsaream, Christianis olim incolentibus Metropolim inclitam, tunc verò hostili desolatione inanem & vacuam. Cumque ibidem modice respirasset, iter propositum cum alacritate repetit. [a] Et primo quidem agmine procedente, iamque apud Assur castra metante, Saladinus captato tempore agmen extremum totis aggressus est viribus. Idem autem agmen per quatuor mox turmas dispositum irruentis impetum fortiter excipiens, Deo propicio, ipsum cum tremendis suis copiis eneruiter fugere compulit: tantáque eo die hoc est, septimo Idus Septembris, ibidem nobilium Turcorum strages facta est, quantam ab annis retro quadraginta, vt fertur, vno die Saladinus expertus non fuerat. De nostris verò occubuit Iacobus de [b] Aueniis, vir planè optimus, & meritis præcellentibus vniuerso exercitui Christiano charissimus; qui eiusdem exercitus præclara per annos aliquot columna exstiterat, atque in proposito piè susceptro, syncerè & strenuè perseuerans, nec leuem vn-

a *v.c. repetiit.*

b *v.c. Duënys.*

quam maculam dederat in gloriam suam. Cuius profectò laudabili deuotioni diuino munere retributum est, vt Omnipotentis Dei obsequio gloriosè occumberet, & mediante discrimine breui, temporalem felicitatem, vt pium est credere, æterna mutaret. Denique luxit vehementer cum omni exercitu Rex Anglorum, assumptum tanquam emeritum a Rege [a] Angelorum. Indeque progressus vsque ad Iopem, incursione iam pridem tyrannica Christianis vacuatam ciuibus, tunc verò derelictam & desolatam ab hostibus: loci opportunitate conspecta, eandem totis cœpit viribus instaurare. Audiens autem Saladinus, quod Ascalonam oppugnare disponeret: eandem clarissimam ciuitatem & Ptolemaïda, quæ lõgo tempore exercitũ fatigauerat Christianum, multò firmiorem, subita euersione damnauit. Tantus eum post recẽtem suorum cladem Christianæ constantiæ terror euaserat: atque ita Turcorum animos, eorum, qui apud Ptolemaidem in manus Christianorum inciderant, recens exemplum perstrinxerat. Vrbes quoque reliquas, & Castella terræ

[a] sic S. Ansel. epistol. ms. ludit & S. Gregor Papa. I.

terrę illius, præter sanctam ciuitatem, & munitiones paucissimas cõplanauit, tótamq; prouinciam, abrasis bonis omnibus inutilem reddidit. Nec iam aliquid audendum putabat [a] aperto Marte, sed nocebat insidiis, & incessanter abscondebat tendiculas fraudiũ. Nostri quoq; post tam læta principia, nihil iam magnũ & memorabile agere poterãt, propter internũ discordiæ malum, quo languebant. Principes enim non cohęrebãt, sed mordaci æmulatione dissentiebãt ab inuicẽ: nec poterant in cõmune consulere, studiis in diuersa nitentibus, cõtraria decernentes. Deniq; Conradus Marchio, & Princeps famosissimæ firmissimæq; vrbis Tyri, adiuncto sibi Duce Burgundię & nobilibus Francorũ cũ subiectis copiis: Regi aduersabatur Anglorũ, æmulanti pro Guidone olim Rege Ierosolymorũ. Rex verò propter magnitudinẽ animi & uirũ, quos fortè per mansuetudinẽ vnire sibi nõ poterat, indignãtis animi motibus exasperabat. Quia ergo in nostro exercitu nõ idipsũ dicebant omnes, sed schismata pullulabant, tantæ expeditionis iam stabat negotium, & non procedebat.

[a] *v. i. experientia virium.*

a v. c. ne.

Quomodo Conradus Marchio a ficcarijs interfectus est.

Cap. XXIIII.

Erum supradictorum duorum æmulorum, quãtò animosior tanto vanior pro regno incerto contẽtio, postquam motus in exercitu domini plurimos peperit: extremæ demum sortis beneficio conquieuit. Regina [a] quippe Ierosolymorum, quæ, (vt superius plenarie dictum est) memorato Guidoni infelicissimè nupserat, sera tandem morte deficiens: illi ratione tantum Regij coniugij de regno contendenti silentium indixit. Marchio quoque nefariè a ficcariis [b] necatus, regnum ambire cessauit. [c] Incertum a quo malignante immissi duo ficcarij in eius obsequio sub schemate militantium diuscule fuerant: patrandi vel cum proprio periculo sceleris opportunitatem iugiter obseruantes. Qua inuenta: clarissimum virũ solito paucio-

a v. c. quoq;

b v. c. interemptus.

c ma'e v. c. interim cũ aliquo.

ribus forte ſtipatum miniſtris: in medio propriæ ciuitatis, cum prope tanquam noti aſſiſterent, repente aggreſſi: clandeſtinis cultris extractis mactarũt. Fertur enim eſſe in Oriente agens ſub ditione cuiuſdam potentis Saraceni (quẽ Senem nominant) quoddam hominũ genus adeo ſeductibile, atque in propriam procliue perniciẽ, vt ab eodem, quem [a] ſcilicet loco prophetæ colunt, artificioſiſſimis fallacium pollicitationum præſtigiis ſollicitatum atque illectum, immortalia ſe poſt mortem commoda percepturos exiſtimẽt: ſi illi imperantiſque ad mortem obtemperent. Qui nimirum, cũ fortè a quolibet prępotenti infeſtari metuit, ſiue iam infeſtatur, ad eius peremptionem ſubornatos ex illo genere emittit ſicarios. Illi verò [b] exitium tanquam ad ſolemne epulum cum gaudio properantes: nihil aliud ambiunt vel explorant, niſi vt arrepto tempore pro certa mandati impletione: certo ſe diſcrimini exponentes: deſignatum hoſtem commorituri interimant. Denique propter hoc maximè genus Orientales Principes pro-

a *v.c. ſimul*

b *v.c. aſſerit, ad.*

uisiori se custodia muniunt,& pręter familiarissimos nullius ad se; nisi propriis stipatoribus mediis, patiũtur accessum. Verũ quoniam ijdem pestilentes plerũque, dum forte minus obseruarẽtur, ad necem clarissimorum virorum per medias custodias irrupêrũt: nullus magnorum, qui sunt in terra tributum, vel obsequiũ quodlibet a memorato sene per potentiam exigit, vel quietem eius aliquatenus perturbare præsumit. Soli [a] Templarij, dum in Syria res Christianæ florerent tanquam mortis contemptores, ausi sunt eum impetere, & fœderatum obsequia coëgêrunt præstare. Sciebat enim parum actum esse, si fortè per ministros proprios, quemlibet magistrorum eiusdem militiæ perderet: quæ vtiq; mox alium sibi creans, acriùs pro extincti vltione sæuiret. Ex hoc sanè funestissimorũ [b] satellitum genere fuisse creduntur: qui memoratum Tyri Principem astu ausuq; nefario peremérunt, commori non timentes. Comprehensi autem & subtiliter requisiti, quo id auctore vel incentore egissent: ad mortem prompti, & hilares nihil certũ [c] dixêrunt. Itaq; latet adhuc, quis tan-

a Templarij contemptores mortis aggrediuntur Saladinum.

b antea prænè satallitũ

c v.c. interscribit, vel credibile.

to viro necem fuerit huiusmodi machinatus. Verùm occasione recētis discordiæ, qua [a] disceptauerat cum Rege Anglorum: procliues fuêre plurimi ad succensendum super hoc eidem Regi, Frācis maximè illum infamātibus, qui pro Marchione æmulati fuerānt, multamq; illi de morte viri pręclari, inuidiam cōflantibus, per omnē fere orbē Latinum.

[a] v. e. discrepauerat.

Quomodo Rex Frācorum necē Marchionis refudit in Regem Anglorum, & de conuentu Parisiacensi.

Cap. XXV.

SANE postquā percrebuit apud Regem Francorum, quod Marchioni acciderat: de amici quidem indigno exitu doluit: sed mox hunc dolorem susćepta cū ingenti gaudio sugillandi Regem Anglorum occasio compensauit. Cumque in propriis esset tam longe finibus a Syria cōstitutus: illius in Oriente consistentis, vel

frustra timebat, vel potius se, ad augendam inuidiã, timere fingebat insidias, & tanquam ab eo subornati imminerẽt siccarij: præter morem maiorum suorum, nõ nisi [a] firmata vallatus custodia procedebat, adeo vt quidam familiari ausu propius accedentes, non sine periculo hoc ausi dicantur. Mirantibus hanc nouitatem Regiam plurimis: vt pro ea satisfaceret, gentemque suam in Regem Anglorũ accẽderet, Præsulum, Procerumque suorum concilium [b] Parisios conuocauit. Vbi allegans contra eundem Regem plurima tanquam certa; atque inter cætera, quod virum illum nobilissimum [c] nequiter per diros satellites peremisset, litteras quoq; protulit, a quibusdam potentibus sibi (vt dicebat) transmissas, quibus monebatur propensiorem suimet habere cautelam: sciens quod Rex Anglorũ insidiaturos animæ suæ ab Oriente iam direxisset siccarios. Quamobrem (inquit) nemo debet mirari, quod præter solitũ, diligentiorem mei ipsius curam habeã; quam tamen si reputatis vel indecentẽ, vel superfluam; decernite amouendam. Adiecit etiam, cordi sibi esse de mani-

a v. c. armata.

b v. c. Parisius.

c v. c. nequissimè.

festo proditore proprias maturè vlcisci iniurias. Adhæc plurimi adulatoriè resſpondêrunt, bonum, honestumq; esse, quod pro cautela faciebat: & quod pro vltione disponebat. Prudentes vero dixêrunt. Cautelam quidem tuam Rex, qua tibi cōtra incertos casus forte abũdantiùs prospicis, non culpamus, præmaturæ vero vltionis propositũ minimè approbamus. Nam & si vera sint, quæ de Rege Anglorum dicuntur: non tamen est petulanter & [a] præmaturè agendum: sed respectu honesti sustinendum, quousque ad propria reuertatur, qui propter Christũ peregrinari noscitur. Deniq; si reuersus vel obiecta purgare potuerit, vel de excessibus satisfacere voluerit, bene actum erit: sin [b] minùs; expetēdæ vltionis, iustitia comite, congruum tempus erit. Quod si nostrũ consilium minus placet: Romanus Pontifex, qui de rebus modernorũ peregrinantium quietem sub graui censura sanciuit: super his consulatur; eiusq; (vt dignum est) sententia exspectetur. Hæc dicentes viri cordati, & sobriis rationibus astruentes: sæuientis impetum ad tempus frenârunt, ne peregrinantis

[a] v. c. præpopere.

[b] autem.

terras inuaderet. Quieuit ergo ad modicum: non tamen in illo extorto magis quàm spontaneo otio, regno desiit, & Regi Anglorum cruentũ moliri negotium, veteres scilicet Anglorum hosteis Danos ad mortuam olim querelã artificiose suscitare conatus. Verùm hæc tam maligna molitio, Deo ordinãte, Anglis non nocuit: auctorem verò suum næuo [a] inexpiabili denigrauit. Famosa res est & propter claritatẽ personæ mundo notissima.

a v. c. malè inexpugnabili.

Quomodo Rex Frãcorum duxit sororem Regis Danorum, & quomodo repudiauit eam.

Cap. XXVI.

Stephano præsule Nouiomensi ut Rigord. in gestis eiusdem prodit.

GITVR Rex Francorum missis ad Regẽ Danorũ viris honoratis, germanę eius laudatissimę Virginis nuptias solemniter expetiuit. Rex autem Dacorum magnificè legatos suscipiens: petitionem quoque [b] Optimatum suorum consilio libenter amplexus est. Et quid,

b v. c. insit de.

inquit, Dominus vester vult sibi dari dotis nomine? Illi verò, prout in mandatis acceperat, antiquum, inquiunt, ius Regis Dacorum in regno Anglorum, & ad hoc assequendum, classem exercitumque Daciæ[a] in annum. Tum ille, rem inquit difficilem, postulat: veruntamen deliberabo, an concedi debeat. Cumque super hoc regni sui inclitos seorsum consuleret, responderunt, Satis nobis negotij est cōtra Paganam, & nostris vicinā finibus gentem Vvandalorum. Illisne ergo dimissis, hostiliter aggrediemur Anglorum gentem Christianam, atque innoxiam, duplici nosmetipsos periculo immergentes? Nam si Anglos[b] aggrediemur: ferocissimis, qui iuxta nos sunt, barbaris fineis nostros exponimus. Porro Anglorum gens magna & valida, opibúsque famosa, propriæ vel saluti, vel libertati contra omnem vim externam tuendæ sufficere creditur. Proinde aliud petat Rex Francorum, si voluerit dotis nomine: cùm tu Rex non debeas, cum propriæ gentis periculo Germanæ tuæ honorabiles nuptias prouidere. Placuit Regi sobrium consilium, iussitque Legatos

a v.c. anno uno.

b v.c. aggrediuntur.

aliud dicere, si quid haberent. Illi verò expirante petitione prima: decem marcarum argenti milia petiêrunt. Ad hæc Rex magnanimus: rem (inquit) Rex Francorum à Rege Danorum nunc petit pertenuem ratione negotij & personarum; petitionem eius gratè suscipimus, & votum maturè implebimus. Tunc pactis initis, & sacramento a Legatis præstito pro completione pactorum: ornatam (vt decuit) cum summa postulata tradit virginem, de suis honoratos quosdam, qui [a] persequerentur eam, vsque in Franciam direxit. Rex autem Francorum occurrit ei [b] Ambianis, ibique solemniter nuptiali sibi fœdere copulatam, etiam thoro acciuit. Verùm post initi fœderis (vt dicitur) noctem vnam, incertum, vnde offensus abiecit eam: rem plane faciens, non tantũ illicitam, sed etiam personæ regiæ multùm indecoram. Causæ sanè pudendæ leuitatis huius variæ assignantur. Dicunt enim quidam, quod propter fœtidum oris spiritũ: Alij, quòd propter latentem quandam fœditatem repudiauerit eam: vel quia non inuenit eam virginem. Indignæ procul dubio causæ

a v c. prosequentur.
b *Rigordus Attrebati.*
Vide notas.

huiuſmodi,atque ad dirimendum coniugium Chriſtianum inualidæ. Verùm cum præcipitati repudij cauſa ſit incerta : incertum tamen non eſt, eum qui fodit foueam, incidiſſe in eam, ſcilicet illum, qui ſub prætextu nuptiarum gẽtis innoxiæ & Chriſtianæ ſitiuit impiè ſanguinem, peſpicuo Dei iudicio ex ipſis nuptiis ſempiterni dedecoris reportaſſe mercedem. Porro, vt infami facto honeſtæ ſpeciei colorem ſuperduceret ; &, vel ad homines, quod vtique ad Deum non poterat, contracti matrimonij fœdus abrumperet: Romano Põtifici per reſponſales callidos inſinuare curauit, ſurreptione quadam, propriam ſe duxiſſe affinem, poſtulans, a vinculo minus legitimo eximi. At ille delegauit iudices ex regno poſtulantis, forti tamen mandato aſtrictos : vti in hoc negotio iuxta integritatem canonicæ procederent ſanctionis. Illi autem Regis ſui iniuſto deſiderio plùs æquè fauentes : affinitate, periurio Belluacenſis & Carnutenſis Epiſcoporum, aſſerta, diuortium fieri debere decreuêrunt. Et Belluacenſis quidem periurus Epiſcopus, poſt non multo in manus

Regis Anglorum traditus, eundem satis idoneum expertus est in seueritate vltionis Dei ministrum. Carnutensis verò, qui morum proluuie minùs esse Episcopus dicitur, Dei adhuc patientia sustinet, vt tarditatem, pœnæ quantitate compenset. Sic itaque Rex Francorum in facie Ecclesiæ exosi connubij lege solutus, ad alias paulo pòst nuptias aspirauit, quibus tamen potitus nõ est, vt suo loco dicetur.

Quomodo Eboracensis Archiepiscopus præcipitauit sententiam excommunicationis in Episcopum Dunelmensem.

Cap. XXVII.

Is diebus Godefridus Archiepiscopus Eboracẽsis, & Hugo Episcopus Dunelmensis sua fortiùs, & remissiùs ea quæ sunt Christi, quærẽtes: cum multo & graui scandalo disceptârunt.

Ille, vt præesset: Iste, ne subesset: neuter verò, vt prodesset. Ita quippe in diebus nostris pastorale decus euanuit, vt inter pastores Ecclesiasticos admodum rarus inueniatur intelligens : vel requirens Deum: dum fere omnes, quæ sua sunt, quærunt. Equidem paulò ante eiusdem Godefridi electi adhuc Eboracensis pendente fortuna: Clemens Romanus Pontifex intercedentibus obsequiis eundem Episcopum cum suis omnibus ab Archiepiscopi Eboracensis iurisdictione exemerat. Porro successor eius Cælestinus Eboracensis Ecclesiæ iura & dignitates redintegrās: eandem exēptionem cassauit. Godefridus itaque de mandato Apostolicæ sedis Turone ordinatus, & ad sedem propriam cū Metropolitani honore reuersus: de memorato Episcopo, quem ante ordinationē suam infestum expertus fuerat, triumphare cupiens, Canonicam ab eo professionem instanter exegit. Ad quam ex more præstandam, cum ille nullatenus inclinaretur: sed appellationis se diffugio, & [a] quodam enormium capitulorum obiectu tueri [b] niteretur: idem Archiepiscopus excommunicationis in

a v. c. quorundam.

b antea mendosè niterentur.

cũ ſententiã pręprope re, & motu magis proprio, quàm prudẽtium conſilio promulgauit. Verùm ſicut hic appellationem & obiecta: ita ille ſpreuit, deriſitque ſententiã. Vterque mox ad ſedem Apoſtolicã inſtructos reſpõſales direxit Hic pro cõfirmanda, ille pro infirmãda euacuãdaque ſententia, quę lata fuerat. Et hic quidẽ cupiens experiri ſynceritatẽ Romanã vel potius ſufficere iudicans, quod profuſioribus obſequiis pro negotio promotionis ſuæ paulò antè placaſſet Romanos, ſimpliciter poſtulauit. Ille vero ſagaciùs, prout a Romanis poſtulari oportuit, poſtulandum putauit: tantoque factus eſt in cauſa potior: quantò & pollicendo ponderoſior. Denique non ſolùm pro eo eſt pronunciatum, quod ſententia illa non teneret; verumetiam ei, ſiue pro acceptæ iniuriæ conſolatione, ſiue etiam pro inſolentis aduerſarij humiliatione indultum, vt illi tanquam Metropolitano ſubeſſe vlteriùs non deberet. Sic ergo exemptus a iuriſdictione poteſtatis ſuſpectæ, victoriam ſuam quantò glorioſiùs, tantò & vaniùs oſtentauit. Porro idem Archiepiſcopus poſt ſuc-

cessus præclaros: initium malorum hoc habuit, vti sequentia declarabunt.

Cur minùs sit a nostris in Oriente [a] *profectum, & de repatriatione peregrinorum.*

[a] *v.c. actũ.*

Cap. XXVIII.

INTEREA exercitus Christianus Regi Regũ in Oriẽte militans, in multo laborum & periculorum experimento agebat. Verumtamen Christianum negotium minùs procedebat: tum propter dissensiones, emulationesque Ducum (vt dictum est) tum propter difficultates plurimas, tanquam Deo minùs propicio, [b] obsistentes. Decernebant quidam adeundam, totisque oppugnandam viribus sanctam ciuitatem, quam impij prophanabant. Aliis verò hoc impossibile videbatur, certis ex causis. Terra quippe, quæ paulò antè fertilissima fuerat, & quasi omnimodæ copiæ promptuarium, maligna & calida Sala-

[b] *malè. v.c. obsistens.*

dini prouiſione redacta erat in ſolitudinem: ne ſcilicet Chriſtianus exercitus quantulumcunque ex ea ſubſidium caperet, [a] vnde nec poterat a mari ad aliquod maius negotium longiùs progredi, cum ſolum ei mare nauigiis neceſſaria miniſtraret. Rex autem Anglorum exacta [b] hyeme in montanis, cum aliud non poſſet: vrbes maritimas, quas Turci euerſas reliquerant, & maximè Aſcalonam ſummo ſtudio & profuſis opibus inſtaurare cœpit, carpētibus eum æmulis, & rumores de illo peſſimos per totum fere orbem Chriſtianum ſpargentibus: ſcilicet quod Regem Francorum inſidiis appetiſſet, quod Conradū Marchionem virum Chriſtianiſſimum nefariè per ſicarios peremiſſet, quod cum Saladino de proditione terræ ſanctæ nequiſſime colluſiſſet, atque ideo ad expugnandam ciuitatem ſanctam accedere noluiſſet. Porro ille cœptis inſiſtēs, præ animi magnitudine æmulantium maledicta & molimina contemnebat. Sanè poſt memorati Marchionis interitum, cum & Guido quondam Rex Ieroſolymorum, qui cum eo cōtenderat, vxore ſublata, ſolo iam Regis nomine eſſet

a v caamē.
b hactenus hyme.

esset cõtentus: deliberauit Rex Anglorum cum Ducibus & nobilibus vniuersis, cuinam fineis Christianos crederẽt, maturè ad propria reuersurus. Et concordi decreto cõstituêrunt Principem Christianæ adquisitionis Henricum, illustrem Gallicanæ Campaniæ Comitem, vtriusque Regis, Francorum scilicet & Anglorum communem ex communi Germana nepotem, tantis condignum auunculis. Quo facto, & nouo Principi integrè traditis munitionibus Christianis, ordinatisque præsidiis vrbium: Princeps & populi, tanquam expleto militiæ tempore, cum iam sumptus ad moram deficerent, certatim repatriare cœpêrunt, anno ab expugnatione Ptolemaïdis secundo, tempore 1192 autumnali. Verumtamen eorum, qui post Christianæ in terra sancta plebis excidium, propter Christum peregrinati fuerant, ne quarta quidẽ pars ad propria rediit. Cum enim ex omni fere orbe Christiano infinita hominum milia ad illam peregrinationem sanctæ deuotionis feruor accendisset: vel morbus, vel gladius, vel inedia, vel laboris intolerantia maiorem longe partem [a] ab-

[a] vel absumpsit

ſumpſerat. In qua re conſideranda eſt altitudo ſapientię Dei, de ſuorum, quos ad vitam præordinauit æternam, temporali vel ſalute, vel felicitate minus curantis, & eorum clades temporales ad supernæ ciuitatis completionem ſubtili prouiſione deriuantis. Nō enim eſt dubium eos, qui relicta patria, atque omni neceſſitudine carnali tantis ſe periculis, laboribus & cladibus propter Christum exponentes in hac laudabili deuotione vitam temporalem finiri meruêrunt, illis annumerandos, de quibus dicitur: [a] *Beati mortui, qui in Domino moriuntur,* cum non ſolum in Domino, ſed pro Domino mortui eſſe probentur. Proinde fidenter dixerim, quod multo clementius ſuperna cum illis pietas egerit, qui in illa peregrinatione vitam terminantes, felici compendio ad æterna migrârunt: quam qui repatriantes cum ſoſpitate corporali ad ſordeis priſtinas remeârunt. Quippe eos quos ex illa peregrinatione ad propria reuerſos cognouimus, etiā ad mores priſtinos poſt tāta propter Chriſtum tolerata incommoda reuerſos videmus. Mirum quidē videtur, quod Dominus ſuæ incarna-

a *Apoc.* 14.

Digitized by Google

tionis, passionis, resurrectionis, ascensionis sāctissima loca, a gēte spurcissima occupari & prophanari permiserit. Verùm diuinę permissionis huius tūc quidē occulta erat, nunc autē manifesta est ratio. Quippe occasione eius, tam dolendi, pudendique casus infinitis peccatoribus ad studium pietatis conuersis, tanta piarum [a] milia animarum in quinquennali iam spatio ad æternā requiem superni ordinatoris manus assumpsit, quāta per integritatem [b] terrenæ Ierusalem, illa quæ sursum est, quæ est mater nostra, ad suam completionem annis retro plurimis nō suscepit. Ita ergo Rex noster [c] attingens a fine vsque ad finem fortiter, & disponens omnia suauiter: & malis quoque hominum vtens optimè, dum terrenam suam Ierusalem, & fineis eius propter peccata habitātium in manus hostium tradidit, cælestis suæ Ierusalem vberiora subtiliter lucra quæsiuit.

a v. e. militiam.

b imitatur S. Paul. ad Galat. 4.

c Salom. Sap. 8. verba sunt hæc reducta.

Quomodo Rex Anglorum liberauit Ioppen, & de induciis Christianorum & Turcorum.

Cap. XXIX.

Sane repatriantibus cæteris præter eos, qui ordinati [a] erāt ad præsidia vrbium: nec illustri Anglorum Regi, qui iam proprios in sumptibus diuturnę militię thesauros exhauserat, productioris moræ in Syria facultas fuit. Rebus ergo dispositis & datis, nepoti, quem regni exigui Principem relinquebat, mandatis: In Cyprum cum suis rediit, vnde [b] opportunè profecturus. [c] Quibus agnitis Saladinus, super Ioppen minus sufficienti munitam præsidio cum exercitu irruit: eáque celeriter expugnata, & facta Christianorum strage non modica, reliquos in arce conclusos obsedit. Tum nostri eo mòdo, quo poterant præcauentes, ne vsque ad internecionem reliquiæ delerētur, cum immanissimo tyranno pacti sunt dedi-

[a] v. c. *sunt.*

[b] v. c. *optimè.*

[c] v. c. *addit. erat.*

turos se arcem, nisi ad diem certum fortè Christianus superueniret exercitus. Et ille quidem nostrorum, qui abierāt, reditum non metuens: quietus iam erat, tanquam incruēto negotio arcem mature ingressurus. Rex autem Anglorum, vbi sinistri euentus nuntium accepit: tristitia mox in virtutis materiam versa cum omnibus, quos eum nō sequi pudebat, secundis flatibus in Syriam celeriter rediit, & Turcos inopinato eius reditu impetuque perterritos in fugam conuertit. Qui rursum conglobati, fretique ingentibus numeris: eum in Ioppe clausū frustra conati sunt obsidere. Egressus quippe in spiritu fortitudinis, & nō solum optimi Ducis, verumetiam fortissimi militis implens officium: per dies aliquot cū eis in campo conflixit, & manū longè impari tremēdas Turcorum copias, tandem Christo propicio ita protriuit: vt inuictum eius animum mirantes, & nihil contra eum vlteriùs audendū putantes recederent. Ioppe igitur liberata: apud castellum, quod dicitur [a] Cephas, diebus aliquot ægrotauit. Quo audito Saladinus (vt dicitur) non tanquam de hoste de-

[a] v. Caiphas.

bilitato exſultauit: ſed tanqutm de inuictiſſimi Principis incõmodo doluit: Miſſiſque ad eum nuntiis: Scio (inquit) quod in hac terra etiam ſoſpes prolixiorem moram facere nequeas: te autem abeunte, quod a Chriſtianis cum tanto labore adquiſitum eſt, certo exponetur periculo, & mediocri negotio [a] incidet in manus meas. Verũtamen propter te, cuius egregiam magis virtutẽ veneror, quàm animum hoſtilem auerſor, triennij inducias Chriſtianis indulgeo. Aſcalona tamen nec mihi, nec illis ſit, ſed deſtruatur. Rex autem licèt ægrè ferret vrbem euerti, in cuius recenti inſtauratione ſumptuoſiſſimo fruſtra labore ſudauerat, conſilio tamen [b] Patriarchæ, & noui Principis, omniũque Chriſtianorum terræ illius, inducias amplexus eſt: reſpectu quidem vrbis euertẽdæ minùs honeſtas, ſed fortiori ratione multũ neceſſarias. Itaque per operam Regis Anglorum [c] ſolis culpandam æmulis, celebratæ firmatæque ſunt inter Chriſtianos in Paleſtina conſiſtentes & Turcos Saladino ſubditos induciæ, a Paſchali ſolẽnitate proxima in treis annos, treis menſes, treis ſeptimanas, [d] treis horas.

a v.c. recedet & quidem aptè ſi librarius pinxiſſet, recidet.

b v.c. interponit & deſiderio.

c v.c ſed.

d v c. inſerit, tres dies Abbas verò Vſperg ſcribit fuiſſe quinquennales inducias.

Indultum quoque, firmitêrque ſtatutũ eſt a Saladino in gratiãm Regis Anglorum, vt Chriſtiani toto induciarum tẽpore, ſecurè & liberè ſepulchrum Dominicum orandi ſtudio viſitarent: nihilque moleſtiæ a Saracenis in acceſſu vel reditu patientes, expletis orationum ſolemnibus cum fructu deuotionis ſuæ Chriſtianis ſe finibus redderent. Quamobrem ſancitis, prout oportebat, induciis: Chriſtianorum ingens numerus ad ſanctam ciuitatẽ contendit, & votis potitus cum longi ſatisfactione deſiderij hilariter repatriauit. Et Rex quidem, [a] qui vnus pro decem milibus computabatur, dum propter caſus ancipites de conſilio ſapientum propriæ cautiùs ſaluti proſpiceret, minùs ſatisfecit deuotioni. At verò Hubertus Salisbirienſis Epiſcopus, qui eius in illa expeditione Comes indiuiduus & fidus, prudenſque coperator exſtiterat: regiæ deuotionis vicem implere curauit. Denique (vt dicitur) pro ſe & Principe ſepulchrum Principis Principum viſitans: fuſo ibidem piarum profluuio lachrymarum, & ſacra hoſtia immolata ſuorum pariter & regiorum compos votorum

a quem & ipſi Sarraceni, & populus Chriſtianus & alij timuerunt inquit Abb. Vſperg.

ad Principem rediit. Quibus actis idem repatriandi propositum declarauit. insulam Cyprum Guidoni olim Ierosolymorum Regi viro strenuissimo mera liberalitate donauit. dilecto nepoti, quẽ finibus Christianis præfecerat, suam (Christo propicio) reuersionem circa induciarum expletionẽ pollicitus, charactere Dominico, quo insignitus aduenerat in argumentum propositæ reuersionis retento, infidis se flatibus credidit.

Quod Deo disponente plus actum sit illa expeditione pro superna quàm terrena Ierusalem, & de morte Saladini.

Cap. XXX.

VNC exitum occulto Dei iudicio habuit Christiana illa tam sumptuosa, laboriosa, [a] periculosa contra immanissimum sacri & tremendi nominis hostem Saladinum expeditio, magnorum Re-

a v. c periculosaque.

gum, inclitorum Ducum, innumerabilium populorum. Et quidem tantis ſumptibus, periculis, laboribus, pro recuperanda terrena Ieruſalem parum actum eſt: pro inſtauranda vero ſuperna Ieruſalem plurimum, vti [a] ſuperiùs oſtenſum eſt, Deo enim meliùs, quàm humana erat intẽtio, diſponente, tam multa Chriſtianorum, [b] (ſuſcepta pro Chriſto tã laborioſa peregrinatione) occumbentium milia; quæ quidem ſecundùm intentionem pro recuperatione terrenæ Ieruſalem fruſtra ſudaſſe videntur, cum fructu pij laboris tanquam viui lapides in illius, quæ ſurſum eſt Ieruſalem, ædificium tranſiêrunt. Verumtamen ſicut defectui temporum noſtrorum, quibus, vtique abundante iniquitate, refrigeſcit charitas, imputandum eſt, quod loca ſacra, in quibus redemptionis noſtræ celebrata ſunt ſacramenta, tradita ſunt in manus impiorum: ita & illud, quod pro recuperatione eorundem locorum tantis laboribus & ſumptibus Chriſtianum minùs proceſſit negotium. Itaque propter noſtrorum defectum & dedecus temporum, [c] oportet ciuitatem

a cap. 26. huius libri.

b v. c. præponit in.

c v. c. oportuit.

sanctam conculcari & prophanari a gentibus vsque ad tempus, quod solus Deus nouit. Nam suo tempore procul dubio iuxta morem priscum terra sancta spurcissimos euomet incolas; & fortè per parciorem manum Christianam, vt virtus diuina in negotio clariùs elucescat. Vnde veraciter a quodam [a] bellatore fideli dictum est. *Facile est concludi multos in manus paucorum, & non est differentia in conspectu Dei, liberare in multis, aut in paucis.* Quod vtique declaratum est, cum [b] vnus persequeretur mille, & duo fugarent decem milia: cum [c] Gedeon amota multitudine per trecentos viros, qui aquam lamberant, de innumerabilibus populis triumpharet. At non est tentandus Deus: vt Christiani pro eo, quod Dominum potentem habent, petulanter & inconsultè contra multos aduersarios pauci prosiliant. Ita enim suos [d] Deus vult in se credere, vt non negligant prudenter & prouide agere. Vnde scriptum est, quod sancti olim Duces præliaturi prælia Domini, & futuræ victoriæ ipso hanc pollicente non ignari, ipso plerumque iubente,

a *Iuda Macabæo.* 3. *Macab.*

b *Deut.* 32

c *Iudic.* 7.

d *Deus vult suos sic in se credere, vt non negligant agere prouidè.*

plerumque [a] non iubente, conuocauerint multitudinem; nec se cum paucis vel honestum, vel vtile duxêrunt offerre discrimini; non vtique quod Omnipotenti facilior esset per impetum multitudinis, præstandæ victoriæ copia: sed quia illius saluberrimi præcepti, scilicet [b] *Non tentabis Dominum Deum tuum*, homo non debet esse negligens, & quia melius est, vt multi quàm pauci Deo militent, non planè ex suo numero omnipotenti plùs facultatis allaturi: sed pro [c] numero ab eo, qui sibi nil [d] minuit, quantislibet distribuat; militiæ præmia percepturi. Sanè paulò post exercitus Christiani ex Syria digressum, stillauit Dominus super populum suum misericordiæ modicum, tanquam arram quandam gratiæ plenioris. [e] Virga quippe furoris Domini, formidabilem Christiani nominis malleum confregit Saladinum. Qui nimirum cum in multa lætitia & securitate ageret, tanquam elusa omni fortitudine magnorum Regum Occidentis: repente incidit in manus Dei viuentis: magnumque illud imperium, quod ex regnis opulentissimis homo

a v.c. addit *etiam.*

b Exod.6.

c v c. *inscrit, suo.*

d *minuerit*

e v. c. *virgam.*

non Regij sanguinis: sed [a] astutia & virtute conflauerat: cum ingenti rixarum, bellorumque materia delicatis hæredibus moriens dereliquit. Denique eo mortuo iuxta numerum succedentium scissum est imperium eius, ipsisque inter se dissidentibus facta est summa confusio in domo eius. Christiani verò sub Principe Henrico in suis vrbibus quietè commorantes expletionem induciarum præstolabantur.

a v. t. a. *astutia singularis arte scilicet &c.*

Quomodo Rex Anglorum naufragiũ passus & captus est a Duce Austriæ.

Cap. XXXI.

Igitur Rex Anglorum a Syria digrediens, duabus Reginis, sorore scilicet vidua, & coniuge cum omni fere familia præmissis: ipse cum paucis expeditioribus agiliori nauigio sequebatur. Impatientior quippe tædij, dum lentum & morosum latissimi [b] aspernaretur pelagi transitum: tutiorem gra-

b *malè ante hac asperne ret tur.*

Digitized by Google

uioris nauigij; & suo pondere minùs [a] timentis spiritus procellarum, euectionem recusauit, quod vtique factum est illi in scandalum. Et quidem Reginæ cum omni comitatu suo, lento sed prospero cursu in Siciliam venientes, ibidem sub [b] Tancredo in tuto pro tẽpore substitêre. Porrò Rex naui, qua vehebatur, inclementioribus auris [c] abrepta tractus est ad partes [d] Istriæ: atque inter Aquileiam & Venetiam naufragium passus, ægrè cum paucis æquoreum discrimen euasit. Vbi propriam pro tempore propter casus incertos [e] naufragos cælans personam: didicit Regem Anglorum hominibus regionis illius ob necem Conradi Marchionis, quæ ipsi imputabatur, esse inuisum, nec posse se ibidem tutum habere hospitiũ. Quamobrem imminens inani studuit illudere cautela periculum. Nam cito percrebuit insignem naufragum latere [f] vel aberrare in terra illa; mox nobilibus simul & populo ad [g] vestigandum eum intentis, quidã Comes [h] Mamardus nomine, ipso latenter per fugam elapso, octo de comitibus eius comprehendit. Deinde in Archiepiscopatu Sal-

a v. c. tormentis.
b v. c. insperit, Rege.
c v. c. arrepta.
d v. c. Austriæ.
e v. c. inter scribit inter cæteros.
f v. c. oberrare.
g perperam legebatur vestigandã
h v. c. Mainardus.

a v.c. Sfrisarium. ſburgenſi, loco qui vocatur [a] Friſcarium, ſex de comitibus eius a quodam Frederico detentis, cum tribus tantum comitibus noctu ad parteis Auſtriæ properauit. Humboldus verò Dux Auſtriæ, qui (vt ſuprà dictum eſt) ſtipendiarius eius in exercitu Domini fuerat, profuſam eius circa ſe largitatem, cum egeret, expertus: oblitus beneficij, atque in vltionem cuiuſdam læſionis exiguæ ſæuiens, magis autem opum Anglicanarum, homo auarus & perfidus ſitiens, cautiſſimos per omneis viarum tranſitus & diuerticula, vt inſigni profugo euadendi locus non eſſet, cuſtodes diſpoſuit; quem tandem in ſuburbano quodam, indicio (vt dicitur) cuiuſdam ex comitibus eius, dum eſcas lautiores emeret, cautè notati, & ad prodendum cuinam peregrino talia procuraret, intentata morte coacti, inuentum, per [b] immiſſos ſatellites captiuauit. Denique ingreſſi ad eum ſollicitè occultantem ſe directi a Duce armati, aue, inquint, Rex Anglorum: fruſtra perſonam tuam pallias, facies tua manifeſtum te facit. Cumque vir ingentis animi gladium arriperet: noli,

vide notas.

b v.c. præmiſſos.

inquiunt, Rex, vel timere, vel temere agere, non enim morieris, sed potius a morte seruaberis in medio hostium tuorum, propinquorum scilicet Conradi Marchionis, quęrẽtium animam tuam: in quorum vtique manus si fortè etiam centum vitas habens incideres, ne vna quidem earum salua tibi esse posset. Captus igitur Rex nobilis a Duce nequissimo anno gratiæ M. C. nonagesimo II. mense Decembri, citra decus Regium in vinculis seruabatur. 1192.

Quomodo Rex Francorum delusus a filio Ducis Saxoniæ, speratis nuptijs caruit.

CAP. XXXII.

RES maturè defertur ad Imperatorem Teutonicum, in Germaniæ tunc partibus constitutum. Qui nimirum vel imperialis, vel etiam Christianę negligẽs honestatis, & occasione captiui insignis, diripiendis plurimarũ regionum opibus inhians, gauisus

est valde. Moxque Regem Francorum suæ letitiæ fieri volens participem: gratissimum illi super aurum & topazion, quinto Calendas Ianuarij a [a] Rinhuza nuntium destinauit. Ille verò lætatus super infælicitate aliena, sicut qui inuenit spolia multa, sinistrum Principis euentum ad frangēdos subditorum animos mox latè vulgauit; animumque hostilem declarans, vt perpetua captiui esset deiectio, modis omnibus agendum putauit. Denique magnis pollicitationibus sollicitare atque allicere sibi curauit Ioannem, captiui Regis Germanū, in Anglia, Hybernia, Normannia, multarum virium [b] opumque virum. Quē profectò facilè ad suas potuit parteis traducere, iam pridem quantùm regni fraterni, tantùm & fraterni periculi cupidum. Accepto ergo idem in Anglia constitutus fraternæ captionis nuntio, illico transfretauit, & nutanti regno sperans facilè se posse [c] intrudi, si Frācorum sibi vireis adiungeret, inito cum eis fœdere, & fratris in periculo positi fidelitate exufflata, eius se hostem inuerecundissimè declarauit. Rex quoq; Francorum Imperatorem Teutonicū, ad

a v. c. Rōhenza.

b absunt hæc a v. c.

c v. c. ingredi.

ad cuius [a] fortunam, Regis captiui pendebat arbitrium, affinitate sibi cupiens deuincire, consobrinæ eius, vnicæ scilicet filię Palatini Comitis, missis ad eum nuntiis connubium expetiuit. Petitionem Imperator gratanter amplexus: eius cõplendæ gratia Comitem Palatinũ, virũ (vt dicitur) in imperio summæ post Imperatorem amplitudinis, accersiuit, nec latuit ea res matrem puellæ. Quæ vnicam sobolem secretò conueniens, vis, ait, honorabiles nuptias, & thorum regium? Rex enim Francorũ te comparem postulat. Tum illa, audiui, inquit, à multis de Rege hoc, quomodo fœdauit atq; abiecit puellam nobilissimam, scilicet Regis Danorum germanam, & vereor exemplum. Ad quã mater, & quis, ait, in votis tuis est potior? Tum illa, si mea, inquit, vota prosperentur, ab eo certè, cui me didici in annis infantiæ desponsatam, nunquam disiungat: Henrico scilicet Ducis Saxonici filio. Et mater, confide, ait, filia, quia per maternam operam formidato [b] liberata exemplo, optato potieris connubio. Mox eundem Henricum elegantissimum & strenuissimum iuue-

[a] antè, fortuna.

[b] v.c. excepta.

nem, Regis Anglorum ex sorore nepotem, virago mirabilis secretis litteris accersiuit. Qui festinus occurrit, & votis promptissimè concurrētibus dilectam Virginem tradente matre accepit; qua nimirum propter euentus ancipites accelerante negotium, illico ritu solemni celebratæ sunt nuptiæ, vt quos Dominus iam coniunxisset, homo separare iam [a] non posset. Interea nouæ nuptæ pater ab imperatore inductus, vt regiis filiam nuptiis honestaret, actæ rei repentè famam accepit. Imperator quoque rem audiens, credensque hoc præter eius conscientiam fieri minimè potuisse: acri contra eum motu excanduit, & ad se vocatum mordaciter increpauit; tum quia iuuenem oderat, tū quia factum erat aliter quàm volebat. Ille verò stomachanti atque obiurganti satisfaciens, per salutem, inquit, tuam Imperator, mea hoc neque voluntate neque conscientia actum est; sed coniugem meam, consobrinam tuam contemplatione iuramenti, olim a me & illa, felicis memoriæ patri tuo Imperatori, Duci Saxoniæ præstiti, absente me credo patrasse, vnde tua mihi celsitu-

[a] v.c. addit de cætero.

do succenset. Tum Imperator, vade, inquit, & nebulone illo expulso rescinde quod actum est. Et ille, noli ait, sic loqui Imperator. Nam eo vsque, (vt dicitur) res processit, vt absque sempiterno filiæ meæ dedecore rescindi non possit. Reuersus autem idem ad propria, genero blandè locutus est, adoptansque eum, filiam egregiè dotauit. Sic ille, qui propriam paulò antè cum dedecore repudiauerat coniugem, optatis speratisque, Dei iudicio, caruit nuptiis.

Quomodo Rex Anglorum per Ducem Austriæ deuenit in custodiam Imperatoris.

Cap. XXXIII.

Gitvr illustris Rex Anglorum à Duce Austriç, qui paulò ante illi in Syria contra Turcos militauerat, tenebatur in vinculis. Imperator [a] allegans Regē nō debere teneri a Duce, nec esse indecens, si ab Imper. celsitudine decus

[a] v. c. adjerit autem.

Regium teneretur, insignem ad se trahere curauit captiuum. Et cum negari non posset: a Duce resignatum in propriam auarus Imperator traduxit custodiam, pactus tamẽ Duci competentem ex [a] proueniente cõmodo portionem. Sic ergo Christianus Imperator auaritia deprauatus, memorato Regi versus in Saladinum nouo atque inexpiabili næuo Romanum fœdauit imperium. A seculo enim non est auditum, quod aliquis Christianorũ vel Regum, vel Imperatorum, quemlibet alium principem Christianũ a sancta militia redeuntem, & per suos fineis simpliciter transeuntẽ [b] captiuum detinuerit. Verùm [c] *quid non mortalia pectora cogis auri sacra fames?* Imperator Romanus (proh pudor) prę commodi esurie ad omne honestum, omne ius fasque oculos clausit, imperiale decus nesciuit, alter esse Saladinus non erubuit. Princeps autem Christianus, qui tam procul a propriis contra Saladinum & Turcos Christo militauerat, ad propria pro tempore cum pio proposito remeans, & in argumentum [d] conceptæ ad Orientem reuersionis, characterem adhuc dominicum gestás,

a *v. c. competentis cõmodi.*

b *v. c. captiuauerat.*

c *Ænid. 4.*

d *v. c. opportune..*

in [a] Alemanos Turcis incurrit peiores, Imperator quidem auaritiam pallians, & quod fœdissimè faciebat, adumbratę iustitiæ colore obducens, illustrem captiuum concinnatis maculabat mendaciis, & gloriabatur voluntate Dei incidisse in manus suas plectendum seuerius hostem imperij, & terræ sanctæ, in cuius medio Dominus salutem operatus est, proditorem. Denique circa Dominicam palmarum solenniter sibi pręsentatum, coram omni frequentia nobilium & populi, grauium obiectu excessuum terrere tentauit. Ille verò hilari fretus conscientia, constanti & libera responsione ita obiecta diluit, vt Imperator quoque non solùm ad misericordiam, verùm etiam ad venerationem eius flecti videretur. Multis enim præ gaudio in lachrymas resolutis, inclinatum Regem dignanter erexit, vberiorem de cætero gratiam, & [b] fusiora solatia pollicens, re autem vera ingenti summę, mediante Duce Austriæ ab ipso Rege pro sua liberatione promissæ, sitibundè inhians. Vnde nec relaxandum duxit, quem sic honorare voluit, nullum commodius iudicans pignus

a v. c. Almaniă Turcos incurrit peiores, & tanto amariorē, quantò auariorē Saladinū.

b v. c præfusiora.

promissionis, quàm corpus promissoris. Sanè iam visitabatur,[a] a pluribus nuntiis, & toto detentionis suæ tempore, officiosissimam suorum experiebatur circa se charitatem. Venit autem ad eum Eliensis Episcopus, principalis ab eo, vt supra dictum est, cum ad Orientem tenderet, regni procurator relictus, [b] & de suis expulsoribus regiis malum auribus in susurrans. Venerabilis quoq; Hubertus Salesbiriensis Episcopus, qui eiusdē Regis in Syria comes indiuiduus fuerat, cū applicuisset in Sicilia: cognito, quod ei acciderat, [c] properauit ad eū. Quem ille mox direxit in Angliam tum pro necessaria regni cura, tum etiam pro maturando redemptionis suæ negotio. Quippe alium non habebat, [d] de cuius prudentia & fidelitate tam crebra in variis casibus experimenta sumpsisset.

a v.c à plurimis vinctus insignis.

b v.c. a ldit sed a potentibus regni propter mores insolentissimos Anglia iā pridem extrusus, & non discedebat ab eo, negotia quidem eius strenuè administrans sed.

c v.c parenthesim hāc interponit (nam tanti principis casus indignissimus citò insonuit orbi terrarū)

d v.c vnanimem.

Quomodo Rex Francorum inuasit Normanniam, & quomodo Ioannes turbauit Angliam.

Cap. XXXIIII.

REBVS igitur ita [a] se circa Regem Anglorum habentibus, Philippus Rex Francorum missis ad eum in Alemanniam a latere suo viris honoratis, hominium, quo videbatur sibi astrictus, solenniter refutauit, bellumque vincto indicens, hostile propositum declarauit. Indecorum planè visum est omnibus, homini vincto & sui penitus impoti bellum indicere; *sed malitia nocendi auida respectum honesti non habet.* Displicere visa est Imperatoriæ maiestati, regiæ personę tãta indignitas; eiq;, vt a vincti rebus quiesceret, supplicandum putauit. Porro ille promissis ingentibus, & vel coæquantibus vel etiam excedentibus summam a vincto promissam, Imperatorẽ tentauit

a maleinu. c secreta.

corrumpere, vt eundem sibi cautiùs custodiendum traderet, allegās mundum componi non posse: si tantus [a] turbator emergeret. Et Imperatoris quidem animum minùs solidum fortè ad hoc pellicere potuit; sed principes imperij vinctum ingenuè miserantes, nefariæ molitioni obstitêre. Ille verò erumpente malitia quiescere nescius, congregato exercitu inuasit Normanniam, moxque Gisortium castellum nobile munimentis abundans, cuiusdam Gilberti, [b] cuius fidei [c] creditum fuerat, proditione recepit. Consequenter ad quædam alia versus castella, neminem obsistentem inuenit. Ita quippe indigna sors Principis subditorum animos fregerat, atque omnem in eis fiduciam eneruarat; vt tanquam oues non habentes pastorem, vel sponte manus darent, vel a facie fugerent [d] insequentis. Cumque iam Albemarliam, [e] Angum atque alia castella plurima in eius potestatem [f] transissent, Metropolim Normanniæ Rothomagum cum exercitu adiit, minatusque internecionem, ni se dederent, vrbē resignari præcepit. At Comes Leicestrensis Regis Anglorum comes

a v. c. Virgator.

b v. c. addit, Ely.

c v. c. addit modicæ.

d v. c. insistentis.

e v. c. Angum.

f v. c. addit, matura deditione.

in [a] Oriente fidissimus, præcognito eius aduentu paulò antè vrbem ingressus, animos ciuium erexerat, atque vt contra hostem immanissimum vtiliter agerent, egregiè roborarat. Ille verò vrbe dies aliquot frustra oppugnata, & iactura maiori accepta, quàm illata, recessit, atque ad faciliora exercitum [b] reuocãs, munitiones nobiles, Pascy & Vviery, absque multa difficultate obtinuit. Tũc ad frænandum eius pro tempore impetum, illi, qui res vincti vtcunque gerebant, inducias ad tempus certum ingẽtis summæ pactione redimendas duxêrunt, & quatuor castella electa loco pignoris tradidêrunt. Nec Ioannes, [c] regni ambitu hostis iam naturæ effectus, illis diebus a fratris infestatione quieuit: Regis Francorum in omnibus cooperator. [d] Quippe illo in finibus Normãniæ debacchante, hic fretus munitionibus regiis, quas fratri in Oriente constituto dolose subtraxerat, cateruis improborum vndecumque contractis, Angliæ turbabat prouincias, atque infinita in caput regis maledicta congerebat. Regni autem Optimates fide integri, animisque infracti, collecta manu vali-

[a] v.c Oriẽtali expeditione.
[b] v.c. interscribit, negotia.
[c] v.c. interponit: ex.
[d] v.c subdit, effulgens.

da vecordissimi iuuenis nephariis se ausibus opposuerunt, & castellum Vvindesoram, quod in eius ditionem diu inciderat, fortiter oppugnantes, ad deditionem coëgêrunt. Nam quum Ioannes videret [a] obsessos, quibus subuenire non poterat, perilitari, pro eorum salute inducias ad tempus [b] petiit, & castellum resignauit, [c] traiectoque Oceano ad Regem Francorum se contulit.

a v.c. addit. suos.
b v.c. addit. diffinitam.
c v.c. praeponit, Quo facto.

Quomodo Hubertus Salesbiriẽsis Episcopus, factus est Archiepiscopus Cantuariensis, & de quibusdam contradicentibus.

CAP. XXXVI.

EODEM tempore [d] Rex salubri instinctu Cantuariensem ecclesiã vacare noluit diutius. Nã venerabili Balduino, qui, vt superiùs dictum est, sub charactere dominico in Orientem secum erat profectus Tyri

d v.c. vinctus insignis.

[a] decēte, scripsit, Episcopis, cæterisque, ad quos tātum spectabat negotium, vt primæ sedis pro tempore prouidentiam habentes, Metropolitani electionē maturarent. Nec propriæ prouisionis arbitrium tacuit, sed virum, in quo sibi complacebat, vtpote in multis probatum, & præclarè agnitū electuris cōmendabat. Itaque Cantuarienses cū Episcopis conuenientes, approbata voluntate regia, Hubertum [b] Salesbiriensem Episcopū ad primæ sedis regimen concorditer & solemniter elegêrunt. Qui postulato atque accepto a Romano Pontifice pallio inthronizatus, mox sumpto apud [c] Meretonam Canonicæ professionis habitu, religiosæ propositum mentis cultu exteriori declarauit. Cantuariensibus sanè, quos prædecessoris sui feruor paulo indiscretior exulcerârat, saluo defuncti honore molestus non fuit. Ille enim Cantuariensibus (vt dicitur) monachis plus iusto infestus, proprium eligendi Pōtificem ius & prærogatiuam ab [d] eis transferre voluit. Huius rei gratia ædem maioris ecclesiæ, in qua monachi ministrant, quasi æmulam Cantuariæ fabricare adorsus, præbendas quoque

a v.c. decesserat: nullus adhuc in eiusdem ecclesia solicitudine pastorali successerat. Scripsit ergo rex de Almannia.

b a.c. Salisbariensem.

c Vide notas.

d malè antea, eo.

clericorum instituit ibidem, vbi videlicet defuncto Cantuariensi Archiepiscopo Suffraganei conuenirent, & simul cum eiusdem clericis loci de successoris electione deliberarent. Cantuarienses verò monachi in suæ dignitatis præiudicium hoc fieri non ferentes, ingentis controuersiæ turbinem suscitârunt, & Priore proprio cum aliis pluribus emisso, sedem Apostolicam interpellârunt. Et Archiepiscopus quidem fauore Regio fortior: subactis & protritis non sine sanguine contradictoribus vrgebat opus, quod tamen aduersariis postmodum per Apostolicæ sedis iudicium, & fortia mandata inualescentibus coactus est intermittere. Denique tam fæda contentio inter pastorem, & oues proprias per annos aliquot, cum multo scandalo tracta est, dum neutra pars cedendum putaret, & vtraque palmam dare alteri ignominiosissimum iudicaret. Quamobrem cum idem Pontifex in hoc planè indiscretior, alias verò vir bonus & prudens, & religiosus, in Oriente tam procul ab Ecclesia propria defecisset, Cantuarienses cum parcioribus lamentis plangētes, opus illud

quoque, quod totius dissensionis seminarium fuerat, iam pridem intermissum, subito motu cum ingenti lætitia complanârunt.

De nece Leodiensis Episcopi, cuius occasione pene periclitatus est Rex Anglorum.

Cap. XXXVII.

LLVSTRIS igitur Rex Anglorum Richardus seruabatur in Alemannia: sed placata Imperatoris auaritia, matura eius liberatio sperabatur. Contigit autem incidenti casu vacillare spem istam, & insignem periclitari captiuum hoc modo. Ducis [a] Louaniensis germano ad Episcopatum Leodiensem electo [b] Imperator est offensus, veritus scilicet, ne fortè Dux fortis, facili occasione contra imperium iunctis sibi fraternis intumesceret viribus. Leodiensis enim Episcopus numerosam habere militiam, & ma-

a v. c. Lunaniensis.

b v. c. Imperatori electio non placuit venienti.

gnarum esse virium noscitur. Cum itaque electus, Imperatore obsistẽte, a proprio consecrari metropolitano nõ posset: nihilominus impetrato Pontificis Romani mandato ad Episcopos Franciæ, vt ei manus imponerent, ordinatus est. Et metu quidem iratæ potestatis propriam sedem non adiit, sed motum eius tempore lenitũ iri sperans, in Francia pro tempore moratus est. Indignatus autem Imperator in indignissimum scelus exarsit. Quippe ab eo ([a] vt creditur) subornati quidam audaces, assumpta exsulum specie, eundem Episcopum adiêre: suamque apud eum de natali Alemanniæ solo [b] expulsionem callide deplorantes, ita irrepsêre incauto, vt miseratione vanissima hostes teterrimos in propriam asciscceret clientelam. Illi verrò patrandi facinoris opportunitatem astu peruigili obseruãtes: quodam forte die spaciandi gratia cũ paucissimis vrbe egressum repente aggressi, cum vno clerico perêmerunt, & dum comites eius in vrbem refugerent, fuga elapsi [c] euasêrũt. Ad Ducis quoque memorati astu consimili necem patrandam, alij sicarij missi dicuntur, qui for-

a *Rigordus in gestis Philippi, asserit planè.*
b *Rigord. exhæredationem.*
c *v. c. euadere potuerunt.*

te deprehensi, totum mysterium nequitiæ reuelârunt. Denique propter hoc tã grande piaculũ, Coloniensis & Maguncienfis Archiepiscopi: Duces quoque [a] plurimi animis effrænati, contra Imperatorem conspirârunt. Huius autem necessitatis articulo Imperator cõstrictus, vt sibi Francorum vireis adiungeret, cogitauit rupta fide tradere in manus Regis Francorum Regem Anglorum, & propter hoc, illius ad diem certum apud Vallem colorum solemne colloquium concupiuit. Verùm hoc malignissimæ molitionis colloquium alio saluberrimo prçuentum & dissipatum est. Viris enim sapientibus, & turbationi imperij, & periculo Regis Anglorum laudabili prouisione occurrentibus, inter Imperatorem & Optimates proprios concordia (Deo propicio) celebrata, vniuersa, quæ inter parteis emerserat malignandi occasio, exspirauit. Post paucos autem dies Imperator ad locum vbi Rex Anglorum seruabatur, veniens: præsentib. & mediantibus Episcopis, Ducibus atque aliis dignitatibus plurimis, per dies aliquot cum eo colloquium habuit, & tandẽ in

[a] v.c. addit. Saxonicus, Lunaniensis aliique nobiles plurimi animis efferati.

vigilia beatorum Petri & Pauli Apostolorum [a] omni, quæ inter eos vertebatur, quæstione decisa, & summa redemptionis regiæ declarata, Imperator Regem de cætero honestiùs, id est sine cathena, seruari decreuit. Denique iubente Imperatore Episcopi, & Duces cum vniuersa nobilitate, quæ aderat, iurauêrunt in animam Imperatoris, certã Regis liberationẽ post satisfactionem eiusdẽ summæ, id est, [b] C. miliũ librar. argenti: cuius pars tertia Duci Austriæ, qui eundem Regem captiuauerat, competere dicebatur.

a v. c. communi.

b Anonym. Angl contemporan. el. mille marcæ argenti ad pondus Colonensium.

Quomodo afflicta sit Anglia per captiuitatem Regiam.

Cap. XXXVIII.

Eodem tempore Rex Anglorum diutinæ detentionis oppidò pertæsus, procuratores regni Anglici, cunctosque fideles, & deuotos suos qui alicuius momenti esse videbantur,

bantur, frequentibus cōmonebat mandatis, vt redemptionis suę precium modis omnibus pręparantes, liberationem suam maturarent. Vrgebāt ergo negotium in cunctis Angliæ finibus executores regij, nulli parcentes, nec erat vlla distinctio clerici & laici, secularis & religiosi, [a] sed omnes indifferenter, vel iuxta vires substantiæ suæ, vel iuxta redituum quantitatem indictum soluere modum pecuniæ cogebantur. Silebant & vacabāt priuilegia, [b] prærogatiua ecclesiarum & monasteriorum. Omnis dignitas siue libertas oppilabat os suū: nec alicui licebat dicere, tantus ac talis sum: habete me excusatum. Cisterciensis quoque ordinis monachi, qui ab omni exactione regia hactenus immunes exstiterant: tanto magis tunc onerati sunt, quantò minùs antea publici oneris senserant. Quippe quod illis in substantia præcipuum esse noscitur, & quod fere pro omni redditu ad vsus sumptusque necessarios habere videntur, lanam scilicet pecudum suarum, exacti coactique resignârūt. Putabatur quidem tanta pecuniarum coaceruatio redemptionis regiæ summā excedere,

[a] *v. c. interserit Vrbani & Rustici.*

[b] *v. c. prerogatiuæ, immunitates.*

quam tamen non attigit, cum vniuersæ particulæ Lundoniis conuenissent ad summam, quod accidisse creditur per fraudem executorũ. Denique propter hanc primę collationis insufficientiam, ministri Regij, secundam tertiamque instaurant, quosque locupletiores pecuniis spoliant, manifestumque rapinarum dedecus honesto redemptionis regiæ nomine palliant. Postremo, vt nulla vacaret occasio, & residuum erucæ locusta, residuum locustæ bruchus, eiusque residuum rubigo absumeret, ad vasa sacra ventum est. Et quoniam ea in redemptionem quorumlibet fidelium captiuorum expendi non tantum concessit, verumetiam monuit veneranda patrum discretio: multo fortius eadem captiui Principis redemptioni debere proficere iudicatum est. Itaque per omnem regni Anglici latitudinem traduntur calices sacri exactoribus regiis, vel indulgenter, id est, paulo infra pondus redimuntur. Cumque iam fere exinanita pecuniis Anglia videretur, & lassatis executoribus regiis, exquirendi quoque pecunias occasiones languescerẽt, tota tamen illa opum coaceruatio (vt

dicitur) ad complendam regiæ redemptionis atque expensarum eius summam minus sufficere potuit. Quamobrem prætaxatæ summæ parte maiori ministris Imperatoris appensa:rex consulte, ne sua supra modum protraheretur relaxatio,pro parte reliqua Imperatori per obsides idoneos satisfecit.

De prodigio ruboris insoliti ter in aëre diuersis temporibus apparentis.

Cap. XXXIX.

A tempestate per occasionem captionis Regiæ, Anglia sub multiplici & quantam prius nec vereri poterat, attritione gemebat, cuius mali atrocitas recentibus (vt creditur) e cælo prodigiis clatuit. Denique illius anni, quo idem Rex in manus hostium incidit, mense Ianuario, signum in cælo terribile vidimus, [a] venturæ procul dubio afflictionis

a Anonym. ms. huius tantæ calamitatis præsagia extimerant inũdationes aquarũ ter seu quater in quolibet mense:horrenda tonitrua hyemalia, fulgura, coruscationes, frugum & fructuum infertilitas.

nostræ præsagium. Nam circa primam noctis vigiliam media inter Boream & Subsolanum cæli plaga ita rubuit, vt quasi ardere videretur, cum nec leui obduceretur nubecula, sed sydera clarè micarent: eodem tamen rubore igneo, & quasi albentibus lineis interciso ita infecta, vt luce quadam sanguinea rutilarent. Cumque hæc horribilis species per cunctos Angliæ fineis duarum fere horarum spatio, oculos animosque cum stupore intuentium tenuisset intẽtos: tandem paulatim euanescens, multa sui quæstione relicta, disparuit. Anni
1193 verò sequentis mense Februario, cum iam Rex Anglorum in Alemannia teneretur, detentionis eius nondũ in Anglia rumore vulgato, simillimum plaga cæli non mutata per vniuersam Angliã signum emicuit post mediam noctem, cũ viri religiosi consuetis Domino laudibus concreparent. Quos nimirum in diuersis prouinciis exhorrendi ruboris
a v.c. repulsione. [a] repercussione per fenestras vitreas ita territos nouimus, vt plurimi casum incendij in ædificiis proximis accidisse putantes, relicta Psalmodia exsilirent: & notato signo horribili stupidi Psal-

modiæ se redderent. Cumque iterati signi non parua esset quæstio: subito captionis regiæ fama percrebuit. Eodem sanè anno cum iam [a] grauis esset in Alemannia Regis detentio, & speraretur matura eius liberatio: quarto Nonas Nouembris ante crepusculum matutinum idem ipsum signum in eadem cæli plaga tertiò apparens, minùs quidem iam illi assuetos intuentium animos terruit: sed quæstionem suspicionémque auxit portenti.

a v. c. morosa.

1193.

Quomodo Rex Francorum cum non posset impedire liberationem Regis Anglorum, iterum inuasit Normanniam.

CAP. XL.

CVM igitur illustris Rex Anglorum Richardus redemptionis suæ maiori parte, vt dictum est, auaro Imperatori appensa: pro reliqua ex nobilibus, qui ad eum visitandum

accesserant, obsidum exactum numerum tradidisset, tandem post diutinam detentionem certus dies relaxationis eius designatus solemniter & præfixus est. Quod vbi innotuit Regi Francorũ, atque hosti naturæ Ioanni: desperantes se iam non posse ad perpetuandam insignis captiui detentionem animum Imperatoris corrumpere: modis omnibus nisi sunt, eam saltem in annum sequentem protelare, scilicet vt hoc spatio terras ditionis suæ nullo obsistente liberè occuparent, quo facto inanis foret eius post annum regressus. Cum ergo pro hac re Imperatori per nuntios supplicarent, & non imparem acceptæ a Rege Anglorum pecuniæ summam promitterent, ille supra modum corruptibilis super hoc proprios Optimates consuluit. Qui nimirum imperatoriæ leuitati succensentes, honestioris consilij pondere obstitêrunt dicentes: Sufficit domine Imperator hucusque fœdatum esse indigna nobilissimi Regis captione imperium, ne inexpiabilem imperiali maculam generes honestati. Itaque infecto fœdissimæ molitionis negotio, nuntij redeuntes dominos suos

animis saucios reddidêrunt. Erat autem hyems, & tempus bello omnino inhabile, [a] nec tamẽ erga Regem captiuum flagrantis poterant malitię studia deferuere. Denique Rex Francorum Ioanne cooperatore, ruptis cõcinnata occasione induciis, quarum respectu modicum quieuisse videbatur: iterũ inuasit Normanniam, & ferocissimorum olim indigenarum languentibus animis, eo quod non haberẽt ducem nec præceptorem, [b] ciuitatem Ebroicensem cum castellis plurimis minimo & incruẽto [c] negotio occupauit. Verùm post multam debacchationem quasi lassatus, suspensa ad tempus reuocatis induciis feritate quieuit. Sanè nec in Anglia illis diebus pax fida vel tuta erat, cum & munitiones Ioannis gentem peccatricem, & prædarum auidam cõtinentes, prouinciarum quietem turbarẽt, & prouinciales accepto ex Alemannia Regis mandato earundẽ munitionũ oppugnationẽ atque obsidionem pararent. Sanè inter Eboracensem Archiepiscopum & Clerum propriũ fœda illis dieb. cõtentio vertebatur: nata quidẽ ex leui causa, tãquam ex scintillula rogus ingẽs. Cuius tamen

[a] v. c. ita legit: nec tamen Regem captiuum flagrantes: poterant malitiæ studio deseruire.

[b] v. c. addit. nec Principem.

[c] v. c insederit, ferè.

a v. c. præponit contextum. initium, progressum atque exitum [a] exponere, commodior locus erit.

Quomodo Rex Anglorum de captiuitate relaxatus applicuit in Anglia.

Cap. XLI.

GITVR Rex Anglorum post Alemannicæ detentionis tædium, quod iam annum excesserat, mense tandem Ianuario solemniter [b] relaxatus est, relictisque apud Imperatorem loco obsidum, Rothomagensi Archiepiscopo, Batoniensi Episcopo, & nobilibus plurimis, siue pro expletione summæ nondum persolutæ, siue etiam pro quorundam fide pactorum, portum, qui Svvina dicitur, adiit, inde in regnum proprium Deo propicio transiturus. Verum cum ibidem diuscule demorari cogeretur, siue necessarij apparatus gratia, siue etiam propter flatus aduersos, indultæ ei gratiæ, vt dicitur, Imperatorem pœnituit, & relaxatum ad perpetuam reuocare custodiam cogitauit. Missisque satellitibus suis, vt com-

1194.

b Die Purificationis B. Mariæ, inquit Anonymus.

prehenderent Principem, Reuocetur, inquit, ad vincula non relaxandus in ſecula. Non latuit nequiſſimæ molitionis ſuſurrus quēdam eiuſdem fortè Regis beniuolum. Qui tantæ malignitatis myſterium nihil tale ſuſpicanti feſtino ſignificans nuntio, cautum eum reddidit, & vt ſe confeſtim nauigio in portū daret, amica ſollicitudine monuit. Quod & factum tam celeri quàm ſalubri cautela. Mox Imperatorij (vt dicitur) apparitores affuère, atq;[a] non potentes nobilem prædam in arido non inuentam, per liquidum perſequi, cum ſuæ fruſtrationis excuſatione congrua ad præceptorem perfidum[b] rediêre. Qui ſera ſibi pœnitudine imputans irrecuperabilis captiui elapſum; præcipitem motum in innoxios obſides trāſtulit; ac priùs apud ſe indulgentiùs liberiuſque habitos arctiori cuſtodia caſtigauit. Porro Regem Anglorum a facie hoſtilium ſatellitum refugientem in pelagus, ſecundi flatus excipiētes, & quaſi ſatisfacientes pro eo, quod illum anno præterito Alemannicæ immanitati prodiderant, ſaluum atque incolumem cum omni comitatu regno proprio red-

[a] v.c. impotentes.

[b] v c. irregreſsibili.

dide̍runt. [a] Applicans ergo apud portum Sanduicum menſe Martio, tempore quadrageſimalis ieiunij, tunc primũ captiuitate liberatum ſe credidit, cum naui egrediens Anglicum ſolũ calcauit.

a die dominico poſt feſtum ſancti Gregorij, & hora ſecunda Anony. ms.

Quomodo Rex pacificato regno Vuintonæ coronatus eſt.

Cap. XLII.

Iv [b] exſpectatũ & iam ferè deſperatum Principis regreſſum Euro velocior fama vulgauit: qui mox a Prouincialibus congratulatorio exceptus occurſu, venit Lundonias. Quæ nimirũ aduentu eius præcognito, ſumpſêre [c] oleum gaudij pro luctu, & pallium laudis pro ſpiritu mœroris. Deniq; ad ingreſſum Principis ita ornata eſt facies ampliſſimę ciuitatis, vt Alemãni nobiles qui cum ipſo venerãt, & redemptione regia exinanitam bonis Angliam credebant, conſpecta opum magnitudine obſtupeſcerent. Quorum vnus in ipſa pompa ſolemni conuerſus

b v. c. inexpectatum.

c Eſai. 41. verba mutuatus eſt auctor.

ad Principem dixit. Re vera si has opes Anglicas Imperator sciisset, nec te nisi sub intoleranda redemptionis summa dimittendum duxisset. Sanè regresso Regi, Optimatum & Procerum regni admodum pauci occurrerant; quia fere omnes de mandato regio circa oppugnandas munitiones Ioannis, iusta necessitate occupati fuerant. Et quidem ante Principis ad propria reditum, munitionem de Mersebourg fortiter oppugnatam morosa difficilique opera ceperant: tunc vero Notingeham & Tikehil, castella munitissima diuerso exercitu obsidebant. Rex autem post recens captiuitatis tædium, otium & delicias aspernatus, mora exigua Lundoniis facta: Notingeham festinus conscendit. Est autem id castellum natura & manu ita munitum, vt sola inedia, si defensores idoneos habeat, expugnabile videatur. Porro aduersus hoc malum prouisione sagaci habet in annos plurimos reposita ciborum subsidia, armorum quoque & virorum fortium copiam. Verum cũ Rex, qui ab improbis nunquam rediturus putabatur, repentinus adesset: ita illorum, qui in

a similitudo est tradu-cta ex. Psalm. 67.

munitione erant, illius inopinata præsentia perstricti sunt animi, vt, [a] sicut fluit cera a facie ignis: sic eorum omnis fiducia a facie, quasi gigantis subitò apparentis, liquesceret, statimque de castri & inexpugnabilis, & nulla re necessaria ad tolerandam obsidionem diutinā indigentis, deditione, enerues & languidi pertractarent. Cumque apud ferocissimum Principem honestam non possent gratiam inuenire, pudendis cōditionibus munitionem cum omni armatura, supellectili atque subsidio resignantes, sua quoque corpora pro declinanda seueritate iudicij incertæ atq; inexpressæ misericordiæ tradiderunt. Qui autem in alia munitione erant, quę disparis esse firmitatis noscitur, paulò excusabilius in idem periculum & dedecus incidêrunt. Itaque vt leui Rex negotio firmissimas munitionès obtinuit, eisque, qui se dediderant, sub spe clementiæ custodiæ mancipatis, Ioanni fratri suo, cui per immoderatam atq; indiscretam largitatem cornua contra se dederat, ob enormem culpam ingratitudinis atque perfidiæ omne ius pristinum solemni iudicio Procerum ab-

vide notas.

iudicauit. Sic ergo tanti turbatoris, qui paulò ante regni Anglici Tetrarcha esse videbatur, abrasa potentia, omnis in Anglia, motus hostilis conquieuit. His Deo propicio feliciter gestis: Rex ad superiora remeans, solemnitatē Paschalem Hamtonę in multa lætitia cum Optimatum suorum frequētia celebrauit, atque in octauis Paschæ Vvintonæ regni Diademate fulgidus detersa captiuitatis ignominia, quasi Rex nouus apparuit. [a] Et huius quidem libri iste sit modus: qui quartus in opere, sumpsit exordium in illustrissimi Regis Ricardi coronatione prima, & explicatis recentis memoriæ casibus, incisionis pausam postulat in eiusdem Regis coronatione secunda, anno regni sui quinto, a partu autem Virginis, M. C. XC. IIII.

[a] hæc erāt addita in v.c.

† *Quomodo Hugo Cestrensis Episcopus destruxit monasterium Conuentrense.*

Cap. XLIII.

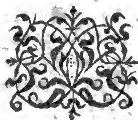
MIRANDVM sanè est tantum virum· (venerabilem dico Baldevvinum) [a] qui ex Archidiacono, Cisterciensis ordinis monachus, moxque abbas, & ex Abbate Vigorniensis Episcopus; & ex suffraganeo metropolitanus, recipiēs scilicet ab eo Archiepiscopatū pro quo dimisit Archidiaconatum. Mirandum, inquam, est spectatæ religionis virum, illud genus, Canonicos scilicet seculares propagare voluisse: cum salubrem impendere operam, vt illud genus minùs abundaret, atque in genus religiosum transiret, magis eum videatur decuisse; quod vtique olim sancti fecisse noscuntur. Quippe in præclaris ecclesiis Cantuariensi scilicet & Vvintoniēsi seculares olim clerici ministrarunt. Quibus nimirū religiosi illi, Dei nutu

a idem sed aliis verbis prosequitur Matt. Parquerus in antiq. eccle. Britan. hoc autem cap. cæteraque vt suprà signata ex v.c. reduxi.

poteſtatẽ habentes, optionem dederũt, vt vel beneficia atq; officia, quibus indigni cenſebantur, relinquerent: vel in ſacræ religionis propoſitum, laudabili mutatione tranſirent. Quibus, dũ ſalubriter cogerẽtur, vel cedẽtib., vel mutatis: vnitatis decorẽ domus Dei vſq; in hodiernũ diẽ religioſa meliùs collegia conſeruarũt. Religioſus ergo pontifex noſtris temporibus illud genus propagare non debuit: cuius vtique per ſalubrẽ conuerſionẽ minuendi occaſio potius cooperante Chriſto quærenda fuit. Verũ Hugonis Nunantini Ceſtrenſis ſiue Conuentrenſis Epiſcopi flagrans adhuc maleficiũ longè præpõderat, quod ſilentio prętereundũ non eſt. Conuentrẽſe cœnobiũ vel a nobilibus olim Anglis pia deuotione fundatum, ditatum, ornatum, per annos ferè trecentos inter eccleſias Anglicanas emicuit: & propter ſuam claritatẽ Ceſtrenſis Epiſcopi, vt & Cõuentrenſis diceretur multo tẽpore, in multa pace ſedes fuit. Hunc venerabilem locum, cum quidam ſatelles diaboli, Robertus ſcilicet Marmiũ ſub Rege Stephano ſpoliatum profanaſſet: *l.1.ſup.c.12* diuinæ, vt ſuo loco dictum eſt, ſeueritati

liberam postulās facultatem. Romanus verò pontifex sub tanta expectatione, si fortè aliquis ex parte monachorum adueniens, in contrarium allegaret, per menses sex, sententiam suspendit. Quibus expletis cum nullus pro monachis adesset, petentis Episcopi voluntatem impleuit. Quippe vt monachi tardiùs aduenirēt, sumptuum fecit inopia. Qui tamen vel serò aduenientes, & violentæ expulsionis iniuriam multo tempore deplorantes, præualente Episcopi vel potentia, vel astutia, sine pecunia vsque in hunc diem pro reuocanda atque euacuanda semel per surreptionem elicita, præmaturè lata frustrà laborasse noscuntur sententia. Non enim vlla detestandi operis prouenit correctio: sed monachis pro tolerāda inopia latè dispensis, bona eorum ab eodem Episcopo in præbendas diuisa seculares clerici ipso auctore possident. Et ipse quidem in tanti ausus vel patratione, vel defensione, cooperatore pro tempore vsus est Eliensi Episcopo: qui sub nomine cancellarij Regij, eo tempore quasi regnare videbatur, cum eidem in accepta tyrannide consiliarius, & coadiutor,

pætulanti nouitati exifteret. Poft modicum verò folita leuitate ab ipfo deficiens, aduerfario eius Ioanni Regis fratri adhęfit: eumque, vt dicitur, ad rebellandum contra fratrem peftilentibus confilijs imbuit. Verùm cum idem Rex in Alemannia detentus vifitaretur a fuis: ipfe quòque inter cæteros properauit ad eum, vt eius circa fe animum exploraret: feque difsimulatione callida ab infami, quæ illi a plurimis inurebatur, perfidiæ nota purgaret. Et cum principem obumbratæ deuotionis pręftigiis non poffet deludere, defperata eius gratia ad propriam fedem reuerti, minùs fibi tutum effe arbitrans, cauteriata comitante confcientia in Franciam concefsit.

GVILLELMI NEVBRIGENSIS DE REBVS ANGLICIS,

LIBER QVINTVS.

QVÆ ACTA SVNT A Rege Angliæ postliminio reuerso antequam transfretaret in Normanniam.

CAP. I.

REx igitur post [a] redemptionẽ suam, non diu in Anglia demoratus, rerum statum tanquam tunc primùm Rex factus, de nouo curauit disponere; & fere quicquid illi placuisse videbatur [b] in prima regni susceptione, mutandum atque innouãdum duxit in secunda. Denique regnũ,

a v. c. coronationis suæ solẽnia tempore modico.

b in cui nouitate v. c.

a sup. l. 4. c. 12. quod iter Orientale arrepturus, vt[a] suo loco pleniùs dictum est, multifariam sciderat, ad integritatem satagens pristinā reformare, quicquid ab illo tunc fuerat vel leuiter datum, vel ponderosè venūdatum, sub nomine repetiit commodati. Nec cuiquam fas erat ratione cuiuslibet vel pacti, vel tituli, vel instrumenti perfunctorium ius tueri, dum omnes magnitudinis Regiæ mole premerētur, nec quisquam auderet ei dicere: [b] *Nolo multa fortitudine contendas mecum, nec magnitudinis tuæ mole me premas.* Astu tamē molliùs loquebatur, regiarum dicens possessionum emptoribus; Non decet vos sublimitati regiæ fœnerari: si ergo sortem vestram de fructibus rerum nostrarum iam percepistis, ea contenti esse debetis. Sin minus; supplebo de proprio, omnem amputans occasionem retentionis. Nouit enim prudentia vestra, rescriptum sedis Apostolicę, quo prohibeamini Regi proprio sortem vestram excedendo fœnerari: mihi, suo tēpore si fortè necesse sit, minimè defuturū. Deniq; illi [c] Regis imminēte metu attoniti, tunc demū artem intuentes, qua eos in sumptus Ierosolymitanæ professio-

b. sunt verba Iob. 24. ab Auctore composita ad historiā.

c v. c. Regia imminentia.

nis nudárat pecuniis, nec leui quidem quæstione habita de sorte minùs percepta, vniuersa resignárunt. Nec Dunelmensis Episcopus, qui Comitatũ, Scotorum finibus proximum graui summa comparatũ iam per áliquot annos possederat, in hac parte præ cœteris preuilegium habuit. Sed Comes esse desinens, in simplicem Episcopum rediit, sicque illi tanta opera, & tanta pecunia periit, quæ vtique non perisset, si piis aptata vsibus in cęlestes thesauros abiisset. Qui nimirum animum Principis minus sibi arridentis ex vultus mutatione coniectans, nón exspectata repetitione Comitatum resignauit, nec tamen (vt dicitur) commodis amplioribus insatiabiliter inhiātē satis placauit. Præterea Rex siue pro liberandis obsidibus apud Imperatorem relictis, siue etiam in sumptus belli cum Rege Francorũ gerendi, tributum minùs vsitatum vniuerso regno indixit, a singulis scilicet carucatis terrę indifferenter geminatum solidum exigens, vacātibus clericorum religiosorum, & quorumlibet aliorum priuilegiis. Præsentibus quoq; ad congratulādum illi quibusdam maioribus Cister-

ciensis ordinis Abbatibus. Deuotionē inquit, vestram & liberalitatem circa nos, qua potissimum substantiæ vestræ (id est) vellera ouium vestrarū redemptioni nostræ impendistis, vt dignum est, approbamus, & vberiorem suo tempore, si vita comes fuerit, rependere gratiam pro gratia ista cogitamus. Vt autem vobis [a] perpetuò simus gratiæ debitores; oportet vt adhuc semel vestrum ad nos declarantes affectum, lanam vestram anni præsentis nobis non grauemini commodare. Nam cum ab Imperatore dimissi in multa paupertate ad propria tenderemus, confisi de vobis, vrgentissima necessitate, a transmarinis mercatoribus in vsus necessarios, eiusdem lanæ vestræ precium sumpsimus, quod procul dubio [b] ad Saccarium nostrum mensis Octobris probatæ charitati vestræ cū gratiarum actione reddemus. Hoc modo reliosos illos quasi blandiendo spolians, clarissimis monasteriis egestatem insolitam irrogauit. Rebus igitur in Anglia dispositis, & viro industrio, Cantuariensi scilicet Archiepiscopo principali procuratore regni constituto: exercitu quoque An-

[a] v. c. perpetua.

[b] v. c. Scaccarium.

glico, qui cum eo transfretaret ordinato, [a] discessit ad mare. Vbi accepto de transmarinis partibus nuntio, quod Francorum copiæ irruptionem in Normanniam meditantes conuenissent: cum graui tædio [b] transfretauit, susceptusque a suis cum gratulationibus, sua præsentia post longum torporem ad præclaram fiduciam animos eorum erexit.

[a] v. c. descendit.

[b] v. c. transfretandi opportunitatē exspectans, sæpiusq; elementa incusans, tandē auris ad votum spirantibus.

Quæ acta sint inter Regem Anglorum & inimicos eius postquam transfretauit.

Cap. II.

INTEREA Rex Francorū Vernullum oppidum munitissimum, quod [illegible] pater eius obsederat incassum, cū infinitis copiis paternæ in hac parte sortis hæres futurus obsedit. Rex autē Anglorū opportunè suis in Normāniā redditus, cōtracto paulatim exercitu, non lōgè a Vernullo, apud castellum, quod dicitur Aquila, castra posuit. Cumq; per

dies aliquot ibidem consedisset; Francorum exercitus, conserendi cum eo prælij discrimen declinans, postquam in oppugnatione oppidi multo cassoq; labore sudauerat, soluta obsidione recessit. Porro Rex eorum, tanquam ad detergendum pudendæ recessionis dedecus, vrbem Ebroicensem, quam prius spoliarat, peruicaci furore euertit, nec celeberrimæ in illis regionibus Ecclesiæ beati [a] Gaurini pepercit. Cum enim eandem incendi iussisset, & nullus ex tanto exercitu diuini timoris intuitu nefariæ iussionis executor existeret: ipse (vt dicitur) cum quibusdam perditis ex illo hominum genere, quos Ribaldos vocant, ingressus sacris ædibus ignem immisit. Denique (vt fertur) quod ex eadem Ecclesia sublatum est, Carnutensi ciuitati illatum, eidem clarissimæ ciuitat[illegible]asi ignis fuit: quæ nimirum consequenter pæne vsque ad consumptionem fuit in combustionem & cibus ignis. Bellum igitur inter duos reges magnos alternantibus, vt assolet, circa parteis dextris, [b] sinistrisq; casibus agebatur. Verùm Regis Anglorum, quem paulò ante & thesauris dura spoliaue-

a v. c. Gaurini primi Episcopi Ebroicensis: præcedētia vero succedentiaque scribit Rigor. Maio mēse gesta.

b barbarè in v. c. sinistribus castribus.

rat captiuitas,& integritate finium suorum hostilis mutilârat immanitas: feliciores post tantam circa eum fortunæ malitiā successus fuêre. Quippe in hoc bello nec vnius passum pedis de terra possessionis suæ perdidit: de munitionibus autem [a] quas perdiderat, castellum nobile, quod Loches dicitur, cum quibusdam aliis bellica sorte recepit. Hostium quoque fineis ingressus, nonnullis fortiter & prospere gestis, [b] Vindocinum veniens, ibidem per dies aliquot exercitum recreauit. Rex autem Francorum, cum eum hinc abisse putaret: non longè a [c] Vindocino castra locauit. Sed hostis vicinitate cō perta, de nocte recessit. Mane facto Rex Anglorum abeuntem exercitum persecutus, Regis fugientis plaustra & clitellas cum quibusdam arcanis & gaza multiplici, variaque supellectili comprehendit. Sanè ipso tempore infestabatur etiam a quibusdam nequissimis desertoribus in Aquitania, Geofrido scilicet [d] Ranconensi, & Comite Engolismensi viris præpotentibus, & Francorum, a quibus instigati fuerant in eum, fiducia multùm ferocibus. Sed

a v. c. quæ illi perierāt

b v c. Vuēdonerum.

c v c. Vuēdomo, hinc gallicè Vēdosme urbs in Celtica Ronsardi cunabulis splendida.

d v. c Xātonensi.

filius Regis Nauarrorum, Germanus [a] Berengeriæ Reginæ Anglorum, cum exercitu Aquitaniam ingressus: terra vtriusque desertoris vastata, cum forte paterni decessus nuntium accepisset, successionis gratia ad propria remeauit. Cumque post modicum fatalis memoratum [b] Ranconensem necessitas sustulisset, Rex Anglorum cum exercitu superueniens famosissimum castrum eius (quod dicitur [c] Tailleburg) matura deditione obtinuit, moxque impetum in alium desertorum conuertens: ciuitatem [d] Engolismam cruenta celeritate expugnauit, Rege nimirum Francorum, dum hæc fierent, mollius agente, quem scilicet spes induciarum, de quibus inter eos iam tractabatur, astutè suspenderat.

a v.c. Berengariæ.

b v.c. Xãtonensem.

c v.c. Caileburg.

d malè antea Engolesmem v. tamen c. habet, vt reposui.

De induciis inter Reges factis, & de pace prouinciarum, præterquam ab exactoribus regiis.

Cap. III.

ANNO a partu virginis M.C.nonagesimo quarto, circa festum [a] Principis Apostolorũ, quod dicitur ad Vincula: post multam conflictationem & casus varios, mediantibus honoratis, induciæ, quas Treugas vocant, inter Reges sancitæ sunt in annum, Regi quidem Anglorum per captiuitatem multùm attenuato ad reparationem virium admodum vtiles: licèt, vt quibusdam videbatur, parum honestæ, cum inter fineis iam breuiores Normanniam possideret. Sed præponderauit ratio vtilitatis, & rebus [b] cũ aliquantula etiam honestatis iactura oportuit consuli. Quo facto modicam laborantes prouinciæ pausam recepêre. Verùm in illa interpolatione malorum, exquirendarum studio pecuniarum vehementiùs excanduit in subditos auaritia Principum, dum cogi-

1194.

a abest a v. c.

b v. c. addit. præsentibus.

tarent cogitationes magis belli, quàm pacis, & ad futuros se motus modis omnibus præpararent. Denique in hac re nulla vacauit occasio, & vbi fortè [a] occasio vel imaginaria defuit: mera tamen per exactores regios ad extorquendum violētia non quieuit, illis maximè onera insolita frustra causantibus: qui de superiorum religiosa indulgentia Principum ab omni exactione seculari immunes & liberi esse soleant, viri scilicet religiosi. Et memoratorum quidem Regum Christianissimi patres, religiosorū præcipui patroni & protectores fuisse noscuntur: filios vero in hac parte minùs patrissare dolemus. Et quidem Rex Anglorum, propter inquietam adolescentiam, in regni sui primordiis plus formidabatur tanquam immitior Princeps futurus. Porro de Rege Frācorum ob patris memoriam & ætatis teneræ mores innoxios in suis auspiciis meliora sperabantur atque omne hominum genus [b] imprecabatur illi prospera: At cū a patribus Orientis (vt supra memoratum est) ad propria remeasset: implacabili odio Regis Anglorum in virum alterum mutatus est, & tanquam se de illo

a abest av. c. nec absre, vtpote superflua.

b v.c. interpretabatur.

in propriis vlturus subditis: fere omnibus, & maximè religiosis, clericisque grauis apparuit. Rex verò Anglorum de captiuitate reuersus, Deo propicio mitior inuentus est. Vnde venerabilis Ioannes Lugdunensis Archiepiscopus, qui ipso fortè tempore in Angliam venerat, cum Lundoniis constitutus sederet cum viris honoratis, & plurimi coram eo de proprij Principis duritia cõquerentur, nolite (inquit) sic loqui, dico enim vobis, quia Rex vester in comparatione Regis Francorum heremita est. Et pauca de moribus eiusdem Principis subtexens adiecit, cùm ætate [a] proximè exacta ita propriis pepercisse thesauris: vt omneis sumptus belli, quod cum Rege gerebat Anglorum, ab ecclesijs maximeque monasteriis extorqueret.

[a] v.c. pueritiæ.

Quomodo tyronum exercitia tempore Regis Richardi esse in Anglia cœperunt.

Cap. IIII.

VRRENTIBVS igitur inter Reges induciis meditationes militares, ideſt, armorum exercita (quæ torneamenta vulgo dicuntur) in Anglia celebrari cœperunt, Rege id decernente, & a ſingulis, qui exerceri vellent, indictæ pecuniæ modulum exigente. Nec mouit hæc regia exactio alacritatem iuuenum, in arma flagrantium: quo minùs flagrarent, atque [a] exercendo ſtudio ſolemniter cõuenirent. Sanè huiuſmodi, nullo interueniente odio, ſed pro ſolo exercitio atque oſtentatione virium, concertatio militaris, nunquam in Anglia fuiſſe noſcitur, niſi in diebus regis Stephani, cum per eius indecentem mollitiem nullus eſſet publicæ vigor diſciplinæ. Porro temporibus Regum priorũ, Henrici quoque ſecundi qui Stephano ſucceſſit, tyronũ exer-

[a] v.c. exercendi.

citiis in Anglia prorsus inhibitis, qui fortè armorum affectantes gloriã exerceri volebant: transfretantes in terrarum exercebantur confiniis. Considerans igitur illustris Rex Richardus [a] Gallos in conflictib. tantò esse acriores, quantò exercitatiores atque instructiores: sui quoque regni milites in propriis finibus exerceri voluit, vt ex bellorum solemni preludio, verorum addiscerent artem vsque bellorum, nec insultarent Galli Anglis militibus, tanquã rudibus & minùs gnaris. Sciendum vero huiusmodi armorum exercitia tribus generalibus conciliis sub tribus venerabilib. Romanis Pontificibus esse prohibita. Vnde in Concilio Lateranensi Alexander Papa; [b] *felicis memoriæ, Papæ* (inquit) *Innocentij & Eugenij prædecessorum nostrorum vestigiis inhærentes, detestabiles nundinas, quas vulgo Torneamenta vocant, in quibus milites ex condicto conuenire solent, & audacia temeraria congrediuntur, vnde mortes hominum & pericula animarum sæpe proueniunt, fieri prohibemus. Quod si quis eorum ibidem mortuus fuerit, quamuis ei poscenti pœnitentia non negetur: Christiana tamen careat sepultura.*

[a] *etiam aduersarij testimonio, Galli sunt in præliis acres, & exercitati.*

[b] *mirùm certè quod superiùs suo nõ reposuerit loco.*

Torneamenta prol. 7. 4.

Cum ergo solemnem illum tyronum concursum tanta sub graui censura vetet auctoritas: feruor tamen iuuenum, armorum vanissimè affectantium gloriam, gaudens fauore Principum probatos habere tyrones volentium, ecclesiasticæ prouisionis vsque in præsens spreuit decretum.

De reditu Ioannis ad fratrem.

CAP. V.

EODEM tempore Ioannes frater Regis Anglorum cum multo dedecore contra fratrem militabat Regi Francorum, a quo scilicet dum frater in Alemannia teneretur, abstractus erat atque illectus, vt ruptis naturæ legibus fraternis hostibus iungeretur. Qui nimirum dum plurimùm potuit, Regi Francorum honorabilis fuit. Vbi verò captis munitionibus, quas in Anglia patris vel fratris profusa largitione acceperat, tanquam nihil habens ad nocendum fratri, factus est impotẽs:

spreuit

ſpreuit eum Rex Francorum, tanquam opera eius non indigens. Ille autem videns fratrem non modò ſaluum ad propria remeaſſe, verùmetiam proſperari: tandem dignatus eſt ei reconciliari. Itaque mediante matre ſupplex ad fratrem rediit, a quo ſatis fraternè ſuſceptus ei de cætero contra Regem Francorum fideliter & fortiter militauit, priores exceſſus nouis officiis expians, & fraternam in ſe charitatem ad plenum reformās. Hugo quoque [a] Viuantinus, Ceſtrenſis Epiſcopus, vir inconſtans in omnibus viis ſuis, qui a facie Regis Anglorum, pungente mala conſcientia in Franciam fugerat, eundem Regem non modica ſumma placauit: & Epiſcopatu ſuo recepto, Regiis magis negotiis, quàm ſollicitudinis paſtoralis officiis, de cætero inſeruire curauit.

a v. c. *Nouantinus.*

De Stephano procuratore Andegauensi deluso a Dæmone.

Cap. VI.

† Libet hoc loco commemorare quod Stephano procuratori Andegauiæ cõtigisse fertur paulò ante reditum ab Alemannia, Regis Anglorum. Idẽ enim Stephanus ex statu mediocri ad tantæ administrationis culmen a Rege Henrico subleuatus, ipso superstite, prudentiam atque modestiã in suis actibus ostentans: filio quoque eiusdem, Regi Richardo sic placuit vt eandem illi administrationem crederet, vt peregre profecturus. Porrò ille coniectans debilitati corporis principem ex lõgissimæ & laboriosissimæ peregrinationis magnis certisque periculis vel non, vel difficillimè posse reuerti: inductiua absentia eius cœpit creditæ sibi potestatis fines excedere, atque [a] ambulare in magnis & mirabilibus super se. Volens autem certissimè di-

a Verba sunt Dauidis Psal. 130.

gnoſcere vtrùm idem princeps ad propria foret reuerſurus: ſuadente quodam familiari quondam Toleti cõſiſtente in artib. curioſis famoſum, ſuper hoc credidit conſulendum, habens diuinationis pretium in manibus. Ille verò aſſumens deludendum hominem in locum ſecretum, caput illi quoddam abhorrẽdum exhibuit: *Quære, inquiens ab hoc & pauca & breuiter: nam ad multiloquium & ad plura non reſpondet.* *Tunc ille*: *num*, inquit, *Viſurus ſum Ricardum?* Et reſpondit Spiritus nequam: *Non.* Et ille: *Quandiu durabit mihi adminiſtratio ſuſcepta a Regibus?* Reſpondit Spiritus: *Vſque ad mortem tuam.* Tertiò quæſiuit vbi eſſet moriturus. Et reſponſum eſt: *In pluma.* Nec licuit ei vlteriùs quærere. Sed dimiſſus a vate, lætus abſceſſit, concinnatam dæmonis fallaciam experturus. Denique præcepit ſuis, vt malis omnibus præcauerent, ne quid ſibi plumeum occaſione qualibet applicarent ſiue ſubſternerent: hac ſibi [a] cautela vitam longiſſimam pollicens, cum non eſſet moriturus niſi in pluma. Cœpit ergo de cœtero tanquam præſcius futurorum cõfidentiùs agere, conculcare ſubditos,

[a] Inanis cautela hominis a diabolo iam decepti.

& maximè quendam ex nobilibus, quē suspectum atque exosum habebat, vrgere: Qui viribus impar in quandam munitionem suam fugit à facie insequentis. Ille verò munitionem castris circumdedit, vt eam oppugnaret: & cum fortè circa eam cum paucis negligentiùs oberraret qua parte faciliùs capi posset, explorans: repentè vir ille, quem ad audendum desperatio stimulabat, cum per posticum erumpens raptum hostem, & quasi iudicio Dei in manus suas traditum, nimio cum gaudio intulit, & frustrà offerentem plurima pro anima sua crudeliter laniatum trucidauit. Munitio verò illa dicebatur Pluma: patuitque cauillatio spiritus illusoris prædicentis quòd infœlix ille moriturus esset in pluma. Simile est quod olim contigisse noscitur Gereberto Pseudoprophetæ: qui nimirum magicis sacrilegiis deditus quæsiuit ex eo quando foret moriturus, & responsum est ei: *quando debebis celebrare Missam in Hierusalem.* Credens itaque responsum vacillare non posse, & cogitans se nunquam visurum sanctam Ciuitatem Hierusalem: cœpit viuere

Vide notas.

securus tanquam numquam moriturus, vel saltem longissimè victurus. Porro ignorabat a Dęmone dignus illudi, Romæ ecclesiam esse Hierusalem, vbi Romanus Pontifex singulis annis consueuit sacra mysteria celebrare, Dominica qua cantatur, *Lætare Hierusalem.* Cum ergo & ab ipso pro tempore, exigeretur debitum consuetudinis: tandem vel serò fallacis responsi exhorruit, & expertus est veritatem. De Alberico quoque Comite Nothamhumbrorum simile narratur: qui cum esset magnus & potens, proprio statu non contentus, & consulto Dæmone per quemdam nefariæ artis sectatorem audiuit, quod Græciam esset habiturus. Denique relictis omnibus quæ habebat partes adiens Orientis Grætiam ingressus est pro fide oraculi. Cumque in Græcia multam incassum moram fecisset, & auditum fortè esset à Græcis quod super eos Regnaturus aduenisset: nudatum à bonis omnibus, finibus suis exturbarunt vix animæ eius parcentes: Post annos [a] quinque fessus laboribus & erumnis Normanniam rediit, & benignè susceptus est pro agnitione

a *in v. c. est verò, pro quo restitui, quinque designans tempus suæ in Græcia moræ: aliàs enim oratio fuerit obscurior.*

veteri ab Henrico Rege: qui fesso nolens in reliquum prouidere, viduam ei nobilem cum omni patrimonio suo despondit. Cui mulieri cum ei solemni benedictione a Sacerdote diceretur: *Domina Græcia complacet tibi in homine isto?* sic enim illa dicebatur. Tunc demum agnouit astutiam illusoris spiritus, qui mentem cupidam in spem vanam erexerat prædicendo quòd Græciam esset habiturus.

Quomodo ceciderit Regnum Normannorum in Sicilia.

Cap. VII.

† Is diebus florentissimum Siciliæ regnum, quod a Vviscardo incipiens, plus annis centum statum immobilem habuisse dignoscitur: casus magis malitia quàm vi externa expu-

gnatum cũ annexis Prouinciis, ſcilicet Campania, Apulia & Calabria in Imperatoris Teutonici ditionem tranſiuit. Quod vt competentiùs exponatur, narrationis exordium altius ſumendum eſt. Tempore igitur Vuillelmi ſenioris Vviſcardus mediocri loco ex Normãnia oriundus, cum eidem Regi militans minus proficeret, propriæ virtutis confidentia neſciret humili contentus eſſe fortuna: relicta patria cum paucis comitibus Apuliam profectus eſt. Cumque ibi prçclarè militaret: exemplo eius incitati paulatim ad eum confluxere ex gente eius viri inopes, & commodis amplioribus inhiantes: facileque eorum princeps, illos quoque, quibus paulò antè militauerat, cum malignari & fraudare inciperent, in breui ſubiugauit: vſuſque procurrente fortuna inualuit, vt opulẽtiſſimis prouinciis Apulia & Calabria in poteſtatem redactis, mira ſucceſſuũ fœlicitate, Regno quoq; Siciliæ potiretur. Nec cõtẽtus hac gloria Græciam hoſtiliter ingreſſus, Imperatoris Cõſtantinopolitani prouincias occupauit: eundẽ bello congreſſũ, fuſis eius copiis ingloriũ fugere cõpulit. Quo

reparante bellũ, & latissimi cõtrahente iuris Imperij, ille à Romano Pontifice, qui à Teutonico imperatore infestabatur, accepto mandato vt B. Petri Ecclesiæ sub omni celeritate subueniret, assumpta parte militiæ, concitus in Italiam rediit. Factum est supra modum arridentibus prosperis vt vna die de vtroque Imperatore, fœlicitate non dispari triumpharet: De Imperatore quidem Teutonico, per semetipsum in Italia, de Imperatore verò Constantinopolitano per filium in Græcia. Verùm non multò pòst sollicitatæ ab eodem Imperatore vxoris absumptus veneno, quàm vanum sit omne, quod seculare est, tantæ fœlicitatis infœlici exitu declarauit. Reliquit autem filijs, amplissimæ acquisitionis ius vniuersum: qui & egregiè post ipsum in multa fœlicitate & gloria imperasse noscuntur Græcis Afrisq; terribiles: Imperatoribus quoque Teutonicis inaccessi. Denique cucurrit clarissimæ successionis series vsque ad Vvillelmum filium: qui cum illustrissimi Regis Anglorum Henrici filiam duxisset vxorem, non susceptis ex ea liberis, immatura morte

præreptus est : cui succesit arbitrio & electione optimatum, Tancredus nothus cunctis aspernantibus ditionem Teutonicam. Quippe Constantia defuncti Regis amita, cui defuncto ius succesionis competere videbatur, Herico Friderici Imperatoris filio nupserat. Qui nimirum patre, vt suprà ex- a *l.4.ca.13.* positum est, in expeditione Orientali defuncto, imperatoria succesione legitima nactus potentiam, ius vxorium in Imperium Teutonicum redigere studuit. Contractis igitur imperij viribus Campaniam Apuliamque inuasit: ciuitates nonnullas cum castellis plurimis per deditionem obtinuit. Cumque inclytam in vrbibus Neapolim obsideret, exacta in castris pestilentia, numerosissimi exercitus partem non modicam absumpsit: Ipse verò cum reliquis ægrè euasit. Interim verò vxor eius Constantia Salernæ incidit in manus hostiles: ciuibus quippe, vt dicitur, annitentibus superueniens clasis Tancredi, profligata manu militari, quæ ibidem Reginæ asistebat, ipsam comprehensam traduxit in Siciliam. Verùm a Rege Tancredo honorificè tractata,

marito quoque post modicum resignata est. Cumque Imperator in Germaniam reuersus secundam expeditionem in Apuliam pro abolenda priori [a] macula meditaretur, & ex errore proprio sumptus bellici minùs suppeterēt: occasione fortè reperta, vt futuræ expeditionis promoueret negotium, næuo inexpiabili fœdauit imperium. Imperatoriæ quippe honestatis oblitus, & ex Imperatore Christiano alter Saladinus effectus, illustrem Anglorum Regē à partibus Orientis (vbi multùm pro Christo sudauerat) ad propria simpliciter redeūtem (vt [b] suprà pleniùs relatū est) instigante auaritia captiuauit: sicq; Anglia vsque ad sacros Calices exinanita satis infames bello Apulico [c] expulsus parauit. Rege autem tandem relaxato, sed retentis eius obsidibus, eo quod auaritiæ ignis æstuans in pectore inuerecundo nondum diceret sufficit: infinitas ex omni imperio contraxit copias, hostium fines ingressurus. Verùm ante irruptionem bellicam contigit Regem Tancredum cum filiis in fata concedere: nec iam aliquis masculus superstat ex semine regio, qui vacanti

a in ms. malè macula me ditaretur.

b l.4.c.29.

c sic quidē v.c. sed melius & necessario, expensas.

præſumeret regno irrepere, præſertim cum imperiali potentiæ hæreditaria coniugis eius iuſtitia insereretur. Adueniens ergo cum exercitu Imperator nomine corporis ſui haud diffìculter opulentiſſimas Apuliæ, Calabriæ, Siciliæ prouincias obtinuit. Cum cæteris quidem, vt dicitur, qui ſub Tancredo obſtiterant, veniam dederit: ciues verò Salernitanos percutiens caſtigatione crudeli ipſam clariſſimam ciuitatem euertit. Quod & victor olim Vviſcardus eiuſdem vrbis ciuibus feciſſe dicitur; hoc ipſo eis, palmam perfidiæ tribuens, & punitionis exemplo diſciplinam impoſterum ſanciens. Sic igitur regnum nobiliſſimum, quod virili ſucceſſione diu immobile ſteterat, per fœminam hæredem deficiens concidit, atque in prouinciam Imperatoris Teutonici tranſiuit anno a partu Virginis. M. C. XCIIII.

De horrenda morte Ducis Austriæ.

Cap. VIII.

1195. ANNO a partu Virginis M. C. LXXXXV. ingresso illustri Anglorum Regi post grauium experimenta malorum fauor cœpit arridere diuinus. Cum enim plusquam viginti marcarum milia præparasset Duci Austriæ, cum multo periculo transmittenda: illi, quos eidem Duci pro satisfactione summæ exactæ obsides dederat, repentè affuêre, habentes mel & lac sub lingua sua: hostem scilicet immanissimum diuini pondere iudicij obrutum nuntiantes: & pro fide nuntij, seipsos cum gaudio ostentantes. Referebant autem eiusdem potentis terram ante eius interitũ flagello multiplici ita diuinitus fuisse attritam: vt ex his posset [a] agnoscere, sibi quoque non lento iam pede appropinquare iudiciũ, nisi maturiùs faceret fructus dignos pœnitentiæ, homo tantorum reus malorum: quæ procul dubio in regnis

[a] v. c. agnosci.

Christianis prouenisse noscũtur, ex infelicissima illa captiuitate regis Anglorum. Denique (vt dicitur) ciuitates terræ illius incertam prorsus causam habẽtibus incendiis conflagrarunt. Danubius fluuius maximus tanquam ad vltionem egressus, adiacentia quædam loca cum [a] ingenti hominum exitio occupauit, æstate media tota illa regio [b] præternaturali atque insolita ariditate deficiens intempestiuè, viroris sui gratia caruit, semina frugum terræ mãdata cum deberent erumpere, degenerarunt in vermes, nobiliores quoque terræ illius, tanquam effusa pestis morbus absumpsit. Non terruêrunt ista cor nequam & auarum, quo minùs opibus Anglicanis inhiaret adhuc, cum plurima iam marcarum milia a Rege captiuo sumpsisset. Et quidem a Romano [c] Pontifice: pro his quæ in eundem Regem [d] commisisset, anathemate innodatus: auaritia [e] tantum fortiùs perurgente superbè derisit sententiam. Iã posita erat diuinæ animaduersionis securis ad radicẽ arboris malæ. Sed quia [f] scriptum est, *contritionem præcedit superbia, & ante ruinam exaltatur spiritus*: de

a *Anony. ms. decem millibus hominum.*
b *v.c. innaturali.*
c *Celestino.*
d *v.c. commiserat.*
e *v.c. tum.*
f *Prou.16.*

a abeſt a v. c.

inſignis captiui [a] quaſi manubiis inclitus, conuocatis nobilibus terræ, Dominici natalis ſolemnitatem in multa oſtentatione & gloria celebrare voluit. Et die quidem primo glorioſus effulſit: in craſtino vero gloriam Deo dedit. Cum enim in natali beati Stephani iam pranſus exiſſet, vt in campo cum ſuis militibus luderet: fortè equus eius decidens, ſeſſorem quoque deiecit, pedemque eius ita comminuit: vt oſſa hinc inde confracta, rupta cute exteriùs prominerent. Acciti mox medici [b] adhibuêre quæ expedire credebant. In craſtino verò pes ita denigratus apparuit: vt a medicis incidendus decerneretur. Quod cum ipſe præ vitæ amore fieri poſtularet: non eſt inuentus vel medicus, vel familiaris, vel filius, qui hoc patraret. Tandem accitus cubicularius eius, & ad hoc coactus [c] pedem abſcidit. Medici verò appoſitis medicaminibus, cum eum in craſtino viſitarêt, ſignis haud ambiguis mortem eſſe in ianuis cognoſcentes, vultu & voce dixerunt: *Diſpone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues.* Deſperatus igitur accitis Epiſcopis, qui ad ſolemnitatem inui-

b v.c. addit *tantæ læſionis curādæ habuere, atque adhibuere.*

c v.c. addit *dum ipſe Dux dolabrā manu propria tibiæ apponeret, malleo vibrato vix trina percuſſione.*

tati venerant, in conſpectu Optimatum a vinculo anathematis, quo eum Romanus innodauerat Pontifex, petiit relaxari. Reſponſum eſt ab vniuerſo Clero, quod nullatenus poſſet abſolui, niſi ſub iuratoria cautione, quod ſuper iniuriis Regi Anglorum illatis iudicio eccleſiæ ſtaret, Optimatibus quoque pariter iurantibus, quod forte ſi iudicium eccleſiaſticum minus procederet: ipſi modis omnibus procurarent, ne quid ex his, quæ [a] ſtatuerentur in irritum cederet. Hac cautione ſolemniter pręſtita, abſolutionis munus promeruit, moxq; obſides Regis Anglorum liberari præcepit. Verùm cum poſt modicum ingraueſcēte moleſtia exſpiraſſet, ſuccedens filius, paternæ quoque auaritiæ hæres eſſe voluit; & ne vltima patris defuncti voluntas impleretur, adiunctis ſibi quibuſdam nobilibus obſtitit. Vnde factum eſt per laudabilem [b] Cleri zelum, vt tanti Ducis corpus diebus aliquot inhumatum inobedienti filio maculam irrogaret. Qui tandem conſternatus: memoratos obſides abſolute relaxauit: eiſque quatuor marcarum milia, Regi Anglorum

[a] *repoſui ex ms. ſtatuerentur.*

[b] *atque in victum ex v.c. repoſitum.*

reportanda contradere voluit. At illi propter viarum pericula expediti repatriare maluerũt,& tanto velociùs, quãtò & alacriùs reuertentes suæ liberationis nuntij primi exstiterunt. Gauisus rex, nuntio gratias egit Deo, & ex eo correctior vixisse dicitur.

Quid Dei ordinatione euenerit in pago Cenomannensi ad coronationem Regis.

CAP. IX.

ALIVD quoque ipso tempore in pago Cenomannensi accidisse fertur,quod eundem Regem non frustra territum suæ propensius salutis admonuit. Res pluribus nota est, quam nostræ simpliciter narrationi inserimus: prout nobis viri venerabiles, & fide digni tradidêre, à Cenomannensi Episcopo idipsum se accepisse protestãtes. Vir quidam ex eiusdem Episcopi clientela piæ deuotionis instinctu profectus in Hispanias ad memoriam beati Iacobi Apostoli, cum sospitate

pitate ad propria remeárat. Qui post modicum calore [a] fidei & deuotionis fortiùs ignescens, longè laboriosiori peregrinatione sepulcrum inuisere Dominicum voluit. Valedicens ergo suis iter opportunè arripuit. Et cum fortè solus graderetur, repente in ista via obstitit ei quidam enormi corpore & vultu terribili. Pauefactus homo, eleuata manu Christianam sumpsit armaturam. Ille verò tanquam non reputans salutare signaculum: nequaquam, inquit, hoc modo tueri te poteris, quin meus sis. Porro si [b] procidens adoraueris me, faciam te locupletem & inclytum valdè. Ad hæc homo pauorem fiducia superans, cum libertate respondit. Liquet te esse partis sinistræ, sint tua tibi; nam mihi sufficit omnipotentis Dei largitio, quem solum adoro. Et ille, oportet (inquit) te vel inuitum aliquid habere de meo. Et proferens tanquam pallium subtilis materiæ, iactauit super caput hominis, quod mox a [c] tractu igneo capillis exustis cutem quoque capitis denigrauit. Prosiliensque hostis, hominē periculo anxium per brachium apprehendit. Homo verò cum tanta perur-

[a] *perperam antea, fideli cum & v.c. & series orationis aliter velint.*

[b] *malè procedens respexit enim Auctor ad dictum diaboli Luc. 4. Christum tentantis.*

[c] *v.c. tactu*

geret necessitas: sanctum Iacobum ex recentis obsequij conscientia fortiter inclamauit. [a] Qui beatus Apostolus in specie reuerenda manifestè mox affuit, & potenti verbo inuasorem improbum increpauit. Vt autem homo de manu inimici furentis ereptus, tuto iam auditu perciperet, quorum (vt creditur) audiendorum gratia per voluntatem Dei articulum illum inciderat: Apostolus ad nequam illum, dic (inquit) quis sis, vel quid negotij habes. Qui constrictus imperio: dæmon (inquit) sum generi humano infestus, & mille nocendi artibus instructus. Ego enim grande illud scandalum & Christianæ possessionis iacturam in Oriente patraui: ego inter Reges Christianos in terra promissionis, vt nil ab eis ageretur, nec prosperaretur opus Dei in manibus eorum: detestabilem discordiam seminaui. Regem Anglorum a Syria digressum per ministrum nequitiæ meæ, Ducem scilicet Austriæ captiuaui, multimodam exinde malorum occasionem regnis Christianis concinnans: eundem quoque Regem de captiuitate [b] propria reuertentem comitatus, in partibus istis

[a] in appẽd. Sigib. anno 1140. habes simile quiddã relatũ ex Hugone nostro

[b] v. c. addit ad.

nunc consisto, cubili Regis tanquam familiaris minister frequenter assisto, & circa thesauros eius apud Chinonem repositos peruigili cautela obseruo. His dictis, malignus disparuit. Apostolus etiam confortato homine in suæ se claritatis secretum recepit. Homo verò ad vrbem Cenomannensem maturè reuersus, Episcopo [a] vrbisque prudentibus cuncta per ordinem replicauit, in argumentum fidei caput depilatum, & brachium, manus pestiferæ contactu vstulatũ [b] indicauit. Quibus actis post dies aliquot propositum iter repetiit, [c] nec latuit hoc Regem Richardum. Qui nimirum eius, qui tangit montes, & fumigant, timore compunctus; salubrioris instinctu consilij cubiculum suum, vt (accepimus) de cætero castius esse voluit, & de thesauris suis largiores indigentibus eleemosynas erogare.

a v.c. virisque.

b v.c. mandauit: sed insulsè.

c v.c. nec diu ista latuere.

De morte Hugonis Dunelmensis Episcopi.

Cap. X.

His diebus Hugo, Dunelmensis Episcopus extrema sorte defecit, anno sacerdotij sui quadragesimo secundo. Et quidem electorum Pontificũ, quibus dignus non erat mundus, paucos rarò legimus tanto tẽpore officio functos: nostri autẽ tẽporis Episcopis [a] mũdus non est crucifixus, sed infixus, nesciẽtibus cũ Propheta dicere: [b] *Heu mihi quia incolatus meus prolõgatus est*, quibus etiam productius, in illa excellentia tempus breue videtur, tantusq; hos, cum suas vel diuitias, vel delicias deserere coguntur, torquet dolor: quãtus illis, dum affluerent, hæsit amor. Dicitur autem Episcopus ille, nescio vnde deceptus, dum in prosperis ageret, tam annosam sibi prophetasse ætatem: vt audientibus plurimis pronunciaret, se, oculis senio caligantibus, annos

a *v.c. quibus mũdus, &c.*

b *Psal 99.*

decem in cæcitate acturum. Quamobrem mundo [a] securus incubans, extremis tandem ex improuiso vrgẽtibus huius [b] fatuæ suæ prophetiæ certum dat experimentum. Sanè vtrum in hoc aliquis eum quasi diuinando deluserit, an ipse abundans in sensu suo, ex consideratione bonæ valetudinis suæ, vitam sibi lõgiorem pollicitus fuerit, incertum est. Quippe vsque ad septuagesimum annum, quo decessit, [c] sospes & vegetus vixisse perhibetur; Homo in terrenis disponendis prudentissimus, & sine multis litteris eloquentissimus: pecuniarum sitientissimus, earumque scientissimus quærendãrum. Spiritualis potentia siue excellentia Episcopus non contentus, secularem ambiuit, & multa ecclesiasticæ pecuniæ religiosis potius vsibus applicandæ iactura, quæsiuit sibi nomen grande iuxta nomen magnorum, qui sunt in terra. Castellorum instructioni, atque insignium in locis plurimis ædificiorum fabricæ deditus: quo plus studuit ædificare in terra, eo remissiùs ædificare curauit in cælo. Hic nimirum ob solam generis nobilitatem ex secularis vitæ illecebris in ætate mi-

[a] v.c. securè

[b] v.c. sentẽtia vel serò agnouit mendacium

[c] v.c. addit morbumq; quo assumptus est, fore semper indolens.

nus canonica ad Episcopatum assumptus: studiosè impleuit illud Salomonis;
Eccles. 11. *Omnia quæ desiderauerunt oculi mei, non negaui illis: nec prohibui cor meum, quin omni voluptate frueretur.* Cumque opibus plerumque non parceret. sed multo studio congesta, ne quid magnis animi sui conceptibus deperiret, indiscretè effunderet: aliàs tamen multo plus erat congregans, quàm dispergens. Leprosis indulgentior: nobile illis Xenodochium, non longè a ciuitate Dunelmensi, profusa quidem, sed tamen ex parte minùs honesta largitione construxit. Alieni quippe iuris non modicum huic deuotioni per potentiã applicans, dum propria sufficienter impendere grauaretur. Sanè cum post plebis Christianæ in Oriente excidium, Christiani Principes, multusque populus characterem Dominicum suscepissent: ipse quoque eiusdem piæ deuotionis consors esse voluit. Deniq; in capite ieiunij signum Domini solemniter sumpsit, & pro castigandis peccatis suis sub veste exteriori [a] durum cilicium cælauit, quo tamen diu vsus non est. Porro vt abiiciendi etiam sacri characteris occasio non deesset, te-

[a] v. c. molli a cilicio mutauit.

pidè rogatus a Principe, publicę administrationis sollicitudinem, (vt suo loco plenius [a] dictum est) minimè recusauit, ac deinde ab eodem callidè inductus, appensa illi vniuersa pecunia, quã in sumptus longissimę peregrinationis congesserat, Comitatum Nortumbriæ comparauit. Quo facto, & Rege in Orientem profecto, a sacro tandem charactere humerum liberauit, ac geminato honori Episcopus senior, Comesq; nouitius incubans, potentiam suam & gloriam vsq; ad eiusdem Principis reditum magnificè ostentauit. Cum autem eius de captiuitate Alemanica in regnum regressi faciem minùs sibi arridẽtem notasset, non aliter eum, quàm resignato Comitatu, quem graui summa emerat, & spatio breui possederat, placari posse credidit. Non tamen vel sic placare eum potuit, quem nimirũ exactionibus importunis postmodum grauem sensit, credentem scilicet tanti Episcopi sacculos non facilè posse exhauriri, præsertim cum ille pro redimendo Comitatu, quem olim frustra emerat, in multa quãtitate pecuniam nouã offerret. Proinde Regi in partibus transma-

a lib. 4. c. 3.

a v. c. immi nentia.

b v. c. Cantuariensi.

c v. c. Creic

d die dominico scilicet quinquagesimæ sacerdotes præueniunt ieiunij quadragesimalis caput.

rinis constituto, & oblatam quidem pecuniam [a] auctoritate Regia exigenti, non tamen Comitatum reddenti, per respōsales & munera supplicauit, vt vel mediāte ipsa pecunia Comitatum redderet, vel non reddens ab exactione cessaret. Rex autem callidè, vt olim, hominem palpans litteris reuerentia plenis, mandauit: vt oblatam summam appēsurus, Lundonias accederet, & tanquā Pater patriæ cum Archiepiscopo [b] Cātuariæ, totius regni moderator de cætero resideret. Qua gratia exhilaratus Episcopus Lundonias iter arripuit. Veniensque ad villam propriam, quæ dicitur [c] Craet, dominica, qua mos est sacerdotibus [d] caput quadragesimalis ieiunij solemni esu carnium præuenire: ibidem supra virtutem corporis senilis ingurgitauit se epulis, dum miser, cui nil sapit venter, per saporum illecebram de numerositate ferculorum vsque ad grauamen proprium suscipere cogeretur. Cumque per vomitum vitio crapulæ mederi voluisset: eo ipso afflictus est magis. Ab illo ergo die sensim deficiens, obstinato tamen animo progressus est itinere dierum aliquot vsque

Doncaſtrum. Nec vlteriùs exercente incommodo [a] reluctari valens: itinere liquido circa primã Dominicam quadrageſimæ delatus Houedennam, ibidem decubuit. Et cum ingraueſcente moleſtia iam deſperaretur, amicis qui aderant ſuadentibus, teſtamentum condidit, & pro tempore faciens fructus vel ſeræ pœnitentiæ: ſenſu quidem doloris modico, ſicut fatebatur, ſed defectu paulatim ſerpente, & tandem præualente, vitam finiuit. Illo autem mortuo, & Epiſcopatu illico per miniſtros regios in fiſcum redacto: iidem omnia ſecreta eius ſcrutantes, quicquid repertum eſt Regiis applicuêre commodis. Sed nec miniſtri & familiares eius euaſêre quæſtionem, qui nimirum iuſsione regia tanquam ſubtractores bonorum eius, diſtrictæ diſcuſsioni addicti: pro viribus [b] quiſque ſubſtantiæ ſuæ ſatisfacere ſunt compulſi.

a v.c obluctari.

b v.c. quique.

De tribus spuriis eiusdem Episcopi, & quis ei successerit.

CAP. XI.

SANE memoratus Episcopus, dum adhuc Eboracensis Ecclesiæ esset Thesaurarius: paulò ante Episcopatum diuersis ex matribus tres spurios fuderat; nec tamen hoc vel ipsum diuini respectu iudicij ab Episcopatu ambiendo terruit: vel electionē eius, quòd & canones remissius, & homines indiscretiùs agerēt, impediuit. At enim beatus Gregorius [a] scribens Clero & nobilibus ciuitatis Neapolis; *Ioannem Diaconum, qui ab altera parte electus est, paruulā habere filiam quorundam relatione cognouimus. Vnde si rationem voluissent attendere: nec alij eum eligere, nec ipse debuerat consentire. Nam qua præsumptione ad Episcopatum audet accedere, qui adhuc longam sui corporis continentiam (filiola teste) conuincitur non habere?* Si ergo iste propter vnā filiolam

a l. 8. Epist. 40.

ad Episcopatum non debuit aspirare, vel eligi: multò minùs ille propter tres [a] filios. Episcopatum tamen nactus, susceptam quidem ante Episcopatum sobolem per illecebram carnis affectus studuit ad diuitias & nomē grande prouehere. Porro in Episcopatu sobolem minimè procreauit. Primogenitus eius nobiliori matre procreatus: secularem militiam plus amauit. Sequens vero cū Archidiaconatu Dunelmensi ecclesias plurimas ad vsum magis deliciarum, quàm vtilitatē animarum paterna prouisione possedit. Tertius autem, quem pater teneriùs dilidebat, multa eius opera & impensa Regis Francorū Cancellarius: immatura morte paternū verberauit affectum. Medius quoque filiorum [b] paterni superstes relictus in multa felicitate terrena, ab eius decessu mēse sexto eiusdē felicitatis vanitatem atque fallaciā, patri, sepuendo, probauit. Sane anno, a morte eiusdem Episcopi expleto: & Episcopatu per officiales regios multifariam spoliato: accepit eandem sedē nutu regio Philippus, genere Aquitanus. Cum enim esset idem circa Principē multo tēpore sedulus, laborū

[a] *v. c. filiolas.*

[b] *v. c. a patre.*

particeps, & conscius secretorum, tanquam de se optimè meritum, præclarè remunerari idem Rex voluit. Ne autem sumere sibi honorem videretur, sed potius vocari a Deo, tanquam Aaron: callide prouisum est, atque intentato implacabili Regis motu, si quis refragandum duceret, electuris extortum, vt prælectum regium eligerent, & veritatem electionis imagine adumbrarent. solent enim plurimi, qui per potentum operam ad ecclesiasticos honores aspirant, vt manifestæ intrusionis euitent [a] opinionem, terroribus elicitæ electionis, quasi honestam prætexere speciem. Id verò frustra cum dicat [b] Apostolus: *Nolite errare. Deus non irridetur, quæ enim seminauerit homo: hæc & metet.*

[a] *v. c. elogium.*

[b] *Galat. 6.*

Quomodo Hubertus Cantuarienſis Archiepiſcopus in Eboracenſi eccleſia nomine Legati celebrauit Concilium: & de lite, quæ vertitur inter Cantuarienſem & Eboracenſem de prioratu.

CAP. XII.

DEFVNCTO igitur Dunelmenſi [a] Archiepiſcopo ad placãdam Regis iram, quæ aduersùs eum vehementer excanduerat, in tranſmarinis partibus conſtituti, Hubertus Cantuarienſis Archiepiſcopus, vices, non tantùm regias in regni moderatione, verumetiã Apoſtolicas in Eccleſiaſtica ordinatione per totam habens Angliã, oſtentaturus gloriam vtriuſque poteſtatis, Eboracum Metropolim adiit: Prælatos totius prouinciæ, vti ſolemniter ſibi occurrerent atque aſsiſterent, præmiſſa auctoritate imperauit, ſuppreſſo pro tempore Primatis nomine,

a *v. c. Epiſcopo, atque Eboracenſi.*

reportanda contradere voluit. At illi propter viarum pericula expediti repatriare maluerũt,& tanto velociùs, quãtò & alacriùs reuertentes suæ liberationis nuntij primi exstiterunt. Gauisus rex, nuntio gratias egit Deo, & ex eo correctior vixisse dicitur.

Quid Dei ordinatione euenerit in pago Cenomannensi ad coronationem Regis.

Cap. IX.

ALIVD quoque ipso tempore in pago Cenomannensi accidisse fertur, quod eundem Regem non frustra territum suæ propensius salutis admonuit. Res pluribus nota est, quam nostræ simpliciter narrationi inserimus: prout nobis viri venerabiles, & fide digni tradidêre, à Cenomannensi Episcopo idipsum se accepisse protestãtes. Vir quidam ex eiusdem Episcopi clientela piæ deuotionis instinctu profectus in Hispanias ad memoriam beati Iacobi Apostoli, cum sos-

pitate

pitate ad propria remeárat. Qui poſt modicum calore [a] fidei & deuotionis fortiùs igneſcens, longè laborioſiori peregrinatione ſepulcrum inuiſere Dominicum voluit. Valedicens ergo ſuis iter opportunè arripuit. Et cum fortè ſolus graderetur, repente in iſta via obſtitit ei quidam enormi corpore & vultu terribili. Paueſactus homo, eleuata manu Chriſtianam ſumpſit armaturam. Ille verò tanquam non reputans ſalutare ſignaculum: nequaquam, inquit, hoc modo tueri te poteris, quin meus ſis. Porro ſi [b] procidens adoraueris me, faciam te locupletem & inclytum valdè. Ad hæc homo pauorem fiducia ſuperans, cum libertate reſpondit. Liquet te eſſe partis ſiniſtræ, ſint tua tibi; nam mihi ſufficit omnipotentis Dei largitio, quem ſolum adoro. Et ille, oportet (inquit) te vel inuitum aliquid habere de meo. Et proferens tanquam pallium ſubtilis materiæ, iactauit ſuper caput hominis, quod mox a [c] tractu igneo capillis exuſtis cutem quoque capitis denigrauit. Proſilienſque hoſtis, hominē periculo anxium per brachium apprehendit. Homo verò cum tanta perur-

a perperam antea, fideli cum & v.c. & series orationis aliter velint.

b malè procedens respexit enim Auctor ad dictum diaboli Luc. 4. Christum tentantis.

c v.c. tacta

geret necessitas: sanctum Iacobum ex recentis obsequij conscientia fortiter inclamauit. [a] Qui beatus Apostolus in specie reuerenda manifestè mox affuit, & potentiverbo inuasorem improbum increpauit. Vt autem homo de manu inimici furentis ereptus, tuto iam auditu perciperet, quorum (vt creditur) audiendorum gratia per voluntatem Dei articulum illum inciderat: Apostolus ad nequam illum, dic (inquit) quis sis, vel quid negotij habes. Qui constrictus imperio: dæmon (inquit) sum generi humano infestus, & mille nocendi artibus instructus. Ego enim grande illud scandalum & Christianæ possessionis iacturam in Oriente patraui: ego inter Reges Christianos in terra promissionis, vt nil ab eis ageretur, nec prosperaretur opus Dei in manibus eorum: detestabilem discordiam seminaui. Regem Anglorum a Syria digressum per ministrum nequitiæ meæ, Ducem scilicet Austriæ captiuaui, multimodam exinde malorum occasionem regnis Christianis concinnans: eundem quoque Regem de captiuitate [b] propria reuertentem comitatus, in partibus istis

a in appẽd. Sigib. anno 1140. habes simile quiddã relatũ ex Hugone nostro

b v. c. addit ad.

nunc consisto, cubili Regis tanquam familiaris minister frequenter assisto, & circa thesauros eius apud Chinonem repositos peruigili cautela obseruo. His dictis, malignus disparuit. Apostolus etiam confortato homine in suæ se claritatis secretum recepit. Homo verò ad vrbem Cenomannensem maturè reuersus, Episcopo [a] vrbisque prudentibus cuncta per ordinem replicauit, in argumentum fidei caput depilatum, & brachium, manus pestiferæ contactu vstulatũ [b] indicauit. Quibus actis post dies aliquot propositum iter repetiit, [c] nec latuit hoc Regem Richardum. Qui nimirum eius, qui tangit montes, & fumigant, timore compunctus; salubrioris instinctu consilij cubiculum suum, vt (accepimus) de cætero castius esse voluit, & de thesauris suis largiores indigentibus eleemosynas erogare.

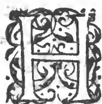
a v.c. virisque.

b v.c. mandauit: sed insulsè.

c v.c. nec dia ista latuere.

De morte Hugonis Dunelmensis Episcopi.

Cap. X.

IS diebus Hugo, Dunelmensis Episcopus extrema sorte defecit, anno sacerdotij sui quadragesimo secundo. Et quidem electorum Pontificũ, quibus dignus non erat mundus, paucos rarò legimus tanto tẽpore officio functos: nostri autẽ tẽporis Episcopis [a] mũdus non est crucifixus, sed infixus, nesciẽtibus cũ Propheta dicere: [b] *Heu mihi quia incolatus meus prolõgatus est*, quibus etiam productius, in illa excellentia tempus breue videtur, tantusq; hos, cum suas vel diuitias, vel delicias deserere coguntur, torquet dolor: quãtus illis, dum affluerent, hæsit amor. Dicitur autem Episcopus ille, nescio vnde deceptus, dum in prosperis ageret, tam annosam sibi prophetasse ætatem: vt audientibus plurimis pronuntiaret, se, oculis senio caligantibus, annos

a v.c. quibus mũdus, &c.
b Psal 99.

decem in cæcitate acturum. Quamobrem mundo [a] securus incubans, extremis tandem ex improuiso vrgētibus huius [b] fatuæ suæ prophetiæ certum dat experimentum. Sanè vtrum in hoc aliquis eum quasi diuinando deluserit, an ipse abundans in sensu suo, ex consideratione bonæ valetudinis suæ, vitam sibi lōgiorem pollicitus fuerit, incertum est. Quippe vsque ad septuagesimum annum, quo decessit, [b] sospes & vegetus vixisse perhibetur; Homo in terrenis disponendis prudentissimus, & sine multis litteris eloquentissimus: pecuniarum sitientissimus, earumque scientissimus quærendārum. Spirituali potentia siue excellentia Episcopus non contentus, secularem ambiuit, & multa ecclesiasticæ pecuniæ religiosis potius vsibus applicandæ iactura, quæsiuit sibi nomen grande iuxta nomen magnorum, qui sunt in terra. Castellorum instructioni, atque insignium in locis plurimis ædificiorum fabricæ deditus: quo plus studuit ædificare in terra, eo remissiùs ædificare curauit in cælo. Hic nimirum ob solam generis nobilitatem ex secularis vitæ illecebris in ætate mi-

a v.c. securè

b v.c. sentētia vel serò agnouit mendacium

c v.c. addit morbumq; quo assumptus est, fore semper indolens.

nus canonica ad Episcopatum assumptus: studiosè impleuit illud Salomonis;

Eccles. 11. *Omnia quæ desiderauerunt oculi mei, non negaui illis: nec prohibui cor meum, quin omni voluptate frueretur.* Cumque opibus plerumque non parceret, sed multo studio congesta, ne quid magnis animi sui conceptibus deperiret, indiscretè effunderet: alias tamen multo plus erat congregans, quàm dispergens. Leprosis indulgentior: nobile illis Xenodochium, non longè a ciuitate Dunelmensi, profusa quidem, sed tamen ex parte minùs honesta largitione construxit. Alieni quippe iuris non modicum huic deuotioni per potentiã applicans, dum propria sufficienter impendere grauaretur. Sanè cum post plebis Christianæ in Oriente excidium, Christiani Principes, multusque populus characterem Dominicum suscepissent: ipse quoque eiusdem piç deuotionis consors esse voluit. Deniq; in capite ieiunij signum Domini solemniter sumpsit, & pro castigandis peccatis suis sub veste exteriori [a] durum cilicium cælauit, quo tamen diu vsus non est. Porro vt abiiciendi etiam sacri characteris occasio non deesset, te-

a *v. c. mollia cilicio mutauit.*

pidè rogatus a Principe, publicę administrationis sollicitudinem, (vt suo loco plenius [a] dictum est) minimè recusauit, ac deinde ab eodem callidè inductus, appensa illi vniuersa pecunia, quã in sumptus longissimę peregrinationis congesserat, Comitatum Nortumbriæ comparauit. Quo facto, & Rege in Orientem profecto, a sacro tandem charactere humerum liberauit, ac geminato honori Episcopus senior, Comesq; nouitius incubans, potentiam suam & gloriam vsq; ad eiusdem Principis reditum magnificè ostentauit. Cum autem eius de captiuitate Alemanica in regnum regressi faciem minùs sibi arridẽtem notasset, non aliter eum, quàm resignato Comitatu, quem graui summa emerat, & spatio breui possederat, placari posse credidit. Non tamen vel sic placare eum potuit, quem nimirũ exactionibus importunis postmodum grauem sensit, credentem scilicet tanti Episcopi sacculos non facilè posse exhauriri, præsertim cum ille pro redimendo Comitatu, quem olim frustra emerat, in multa quãtitate pecuniam nouã offerret. Proinde Regi in partibus transma-

a *lib. 4. c. 3.*

rinis constituto, & oblatam quidem pecuniam [a] auctoritate Regia exigenti, non tamen Comitatum reddenti, per respōsales & munera supplicauit, vt vel mediāte ipsa pecunia Comitatum redderet, vel non reddens ab exactione cessaret. Rex autem callidè, vt olim, hominem palpans litteris reuerentia plenis, mandauit: vt oblatam summam appēsurus, Lundonias accederet, & tanquā Pater patriæ cum Archiepiscopo [b] Cātuariæ, totius regni moderator de cætero resideret. Qua gratia exhilaratus Episcopus Lundonias iter arripuit. Veniensque ad villam propriam, quæ dicitur [c] Craet, dominica, qua mos est sacerdotibus [d] caput quadragesimalis ieiunij solemni esu carnium præuenire: ibidem supra virtutem corporis senilis ingurgitauit se epulis, dum miser, cui nil sapit venter, per saporum illecebram de numerositate ferculorum vsque ad grauamen proprium suscipere cogeretur. Cumque per vomitum vitio crapulæ mederi voluisset: eo ipso afflictus est magis. Ab illo ergo die sensim deficiens, obstinato tamen animo progressus est itinere dierum aliquot vsque

a v. c. immi nentia.

b v. c. Cantuariensi.

c v. c. Creic

d die dominico scilicet quinquagesimæ sacerdotes praeueniunt ieiunij quadragesimalis caput.

Doncaſtrum. Nec vlteriùs exercente incommodo [a] reluctari valens: itinere liquido circa primã Dominicam quadrageſimæ delatus Houedennam, ibidem decubuit. Et cum ingraueſcente moleſtia iam deſperaretur, amicis qui aderant ſuadentibus, teſtamentum condidit, & pro tempore faciens fructus vel ſeræ pœnitentiæ: ſenſu quidem doloris modico, ſicut fatebatur, ſed defectu paulatim ſerpente, & tandem prævalente, vitam finiuit. Illo autem mortuo, & Epiſcopatu illico per miniſtros regios in fiſcum redacto: iidem omnia ſecreta eius ſcrutantes, quicquid repertum eſt Regiis applicuêre commodis. Sed nec miniſtri & familiares eius euaſêre quæſtionem, qui nimirum iuſsione regia tanquam ſubtractores bonorum eius diſtrictæ diſcuſsioni addicti: pro viribus [b] quiſque ſubſtantiæ ſuæ ſatisfacere ſunt compulſi.

a v.c obluctari.

b v.c. quique.

De tribus spuriis eiusdem Episcopi, & quis ei successerit.

CAP. XI.

SANE memoratus Episcopus, dum adhuc Eboracensis Ecclesiæ esset Thesaurarius: paulò ante Episcopatum diuersis ex matribus tres spurios fuderat; nec tamen hoc vel ipsum diuini respectu iudicij ab Episcopatu ambiendo terruit: vel electionẽ eius, quòd & canones remissius, & homines indiscretiùs agerẽt, impediuit. At enim beatus Gregorius [a] scribens Clero & nobilibus ciuitatis Neapolis; *Ioannem Diaconum, qui ab altera parte electus est, paruulă habere filiam quorundam relatione cognouimus. Vnde si rationem voluissent attendere: nec alij eum eligere, nec i se debuerat consentire. Nam qua præsumptione ad Episcopatum audet accedere, qui adhuc longam sui corporis continentiam (filiola teste) conuincitur non habere?* Si ergo iste propter vnă filiolam

a) l. 8. Epist. 40.

ad Episcopatum non debuit aspirare, vel eligi: multò minùs ille propter tres [a] filios. Episcopatum tamen nactus, susceptam quidem ante Episcopatum sobolem per illecebram carnis affectus studuit ad diuitias & nomē grande prouehere. Porro in Episcopatu sobolem minimè procreauit. Primogenitus eius nobiliori matre procreatus: secularem militiam plus amauit. Sequens vero cũ Archidiaconatu Dunelmensi ecclesias plurimas ad vsum magis deliciarum, quàm vtilitatē animarum paterna prouisione possedit. Tertius autem, quem pater teneriùs dilidebat, multa eius opera & impensa Regis Francorũ Cancellarius: immatura morte paternũ verberauit affectum. Medius quoque filiorum [b] paterni superstes relictus in multa felicitate terrena, ab eius decessu mēse sexto eiusdē felicitatis vanitatem atque fallaciã, patri, sepuendo, probauit. Sane anno, a morte eiusdem Episcopi expleto: & Episcopatu per officiales regios multifariam spoliato: accepit eandem sedē nutu regio Philippus, genere Aquitanus. Cum enim esset idem circa Principē multo tēpore sedulus, laborũ

a v c. filiolas.

b v c. a patre.

Quomodo Hubertus Cantuarienſis Archiepiſcopus in Eboracenſi eccleſia nomine Legati celebrauit Concilium: & de lite, quæ vertitur inter Cantuarienſem & Eboracenſem de prioratu.

CAP. XII.

EFVNCTO igitur Dunelmenſi [a] Archiepiſcopo ad placādam Regis iram, quæ aduersùs eum vehementer excanduerat, in tranſmarinis partibus conſtituti, Hubertus Cantuarienſis Archiepiſcopus, vices, non tantùm regias in regni moderatione, verumetiā Apoſtolicas in Eccleſiaſtica ordinatione per totam habens Angliā, oſtentaturus gloriam vtriuſque poteſtatis, Eboracum Metropolim adiit: Prælatos totius prouinciæ, vti ſolemniter ſibi occurrerent atque aſsiſterent, præmiſſa auctoritate imperauit, ſuppreſſo pro tempore Primatis nomine,

[a] *v. c. Epiſcopo, atque Eboracenſi.*

ipsam Ecclesiam Metropolitanam nomine Legati Apostolicæ sedis cum põpa ingressus, potestatem in ea magnam exercuit: & nullo obsistente vel reclamante, eo quod omnes vel terrore eius perstricti, vel Metropolitano proprio minus essent deuoti, Concilium magnificè celebrauit. Quibus actis, & seculari quoque pro tempore ibidem iurisdictione expletá, propriæ se prouinciæ reddidit. Hic commemorandum puto, qua ratione vel occasione duo Metropolitani Anglorum per longa iam tempora de prioratu cõtenderint. Eboracensis quidem perspicua se beati Gregorij auctoritate tuetur. [a] Scribens enim Augustino Anglorum Episcopo: *Eboracensem* (inquit) *Episcopum tuæ fraternitatis dispositioni volumus subiacere: post obitum verò tuum, ita Episcopis, quos ordinauerit, præsit:* vt Lundoniensis Episcopi nullo modo ditioni subiaceat. & adiecit: *Sit verò inter Lundoniæ &* [b] *Eboraci Episcopos in posterum honoris ista distinctio: vt ipse prior habeatur, qui priùs fuerit ordinatus.* Cantuariensis vero Episcopus (quem beatus Gregorius Lundoniensem vocat) asserit huic au-

a l. 11. Reg Epist. 15.

b v. c. Eboraca.

ctoritati posteriori tempore abrogatum: quando scilicet Romanus Pontifex doctissimum virum Theodorũ (vt venerabilis Beda refert) Cantuariensis Ecclesiæ ordinauit Episcopum: quem & præfecit vniuersis Angliæ Episcopis, tanquam primatem. Cuius successores per multa tempora eadem prærogatiua insignes fuisse noscuntur: vnde constat eam non personæ, sed ecclesiæ fuisse concessam. Respondetur a [a] parte Eboracẽsis, quod beatus sanciuit Gregorius, manifesti & solidi esse iuris: quod nullo quidem tempore abrogatum, sed quodã tempore, ratione ipsius temporis in vsu non fuit, tanquam soporatum, & suo tempore excitandum. Anglis siquidem nuper ad fidem Christi conuersis iuxta [b] venerabilis Bedæ historiam, rudes & indocti ex ipsa gente Episcopi præesse cœperant: quibus necessariò informãdis Romanus Pontifex pia prouidentia doctorum præfecit Theodorum, non quidem euacuans decretum beatissimi patris Gregorij, sed tantùm consulens tempori. Successores verò Theodori, aut similiter tempori consulendum duxerunt, aut tem-

[a] v. c. ex. Id verò cæteraque huius argumenti latè præscribit in initio Antiq. Ecclesi. Bri. Mat. Parq.

[b] v. c. Veracis.

poribus meliùs se habentibus præsumptores fuerunt : cum Angli Episcopi Eboracensi ecclesiæ præsidentes simplicitate quadam rustica de prærogatiua minùs curarent : & vsum quoque pallij a diebus Paulini Episcopi per tēpora multa negligerent. Ad hæc dicit Cantuariensis : quia & post quam vsus pallij Eboracensi ecclesiæ est redditus: plures eiusdem ecclesiæ Pontifices Cātuariensis ecclesiæ, siue Pontificis, tanquam proprij Primatis iurisdictioni subiacuisse. [a] Respondit Eboracensis, quia sicut ratio necessitatis temporalis, iuri Eboracensis Ecclesiæ, quod non perfunctorium, sed solidum & perpetuum esse beatus Gregorius voluit, præiudicium generare non potuit, ita nec simplicitas siue negligentia Antistitum eiusdem Ecclesiæ. Denique ista de prioratu tā vana contentio, Anglorum Metropolitanos longo & sumptuoso labore exercuit. Vanissimè autem vterque illorum se scribit totius Angliæ Primatem, cum neuter habeat significatā hoc nomine potestatem. Inde est, quod memoratus Cantuariensis, vt susciperetur ab ecclesia Eboracensi, tanquam Apostolicæ

[a] v.c. addit noscuntur, addendum necessario.

ſtolicæ ſedis legatus, ſupprimendum putauit nomen Primatis: quod vtique non ſimpliciter eſt ſuppreſſum, ſed, cum aliter non poſſet ſuſcipi, quod non tanquam primas adueniret, expreſſum. Verùm nec legationis ſuæ ratione facilè ſuſcipi potuiſſet: ſi Clerus eiuſdē eccleſiæ priuilegio ante annos aliquot a ſede Apoſtolica impetrato vti voluiſſet, quo ſcilicet a iuriſdictione cuiuſlibet legati in Anglia inſtituti cum ſuo eximebatur Pontifice. Quem nimirum, quoniam non fruſtra velut terribilem, formidabant: pro eius prærogatiua tepidè æmulandum duxit, & legato potius, quem amicum & patronum optabat, maluit ſubijci: quàm illius non frænandam potentiam experiri.

De exercitu Saracenorum, qui ex Aphrica Hiſpanias intrauit.

Cap. XIII.

Iisdem diebus, hoc eſt, anno M.C.LXXXXV. a partu virginis, Chriſtianis adhuc Regibus, Francorum & An- 1195.

glorum, execrabilis in alterutrum odij morbo laborantibus, atque ægrè sustinẽtibus expletionem induciarum, quibus eorum, vel ad modicum malitia nocendi auida frænabatur: Saracenorum ex Aphrica tremendus exerditus, Duce (vt dicitur) quodam suæ superstitionis Pseudophilosopho grãdia pollicente, Hispanias intrauit: iunctusque Saracenis indigenis, Christianis se finibus perniciosus immersit. Æmulantes quippe Aphri Orientalium Saracenorum feruentem adhuc fortunam, qui sub principe Saladino regnum Ierosolymitanum inuaserant, & Christiani nominis titulum ex Arabia funditus, ex Syria verò vsque ad contemptibiles reliquias exturbârant, eosque fortitudine & gloria æquare cupientes, vicinas gẽtes Christianas moliti sunt vel expellere, vel delere, totasque spurcissimæ sectę suæ Hispanias applicare. Augebat autẽ eorum fiduciam, quòd tempus eos iuuare videretur, diffidentibus scilicet inter se fere totius Europæ Principibus Christianis: atque ita circa nepharios cupiditatum suarum motus explendos intentis, vt vix aliquis eorum pro fidei,

Christianę vel propagatione vel defensione in Hispaniam accingēdus ad militiam crederetur. Itaque fretum quod Aphricam Hispaniamque disterminat transmeantes, iunctis Hispanorum infidelium copiis cruenta & effræni audacia [a] debacchabantur in finibus Christianis. Nostri verò primo repentina infinitæ multitudinis irruptione attoniti: mox resumptis animis discrimen experiri bellicum statuerunt. Denique a Regib. Christianis eiusdē terrę, quę nimirū adeo spaciosa est, vt extra partem sui nō modicam, quæ a Saracenis possidetur, quinque non ignobilibus regnis Christianis sit inclyta: [b] varia cōtra perfidos illos sorte pugnatum est. Et multùm quidem vtrinque sanguinis fusum est, sed tandē Deo nostris propicio, hostilis exercitus plurima sui parte mutilatus: ad propria cum dedecore rediit, minus forte de cætero de vana sui Ducis philosophia præsumpturus. Sanè rumor irruptionis hostilis late discurrens: totamque in breui percurrens Europam: atrociora nuntiauit, populis Christianis altè gementibus, & Principes suos iusta querela incusantibus, qui

a v. c. delectabantur.

b primo enim die fuit æquo pugnatum marte: secundo verò pars Christianorum fugauit Saracenos, inquit, Appe. Sig. ad annum 1195. vexillum Mummilini Ducis perfidi Romam missum & in Ecclesiam S. Petri locatum. Rigord. Auctor est.

non se, zelo igniti diuino grassanti perfidiæ opponerent: sed iuxta Apostolũ, mordendo & comedendo inuicem, [a] consumerentur ab inuicem. Non minùs enim animauit atque adiuuit contra nos hostem sacræ Religionis Saladinum propriarum fiducia vel potentia virium, quàm nostrorum, qui terram sanctam regere videbantur, callidè explorata discordia Procerum. At hoc parum est veterum respectu damnorum, quæ profectò ex nostrorũ discordiis robur eneruantibus Christianum, profluxisse noscuntur. Cum enim florente olim Republica Romana tantus, immo & latior esset orbis Christianus, quàm orbis Romanus: qui nimirum præter Europam, clarissimas, maximasque Asiæ prouincias cum tota fere Aphrica intra suos limites cohibebat: intestinis Christianorum Principum & populorum bellis actum est, vt Agarenis, qui & Saraceni dicuntur, inualescentibus, & secta nepharia replentibus mundum, Christiana Religio extra fineis Europę modicum possideret. Quin etiam Europæ ex Aphrica priùs infecta idem pestilentissimus error irrepsit, at-

[a] v. c. addit, atque ita bellãdo vires atterer ẽt Christianas quas vtique contra hostes Christiani nominis integras oportet seruari. Nec terræ Hierosolymitanæ recenti commouerẽtur exemplo: quam vtique nostris inter se dissidentibus noscitur in manus Agarenorum infœlicissimè incidisse.

que vſque in hodiernum diem partem Hiſpaniarum non modicam maculauit. De origine autem huius ſpurciſſimæ ſectæ, & quomodo in tantum inualuerit, vt tot genteis, regnaque corrumperet: propter eos, qui fortè neſciunt, iuxta maiorum traditionem paucis perſtringere libet.

De Mahometo Pſeudopropheta, & de lege, quam per ſpiritum erroris introduxit, & quomodo eadem lex plurimas genteis infecit.

Cap. XIIII.

POst tēpora beati Papæ Gregorij cum Romanum Imperium, quod olim ab Oceano Britannico vſque ad fineis Perſidis porrigebatur, tyrannicis motibus, belliſque ciuilibus ita eſſet attritum, vt propriæ aduerſus genteis exteras defenſioni iam minùs ſufficeret: paganus

exercitus Persarum in Christianos efferatus minimo negotio quasdam Orientales Romanæ ditionis & Christianæ religionis prouincias, militiæ vacuas occupauit. Secuta est è vestigio Ismaëlitarum, qui propriè quidem Saraceni, sed veriùs Agareni dicuntur, pestis edacior: quæ nimirum iuxta quod [a] scriptũ est, *residuum erucæ comedit locusta*: Christianas in Oriente reliquias fere vsque ad internecionis extremum persecuta est, agens sub Principe [b] Mahometo Pseudopropheta. Sanè hic in adolescẽtia negotiandi gratia plurimas peragrans regiones, crebra cum Christianis & Iudæis conuersatione, cum esset acer ingenio, vtriusque religionis ritus, cultusque addidicit: & vt ad explẽda, quę iã animo conceperat, nequissimorum sibi spirituũ familiaritas, & cooperatio non deesset: magicis quoq; artib. imbui curauit. Quib. instructus homo mirè callidus & facundus, nationi se propriæ (nam Ismelita erat) ausurus ingentia, reddidit: similisque illi malæ bestiæ de [c] Apocalypsi, quæ habebat duo cornua similia agni, & loquebatur quasi draco, vt seduceret plurimos innocen-

a Ioel. 1.

b v. e Macometo, Paulus Diacon. lib. 18. Rer. Rom. Muhammet.

c cap. 13.

tiæ & simplicitatis mendaci specie, pestilẽtium virus adumbrabat verborum. Deniquè suæ gentis [a] Dominam (quippe moris erat eam gentem regi a feminis) ita verbis ad seducendum cõpositis & nefariæ artis præstigiis dementauit, vt eum tãquam summum Dei Prophetam coleret, atque eius nuptias exoptaret. Cuius coniugio nactus eiusdem gentis Principatum, multò fortiùs populos seducebat, dum non tantum mouerentur reuerentia Principis: verùm etiam motum diuinũ se incursuros crederent, si sũmo eius Prophetæ in aliquo remissiùs obtẽperarent. Quippe in omnibus, quæ seductis vel seducendis a se populis præcipiebat, personam tanquã loquentis in se Dei assumens: fallaci verorum imitatione Prophetarum præmittebat, *hæc dicit Dominus*: Et quia in traditione sacræ legis scriptum esse nouerat, [b] *locutus est Dominus ad Moysen dicens*, vt scilicet diuinum, non humanum esse intelligeretur, quod per hominem tradebatur: Ipse quoque suis libris inserendum putauit. *Locutus est Dominus ad Mahometum Prophetam suum dicens*, vt scilicet di-

a Eadigã, nomine, mulierem locupletem suamque cognatam, inquit, Paul. sup.

b Exod. 20

uinæ auctoritatis pondus habere crederetur, quod ab eo seductore fingebatur. Cumque non tantum subditi, verum etiam alij plurimi ad eum sponte inclinati ad eius in omnibus penderent arbitrium, accensus libidine latiùs[a] dominandi sub prætextu propagandæ Religionis, tanquam ex præcepto Dei finitimas genteis bello aggressus est. Et Christianas quidem in Oriente prouincias primò inuasit: consequenter verò ad perfidæ ditionis terras arma conuertit, arte & astu perficiens, quod armis minùs[b] potuit. Vt autē in omnibus Religiosus videretur: subactos populos patriis ritibus abdicatis in suā superstitionem quacunque ratione traducere studuit: paganis quidem, quos subgerat, idolatriam inhibens: Christianos verò vsque ad sacri nominis exterminium atterens. Hoc modō in Ægypto & Lybia, Mesopotamia & Syria regnis clarissimis, aliisque prouinciis Oriētis, in quibus olim Christianæ Religionis cultus excelluit: vsque ad reliquias modicas, præualentibus Agarenis, defecit. Cumque idem pestifer dimissus a Deo secundum desideria cordis sui iret prospere

a *Arabia inquit R. tol. cap. 13. contra sectam Mahum.*

b *v. e poterat.*

in inuentionibus ſuis, & iuxta formam nouiſſimi Antichriſti dolus in manus eius dirigeretur: excogitato per ſeductorem ſpiritum modo, quo ſeductionis virus diffuſius ſpargeret, & ſeductos a ſe populos, quibuſdam quaſi ſacramentis incorporans irretiret: nouas viuendi leges, nouoſque ſacrorum ritus aſtuta vanitate compoſuit, & vt tanquam diuinæ ſanctiones ſuo tanquam prophetico miniſterio ſuſciperentur, artificioſiſſimè procurauit. Camelum nãque elegantis formæ in ſecretis ſuis a tenero nutritum, & ſolis eius manibus aſſuetum: ſuſpenſo ad collum eius ſacrilego codice ante lucem emiſit. Qui nimirum inſolita libertate gaudens, atque omnium accedentium contactus refugiens: ſpaciabatur per campos. Fama mox nuntiat apparuiſſe Camelum ſpecioſiſsimum collo gerentem myſteria. Concurrit populus ad inuſitatæ rei ſpectaculum, ad ipſum quoque nefariæ molitionis artificem res defertur, egreditur, tãquam viſurus miraculum. Animal eminus conſpecto nutritore occurrit, & [a] notiſſimas manus allambit. Acclamat populus clarere Prophetæ meri-

[a] v. c. addit procumbit.

tum; rogat codicem sacris eius manibus accipi, & quid in eo mysterij contineretur, aperiri, quo aperto: *Ecce*, ait, *hæc est lex scripta non atramento hominis, sed manu Angelica: quam genti nostræ Deus omnipotens perpetuis seruandam temporibus, per hoc animal mittit de cælo. Hic liber docebit vos, quomodo Deum colere, & quanta ab eo,* [a] *seruata lege eius, sperare debeatis.* Hoc modo sub nomine religionis sacrilega cordis sui commēta promulgans: diem quoque, quo hæc facta sunt, annis singulis statuit esse solemnem, qui a Saracenis (vt [b] accipimus) Festum cameli dicitur, atque vnius mensis ieiunio prçuenitur. Sanè quoniam Christianas pariter & Hebræas traditiones didicerat: ex vtrisque nonnulla proprijs figmentis inseruit, ne scilicet omnino inusitata prædicanti vel sancienti fides difficiliùs haberetur. Nempè vt Iudæos mulceret, suillæ carnis esum inhibuit: & propter circumcisum suæ gentis patriarcham Ismaëlem, circumcisionis ritum ādmisit. Nostri quoque baptismatis quadam sacrilega imitatione crebras in aquam singulorum tinctiones membrorum, quasi pro expiatione instituit.

a v.c. addit pro.

b v.c. accepimus.

Illius Apostolicæ sententiæ, [a] *Non in commessationibus, & ebrietatibus, nō in cubilibus & impudicitijs*: partem primam amplexus est, & docuit: reliquam verò [b] grata lasciuis indulgentia relaxauit. Cum enim ipse esset [c] flagrantissimæ libidinis, ne aliter videretur facere quā docere, omnem suis impudicitiam carnalis voluptatis indulsit, impudenter mentiens; Deum pro talibus non irasci, atque hac fœda pudendaque licentia animos sibi concilians gentis obscœnæ. Gulosos verò atque ebriosos orbi terrarum graueis abominatus, sobrietatem docuit, [d] vini vsum, prælerquam paucis certisque diebus solemnibus interdixit. Inde est, quod cum Saraceni in luxu libidinum de sui (vt dictum est) seductoris indulgentia probentur esse spurcissimi; nostris (proh dolor) in frugalitate superiores esse videntur; nobisque (proh pudor) commessationum, & ebrietatum sordeis improperant. Denique Malleus Christiani nominis Saladinus ante annos aliquot, cum nostrorum mores explorans, audisset, quòd pluribus in prandio ferculis vterentur,

a Rom. 13.

b *scilicet, non in contentione & æmulatione*

c *vt Iacob Vitriac. c. 5 histor. Orië tal. notat.*

d *v. c. inter serit: ciborū delicias sugillauit immensum.*

dixisse fertur, tales terra sancta indignos esse. Vnde constat, quod luxus nostrorum conspectus, Agarenos, de frugalitate gloriantes contra nos incitet, animetque tanquam dicentes; Deus dereliquit crapulatos ipsos; persequamur & comprehendamus, quia non est qui eripiat. De eodem autem Saladino rem memorabilem, quam a viro veraci audiui, paucis perstringam, quo elucescat quàm argutus fuerit ad propriæ sectæ commendationem, nostræ religionis sugillator. Præsentati sunt ei aliquando duo monachi Cisterciensis ordinis capti a Túrcis prædonibus. Quos ex schemate inusitato intelligens esse de genere philosophátium Christianorum: per interpretem sciscitatus est, quinam essent, & cuius conditionis, vel professionis. Respondêrũt se esse monachos, regulam beati patris Benedicti professos. Ille de institutis eiusdẽ regulæ plura percunctatus, cum inter cætera de cælibatu eorum audisset, tandem quæsiuit an vinum biberent, & carnibus vescerentur. Respondêrunt se omni tempore certum vini modulũ habere ad vsum, esum verò carnium non nisi ratione

necessitatis seu infirmitatis admittere. Tunc iussit eos indulgentiori custodiæ mancipari; & per duas decentis formę mulierculas ad eorum ministerium deputatas, solas eis carnes cum potu aquę ad victum ministrari. Qui carnibus vsi & aqua madentes, exemplo beati Iob fœdus [a] pepigêrunt cũ oculis suis, vt ne cogitarent quidem de turpitudine, sed sobrietate comite, solliciti pudicitiæ suę custodes, orationi vacabant. Quod vbi comperit Saladinus; carnes & aquam, piscibus ac vino iussit mutari. Et quidẽ si hæc eo animo fecisset, quo a Salomone dictum est, [b] *Date vinum ijs qui amaro sunt animo, bibant, & obliuiscantur egestatis suæ,* [c] beneuolè vtique actum fuisset. At insidiabatur callidus, vt simplicitatẽ arte deluderet, & ex hoc religioni calumniam concinnaret. Vinum ergo sumentes, dum blandientibus mulierculis tristitiam suam paulò indulgẽtiori haustu lenirent, illam Apostolicã regulam, [d] *Modico vino vtere propter stomachum tuum,* minime tenûerunt. Nam quod stomacho sat est, hilaritati minus est. Vbi autem [e] in hilaritate honestatis irrepsit obliuio, Salomonicę de vino

a Iob. 31.

b Prov. 31.

c v. c. beneuolenti, vt referatur ad animũ.

d 1. Tim. 5

e v. c. cum

ſententię veritas claruit. Quippe ingreſſum eſt blandè, ſed in nouiſſimo momordit vt coluber. Denique incidêrũt in fœminas idipſum molientes. Manè digeſto vino & reatu agnito, fleuêrunt amarè, & lachrymis madidi producti ſunt iubente molitionis artifice. Quibus ait, cur ſolito triſtiores eſtis? Quia, inquiunt, peccauimus grauiter vino abſorpti. Et ille; cum carnibus, inquit, veſceremini & aquam biberetis, propoſitum veſtrum cautè cuſtodiſtis. Porro abſque eſu carnium vino madentes, regulæ veſtræ, & propoſiti veſtri præuaricatores inuenti eſtis. Ex quo apparet quod ille veſtrę philoſophiæ auctor Benedictus minùs ſapiens fuerit, eſum ſcilicet vobis carnium inhibens, quo animi ſtatus nequaquam turbatur, & vini vobis vſum relaxãs, quo etiam integerrimæ rationis vigor eneruatur, quod tã recenti veſtro probatis exemplo. An non ergo prudentior philoſophus noſter & legiſlator, qui nobis animi turbatorem vini vſum inhibuit, & ſemper innoxium carniũ eſum indulſit? Sed vobis eſt quid expiationis apud veſtros, cum propoſitum ſoluitis? Et illi, pœni-

a hactenus quidem legebatur, no ſtri: ſed ſenſus & v. c. vt reſtituerem, veſtri voluerant.

tentia, inquiunt & satisfactio, pro arbitrio senioris nostri. Ergo, inquit, nō potestis apud nos expiari, redite ad vestros, pro ritu vestro expiandi. Dimisitque eos liberè ad propria reuersuros, homo inueterata peste imbutus, & ad sugillandum, quod sapere non valebat, argutus; ita quidem cum nostris illis visus est ludere, qui tamen magis studuit sanæ doctrinæ, cuius ignarus erat, illudere, cæca vanitate carpens virum spiritu Dei plenū; de quo [a] ait Beatus Papa Gregorius, quòd scripserit Monachorum regulam, discretione pręcipuā, sermone luculentam. Nam re vera pręcipuæ discretionis fuit, quòd ad sacram militiam transeuntibus, ciborū delicias, quæ animū emolliunt & resoluūt, curaret restringere, iuxta formā Apostolicā; [b] Modicū vini vsum, quo & caro infirma refocillatur, & animus non grauatur, voluit relaxare. Sanè pestifera secta illa, quæ nimirum per spiritum erroris, & filium illum perditionis (vt dictum est) initium sumpsit, cum plurimas arte & armis auctoris sui prouincias infecisset, post mortem tamen eius operatione Sathanę fortiùs inualuit, orbisque

a l. 2. Dialog. cap. 36.

b 1. Tim 5.

partem plurimam occupauit. Siquidē pestifer ille in fata, vel serò cedens, reliquit [a] discipulos artis & potentiæ successores. A quibus postea debellati potentissimi tunc omnium gentium Persę, cum tota imperij sui latitudine in Arabum ditionem cessêrunt, eorumque superstitionem, religionis se nomine, & pietatis se specie adumbrantem, subacti seductique recepêrunt. Processu verò temporis Agareni, qui & Saraceni, propagandæ suæ, vel ditionis, vel superstitionis causa alias orbis parteis hostiliter adeuntes, Constantinopolim [b] obsedêrunt; qua nimirū cum Græcię Thraciæq; prouinciis ęgrè defensa, in Aphricam transiêrunt; & amplissimas in ea Romanæ ditionis prouincias, ciuilibusque bellis exhaustas, haud multo negotio ingressi potius quàm aggressi eas vsque in hodiernum diem cum sacræ religionis exterminio possident. Nam a tempore Constantini Magni latè in Aphrica Christiani cultus iura viguerant; & fortissimi fidei nostræ propugnatores, gloriosus scilicet doctor, martyrque Cyprianus, & clarissimū Christianæ vas sapientiæ, Augustinus ibidē

a nempe Beberce Hamar vel Homar & alios quos perstringit Guil Tyr. l 19. c 21.

b malè antea obsiderunt, quod etsi deriuetur à sedeo: doctorum tamen iudicio discrèpat ab obsideo.

a claruē-

[a] claruêrunt. Nec tantis successibus contenta gens perfida, Hispaniam, quā ab Aphrica medium non multæ latitudinis fretum disterminat, peruicaci furore inuadens, partem eius non modicā occupauit, quam spurcissimæ sectæ applicita possidet vsque in præsens. Pyrenæos quoque monteis, quibus Hispaniæ Galliæque dirimuntur, transgressa: Gallicam feritatem est aggressa, sperans & moliens procurrente fortuna totam Europam, sicut & cætera, in suum ius erroremque conuertere. At huic tam vndoso mari omnipotens Deus, cuius iudicia abyssus multa, cum voluit, posuit ostia, & vectim, & dixit: [b] *Huc vsque venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos.* Grassanti quippe vesaniæ regni Francorum, deficiente Romano imperio, ad hoc ipsum paulò antè præparato, impenetrabilem opposuit obicem. Ab his enim nō processuri ampliùs, in Hispaniam sunt repulsi. Exposito igitur quomodo Agarenorū nephanda lues [c] partibus Orientis, Aphricæ atque Hispaniæ primò irrepserit, quorum diebus nostris obscœna progenies Orientalium exemplo

a v. c. claruerant.

b Iob 38. verba sunt Dei mare liquidum alloquentis.

c v. c. addit a.

perfidorum aduersus Christianos in Hispania consistentes nouo motu incanduit, ad ordinem historiæ redeamus.

---

v. c. de rediuina guerra Regum nostrorum.

De rediuiuo post expletionem induciarum bello Regum nostrorum.

Cap. XV.

a scilicet anno 1195. mense Iulio, Rigord.

Igitvr expleto induciarum tempore, illustres Francorum & Anglorum Reges cum nulla ratione fœdera pacis susciperent, licèt vtriusque regni maiores seminandæ paci plurimùm studuissent: mense Iulio, totis viribus bellum instaurant. Huius autem tam infelicis peruicaciæ causa hæc fuit, quòd Rex Francorum nullo vel consilio, vel honestatis respectu flectebatur, vt Regi Anglorum ea resignaret, quæ de iure eius, cũ in Alemannia teneretur, nullo iure gentium vsurparat, & eidem Anglorum Regi cum tanta finium suorum mutilatione pacem facere indecorũ videbatur. Pace igitur in reliquum de-

rata, conuênere cum suis copiis in vallẽ, quæ Ruly dicitur. Quę vallis non longè a Rothomago aberat; eratq; de iure Regis Anglorum: sed cum eundem fortuna Alemanica premeret, cum sua munitione inciderat, sicut & alia plurima, in manus Regum Francorum. Cumq; ibidem exercitus vterq; sub meditatione pugnę per dies aliquot excubaret in castris, interuallo modico atq; amne interlabente discretus, visum est Regi Frãcorum munitione diruta, quod difficulter defendi posse videretur, discedere, vireisque integras ad opportunioris pugnæ tempus seruare. Itaque arci & mænibus suffodiendis die noctuque instabat, aduersæ interim partis impetum [a] callidè suspendens, tractando dolosè de pace. Verùm Rex Anglorum ex repentina suffossæ arcis ruina dolum intelligens, ingenti animo turmas suas ordinauit ad pugnam. Porro Francorum exercitus non exspectato pugnæ discrimine abiit, compositis tamẽ ordinibus, vt prudẽter cedere, non turpiter fugere videretur, Rex vero Anglorum cum suis copiis amne trãsmisso cedentibus insistendum non

[a] v c. callidum.

duxit; sed pro tempore incruenta fortuna contentus, reformandæ munitionis studium habuit. Sanè Rex Francorum, vt accepimus, in hoc bello nihil memorabile gessit. Regi verò Anglorũ fortunę hilarioris fauor arrisit. Quippe Rex per stipendiariam militiam, quam Rutas vocant, expugnato & capto Isonduno, cum quibusdam aliis munitionibus, fineis suos in Bituricensi prouincia egregiè dilatauit, Normanniæ damna compensans. Comitẽ quoque Aluernensem, qui pridem ab ipso desciuerat, per eosdem stipẽdiarios captum, cum suis munitionibus in potestatem redegit. Tunc studio bonorum virorum, cum vindemiales feriæ agerentur, & plurimi, qui prius in arma flagrauerant, iam molliùs vrerentur, bimestres [a] factæ induciæ, vti hoc spatio deliberaretur de ipsis [b] induciis, vel in solidam pacem Deo propicio conuertendis, vel saltem in annos aliquot protelandis.

vide notas.

[a] *v.e. inter uenere.*

[b] *quas Rigordus tribuit mero Dei cõsilio.*

Quomodo Rex Anglorum de nece Marchionis purgatus sit per litteras senis Montani.

Cap. XVI.

His diebus ad Europę Principes Epistolæ senis [a] Mõtani venêrunt, sic enim non pro ætate: sed quasi pro sapientia & grauitate per successiones se nuncupat Princeps cuiusdam gentis Orientalis, quam Hãsesisios vocant. Cuius Principis vel gẽtis [a] supra pleniùs notitiam fecimus, cum interitum Conradi Marchionis de monte Ferrato, qui ab eis interfectus creditur, exponeremus. Erant autem eædem Epistolæ scriptæ litteris Hebraicis, & Græcis & Latinis, erantq; scriptæ, non atramento, sed re multùm inusitata, sanguine scilicet muricis, sicut ipsæ indicabant. Has nimirum se vidisse atque legisse vir fide dignus mihi protestatus est, cum Regi Francorum [b] Parisiis solemniter fuissent oblatæ, qua-

a Rigordus ad annum 1191. appel lat vetulũ Arsacidarum.

b l. 4 c. 24.

c v. c. Parisius constituto.

rum continentia hæc erat. *Vetus de monte Principibus, & omni populo Christianæ religionis salutem. Quoniam audiuimus illustri Anglorum Regi Sichardo necem Marchionis de monte* Ferrato *a pluribus imputari, tanquam eius* [a] *machinatione ob quandam inter eos exortam simultatem interfectus sit, cum vterque esset in Orientis partibus cõstitutus: nostræ honestatis interest ad purgandam eiusdem Regis famam falsi criminis suspicione denigratam, huius rei veritatem, quæ hactenus* [b] *vos latuit, declarare. Nolumus alicuius innocentia, nostri operis occasione laborare: cum nulli immerito & insonti mali quippiam irrogemus: eos verò qui in nos deliquerint, Deo auctore, non patimur diu de illatis simplicitati nostræ iniuriis gratulari. Significamus igitur vniuersitati vestræ, ipsum testantes, per quem saluari speramus, quod nulla memorati Regis machinatione Marchio ille interfectus sit: qui profectò, pro eo, quod in nos deliquerat, & admonitus emendare neglexerat, nostra voluntate* [c] *vel iussione per satellites nostros iustè interiit. Consuetudinis quippe nostræ est eos, qui nobis vel amicis nostris in aliquo iniuriosi extiterint, primò, vt nobis satisfaciant commonere, quod si contẽpserint, per ministros nostros, qui tanta nobis*

a v. c. machina.

b v. c penes nos.

c v. c &.

deuotione obtemperant, vt se a Deo gloriose remunerandos esse non dubitent, si mandatum nostrum exequendo [a] *occumbant, seueritatem vltionis expetere. Audiuimus etiam de præno-minato Rege vulgatum, quod nos tãquam minus integros & constantes induxerit, vt de nostris aliquos Regi Francorum insidiaturos emitteremus. Quod procul dubio falsum & vanissimæ suspicionis commentum est; cũ nec ipse Deo teste tale aliquid circa nos attentauerit, nec nos homini immerito malum moliri respectu honestatis nostræ sineremus. Bene valete.* Has denique litteras cum coram solemniter recitatas Rex Francorum audisset, dixisse fertur, Regem Anglorum de tam infami nota præclarè purgatum; seque cùm illo haud difficulter de cætero posse fœdari, cum in eũ nulla causa alia fortiùs quàm concepta suspicione de nece amicissimi Marchionis exarserit. Hæc dicens causam subticuit, qua nimirum propensiùs eo tempore ad ineundum cum Rege Anglorum fœdus mouebatur. Quippe, vt dicitur, ad Germanæ eius, quæ Siculi Regis compar exstiterat, nuptias aspirabat: quibus tamen potitus non est. Plures enim fœminæ nobiles, [b] Danæ puel-

a antea malè occubant

b *v. c. reccs Dacæ.*

læ (cui poſt vnam noctem initi fœderis turpiter abiectæ cum multo ſcandalo libellum repudij dederat) exemplũ verẽtes, eius aſpernabantur coniugium. Deniq; præter filiam Comitis Palatini, de qua ſuperiùs memoratum eſt, etiam alterius nobiliſſimæ virginis de imperio Teutonico exoptatis exſpectatiſq; frau datus eſt nuptiis hoc modo. Cum eam alius vir potens expetiſſet, parẽtibus, regiam magis petitionẽ admittẽtibus, ad Franciam pompaticè ducebatur: tranſienſque per fineis proci prioris, eius ſe manibus ſponte iniecit. A quo volens retenta & ſolemniter ducta, regia vota deluſit. Præterea Rex Danorum repudiatæ ſororis dedecus ægrè ferẽs, diuortium non rite celebratum, ſed [a] cõcinnatum mendaciter, in gratiam Regis Francorum per reſponſales idoneos in audientia ſedis Apoſtolicæ allegauit, & digeſta præcedentium temporum ſerie, aſtruens Reges Francorum & Danorum nulla ſe conſanguinitate vel affinitate contingere, de concinnato in fraudem diuinæ ſanctionis diuortio iudicium fieri pertinaci inſtantia poſtulauit. Verùm id fruſtra: cũ Regis Franco-

a v. c continuatum.

rũ vel metus vel gratia plus valeret. Denique postmodum idem Rex absque omni diuini timoris, vel Ecclesiastici vigoris obstaculo, cuiusdã Ducis Teutonici filiam duxit vxorem, si tamen vxorem: cum pellex potius fuisse videatur, & superducta magis quàm ducta.

De bellico post inducias motu Regum, & quomodo apud Isondunum fœdus inierunt.

Cap. XVII.

2 Finitis igitur iudiciis cum corda Regum ad cõcordiam facile emolli posse crederetur, causis rursum ingrauescentibus, eorum, instigãte diabolo, rediuiuus furor excanduit, elanguitque omnis spes pacis. Erat autem hyems, & dominici natalis solemnis exspectatio, quæ aduentus Domini dicitur, erat in ianuis. At neque rigor, neque religio temporis, quicquam aduersum malitiam nocendi auidam valuit, av. c. Initis.

rapinis, cædibus, incendiis populus atterebatur Christianus, poteratque apud Dominum Dominorum de suis Principibus iustissime conqueri & dicere, Quem tu percussisti persecuti sunt, & super dolorem vulnerum meorum addidêrunt. Eo namque tempore sub disciplina Domini desudabat, & nondum

a v. c. erat. auersus [a] fuit furor Domini, sed adhuc manus eius extenta. Denique famis validæ, quæ totam fere premebat Europã, annus iam tertius, duobus præcedentibus grauior agebatur. Cũ ergo hĩc inde hostilis immanitas debacchari cœpisset: Rex Francorum explorato, quod

b v. c. alias. Rex Anglorum [b] aliis esset intentus,

c v. c. Isendinium. [c] Isondunum oppidum obsedit, sperãs se eo expugnato potiturum, antequam honestis remotior posset accurrere, sed spe sua frustratus est. Inuenit oppidum cibis armisque sufficienter munitum. Cumque muris imminens, vt defenso-

d v. c. incuteret. rib. terrorem [d] iniiceret: se non inde nisi expugnato oppido discessurũ: petulanti vanitate iuraret: viri virtutis stantes super murum, clara fiducia, vt dicitur, nõ sunt cunctati iurare in contrarium. fit

e v. c. fitque dies. [e] per dies aliquot expugnatio vehe-

mens, sed expugnantibus damnosa magis. Interea Rex Anglorum accepto nũtio impiger aduolat: iussas sequi copias cum expeditioribus antecedens. Oppidum securus ingreditur, obsessore [a] vne tentante quidem illi prohibere ingressum, sed potiùs adornante discessum, mox turmas ad pugnandum dispositas ingenti animo educit in cãpum. [b] Franci verò, [c] cum se viribus impares cernerent, [d] animis elanguêre. Poterat sanè dies illa longi certaminis declarare victorem: nisi Francorum sibi prudentia cautiùs prospexisset. Cũ enim ad dimicandum minùs sufficerent, & fugam ingenuè detrectarent hostẽ quoque ferocem, si fortè vel cũ fugæ dedecore tentarent euadere, in propriis finib. a tergo vrgẽtem vix possent effugêre: Dominũ suum salubriori cõsilio impulére, vt vel in arcto positus certo belli discrimine declinato honestam dignaretur pacem amplecti. Qui nimirum in sui exercitus, qui facies cõuersas tanquã recedens habebat, extremo agmine erat, quod fortis cautiusque instructũ erat cõtra faciẽ insequentis. Porro Rex Anglorũ in frõte sui exercitus gradiebatur. Cuius col-

a *v. c. nec saltem attentante.*

b *v. c. Francis.*

c *quod.*

d *v. c. animi*

loquium cum Rex Francorum per viros nobiles expetiſſet, ſicut erant armati in equis, occurrêrunt ſibi mutuo inter duos exercitus modico interuallo diſtantes, & colloquij exitum ſtando præſtolantes. Itaque ſoli abſque arbitris diuſcule collocuti, in conſpectu vtriuſque exercitus capitibus exarmatis ſeſe in mutuos dedêre amplexus. Concordiam principum ingens incruentorũ exercituũ lætitia ſequitur, pacis dulce nomen ſonoris vocibus inculcatur. Facta ſunt hæc Deo propicio Nonis
1195. Decembris: & populi cum gaudio redière in ſua, intentionem bellicam, ad pacis ſtudia Dominici natalis inproximo celebranda ſolemnia conuertentes. Principes verò formam pacis quam inter ſe ſecreto ſtatuerant, apud ſe continebant, ſuo tempore declarandã. Quippe non poterant, prout decebat, ad tantæ rei confirmationẽ, niſi iã expletis natalis Dominici gaudiis, iterum ſolemniter conuenire.

Quomodo Principes fœdus initum declarârunt, quod diu ſtetit & de motu Britannico.

Cap. XVIII.

ANNO a partu virginis M. C. nonageſimo ſexto, iam ingreſſo menſe Ianuario, iidẽ Principes cum magna nobilium frequentia in terrarum confiniis ad ſolemne colloquium conuenêre. Vbi declaratum eſt & conſenſu publico confirmatum, quod inter ſe ſub clypeo egerant. Rex enim Francorum reſignauit Regi Anglorum Archas, Augum, Albemarlam, Caſtellum nouum, & cætera, quæ de iure eius tempore Alemãnicæ detentionis vſurpârat, excepto Giſortio, cum quibuſdam aliis caſtellis, pro quibus, Rege Anglorum conniuẽte retentis, Rex Francorum ſponte remiſit Regi Anglorum, quicquid de iure eius ſorte bellica occupârat, ſcilicet Burgum Turonenſe, beati Martini cor- 1196.

pore insigne, Isondunum oppidum, aliasque in Bituricensi [a] prouincia munitiones plurimas. Statuta quoque pœna præuaricatoris pactorum, cautè prouisum est, ne quod in posterum inter Principes scandalum oriretur. At [b] omnis cautela minor fuit ad pacis propositum solidandum, [c] vti post modicum claruit. Denique Rex Francorum pœnitentia ductus, & succensens suis, qui pacis ei consilium dederant: ad rescindendam, quàm tenendam pacem procliuior fuit. Rex quoque Anglorum pro suorum finium vel modica mutilatione, nulla compensatione contentus: irritandi Regem Francorum, vt pacem infringeret, ex ipsa (vt dicitur) præscriptæ pacis formula occasionem, artemque inuenit. Rursus ergo bellicæ intentionis inter Principes rabies exarsit, cuius tamen motibus, vel quadragesimalis & Paschalis religio temporis, vel solito maior & diuturnior aëris inclementia, vel fames per prouincias supra modum desæuiens obstitit, vt iidem Principes amicis suadētibus refractum pro tempore furorem suspenderent: & tempus, quo solent Reges ad bella pro-

a v. c. siue in Aluernensi.
b v. c. cuius.
c v. c. ita.

cedere, mediantibus induciis exſpectarent. Acuebat autem Regem Francorum, ad experiendam iterum belli fortunam tumultuantium eo tempore cõtra Regem Anglorum turbatio Britonum, qui puerulum ſibi Arturum ſub magno huius nominis omine nutriebant. Cum enim idem Rex eiuſdem nepotis ſui tunc decennis vſque ad annos legitimos tutelam expoſceret, quo ſibi Britanniam aduerſus caſus externos arctiùs obligaret: primi Britonum magis quadam ſuſpicione, quàm cautela idipſum non ferentes, & pro ipſo puero fortiter æmulantes: cum eo a facie patrui imminentis ad interiora Britanniæ ſeceſſerunt. Verùm huius Britannici tumultus progreſſus, & exitus ſuo loco pleniùs exponetur.

a *perperam Cadomiẽsisantea. est enim Abbatia Cadomi inferioris Normaniæ oppidi, condita à Guillelmo Notho, & S. Stephano dicata.*

De improuisa morte Abbatis Cadomensis in Angliam missi.

Cap. XIX.

Pso tempore Rex Richardus de partibus Transmarinis misit in Angliam Abbatem Cadomẽsem, indulta ei potestate in iis, quæ fisco competerent, subtiliùs atque districtius exquirendis. Erat autem idẽ Abbas mediocriter quidem litteratus, sed in temporalibus egregiè prudens & eloquens. Prudens (inquam) iuxta illud, [b] *filij huius seculi prudentiores sunt filijs lucis in generatione sua*, quippe ex claustrali disciplina assumptus ad monasterij regimen, cum iuxta [c] Apostolum *nemo militans* Deo *implicet se negotijs secularibus*, actionem muneris secularis suffugiendo lucis esse filius debuit: quam vtique ambiendo & amplectendo, filiũ se huius [d] lucis declarauit: dum vel minus

b *Luc.* 16.

c II. *Timo.*

d *v. c. seculi.*

nus

nus attenderet, vel nollet intelligere, vt bene ageret, quantum peccatrix illa a-ctio à profeſſione monachi & Abbatis officio diſcreparet. Denique frequentibus obſequijs nactus amicitiam Principis: ſub prætextu fidei & deuotionis, vt dicitur, ſuggerendum ei putauit, fraude officialium Regiorum ærario eius plurimum deperire: qua nimirum deprehenſa & caſtigata, abſque omni prouincialium grauamine duplicia poſſent fiſco accedere. Quibus verbis Princeps aurem libenter accommodans: rogauit eum hanc operam ſumere, & cum [a] poteſtate in Angliam transfretare. Ille regiam vel petitionem vel juſſionem deuotè amplexus, monaſterij cura poſtpoſita, venit Lundonias: vbi Cantuarienſi Archiepiſcopo, qui regni curam gerebat, & regiam voluntatem, & ſuam in executione voluntatis regiæ poteſtatem intimauit. Quæ nimirum licet idem Cantuarienſis minus approbaret: refragandum tamen non duxit, quo minus ille munus exequeretur injunctum. Mandato igitur regio per vniuerſam Angliam diſcurrente, vti prouinciarum præſides ad diem certum Lun-

[a] *v c. poteſtate prædictum.*

donias occurrerent, de administrationibus suis rationem coram memorato Abbate reddituri: ipse interim gloriosus & potestatem ostentans quadragesimali tempore sedit Lundonijs, Paschalia gaudia non visurus, nec cum eis, quos euocauerat rationem post Pascha positurus, sed ante Pascha rationem superno judici de proprijs actibus redditurus, quantò paratior ad rationem cum alijs ponẽdam, tantò imparatior ad rationem pro se reddẽdam. Paucis quippe diebus elapsis, postquam Angliã introijt de mundo exijt. Porro illi, qui introitum eius expauerant, exitum eius non fleuerunt.

De conjuratione Lundonijs facta per Guillelmum, & quomodo idem pœnas suæ audaciæ luit.

Cap. XX.

Sane Lundonijs inter memorati Abbatis exitũ, & cujusdam, qui nuper emerserat [a] gaudia molientis [b] exitium, pauci admodum

[a] v. c. grãdia.
[b] v. c. eximium.

fluxêre dies. Neuter enim fatis vrgentibus Paschalia gaudia vidit, dum sors extrema modico interuallo diuideret, qui similitudine vel causæ, vel propositi consanare videbantur. Abbas enim, vt commoda regia cum quiete prouincialium quæreret: fraudem atque effrænē auaritiam officialium Regiorum castigandam esse censebat. Iste verò, cum ciuis esset Lundoniensis, sub obtentu quasi fidelitatis Regiæ causam se agere pauperum ciuium, contra insolentiam diuitum astruebat, fortiter allegans (nā facundissimus erat) quod ad omne edictum regium diuites propriis fortunis parcentes, pauperibus per potentiam omne onus imponerent, & ærariū Principis multa summa fraudarent. Hic nimirum Lūdoniis oriundus Guillelmus dicebatur, agnomen habens a barba prolixa: quam ideo nutriebat, vt hoc quasi insigni in cœtu & concione magis conspicuus appareret: qui, cum esset ingenio acer, mediocriter litteratus, eloquens supra modum: [a] viua quadam animi & morum petulantia nomen sibi grande facere volens, moliri noua & audere ingētia cœpit. Denique inhumana

[a] a v c iune-ta.

& impudens actio eius in propriũ germanum, signum est [a] vesaniæ nequitiæque eius in cæteris. Erat autem ei frater senior ciuis Lundoniensis: a quo, scholis dum vacaret, consueuerat ad vsus necessarios petere atque percipere solatia sumptuum. Cumque iam grãdior atque in expensis [b] profusior, ea sibi quereretur remissiùs ministrari: precibus, quod minus poterat, comminationum terroribus tentauit elicere. Vbi hoc frustra tentatum, eo quod frater circa domus suę curam occupatus, illi satisfacere minùs sufficeret: tanquam in vltionem sæuiẽs exarsit in scelus. Post tanta quippe fratris beneficia fraterni sanguinis sitiens proditionis regiæ crimen illi opposuit. Aditoque Principe, cui se pridẽ vel arte, vel obsequio commendârat, quòd frater suus in animam eius coniurasset corã eo proposuit: tanquam suam in hac re circa Principem deuotionem declarans: qui nec fratri pro fide eius parceret. At hoc derisum est a Principe, inhumanissimi hominis malitiam forsitan exhorrente, & tanta naturæ iniuria pollui iura non sinente. Hic nimirum fauore quorundam nactus in vrbe

a v.c. enim.

b v.c pro illa vocula ad oram reposita habebat in ipso textu superior.

locum aliquem inter magistratus: cœpit paulatim concipere dolorem,& parere iniquitatē. Quippe duobus magnis vitiis stimulantibus, superbia scilicet atque inuidia: [a] quarū prima est appetitus excellentiæ propriæ: Secunda verò, odium felicitatis alienæ: quorundam ciuium siue optimatum, quibus se imparem cernebat, fortunas, gloriamque nō ferens: dum aspiraret ad grandia, sub prætextu iustitiæ & pietatis in ausus impios conspirauit: denique clandestina operâ, & venenatis susurris apud plebē insolentiam diuitum & potentum, per quam ipsi indignè tractarentur, sugillans, inopesque & mediocres ad immoderatæ libertatis & felicitatis amorem inflammans: adeo sollicitauit plurimos, & quibusdam, [b] quasi præstigiis fascinatos ita sibi deuinxit, vt ad eius in omnibus nutum penderent: ipsi, tanquam omnium prouisori, quæcunque iuberet, incunctanter in omnibus obtēperare parati. Facta est igitur Lundoniis, tanquam zelo pauperum contra insolentias potentum cōiuratio valida. Fuisse autem fertur coniuratorū ciuium [c] numerus, ascriptis (vt postea clarauit

a superbia definitio: quam S. Tho. 11. 2 æ. art. 2. probat.

b v. c. ostēgiis.

c v. c. innumeris.

penes ipsum nefariæ molitionis artificē) nominibus singulorum, quinquaginta duo milia. ferramentorum quoque ingens copia, ad effringendas domos munitiores præparata, penes eundem latebat, quæ postea reperta malignissimæ machinationis argumentū fuit. Tanto itaq; fretus consciorū numero, tāquam zelando pro plebe pauperū, & nihilominus sub prætextu regij cōmodi cœpit in omni cœtu nobilibus in faciem resistere, & quod eorū fraude fisco plurimum deperiret, potenti eloquio allegare. Cūque [a] propter hoc cōtra eum indignarentur, & fremerent: deploraturus apud Principem, quod pro eius fide potentū inimicitias atque calumnias pateretur, transfretandum putauit. Reuersusque ad suos, calliditate solita cœpit de cætero, tanquam regio fauore subnixus fiducialius agere, & proprios cōplices fortius animare. Cumque iam initæ conspirationis suspicio rumorque crebrescerent: Dominus Cantuariensis, cui principaliter regnum erat commissum, non vlterius dissimulandum ratus, conuocatā plebem blandè alloquitur, natos rumores replicat, ad omnē [b] suspicionem

a v.c. addit illi.

b v.c. addit sinistrā.

tollendam obſides pro fide Domino Regi, & pace ſeruanda dari monet. blādiloquio eius populus placatus obtemperat, obſides dantur. Nihilominus homo [a] illis cœptis inſiſtens, vallatus turbis pompaticè procedebat: conuentus publicos auctoritate propria faciebat. Regem ſe, vel Saluatorem pauperū, arroganter vocitans, & frænandam a ſe in breui perfidorum inſolentiā granditer intonans. Sanè ex eo, quod viri veracis narratione didici, dicentis ſe ante dies aliquot concioni eius interfuiſſe & concionantem audiſſe, faſtus ſermonū eius elucet. Sumptò enim vel themate vel teſtimonio de ſcripturis ſacris ita exorſus eſt. [b] *Hauriens aquas in gaudio de fontibus Saluatoris*: quod ad ſe deriuans: *Saluator* (inquit) *pauperū ego ſum. Vos pauperes duras diuitum manus experti, haurite de fontibus meis aquas doctrinæ ſalutaris, & hoc cum gaudio: quia venit tēpus viſitationis veſtræ. Ego enim diuidā aquas ab aquis.* [c] *Aquæ populi ſunt. Diuidam populum humilem & fidelem a populo ſuperbo & perfido: diuidam electos a reprobis, vt lucem a tenebris.* Itaque cum datum illi eſſet os loquens ingētia, [d] habēſque cornua ſimilia agni, loque-

a v. c. ill.

b v. c. haurietis. locus extat Eſai. 12.

c Apoc. 17.

d beſtiæ ſecundæ apparentis Apoca. 14. cornua appingit huic tauro.

retur vt draco: memoratus regni moderator de consilio Procerũ euocauit eũ satisfactur ũ de obiectis. Qui opportunè affuit turbis ita vallatus, vt euocator eius territus molliùs ageret, & pro declinãdo periculo cautè iudiciũ protelaret. Explorato igitur per duos ciucis nobiles tempore, quo inueniri posset sine turbis: præsertim iã cũ populus propter periculum obsidum quietiùs ageret, cum eisdẽ ciuibus ad capiendum eum armatã manũ emisit. Quorũ vnum propiùs insistentem ipse arrepta bipẽni
Eccl. 10. mactauit. [a] Illico cum paucis suorum & concubina inseparabiliter adhærẽte in vicinam ecclesiã beatę Mariæ, quæ dicitur de Archis, cõfugit: eaque ad tempus, non tanquã Asylo, sed tanquã castello tueri se voluit frustra, sperans populum maturè affuturum: qui nimirum & si de ipsius periculo doluit, tamen vel respectu obsidum, vel metu loricatæ multitudinis ad ereptionem non accurrit. Audito enim, quod Ecclesiam occupasset, militares eò copias ex vicinis paulò antè Prouinciis accersitas regni administrator direxit. Iussus ergo egredi & iudicio sisti, ne locum oratio-

nis ſpeluncam latronum facere videretur: coniuratorum accurſum fruſtra exſpectare maluit, donec oppugnata eccleſia igne & fumo cum ſuis egredi cogeretur. Egredienti autem filius ciuis, quem peremerat, prior occurrens, in vltionem paterni ſanguinis cultro illi ventrem diſſecuit. Captus itaque & iuri exhibitus, iudicio Curiæ regiæ priùs equis diſtractus, ac deinde patibulo appenſus eſt cum ſociis nouem, qui illi deeſſe noluerant. Sic iuxta quod ſcriptum eſt: *Qui fodit foueam, incidet in eam: & qui diſsipat ſepem, mordebit eum coluber*; tantorum incentor, artifexque malorum dictante iuſtitia periit, & nefariæ conſpirationis cum ſuo auctore rabies exſpirauit. Et illi quidem, quibus ſanior, cautiorque mens fuit, lætati ſunt, cum viderent, vel audirēt vindictam, lauantes manus ſuas in ſāguine peccatoris. Porro coniurati & nouarum aucupes rerū, extinctum planxêre vehementer, diſciplinæ publicæ circa eum vigori derogantes, & regni prouiſorem, tanquam homicidam pro ſupplicio peſtilentis & homicidæ lacerantes. Eccleſ. 10.

Quomodo vulgus voluerit hominem illum, tanquam martyrem honorare, & quomodo error iste extinctus sit.

Cap. XXI.

VANTVM autem homo ille audendo & moliendo ingentia, animos sibi conciliauerit [a] impiorum; & quantum [b] etiam plebem deuinxerit, tãquam pius & prouidus pro ea æmulator, etiã post interitum eius claruit. Quippe vt ab eo puniti per leges dedecus coniuratoris abstergerẽt, & damnatores eius impios comprobarent; arte, illi martyris nomen & gloriam quæsierunt. Denique (vt fertur) quidam sacerdos propinquus eius cathenam, qua vinctus fuerat, febricitanti [c] supposuit, & salutem mox consecutam impudenti vanitate confinxit. Quo vulgato, populus insipiens hominem digna passum, pro iustitia & pietate occubuisse credidit, &

a v. c. improborum.
b v. c. addit sibi.
c v. c. superposuit.

tanquam martyrem venerari cœpit. Patibulum, quo suspensus fuerat, vt [a] occultis honori haberetur, de loco supplicij, furto nocturno sublatum est, terra quoq; supposita, tanquam sanguine cõsecrata suspensi: veluti aliquod sacrum in vsus curationum vsq; ad fossam non modicam per minutias a fatuis est abrasa. Fama mox latè dispersa, stultorum, *quorum*, vt [b] ait Salomõ, *infinitus est numerus*, & curiosorum greges confluebant ad locum; quibus etiã aggregabantur, qui fortè ex diuersis Angliæ prouinciis pro negotiis propriis Lundonias aduentassent. Excubabat itaque ibidẽ iugiter insulsa multitudo: quantũ honoris defuncto impendens, tantum etiam criminis illi, per quem absumptus videbatur, impingens. Tantumq; inualuit error vanissimus, vt etiam [c] prudentes, tãquam fascinatos rumoribus irretire potuisset, nisi ea, quæ de homine illo compererant, cautiùs ad memoriã reduxissent. Excepto enim eo, quod paulo ante exitiũ (vt suprà expositũ est) homicidiũ perpetrauit; quod vtique, vel solum ad hoc, ne pro martyre, propter suppliciũ haberetur, cordato cuilibet sufficere

a v. c. *inferit in.*

b *Eccles. 1.*

c v. e. *imprudentes.*

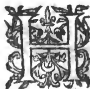
debuisset, ipsius sub ipsa morte confessio: eorum frontes, qui talem sibi martyrem fecerāt, iusto, si haberent in corpore sanguinem, debuit rubore perfundere. Quippe vt a viris fide dignis accipimus in ipso supplicio, quo absumptus est, cum a quibusdam moneretur, vel serò humili peccatorum cōfessione dare gloriam Deo, confessus est se ecclesiā illam, quam a facie insequentium cum propria concubina fuerat ingressus, in illa mora, quam ibidem sub inani expectatione auxilij fecit, semine polluisse: & quod longè maius est, ipsoque dictu horrendum, cum iam hostes nullo subueniente irrumperent: [a] diabolum, vt vel ab ipso liberaretur, inuocasse. Inficiabātur quidē [b] iustificatores eius, atq; in præiudicium sui martyris malignè conficta dicebant. Porro hanc litem diremit fabricatæ vanitatis in breui occasus. *Veritas quippe solida est, & tempore conualescit, concinnata verò falsitas nil habet solidum, sed in breui euanescit.* Igitur regni administrator in sacerdotem illum, qui totius superstitionis caput exstiterat, digna ecclesiasticę seueritatis præeunte vindicta, armatorum globum

a v.c. negato Mariæ filio, quod eū non liberaret, inuocasse.
b *v.c. addit hæc.*

emisit,qui & rusticā multitudinem fugarent,& si qui fortè ibidem persistendum ducerent, comprehensos Regis carceri manciparent. Armatam quoq; in ipso loco custodiam iugiter obseruare pręcepit, quæ non solum ad supplicationes adueniens vulgus arceret insulsum: verumetiam curiosè diuertentium inhiberet accessum. Cumque hoc per dies non multos fieret: tota illa cōcinnatæ superstitionis machina funditus concidit, & popularis opinio conquieuit.

De prodigio mortui post sepulturam.

Cap. XXII.

His diebus in pago Bukingamēsi prodigiosa res accidit: quam priùs a quibusdam ex parte, postea verò a venerabili Archidiacono illius prouinciæ Stephano pleniùs didici. Quidam in fata concedens, iuxta morem, honesta vxoris & propinquorum cura

in vigilia Dominicæ Aſcenſionis, ſepulturæ eſt traditus. Sequenti verò nocte cubiculum vxoris quieſcentis ingreſſus excitatam non ſolùm terruit: verùm etiam pene obruit importabili ſui pondere ſuperiecto. Altera quoque nocte attonitam, pari modo afflixit. Territa periculo mulier aduerſus tertiæ noctis agonem & deinceps ſe vigilum conſortio munire in ſomnis ipſa curauit. Affuit tum ille: ſed pulſatus exclamationibus vigilum, cum nocere non poſſet abiit. Sic repulſus a coniuge fratres proprios in eodem vico habitantes ſimiliter fatigauit. Illi verò iuxta cautelæ muliebris exemplum, parati ad excipiendum repellendumque periculum, noctes cum ſuis ducebant inſomnes. Aderat tamen ille tanquam deſiderans præoccupare ſomnolentos: ſed repulſus ſolicitudine & virtute vigilum: inter animalia, quæ vel in domibus, vel circa domos erant, debacchabatur: quod ipſorum animalium efferatio & motus inſoliti declarabant. Tunc amicis quoque & vicinis, pari moleſtia grauis, eandem omnibus neceſſitatem nocturnæ ſolicitu-

dinis ingerebat. Erantque iam in ipso vico per omnes domos vigiliæ generales, dum singuli ad improuisum essent ipsius accessum suspensi. Cumque aliquandiu hoc modo solis fuisset noctibus debacchatus: luce quoque diurna oberrare cœpit, formidabilis quidem omnibus, sed visibilis quibusdam. Pauefacti homines supra modum, consilium ab ecclesia quærendum duxerunt: remque integrè ad memoratum Archidiaconum conuentui sacerdotũ solemniter præsidentem cum questu lachrymabili detulerunt. Qui confestim venerabili Episcopo Lincolniensi Lundoniis tunc constituto cuncta per ordinem scripto insinuans, eius in re tam inusitata sententiam & auctoritatem meritò censuit expectandam. Episcopo verò stupente super hoc, & habente tractatum cum suis; fuere qui dicerẽt talia sæpius in Anglia contigisse, & crebris clarere exemplis, quietem populo dari non posse nisi miserrimi hominis corpore effosso & concremato. Indecorum nimis atque indecorum hoc visum est venerando pontifici: moxque

chartulam absolutionis manu sua conscriptã Archidiacono dirigens, vt quomodo illius hominis omne corpus haberet, oculata fide claresceret. Sepulchrũ eius aperiri, & supposita pectori eius eadem chartula, rursum sepulchrum claudi pręcepit. Aperto ergo sepulchro corpus ita inuentum est, sicut ibidem fuerat collocatum. Pontificalis verò absolutionis chartula pectori eius apposita, & clauso rursum sepulchro; nec oberrare deinceps visus est, nec alicui molestiam vlteriorem inferre permissus.

absolutionis Pontificia virtus.

De re consimili quæ accidit apud Berevvik.

Cap. XXIII.

† N Aquilonáribus quoque Angliæ partibus, aliud non dissimile & æquè prodigiosum eodem tempore nouimus accidisse. Est vicus nobilis ad ostiũ Tindi fluminis, qui Berevvik dicitur de iure Regis Scotorum. Ibi quidam vir pecuniosus, sed pessimus, vt postea claruit,

claruit, post fata sepultus, operatione, vt creditur, Sathanę, noctibus egrediebatur ex tumulo: & canum, cum ingenti latratu, prosequente turba huc illucque ferebatur; & multo, cunctis accolis incusso terrorè, ante lucem tumulo reddebatur. Cumque hoc per dies fieret plurimas, & nullus iam auderet post vesperam foris inueniri: dum omnes exitialis monstri formidarent occursum: quidnam agendum esset, vicini inter se maiores simul & mediocres habuere tractatum, metuentes scilicet simpliciores ex ipsis, si fortè negligentiùs ageretur, ab exanimi prodigio maturiùs sugillari: prudentiores verò cautè reputantes ne fortè tardante remedio ex crebro pestiferi cadaueris circumactu infectus corruptusque aer, morbos & mortes gigneret plurimorum: quod vtique præcauendum crebris in re consimili clarebat exemplis. Conduxerunt itaque decem iuuenes audacia insignes: qui corpus nefandum effoderent, & membratim exsectum redigerent in combustionem, & cibum ignis. Nam & ipsum mon-

ſtrum, dum circumferretur a Sathana, ſicut dictum eſt, quibuſdam fortè obuium dixiſſe perhibetur, quòd eo incombuſto populus requiem habiturus non eſſet. Eo ergo combuſto data quidem videbatur populo requies: ſed exorta conſequenter lues maiorem illius populi partem abſumpſit. Nuſquam enim alibi tam dirè deſæuiit, cum in cunctis ipſo tempore extiterit Angliæ finibus generalis, vt ſuo loco pleniùs exponetur.

peſtis generalis.

Sanè quòd mortuorum cadauera de ſepulchris egredientia neſcio quo ſpiritu ad viuentium vel terrorem vel perniciem circumferantur, & ad eadem ſepulcra ſponte ſe illis aperientia reuertantur: non facilè in fidem reciperetur niſi & crebra noſtri temporis exempla ſuppeterent, & teſtimonia abundarent. Mirum planè ſi talia olim contigêre, cum nihil in libris veterum tale reperiatur: quibus vtique ingens ſtudium fuit memorabilia quæque literis mandare. Cum enim quædam modica conſcribere nequaquam neglexerint: quomodo rem tanti ſtuporis ſi-

mul & horroris, si fortè illo seculo contigit, supprimere potuere? porro si velim omnia scribere huiusmodi, quæ contigisse temporibus comperi: nimis operosum simul & onerosum erit.

Videtur hic deesse nostru vel simile quidam.

Duo tantùm recentis memoriæ suprà memoratis annectere, & nostræ historiæ, quoniam se præbet occasio, ad posterorum cautelam inserere libet. Ante annos aliquot, cuiusdam illustris fœminæ capellanus exuens hominem, apud nobile illud cœnobium, quod Mailros dicitur, sepulturam accepit. Qui nimirum sacri ordinis, quo pollebat, in modico habens respectum, supra modum secularis extiterat, & maximè quôd diuinorum confectorem sacramentorum denigrabat, adeo venatoriæ deditus, vt infami elogio a plurimis *Hundeprest*, idest Canum presbyter diceretur: Et quidem hoc dubium, post mortem verò ex euentu, reatus eius claruit. Noctibus siquidem tumulo exiens, in ipso quidem monasterio, obsistentibus habitantium sanctorum meritis non pote-

Sanctorum corporea præsentia compescit cacodæmonü malignitatem.

rat quenquam terrere vel lædere. Porro extra monasterium oberrabat & maximè circa cubiculum propriæ quondam dominæ cum ingenti strepitu & horrendo murmure ferebatur. Quod cum sæpius fieret, illa supra modum anxia, magnitudinem sui vel pauoris vel periculi, venienti ad se pro causa monasterij cuidam ex fratribus intimauit, lacrymabiliter postulans vti solicitò impensiores pro ea tamquam in agone posita preces Domino funderentur. Cuius anxietati frater ille (nam de sancto loci illius Collegio crebris beneficijs optimè merita videbatur) piè iustéque condoluit, & citum remedium de misericordia summi prouisoris spopondit. Reuersus quoque ad monasterium, alium sibi æquè constantis animi fratrem, & duos iuuenes validos sociauit: cum quibus cœmeterium vbi sepultus erat infœlix ille presbyter, peruigil custodiret. Hi ergo quatuor armis instructi, mutuo tuti solatio pernoctabant in loco. Noctis iam medium fluxerat, & verè monstrum apparuit, vnde factum est, vt relicto ibidem solo illo, qui

cæteros ſibi aggregarat, tres in proximam ædem ſecederent, vt frigus nocturnum, quod cauſabantur, igne leuarent. Cum ergo ſolus ille in loco perſiſteret: aptum ſe tempus vt fiduciam hominis frangeret, inueniſſe diabolus æſtimans: illico vas proprium, quod ſolito diutius quieuiſſe videbatur excitauit. Quo eminus conſpecto ille pro eo quod ſolus erat, primò diriguit: ſed mox reſumpta fiducia, cum locus non eſſet effugij, impetum peſtis cum terribili murmure irruentis fortiter excipiens, bipennem, quam manu geſtabat, altè corpori eius infixit. Accepto illa vulnere, ſonorè ingemuit: & conuerſa, non ſegnius quàm aduenerat, abijt, cum homo mirabilis fugientem à tergo vrgeret, & ſepulchrum proprium repetere cogeret. Quod illi ſe vltro aperiens ſuſcipiénſque hoſpitem à facie inſequentis eadem facilitate mox clauſum apparuit. Quibus actis, qui nocturni frigoris impatientes ad ignem ſeceſſerunt, vel ſerò accurrerunt, & auditis quæ acciderant, ad effodiendum tollendumque de medio cadauer ma-

perperam v.c. accepit.

vide notas.

ledictum sommo mane necessarij cooperatores fuerunt. Quod cum egesta humo nudassent: ingens in eo vulnus, quod acceperat, & cruoris plurimum, qui ex vulnere fluxerat, in sepulcro repererunt. Sublatum igitur extra septa monasterij comburentes, cineres quoque disperserunt. Hoc nimirum a viris religiosis accepi: simplici narratione digessi. Iterum aliud non dissimile sed perniciosius contigit apud Castellum quod Anantis dicitur, prout accepi à religioso, qui clarus & potens in partibus illis extiterat, & in sua hoc præsentia factum memorabat. Quidam vir malæ actionis, vel legum vel hostium metu ex Eborensi prouincia ad Dominum memorati castelli, cui notus erat, confugiens ibidem resedit: fortius ministerium suis moribus aptum, augere magis proprias quam corrigere studuit prauitates, Vxorem duxit, in propiam sanè perniciem, vt postea claruit. Audiens enim de ipsa quædam, spiritu zelotypiæ vexabatur: cupiensque an vera essent dignoscere, finxit se longiùs

iterum nec rediturum nisi post aliquot dies. Reuersus vespere, atque cubiculum clanculò per ancillam conscia intromissus, super trabem cubili vxoris imminentem latuit, oculis probaturus siquid ibi contra thori fidem ageretur. Vidensque vxorem cum vicino iuuene fornicantem, præ ira immemor sui effectus decidit, grauiterque, iuxta seipsos cubantes ad terram elisit. Et mœchus quidem exiliuit: vxor verò callidè factum dissimulans, molliter erigere curauit iacentem. Ille ad se modicè reuersus, stuprum improperat, pœnam comminatur. At illa: signa inquit, te Domine mi: aliena loqueris: quæ non tibi, sed morbo imputentur quo teneris. Quassatus ergo ex casu & toto fere corpore stupidus, tanquam morbo decubuit. Quem vir memoratus, qui hæc mihi detulit, pietatis officio visitans monuit eum de peccatis suis confessionem facère, & Eucharistiam iuxta morem sumere Christianum. Ille verò quid sibi accidisset, & quid vxor diceret, replicans, quod salubriter monebatur,

incraſtinum diſtulit', craſtinum in corpore non viſurus. Nocte enim ſequente Chriſtianæ expers gratiæ, meritis malis vrgentibus ſoporem mortis ſociauit: & Chriſtianam quidem ſepulturam indignus accepit, quæ illi non profuit. Noctibus enim operatione Sathanæ de ſepulcro egrediens, proſequente eum cum latratu, horribili Canum turba per plateas & circa domos oberrabat, cunctis oſtia obſerantibus, nec exire præſumentibus ad aliquod negotium ab incipientibus tenebris vſque ad ortum ſolis, nequis fortè ab oberrante monſtro ſugillandus occurreret. Verùm hæc cautela nihil profuit. Nam circumactu tetri corporis infectus aer æſtu peſtilenti vniuerſas morbis & mortibus domos repleuit: iamque vicus, qui populoſus paulò antè fuerat, pene exinanitus videbatur: dum cladi ſuperſtites, ne & ipſi morerentur, ad alias partes commigrarent. Hanc nimirum ſuæ deſolationem parœciæ dolens vir ille ex cuius ore hæc accepi, in ſacra Dominica, quæ Palmarum dicitur, viros ſapientes & religioſos accerſire ſtuduit,

malè v. c. haſtn.

v. c. malè, coniungerêt

qui in tanto discrimine salubre darent consilium, & consolatione vel modica miseras plebis reliquias recrearent. Facto igitur sermone ad populum, & rite expletis venerandæ diei solemnibus, religiosos hospites cum cæteris honoratis, qui aderant, viris vocauit ad mensam. Quibus epulantibus, duo fratres iuuenes, qui patrem clade illa amiserant, sese mutuo cohortantes; monstrum, inquiunt, istud patrem nostrum perdidit, & nos citò disperdet, si negligamus. Agamus ergo aliquid virile cum propriæ salutis cautela, tum in vltionem paternæ necis. Non est qui impediat, & cùm domo sacerdotis conuiuium celebretur, & totus hic vicus sileat tanquam vacuus. Effodiamus pestem illam, & comburamus igni. Arrepto itaque ligone satis retuso cœmeterium adeuntes fodere cœperunt. Cumque se altius fossuros esse crederent, repentè cadauer non multa humo egesta nudauerunt enormi corpulentia distentum, facie rubenti turgentique supra modum. Sudarium verò quo obuolutum fuerat, con- *Adolescentum pectus virile.*

Quæ credulus Author hic narrat, ad fabellam de Vampiris proxime accedit.

ciſſum penitus videbatur : nec terrorem iuuenes, quos ira ſtimulabat, exanimo corpore retulerunt : ex quo tantus continuò ſanguis effluxit, vt intelligeretur ſanguiſuga fuiſſe multorum. Trahentes autem illud extra vicum, rogum celeriter conſtruxerunt. Cumque vnus ipſorum diceret cadauer peſtiferum ardere non poſſe niſi corde extracto, alius crebris ictibus retuſi ligonis, latus aperuit, & manu iniecta cor maledictum extraxit. Quo minutatim diſcerpto & corpore iam ardente nunciatur conuiuantibus, quod gerebatur ; & accurrentes rei geſtæ teſtes in reliquum eſſe potuerunt. Porro infernali illa bellua ſic deleta, peſtilentia quoque, quæ graſſabatur in populo, circumuenit, tanquam ille, qui durum cadauer abſumpſerat, aërem eſſet purgaturus, qui eius fuerat peſtilenti motu corruptus. His itaque expoſitis ad hiſtoriæ ordinem redeamus.

a v c. intulerunt.

De signo quod visum est in Cœlo & expugnatione quorundam castellorum.

CAP. XXIIII.

*IN octauis Pentecostes hora diei prima apparuere in cœlo duo soles, sol scilicet verus atque alius tanquam eius æmulus. Nec facilè discerni poterat vter illorum esset sol verus nisi ex solito processu, alius verò paulò eleuatior quasi sequi videbatur, malorum fortè, quæ subsequuta noscuntur, præsagium. Quod signum oculis meis vidi cum aliis quibusdam, qui mecum erant. Cumque suspensi & stupidi diusculè stetissemus, rem tam inusitatam intuentes, repentè dum oculos, tædio victi deflectimus, æmulus ille veri solis euanuit. Nec multò post expleto induciarum tempore, quod laborantes populos modicè recreabat, cruentus rursum principum furor excanduit. Totis in arma viribus ruitur: igne

ferroquè, florentes paulò antè prouinciæ corrumpuntur. Et Rex quidem Francorum cum suis copijs Albemarliam obsedit. Rex verò Anglorum castrum, quod Nonanciortis dicitur, suũ quidem olim iuris, sed a Rege Francorum iampridem occupatum. Quo maturè potitus & propulsandi hostis, & soluendæ obsidionis operam sumere rogabatur à suis: sed dissimulauit, siue pugnam, quæ supra modum cruenta foret exhorrens: siue propensius de suorum, qui castellum obsessum defendebant, virtute confidens. Conuersus ergo ad depopulandos fines hostiles sollicitè satagebat absque mutui sanguinis discrimine auertere obsessorem. Verùm ille peruicaciter cœptis insistens cum multo tandem sui exercitus sudore & sanguine castellum deditione obtinuit & euertit. Sanè hoc damnum minus contristauit Regem Anglorum, quod castelli clarioris receptio compensabat. Verùm hoc non multo post sine sufficientibus munimentis inuentum est, recidit in manus Regis Francorum. Inimicitijs igitur prin-

cipum magis magisque quiescentibus reformandæ paci a bonis & sapientibus inaniter studebatur. Cum ipsi ad omne consilium pacis obsurdescerent, Nam, vt scriptum est: *Furor illis secundùm similitudinem aspidis surdæ & obturantis aures suas, quæ non exaudiet voce incantantium.* Quanquam in his Regis Angelorum ius proprium repetentis causa potior, & ira proculdubio iustior fuerit, vt supra ostensum est. Pace itaque desperata cum nec ille, ad resignandum quod illicitè occuparat, nec iste ad quiescendum nisi iure suo redeunte, vlla potuisset ratione induci, quantùm inter se superbi principes fremebant, tantùm & miserè plebs gemebat. Quicquid enim delirant Reges, innoxiæ plectuntur plebes.

apparet prò magis reponendum minus minusque.

Psalm. 57.

imitatus est notum illũ Lyrici versum epistol. II. l. I.

Quicquid delirãt Reges, plectũtur Achiui.

De fame & peste per Angliam.

Cap. XXV.

Aggravata est ipso tempore etiam manus domini super populum Christianum vesanie scilicet principum vastādi prouincias, iūgens famem & pestem, vt pene illud in nobis propheticum cōpletum esse videatur: *Nuga inimici percussi te, castigatione crudeli.* Et quidem fames intempestiuis edita imbribus per annos aliquot Galliȩ Angliæque populos vehementer attriuerat: sed Regibus intrò debacchantibus plus solitò inualuit. Cumq; vulgus pauperū passim inedia deperiret, secuta est euestigio tāquā ex pauperum mortibus aere corrupto, pestis sæuissima, quȩ & illis, quibus alimēta abundabant, minimè parceret & indigentibus longū famis cruciatū breuiaret. In aliis sanè regionibus, quomodo illius se tēporis res habuerint, minùs nobis cōstat: de Anglia verò, quod scimus, loquimur: & quȩ vidimus eo tēpo-

Hiere. 34.

re, testamur. Serpserat effusa lues vno tantum morbo, febre scilicet, quæ acuta dicitur, per singulos dies tammultos corripiens, tammultos conficiens, vt vix inuenirentur, qui curam languidis, vel sepulturam mortuis exhiberent. Cõsuetis funeris apparatus cessabat: & quacumque hora diurna quis obisset, mox matri terræ reddebatur, nisi cum fortè aliquis nobilior, vel ditior decessisset. In plerisque etiam locis receptui cadauerũ fiebant fossæ non modicæ, cum propter morientium multitudinem facultas non esset singillatim singulos iuxta morem humare. Cum ergo tam multi cotidie morerentur etiam incolumes, non languebant & vultu pallebant, & moribundis similes incedebant tanquam continuò morituri: in solis autem monasteriis eadem labes minimè grassabatur; quæ nimirum postquam per quinque vel sex fere menses passim deſæuiit, tandem hyemali rigore consopita quieuit. Porro hac tam crudeli clade altercantium principum duriores animi fuere, qui in studio belligerandi hyemem æstate, & autumno iunxere.

Quomodo Alemanni secundo signum Dominicum susceperunt.

Cap. XXVI.

Sane Rex Anglorum paulò antè obsides suos apud Teutonicum Imperatorẽ relictos absolutos receperat, persoluta illi pactæ redemptionis summa. Quibus receptis dixisse fertur a captiuitate Alemannica tunc primò sibi se redditum. Liberatus itaque ab exactione tam graui: intentione integra bellicis negotiis insistebat, de reuersione in Syriam, cui se inde rediens deuouerat, nihil vel tepidè cogitans. Sed nõ illi hoc imputetur. Necessitate siquidem, quam primò per Imperatorem Teutonicum, ac deinde per Regem Francorũ patiebatur, apud sobrios iudices facilè excusatur. Porro idem [a] Imperator, vt quasi expiaret, quod in Christianum Principem ab Oriente reuertentem, tam fœdę auaritiæ instinctu commiserat, & pecunias, quibus

a Abb.Vsperg.scribit tantùm eo curante hanc expeditionẽ susceptam.

quibus Angliam nudauerat, piis vſibus applicaret: Oriẽtalis eccleſiæ miſerãdis reliquiis ſubuenire decreuit. Conſiderabat etiam per ſe actum, quod duo illi magni Reges relictis, quæ Chriſti ſunt, ſua tantùm quærerent, & ferabilibus in alterutrum odiis debacchando vireis more tyrannico frangerent Chriſtianas. Cupiens ergo hanc iacturam religioſa opera compenſare: anno a partu ſacræ Virginis [a] M.C.XCV. circa ſolem- 1195.
nitatem beati Andreæ Apoſtoli, con- *a malè*
uocatis apud [b] Vvormaciam primis im- *v.c. 1125.*
perij eccleſiaſticis pariter laiciſque per- *Veſpere 1197.*
ſonis, & deuotione propria cunctis de- *b v.c. Gormaciam.*
clarata, ad æmulandum pro Chriſto ſublimi exẽplo prouocauit plurimos. Denique ſedente eo ſolemniter in Cathedrali eccleſia continuis octo diebus & [c] cõſedente, qui ad hoc ipſum vene- *c v. c. obſidente.*
rat, Apoſtolicæ ſedis legato, cum omni frequentia inclytorum. His [d] qui ſa- *d v. c. interiecit quoque.*
pientia, dignitate & facundia præcellebant, per dies ſingulos in auribus Chriſtianæ multitudinis potẽti eloquio declamantibus: tantus fidei & deuotionis in animis audientium feruor incanduit, vt fas eſſet, dicere, *digitus Dei eſt hoc,*

Magnis Præſulibus, & præclaris Ducibus cum multitudine virorum fortium Dominicum characterem per dies ſingulos certatim ſumentibus: ipſe quoque Imperator paratus fuit eodem ſigno cum cæteris inſigniri. Verùm hoc ab omnibus altiori conſilio diſſuaſum eſt, allegantibus Chriſtianæ expeditioni conducere, vt in imperio manens, de victualibus progreſſo exercitui pro tẽpore tranſmittendis, propenſiori cura ſatageret; &, cum res poſceret, laborantibus ſupplementa militiæ mitteret. Itaque ſecunda in Syriam Germanicarum atque Italicarum gentium expeditio totis viribus parabatur, cum Reges noſtri nil ſanum aut ſobrium meditantes, proprio tantùm [a] in multorum diſcrimen indulgerent furori.

a v.c. ad.

De Diſſenſione Regis Richardi & Rothomagenſis Archiepiſcopi.

CAP. XXVII.

HIs diebus orta eſt diſſenſio inter Regem Richardum & Galterium Rothomagenſem Archiepiſcopum: tantò fœdior, quantò maiori prius videbantur amicitia cohærere. Idem enim Pontifex eidem Principi, & ante Regnum, & in regno deuotus ſemper & fidelis exſtiterat, eiuſque ſibi animum multis & præclaris obſequiis obligârat. Denique ipſo Orientalem expeditionem ingrediente, domi pro officio reſidere non paſſus, ne illi vel ad tempus deeſſet, animo ſubeundi quælibet cum eo diſcrimina, vſque in Siciliã vna progreſſus eſt. Rex verò [a] idem audiens tyrannicos mores Elienſis Epiſcopi, cui regni cuſtodiam regimenque crediderat, remiſit eum in Angliã, datis

[a] v. c. Ibidẽ & certè melius.

memorato Episcopo mandatis, vt eum in administratione regni per omnia collegam asciscerer. Verùm ab homine singularem gloriam amante ad collegium non admissus, sustinuit siluitque ad tempus. Illo verò post modicum a regni nobilibus fastum eius non ferentibus, fortiter debellato atque ignominiosè expulso : iste voto & decreto generali susceptam regni curam laudabili moderamine gessit. Cumque [a] post diutinam in Germania detentionem, pactis tandem cum Imperatore celebratis maturè liberandus speraretur: deuotum sibi Præsulem accersendum putauit: eumque non inuitum apud Imperatorem pro summa non modica obsidem reliquit. Rege verò in regnū regresso, bellicisque intento negotiis, idem Pontifex in gratiam eius Imperatori de proprio (vt dicitur) satisfaciens, ad propria cum gloria remeauit. Verū Princeps bellica quadam necessitate, quæ plerunque & amicis non parcit: minorem illi gratiam, quàm sperabat, [b] impendit : præsertim cum Eliensis Episcopus ad auriculam Principis frequenter pro officio positus (nam Can-

a ex v.c. Rex necessariò restitutum.

b v. c. rependit.

cellarius erat Regius) illi apud Principē plurimùm derogaret. Infestus quippe illi erat causa superiùs memorata. Exasperatus ergo Pontifex propter quædam de iure ecclesiæ suæ a Rege præsumpta, cum Rex bellicam necessitatem obtendens nequaquam illi ad præsens satisfaceret, sed bellis cessantibus satisfactionem promitteret: Apostolicæ sedis iudicium appellauit, & suspensis in sua Diœcesi diuinæ laudis organis Romam [a] conscendit. Responsales quoque regij euestigio secuti, in conspectu summi Pontificis in faciem illi restitere: ea quidem quæ ab eo contra Regem proponebantur, minimè inficiantes: sed necessitatem Regiam verbis ad deprecandum compositis excusantes. Tum summus Pontifex fertur. Nota est orbi terrarum iniusta Regis Anglorum vel captiuatio ab Oriente (vbi Christo militauerat) cum signo eiusdem militiæ reuertentis, vel spoliatio, graue & diutinum sub cathena Alemānica tædium patientis. Debuit ergo tua discretio pro tempore dissimulare: etiam si maiora, quàm proponis, ratione necessitatis bellicæ attentasset. Hæc

a *v.c. contendit & certè germanius.*

dicens Principi quidem tanquam fatigato iniuriis, & iuſtum bellum gerenti morem gerere ſtuduit. Pontificem verò aliàs delinitum atque placatum ad propria remiſit.

De morte Helienſis Epiſcopi, qui Cancellarius meruit appellari.

Cap. XXVIII.

Anè inter eos, quos idem Rex pro ſua cauſſa Romam proficiſci voluit, clariores fuiſſe videntur Helienſis Epiſcopus(qui & Cancellarius Regius & Dunelmenſis electus) qui Romam veniens à ſummo Pōtifice ordinari meruit. Cancellarius verò a Rege digreſſus morbo decubuit. Quo ingraueſcente poſt dies aliquot vitam finiuit, iam non coram Romano Pontifice cauſam Regis Anglorum acturus, ſed ad tribunal Regis Angelorum pro ſeipſo rationem redditurus. De hoc quidē

Episcopo, qui a paucis quidem Episcopus, ab omnibus Cancellarius dicebatur, eo quod à tempore ordinationis suæ longè magis palatio quàm Ecclesię militaret. De huius, inquam, Episcopi moribus & actibus, & qualia circa illum propter intolerabilem eius fastum prouenerint, cum ei memoratus princeps Orientalem peregrinationē ingressus, administrandam in Anglia rerum summam credidisset, suo loco [a] superiùs expositum est. Expulsus ergo ab Anglia, atque in Galliis pro tempore exulans, cum eundem Regem ab Oriente reuertentem, Alemannica teneri catena audisset, ocyus eum visitare curauit, quò & suæ circa eum deuotionis comprobaret feruorem, eiusque imposterum propensiorem obsequiis mercaretur fauorem. Assistens ergo vincto insigni toto tempore fortis indignæ in multis ei necessariis extitit: Et si quid fortè contra se pro rebus in Anglia turbatis, animo principis sederat, nouæ sedulitatis officio aboleuit. Ornata circa Regē fortuna in Angliam cum ipso reuersus, & rebus in Anglia compositis transfretantē ad bellum transmarinum secutus, Can-

[a] l. 4 c. 5. 14 & 15.

cellarij officio ſtrenuè fungebatur: Sacerdotio verò, ita vt expers ſolicitudinis & oneris paſtoralis tantùmodo ad honorem & commoda videretur eſſe epiſcopus, & nomine Epiſcopi per nomen Cancellarij adumbrato, a paucis Epiſcopus diceretur. Denique principi bellum atrox & cruentum cum Francis gerenti per annos aliquot ſeculari magis quàm epiſcopali induſtria collaborans, tandem, vt dictum eſt, morbo defecit. Lætata eſt Anglia in morte eius, quia incubuerat timor eius ſuper illam: Cum enim & apud principem plurimũ poſſet, & ſuæ olim ab Anglia ignominioſæ, extruſionis homo ingentis animi immemor eſſe non poſſet: manifeſtum erat, quod terræ, quæ illum euomuerat tanquam humorem peſtiferum, crebrò machinaretur malum. Quem ergo Angliæ nobiles non fruſtra formidauerant viuum, parciùs fleuere defunctum.

Quomodo finitum est bellum Britannicum quadragenarium.

CAP. XXIX.

His diebus Britones, qui à Rege Anglorum iampridem desciuerant vasta finium suorum per cohortes regias depopulatione coerciti, in eiusdem Regis foedus & gratiam cum suo Arthuro redire. Bellum quoque Tolosanum, quod illustri Anglorum Regi Henrico & filio eius Ricardo res summi negotij fuerat, & per annos quadraginta vires multorum attriuerat populorum, eodem tempore, Deo propitio expirauit. Comes enim S. Egidij, pace cum Rege Anglorum celebrata, sororem eius, quæ olim Regi Siciliæ nupserat, & eo præmaturè defuncto ad fratrem redierat cum ingenti gloria, coniugem duxit: atque hoc malo inueteratum illud malum conquieuit. Itaque Rex Anglorum, qui ad tria

bella quasi trifariam diuisus erat, atque ideo minùs in singulis poterat, duobus finitis, Britonico scilicet & Tolosano ad tertium quod cum Rege Francorũ gerebat, integer rediit, cœpitque robustiùs agere, & terribilior hostibus apparere. Certabatur vtrimq; totis viribus: tantúsque erat debacchantium furor, vt nec sacris quadragesimæ diebus deferrẽt, [a] deprædetionibus atque incendiis loca priùs florentia corrumpentes: nec Sacerdotibus Domini, si fortè inciderent, secùs quàm popularibus parcendum ducentes. Sanè tam longa tamque exitialis cõcertatio principum detrectantium concordiam poterat saltẽ per vnius partis victoriam breuiari, si conuenire & congredi noluissent. Verùm hoc si quando alter eorum, virium suarum fiducia voluit, alter ancipitem formidans euentum cautè declinauit. Denique nocendo alterutrum, dum alter alterum fatigando & lassando frangere studuit: Vterque bellum sub expectatione melioris fortunæ protrahere quàm incerti per victoris gloriam maturè terminare maluit.

a malè inv. c. deprædatoribus.

De [a] *captiuatione Episcopi Belluacensis.*

Cap. XXX.

ANNVS, a partu Virginis M. c. nonagesimus septimus vertebatur, & furor Principum minimè deseruebat, tanquam iuuans manum Domini iramque eius accumulãs super populum Christianũ. Nam famis validæ, quæ Galliæ, Angliæque Regiones vehemẽter augebat, annus iam quintus currebat. Sanè Rex Francorum, qui anno præcedenti fortius egisse videbatur, cœpit remissius agere, & fineis proprios molliùs tueri. Rex verò Anglorum paulatim augebatur viribus & prosperabatur magis. Denique vicũ [a] insignem (qui dicitur sancti Vvalarici) repentè aggressus, potenter effregit; portum commeantibus abundantem obtinuit, opes abstulit, munitionem euertit, præda onustus abiit. Nec multo pòst in pago Belluacensi ca- 1197.

a Portu, Oceano refluente.

strum quod Miliacum dicitur, per suos
Vide notas. expugnauit, moxque thesaurum reperit, id est successum spe maiorem. Belluacẽsis enim Episcopus, homo ferocis animi, & propinquitate regia inclytus, audiens Miliacum oppugnari: sumptis propere armis, non suis, id est, militiæ secularis, non spiritualis, cum armata multitudine contra hostes audacter egressus, & fortiter cum eis congressus: bellicosus magis Pontifex, quàm religiosus apparuit, sed fortunam non rectè culpauit. Nam iudicio Dei victus, captus & vinctus cum quibusdam aliis nobilibus, Regi Anglorum, cui tam in Orientali expeditione & Alemannicis vinculis constituto, quàm regresso ad propria, supra modum infestus exstiterat: gratissimum munus [a] oblatum est. e v. c. oblatus. Cumque Rothomagi vinctus seruaretur: duo, vt dicitur, ex familiaribus clericis eius supplices ad Regem venerunt, postulantes gratiam, vt sibi liceret Domino suo in vinculis ministrare. Quibus ille, vos inquit, iudicate inter me & dominum vestrum. Vt enim quæ mihi vel intulit, vel molitus est mala, obliuioni tradantur vsq; ad vnum: certè ab Oriẽ-

te rediens, & detentus ab Imperatore Romano, respectu personæ Regiæ mollius tractabar, & cum decenti honore seruabar. Superueniens autē idem Dominus vester vespere: cuius rei gratia venerit, & apud Imperatorem nocte quid egerit: expertus sum manè. Aggrauata est enim super me manus Imperatoris, tantoque mox [a] oneratus sum ferro, quantùm asinus vel equus vix ferre posset. Iustè ergo discernite, qualem Dominus vester habere custodiam debeat apud me, qui talem mihi fecit apud detentorem meum. Clerici verò ad hæc non habentes quod dicerent, frustrati abierunt. Bellicosus itaque Pontifex seruabatur in vinculis, & tractabatur ab hostibus mitiùs fortè quàm meruerat, sed planè duriùs, quàm Episcopum decebat. Interpellauit autem per suos Romanum Pontificem, vt ecclesiastici vigoris instantia liberaretur de manibus detentoris. Idem verò summus Pontifex prudenter considerans, quod Rex Anglorum Episcopum non prædicantem, sed præliantem cepisset: & rigidum magis hostem, quàm pacificum Præsulem te-

[a] malè in v.c. honoratus.

neret in vinculis : vt vinctum relaxaret, illi molestus esse noluit, sed interpellanti sapienter & discretè respondit : improperans, quod secularem militiam ecclesiasticæ prætulisset, & pro baculo pastorali lanceam, prò mitra galeam, pro alba loricam, & clypeum pro stola sumpsisset, & gladium ferreum pro gladio spiritus, quòd est verbum Dei: negansque se pro eo [a] imperaturum Regi Anglorum, sed opportunè supplicaturum pollicens. Vinctus itaque Pontifex relaxationem suam citra Regum concordiam desperabat : atque ideo pacem, quàm priùs incentor belli oderat, in illo vinculorum tædio iugi desiderio suspirabat.

a v. c. addit. vincto.

De defectione quorundam a Rege Francorum, & qua occasione induciæ factæ sunt inter ipsum & Regem Anglorum.

Cap. XXXI.

EODEM tempore defecerunt à Rege Francorum quidam regni eius potentes, illatis ab eo iniuriis irritati, [a] iunctique Regi Anglorum, vireis eius auxerunt, & ab eo vicissim robur acceperunt. E quibus Comes Flandrensis dolensse à Rege Francorum iuris [b] hæreditarij dimidia fere parte fraudatum: Regis Anglorum pecuniis roboratus, nobile oppidum, quod dicitur Duai, obsessum deditione recepit, quasdam etiam munitiones alias occupauit. Quibus successibus confortatus crescente fiducia, ciuitatem Atrebatensem obsedit. Sanè tunc Reges tanquam ex industria mutuum deuitâtes occursum, locis diuersis exer-

[a] v.c. inserit, & dominum durum causantes.

[b] v.c. interponit sui.

cebantur. Et Rex quidem Anglorum in pago Bituricensi munitiones aliquot expugnauit. Rex verò Francorum munitionem Dangu nominatam, quæ ab ipso paulò antè defecerat, castris circũdedit. Qua maturè dedita & euersa memoratæ vrbis obsidionem soluere festinauit. Obsessor autem eius aduentu præcognito, obsidionem deseruit, hostémque superbum ad persequendum, cedendo accendens, dum à tergo incautiùs progressi confractis omnibus pontibus [a] difficilem vel illi reditum, vel exercitui eius commeatum facere studuit, arte quàm viribus plus effecit. Cumque amicis mediantibus inter parteis de pace trectaretur, oblatam Comes pacem nec respuit, nec absolutè amplexus est, [b] ostendens se Regi Anglorum sufficientem per obsides idoneos prȩstitisse, atque ab eo vicissim accepisse cautionem, quod neuter eorum sine altero bellum pace mutaret. Pactis tamen inter partes formatis, consensu Regis Anglorum pro tempore [c] sanciendis: Rex Francorum ad propria rediit. Comes verò cum festinatione adiit inuitandum ad honestȩ pacis consensum

a v. c. addit. amniũ.

b v. c. obtendens.

c v. c. faciendis.

ſenſum Regem Anglorum. Itaque Reges tantùm iam pacis auidi, quantum bellici laboris pertæſi, [a] cum Optimatibus ſuis atque omni frequentia ſubditorum ad ſolemne in terminis colloquium conuenêrunt. Vbi de plena quidem pace minùs actum eſt, eo quod animi Principum à longa inueterati odij paſſione difficile ſanarentur; ſed inducias vnius anni & quatuor menſium tanquam arram futuræ pacis inter ſe ſtatui maluêrunt, adiicientes in pactis, Vt negotiantibus regiones eſſent peruiæ, mutuiſque prouinciæ gauderent ſolatiis: & vt captiui vtrimq; cōpetēti, & tolerabili redēptione relaxari mererentur. Soluto conuentu, militantibus facultas data eſt ad propria remeandi, & feſſæ malis prouinciæ pauſam modicam cum magnis gratulationibus ſuſceperunt.

a v.c. interſcribit, anno à partu Virginis 1197. menſe ſeptembri.

De re prodigiosa quæ accidit apud Mltone.

Cap. XXXII.

Is diebus mense Augusto in nostra Eboracensi prouincia super flumẽ Dervventum prodigiosa res accidit, quæ silentio prætereunda non est, sed nostræ [a] inserenda historiæ ad notitiam & cautelam posterorum. Apud monasterium Clericorum Regularium, quod Maltone dicitur, coquendæ calci clibanus parabatur. Cum autem, vt moris est à latere deorsum ignis immitteretur post solis occubitum, eiusdem loci præpositus aderat cum quibusdam fratribus: & ne tantus in irritum cederet apparatus, sollicitè satagebat. Circa verò aliud latus erat fouea modica vsui præparata altitudinis non ampliùs quam sex vel septem pedum. In hanc sanè vnus fratrum dum vrgendo opus circuiret cautiùs, per tenebras properans, lapsus est. Et cum non sta-

[a] *frustra v. c. inserẽdi.*

tim exurgeret, percunctanti præposito an læsus esset, respondit, perij: quo dicto siluit, in morte mirantibus silentium eius cunctis qui aderant, cuius mortem ne suspicari quidem poterant. Nam circunfusæ noctis tenebræ, & interiora [a] foueæ abscondebant. Rogatus autem quidam ex astantibus descendere ad dignoscendum & renuntiandum quomodo se res haberet, descendit: moxque procumbens & ipse cum silentio in mortem obdormiuit. Quo non renuntiante aliquid, neque egrediente alius nihilominus iussus descendere eadem sorte mox absorptus est. Tum stupor apprehendit omnes, qui circunstabant: nec tamen adhuc quiescendum putantes, cautiùs explorandi gratia, tertium descendere monuerunt. Qui, vt dicitur, salutari signo se muniens in exitialem foueam descendebat: & confestim clamans: morior, inquit, morior, extrahite me. Qui autem propiùs astabant apprehensa summitate scalæ exiguæ per quam descenderat, hærentem scalæ scilicet cum ipsa scala extraxerũt. Tunica verò, qua induebatur, disrupta, & quasi violentis malè [b] attrectantium

[a] absurdè v.c. fonte.

[b] v. c. attractantiũ.

manibus conſciſſa videbatur: ſic ergo idem ſubtractus exitio, ſine voce & ſenſu diu ſemianimis iacuit ſpumas ore prouoluens, deinde paulatim ad ſe rediens elanguit per dies plurimos. Tunicam verò ſuam tanquam peſtilentem horruit, nec ea etiam reſarcita indui paſſus eſt. Sanè poſt exitium memorati fratris, & duorum iuuenum, qui cum eo occubuerunt, cū quidā ſequenti die ad extrahenda eorum corpora deſcendiſſet: nihil ibidem vel ſenſit horroris, vel mali expertus eſt, ſed innoxiè & cum omni fiducia exanimata corpora de loco exitij eleuauit. In quibus profectò nulla læſio apparebat præterquam in oculis ſiniſtris qui cruenti & quaſſati videbantur, liuorem circa ſe tanquam recentis percuſſuræ prætendentes. Hoc denique prout eorum, qui vel interfuerunt, vel ab his, qui interfuerant audierunt, concordi narratione didici, literis mandare curaui, euentus planè, quē pro ſua nouitate cogor mirari, cauſam nolens rimari.

De concordia Regis Richardi & Rothomagensis Archiepiscopi & de quodam prodigio.

Cap. XXXIII.

Eodem tempore illustris Rex Richardus & Gualterus Rothomagensis Archiepiscopus post longam simultatem modestiori studio veterem inter se amicitiam reformarunt, Cum [a] & Pontifex in gratiam Principis iure suo cederet, & Princeps Pontifici satisfaciens pro iis quæ de iure Rothomagensis Ecclesię ratione necessitatis bellicæ vsurpasse videbatur iustam commutationem daret. Cum enim apud vicum, qui [b] Audelaicus dicitur, & erat patrimonium Rothomagensis Ecclesiæ, idem Rex locum notasset castro, pro tuitione Normanniæ [c] ad Sequanã flumen construendo aptissimum, timens ne fortè idem locus ad hoc ipsum hostiliter occuparetur à Rege Francorum, eundem duxit

a v. c. enim.

b meliùs Angelaicus.

c v. c. super.

præoccupandum. Cœpit ergo ibidem natura loci mirabiliter iuuante opus humanum, profusis ædificare sumptibus castrum firmissimum cōtra faciem Regis Francorum, memorato Pontifice antiquum Ecclesiæ suæ patrimonium hoc modo sibi præripi æquanimiter non ferente: Francis verò videntibus & irascentibus, & contra opus æmulum, quod impedire non poterant frustra frementibus. Eundem ergo Archiepiscopum Princeps postmodum digna compensatione placauit, virum scilicet litigiosum, famoso illo vico maritimo qui [a] Depa dicitur, Ecclesiæ Rothomagensi commutans. Quo facto, quantò meliori conscientia, tantò & hilariori fiducia & feruentiori studio operi deinceps [b] inchoato insistens, quantum ex hoc muniminis propriis in reliquum finibus parauit, tantum etiam ex hoc ipso hostilem ferociam exulcerauit. Sanè in loco illo cum magna illa ædificatio fieret, rem prodigiosam contigisse ferunt. Nam, sicut quidam non ignobiles, qui se interfuisse asserunt, protestantur, mense Maio paulò ante Dominicæ Ascensionis solemnia, cum

[a] Dieppe.

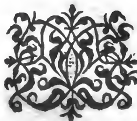
[b] v. o initiato.

Rex adesset, & opus vrgeret (nam sæpius ad disponendum vrgendumque opus aderat, & conspectum proficientis operis pro magna voluptate habebat) repentè imber sanguine mixtus descendit, stupentibus cum ipso Rege cunctis qui aderant: cũ & in suis vestibus veri sanguinis [a] guttam conspicerent, & rem tam insolitam, malum [b] protendere formidarent. Verùm ex hoc idem Rex non est territus, quo minus operi promouendo intenderet, in quo sibi (ni fallor) ita complacebat, vt etiẽ si Angelus de cælo id omittendum suaderet, anathema illi esset.

a v. c. guttas.

b v. c. portendere, & certè rectiùs.

HIST. ANGL. FINIS.

NOTÆ IN LIB. I. HISTORIÆ GVILLELMI NEVbrigensis, & primò in eiusdem epistolam nuncupatoriam.

E. *Abbati*] Solitaria litera E. deerat in vetusto codice Anglicano: quem notamus semper his literis v. c. Hæc autem litera E. signat Ealredum, Capgrauio, Ethelredum dictum, Abbatẽ Rieuallis (de cuius origine legere fuerit ca. 14. lib. 1. Guill. Neub.) ordine secundum, à Nicolao æquè Rieuallensi nuncupatum Ælredum in Epigrãmate quod placuit exscribere, ne fortassis ab inuida tandem proscriberetur ignorantia.

Inclitus Ælredus conditus aromate morum,
Et mellis fauus, & dulcedo fuit monachorum.
Flore iuuentutis hunc Regis [a] *regia fouit:* — a in ora ms. nostri erat, Scotiæ.
Quæq; nociua procul animoque, manuque remouit.
De Henrico venit in Hierusalem duce Christo.
Hic citò fructificat: spinas in lilia vertit.

Sparsa recollegit, & in vnum fracta redegit
Celsior hinc factus, post cœlica præmia nactus.
Si libet, & fas est hic dicere vera retexam:
Nec reor ordiri quicquam de stamine falsi.
a intelligit S. Maurum S. Benedicti discipulum. *Maurus erat maturis moribus: & [a] Benedictus,*
Exemplo: similis Bernardo, cœlibe vita.
Virtutum specimen, vitiorum scopa: decúsque
Ordinis, & speculum: via pacis, fibula legis:
Prætulit exuuias Pauli, Hieronymus auro
Crasi: nostra pari decoratur gemma nitore.
Intitulant alios præconia multa: sed ipse
Pacificus Salomon fuit, & mansuetus; vt agnus,
Antiquo de consilio non multa reuoluo.

Hæcce verò non esse ὑπερβολικῶς dicta fideiubet Ioãnes Baleus Anglus monachis alioquin & ipse monachus excucullatus, infensissimus, appellans in centu. II. Scriptorum Britanniæ. Æalredum nostrum, doctrina, & inculpatæ vitæ moribus insignem: quódque Rieualli ab hoc seculo migrarit prid. Id Ianuar. anno Christi M.C.LXI. vitæ, LVII. & sub Henrico Rege II. ascriptus fuerit sanctorum numero. Qua scrupulosa denotatione, duo veniunt obseruanda nempe Guillelmum nostrum obtulisse tantùm Ealredo primum huius historiæ librũ, & aliquot 2. lib. capita: Nec huic obseruationi prospicio quicquam obstare. Nam quod quinque reliquerit multis annis excedentes obitum Ealredi, coegit promissum, epistola nuncupatoria, ceu fide publica subnixum. Alterum, quod obseruatione dignum præmonui, est lapsus Nicolai Rieuallensis monachi in computandis trium priorum Abbatum

annis, ita vt primo vel tertio plures annos tribuens cogat Æalredum paucioribus præesse, scilicet annis tantùm 17. necessariò tamen 20. quandoquidem interfuerit translationi sancti Edouardi Regis anno 1164. Sed præstat ipsius Nicolai referre verba.

Primitias cepit Villelmus: proximus illi
Ælredus maiora tulit: Siluanus adauxit.
Tres sunt præcipuè meriti vix imparis, ille
Primus & alter ei successor, & iste supremus.
Claruit officio V. denis & tribus annis:
Ter senis fuit Æ. pastor prius in Rieualle:
Ter denis, ternisque simul S. præfuit annis.
Tempora quatuor hic & quinquaginta recense:
Floruit, enituit, his patribus atque patronis
Vallis amœna Ri. Val. sacra, vallis opima.
Anglia de tali præfulges inclyta sole.

Literæ capitales solitariè positæ sunt nomina prædictorum Cœnobiarcharum: sic in penultimo versu, intercidit dictionem Rieuallis. Floruit autem Nicolaus (quem iterum aduocabimus(Innocentio & honorio III. Pontificibus maximis anno 1216.

In Prœmium.

Gaufridus hic dictus est agnomen habens Arturi.] A Ranulpho Hygdeno Anglo ad Cestrensis Claustri coenobita non semel in Polychronico vocatur Galfr. quin & ipsemet Galfridus in præfatione historiæ, quam noster

Guillelmus improbat, ſic ſemet inſcribit. Verùm eiuſdem operis præfationem lubet hîc deſcribere. Illuſtrabit forſan Auctoris noſtri
» proloquium. Cum mecum multa de multis
» ſæpius animo reuoluens in hiſtoriam Regum Brytanniæ inciderim: [a] mirum quod infra mentionem, quam de eis Gildas & Beda luculento tractatu fecerunt, nihil de Regibus, qui ante Chriſti incarnationem inhabitauerant, nihil etiam de Arthuro cæteriſque compluribus, qui poſt incarnationem ſucceſſerũt, reperiſſem: cùm & geſta eorum digna æterni-
» tate laudis conſtarent, & a multis populis,
» quaſi inſcripta, iucundè & memotiter prædi-
» carentur. Talia mihi, & de talibus multoties
» cogitanti obtulit Vvalterus Oxenofordenſis
» Archidiaconus vir in oratoria arte, atque in
» Exoticis hiſtoriis eruditus, quendam Brytan-
» nici Sermonis librum vetuſtiſſimum: qui a
» Bruto primo Rege Brytonum vſque ad Ca-
» dualadrum filium Cadualonis actus omnes, & ex ordine perpulchris orationibus [b] propebat. Rogatu igitur illius ductus, tametſi infra alienos hortulos falerata verba non collegerim: agreſti tamen ſtilo propriiſque calamis codicem illum in Latinum ſermonem transferre curaui. Nam ſi [c] ampuloſis dictionibus paginam illiniſſem, tædium legentibus ingererem: dum magis in exponendis verbis
» quàm in hiſtoria intelligenda ipſos immorari
» oporteret. Opuſculo igitur meo Roberte
» Dux Glauræ me faueas, vt ſic te doctore, te
» monitore corrigatur: quod non ex Galfridi

a in m. noſtro eſt, non mirum at ſequentia videntur repugnare, ſi legamus ita.

b Sic quidem ms. noſtrũ: quãuis legendum videatur, perorabat.

c malè in ms. appulſis.

Monumetẽsis fonticulo censeatur exortum: «
sed sale tuæ Mineruæ conditum, illius dicatur «
editio, quem Henricus illustris Rex Anglo- «
rum generauit: quem philosophia liberalibus «
artibus erudiuit: quem innata probitas in mi- «
litia militibus præfecit.] Vnde Brytannia ti- «
bi nunc temporibus nostris, ac si alterum «
Henricum adepta, interno congratulatur af- «
fectu. Huc vsque præfatus Galfridus asserit
se non condidisse historiam, vt Guillelmus
noster prodidit, sed conditam Latina lingua,
vertisse in Brytannicam. Quo nomine carpi-
tur à Ioanne Baleo Centur. 11. Scriptorum
Brytanniæ: quanquam æqualis dixerim crimi-
nis & mendacium excogitare, & excogita-
tum publicare. Haud futiles sunt nostri Guil-
lelmi rationes, quibus ostendit vanitatem hi-
storiæ licèt a Pontico Virumnio propugnatæ,
& ne pili quidem factæ a viris perdoctis An-
glis Giraldo Cambrensi cap. 7. Cambriæ de-
scriptæ, appellante fabulosam, & Georgio Li-
lio. Nec tamẽ pœnituit Claratonem Anglum,
has nugas versu gallico reddere nostrisque ho-
minibus obtrudere, cum Lutetiæ bonas ad-
disceret literas sub annum M. CCCC. Cæterùm
agnomen Arturi comperi quoque tributum
Gaufrido in ms. tabulis Asaphensium Episco-
porum: qui sedentes in Vvallia (quam &
Cambriam dicunt) subsunt Archiepiscopo
Cantuariensi. Nec velim quemquam putare
Galfrido fuisse cognomini, Monumetẽsem:
sed agnomini, ex Archidiaconatu quem ad-
ministrauit, & post quem, agnominatus fuit

Asaphensis ab Episcopatu Asaphensi, & quidem primus. Hoc enim seculum non pauca peperit episcopia in Anglia. Nec audiatur Baleus appellans præsulem Helyensem, fortéque delusus nominis similitudine. Galfridus, enim, de quo in præsentiarum, disertè agnominatur Arturus (vt hîc Guillel. noster agnominat) in ms. Tabulis Asaphensium pontificum: ex quarum lectione paret eum fuisse vnctum anno 1151.

In Cap. I.

In fructuosam arborem securi Canonicæ animaduersionis.] Perperam ante hac legebatur, *securis*. Verbum enim succedens, nempe *successit*, refertur ad Legatum proximè commemoratum. Quàm verò Stigandus esset arbor infructuosa, Mathæus Parquerus in Antiquitatibus Ecclesiæ Brytannicæ dicit tribus verbis post complures historicos, scilicet quod auarus, ambitiosus, & Simoniacus. Archiepiscoporum Canturiensium ms. tabulæ hæc de eo: *Stigandus habitu, apostata prius Halmaensis Episcopus (quæ sedes ad Noruic translata est) & postea Vintoniensis, non causa religionis: sed cupiditatis: deinde Archiepisopus; à Papa excommunicatus sub Villelmo conquestore miserabiliter obiit in carcere. Sedit 17. annis, & vacauit 2. annis.*

Vt prius illi Cani vino tanquam meliori, &c.] Subscribebat huic lectioni v. c. sed Auctor mutuatus est ad rem suam verba Ecclesiastæ

cap. 9. scribentis: *Melior est canis viuus leone mortuo*, quem locum S. Hierony. enarrans inquit: *Peccator viuens potest melior esse iusto mortuo, si voluerit in eius transire virtutes: vel certè eo, qui se in malitia, potentia, procacitate iactabat, & mortuus fuerit, melior potest quis pauper esse & vilissimo.* Nomen verò canis hîc allegoricè vsurpati ab Auctore erat Ascelinus: Leonis mortui, Guillelmus Rex: qua de re sic fragmentũ vitæ eiusdem: *Tunc Ascelinus Arturi filius de turba surrexit, & voce magna querimoniam huiusmodi, cunctis audientibus edidit. Hæc terra, vbi consistitis area domus patris mei fuit: Quam vir iste, pro quo rogatis, dum adhuc esset Comes Normanniæ, patri meo violenter abstulit, omnique denegata rectitudine istã ædem potenter fundauit. Hanc igitur calumnior & palam reclamo: &, ne corpus raptoris operiatur cæspite meo, nec in hæreditate mea sepeliatur, prohibeo. Hoc vt episcopi & proceres alij audierunt, x. vicinos eius, qui eundem vera dixisse contestabantur, intellexerunt, hominem accersierunt: omnique remota violentia precibus blandis lenierunt, & pacem cum eo fecerunt. Nam pro loculo illius sepulturæ sexaginta solidos ei protinus adhibuerunt.* Hactenus fragmentum, quod, si lubet, appellabimus supplementum Vuillelmi Gemmeticensis hęc prætereuntis lib. 7. de Ducibus Normannis, (quem Typographi Germani dormitantes inscripsere sextum) cap. postremo.

IN CAP. III.

R*Egularium Clericorum Prior apud Chiechiam*] v.c. habet Chichiam. Tabulæ Cantuariensium Archiepiscoporum eodem seculo scriptæ, Chic, in hanc sententiam. *Anno ab incarnatione Domini* M.C.XXIII. *Radulphus Archiepiscopus* XIII. *Cal. Nouemb. obiit: cui Guillelmus Curbulensis Canonicus Regularis post aliquot annos successit. Guillelmus Prior S. Ositha de Chic. consecratus à Vuillelmo Vintoniensi Episcopo, vice Londoniensis.* Florentij Vigorniensis continuator (qui Chronico apposuit vmbilicum anno M.C.XLI.) appellat Cice. *Anno*, inquit, M.C.XXIII. *vir eximia religionis Guillelmus Canonicus S. Ositha de Cice, ad Archiepiscopatum Cantuariẽsem Glauorna eligitur, & à Guillelmo Vintoniensi Episcopo, pluribus cooperantibus Episcopis,* XIIII. *Cal. Mart. Cantuaria consecratur: & paulò pòst Romam profectus pallium accepit à Calixto Papa. Obiit anno* M.C.XXXVI. *Episcopatus*, XV.XIII. *Cal. Decemb.* Vuillel. Malmesber. l. II. de Pontif. Anglis pag. cxxxv. edit Londin. scribit, *Cit*, his omnino veris. *Locus est in diocesi Londinensi apud Orientales Saxones, Cit vocabulo: vbi est B. Ositha in miraculis famosa requies. Hunc vir ille* (*Richardum Londinensem Episcopum designat*) *terris aliquantis & regularibus impleuit Canonicis, &c. Huius loci primus Prior fuit Vuill.lmus de Corbuil, qui defũcto Radul. Cantuaria Archiep. in illũ honorẽ euectus est.*

Rogerus Houed. Annal. priori parte, pag. 273 eiusdem edit. appellat Chiche, adeo variarant librarij in vnius voculæ scriptione: *Anno, inquit. M. C. XXIIII. ad festum Purificationis dedit Rex Archiepiscopatum Cantuariæ Vuillelmo de Curbuil, Priori Canonicorum de Chiche.* Horum verò historicorum consensu palàm est, quàm irreligiosè Arnoldus Vvion. lib. 11. ligni vitæ, cap. 19. & Mathęus Parquerus in Antiquitat. Eccles. Britann. scripserint eum fuisse S. Benedicti monachum. Manifestior verò fit Arnoldi dissimulatio, quòd ibidem loquens de Anselmo, Lanfranco, Theobaldo & Ricardo Cantuariensibus Archiepiscopis producat autorem nostrum: in Guillelmo, missum faciat, eique substituat Mathæum Vestmonast. ad annos M.C.XXII. MCXXIII. & M.C.XXXVI. qui floruit anno M.CCC.VII. vt ipsemet scribit cap. 72. scilicet non viderat hunc locum Neubrigensis.

Apud Radingum in monasterio, &c.] v.c. Ranigum: Anonymus Anglus, S. Mariæ de Redinges, & quidem Anglicè, vt paret. Henricus autem id monasterij posuerat sub annum. M.C.XX. ad Tamesim fluuium, accito ex Cluniacensi claustro Hugone, quem præficeret cœnobiarcham. Vt verò Ducis personam gesserat in Normannia: sic præcipuos vitæ suæ duces cor & cerebrum voluit in ea sepeliri ad Pratensis asceterij. Quæ quidem corporis partitio dedit Arnulfo Lexouiensi materiam huius epigrammatis haud illepidi.

Henrici cuius celebrat vox publica nomen,
Hoc pro parte iacent membra sepulta loco.
Quem neque viuentem capiebat terra: nec vnus
Defunctum potuit consepelire locus.
In tria partitus, sua iura quibusque resignat
Partibus, illustrans sic tria regna tribus.
Spiritui, cœlum: cordi, cerebroque dicata est
Neustria: quod dederat Anglia, corpus habet.

Interim Henricus Hungtidoniensis in Anglia posuit Henrico carmen elegiacum, in quo simile quiddam concinit Arnulfo.

Anglia, quæ cunis, quæ sceptro numinis huius
Ardua splenduerat, iam tenebrosa ruit.
Hæc cum Rege suo, Normannia cum Duce marcet.
Nutriit hæc puerum: perdidit illa virum.

Quod denique Vvillelmus pater humandus ferme præstitit, nempè vt cadaueris crepantis fœtore astantes pene enecuerit: filius necdum libitina conclusus, suo dissectori planè reddidit, vt hic Auctor denarrat.

IN CAP. V.

A*Lbertus Hostiensis Episcopus.*] In v.c. scribitur Albericus: in Ricardo Hagulstadēsi, Albricus: priorem tamen lectionem video vsitatiorem etiam in Henrici Hūgtido. lib. 8. & Roger. Houed. priori parte Annalium, cōmemorantibus idem concilium nec non ms. tabulis Cantuariensis ecclesiæ, in hæc verba. *Theobaldus Abbas Beccensis cōsecratus est Archiepiscopus ab Alberto Hostiensi Episcopo, Apostolicæ sedis legato: & honorificè sedit annis XXII. mensi-*

bus 4. fuit autem vir per omnia laudabilis & magnificus: & tã in sæcularibus, quàm ecclesiasticis negotiis experientissimus. Huius obitus recolitur 14. Cal. Maij, vacauit anno 1. mensibus 4. diebus 16.

IN CAP. VIII.

V*Sque ad Epiphaniam*] v. c. ipapanti, nã vt liquet, scriba G æcos etiam carachteres notabat, aliàs ὑπαντὴ, vt est in menologio Gręcorũ, & c. 34. l. 2. de inst cleric. Rabani Mauri. Quæ enim festiuitas dicitur à plerisq;, Purificatio Deiparæ, ab aliis, Candelaria seu candelosa propter candelas cereosq; eo die pro more antiquo consecrari solitos: nuncupatur à Græcis ὑπαντὴ, idest occursus παρὰ τὸ ὑπαντάειν, id est obuiã procedere. Simeon enim vir iustus, piissimaq; Anna Prophetis obuij fuerunt Christo purificãdo. Verùm & si membranę subscripsissent impressis libris: necessario tamẽ reponenda fuisset vox Græca ὑπαντὴ propter hæc Ricardi Hagulstadensis verba: *Rex Stephanus Lincoliæ vrbẽ infra natale obsedit: cuius munitiones [a] ingenio ceperat Raunulphus Comes Cestrensis: seditq; ibi Rex vsq; ad Purificationẽ S. Mariæ. Tunc nãq; Ranulphus prædictus adduxit secũ Robertum filiũ Regis Henrici socerũ suũ, & proceres multos, & milites validissimos ad obsidionẽ Regis dissoluendã. Cũ autem Consul validissim. & audacissim. paludẽ pene intransibilẽ vix transisset: in ipsa die, aciebus dispositis Regẽ bello aggressus est: ipse cũ suis, vt vir admirandæ probitatis aciem primã construxerat. Secundã, illi, quos Stephanus Rex dehæreditauerat: tertiã Dux Robertus magnus cũ suis. Rex interea Stephan. exæstuãs fluctibus, missam in tanta solẽnitate audierat, cũ antẽ de more,*

[a] quod hic ingenio: à Guillelmo dicitur dolo.

cereum Rege dignum, Deo offerẽs, manibus Alexandri Episcopi imponeret, confructus est. Hoc fuit Regi signũ ruinæ. Proinde Rex strenuissimus progreditur: aciesque cum summa securitate, bello disponit: ipse pedes omnẽ circa se multitudinem loricatorum equis adductis scitissimè collocauit: consules cum suis in duabus aciebus, equis pugnaturos instituit, &c. Capitur igitur Rex Stephanus in die Purificationis S. Mariæ: & in Lincolniam ab hostibus diruptam miserabiliter introductus est. Huc vsque satis ex Ricardo; vt conjiciatur amanuensem quempiam cum fortè reperisset vocem ὑπαπαντῆς latinè breuiateque scriptam: sicut legit, vel magè collegit esse Epiphaniam, sic ad nos legendam transmisit. Certè Anonymus Anglus nostri Guillelmi coæuus mandauit chronico Purificationem Deiparæ hoc anno incidisse in diem dominicum per literam E: tam scrupulosè id obseruauit. Valsingham in ypodigmate Neustriæ repetit fractionem cerei.

IN CAP. X.

Concilio, quod sequenti anno] Eius synodi commeminere Guillel. Malmesb. lib. II. histor. nouellæ & Roger. Houed. in Annal. sed huius non constat ratio terminata anno M.C.XXXIX. Etenim Guillel. noster cap. 8. antecedenti supputauit Stephani sextum, hocque in cap. addit septimum. Iam, si ab anno M.C.XXXVI. ducamus initium regni eiusdem, vt v.c. (neque enim quis, anni loco ponet tres hebdomadas anni M.C.XXXV.) necessariò is calculus assignatam continebit rationem an-

ni M.C.XXXVI. (cui subscribit Ricardus Hagulstadensis: quanquam nescio quis subdidisset, aliàs M.C.LII.) Et temporis huius concilij, videlicet MCXLII.

IN CAP. XI.

G*Aufridi de magna villa*] v.c. de maiori villa; Anonymus contemporaneus, de mandauilla: sed quid moramur in excitanda memoria hominis sacrilegi, lethæoque dignissimi obliuio?

Parietes ecclesiæ & claustri sanguinem sudarunt] Rogerus Houed. priori parte Annal. non aliorum relatione, *sed*, inquit, *dum ecclesia illa pro castello teneretur, ebulliuit sanguis à parietibus ecclesiæ, & claustri adiacentis, indignationem diuinam manifestans: sceleratorum exterminationem denuntians. Quod multi quidem viderunt, & ego ipse meis oculis inspexi.* Cæteris à Guillelmo nostro recensitis de Reynero idem Rogerus suffragatur, adiiciens hæc patrata anno Christi M.C.XXIIII. Stephani Regis IX. Augusto mense.

IN CAP. XII.

E*Cclesiam polluit Bellingconiensem*] Emendatiùs in v.c. Briglintoniensem ad normam S. Augustini compositam post quingentos annos in Eboracensi diœcesi, virisque sanctimonia simul & literis illustrem. His verò denarratis à Guillelmo de Roberto Marmium, & Guillelmo Albemarlensi leges pura puta apud Matthæum Paridem, Henricum Hungtido-

nienſem, Rogerumq; Houedenum, vtinam ſacrilegi profaniq; illi alieno ſapuiſſent malo, quod ſexaginta circiter annis antè contigerat Affoi do Croilandẽdis monaſterij Diœcetæ in eadẽ Anglia. Quem cum Ingulfus Abba rogaſſet commentarios rationum anteceſſori Turquetulo redditarũ: eũ, monachoſq; etiam pretiũ precibus addentes, intempeſtiuè riſit. Ingulfus enim poſtridie fratrũ munitus votis, Stanfordiã venit ad diẽ datam. *Asfordus quoq;*, inquit, *diuitiarum magnitudine glorians & confidens, dũ Stanfordiã properaret equus ad lapidẽ offendens, Asfordum confidentẽ deiecit, & deiecti collum cõfregit, & animã gradientis contra dominum cum ſuperbia ad inferos trãſmiſit. Cũ autẽ in craſtino portaretur ſecretò humãdus: denſiſsima nocte ſolẽ obſcurante tantũ pluuia diluuium effundebatur, vt Noëticũ crederes cataclyſmũ: & feretrum fractum eſt, vnde cadauer corruens in ſordido cœno diutiſsimè volutabatur. Quod videntes baiuli, defuncti iniuſtitiam confitebantur: quin & affines eiuſdẽ de repente ad Ingulfum venerunt oraturi veniam, & omnium ab Asfordo raptorũ reſtitutionẽ offerentes: & ſic illa ceſſauit plaga.* Hæc ex eiuſdẽ Ingulfi hiſtoria cũ Henrico Hung. Rogeroq; Houed. & aliis excuſis Londini anno 1597. pag. 517.

IN CAP. XIIII.

E*T vocatur locus ille fontes: vbi extunc, &c.*] In v. c. reperi ſcriptũ, *Et notatur locus ille, &c* Nec abſurda fortè ſcriptio: cum nomina ſint rerum notæ: quas quidẽ & certè meliores, *li*

cet paucas, Auctor appinxit Fontanẽsi cœnobio: structo anno MCXXXII. Nicolaus verò Rieuallensis supplebit suo carmine, quod extat in ms. nostro.

Fontibus hæc scribo: verum reticere nequibo.
Fons Saluatoris digno præfertur honore:
Semper & assiduè fons dulci spirat odore.
O fons hortorum, o porta patens miserorum
Morbos complanas, ægros medicamine sanas:
Fons viuus, fons irriguus, fons nectare plenus
Arte minùs callent simul Hippocras & Galienus.
Tu fons insignis, templum veri Salomonis,
Stilla manans rorem sicut vellus Gedeonis.
Fons faces vt Siloæ: fons cælestis medicinæ,
Flores & violæ te circundant sine fine.
Tu fons conclusus: erranti semita: cæcis
Lumen: deiectis requies: pausatio fessis:
Fons expers limi leni cum murmure manat.
Magnus Helisæus multos hoc flumine sanat.

Porro Turstinum Eboracensem inscripsisse Guillelmo Curboilo Cantuariensi Archiepiscopo lib. I. de fundatione monasterij Fontanensis, auctorem habeo Ioan. Baleum in Cẽtur. scriptorum Britann.

A nobili viro Valterio Espec] Indiscriminatim lego, Valterio & Gualterio, aut Galtero: quem à Nicolao Rieuallensi demiror præteritum, forteq; quod eum anteuertissent Ealredus in lib. de virtute eius inscripto, incipiẽteq; : *Anno Dominicæ Incarnationis* 1138. & Nicolaus ValKingto æquè Cisterciensis monachus ad Quirqucham cœnobium ab eodem Valterio conditum ad Septentrionem Angliæ.

IN CAP. XVI.

DE *fonte Ebraudi construxit, & Regularibus disciplinis*] Ea de voce quia dixi ad cc. Epist. sancti Bernardi adiiciam tantùm has regulares disciplinas alioqui paulò seueriores, fuisse mitigatas auctoritate summi Pontificis sub annum M.CCCC.L. à Ioanne Cordisio Biturigum Archiepiscopo, Ludouico Pottio ad S. Lauromarum Blesensem Archimandrita, Ioanne Berteloto Turonensi Canonico delegatis ab Archiepiscopo Lugdunensi condelegato. Maria enim Britanna virgo tum piissima, simul & nobilissima Fontebraldensis Antistita curarat ope, consilioque virorum prudentium seligi ex regula sancti Benedicti, Robertique institutoris sanctionibus, capita, & diligentiùs seruari in vniuersis suæ familiæ parthenonibus; quæque videbantur subobscuriora, planiùs describi. Eorum verò quæ duriora censebantur, nempe silentium vbiq; locorum, nisi in capitulo, interdicens collocutionẽ, temperatum, vt liceat loqui post preces, vt vocant, primas: Dein, post signum ad laborem factum.

IN CAP. XVI.

DE *Gilleberto de Sempringham*] Episcoporum Lincolniensium tabulæ ms. hæc de eo: *Alexander religione & prudentia clarus, sub quo sanctus Gilbertus fundator de Sempringham claruit*

claruit, cuius Sancti obitus prid. Non. Febr. & translatio, 3. Id. Octob. Hic nouum ordinem instituit 1146. Paulò antè notatur eundem primò habitasse cum Roberto Bloeto Regis Anglici cancellario, Alexandriq; antecessore. Gilbertũ autem iurasse in verba Regulæ Augustinianæ auctorẽ habeo Ioan. Monburnũ cap. 90. l. 2. venatorum, (vbi & nos plura) qui rursus eius facit mẽtionem. Alphabeto 5. sui Roseti. Scropus & Capgrauus apud Baleum, Centur. 3. auctores sunt eum primum exædificasse monasterium longè celeberrimum in natali solo, & ante mortem diuersis in cœnobiis reliquisse 700. fratres, milleq; sorores: Quæ certè corroborant nostri Guillelmi dicta. Suis peculiares reliquit obseruantias vno comprehensas libro, Exhortationes quoque, & epist. totidem voluminibus. Polydor. Vergil. l. 7. de Inuentor. Rerũ c. 11. longè pauciora reliquit de eo quàm nosset, vel nosse valuisset, vt pote quæsturam Pontificiã gerens in Anglia. Sodales autẽ Gilbertini induebantur tunica linea pallioq; nigro. Quod Arnoldus Vuion retulerit eum in ἁγιολόγιον Benedictiuũ, frustra, iniuriaq;. Ioannes enim Monburnus lõgè plus obtinet fidei & auctoritatis: quandoquidẽ ex variis & peculiaribus de eo narratis claret legisse eiusdem vitam: sed res clarior euadet ex epistol. Alexandro 3. scripta, quam profero ex ms. Sanctissimo patri summo Pontifici Alexandro suæ sanctitatis seruus Vuillelmus Noruicensis salutem, & cum summa deuotione obedientiam. Statuta paternitatis vestræ ex pietatis &

" rationis fonte procedere, nulli dubium est: " & ea sola spiritui nostro complacent, quæ spi- " ritus sanctus suggerit, & veritatis dulcedine " condiuntur. Inde est, quòd vestræ maiestati " audeo scribere cum sim puluis & cinis, & te- " stimonium perhibere veritati, quam visu & " rerum argumentis expertus sum. Gilbertus " de Sempringham, tum ex vicinitate, tum ex " celebritate sanctitatis qua præeminet, mihi " incognitus esse non potest. Anima eius se- " des sapientiæ est, & mens eius haurit de spi- " ritu sancto, quæ aliorum auribus excellen- " ter infundit. In lucrandis & conseruandis " Deo animabus tam studiosus & efficax est, " vt ex comparatione eius, tædet me ignauiæ " meæ, & mihi & consimilibus mei Prophe- " ta improperet dicens: Esai. 34. *Erubesce Si-* " *don ait, mare.* In sanctimonialibus, quarum " multitudinem innumeram Deo acquisiuit, " feruet & religionis amor, & castitatis dili- " gentissima custodia: & se ab hominum vi- " su & colloquiis glorientur esse exceptas, vt " meritò eis conueniat quod scriptum est: di- " lectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur " inter Lilia. De Canonicis, quorum inno- " centiæ audio apud clementiam vestram es- " se derogatum, testor Deum & animam " meam, quod nec verbum infamiæ memi- " ni me audisse: cum ex propinquitate lo- " ci & frequentia venientium ad nos igno- " rare non possem. Accessus ad sanctimonia- " les sic eis penitus inhibitus est, vt nec Priori " quidem eorum, videndi vel loquendi cum

aliqua, licentia pateat; & in perceptione» Eucharistiæ & dans & accipiens inuicem» ignorantur. Habent siquidem Domos suas,» claustrum & oratorium in quo dormiunt,» meditantur & orant. A conuersis suis tan-» tùm exigit vt vitam, quam professi sunt in-» uiolabiliter conseruent. Quod & ipsi me,» præsente se deuotissimè facturos promise-» runt. Quod illis prædecessorum nostrorum» & vestra auctoritate firmatum est: & quod» illi post longam experientiam profitentes» deuouerunt, ipse mutare non præsumit ne» leuitatis & præsumptionis arguatur. Lis ta-» men quam aduersus eum suscitauerunt, plus» tepidi quàm feruentes charitate, vtinam di-» rimeretur talium iudicio & testimonio, qui» haberent zelum Dei secundum scientiam:» qui ex inspectione Apostolicorum priuile-» giorum, & rerum ipsarum euidenti cogni-» tione veritatem agnoscerent, & regula-» ris obseruantiæ nec inexperti essent, nec» ignari, & quos non tæderet susceptæ re-» ligionis: & manu missa ad aratrum non» respicerent retro. Vir verò confectus se-» nio & virtutum plenior quàm dierum non» est deterrendus ne a proposito ad multo-» rum ruinam deficiat: sed hortandus &» demulcendus vt perseueret ad conseruandam.»
Huc vsque epistola Vuillelmi Noruuicensis vt boni pastoris innocuas oues eripientis dentibus Theonum, & Zoilorum: qui lacerabant admirabilem innocentiã, singularemque in fœminis alioqui mollioribus castitate: quã & laudare & amare eos decuisset

salutem, quam Deus per eum operatus est in medio terræ nostræ. Rarescunt cotidie grana in area domini: sed paleæ multiplicantur. Deus sanctitatem vestram ecclesiæ suæ conseruet incolumem. Vale.

His igitur in literis cum reperiamus memoratos priorem seu præpositum & Canonicos: Arnoldus Vuion medeatur spongia, loco superiori, & Baleus, obscœnis narrationibus de Gilbertinis, aut confictis, aut infrugiferè dictis. Sic enim excucullatus vbique gestit, cum sua Dorothea, (quam inhonestè nuncupat honestam) traducere clericos & monachos: ratus fortè suam excucullationem alieno dedecore decorandam.

IN CAP. XVIII.

Vlgò Rohesia] Sic v. c. Otto l. v. c. xxx. Rohais, Dodechinus in Append. ad Marianum Scotum Rogas. Guil. Tyrius l. xvj. c. 4. magis vsitata appellatione, inquit, Rages: Iacob. Vitriac. c. 31. histor. Orient. Roase: qua de voce, Andreas Hoius in eundem locum.

Antiquo nomine Edissa.] Consentiebat ms. liber impresso, continuator Sigib. ad annum M.C.XLV. Guil. Tyr. suprà. Abbas Vsperg. in Chron. veruntamen Arnaldus Pontacus suis ad Chron. Eusebij notis docet scribendum, Edessam (sicut ms. Aimoini continuator in nostra Bibliotheca) quam olim dictam Niniuē, posteaq; Mussulam Iacob. Vitriac. sup.

& Guill. Tyr. c. 5. lib. 16. notant ſimulque, quòd tum Chriſti dies natalis ageretur.

IN CAP. XIX.

VT fretus ſequentium numero &c. formidabilis oberraret.] Antehac mendosè, *aberraret.* Si quis tamen ſpectet periculoſos Eudonis errores, vtcumque primum tolerabit mendum. Sequacium verò numero haud temere comprehendemus eos, quibus Angelorum Apoſtolorúmque indidiſſe nomina, habeo auctorem Sigib. Continuat. ad annum 1148. Ricardus Hagulſtadenſis in Chron. de geſtis Stephani ad annum 1147. nuncupat pſeudo prophetam & hæreticum: *qui*, ait, *in concilio Remis damnatus & in turre Archiepiſcopi recluſus, vt malè cœpit, ita deperiit: de cuius incantationibus & fantaſiis melius eſt ſilere quam loqui.* Porro nobilem eſſe de Stella gentem in Armorica Britannia conſtat ex iis, qui hodieque ſuperſunt. Præterea continuator Sigibert. ad annos M. C. L V I I I. M. C. L X I X. M. C. L X X I I I I. meminit Eudonis Procomitis Porricidij vulgò *Porrehcit.* Quin auctor noſter diſertè ſcribit hunc Eudonem dementatum, non infimi fuiſſe generis.

IN CAP. XX.

CAſtra à caſtratione dicuntur Luxuriæ] Petita eſt hæc notatio ex Origin. Iſidor.

lib. 9. cap. 3. Cui suffragatur Alexander Neapol. lib. 1. Genialium dierum cap. 12. obseruans turpe nec inultum fuisse, siquondam mulieres sequerentur castra. Fla. Veger. libr. 1. de re militar. cap. 3. Romanos post vrbem conditam ex ciuitate profectos ad bellum semper: *sed tunc*, inquit, *nullis voluptatibus, nullis delicijs frangebantur*: Hæ verò deliciæ tum maximè frangunt, cum homines mulieribus capti remollescunt atque effœminantur. Placet autem Nicolao Peroto in Cornucopia, castra deduci à casa, Trebellio, in promptuario linguæ latinæ, & Il. Coteræo in lib. de iure militum, à Castri similitudine; quod fossa valloque, quasi muro circundari solent. Cœtera, quæ pertinent ad historiam, latè persequitur Otto. Fris. lib. 1. de gestis Freder. a cap. 34. ad 46. & a capit. 58. ad 60. in quo docet ratiocinatione dialectica, licèt hæc expeditio nihil contulerit ad propagandos imperij Christiani terminos: multis tamen fuisse saluti; sanctumque Bernard. diuino afflatum spiritu pro Christianis ad eam principibus excitandis: sed superbia, lasciuiaque (quam noster Auctor, primam designat mali labem originemque monstrat cap. 31. infr.) Christiani exercitus, res in peius ruisse. Romanus insuper pontifex Eugenius salutauit solatusque est literis (quas ibidem reperies cap. 61.) & Legatis Conradum Imperatorem.

IN CAP. XXII.

VVlgo *Carleil*] Ranulfo Hygdeno, in Polychron. *Caerliell*, vrbs in finibus Anglorum Borealium verſus Zephyrum Septentrionalem : quæ alio nomine Lugubalia dicitur : quam condidit ſeptimus Rex Britonum Leyll. ms. tabulæ addunt eam Salemonis Hieroſolymitanum templum ædificantis tempore conditam.

IN CAP. XXV.

ARtis ſcriptoriæ ſciolus & Antiquarij officium ; &c. Non vſurpat Auctor antiquarij vocem eo ſignificatu, quo Sueton. in Auguſto.c.86. & Iuuenal. Sat. 6. aut Iſidor. Origin. lib. 6. cap. 14. pro iis qui tantùm vetera ſcribunt, quam etymologiam videtur recipere Marius Victor. ad S. Hierony. Epiſt. 6. Tom. I. *Habeo alumnos, qui antiquariæ arti deſeruiunt*, licèt nihil S. Hierony. faueat huic expoſitioni : quandoquidem ibi commemoret ſcriptores minùs antiquos, nempe S. Rhetitij Auguſtodunenſis Epiſcopi expoſitionem ad Canticum Salomonis. S. Auguſt. ſerm. 44. ad Euang. S. Ioan. poſuit abſolutè pro ſcribēte noua & vetera : *Quemadmodum qui videt literas in codice optimè ſcripto, & non nouit legere: laudat quidem Antiquarij manum, admirans apicum pulcritudinem: ſed quid ſibi velint, quid indicent illi apices, neſcit & eſt oculis laudator, mente non co-*

gnitor. Cassio. c. 1. de diuinis lectionib. *Quoniã antiquarij exinde potius probantur offendere, dũ elocutione latinæ linguæ nesciũt seruire dispositè: a in fine aduerbij nõ relinquas, a iterum casus genitiuo non subtrahas:* & cap. 30. lib. de diuinis lectionibus: *fœlix intensio, laudanda sedulitas, manu hominibus prædicare, digitis linguas aperire, salutem mortalibus, tacitum dare, & contra diaboli surreptiones illicitas calamo atramentoque pugnare. Tot enim vulnera Satanas accipit, quot antiquarius Domini verba describit:* In his, cum antiquarius absolutè significet scribam vel librarium, licet ab antiquitate deducatur, & olim tantùm esse qui scribebat antiquorum notis, quales extant Valerij Probi, Magnonis, Petri Diaconi: quia id genus scriptionis efflagitabat studium peculiare in exprimendis potissimè capitalibus literis, memoriterque tenendis caracterum multiplicium formis, quas oportebat bene pingere: factum est tandem vt id nominis traheretur ad cæteros amanuenses & scribas diligentes.

IN CAP. XXVII.

V*Vlfputes*] v. c. *Vulpites* Radulphus Cistercienfis monachus ad Coggeshalensis Claustri, *Vulpetes*, præterquam quod id referat ad Henrici 2. Regnum. At, quia fuit nostri Guillelmi synchronus, necdum, vt reor, emissus, inducam eum loquentem. *Aliud quoque mirum priori (hominem syluestrem eodem repertum tempore intelligit) nondissimile in Sutfolke conti-*

gie apud ſanctam Mariam de Vulpetes. Inuentus eſt puer quidam cum ſorore ſua ab accolis. Loci illius iuxta oram fouea, quæ ibidem continetur. qui formam omnium membrorum cæteris hominibus ſimilem habebant: ſed in colore cutis ab omnibus mortalibus noſtra habitabilis terræ diſcrepabant: nam tota ſuperficies cutis eorum, viridi colore tingebatur. Loquelam eorum nullus intelligere potuit. Hi igitur ad domum Domini Richardi de Calne cuiuſdam militis, præ admiratione apud Vuikes adducti inconſolabiliter flebant. Panis ac cætera cibaria eis appoſita ſunt: ſed nullis eſcis, quæ eis apponebantur, veſci volebant: cum vtique maxima famis inedia diutius cruciarentur, ſicut puella poſtmodum confeſſa eſt. Tandem cùm fabæ nouiter cum ſtipitibus abſciſſæ in domum aſportarentur: cum maxima auiditate innuerunt, vt illis darentur ſibi. Quæ coram eis allatæ, ſtipites aperuerunt, non fabarum folliculos, putantes in concauitate ſtipitum fabas contineri. Sed fabis in ſtipitibus non inuentis, iterum flere cœperunt. Quod vbi aſtantes animaduerterunt: folliculos aperiunt, fabas nudas oſtendunt: oſtenſis cum magna hilaritate veſcuntur, nulla alia cibaria ex multo tẽpore penitus contingentes. Puer verò ſemper quaſi languore depreſſus infra breue tempus moritur. Puella verò ſoſpitate continua perfruens, ac cibariis quibuſlibet aſſueta, illum praſinum colorem penitus amiſit: atque ſanguineam habitudinem totius corporis paulatim recuperauit. Quæ poſtmodum ſacri baptiſmatis lauacro regenerata, ac per multos annos in miniſterio prædicti militis (ſicut ab eodem milite, & ab eius familia frequenter audiuimus) commorata, nimiùm laſciua, & petulans extitit. Interrogata verò fre-

quenter de hominibus suæ regionis: asserebat quòd omnes habitatores, & omnia quæ in regione illa habebantur, viridi colore tingerentur: & quòd nullum solem cernebant, sed quadam claritate fruebantur, sicut post solis occasum contingit. Interrogata autem quomodo in hanc terram deuenisset cum puero prædicto, respondit: quod cum pecora sequerentur, deuenerunt in quandam cauernam. Quam ingressi, audierunt quendam delectabilem sonum campanarum: cuius soni dulcedine capti, per cauernam diutius errando incedebant, donec ad exitum illius deuenirent. Qui inde emergentes, nimia claritate solis, & insolita aeris temperie quasi attoniti & exanimes effecti diu super oram speluncæ iacuerunt. Cumque à superuenientium inquietudine terrerentur, diffugere voluerunt: sed introitum speluncæ minimè reperire potuerunt, donec ab eis comprehenderentur.

IN CAP. XXIX.

A*Ccepto à matris auunculo cingulo militari:*] *Anno ætatis* 15. inquit Pactius Locensis in Chron. Andegauensium Comitum, *apud Carliul in festo Pentecostes. Ætatis anno* 18. *Ducatum adeptus est Normanniæ quem Pater suus viribus Andegauorum accinctus de manibus Stephani Regis Anglorum potenter extorsit.*

In Cap. XXXI.

Causante se Monacho, non Regi nupsisse.] Anonymus, illius tamen seculi scriptor (cuius historia incipit, *Antenor & alij profugi ab excidio Troiæ*) alteram reddit causam de Alienora diuersa a Ludouico: *quia perplurimum ei in illo itinere*(Hierosolymitano)*ingrata & iniuriosa extitit, quod ei probauit euentus. Nam post multos labores, & tribulationum sudores, licet ex illa duas filias se suscepisse gauderet: tamen regni sui anno* 21. *assensu & auctoritate Eugenij Papæ repudiatam dimisit.* Appendix Aymoini, propter intercedentem consanguinitatem a consanguineis regis iuratam Balgenciaci ad Ligerim, audientibus Pontificibus Senonensi, Burdegalensi, & Rotomagensi, comprouincialibusque aliquot. Sed hic scriptor antè tradit Alienorā post reditũ peperisse filiam Adelam vel Alisam. Ioannes Frasquetius vertit zelotypiæ Ludouici caussam diuortii: Monachus Cogeshalensis, alius à Radulfo producto ad cap. 27. Sugerius in vita (qui & subdit id verum fuisse) & Gesta, ipsius Ludouici & Pactius Locensis soli affinitati: subiungens quod Henricus Anglus hoc inito matrimonio varios antecessorum titulos breuiauit ista formula: *Henricus Rex Anglorum, Dux Normannorum & Aquitanorum, & Comes Andegauensium.*

In Lib. II.

IN CAP. II.

R*Egia Dominia*] v.c. *Dominica*: In consuetudinibus Normanniæ tit. *de rebus Gaiuis*: *De rebus autem Gaiuis & Catallis eorum, qui se se sunt homicidæ, notandum est quòd Dux eas habere debet per Dominicum suum.* Guillelmus Tyr. l.12. c. 8. *Dominus autem Rex* (videlicet Hierosolymæ) *cum suis proceribus: Dominus quoque Patriarcha cũ Prælatis Ecclesiarũ, de proprus dominicalibus certa eis pro victu & amictu beneficia contulerunt.* Capitular. l. 4. c. 34. præfert in superscriptione: *De proprio Dominico sine iussione*, reddito c.30. antecedens: *de respectu literarũ Dominicarũ*, des lettres Seigneuriales. sic superiùs Regia Dominica, Seigneuries où Domaines Royaux, &c.

Comitem Albemarlensem:] Sic infra cap. XXVIII. dictum ab Albemarla, hodie à politioribus, indigenisque doctis, *Albamala*, capite toparchiæ Albamaleæ conditæ in agro Caletensi, rigatæque Braila fluuio, Oceanum influente ad vicum Tresportum. Cùm verò Caletenses pernegent se Normannos, & Albamalæi: vt pote regionem incolentes eandem. Vtrique tamen respiciunt authoritatem Rotomagensis Archiepiscopi. Patrum tãdem memoria, scilicet anno 1548. Comitatus Albamalæus, Ianuario mense nominatus fuit Ducatus: penésque Franciscum Lotharingum Principis Guysiani primogenitum, primi Ducis titulus.

In Cap. V.

Regionem *Vualliarum.*] Non absre dixit Vualliarum, Antiquitus enim tota Vuallia diuisa erat in tres partes, Venedotiam (quę nunc Nordvallia, id est Borealis Vuallia) Demetiam vel Sudualliam id est Australem Vualliam, & Povvisiam, inquit Siluester Giraldus & ipse Vuallensis c.2. descriptionis Cambriæ quam quidem esse genuinum nomen loci: Vualliam, adulterinum monet C. antecedẽti. Nam & integro eam descripsit volumine, sub priori appellatione: in quo fuerit eadem, quę hîc legere. Ranulphus Hygdenus in Polychron. comprehendit hac oratione rythmica: & ab Auctore nostro & à Giraldo literis consignata;

Hac terra, quæ nunc Vuallia,
Quondam est dicta Cambria,
A Cambro Bruti filio,
Qui rexit hanc Dominio.
Sed post hac dicta Vuallia
A Vualoes Reginula
Regis Ebranci filia
Ad hac nupta confinia.
Seu a Gvvalone procere,
Rupto soni charactere
Reperies ad literam
Denominatam Vualliam.
Cuius circumferentia
Quamuis sit minor Anglia:

Pars tamen glebæ gloria,
In matre & in filia.
Terra fæcunda fructibus
Et carnibus & piscibus,
Domesticis, syluestribus,
Bobus, equis & Ouibus.
Apta cunctis, seminibus
Culmis, spicis, graminibus,
Aruis, pratis, nemoribus.
Herbis gaudet & floribus,
Fluminibus & fontibus
Conuallibus & montibus.
Conualles pastum proferunt,
Montes metalla conferunt:
Carbo sub terræ cortice,
Crescit viror in vertice.
Epularum materia,
Mel, lac & lacticinia,
Mulsum, modò Ceruisia.
Abundant in hac patria:
Et quicquid vitæ congruit,
Vbertim terra tribuit:
Sed vt de tantis dotibus,
Multa claudam sub breuibus!
Stat hæc in orbis angulo
Ac si Deus a seculo
Hanc daret promptuarium
Cunctorum salutarium.

Incolarum verò mores eodem persequitur metro.

Conuictus huius patriæ
Differt a ritu Angliæ
In vestibus, in victibus,

In cæteris quampluribus.
His vestium insignia
Sunt clauus & camisia,
Et crispa femoralia;
Sub ventis & pluuia
Plura non ferunt tegmina,
Quamuis brumescat Borea.
Sub istis apparatibus
Spretis linteaminibus.
Stant, sedent, cubant, dormiunt,
Pergunt, pugnant, prosiliunt:
Hastis, sagittis breuibus
Concertant in conflictibus:
Validiores pedites
Ad pugnam sunt quàm equites.
His siluæ sunt pro turribus:
Paludes, pro aggeribus.
Fugam non pugnam capiunt
Cum opportunum sentiunt.
Hos dicit Gildas fragiles,
Et nec in pace stabiles.
Cuius si caussa quæritur,
Mirum nequaquam cernitur,
Si gens expulsa satagat,
Et expulsores abigat.
Sed frustra his temporibus
Succisis iam nemoribus,
Cum sint circa maritima
Firmata castra plurima.

Sed hæc satis superque, cùm vt confirmem Guillelmi nostri dicta, cũ ludicro versu lectorem exhilarem. Insuper quòd Auctor nõdum exierit in vulgus; nonnihilque conduxerit ad cap. 18. huiusce libri.

IN CAP. VI.

QVi *relicto, cum seculo, filio impubere, apud S. Albanū factus est monachus.*] Arnoldus Vuion l. 2. ligni vitæ pag. 155. asserit Auctorem nostrum refragari Onufrio Panuinio scribenti in vtroque Chronico suo, epitoméque in 4. Hadrianum fuisse Canonicum Regularem, vtpote qui aliquandiu monasticam duxerit vitam cum patre suo Roberto in Monasterio S. Albani, Regulę S. Benedicti, quod multis probat, licèt Controuersię historicæ cardo non versetur in hoc, sed tantùm, num Hadrianus fuerit Benedictinus Monachus aliquamdiu. Quod tamen ex superiori loco ne Aristoteles quidem efficeret. Guillelmi enim verba idem sonant ac si quis dicat: Qui relictis cum seculo libris aut diuitiis factus est monachus. Iam quis sui compos dicat diuitias, aut libros factos monachos cum possessore? Pergit Arnoldus dolens retractationem Panuinij quōdam scribentis Hadrianum fuisse monachum ordinis S. Benedicti, nec asserentis, id cœnobij, Benedictinæ familiæ. Quę quàm vero repugnent, constat ex Auctore nostro Anglo contemporaneóque Hadriani: nec non ex Arnulfo Lexouiensi (cuius ad eundem Hadrianum extant epistolę) rescribenti Alexandro 3. pag. 42. & 43. pro Canonicis Sagiensibus, iisque tum Regularibus, vexatis ab Episcopo tentante contra sanctiones Romanorū Pontifi-

Pontificum, Anglorumque Regum, conferre Archidiaconatus secularibus Clericis, obiectantique non esse in Ecclesia sua, qui hæc munia cautè exequi potis essent: quibus mox Arnulfus: *Sed hunc ipsum pietatis specie palliabit effectum, dicturus Ecclesiam illam idoneas non habere personas, quæ talibus sufficere probentur: tanquam si sanctæ simplicitati prævalere debeat secularis astutia: aut de Ecclesia S. Victoris, aut S. Rufi, vel aliis similibus persona non possint auctoritate vestra ad hæc officia dispensanda transferri.*

Ecclesiam verò Sagiensem tum vixisse ad Regulam S. Augustini legat dubitabundus, illius ipsius epistolæ initium. Berengarius Pictauensis eodem florens tempore scribebat Episcopo Mimatensi: *Magalonenses Religiosi sunt; & Canonici B. Rufi, religiosi.* Guigo Cartusiæ præpositus in vita S. Hugonis Gratianopolitani Episcopi ad Innocentium II. de S. Brunone loquens inquit: *Habebat autem socios magistrum Landuinum, qui post eum Cartusiæ Prior extitit. Duos Stephanum Burgensem & Diensem. Hi S. Ruffi canonici fuerant. Sed desiderio vitæ solitariæ, eis, Abbate fauente, sese coniunxerant.* Vrbanus II. in Epist. Adalberto S. Ruffi inscripta relataque à Ioanne Monburno l. I. Venatorij ordinis Canonici cap. 9. *Vestrum ergo propositum nostri auctoritate officii confirmamus, & firmo vos in eo persistere animo adhortamur, & tanquam Deo per nos exortante obsecramus. Quamobrem & omnibus vitam Canonicam, secundùm huius ordinis tenorem profitentibus, nos licet indigni Apostolorum vicarij, ex-*

rum ac nostram benedictionem, peccatorumque absolutionem potestate a Domino indulta concedimus. Mitto eiusdem Vrbani II. rescriptum à Gratiano monacho relatum, perperamque inscriptum Abbati S. Ruffini, pro Ruffi, (vt editio. Rom. monet) aliàs scriptum S. Ruffi, & Chrō. Dionysianum ab Anonymo sub annū 1230. conditum, vbi hæc de Hadriano: *Defuncto Anastasio Papa R. E. Hadrianus IIII. præsidet. Hic natione Anglus & Nicolaus vocatus, cum in Auenione studuisset, & Religiosus in monasterio S. Ruffi extra Ciuitatem Abbas effectus est. Eugenius Papa audita fama ipsius, eum Albanensem Episcopum instituit. Ab ipso quoque legatus missus in regnum Noruegiæ vltra Danamarchiā cum resedisset, post Anastasium Papam electus est. Nec diu post ad euitandam malitiam intolerabilem ciuium Auenionensium & molestiam, Abbatiam prope Valentiam propriis sumptibus exstruxit.* Huc vsque Chron. ms. ex quo palam est Guillelmum nostrum hanc ignorasse mutationem, vtpote factam annis quinquaginta ferme, antequam lucubrasset historiam. Id ego sine Chron. & auctoribus accepi à Vicario R. P. Abbatis sancti Ruffi: qui non semel me conuisit. Arnoldus Vuion legit Cosmographiam Belforesti: S. Ruffi cœnobium ad Valentiæ muros extructum quondam magnificè & nunc à Caluinianis destructum videre licuit, sed non libuit. Nec moueor productione Scriptorum Neotericorum à se relatorum: qui ab vno ceu a chorago præcantata recinunt. Frustra

dictitat Onufrium lapsum. Docti etenim extra omnem ponunt aleam. Ioannes Baleus Anglus pagin. c. l x x v i i. Catalogi scriptorum Britanniæ, & pagin. c. l c v i i. ante Onufrium eadem omnino literis consignarat, ne sileam Lecthbertum Abbatem sancti Ruffi relatum Centur. 13. eiusdem Catalogi & Guillel. Tyr. lib. 18. cap. 2. Nomenclatura Episcopatuum & beneficiorum Franciæ recenset eandem Canonicam sub familia sancti Augustini. Tandem Guillelmi nostri periodus prodit etiam cæcis spontaneam Arnoldi Vuion nictationem: *Qui relicto cum seculo filio impubere, apud sanctum Albanum factus est monachus. Ille verò adolescentiam ingressus, cum propter inopiam scholis vacare non posset, idem monasterium frequentabat. Vnde pater erubuit, verbisque mordacibus socordiam eius increpitans, omni solatio destitutum cum graui indignatione abegit.* Verùm ecquid vel faculam accendimus in meridie?

Ad gentes Dacorum & Norrensium] Romani scriptores constanter vocitant Dacos, Sueton. in Iulio cap. 44. in Octauio cap. 21. in Tiberio capit. 41. in Domitiano, cap. 6. Eutrop. lib. 7. Cassiodor. in Chron. Iordan. in libro de rebus Geticis vsurpat deriuatiuum, Daciam, quam & quondam fuisse Gothiam monet post Orof. libr. 1. Histor. Guillelm. Gemme lib. 1. de Ducibus Norm. cap. 4. Dudo Rerum Aquitanicarum scriptor, volunt dici Danos à Danais: Saxo Grãm.

l. 1. histor. Danicæ, à Dan. primo Danorum Rege. In quam sententiam pedibus eo lubés, quia pronunciatam à scriptore Dano diligentissimo iuxta ac disertissimo, qui l. XIIII. memorat legationem Hadriani, & appellati nomine Nicolai. Pontificatus enim nec dum primigenium demutarat nomen. cæterùm pro *Norrentium*, reponatur Noruegiensium, aut Noruagiensium vt passim Saxo, à Noruagia regione Septêtrionali versùs Oceanum Germanicum, quam Albertus Crantz. singulari descripsit volumine. Leonius noster Daniam simul & Noruegiam complectitur circumlocutione gelidi axis, scribens Hadriano.

Nam modò cum gelido legatus ab axe redires,
Nec puto, quòd Papam fieri te tam cito scires,
Es mihi pollicitus te stare per omnia mecum
Quantũ iura darent, quantũ permitteret æquũ &c.

In Cap. VIII.

N*Ec notum est à quibus personis.*] Notum fuit Vincent. Bellou. L. XXX. c. XII Iacobo Genuensi c. XIIII. suę legendæ, quam dicunt historiam Langobardicam, Petro Equilino l. II. Catalogi Sanctorum c. XLVIII. Ioanni Frasquetio in chron. scribentibus ea primò ab Helena Constantini Imperatoris matre, Constantinopolim, ab Eustorgio episco. Mediolanũ, tandéque à Rainaldo Archiepiscopo ad

ſuā Coloniam vbiorum tranſlata. Mirandũ ſanè Radeuicum in duobus ſuis libris, & Abbatem Vſpergēſem, id miſſum feciſſe. Erhardus Vvinheim ſingularia tradit in ſuo libro, cui fecit titulum, *Sacrarium Agrippinæ Coloniæ*, referens ex authentico diplomate, Ioannem Aprilium cum duobus alijs appenſum furcæ, mox imploraſſe SS. Magorum patrocinium, & poſt triduum ſuperſtitem repertum; indeque depoſitum veniſſe Coloniam cum laqueo, & ſeminudum ad referendas ſuis liberatoribus gratias.

IN CAP. IX.

P*Recepit Papiam conuenire*] antea, *communire*: ſed perperam. Id verò profusè, vtinam verè, deſcribit Radeuicus l. 4. c. 68. ad 77. Nã vniuerſi, qui conuenerant, conſenſerantque: vel erant clientelę aut tutelæ Imperatoris ſubiecti, aut timore commoti: quales dixeris Italorum & Romanorum pleroſque, nec non Epiſcoporum *plures in id regia poteſtate compellente*, ait, Otto l. 7. c. vlt. Adde quod conſtet nonnullos, quòd ſubſcripſerint, mẽdaciſſimè nũmeratos, nominatimque Henricum II. Anglorum Regem, de quo Papienſis aut magè Papyracei conciliabuli Pontifices & proceres apud Radeu. l. 4. c. 74. ſub finem. *Henricus Rex Anglorum per literas & legatos ſuos conſenſit*. Id, inquã, mendaciſſimũ, aſſeret Arnulfus Lexouienſis epiſtola Alexandro III. ſcripta de ſua

consecratione: *Ex quo promotionis vestræ auribus nostris veritas, & opposita præsumptionis error innotuit: festinaui ad nostri principis notitiam id perferre: ut vacantem animum eius fauore vestro, quibus debebam persuasionibus occuparem, ne nos qualibet occasione, malignitatis astutia preueniret. Hæsit ille aliquandiu: sed statim operante Spiritus sancti gratia confirmatus nullum se alium quàm vos suscepturum hilari constantia, constantique simul hilaritate promisit. In quo cum proximè de differenda vestra susceptione, Imperatoris literas accepisset: cui discurrentibus inuicem literis & legatis, plurima videtur charitate coniunctus, ne preces eius spreuisse, & in præiudicium eius festinasse videretur: generale quidem suppressit edictum, sed nequaquam manus aut linguam a literarum nominisque vestri veneratione continuit, neque quenquam nostrum voluit continere. Firma est apud eum, & indubitata vestri Apostolatus, auctoritas: atque in quamcumque partem cor prædicti Principis inclinatum fuerit, ille proculdubio non sequetur errantem.* His certe vel cæco patet impostura Synodi Papiensis, clariusque patebit legentibus appendices Aimoini & Sigiberti ad annũ MCLX. MCLXI. illudque Galteri ad Ecclesiæ Arroasiensis Canonici S. Augustini, in historia S. Monicę eôdem translatæ: *Venerabilis Fulbertus Abbas ecclesiæ S. Nicolai de Arroasia pro negotiis Ecclesiæ suæ misit me ad curiam, Alexandri Papæ tertij, primo Apostolicatus sui anno. Qui defuncto Papa Hadriano cum esset Apostolicæ sedis Cancellarius, Rolandus nomine à quibusdam Cardinalibus in summum pontificem fuit electus, & à Gallicana ecclesia susceptus & approba-*

tus. Cuius electioni & dignitati Fredericus Imperator, quia prius exosum habuerat, tam crudeliter obsistebat; vt cum suis fautoribus Octauianum Antipapam è diuerso statueret: & omnes qui ad Alexandrum pergerent, vbicumque imperio suo reperirentur capi, teneri, rebus omnibus expoliari, & suppliciis exquisitis affligi praciperet. Hactenus ille ms. memorans fontem odij Imperatorij à Dodechino monstrati: *Anno* MCLVI. *Fridericus Imperator Agnetem Principis Burgundia filiam duxit repudiata legitima vxore apud Constantiam: Vnde in Ecclesia grauissimum exortum est schisma.* Et ad annum MCLIX. *Hadrianus Papa Imperatorem pro coniugij dissidio excõmunicare disposuerat, sed mense Octobri, morte præuentus est. Pro quo duo constituti sunt, idest, Rolandus* (qui malè in editione recognita à Ioanne Pistorio nominatur Orlãdus.) *Hadriani sententiam approbans: & Octauianus cognominatus Victor Imperatori plurimum fauens.* Huc vsque Dodechinus scriptor illius æui in appendice ad Marianum Scotum Approbationem sententiæ ab Hadriano latæ & ab Alexandro receptæ videtur Auctor appellare priuatam simultatem. Abbas enim Vspergensis & Radeuicus silet hanc primariam dissidij scatebram.

IN CAP. XI.

V*Rbibus Bederensi scilicet & Carcasonensi.*] In scriptura vocabuli *Bederensi* consentiebat v. c. impresso. Plin. tamen l. iii. c. iiii. & Põpon. Mela l. iii. c. v. aliter sẽtiũt, scribũtque

Blytera Septumanorum : nonnulli, & quidem accommodatiùs Gallicæ pronunciationi Beziers, *Biterra*, vel *Biterra* vrbs cum Episcopatu sub Archiepiscopo Narbonensi, simulque Carcasso. Rigordus l. 1. de Gestis Philippi Aug. vocat Biterim ciuitatem opulētissimam.

IN CAP. XIII.

Q*Vos vulgò publicanos vocant.*] Monachus Altissiod. illius seculi scriptor in Chronolog. & Concil. Lateranen. sub Alexandro III. vocant Publicanos, Catharos, Paterinos, populicanos, eorum hæresim execrandam, suoque tempore furtim plerisque illapsam locis, adeo vt etiam Niuernensis ecclesiæ illaqueasset Decanum, Abbatemque S. Martini: Idem non semel eosdem appellat Bulgares: Append. Sigib. Agennenses, ad annum, MCLXXVIII. Eosdem reor esse, contra quos velut bestias se pugnare scribit Stephanus Tornacensis Episcopus ad Berterum Cameracensem Decanum, appellatque nouam hæresim. Hosce verò hæreticos priscis similes sicut aquam aquæ, hoc est, impostores, magos, maleficos testabitur narratio Radulfi cogeshalensis monachi Angli quamuis longiuscula ex ms. transcripta. *Temporibus Ludouici Regis Franciæ, qui genuit Regem Philippum, cum error quorundam hæreticorum, qui vulgò appellantur Publicani, per plures Galliæ prouincias proserperet: prodigiosum quiddam in vrbe Rhemensium contigit, de quadam senili muliere hac peste infecta. Cum enim Dominus Guillelmus eiusdem vrbis Archiepiscopus*

& auunculis Regis Philippi, cum clericis suis spatiandi gratia obequitaret, quidam ex clericis eius scilicet magister Tilleberiensis videns quãdam puellã in vinea solam deambulantẽ, lubrica iuuẽtutis curiositate ductus diuertit ad eam, sicut ab ore eius audiuimus postea cum Canonicus esset. Quàm salutans, & vnde, & cuius esset filia, & quidnam ibi sola ageret, diligenter inquirens, cum eius pulcritudinem diutius attendisset, hanc tandem de amore lasciuo curialiter affatur. Cui illa simplici gestu, & quadam verborũ grauitate respondet, vix iuuenem respicere volens: Numquam velit Deus, ô bone adolescens, vt tua amica siue alicuius hominis existam: quia si virginitatem amisissem, & caro mea semel corrupta esset: æternæ damnationi proculdubio absque omni remedio subiacerem. Quod audiens magister Geruasius intellexit protinus hanc esse de illa impurissima secta Publicanorum, qui illo in tempore vbique exquirebantur, & perimebantur, sed maximè à Philippo Comite Flandrensium, qui iusta crudelitate eos immisericorditer puniebat. Nonnulli verò eorum in Angliam aduenerant, qui apud Oxenefordiam deprehensi, iubente Rege Henrico II. claue candenti in frontibus deformiter sunt signati, & effugati. Dum itaque prædictus clericus cum puella de tali responso confutando altercaretur: superuenit Archiepiscopus cum suis, qui controuersia suborta caussam agnoscens iussit puellam comprehendi, & secum in vrbem adduci. Quam coram Clericis suis alloquens, & plures auctoritates, & rationum argumenta pro confutando errore proponens, respondit illa se nequaquam adhuc fuisse instructam, vt tantas obiectiones posset refellere: sed habere se quandam magistram in vrbe con-

fessa est, quæ omnium obiectiones facillimè suis rationibus refelleret. Cuius nomen & habitationis locum cum indicasset: confestim à ministris quæsita, & inuenta coram Archiepiscopo sistitur. Quæ multis quæstionibus & auctoritatibus diuinarum scripturarum ab ipso Archiepiscopo, & à Clericis vndique pulsata, quæ tantum errorem conuincerent: ita omnes auctoritates prolatas, quadam sinistra interpretatione peruertebat, vt satis patenter cunctis innotuerit, Spiritum totius erroris per os eius fuisse locutũ. Ad omnes siquidem auctoritates & historias tam veteris quàm noui testamenti, quæ ei obiiciebantur, tam facilè, tam memoriter respõdebat, tanquam omnium scripturarum notitiam esset adepta, & in huiuscemodi responsionibus semper exercitata, veris falsa commiscens, & veram fidei nostræ explanationem quodam pernicioso intellectu deludens. Cum autem vtrarumque mentes obstinatæ, nec minis, nec blanditiis aut vllis allegationibus; vel scripturarum auctoritatibus ab errore suarum propositionum reuocari possent, reclusæ sunt in ergastulo carceris vsque in crastinum. Quæ coram Archiepiscopo, & omni clero ac in præsentia nobilium virorum, in aula Archiepiscopali reuocatæ, pluribus iterum allegationibus, de abrenunciando errore publicè conueniuntur. Quæ cum salutaribus monitis nulla ratione acquieuissent, sed in errore iam semel concepto immobiliter perstitissent, communi consilio decretum est, vt flammis concremarentur. Et iam igne in ciuitate accensto, cum ad pœnam adiudicatam, à ministris trahi deberent: ait illa malefici erroris magistra. O insensati, & iudices iniusti! putatisné quod me ignibus vestris concrema-

bitis? Iudicium vestrum non formido, & ignem præparatum non perhorresco: & hac dicens, concitè glomum fili extraxit, & extra quandam magnam fenestram proiecit, capite fili in manibus retento, cunctisque audientibus voce sonora dixit: Recipe. Ad quod verbum mox à terris eleuata, glomum agili volatu cunctis aspicientibus extra fenestram subsecuta est, malignorum spirituum ministerio, vt credimus subuecta: qui quondam Simonem magum in aëra sustulerunt. Quò autem illa malefica deuenerit, vel ad quem locum transportata fuerit, ab aspicientibus omnino sciri non potuit. Puella verò nõdum ad tantã sectæ illius vesaniam prouecta, cum remansisset: & nec rationum persuasione nec diuitiarum spõsione ab incepta obstinatione reuocari potuisset: igne consumpta est non sine admiratione multorum: cum nulla suspiria, nullos fletus, nullum planctum emitteret: sed omne flagrantis incendii tormentum cõstanter & alacriter perferret instar martyrum Christi, sed dispari caussa, qui olim pro Christiana religione à paganis trucidabantur. Homines hi huiusmodi impurissimæ sectæ mori magis eligũt quàm ab errore cõuerti. Sed nihil simile habent Martyrũ Christi constantia, & istorum pertinacia: quia mortis contemptum, in illis, pietas: in istis, cordis duritia operatur. Asserunt isti paruulos non baptisandos, donec ad intelligibilem perueniant ætatem. Astruunt non orandum pro mortuis, nec Sanctorum suffragia expetenda: nuptias damnant, virginitatem prædicant in operimentum suæ turpitudinis: Lac, & quicquid ex eo conficitur, abhorrent, & omnem cibum, qui ex coitu procreatur. Non credunt

ignem purgatoriũ restare post mortem: sed statim animam corpore solutam, ad requiem transire, vel ad damnationem. Nullas sacras scripturas recipiunt nisi Euangelia & Epistolas Canonicas. Rusticani homines sunt: & ideo, nec rationibus conuincuntur, nec auctoritatibus corriguntur, nec persuasionibus flectuntur: mori magis eligunt, quam ab impijssima secta conuerti. Aiunt & alij (qui de eorum secretis inuestigauerunt) quod isti non credunt Deum res humanas curare: nec aliquam dispositionem vel potentiam in terrenis creaturis exercere: sed Apostatam Angelum, quem & Lusabel nominant, vniuersæ creaturæ corporali præsidere, & ad nutum eius cuncta terrena disponi. Corpus, à diabolo dicunt formari, Animam verò à Deo creari & corporibus infundi. Vnde fit vt semper quædam pertinax pugna inter corpus & animam geratur. Dicunt etiam nonnulli: quòd in subterraneis suis quædam nefanda sacrificia Lucifero suo, temporibus agant constitutis, & quasdam sacrilegas turpitudines operantur. Viden Lector Catholice, quàm varijs fœtidisque errorum lacunis humanus mergatur animus, semel emersus limpido Catholicæ veritatis fonte? Nec tibi surrepat dubietas ex hæresibus variè dinumeratis, & ab hoc & Autore nostro. Petrus enim ad Vallem Sernaiam monachus & oculatus eorum, quæ scripsit de Albigensibus, testis c. 1. historiæ Albigensium diuidit in tres Classes, huiuscemodi nebulones, ita vt secunda, reiiciat sacramenta nominatim ab auctore designata: tertia, iuramentũ detestetur, abhorreatque: licèt Gocelinus Lodouensis Episcopus Narbonensis prouinciæ, apud

Roger. Houed. Annal. posteriori parte vrgeat multis scripturæ sacræ testimoniis Oliuerium Hęresiarcham iureiurando firmare formulam suæ religionis recitatam audientibus Girardo Albiensi, Gocelino Tolosano, Vvillelmo Agatensi, Petro Narbonensi, A. Nemausensi Pontificibus, Constantiaque sorore Ludouici Francorum Regis & aliis compluribus viris insignibus, anno 1177. Petrus Blesen. Archiepiscopum Eboracensem, vt ab huiusmodi vulpibus caueat suæ vineæ, præmonet Epistol. 114.

IN CAP. XIIII.

DE *Concilio Turone celebrato*] Cæsar ad finē l. 2. Comment. videtur appellare Turones: *Ipse in Carnutes, Andes, Turones, quæ ciuitates propinqua his locis erant, vbi bellum gesserat.* Lib. tamen 7. apertè posuit pro ipsa gente. Ptolem. Cæsarodunum, Turonum. Seuer. Sulpit. l. 3. Dialog. Turonos, & Gregor. Turon. l. 1. histor. Fran. c. 46. l. 11. c. 1. 37. 38. 39. l. 3. c. 17. & alibi: l. 11. Capitular. 25. Turonem: Bernardus Syluestris in megacosmo ms. ad Herricum, Martinopolin.

Emicuit Ligeris, vbi Martinopolis inter
Sydereos fluuios Pictaque rura sedet.

Ad id verò concilij fuerat euocatus Ernisius noster Cœnobiarcha, sed Rogerus ex canonico nostro Abbas ad S. Euurtij Aurelianensis dissuasit: *quia*, inquit, *in literis ea de*

causa missis, recens ordinis nostri institutio id refugit: & priuilegiorum nostrorum auctoritas contra huiusmodi inquietudines liberos reddere & præmunire debet. Sanum mihi videtur consilium, vt secretiùs fratres, quorum spiritus à Deo exit, super hoc conueniatis. Deinde vniuerso capitulo, si vt prudentiæ vestræ placuerit, palam faciatis: vt tandem consilium, quod nobis & vobis imposterum prodesse possit inuenire possitis. Si enim istud concilium adieritis, quod quidem absque magno itineris grauamine tanquã iuxta positũ adiri non potest: compellent vos & nos de cætero, quasi debita exactione, si eis placuerit, concilia frequentare, siue longè posita, siue propè. Tandẽ huius concilij fit mẽtio in lib. 1. Galteri nostri aduersus hæreses sui tẽporis; in Eulogio Ioannis Cornubiensis ms. ad Alexandrum III. ipsemet Alexand. cap. 2. sui Regist. parte 41. Vincent. Bellouac. lib. 30. c. 12. Appendix Sigib. anno MCLXIII. & Ioannes Frasquet. in Chron. simul adnotantes cum Auctore nostro octauum diem Pentecostes tempus habiti concilij in basilica S. Mauricij XII. Cal. Iun. vt Mathæus Paris signauit. Alexandro iubente Arnulfus fecit sermonem suis epistolis insertum.

In Cap. XV.

P*Ro sepultura quoque vel Chrismatis, &c.*] Huc refer Burcar. lib. 3. cap. 159. Iuon. part. 3. c. 222. Gratian. 13. quæst. 2. *præcipiendum est.* Photium in Nomo. tit. 2. reddentem hancce

causam : *Est autem sacrum inestimabile*. Balsamó verò ad eundem tit. sibi obiicit. *Si quis autem dicat : & quomodo venduntur monasteria & sacraria : audias quod nihil huiusmodi venditur nec emitur : sed ius quod in eis habetur, & venditur.* Porro nec id Alexandri decretum abrogarat iniqua Monpessulanorum Clericorum pacta; quibus oportebat priùs soluere pretium, antequam effoderetur terra sepeliẽdi cadaueris, vt constat Innocent. III. rescripto, *Abolendæ consuetudinis, &c.* de parrochiis lib. 3. sub finem Episcopo præcipientis, *inhibeas clericis nequicquam omnino præsumant exigere hac de causa:* Quem in locum, glossa sic : *Licet Clerici exigere non possint : laici tamen compelli possunt pias & laudabiles consuetudines obseruare, si quæ super hoc fuerint : multa enim inhonestè petuntur, quæ honestè recipi possunt.* Hanc autem obligationẽ ponere laicos in lethali culpa. *Siluester probat in Summa, argumento cap. ad Apostolicam constitutus in Clero vel hoc vel aliud vsuræ genus exercere præsumat.* His iunge cap. 14. quæst. 4. Clerici consequentes canones. dist. 33. *Maritum.* & 46. *Seditionarios : non licet.* Ibidem, totamque distinctionem 47. succedentem, & Photium varia citantem tit 9. cap. 27. apposita hac elucidatione : *Prohibitio autem ne Clerici vsuras accipiant, mihi videtur omnino loqui de iis quæ ex mutuo seu ex pacto dantur ; non de ijs quæ tacitè ex mora debentur in bonæ fidei actionibus. Certè etiam c. 2. Tituli nouellarum constitutio dicit in pijs legatis ex mora peti vsuras & fructus.* Balsamon ob interpretationem appositam gratias agit Photio.

Episcopi verò, Abbates, &c.] Reposuimus hanc clausulam ex v.c. in Plantiniana desideratam editione l. 3. Decretal. c. 3. *non magnopere antiqui, &c.* vbi glossa expendens hæc sanctionis verba (*nisi fortè ex misericordia sedis Apostolicæ*) concludit Abbatem vel Episcopum non posse id remittere criminis, sed tantùm legislatorem: subdit tamẽ id ad aliorum terrorem cautelamque promulgatum. Cui lubentiùs adiiciam calculum quàm Aluaro Pelagio l. 2. de Planctu Ecclesiæ, art. 69. planè volenti eum sacris interdictum.

IN CAP. XXVII.

D*romonem*] speciem nauis velocissimę iuxta notationem siue, quis deducat a δρόμω, vel a δρόμων paruus cancer, ideo sic nominatus quòd sagittæ in modum decurrat per aquæ summum: cuius meminit Plin. l. 32. histor. c. 11. Qui verò vsurparit pro naui, præter Auctorem nostrum, vnicus occurrit Cassiodor. lib. 5. variarum Epistol. 16. *Cum nostrum igitur animum frequens cúra pulsaret naues Italiam non habere, vbi tanta lignorum copia suffragatur, & aliis quoque prouinciis expetita transmittat, Deo nobis inspirante decreuimus, mille interim Dromones fabricandos assumere: qui & frumenta publica possint conuehere, & aduersis nauibus, si necesse fuerit, obuiare.* Rursusque epist. XVII. *Dudum igitur magnitudini vestræ, ex Italiæ littoribus officia iussimus præparare nautarum: vt drome-*

dromones, quos industria fabricare valuisset, manus remigum prouisa susciperet. Continuator Sigib. ad annum MCXCI. non ex celeritate, sed magnitudine denominat: *inuenit nauem Paganorum permaximam, quam Dromonem (sic reponendũ fuerit in edit. Francof.) dicunt.*

IN CAP. XXIII.

QVæ nunc Belinas dicitur, Olim Cæsarea Philippi.] aliàs Paneas, inquit, Fretellus Archidiaconus Antiochenus in Topographia terræ Sanctæ ms. ad consulem Rodericũ: iuxta quã Christus discipulis dedit potestatem ligãdi & soluendi. Cæsarea est altera cognomine Palestina, vel maritima de qua Iacob. Vitriac. c. xxiiii. Orienta. histor.

IN CAP. XXV.

QVatuor assistentium proceres] Scilicet Reginaldus Vrsius, Hugo Morevillanus, Vvillelmus Ceracius vel Thracius, Ricardusq; Brito expressi rudibus hisce versibus ascriptis ad oram v.c.

Ricardus Brito, nec non Morelus & Hugo,
Vvillelmus Trachi, Renaldus filius Vrsi
Thomam martyrium fecere subire beatum.
Anno milleno centeno septuageno
Anglorum primas corruit ense Thomas.

Beati Pontificis quàm pretiosa mors, &c.] Id palam fecere complures & contemporanei scriptores, scilicet Alanus TeusKesburiẽsis Anglus Abbas monasterij ad Confluentiã Auonæ & Sabrinæ siti, familiaris S. Thomæ

complexus vitam eiuſdem exiliumque lib. I. Ioannes cognomento Salesberienſis Carnutum in Celtica tandem Pontifex: Herebertus Bosham ex Archigrammateo S. Thomæ Beneuentanus Archiepiſcopus & S.R.E. Cardinalis proſecutus geſta l. I. ex quo duobuſque prioribus opus concinnatum & inſcriptum *vita, & proceſſus S. Thomæ*, exiit Lutetiæ Anno 1495. concinnatore Stephano Langtone Cătuarienſi Archiepiſcopo. Eadmus Grymeus S. Viri comes indiuiduus & cruciger, quique ſub eius cædem fuit vulneratus brachium, l. I. vitam eius comprehendit: Guillelmus Stephanides Cantuarienſis monachus, S. Thomam exulem ſequutus, vitam necemque cruentām, l. I. incipiente: *cum apud omnes fidelium mentes*. de viſionibus eiuſque ſpectris poſt mortem obſeruatis l. I. cuius hoc initium. *Poſtquam igitur*. Robertus Abbas ad Friſcouenſe Cœnobium in æſtuario Lincolnienſi vitam S. Thomæ l. VII. enarratam nuncupauit Henrico Croylādenſi Archimādritæ Ann. MCCXIIII Bartolomæus Iſcanus Exonienſis Epiſcopus ſub Archiepiſcopo Eboracenſi recitauit in obitu S. Thomæ homiliam vnam. Benedictus Anglus Petroburgenſis ad S. Seruatoris Cantuarienſis monachus clarus Anno MCC. contulit in lib. II. miracula S. Thomæ. Mathæus Paris & Rogerus Houeden. & Giraldus Cambr. cap. XX. Hiberniæ expuguatę commēdauere literis ſingularia. Guillelmus Normanus Cæſaroburgēſis clarus anno 1570. furore poetico percitus & iniuſta nece viri ſāctiſſimi,

carmen elegiacũ hac exorsus est imprecatione *Veh tibi terra ferox, Anglorum, Liuidus, &c.*

Thomas Solimount Gallus oriundus insula Gernezensi ad littus Normánicum Constantiam versùs collegit quædam acta S. Thomæ l. 1. obiit Londini MDXLV. Tabulæ Archiepiscoporum Cantuariensium ms. *S. Thomas Regis Cancellarius Archidiaconus Cantuariensis, præpositus Beuerlaci consecratus est ab Henrico Vintoniensi Episcopo, vice Londoniensis tunc vacante ecclesia. Huius gloriosa gesta habentur. Passus est martyrium* IIII. *Cal. Ian. in propria S. Trinitatis ecclesia. Huius translatio post L. annos facta est à Stephano Cantuariensi Archiepiscopo. Sedit annis* VIII. *Mensibus* VII. *diebus* XXVIII. *vacauit* II. *annis, mensibus* VI. *diebus* XXVIII. Petrus Blesensis epist. XLVI. confert S. Thomę Apostolo, & XXVII. totus est in eius laudibus. His addidissem Ioannem Baleum, & Mathæum Parquerum Cantuariensem Archiepiscopum hæreticos Anglos: si viro sanctissimo vitamque æternam viuenti non fuissent conuiciati: Adeo mentibus „ humanis vel semel deprauatis, rectissima pa- „ rent obliqua.

Successit B. Thomæ &c. Ricardus prior Douerensis. Tabulæ ms. ab Auctore, Mathęo Parquero prętermissa, hæc habent. *Ricardus Prior Douerensis consecratus Anagniæ à Papa Alexandro* III. *sedit* X. *annis: mensibus* XIII. *diebus* XVII. *Vacauit anno* I. *mensibus* IX. *diebus* XXX.

IN CAP. XXVI.

HIbernia (*vt ait Beda*) *serenitate & salubritate aeris multò præstantior Britannia.*] Id

tradit Beda l. 1. Histor. Eccles. Anglorum c. 1. Giraldus verò Cambrensis (qui comitatus fuerat Ioannem Henrici II. filium eò proficiscenté)asserit Bedæ dictum vno claudicare pede c. III. Topograph. Hibern. inquiens: *Beda Hiberniam tam aeris salubritate quàm serenitate multum Britanniæ præstare asserit. De salubritate verùm: de serenitate verò (salua pace, veniaque sua) contrarium scribens, sicut ex sequentibus palàm erit. Sicut enim Gallia Britanniam, sic & Britannia Hiberniam aeris tam serenitate quàm subtilitate longè præcellit. Quantò namque ad Euri partes magis acceditur: tantò cæli faciem quò purior & subtilior, tantò penetrabilior & inclementior aer illustrat, &c.*

Populos habet barbaros.] Eundem Giraldum legito c. x. dist. 3. *Quòd nullũ gignat animal venenum*, Beda suprà refert, & Giraldus c. XXIII. dist. 1. asserens suo tempore in Anglia, colubrum, adolescentis dormientis patens guttur ingressum, moxque ad inferiora progressum cœpisse vorare intestina: tandemque in Hiberniam transuectum (cum Anglia nihil haberet remedij) & potum aquis Hibernicis emisisse per podicem, colubrum extinctum.

IN CAP. XXVII.

NOn *est territus scelestissimi Absalonis exemplo.*] Petrus Blesensis Henrico rescribés, nomine Ricardi Cantuariensis Archiepiscopi proponit vno verbo eandem historiam, va-

riis ex profanis Auctoribus in medium productis, & præmissa narratione concitata in epist. XLVII. & Siluester Giral. c. XXX. Hiberniæ expugnatæ dicit rem duobus verbis.

His tamen vniuersis adiungendum necessariò fuerit vnum: quod an studio reticuerit auctor, vel ignorarit, quia ignoro, neutrum ausim affirmare: fuit tamen illud vniuersæ notum Angliæ, ad cuius præsules en Alexandri III. Epistola huc reducta ex ms. nostro.

Alexander Episcopus seruus seruorum Dei, venerabilibus fratribus, Archiepiscopis, Episcopis, & aliis ecclesiarum prælatis & vniuerso Clero per Angliã, & cismarinam terram illustris Regis Anglorum constitutis salutem & Apostolicam benedictionem. Non est vobis, sicut arbitramur, incognitum qualiter Henricus illustris Anglorum Rex pro discordia, quæ inter ipsum & filios suos peccatis exigentibus est suborta, vxores eorum, filias videlicet carissimi in Christo filij nostri Ludouici illustris Regis Francorum detineat: pro quibus sibi restituendis idem Rex Francorum, & filij prædicti Regis Anglorum generi sui, preces nobis sollicitas porrexerunt. Nos itaque studiosius attendentes, iustum & honestum existere, vt viri suas vxores repetere debeãt: & precibus eiusdem Regis Francorum, & Generorum suorum non solùm in his quæ ex officij debito tenemur efficere, sed & in omnibus, quæ a iustitia non discordant, nolentes prompto animo acquiescere: præfatum *Regem Angliæ studiosè satis & attentè, monuimus, eique dedimus in mandatis, vt ad commonitionem venerabilium fratrum nostrorum Tarentasiensis Archiepiscopi, Claremontensis Episcopi, & dilecti filij sui*

Carturiẽsis Prioris, vel loco eius, Prioris de mõte Dei, vel duorũ ex his, si tres nõ poterũt interesse: filiis suis vxores eorum infra quadraginta dies post literarum nostrarum susceptionem restituere non postponat. Si verò eas infra præscriptum terminum viris suis non restituerit, Apostolica auctoritate præcipimus vt tota prouincia, infra quam detinentur, & ad quam transferentur, quandiu ibi fuerint, donec viris suis restituantur, ab omnibus diuinis officiis præter baptisma paruulorum, & pœnitentias morientium cesset. Inde est quòd vniuersitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, & mandare præcipimus, quatenus eundem Regem Anglorum ad eas restituendas, sollicitis monitis & exhortationibus inducatis, proponentes ei quod non minùs sibi expedit eas restituere, quàm viris suis ipsas recipere. Et si iuxta commonitionem, & mandatum nostrum, filiis suis vxores eorum infra terminum constitutum non restituerit: extunc in quacumque prouinciarum vestrarum detinentur, vel ad quas transferentur, donec ibi fuerint, nulla ibi diuina officia præter baptisma paruulorum, & pœnitentias morientium celebretis, vel permittatis ab aliis celebrari, super his omni contradictione & appellatione cessante: scituri pro certo, quod si quis contra interdictum nostrum, (quod non credimus) venire tentauerit, suæ temeritatis & transgressionis pœnam debitam auctore Domino reportabit.

Stipendiarias Bribantionum copias, quas rutas vocant.] Hinc claret patrem eodem clauo tentasse retrudere clauum filij, scilicet copiis Bribãtionum: quas ei obiicit Ricardus Cantuariensis epist. XLVII. Petri Blesensis: *Et vnde hoc tibi*

quod Brabantionum factus es ductor: gentique excommunicatæ & perditissimæ adhæsisti, vt perderes deuotissimam tibi gentem? In quo te offendit: in quo gratiam tuam demeruit pater tuus? In scriptura verò vocabuli *Bribantionum* mutandâ iurares scribas, vel scriptores iurasse. Altissiodorensis enim monachus habet Brebentiones in Chronolog. Appendix Sigib. *Brelensones*: Infrà l. III. c. III. & Can. V. Concil. Lateranensis, *Brebationes*: Mathæus Paris ad Annũ. MCLXXIX. Brebãtios. Appendix Aymoini iuxta nostrum ms. priorem retinet scriptionem. *Ipse equidem* (nempe Guillelmus Cabillonensis comes) *infinitos prædones vulgò dictos Brabantiones: qui nec Deum diligunt, nec viam veritatis cognoscere volunt, ad crudelitatem suæ tyrannidis explendam colligens, &c.* Vt vt tamen scribendum legẽdumue fuerit constat ex ratione vocis, huiusmodi nebulones erupisse Brabantia Galliæ Belgicæ siue Germaniæ inferioris prouincia: quam licet fateat cum Hadriano Barlando esse perhumanam: sub id tamen temporis ceu corpus bene affectum euomuisse colluuiem tot prædonum, pestilentiumque incolarum: quin ipsosmet suis agitatos furiis, cacodæmonumque ministros in aliena patrasse prouincia, quod Deus remouit à propria. Nicolaus autem Rieuallensis motus illa plusquam belluina filiorũ à parente defectione finxit hos versus de contemptu mundi.

Quàm breuis & nulla est totius gloria mundi,
Mente tua recolas: Henricus purpura Regum,

a Adoram ms. est Henr. III. b Ricardū signat litera R.

Et Paris absque pari a forma, flos vnicus orbis
Militiaque decus b R. inclytus Hector in armis:
Duxque Britannorum Gaufridus: & ille Ioannes
Qui cumulauit opes, vbi sunt? mors sustulit illos.
Floruit Henricus quasi Carolus: alter Vlisses
Sensu: Crœsus erat opibus: post, pauper Amiclas,
Occasum metire diem: non solis ab ortu
Fœlix auspiciis, fructu fœcunda propago
Primò fuit: sed post rosa marcuit in saliuncam.
Membra caput lacerant: genitura parentem.

IN LIB. III. CAP. I.

HUgo Cardinalis Apostolicæ sedis legatus nescio quid ordinaturus.] Rogerus Houed. Annal. poster. parte præmittens Hugonem appulisse in Angliam paulò ante festum diem omnium Sanctorum, subnectit eum ab Henrico Rege euocatum Roma, pro dirimenda lite Archiepiscoporum Cantuariensis Eboracensisque, de oratorio S. Osualdi Glocestriensis, cruceque præferenda Eboracensi Archiepiscopo: quodque reliquerit has controuersias componēdas iudicio Rotomagensis Archiepiscopi vicinorumque Galliæ pontificum. Mathæus Parquerus in Antiquita. Ecclesiæ Britannicæ memorat tantùm caput dissidij, nempe Ædiculam S. Osuualdo sacram. Quāuis Roger. Houed. indicet & locorum varietate, scilicet Vintonia, temporisque differentia fuisse indictas duas Synodos. Prior enim contigit MCLXXV. sub diem vniuersis cœliti-

bus factum: altera MCLXXVI. sub Christi natiuitatem, vnde Sigib. appendix meminit tantum posterioris vt pote celebrioris, si spectes totius Anglicani Cleri Conuentum. Siluest. Girald. c. XXX. Hibern. expugnatæ ingerit solam mentionem Concilij: & ante Math. Parque. Præsidem nuncupat Hugutionem Petrileonis S. Angeli, Roger. *Huguezon*, fortassis Anglico sermone.

IN CAP. II.

CElebraturus *Generale Concilium Lateranis.*] noster Galterus l. I. aduersus hæreses eiusdem seculi, appellat Romanum: quia Romæ habitum in Lateranensi basilica. Pro euocandis Pontificibus, Subdiaconos S. R. E. emissos fuisse in quatuor mundi partes refert appendix Sigib. Quòd Otto Frising. scribat l. VII. c. vltimo Alexandrum habuisse Romæ Concilium secundo post suam consecrationem anno: nemo dixerit illud ipsum esse de quo impræsentiarum, cùm Otto testis sit Alexandrum tantũ in priore damnasse plurimos antistites à Schismaticis Pontificibus vnctos, & inferioris ordinis præsules. Vt verò scias quatuor cardinales haud frustra legatos in quatuor mundi cardines: subieci nomenclaturam Episcoporũ (qui ad indictam conuenere synodum) erutam ex ms. nostro: ante quam hæc epigrafe posita est.

Anno ab incarnatione Domini MCLXXIX

præsidente S.R.E. sanctissimo Alexandro Papa III. Pontificatus eius Anno xx. mense Martio, Indictione xv. & xix. die mensis, sedata iam discordia, quæ inter Ecclesiam & Imperium, occasione schismatis per Octauianum hæresiarcham, aduersus prædictum sanctissimum Papam introducti, & per successores eiusdem Octauiani, Guidonem Cremensem, & Ioannem Strumensem diutius perdurantis longo tēpore inualuerat: prædicto Ioanne vltimo Hæresiarcha, & Frederico Romanorū Imperatore, ad vnitatē matris ecclesiæ redeūtibus sedit præsidente eodem summo Pontifice Alexandro, Sancta & generalis synodus in Basilica Lateranensi, quæ appellatur Constātiniana, trecentorum Episcoporum ad hoc ex diuersis mundi partibus cōuocatorum. Quorum nomina subtus annexa sunt.

De Prouincia Romana.

	i	Vbaldus Ostiensis Episcopus.
[a] *Polypticō ms.* Tertatinensis *impress.* Terracinensis.	ii	Hugo,[a] Tracenensis.
	iii	Ioannes, Fundanus.
	iiii	Ionatas, Soranus.
	v	Zacharias, Marsus.
	vi.	Odalrisius, Valnensis.
	vii.	Dodo, Reatinus.
	viii.	Formundus, Verulanus.
Polyp. ms. [b] *Alcetrinus.*	ix.	Leo, [b] Aletrinus.
	x.	Kodulfus, [c] Ferentinas.
[c] *Polyp.* Ferētinus	xi	Asael, Agninus.
	xii.	Petrus, Segninus.

xiii. Milo, Tiburtinus.
xiiii. Gulfranus, Senensis.
xv. Villelmus, Lucensis.
xvi. Petrus Assisinas.
xvii. Rainerus, Castellanus.
xviii. Transericus, Spoletinus.
xix. Offreductus, Eugubinus. *Polypt.* Egubinus.
xx. Alloderius Callensis.
xxi. Gisso, Vrbinas.
xxii. Nicolaus, Sipontinus.
xxiii. Iacobus, Senogalliensis.
xxiiii. Acceptabilis, Tamerinensis.
xxv. Iordanus, Humanensis.
xxvi. Petrus, Firmanus.
xxvii. Rainaldus, Esinus.
xxviii. Gentilis, Ausumanus.
xxix. Munaldus, Fanensis.
xxx. Iocelinus, Ariminensis.
xxxi. Ioannes, Sutrinus.
xxxii. Martinus, Neprinus.
xxxiii. Gentius, Tuscanensis.
xxxiiii. Petrus, ciuitatis Castellanensis.
xxxv. Amazus, Narmerensis.
xxxvi. Paulus, Ortanus.
xxxvii. Petrus, Amelinus.
xxxviii. Ricardus, Vrbeuentanus.
xxxix. Gratianus, Tudertinus.
xl. Viuianus, Perusinus.
xli. Petrus, Castrensis.
xlii. Leo, Clusinus.
xliii. Martinus, Grosotanus.
xliiii. Paulinus, Sunensis.
xlv. Petrus, Pisauriensis.

xlvi. Iulius, Florentinus.
xlvii. Lanfrancus, Fesulanus.
xlviii. Tedaldus, Placentinus.
xlix. Stefanus, Monopolitanus.
l. Anselinus, Melitensis.
li. Radulfus, Melfensis. S. Martij.

De Prouincia Capuana.

lii. Alfanus Capuanus Archiepiscopus.
liii. Petrus Theanensis Episcopus.
liiii. Rainaldus, Benefranus.
lv. Rainaldus, Aquinas.
lvi. Herueus, Suessanus.
lvii. Porfyrius, Casercanus.

De Prouincia Amalfitana.

lviii. Dionisius Amalfitanus Archiepiscopus.
lix. Ioannes, Licturensis Episcopus.
lx. R. Auellensis, Episcopus.

De Prouincia Neapolitana.

lxi. Sergius Neapolitanus Archiepis.
lxii. Bernardus, Nolanus Episcopus.
lxiii. Bartolomæus, Aceranus.
lxiiii. Petrus, Insulanus.

De Prouincia Salernitata.

lxv. Romoaldus, Salernitanus Arch.

lxvi. Arnulfus, Caputaquensis Episco. Polypt. Capudaquensis.
lxvii. Ioannes, Marsitanus.
lxviii. Petrus, Æmensis.
lxix. Ioannes, Sarnengis. Polypt. Sarnensis.

De Prouincia Beneuentana.

lxx. Balduinus Alifanus Archiepisco.
lxxi. Petrus, Telesinus Episcopus.
lxxii. Potio, Triuentinus.
lxxiii. Andreas, Boranensis.
lxxiiii. Halasius, Gordianus.
lxxv. Gafridus, Termulanus.
lxxvi. Petrus, Larinensis.
lxxvii. Robertus, Ciuitatensis.
lxxviii. Nicolaus, Dracoranensis.
lxxix. Robertus, Florentinensis.
lxxx. Bofridus, Monticorbinensis.
lxxxi. Rainaldus, Lucerinus.
lxxxii. Ioannes de monte Magan.
lxxxiii Ioannes Masculensis.
lxxxiiii. Bartholomæus Arranensis.
lxxxv. Laquintus, Frequentinus.
lxxxvi. Rogerius, Vicensis.

De Prouincia Sipontina.

lxxxvii. Gerardus, Sipontinus Archiepiscopus.
lxxxviii. Simeon, Vestanus Episcopus. Polypt. Vescanus.

De Prouincia Tranensi.

lxxxix. Amandus, Vigiliensis Archiepis.

xc. Ricardus, Andrensis.

De Prouincia Barensi.

forsan Bituntinus: *licet in Polypt.* Beruntimus. *Polypt.* Catarinnẽsis *Polypt.* Poligmanẽsis. *Polypt.* Bittecẽsis *Polyp.* Melphetanensis. *Polyp.* Cãnensis.

xci. Rainaldus, Barensis Archiepisc.
xcii. Ioannes, Botuntinus Episcopus.
xciii. Maio, Catarensis.
xciiii. Paulus, Calpitanus.
xcv. Arpinus, Polimacensis.
xcvi. Cassus, Cupersanensis.
xcvii. Rao, Bitechensis.
xcviii. Ioannes, Melficensis.
xcix. Ioannes, Canensis.
c. Ioannes, Lavellanus.

De Prouincia Brundusina.

ci. Villelmus, Brundusinus Archie.

De Prouincia Jdrontina.

cii. Ionatas Idrontinus Archiepisc.
ciii. Penetrarius Liciẽsis Castraensis.

De Prouincia Tarentina.

ciiii. Basilius Tarentinus Archiepisc.

De Prouincia Acherontina.

Polypt. impressum: Agerontinensis. *Polyp. imp.* Terraticensis.

cv. Petrus, Venusinus Episcopus,
cvi. Ioannes, Potentinus.
cvi. Robertus, Tritaricensis.

cviii. Robertus,[a] Grauitiensis. *a imp.* Graninensis.
cix. Robuam, Anglonensis.

De Prouincia Consane.

cx. Herbretus Consanus Archiepiscopus.
cxi. IoannesS. Angeli de Lombardia, Episcopus.
cxii. Ricardus, Bisatiensis.
cxiii. Angleus, Laquedonensis.
cxiiii. Nicolaus, montis [b] Viridis.
cxv. Petrus, Saquanensis.

b Polypt. Virdanēsis *in excumonenclat. Episcopat. vel* Montis Videnfis.

De Prouincia Cusentina.

cxvi. Ruffus,[c] Cusentinus.
cxvii. Michael, Maturanensis.

c scilicet Archiepiscopus: qui unicū habet Suffraganeum.

De Prouincia Rhegina.

cxviii. Thomas, Rheginensis Archiep.
cxix. Guido, Neocastrensis Episcopus
cxx. [d] Filippus Crotonias, Græcus.
cxxi. Leratinus, Episcopus Græcus.

Polyp. Neucastrensis.
d impresii catalegi carenthis duobus.

De Prouincia Messanensi.

cxxii. Nicolaus Messanensis Archiep.
cxxiii. Guido Cephalediensis Episcop. *Polyp.* Cephaludēsis,

De Prouincia Orientis.

cxxiiii. Vuillelmus Tyrensis Archiepisc.

cxxv. Iocius, Acconensis Episcopus.
cxxvi. Romanus, Tripolitanus.

De Prouincia Cælesyriæ.

cxxvii. V. Gambulensis Episcopus.

Prouincia Palestinæ secundæ.

cxxviii. Heraclius Cæsariensis Archiepisc.
cxxix. Radulfus, Sebastenus.

Guilled. Tyr. l. 21. c. 26. Capellat. Heracli.

Prouincia Palestinæ Primæ.

cxxx. Petrus Hierosolomitanensis Ecclesiæ prior, loco Patriarchæ.
cxxxi. Albertus, Bethleemita Episcopus.

Prouincia Pisana.

cxxxii. Vbaldus Pisanus Archiepiscopus
cxxxiii. Saganensis, Episcop. de Corsica.

De Prouincia Tuirensi, Sardiniæ.

cxxxiiii. Ioannes Adarensis.
cxxxv. Cometa Ampuriensis.

De Prouincia Ianuensi

cxxxvi. Hugo Ianuensis Archiepiscopus
cxxxvii. Lodius, Martinensis Episcopus.

De Prouincia Rauennatensi

Girardus

cxxxviii. Girardus Rauennas Archiepisc.
cxxxix. Bernardus, Parmensis Episcopus
cxl. Albericus, Rheginus.
cxli. Arditio, Mutinensis.
cxlii. Ioannes, Bononiensis.
cxliii. Henricus, Cornoliensis.
cxliiii. Ioannes, Fauentinus.
cxlv. Alexander, Lunensis.
cxlvi. Lanfredus, Pompiliensis.
cxlvii. Leonardus, Cæsarias.
cxlviii. Gabriel, Adriensis.
cxlix. Alericus, Bobiensis.

De Prouincia Mediolanensi.

cl. Algisus, Mediolanensis Archie.
cli. Ioannes, Brixiensis Episcopus.
clii. Galo, Bergomensis. *Polypt.* Pergamensis.
cliii. Vmfredus, Cremonensis.
cliiii. Albericus, Laudensis.
clv. Obertus, Terdonensis.
clvi. Vbertus, Aquensis.
clvii. Guido, Saonensis.
clviii. Lanterius, Albiganensis. *Polypt.* Albinganensis.
clix. Stefanus, Vigintimiliensis.
clx. Milo, Taurinensis. *Polyp.* Iponensis.
clxi. Germarus, Ipporiensis.
clxii. Bonifacius, Nouariensis.

De Prouincia Aquileiensi.

clxiii. Garsentinus, Mantuanus.
clxii. Anselmus, Cumanus.

clxv. Gerardus, Paduanus.

clxvi. Salomon, Tridemiņus. *Rectius po-lypt.* Tridē tinus.

De Prouincia Venetiarum.

clxvii. Henricus Gradensis Patriarcha.
clxviii. Martinus Clogensis Episcopus.
clxix. Leonardus, Trecellensis.

De Prouincia Iadarensi.

clxx. Andreas Albensis.
clxxi. Lamfredius, Absarensis.
clxxii. Drobo, Vigilensis.

De Prouincia Spoletensi.

clxiii. Rainerius Spoletensis Archiep.
clxiiii. Mathæus, Nonensis Episcopus.
clxv. Michael, Scardonensis.

De Prouincia Remensi.

clxvi. Vuillelmus Remensis Archiepis.
clxvii. Neuelo, Suessionensis Episcop.
clxviii Theobaldus, Ambianensis.
clxix. Reinoldus, Nouiomensis.
clxx. Rogerus, Laudunensis.
clxxi. Desiderius, Morinensis.
clxxii. Rogerus, Cameracensis.

De Prouincia Rotomagi.

huic scribit Arnulf. Lexou. clxxiii. Egidius, Ebroicensis Episcopus.

De Prouincia Senonensi.

clxxiiii. Guido, Senonensis Archiepisc.
clxxv. Ioannes, Carnotensis Episcopus.
clxxvi. Simon, Meldensis.
clxxvii. Mathæus, Trecensis.
clxxviii. Vuillelmus, Altissiodorensis.
clxxix. Obaldus, Niuernensis.

De Prouincia Bituricensi.

cxc. Guarinus, Bituricensis Archiep.
cxci. Girabous, Caturcensis Episcop.
cxcii. Seibrandus, Lemouicensis.

De Prouincia Turonensi.

cxciii. Radulfus, Annegauensis Episc.
cxciiii. Gaufridus, Briocensis. *Gallicè S. Brieu in Armorica Britan.*
cxcv. Guido, Leonensis.

De Prouincia Burdegalensi.

cxcvi. Vuillelmus Burdegalensis Archiepiscopus.
cxcvii. Ioannes, Pictauensis Episcopus.
cxcviii. Ademarus Charbonnelli, Sãtonũ.

De Prouincia Auxitana.

cxcix. Arsius, Conuenarum Episcopus.
cc. Bernardus, Olorensis.

Carturiẽsis Prioris, vel loco eius, Prioris de mõte Dei, vel duorũ ex his, si tres nõ poterũt interesse: filiis suis vxores eorum infra quadraginta dies post literarum nostrarum susceptionem restituere non postponat. Si verò eas infra præscriptum terminum viris suis non restituerit, Apostolica auctoritate præcipimus vt tota prouincia, infra quam detinentur, & ad quam transferentur, quandiu ibi fuerint, donec viris suis restituantur, ab omnibus diuinis officiis præter baptisma paruulorum, & pœnitentias morientium cesset. Inde est quòd vniuersitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, & mandare præcipimus, quatenus eundem Regem Anglorum ad eas restituendas, sollicitis monitis & exhortationibus inducatis, proponentes ei quod non minùs sibi expedit eas restituere, quàm viris suis ipsas recipere. Et si iuxta commonitionem, & mandatum nostrum, filiis suis vxores eorum infra terminum constitutum non restituerit: extunc in quacumque prouinciarum vestrarum detinentur, vel ad quas transferentur, donec ibi fuerint, nulla ibi diuina officia præter baptisma paruulorum, & pœnitentias morientium celebretis, vel permittatis ab aliis celebrari, super hiis omni contradictione & appellatione cessante: scituri pro certo, quod si quis contra interdictum nostrum, (quod non credimus) venire tentauerit, suæ temeritatis & transgressionis pœnam debitam auctore Domino reportabit.

Stipendiarias Bribantionum copias, quas rutas vocant.] Hinc claret patrem eodem clauo tentasse retrudere clauum filij, scilicet copiis Bribãtionum: quas ei obiicit Ricardus Cantuariensis epist. XLVII. Petri Blesensis: *Et vnde hoc tibi*

quod Brabantionum factus es ductor: gentique excommnnicatæ & perditißimæ adhæsisti, vt perderes deuotißimam tibi gentem? In quo te offendit: in quo gratiam tuam demeruit pater tuus? In scriptura verò vocabuli *Bribantionum* mutandà iurares scribas, vel scriptores iurasse. Altissiodorensis enim monachus habet Brebentiones in Chronolog. Appendix Sigib. *Brelensones*: Infrà l.III.c.III. & Can.v.Concil. Lateranensis, *Brebationes*: Mathæus Paris ad Annũ.MCLXXIX. Brebãtios. Appendix Aymoini iuxta nostrum ms. priorem retinet scriptionem. *Ipse equidem* (nempe Guillelmus Cabillonensis comes) *infinitos prædones vulgò dictos Brabantiones: qui nec Deum diligunt, nec viam veritatis cognoscere volunt, ad crudelitatem suæ tyrannidis explendam colligens, &c.* Vt vt tamen scribendum legẽdumue fuerit constat ex ratione vocis, huiusmodi nebulones erupisse Brabantia Galliæ Belgicæ siue Germaniæ inferioris prouincia: quam licèt fatear cum Hadriano Barlando esse perhumanam: sub id tamen temporis ceu corpus bene affectum euomuisse colluuiem tot prædonum, pestilentiumque incolarum: quin ipsosmet suis agitatos furiis, cacodæmonumque ministros in aliena patrasse prouincia, quod Deus remouit à propria. Nicolaus autem Rieuallensis motus illa plusquam belluina filiorũ à parente defectione finxit hos versus de contemptu mundi.

Quàm breuis & nulla est totius gloria mundi,
Mente tua recolas: Henricus purpura Regum,

a Adoram ms. est Henr. III. b Ricardũ signat litera R.

Et Paris absque pari [a] *forma, flos vnicus orbis*
Militiæque decus [b] *R. inclytus Hector in armis:*
Duxque Britannorum Gaufridus: & ille Ioannes
Qui cumulauit opes, vbi sunt? mors sustulit illos.
Floruit Henricus quasi Carolus: alter Vlisses
Sensu: Crœsus erat opibus: post, pauper Amiclas,
Occasu metire diem: non solis ab ortu
Fœlix auspiciis, fructu fœcunda propago
Primò fuit: sed post rosa marcuit in saliuncam.
Membra caput lacerant: genitura parentem.

IN LIB. III. CAP. I.

HUgo Cardinalis Apostolicæ sedis legatus nescio quid ordinaturus.] Rogerus Houed. Annal. poster. parte præmittens Hugonem appulisse in Angliam paulò ante festum diem omnium Sanctorum, subnectit eum ab Henrico Rege euocatum Roma, pro dirimenda lite Archiepiscoporum Cantuariensis Eboracensisque, de oratorio S. Osualdi Glocestriensis, cruceque præferenda Eboracensi Archiepiscopo: quodque reliquerit has controuersias componēdas iudicio Rotomagensis Archiepiscopi vicinorumque Galliæ pontificum. Mathæus Parquerus in Antiquita. Ecclesiæ Britannicæ memorat tantùm caput dissidij, nempe Ædiculam S. Osuualdo sacram. Quàuis Roger. Houed. indicet & locorum varietate, scilicet Vintonia, temporisque differentia fuisse indictas duas Synodos. Prior enim contigit MCLXXV. sub diem vniuersis cœliti-

bus factum: altera MCLXXVI. sub Christi natiuitatem, vnde Sigib. appendix meminit tantum posterioris vt pote celebrioris, si spectes totius Anglicani Cleri Conuentum. Siluest. Girald. c. XXX. Hibern. expugnatæ ingerit solam mentionem Concilij: & ante Math. Parque. Præsidem nuncupat Hugutionem Petrileonis S. Angeli, Roger. *Huguezon*, fortassis Anglico sermone.

IN CAP. II.

CElebraturus Generale Concilium Lateranis.] noster Galterus l. I. aduersus hæreses eiusdem seculi, appellat Romanum: quia Romæ habitum in Lateranensi basilica. Pro euocandis Pontificibus, Subdiaconos S. R. E. emissos fuisse in quatuor mundi partes refert appendix Sigib. Quòd Otto Frising. scribat l. VII. c. vltimo Alexandrum habuisse Romæ Concilium secundo post suam consecrationem anno: nemo dixerit illud ipsum esse de quo impræsentiarum, cùm Otto testis sit Alexandrum tantũ in priore damnasse plurimos antistites à Schismaticis Pontificibus vnctos, & inferioris ordinis præsules. Vt verò scias quatuor cardinales haud frustra legatos in quatuor mundi cardines: subieci nomenclaturam Episcoporũ (qui ad indictam conuenere synodum) erutam ex ms. nostro: ante quam hæc epigrafe posita est.

Anno ab incarnatione Domini MCLXXIX

præsidente S.R.E. sanctissimo Alexandro Papa III. Pontificatus eius Anno xx. mense Martio, Indictione xv. & xix. die mensis, sedata iam discordia, quæ inter Ecclesiam & Imperium, occasione schismatis per Octauianum hæresiarcham, aduersus prædictum sanctissimum Papam introducti, & per successores eiusdem Octauiani, Guidonem Cremensem, & Ioannem Strumensem diutius perdurantis longo tẽpore inualuerat: prædicto Ioanne vltimo Hæresiarcha, & Frederico Romanorũ Imperatore, ad vnitatẽ matris ecclesiæ redeũtibus sedit præsidente eodem summo Pontifice Alexandro, Sancta & generalis synodus in Basilica Lateranensi, quæ appellatur Constãtiniana, trecentorum Episcoporum ad hoc ex diuersis mundi partibus cõuocatorum. Quorum nomina subtus annexa sunt.

De Prouincia Romana.

	i	Vbaldus Ostiensis Episcopus.
a *Polypticõ ms.* Terratinensis *impress.* Terracinensis.	ii	Hugo,[a] Tracenensis.
	iii	Ioannes, Fundanus.
	iiii	Ionatas, Soranus.
	v	Zacharias, Marsus.
	vi.	Odalrisius, Valnensis.
	vii.	Dodo, Reatinus.
	viii.	Formundus, Verulanus.
Polyp. ms. b *Alcetrinus.*	ix.	Leo, [b] Alettrinus.
	x.	Kodulfus, [c] Ferentinas.
c *Polyp.* Ferẽtinus	xi	Asael, Agninus.
	xii.	Petrus, Segninus.

xiii. Milo, Tiburtinus.
xiiii. Gulfranus, Senensis.
xv. Villelmus, Lucensis.
xvi. Petrus Assisinas.
xvii. Rainerus, Castellanus.
xviii. Transericus, Spoletinus.
xix. Offreductus, Eugubinus. *Polypt.* Egubinus.
xx. Alloderius Callensis.
xxi. Gisso, Vrbinas.
xxii. Nicolaus, Sipontinus.
xxiii. Iacobus, Senogalliensis.
xxiiii. Acceptabilis, Tamerinensis.
xxv. Iordanus, Humanensis.
xxvi. Petrus, Firmanus.
xxvii. Rainaldus, Esinus.
xxviii. Gentilis, Ausumanus.
xxix. Munaldus, Fanensis.
xxx. Iocelinus, Ariminensis.
xxxi. Ioannes, Sutrinus.
xxxii. Martinus, Neprinus.
xxxiii. Gentius, Tuscanensis.
xxxiiii. Petrus, ciuitatis Castellanensis.
xxxv. Amazus, Narmerensis.
xxxvi. Paulus, Ortanus.
xxxvii. Petrus, Amelinus.
xxxviii. Ricardus, Vrbeuentanus.
xxxix. Gratianus, Tudertinus.
xl. Viuianus, Perusinus.
xli. Petrus, Castrensis.
xlii. Leo, Clusinus.
xliii. Martinus, Grosotanus.
xliiii. Paulinus, Sunensis.
xlv. Petrus, Pisauriensis.

xlvi. Iulius, Florentinus.
xlvii. Lanfrancus, Fesulanus.
xlviii. Tedaldus, Placentinus.
xlix. Stefanus, Monopolitanus.
l. Anselinus, Melitensis.
li. Radulfus, Melfensis. S. Martij.

De Prouincia Capuana.

lii. Alfanus Capuanus Archiepiscopus.
liii. Petrus Theanensis Episcopus.
liiii. Rainaldus, Benefranus.
lv. Rainaldus, Aquinas.
lvi. Herueus, Suessanus.
lvii. Porfyrius, Casercanus.

De Prouincia Amalfitana.

lviii. Dionisius Amalfitanus Archiepiscopus.
lix. Ioannes, Licturensis Episcopus.
lx. R. Auellensis, Episcopus.

De Prouincia Neapolitana.

lxi. Sergius Neapolitanus Archiepisc.
lxii. Bernardus, Nolanus Episcopus.
lxiii. Bartolomæus, Acceranus.
lxiiii. Petrus, Insulanus.

De Prouincia Salernitata.

lxv. Romoaldus, Salernitanus Arch.

lxvi. Arnulfus, Caputaquensis Episco. *Polyp.* Capudaquensis.
lxvii. Ioannes, Marsitanus.
lxviii. Petrus, Ænensis.
lxix. Ioannes, Sarnengis. *Polyp.* Sarnensis.

De Prouincia Beneuentana.

lxx. Balduinus Alifanus Archiepisco.
lxxi. Petrus, Telesinus Episcopus.
lxxii. Potio, Triuentinus.
lxxiii. Andreas, Boranensis.
lxxiiii. Halasius, Gordianus.
lxxv. Gafridus, Termulanus.
lxxvi. Petrus, Larinensis.
lxxvii. Robertus, Ciuitatensis.
lxxviii. Nicolaus, Dracoranensis.
lxxix. Robertus, Florentinensis.
lxxx. Bofridus, Monticorbinensis.
lxxxi. Rainaldus, Lucerinus.
lxxxii. Ioannes de monte Magan.
lxxxiii Ioannes Masculensis.
lxxxiiii. Bartholomæus Arranensis.
lxxxv. Laquintus, Frequentinus.
lxxxvi. Rogerius, Vicensis.

De Prouincia Sipontina.

lxxxvii. Gerardus, Sipontinus Archiepiscopus.
lxxxviii. Simeon, Vestanus Episcopus. *Polyp.* Vescanus.

De Prouincia Tranensi.

lxxxix. Amandus, Vigiliensis Archiepisc.

xc. Ricardus, Andrensis.

De Prouincia Barensi.

forsan Bituntinus: *licet in Polypt.* Beruntimus.
Polypt. Catarinnẽsis
Polypt. Poligmanẽsis.
Polypt. Bittecẽsis
Polyp. Melphetanensis.
Polyp. Cãnensis.

xci. Rainaldus, Barensis Archiepisc.
xcii. Ioannes, Botuntinus Episcopus.
xciii. Maio, Catarensis.
xciiii. Paulus, Calpitanus.
xcv. Arpinus, Polimacensis.
xcvi. Cafisus, Cupersanensis.
xcvii. Rao, Bitechensis.
xcviii. Ioannes, Melficensis.
xcix. Ioannes, Canensis.
c. Ioannes, Lavellanus.

De Prouincia Brundusina.

ci. Villelmus, Brundusinus Archie.

De Prouincia Idrontina.

cii. Ionatas Idrontinus Archiepisc.
ciii. Penetrarius Liciẽsis Castraensis.

De Prouincia Tarentina.

ciiii. Basilius Tarentinus Archiepisc.

De Prouincia Acherontina.

Polypt. impressum: Agerontinensis.
Polyp. imp. Terraticensis.

cv. Petrus, Venusinus Episcopus,
cvi. Ioannes, Potentinus.
cvi. Robertus, Triraticensis.

cviii. Robertus,[a] Grauitiensis. *a imp. Graninensis.*
cix. Robuam, Anglonensis.

De Prouincia Consane.

cx. Herbretus Consanus Archiepiscopus.
cxi. IoannesS.Angeli de Lombardia, Episcopus. *b Polypt. Virdanēsis in excumonenclat. Episcopat. vel Montis Vidensis.*
cxii. Ricardus, Bisatiensis.
cxiii. Angleus, Laquedonensis.
cxiiii. Nicolaus, montis [b] Viridis.
cxv. Petrus, Saquanensis.

De Prouincia Cusentina. *c scilicet Archiepiscopus: qui vnicū habet Suffraganeum.*

cxvi. Ruffus,[c] Cusentinus.
cxvii. Michael, Maturanensis.

De Prouincia Rhegina. *Polyp. Neucastrensis.*

cxviii. Thomas, Rheginensis Archiep. *d impressi catalegi carenthis duobus.*
cxix. Guido, Neocastrensis Episcopus
cxx. [d] Filippus Crotonias, Græcus.
cxxi. Leratinus, Episcopus Græcus.

De Prouincia Messanensi.

cxxii. Nicolaus Messanensis Archiep.
cxxiii. Guido Cephalediensis Episcop. *Polyp. Cephaludēsis,*

De Prouincia Orientis.

cxxiiii. Vuillelmus Tyrensis Archiepisc.

cxxv. Iocius, Acconensis Episcopus.
cxxvi. Romanus, Tripolitanus.

De Prouincia Cœlesyriæ.

cxxvii. V. Gambulensis Episcopus.

Prouincia Palestinæ secundæ.

cxxviii. Heraclius Cæsariensis Archiepisc.
cxxix. Radulfus, Sebastenus.

Guilled. Tyr. l. 21. c. 26. Capellat. Heracli.

Prouincia Palestinæ Primæ.

cxxx. Petrus Hierosolomitanensis Ecclesiæ prior, loco Patriarchæ.
cxxxi. Albertus, Bethleemita Episcopus.

Prouincia Pisana.

cxxxii. Vbaldus Pisanus Archiepiscopus
cxxxiii. Saganensis, Episcop. de Corsica.

De Prouincia Turrensi, Sardiniæ.

cxxxiiii. Ioannes Adarensis.
cxxxv. Cometa Ampuriensis.

De Prouincia Ianuensi

cxxxvi. Hugo Ianuensis Archiepiscopus
cxxxvii. Lodius, Martinensis Episcopus.

De Prouincia Rauennatensi

Girardus

cxxxviii. Girardus Rauennas Archiepisc.
cxxxix. Bernardus, Parmensis Episcopus
cxl. Albericus, Rheginus.
cxli. Arditio, Mutinensis.
cxlii. Ioannes, Bononiensis.
cxliii. Henricus, Cornoliensis.
cxliiii. Ioannes, Fauentinus.
cxlv. Alexander, Lunensis.
cxlvi. Lanfredus, Pompiliensis.
cxlvii. Leonardus, Cæsarias.
cxlviii. Gabriel, Adriensis.
cxlix. Alericus, Bobiensis.

De Prouincia Mediolanensi.

cl. Algisus, Mediolanensis Archie.
cli. Ioannes, Brixiensis Episcopus.
clii. Galo, Bergomensis. *Polypt.* Pergamensis.
cliii. Vmfredus, Cremonensis.
cliiii. Albericus, Laudensis.
clv. Obertus, Terdonensis.
clvi. Vbertus, Aquensis.
clvii. Guido, Saonensis. *Polypt.* Albinganensis.
clviii. Lanterius, Albiganensis.
clix. Stefanus, Vigintimiliensis. *Polyp.* Iporiensis.
clx. Milo, Taurinensis.
clxi. Germatus, Ipporiensis.
clxii. Bonifacius, Nouariensis.

De Prouincia Aquileiensi.

clxiii. Garsentinus, Mantuanus.
clxii. Anselmus, Cumanus.

De Prouincia Senonensi.

clxxiiii. Guido, Senonensis Archiepisc.
clxxv. Ioannes, Carnotensis Episcopus.
clxxvi. Simon, Meldensis.
clxxvii. Mathæus, Trecensis.
clxxviii. Vuillelmus, Altissiodorensis.
clxxix. Obaldus, Niuernensis.

De Prouincia Bituricensi.

cxc. Guarinus, Bituricensis Archiep.
cxci. Girabous, Caturcensis Episcop.
cxcii. Seibrandus, Lemouicensis.

De Prouincia Turonensi.

cxciii. Radulfus, Annegauensis Episc.
cxciiii. Gaufridus, Briocensis. *Gallicè S. Brieu in Armorica Britan.*
cxcv. Guido, Leonensis.

De Prouincia Burdegalensi.

cxcvi. Vuillelmus Burdegalensis Archiepiscopus.
cxcvii. Ioannes, Pictauensis Episcopus.
cxcviii. Ademarus Charbonnelli, Sãtonũ.

De Prouincia Auxitana.

cxcix. Arsius, Conuenarum Episcopus.
cc. Bernardus, Olorensis.

cci. Ademarus, Baionensis.
ccii. Garsias, Vasatensis.
cciii. Arnaldus, Bigoritanus.
cciiii. Aquensis,

De Prouincia Narbonensi.

ccv. Pontius, Narbonensis Archiep.
ccvi. Ioannes, Magalonensis Episcop.
ccvii. Raimundus, Vticensis.
ccviii. Bernardus, Bitterrensis.
ccix. Otho. [nomine episcopatus ca- [ret ms.

alias Vscelcicēsis. cap. 30. Topogra. Hiber. auctore Siluestro Giraldo.

De Prouincia Bracarensi.

ccx. Ioannes, Lucensis Episcopus.
ccxi. Vuillelmus, Elenensis.

De Prouincia Arelatensi.

ccxii. Raimundus Arelatensis Archie.
ccxiii Fulco, Massiliensis Episcopus.
ccxiiii. Pontius, Cauallicensis.
ccxv. Petrus, Auinionensis.
ccxvi. Vuillelmus, Tricastrinus.
ccxvii. Petrus, Tolonensis.

De Prouincia Aquensi.

ccxviii. Bernardus, Aquensis Archiepis.
ccxix. Petrus, Aptensis Episcopus.
ccxx. Hericus, Regensis.

ccxxi. Bermundus. [ms. Carebat Episcopatus nomine.

De Prouincia Ebredunensi.

ccxxii. Petrus, Ebredunensis Archiep.
ccxxiii. Fulco, Antipolitanus Episcopus.
ccxxiiii. Raimundus, Glandetensis.
ccxxv. Vuillelmus, Ventiensis.

De Prouincia Viennensi.

ccxxvi. Robertus, Viennensis Archiep.
ccxxvii. Robertus, Diensis.
ccxxiix. Ioannes Gratianopolitanus.
ccxxix. Artutius, Gebennensis.
ccxxx. Lambertus, Maurianensis.

De Prouincia Tarentasiensi.

ccxxxi. Odo, Valentinus episcopus.
ccxxxii. Aimo Tarentasiensis Archiepis. *male in ms.* Darentasiensi.
ccxxxiii. Cono Sedunensis Episcopus. *perperam ms.* Serdinenses.

De Prouincia Lugdunensi.

ccxxxiiii. Engelbertus, Cabillonensis Epis.

De Prouincia Bisuntina.

ccxxxv. Rogerius, Lausanensis Episcop.
ccxxxvi. Rainaldus, Belicensis.

De Prouincia Tarraconensi.

ccxxxvii. Berengarius, Tarraconum Arc.
ms. Gerūdensis. ccxxxviii. Raimundus Gerundensis Episc.
ccxxxix. Bernardus, Barcinonensis.
ccxl. Petrus, Ausonensis.
ccxli. Pontius, Bertosanus.
ccxlii. Bergarius, Ilerdensis.
ccxliii. Arnaldus, Vigelitanus.
ccxliiii. Stephanus, Oscensis.
ccxlv. Riuenensis.
ccxlvi, Rodericus Calaguritanus.

Proprium nomen episcopi, quim & primaria litera desiderantur in ms.

De Prouincia Toletana.

ccxlvii. Celebrinus, Toletanus Archiep.
ccxlviii. Raimundus, Palentinus Episco.
ccxlix. Gonsalbus, Segobiensis.
falso ms. Sogobiēsis.
ccl. Michael, Olxumensis.
ccli. Oderricus, Sequentinus.

De Prouincia Compostellana.

cclii. Petrus, Compostellanus Archie.
ccliii. Sanctius, Abulensis Episcopus.
ccliiii. Petrus, Ciuitatis Roderici.

De Prouincia Treuerensi.

cclv. Arnaldus, Treuerensis Archipisc.
cclvi. Fredericus, Metensis Episcopus.

De Prouincia Coloniensi.

cclvii. Rodulfus Leodiensis Episcopus.

De Prouincia Maguntina.

cclviii Christianus Maguntinus Archi.
cclix. Oto, Bambergensis Episcopus.
cclx. Arduicus, Augustensis. *v.c. Augustensis.*
cclxi. Bertoldus, Constantiensis.
cclxii. Olricus, Spirensis.
cclxiii. Goradus Garmatiensis. *rectius, vulgariusque* Vormaciensis.
cclxiiii. Vlricus, Curiensis.

De Prouincia Magdeburgensi.

cclxv. Vdo Citensis Episcopus. *Sic v. c. sed vulgo sinceriusque,* Citzensis *quo nomine prodiit Chronicom Citizense, Paulo Langio auctore*
cclxvi. Siffridus, Brandeburgensis.
cclxvii. Martinus, Misnensis.

De Prouincia Salseburgensi.

cclxviii. Conradus, Salseburgensis Arc.
cclxix. Conoratis, Ponensis.
cclxx. Theobaldus, Patauiensis.

De Prouincia Bremensi.

cclxxi. Berno, Vrinensis Episcopus.

De Prouincia Dania.

cclxii. Omerus, Burgalensis.

De Insula Anglia, & Prouincia Cantuariensi.

cclxxiii. Robertus, Herefordensis Episc.
cclxxiiii. Rainaldus, Batoniensis.
cclxxv. Ioannes, Noruicensis.

cclxxvii. Adam de S. Asaph.
cclxxviii. Ruardus, Meneuensis,

Item in Anglia, de Prouincia Eboracensi.

cclxxix. Hugo [a] Dunelmensis.

De Prouintia Scotiæ.

cclxxx. Gregorius Rosensis Episcopus.

De Insula Hibernia.

cclxxxi. Catholicus, Tuamensis Archie.
cclxxxii. Laurentius, Dublinienfis Archie.
cclxxxiii. Constantinus Episcopus de Quidalua.
cclxxxiiii. Bricius, Lunbnensis.
cclxxxv. Augustinus, Guatfordensis.
cclxxxvi. Fœlix, Lesmoriensis.

De Hungaria.

cclxxxvii. Andreas, Bahasinensis Archiepiscopus.

Huc vsque Catalogus licèt amplissimus (modò rationem habeas aliorum scriptorum perpaucos enumerantium) non tamen vsque quaque respondens principio propter quatuordecim Episcopos desideratos: quos potuit librarius vel oscitantia vel festinãtia mittere.

[a] *Reposuimus pro* Bulnediẽsis, *quod erat in ms. sed perperã, vt constat ex Annal. Rog Houed & mss. tabulis Dunelm. Episcoporum in nostra Biblioth.*

[b] *Reg. Houed. in Annal posteriori parte meminit ambarũ cõcilio præsentium: Sylvest. Girald c. 23. Hyber. ex. pug. dist.*

IN CAP. IIII.

R*Ex Francorum hominem exuit, homo intepidæ deuotionis in Deum, &c.*] Idem aliis ſcribunt verbis Appendix Sigib. monachus Altiſſiodor. in Chronolog. Ioan. Fraſq. in chron. Guillel. Tyr. l. 22. c. IIII. ad finem, aliique: comprimis Alexander III. Papa in epiſt. quam, quia nondum luci datam audio, hic reddo ex ms. noſtro ad calcem regiſtri, eiuſdem ita ſcribentis: *Alexander Papa III. illuſtri Francorum Regi. Romanorum Pontificum inſtitutione noſcitur proceſsiſſe, quòd media quadrageſima, ea Dominica qua cantatur Lætare Hieruſalem, conſueuerunt ipſi florem aureum, non gratia temporalis elationis, propriis manibus, annua ſemper reuolutione geſtare: ea utique in facto huiuſmodi deſignantes, quæ tam ad decorem eccleſiæ, quàm ad fidelium noſcitur inſtructionem ſpectare. Vnde & cum nos earumdem anteceſſorum noſtrorum veſtigia ſubſequentes, ſimilem florem eo die, in quo conſtitutũ eſt, nuper in manibus geſtaremus: non inuenimus, cui tam dignè, ſicut excellentia tuæ, florem huiuſmodi debemus offerre: quem & deuotione circa eccleſiam Dei, & nos ipſos: & dignitatis honore cognoſcimus præeminere. Quia verò floris huius ſignificantiam, tuam celſitudinem credimus tantò libentius noſtra velle expoſitione cognoſcere: quantò te cõſtat corde & opere diuinis obſequiis, & piis actibus feruentiùs inhærere: Prudentia regiæ ſerenitatis agnoſcat, quòd flos iſte Chriſtum Regem exprimit ac*

designat, qui de seipso loquitur dicens: Ego flos cãpi & lilium conuallium: *Aurum namque Regem non immeritò dicitur denotare; cum ad hoc designãdum à Magis figuraliter oblatum fuerit Saluatori; vt per hoc Rex Regum, & Dominus Dominantium monstraretur. Rubor autem, quo aurum coloratum est, & suffusum, passionem significat Redemptoris: de quo vtique scriptũ legitur;* Quis est iste qui venit de Edõ, tinctis vestibus de Bosra? *Et iterũ:* Quare rubrũ est indumentũ tuum, & vestimẽta tua sicut calcantium in torculari? *Odor autem huius floris, resurrectionis eius gloriam præfigurat: vt sicut ipse primogenitus mortuorum ex multis fratribus & resurgens à mortuis iam non possit mortis vinculis detineri: qua & mortem nostram moriendo destruxit, & vitam resurgendo, in immortalitatis gloriam reparauit. Sanè huiusmodi anfractus & climata omnium scelerum fœditate concreta, tantus odor Dominicæ resurrectionis aspersit, vt nulla pars orbis alienam se ab odore isto sentiat vel expertẽ: sed omnes se gaudeant odore hoc suauissimo spirituales nequitias in cœlestibus iam vicisse. Porro si ad ipsius Christi resurrectionem figuraliter denotandam sanctæ illæ mulieres ad sepulcrum, aromata detulerunt, suauitate redolentium vnguentorum, gloriam præsignantes: quæ vtique terrorem, inferis: cœlis, gaudium: terris intulit sanctitatem, Hæc sunt, fili in Christo carissime, quæ in flore isto noueris figurari: vt tanto acceptior apud te & gratior habeatur, quantò eum, trifaria expositione, significaris affectuosius diligere, & sincerius colere didicisti. Petimus autẽ & totis affectibus exoptamus, vt ille flos aureus, qui omnes Reges & Principes antecedit: imò, per quem*

Reges regnant & prudentes describunt iustitiam, terrenum tibi regnum diuturno tempore, sua ineffabili pietate conseruet: & æternum, in illa fœlici retributione iustorum misericorditer largiatur.

Hactenus Alexander in cuius epistola, quia floris aurei mentio incidit, placet alterum producere testimoniũ ex auctore licet anonymo, syncrhono tamen loquente de Vrbano Papa v. his omnino verbis: *Præterea ad ipsum eodem mense, Romam venerunt Ioanna Regina Siciliæ, & Petrus Rex Cypri: tuncque occurrit dominica, lætare Hierusalem, in qua consueuit dari per Papam Rosa aurea viro nobiliori tunc in curia existenti: dictam rosam dedit memoratæ Ioannæ tanquam nobiliori & excellentiori (licet vir non esset) prædicto Regi ipsam præferendo in hoc.* Sic ille ms. in nostra Bibliotheca cõtinuator memorialis historiarũ Innocent. III. Sermone eiusdem Diei Dominici nuncupati *Lætare*, monet sex consideranda in eodem flore; quę si non legas, saltem hic leges ex eodem collecta *huius floris materiam* (Fiebat enim arte) *scilicet aurum, muscum & balsamum: Sed coniungitur mediante balsamo*, inquit, *muscus auro: quia triplex in Christo substantia, deitas, & corpus & anima, &c.* Anonymus ad S. Victoris Parisiensis Canonicus florens quadringentos abhinc annos, in sermone habito, eodem Dominico die: *Fulgebunt iusti sicut sol in Regno patris eorum: sicut sol*, dicit: *sicut Christus qui est sol Iustitiæ*, sol, qui illuminat tenebras nostras. Huius fulgoris similitudinem *tunc gestabimus, si tamen ipsum Christum, id est, ipsius conformitatem & imaginem in operibus nostris,*

dum sumus in corpore, gestare voluerimus: quod incessanter agere debemus si ad hebdomada quartæ lætitiam desideramus peruenire. Inhuius rei figura, hodie Dominus papa gestat rosam auream, &c.

Hocce verò πάρεργον, mi lector, æquanimiter accipias velim; vt lubentiùs suauiusque olfaceres rosam auream Regi Christianissimo transmissam ab vniuersali ecclesiæ Christianæ Moderatore scias hæc coniuncta. Reuertar ad funus regium, illudque conspergo floribus epitafij sua tantummodo antiquitate floridi:

Qui modò sum modicus cinis, olim Rex Ludouicus:
Dum terris præeram, terra futurus eram.
Sed licèt auferri sua non valeat caro terræ,
Seruat perpetuum spiritus esse suum.
Parce mihi Domine, qui finis es, & sine fine:
Quem sine principio, quem sine fine scio.
Iam transcendo fidem: quia scio credita pridem
More suo patriæ: credita more viæ.
Hoc mihi scire dedit, quem vita scit, & via credit.
Quem via credit: cum vita scit esse Deum.
Elegisse leges aliàs loca Regia Reges,
Huic magis elegi pauper inesse gregi.
Pauperis vt memores meliùs sint pauperiores:
Gaudeo pauper homo pauperiore domo.

Obiit Ludouicus XIII. Cal. Octob. ad quem diem hæc in nostro necrologio: Anniuersariũ solemne bonæ memoriæ Regis Ludouici Iunioris: qui huius ecclesiæ (quam specialiter dilexit) Libertatem & iura integra & inconcussa custodiens, multa & magna bo-

na à patre suo huius loci fundatore nobis collata benignè concessit, & priuilegio suo in perpetuum tuenda firmauit, eodem priuilegio quædam exprimens à patre suo minimè confirmata, scilicet terram de Vicenia, pascua & vsum nemoris ad opus grãgiæ ibidem sitæ: feodorum à patre datorum possessionem, & hominia necdum habita nobis acquisiuit atque pro molendino quodam priùs à patre dato, sed minùs vtili: in regiis molendinis xxx. frumenti modios, Stampis, nobis annuatim soluendos, literis suis constituit. In fine quoque eius de ipsius eleemosyna centum bysantios habuimus. Hac igitur die fiat commendatio ante missam· Epitaphiũ verò suprà descriptum esse illud ipsum, quod Adela cõiunx carissima curauit incidendum literis aureis & laminis affabrè factis; testantur aliqui versus etiamnum legibiles.

Destinatum nepoti coniugium ad se forma captus illecebra, &c.] non ad se, sed ad Manuelẽ filiũ, vt in appendice Sigib. legere fuerit Anno. MCLXXXII. eaque de caussa, ni hallucinor, fuerant scriptæ, quas ex antiquis exscripsi membranis, literæ: *Manuel Dei gratia serenissimo Imperatori, semperque Augusto Vuillelmus eadem gratia S. Petri ad vincula presbyter Cardinalis, salutem & continuæ prosperitatis augmentum. Ex imperialibus gestis, & ipsorum augmentis operum cognoscentes, quantis honoribus prædecessorum vestrorum reuerentia, Christianorum omnium matrem, sacrosanctam Romanam ecclesiam sublimauerit: quantisque donauerit priuilegiis, intuentes: & quã-*

ta eidem Ecclesiæ à barbarorum tyrannide fuerint inflicta grauamina, ex quo Imperatorium nomen noscitur ab illis vsurpatum: meritò excellentiam vestram singulari quadam intentione diligimus, & imperium vestrum perpetua seruari stabilitate optamus, atque indeficientibus incrementis semper promoueri: inde est quod desideraremus, vt iam dictam Romanam ecclesiam debita velletis ratione diligere cum Christianissimo ac verè Catholico Domino Ludouico illustrissimo Rege Franciæ: qui eidem Romanæ ecclesiæ, & beatissimo patri nostro Alexandro, vera fide, & integra deuotione astringitur, firmum curaretis amicitiæ fœdus inire: vt quasi funiculum triplicem, qui difficilè rumpitur, contexentes: trium potestatum viribus adunatis, dignitates vt vestras inuicem conseruare possetis intemeratas, & inconcussas, & honores vestros alternis auxiliis ampliare. Hac igitur consideratione inducti, quoniam per venerabilem virum Archiepiscopum Beneuentanum accepimus id celsitudini vestræ complacitum, præfato Regi Franciæ diligentiùs persuadere studuimus, vt mediante sanctissimo patre nostro Romano Pontifice certi vobiscum amoris foedus iniret, & perseuerantem pacem firmaret: & indubitantes confidimus, quia si per idoneos nuncios, & literas, hoc, prout congruit, volueritis postulare, verbum illud auctore Domino gratum sortietur effectum. Vt autem de Apostolatu supranominati patris nostri nulla menti vestræ valeat remanere dubietas, literas memorati excellentissimi Regis, maiestati vestræ fecimus destinari, quod de voluntate ipsius super amicitia vobiscum firmanda percepimus: præsenti epistola, vobis curauimus intimare. Vestræ itaque sublimitatis &

circumſpectionis erit, ſi hoc vobis, ſemota procraſtinatione, reſcribere: & vt verbū iſtud ad eccleſiæ Dei exaltationem, & Imperatorij culminis ſolium communiendum propenſius, & extollendum, citius executioni mandetur, ſollicitudinem atque operam vigilantiùs adhibete. Huc vſque membranæ noſtræ, quas ſi quis extra lineam ſcriptas cauſetur; reſcribat ad c. 20. l. 2. ſuprà. Nam Aymoini continuator teſtificatur cæteros principes orbis, ad Ludouici exemplum compoſitos iuraſſe in Alexandri confirmationem.

IN CAP. VIII.

S*Vcceſsit Baldeuinus &c. vir religioſus & literatus.*] nominis proprij ſcriptionem video retentam in mss. tabulis Archiepiſcoporum Cantuarienſium. *Baldeuinus Vigornienſis Epiſcopus veneratione dignus, Archiepiſcopus ſedit v. annis, menſibus 9. diebus v. & apud Acon in itinere tranſmarino obiit. Vacauit 11. Annis: menſibus XI. diebus xvi.* Nicolaus Rieuallenſis in Epigrammate de Stephano Cantuarienſi.

Religione pius Balduinus maior V*berto*
proficit eccleſiæ, ſicut Noe profuit arcæ:
Fortis adinſtar Abræ confidit, ſperat vt Iſaac.
Diligit, inuigilat gregis excubiis quaſi Iacob.
Sic regit vt Moſes, ſic portat ephod velut Aaron.
Vt Phinees ſcortum ferit ex pugione: ſed ipſe
Vt Ioſeph caſtus, pius vt Dauid: Samuelis
More trucidat Agag: Amalecque triumfat vt hoſtem.

Est frugalis vti Daniel, & sicut Helias
Pro Domino zelans: & vt ordine singula claudam:
Anglorum flos est & nostro primus in orbe.
Cætera si possem laudare, beatior essem.

Siluester Girald. c. I. Itinerarij Cambriæ honorificè meminit eiusdem, & Mathęus Parquerus licèt Hęreticus Archiepiscopus asserit quorumcumque scriptorum testimonio eum fuisse pium, doctum, prudentem moderatumque virum.

In Epistolam Lucij Papæ insertam.

Cap. XII.

E. *Patriarcham, & dilectum filium magistrum Hospitalis.*] E. litera denotat Eraclium, aut vt passim scribitur in Guillel. Tyr. l. xxi. c. x. xxvi. & xxii. c. iiii. ipsaque Gręca postulat ortografia) Heraclius: magistro Hospitalis nomen est Rogerus de Moris apud eundem l. xxii. c. vii.

In Cap. XIII.

V*Erum cùm ille certa pericula regni proprij, &c.*] Petrus Blesens. Epist. xcviii. excitans Pontifices Anglumque Clerum ad dexteram ferendam, ait: *Sed & benignissimus Princeps noster, quæ digna sunt principe* (sic enim legendum fuerit in edit. veteri) *cogitauit. Videns enim*

sanctæ

ſanctæ ciuitati lamentabile periculum imminere: ad theſauros proprios, magnificã & munificã manũ miſit, atque cõmuni Epiſcoporũ terræ, comitumque & Baronũ conſilio, collectam inſtituit: quam iuxta formam, quæ ſubſcripta eſt, per ſingulas paroecias epiſcopatus veſtri faciatis diligenter obſeruari, &c. Sic Petrus: cui nõ ſubſcribit Siluester Girald. c.xxvi. l.II. Hibern. expugnatæ, exſcribens reſponſum Regis Angli ſuo regno per abſentiam præcauentis, & audientis Patriarcham reſponſantem. *Nihil agis, ô Rex, huic ſtare conſilio ſi perſtiteris: quoniam in hunc modum nec te ſaluabis, nec Chriſti patrimonium conſeruabis. Principem enim quærere venimus, non pecuniam. Qualibet ferè mundi pars, nobis pecuniam mittit, ſed Principem, nulla. Virum igitur appetimus, qui pecunia indigeat: non pecuniam, quæ viro*: ad hæc verò cũ Rex obmutuiſſet: Patriarcha orauit vel vnũ filiorum, quem nec exorauit, vnde perorauit prænunciauitque ſtatum Regni ſui in peius ruiturum, quòd Hieroſolymitani imperij labaſcentem dignitatem propriis ſuſtentare humeris detrectaret. Vt dictum, ſic factum docet ibidẽ Sil. Giraldus. Pontifex interim Lucius, vt pote qui haberet perſpectam horum malorum panegyrin, ſic Frãcorum Regi ſcripſit. *Ingemiſcimus & dolemus, ſtragem vbique videntes populorum: cum pauci vel nulli ſint Chriſtianorum fines vel populi: quos peccatis exigentibus, euentus belli non cruciet, aut mutua cladis calamitas non affligat. Sanè, ut omittamus illas diutinas perſecutiones et anguſtias, quas eccleſia Romana, quæ mater eſt omnium & magiſtra, inceſſanter noſcitur*

Ccc

sustinere: ecce tuum & Anglorum Regnum inter se dimicant & decertant, quæ debent indissolubili vinculo pacis astringi. Ecce Hispaniarum regna, quæ ad regiæ magnitudinis notitiam credimus peruenisse: in seipsa manus conuertunt, & Christiani eorumdem regnorum populi, bellis mutuis fatigantur: qui contra barbaras & exteras nationes, Christianorum fines intendentes inuadere, totius fortitudinis viribus vnanimiter armari debuerant. His autem longè grauior dolor accedit & gemitus: quòd illa terra sancta, quam Redemptor omnium Deus sua corporali præsentia dignatus est illustrare: & in qua pro redemptione nostra carnem sumere voluit, & crucis patibulum subire, in tanto discrimine & necessitate consistit: quòd, nisi ei fuerit a fidelibus Christianis celeri virtute succursum: timendum nobis est, & vniuersis fidelibus, ne sanctuarium Dei, paganorum spurcitia maculetur: & eadem terra in confusionem & ignominiam Christiani nominis exponatur direptionibus gentium, quæ non sine multa effusione sanguinis tuorũ progenitorũ & tuorum fidelium de ipsorum manibus fuit liberata. Vndique sanè circũsepta est à paganis: contra eam veniunt, qui Christianum nomen de terris abolere nituntur: cùm ex vna parte Damascenos & Turcos: ex alia, Persas & Medos in conculcationem & occupationem illius terræ non sit dubium coniurasse: & sic in illis partibus vsque adeo præualuit eorum temeritas & præsumptio, quòd, qui solebant in suis finibus formidare Christianorum impetum & congressum: hoc anno (quod non sine multa mentis dicimus mœstitia & dolore) per duorum mensium spatium eandem terram, securi & intrepidi vastant. Ad te itaque

illius terræ populus clamitat, tuum, & aliorum principum terræ, qui Christiano nomine censentur, auxiliū in tribulationibus requirit, & opem: potentia tua, & regni tui postulat ab innumera multitudine paganorum defendi, & ab eorum impetu conseruari: Desperant vtique viri religiosi: timent & lugent reliquus clerus & populus videntes sacris locis ruinam & dissidiū immineri: cum ad cōculcandum sanctuarium Dei contra inimicos crucis Christi contra se (quod moerentes dicimus) aspiciant euicino, & tuum auxilium, & aliorum fidelium, quod feruenter expectant affuturum sibi videant de longinquo. Moueant itaque pietatem regiam tantorum clamor & gemitus: moueat te nihilominus sepulchri Dominici, & aliorum sacrorum locorum deuotio veneranda: & ad succurrendum iam dicta terra in extrema necessitatis articulo iam posita, animum tuum feruenter accendat: ne nostris temporibus illa sacra & religiosa loca & à Domino Iesu Christo corporaliter illustrata, paganorum contingat contagionibus profanari.

Sic quidem ms. vbi videtur legendum exci dium.

Huc vsque ms. nostrum: quod licèt careat & Pontificis & Regis Gallorum nominibus: historiæ tamen contextus & insequentis capitis additio fidem faciunt.

IN CAP. XVII.

C*Iuitatem pompaticè ingressus, ecclesias spoliatas, &c.*] Anno inquit Radulfus Cogeshalensis monachus Cistericensis tum Hiero-

solymis degens, MCLXXXVII. *ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi, mense Octobri.*
Ter decem demptis ab annis mille ducentis
Lux luxit Octobris, & urbs sacra luxit.

V. Id. Octob. D. litera Dominicali, deleta est ciuitas die sabbati, et deriserunt increduli sabbata cordium Christianorum: traditaque est Hierusalem (proh dolor!) in manibus nefandorum à nefandis Christianis, & clausa sunt ianuæ positis custodibus. Igitur Alphachini & Cassini ministri, scilicet nefandi erroris episcopi & presbyteri secundum opinionem Sarracenorum, primum templum Domini (quod Beithalla vocant, & in quo magnam saluationis habent fiduciam) quasi orationis & religionis ascenderunt mundare, æstimantes quod spurcitiis & mugitibus horribilibus; legem Mahumeti, pollutis labiis vociferando: Halla Haucaber, Halla Haucaber, *polluerunt. Conquinauerunt omnia loca, quæ in templo continētur: locum scilicet Præsentationis vbi beata mater & virgo gloriosa Maria filium Dei, vt eum secundùm legem Mosis, Domino sisteret, in manibus iusti Simeonis tradidit: Et locum scilicet confessionis, respicientem contra porticum Salomonis; vbi Dominus mulierem in adulterio deprehensam, à lege dura & lapidea, & à lapidatione Iudæorum, iudicium mutans in misericordiam, & legem in gratiam, digito scribēre in terra:* Qui sine peccato est primus in illā lapidem mittat, *liberauit: locū etiam contra Orientem, vbi Iudæi Iacobum iustum, fratrem Domini dictum propter vultus similitudinem, de pinna templi propter verbum & testimoniū Iesu Christi præcipitauerunt, atque vecte fullonis percussum occiderunt. Auream quoque crucem, si-*

cut & cæteras per omnem ciuitatem, funibus innexis, ad opprobrium Christianorum, magnis clamoribus subsannãdo adoratores crucis, flentibus Christianis, & vestes rumpentibus præ dolore & tristitia: et nimia cordis anxietate iam pene deficientibus, præcipitauerunt. Posuerunt etiam custodes, ne quis Christianorum septa atrii templi intraret. Vnde Ieremias: Repulit Deus altare suũ: maledixit sãctificationi suæ: *Et iterũ.* Propter peccata sacerdotũ, & iniquitates populorũ, alieni in domo Dñi vocẽ dederũt sicut in die soléni. *Ascendit autẽ ex altera parte Sephidin montẽ sanctum Sion, atque ecclesiã, noui sacramenti celebratione, frequentatione & orationibus Apostolorum, & gloriosæ virginis Mariæ post Ascensionem Domini, aduentu Spiritus sancti super Apostolos in die Pentecostes, salutatione Domini post resurrectionem dicentis discipulis:* Pax vobis, *sanctificatam: sui & suorum inhabitantium immundiciis, commessatione, potatione, luxuria, sancta loca, & se & suos polluere non metuit. Interim sepulcrum Domini denudatum, & omni ornatu expoliatum est, patulumque omnibus Christianis & Sarracenis commixtim intrantibus: & etiam locus vbi vestigia crucis nostræ redemptionis in monte sancto apparent, dextera parte habentia fissuram magnam in ipso lapide vbi sanguis & aqua de latere saluatoris in cruce pendentis, in terram profluxerũt, denudatus & expoliatus est:* sic ille ms. cui si lubet, iunges Iacobũ Vitriac. c. xcvi. & xcvii. Oriẽtalis histor. Monachique Altissiodor. Chronolog.

IN CAP. XXIII.

EXpeditionis characterem solenniter accepit.] In vrbe Turonensi, inquit Siluest. Girald. l. II. Hibern expug. ccxxvi. moxque Ricardi pater, & Rex Francorum, Gisortij cis Esium flumen oppidi Normanniæ Franciæque limitanei. cap. xxix. stupendum quoddam fantasma sibi reuelatum de successu Hierosolymitani itineris fusè narrat, explanatque. Vt id tandem belli geratur honestè, Christianeque, Petrus Blesensis hortatur epist. xxxiii. Quod certè frustra monitum, si Regiis constitutionibus obsecundatum.

IN CAP. XXIII.

FRedericus quoque Imperator.] *Quamquam cisalpinorum principum*, inquit Sil. Girald. cap. xxviii. l. II. Hibern. expug. *in signaculi susceptione postremus: in operis tamen executione, laudabili maturatione se primum exhibuit. Quem tantò cumulatior tam in cœlis palma, quàm in terris gloria dignum dixerim: quantò Regnis amplioribus, rebusque relictis tantique imperij curâ posthabita, terminum primò statutum, animosa constantia non præteriit* Iacob. Vitriac: Cótinuator Sigib. Monachus Altisiod. noster auctor in c. xxvii. cœterique scriptores contemporanei, eius meminere, præcipueque Abbas Vsperg. referens leges ab eodem iam Cruce signato sancitas Nurembergæ in conuentu principum: quas

ſui vice reliquit ad pacificam Germaniæ adminiſtrationem: Curioſe videbis eas in eiuſdem Vſperg. chron.

IN CAP. XXV.

CAſtrum Rodulfi, nequiſsimorum proditione, &c.] Silueſter Girald. & ipſe Anglus Cambréſis, contemporaneuſque tribuit non proditioni, ſed partim detrectationi militiæ Hieroſolymitanæ, Patriarchæque Vaticinio huiuſmodi: *De cætero gloria in ærumnam, & vſque ad finalem habitum honor in ignominiam vertetur.* Et paulò pòſt: *Sed vtinam aut patriar-:ha vir fuiſſet, non habens ſpiritum, & mendatium potius locutus eſſet, &c.* Et rurſus: *vt autem id euidentiam maiorem paucis ſummatim anticipemus, quæ per ordinem poſtea contigerunt, ſicut a racone veritatis eſt propoſitum: ſic vidimus in breui poſt modum diuina diſpoſitione completum.* Hæc :e ſigillatim deſcribit, numeratque in tertio, quod Auctor ex rumore vt plurimum men-laci, tribuit proditioni: *Tertio, qui terras numquam antea perdiderat, ſed ſemper ſuæ ditioni potenter adiecerat: Philippo Francorum Rege (quãquam adhuc annis tenello) viriliter in ipſum arma ſumente & damna paterna reſarciente: Aluerniam ferè totam amiſit. Quartò caſtellum Radulfi & Berri ferè totam.* Ita Silueſt. Giral. cap. xxvi. l. 11. Hybern. expugnatæ vertit non fallaci dolo, ſed virili prælio: ſed & auctor noter incertò famaque tantùm id ſcripſit & aſcripſit.

IN LIB. IIII. CAP. I.

Tertio Nonas Septembris: qui dies ex gentili superstitione malus vel Ægyptiacus.] S. Ambros. Epist. 83. *Varios Lunæ cursus obeundis negotiis commendare: vel cauere quosdam dies, quemadmodum plerique posteros dies vel Ægyptiacos declinare consueuerunt.* S. August. in epist. ad Galat. *Iam verò ne aliquid inchoetur, aut ædificiorum, aut huiusmodi quorumlibet operum diebus, quos Ægyptiacos vocant, sæpe etiam nos monere non dubitant.* Sueton. de Octauio Augusto. *Obseruabat & dies quosdam: ne aut postridie Nonas quoquam proficisceretur, aut Nonis quicquam rei seriæ inchoaret.* Porrò, tertio Nonas Sept. A. Gell. dicit, 4. Non. *Ante diem quoque quartum Cal. vel Nonas vel Idus tanquam inominalem diem plerique vitant.* Sed vtinã huiuscemodi profana dierum obseruatio tantum viguisset apud Ethnicos: vtinam Cimmeriæ tenebræ, caligoque huiuscemodi plusquam Ægyptia non obscurasse lumina plurimorum Christianorum: qui dies S. Iosepho patriarchę (vt impudentissimè cõfingunt & publicant nostrates Astrologastri prænunciatos obseruant ad vnguem. Rogaui aliquando virum probum, vt rescíret ex huiusmodi nugiuendulorum aliquo, nomen auctoris, in cuius libris lucerent dies illi candidi & atri. Sed quid à nebulone, nisi nebula & risum? Extat c. 41. *Non obseruetis hos dies qui dicuntur Ægyptiaci* xxvii. q. 1. tributus S. Au-

gust. in antiquis edit. Romana etenim testatur incertum esse auctorem. Beda in libello de Horologio (quem nonnulli detrahunt illi vt pote viro pietatis non impietatis & superstitionis studioso) dies Ægyptiacos comprehendit aliquot versibus.

Si tenebræ Ægyptus Graio sermone vocantur.
Inde dies mortis tenebrosos iure vocamus:
Bis deni, binique dies scribuntur in anno.
In quibus vna solet mortalibus hora timeri,
Tertia Septembris vulpis ferit è pede denam.

IN CAP. XI.

NEc ad hũc vsque diem & aliquis supplicio est addictus.] Nec erat addicendus, Iudæis his interneciones pridem demeritis ob crudelissimas immeritasque neces Sanctorũ puerorũ Christianorũ Anglorũ ab iisdem patratas, nempe S. Hugonis adhuc nouennis, rapti cruciatique octo diebus à Iudæis prouinciæ Lincolniensis: S. Vuillelmi Norduicensis pro nomine pueri Iesu, patibulo appensi Anno MCXLVI. tandemque cœlestibus prodigiis illustrati: Roberti æquè pueri ferociter mactati Anno MCLXXII. ad S. Edmundi, vt mittam anonymum, Henrico II. regnante, belluinè laniatum in prouincia Glocestrensi. Fœlices terque quaterque infantes: dignissimique, qui sequantur Agnum quocumque ierit; moriatur anima mea eorum morte: nouissimaque mea fiant similia eorum prioribus. Cœ-

terùm Radulfus Cogeshalensis in Chron. præterquàm quod & Iudæorum ædes faciat æquè superbas ac noster Auctor, duo connectit inquiens: *Quæ persecutio Judæorum* (quos fuisse quadringentos adnotat inferiùs) *in ortu Jubelei sui in quo aliquod diuinæ clementiæ signum aut diuturnæ captiuitatis remissionem sibi fore cælitus venturam interpretabantur, inchoata, vix per annum nec terrore regio, nec imperiali eius edicto, nec sub iuratoria tandem cautione Iudæis præstita conquiescere potuit. Vbique enim inimici Christi à Christianis immisericorditer perimebantur, &c.* Recenset enim mox, sed breuiùs, quæ Eboraci gesta, dixit prolixius Guillel. noster. qui tamen non expresit peculiarem huius dissidij caussam, vt ille his omnino verbis: *Cum gens illa nefaria per Regnum Angliæ circumquaque dispersa sub Henrico Rege* II. *in diuturna pacis securitate, & temporum tranquillitate, vitam in omnibus temporalibus opulentissimam duxisset: in tantam prorupit audaciam, imò vesaniam, vt Dominum nostrum Jesum Christum ore sacrilego, non solum in secretis suis conuenticulis, sed & publica voce impiè blasphemaret, ac fidei nostræ atque ecclesiasticis sacramentis palam conuiciando derogaret.*

IN CAP. XIII.

F*Amosa illa Teutonici Imperatoris expeditio.*] Iure famosa: quod constaret LXXXIII. Bellatorum millibus, Episcopis septem vnoque Archiepiscopo scilicet Tarentasiensi, duobus ducibus, Comitibus decem & nouem, Marchionibus tribus; quorum vnicus exprimitur ab abbate Vspergensi dicente graui fore & labori & tædio peculiarem singulorum enumerationem.

IN CAP. XVII.

P*Ontificalibus &c. vestem ineptissimè aptauit muliebrem.*] Hanc tragoediam vno prosequutus est libro Hugo Nunantinus, vel Nouantus Gallus Normanus, tum Episcopus Lichefeldensis in Anglia. Tradit verò in eo, quod Cancellarius à nautis cognitus, à mulieribus (& meritò, cum sine mulierum permissu se fingeret mulierem) illusus fuerit, consputus, per vias lutosas tractus, contumeliisque affectus multis, vt refert Baleus in centuria 3. ex eiusdem Hugonis libro incipiente: *Quæ literarum apicibus notantur.*

IN CAP. XVIII.

E*Iusdē peregrinantis acta, prout ab eis, qui interfuere, accepimus.*] Forsā à Guill. Peregrino,

qui heroico versu cecinit Ricardi Regis Odoeporicon: Ricardo nostri instituti canonico ad S. Trinitatis Londinensis Regique Ricardo percharo, adeo vt voluerit secum profisci in Palestinam: scripsit ergo eiusdem Regis itinerarium soluta strictaque oratione: Galterus quoque Rotomagēsis (de quo, hoc in cap. memoria) vno libro contexuit gesta eiusdem. Sed nihil horum putem exisse in lucem. Nam & ipse Baleus vt accepi à viro perdocto, Baleoque noto, quotquot vidisset volumina scriptorum Anglicorum: vt exscripserat titulos, aut igne aut vngue disperdebat.

Nisi diuina quadam prouidentia.] V. C. *veruntamen:* sed præstat integrum producere locũ: integrior enim est, quanquam vocula *veruntamen* non vsquequaque respõdeat impressis libris. Sic igitur. V. C. *Veruntamen diuina quadã prouidentia tantis & quotidianis defectibus, nec in modico minuebatur exercitus. Nam & super illorum numerum, qui ex labore propter Christum suscepto ad æternam requiem per dies singulos assumebãtur: ex regionibus Christianis plures accedebant, & assumendo emeritos, ita suum Christus nouo militum delectu reficiebat exercitum, vt assumptionem, supplementa superarent.*

In Cap. XXIIII.

C*Ausæ sane pudendæ.*] imò non pudendæ, quia non prouidendæ: vel saltem, quæ

prouideri non poterant, scilicet maleficia Sagarum commemorata in vita eiusdem Philippi à Rigordo scripta, Vincent. Bellou. Spec. histor. c. lv. l. xxx. & Ioanne Paris. in memoriali Histor. Quodque his grauiùs est testimoniis; consanguinitatis gradus Heroumque insignium probatus assertionibus, præcipuè Caroli Flandrensium Comitis. Caussas autem memoratas ab Auctore solus, quod sciam, ille ipse refert: cæteri, præcipuè duas superiores, nominatimque affinitatis: quam Innocent. III. reiicit Guillelmo Monpessulano in cap. *Per venerabilem* l. iiii. de legitimatione filiorum, obiicienti caussam Philippi: quam sigillatim monstrat fuisse meliorem: Ludouicus pater Philippi suo diuortio exposuit Franciam gladiis Anglorum militum. Philippus filius, stilis scriptorum: hoc tamen fœlicior patre, quòd Maria defuncta receperit Ingelburgem Anno MCCI. mandaritque Cardinalibus *quòd eum secum duceret sicut suam, nec separari tunc ab ea* vellet, inquit Rigord. in gestis eiusdem Philippi. Vincentius Bellou. l. xxxi. c. vi. vult id contigisse Anno MCCXIII. *nauigio, ad eundum in Angliam iam parato Rex Philippus uxorem suam Ingelburgem, à qua iam per annos xvi. & amplius dissenserat, recepit in gratiã. Ex quo Francorum populus plurimum exultauit.* Vnde paret esse suspectum Auctoris nostri dictum infrà l. v. c. xvi.

Illi autem Regis sui iniusto desiderio, &c.] In v. c. longè aliter, & non aliter, sic. *Qui nimirũ suo Regi plus iusto propitij, affinitate, per duorum*

pseudoepiscoporum Beluacensis, scilicet & Carnotensis execrabile periurium imaginariè approbata diuortium celebrarunt. Et Beluacensis quidem postea Dei iudicio traditus in manus Regis, &c.

IN CAP. XXIX.

H*Vmbaldus verò Dux Austriæ, qui vt supra dictum est.*] V.C. *Hunibaldus*: facilis Lapsus notarii ex cuius stilo pendeat apex. Emendandus tamen venit appendix Sigib. ad annũ MCXCIII. vbi appellatur Dux Austrasiorum qui, hodie Lotharingi: Austrij verò seu Austriaci semper Teuthones vt Guillel. Brito Armor. l. 1. Philipp. cecinit.

Austria Teuthonico, quod habens idiomate nomen
Tempore possedit Francorum natio longo,
Vndecies centum ter sex & quattuor annis
Antea quam Christum genuisset virgo beata
Postque Deum natum sex septuaginta trecentis

Eisque, qui se dediderant sub spe clementia, &c.] Anonymus contemporaneus Anglus ms. addit: *Quosdam digno pretio redemit: pecuniam singulorum in tali necessitate auidè sitiens. Nec mirum. Qui enim thesauros proprios multis in locis iam expenderat: eosque partim diutina peregrinatione, partim pro sua redemptione omnino euacuauerat: necesse erat, vt aliorum pecunias auidius exquireret.*

IN CAP. I. L. V. NOTÆ.

P*Rætereà Rex siue pro liberandis obsidibus, &c.*] Hisce potissimũ caussis Anonymus antè productus, producendusque mitigat insoliti vectigalis acerbitatem, inquiens: *Duæ caussæ*

præcipuè vrgebant, vt scilicet obsides pro se datos erga Imperatorem redimeret: & vt exercitum copiosum contra Regem Galliæ, qui terram suam incendiis, atque rapinis vndique vastabat, confestim conduceret. Quapropter, si auidius quàm regiam maiestatem decuit, pecuniam à subditis in tali casu exquirebat: ignoscendum potius erat, & tantis angustiis afflicti Regis piè compatiendum, quàm aliquid regiæ necessitati derogandum.

IN CAP. VI.

Q*Vod olim noscitur Gereberto.*] Alias, Gerberto, apud Glabr. Rodul. l. 1. histor. c. 4. Vuillel. Gemmet. l. 8. histor. Normann. c. xxvi. Dithmarum Merseburgens. Episcopū l. vi. chron. Lambert. Scafnab. Marianū Scot. Herman. contract. in Chron. & Syluestri defuncti florentes seculo, neque verbulum facientes hac de fabula: cuius originem v. c. Cardinal. Baronius, Onufr. Panuin. annotat. ad Platinam. Papir. Masson. repetunt ex egregia, qua Gerbertus excelluit, Mathematicarū, Philosophiæque peritia: vt & carmen hocce reiectum ad calcem Boetij in nostra Bibliotheca ms. confirmat.

Epitaphium Boetij; quod composuit dominus Siluester Papa Girber. Philo.

Roma potens dum iura suo declarat in orbe,
Tu pater & patriæ lumen Seuerine Boeti,
Consulis officio, rerum disponis habenas,
Infundis lucem studiis: & cedere nescis
Græcorum ingeniis: sed mens diuina coercet
Imperium mundi, gladio bacchante Gothorum:

Libertas Romana perit, tu consul & exul,
Insignes titulos præclara morte relinquens.
Nunc decus imperij summas qui prægrauat arces,
Tertius Otto sua dignum te iudicat aula,
Æternumque sui statuit monimenta laboris,
Et bene promeritum meritis exornat honestis.

Frigida insuper est ratiuncula nostri Guillelmi scribentis Siluestrum ignorasse templũ Romę, Hierusalem cognominatum: scilicet homo excellentis ingenij sic delirarit.

IN CAP. XV.

Militiam, quam Rutas vocant.] Sic supra l. II. c. XXVII. *Bribantionum copias, quas Rutas vocant:* Guillel. Brito l. V. Philippidos, *Ruptas.*

Quos Marchaderi sic clausit Rupta, quod ambo,
Dum patriæ pugnant capti vinctique cathenis,

Et paulò post,

Bellatorumque minorum
Millia dena quater, & Marchaderica Rupta,
Excedens numerum.

Et capto Isonduno.] Sic infrà c. XVII. v. c. *Isanduno*, alius Isendinio: sic fuit inconstans scribæ vel manus vel animus. Appen. Sig. Isoduno ad annum MCC. Altissiod. Monachus in Chronologia memorans synodum ibidem habitã anno MLXXX. *Exolduno:* Rigordus, Eisolduno (vnde & gallicè *Isoudun*) scribens ad annum MCXCV. non Ricardum, sed Mercaderiũ Cotarellorum ducem euertisse suburbanum, ca-

strumque

ſtrumque Anglo reparaſſe: Exoldunum porro vrbs eſt Biturigum in Aquitania prima ad Theonem flumen.

IN CAP. XXX.

B*Elluacenſis enim Epiſcopus propinquitate Regia inclytus.*] Emendatius, *Beluacenſis*: nouiſſimum enim l. vt abſonum ſic & abundans: aut cum Guillel. Armoric. *Bellouagenſis* l. v. Philip. hocce canens prælium.

Ricardus fines ingreſſus Bellouagenſes,
Immēſaſque hominum prædas, pecorumque, peremptis,
Pluribus, abducit, præſul ruit obuius illi
Beluaci, cum quo Guillelmus nobilis ille
Melloti dominus patriam defendere tentat, &c.
Idem præſul erat Roberti clara propago,
Qui Groſſi fuērat Ludouici regia proles
Et ſic natus, erat dicto regi patruelis.

Hactenus Guillelmus, ſimul tangens radicē propinquitatis regiæ: qua noſter auctor inclytum depingit Philippum. Eius verò comprehēſionem Rogerus Houed. Annal. poſteriori parte narrat, refertque eiuſdem literas ad Celeſtinum Papam, oblatas ab Epiſcopo Aurelianenſi Philippi Germano Celeſtinique reſponſum (quod ab auctore viſum apparet his verbis: *pro baculo paſtorali, lanceam: pro mitra, galeam*) in calce monentis: *Interim verò vinculis & lamentis mancipatus: vincula tua & lamēta leniter patienterque ſuſtineas iuxta illud poetæ.*

Leniter ex merito quicquid patiare ferendum est:
Quæ venit indignè, pœna dolenda venit.

IN CAP. XXXV.

SV*mpto apud Meretonam, &c.*] v.c. Mertenā: parœciale, quondamque simul cœnobiticum sacerdotium: seu, vt vocant, prioratum curatum in diœcesi Baiocensi, pendentem ab abbatia S. Laudi Constantiniensis in Normannia, Canonicorum S. Augustini, distanté ab eadem vrbe Constantia, nouem leucis, vulgoque dictum, *Mestri*: cuius hodie curam gerit Magister Rumfarius canonicus ad eiusdem S. Laudi professus, vir non ignarus linguarū, concionator facundus, & sacræ Theologiæ Baccalaureus.

Auctarium ad Notas. pag. 734.

AVbertus Miræus Canonicus & Bibliothecarius Antuerpiensis, cùm Anno 1609. Lutetiæ nobis adesset, & sermo de *Bribantionibus* incidisset, is me monuit per *Bribantiones*, designari *Brabantos*, Galliæ Belgicę populos, Iusti Lipsij testimonium atque authoritatem allegans. Eius hęc sunt verba, cē turia 3. ad Belgas, Epistola 45. *Nobis Belgis Ruter, est Eques: non Hercules à Græco ῥύτιν quasi ῥύτωρ protector, vt ingeniosè excogitant: sed à Ruta siue turma militari. Guillelmus Neubrigensis*: Rex, *inquit*, per stipendiariam militiam, quam Rutas vo-

cant expugnato Isonduno. *Nos* Rottas *etiam nunc appellamus : & fuerunt propriæ sanè Brabantis. Idem scriptor:* Rex stipendiarias Bribantionum copias, quas Rutas vocant accersiuit. *Vides nos* Brabantos *intelligi , nec sine gloria : quod etiam à Regibus euocaremur, ad stabiliendam eorum fortunam. Robertus de monte eosdem intelligit, in anno Domini M. C. LXXIIII.* Quod audiens Rex (*Henricus Angliæ*) Misit Brebensiones suos, & quosdam de militibus suis ad eorum auxiliũ. *Itaque robur & militia nostra à tot sæculis celebris, non etiam innocentia & abstinentia : & damnati in Concilio Lateranensi, Alexandro Pontifice, anno M. c. lxxvii. sæuitiæ nomine sumus. Canon Concilij:* De Brebantionibus, & Aragonensibus, & Nauarris, Basculis, & Coterellis, qui tantam in Christianos immanitatem exercent, vt nec monasteriis deferant, nec viduis aut pupillis, non pueris aut senibus, non cuilibet parcant ætati aut sexui: sed more paganorum omnia perdant & vastent, similiter constituimus, vt ipsi qui eos conduxerint, vel tenuerint, vel fouerint, excommunicati, publicè denũcientur. *Nos, inquam, illi sumus, etsi variè & pronunciatu ferè Gallico, scripti: propiùs ad hodiernum sonum poeta qui bellum* Philippi *Regis Francorum contra Othonem* Imper. *scripsit.*

Territat in primis nostros Comes iste Louani
Henricus, socer & miles nunc factus Othonis,
Innumeris cum Bràcbbantis, quò sæuior alter
Vix vsquam est populus bello, aut assuetior armis.

Cęterum idem Lipsius centuria ad Germanos & Gallos, epistola 36. notat *Leopoldum* Au-

ſtriæ Ducem à Guilielmo Neubrigenſi corruptè *Humboldum* nuncupari.

Auctarium ad Cap. viii. ſignatum perperam in notis ix. l. 11.

I*Lluſtres quoque Francorum & Anglorum Reges modis omnibus ſolicitare &c.*] Meis ad hos libros notis appoſueram vmbilicum: & ecce inter excutiendas ſchedas, mihi apparuit Annalis Vizeliacenſis fragmẽtum indicans thecnas Cæſareas quibus Ludouicus VII. Rex Francorum, vt iuſtitiæ ſic & ſimplicitatis amãtior, fuit propemodum irretitus ab Henrico Campaniæ Gallicanæ Comite, ſicut perhibet contexta his omnino verbis narratio.

His diebus Occidentalis eccleſia graui ſchiſmate laborabat. Henricus autem Comes Trecenſis partibus fauebat Imperatoris. Porro Ludouicus Rex Galliæ miſit in occurſum Alexandri Papæ Catholici legatos ſuos Theobaldum Abbatem S. Germani de pratis & Cadurcum clericum ſuum. Quorum legationem cum minus optatò Alexander ſuſcepiſſet: reuerſi, Vezeliacum venerunt. Et decidit in lectum ægritudinis Theobaldus Abbas, & mortuus eſt ix. Cal. Auguſti, ſepultuſque infra ianuam Baſilicæ B. Mariæ Magdalenæ, cuius monachus extiterat. Et vt cognouit Ludouicus Rex repulſam legatorum ſuorum, iratus pœnituit ſe ſuſcepiſſe Alexandrum contempto Victore: & ſcripſit per Manaſſem Epiſcopum Aurelianenſem ſuper hoc verbo, Comiti Henrico Trecenſi qui eo tempore ad Germanicum Imperatorem pro-

perabat. At ille gratulabundus pro opportunitate reperta suggessit Imperatori, vt finiret colloquium cum Rege, adunatis vtriusque regni optimatibus & ecclesiasticis viris, contestatus iureiurando quòd Rex audita vtriusque Apostolici electionis examinatione iuxta discretionem personarum vtriusque regni, staret consilio suo videlicet Henrici Comitis. Et indictum est colloquium apud Louigennam Vicum citra Ararim fluuium in fine regni Franciæ. Et statutum est vt Alexander Catholicus & Victor schismaticus colloquio adessent, & de sua electione in conspectu totius ecclesiæ conferrent. Quod vt cognouit Alexander, misit ad Ludouicum Regem legatos, scilicet Bernardum Portuensem Episcopum, & Hiacinthum Diaconem suum, qui Regis iram lenirent, & familiare colloquium inirent. Conuenerunt ergo Alexander & Ludouicus apud Syluiniacum, qui est vicus monachorum Cluniacensium. Rex autem Ludouicus rogabat Alexandrum vt ad constitutum veniret colloquium: aut, si præsentiam Imperatoris abhorreret, saltem ad partes illas accederet vsque ad Vergiacum castrum, quod erat inexpugnabile: Cui cum Alexãder nollet acquiescere: Ego, ait Rex, & te, & vniuersum Comitatum tuum saluum ducam, & reducam saluum sicut corpus meum. Et cum nec sic acquiesceret Alexander veritus dolos Imperatoris, respondit Rex: mirum est quod conscius iustitiæ suæ subterfugit testimonium innocentiæ suæ, seu audientiam. Et abiit Rex ad indictum cum Imperatore colloquium: nondum autem cognouerat conditiones, quas ex parte sua Comes Henricus fecerat cum Imperatore. Cum ergo venisset Rex ad castrum Diuionem, occurrit ei Comes Henricus: & tunc primum

aperuit ei pactiones quas cum Imperatore fecerat: dicens: Maiestatis tuæ reuerentiæ, & regni tui consulens vtilitati, Domine mi Rex, inij colloquutum super Ararim fluuium: quo tu, Domine mi Rex, & Imperator Fredericus cum Pontificibus, & Abbatibus atque optimatibus regni vtriusque conuenerant præsente tuo & Imperatoris Apostolico: vt ex vtraque parte eligerentur viri probatissimi tam ecclesiastici quàm militares, qui vtriusque Apostolici diiudicabunt. Et, si Rolandi electio fuerit sanior comprobata, Octauiani electio cassabitur, & Imperator procidet ad pedem Rolandi. Si autem Victoris electio præualuerit: Rolandus annullabitur. Tu verò, Domine Rex ad pedem Octauiani venies. Quòd si Victorem Octauianum deesse contigerit: Imperator ab eo deficiens, Alexandro tuo obediet. Si autem è conuerso Alexander defuerit: identidem decidet, & Rex Victori fauebit. At verò si tua maiestas noluerit, nec prædictis pactionibus acquiescere, nec arbitrio iudicum assensum præbere: ego iureiurando iuraui quod ad partes illius transibo: & quicquid de fisco Regis in feodum habeo, Imperatori tradens, ab illo deinceps tenebo. Stupefactus Rex Ludouicus, ad hæc respondit: Miror vnde tibi fiducia quod me inscio meque inconsulto talia cum Imperatore condixisti. Respondit Henricus. Hanc fiduciam, tu Rex, per Manassen Aurelianorum Episcopum mihi dedisti. Interrogatus super hoc verbo Episcopus timore Regis dissimulare cœpit occultas machinationes, quibus Henricum ad hoc induxerat. Tunc Henricus protulit Epistolam Regis, qua continebatur quòd nuncij Regis repulsi fuissent ab Alexandro. Ob quam rem indignatus Rex mandabat Henrico quatenus licenter

procederet, & colloquium vtriusque audientia iniret, certus quod Rex per omnia consilio illius staret. Fredericus autem Imperator ædificauerat sibi palatium miræ amplitudinis in loco, qui dicitur Dolah in finibus imperij sui. Et cognouerūt Franci quod Schismaticus Victor non esset cum Imperatore: & lætati sunt super illius absentia. Quo agnito Teutonici siue Germani currentes adduxerunt eum cum festinatione maxima eodem die. Quem assumptum Imperator duxit eum supra pontis medium: Statimque quasi pactionibus satisfecisset, recessit. Rex autem Ludouicus quasi venatum pergens transiit per nemus ad locum colloquij: misitque Iocium Turonensem Archiepiscopum, & Mauricium Parisiensem Episcopum: Guillelmum quoque Vizeliaci Abbatem cum aliis optimatibus regni sui ad nuncios Imperatoris, qui ibidem conuenientes verbum Regis expectabant: Inter quos etiam erat Comes Henricus qui propter affinitatem cognationis, partibus omnino fauebat Victoris schismatici. Petierunt itaque missi Regis ex ore eius competentes inducias: eo quod pactiones huius colloquii hactenus vsque perendie Regi fuissent incognita, præsertim cum Imperator compulerit Henricum Comitem iurare, ne prædictas ante diem constituti colloquij vllo modo manifestaret Regi: indecens autem fore tam temere de tanto negotio definire. Cūque Imperatoris Frederici prolocutores petitas inducias negarent: reuersus est Rex apud Diuionem. Cardinales verò quos illuc Alexander Papa miserat, sperantes solutum esse colloquium, Vizeliacum redierunt. Rex autem constituit, qui custodirent fines regni sui. Et sequenti summo mane venit Comes Henricus ad Regem in palatium Ducis Burgundiæ, alle-

gans Regem nequaquam esse à pactionibus liberum: ideoque se necessario discessiorum ab eo, & se traditurum in manus imperatoris, ita ut totam terram, quã de feodo Regis hactenus tenuerat, amodo imperatori traditam, ab eo reciperet, & hominium illi faceret. Attamen ob gratiam Regis obtinuisse se dixit ab Imperatore trium hebdomadarum inducias ea conditione quòd Rex datis obsidibus polliceretur Imperatori ad diem se venturum, & Alexandrum adducturũ: atque ibidem causam utriusque auditurum, & iudicio proborum virorum imperij, & Regni, pariturum: aut certè seipsum tradere vinctum Imperatori apud Chrysopolim, quæ est urbs nobilis Bisuntinorum: & acquieuit Rex, & defecit spiritus eius, & tædiatus est animo: pactusque est ita se facturum datis obsidibus Duce Burgundiæ, Comite Flandriæ & Guillelmo Comite Niuernensi. Omnis autem Ecclesiasticus ordo audito hoc verbo, quod fecerat Rex, doluit valde, & corde clamauerunt ad Dominum, ut misereretur ecclesiæ suæ sanctæ & liberaret Regem à fraude circumuenientium se. Abiit ergo Rex ad prædictum locum Lowigennæ, ubi Regi debebat occurrere Imperator. Sed fefellit Imperator Henricum, misitque præcipuum fautorem Schismatis Renaldum Cancellarium suum Coloniensis ecclesiæ Archiepiscopũ. Cumque coram eo replicarentur pactiones, quas Comes Henricus ex ore Imperatoris proposuerat Regi: subitò diuina virtus astitit ecclesiæ suæ & piæ simplicitati Regiæ maiestatis. Respondit enim Renaldus profani erroris fautor nequaquam Imperatorem talia dixisse: scilicet quod cuiquam permitteret consortium iudicandi Romanam Ecclesiam, quæ propriè sui iuris existebat. Tunc repletus gaudio

Rex quæsiuit ab Henrico Comite vtrùm se haberent pactiones secundùm formam ab eo propositam. Et ille: habent, & Rex: Ecce ait, quod imperator, qui iuxta verbum tuum adesse debuit, abest. Ecce etiam quod misi illius formam pacti te præsente, te teste cõmutant: Verum est, inquit Comes Henricus. Et ait Rex. Nonne ego absolutus sum ab omni pacto? Absolutus, ait, Henricus. Et dixit Rex Ludouicus cunctis optimatibus suis & Episcopis, atque Abbatibus, qui præsentes aderant. Audistis & vidistis qualiter ego ipse gratis perfecerim omnia, quæ ad me pertinẽt. Edicite vtrum liber ab his pactionibus videar. Dicũt omnes, liberasti verbum tuum. Statimque Rex velocissimum equum, cui insidebat, reducens protinus ire perrexit. Teutonici autem valde confusi insecuti sunt eum rogantes vt rediret ad Imperatorem paratum a prosequi omnia quæ Hẽricus Comes proposuerat. At ille parui pendens quæ dicebantur, decipulam, quam euaserat, exhorruit dicens: feci quod meum fuit. Sic soluto conuentu Rex rediit in regnũ suum.

a *forsan, exequi.*

Hactenus Vizeliacense ms. quo sole clarius patet Imperatorem dolosè conatum imponere Ludouici simplicitati, vt pòst quasi arietem opponeret. Hiauit certè lupus: sed bolus ereptus est eius faucibus. Lector interim videat amplissimum hîc supplementum vniuersorum illius ætatis scriptorum absolutè narrantium Ludouicum Regem benignè excepisse Alexandrum, exceptumque constanter & religiosè coluisse.

Soli Deo Optimo maximo laus & honos & gloria.

INDEX CVM NOMINVM ILLVSTRIVM, TVM RERVM MEMORABILIUM, quæ hoc Opere de rebus Anglicis continentur.

A.

C.

Comitis

E.

F.

G.

H.

Digitized by Google

Papiensium

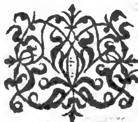
Q.

R.

T

V

FINIS.

NOTARVM AD GVILlelmum Neubrigensem

INDEX.

D.

E.

F.

G

Guillelmi

I.

L.

M.

Google

S.

T.

FINIS.

Errata sic corrigito.

PAg. 10. lin 3 pro *petulit* lege, *pertulit*. p. 21. l. 7. pro *Deirorum*, l. *Deirorum*, p. 22. l. 3. pro *decore*, l. *dedecore*: p. 34. l. 1. pro *Marcellus*, l. Martellus, p. 35. l. penult. pro *Album*, repone *Albanum*, p. 36. l. 1. post, *ius* adde, *gentium*. *sed* ibidem l. 6. *Lundolniensem*, l. Landoniensem, pag. 49. lin. 1. *miserandæ* lege *mirandæ*, pag. 52. l. 10. post *abundauit*, adde: *sed longe superabundauit*. pag. 60. dele scholium ad oram positum. pag. 66. l. 10. *paratu*, l. partu, p. 76. l. 12. *partibus*, l. *patribus*, p. 77 l. 3. dicatæ, l. ditatæ, ibidem, l. 18. *perituram*, l. parituram, ibid. l. 25 *reactum* l. reatum, p. 78. l. 10. post voculam *cum* adde, *casu*, p. 81. l. 12. & *cæna* l. cæsa, p. 84. l. vltima & 85. l. 1. *quiesceret* l. *quiescerent*, p. 85. in scholio. 1. *repulis* l. repulsis p. 96. in scholio 2. *bigo vivis* l. *buso vivus*. ibid. Cenomanicæ reponas pro Cnomani. p. 114. l. 14. regionibus, ibidem l. 18 *cetri*, l. *certi* p. 122. in scholio marginali litera C, pro *Cumbricæ* l. *Cãbricæ* p. 296 l. 7. *Regnum* l. *Regum* p. 198. l. 14. meditãtibus le. *mediantibus*, p. 200 l. antepenultima *exultabat*, l. *exulabat* p. 202. l. 24. post, *tunc*, adde *actum*, p. 241. l. 21. cantica l. cantia, p. 312. l. 16 *inclinati* l. *inclyti*, pu. 325 l. 21. *degenerat* l. *degenerabat*, p. 179 l. 14. *solicitudines*, l. solitudines, p. 184. in scholio 2. *mysterij* pro *mysterium*, p. 211. l. 17. *ruentibus*, l. ruentibus. pag 241. l. 21 pro *Cantica* l. *Cantia*, p 243. in scholio pro *huminem* l. *humilem*, p. 162. l. cap 37. pro *simulatas* l. *simultas* p. 254. vltima *Regis* l. Regi, p. 257. l. 18. *prærogatiua* l. *prærogatiuas*. p. 371. l. 7. *in probis* l *improbis*, p. 382. l. 5 *obbonancem* l. obseruantem, p. p. 396. l. 15. *pellegit* l *pellexit*, p 416. l. 10 electio l. *electo*, p. 436 l. vlt. *desperiatus* pro *desperatus*, p. 447. l. 4. *insit* l. inuasit p. 550. l. 22. Reliosos l. Religiosos p. 552. in scholio *Gaurini* l. *Taurini*, p 556. lin. antep. *patribus* l. partibus, p 614 l 4. *Sicardo* l. *Ricardo*, p. 619. l. vlt. *claramit* l. *claruit*, p. 634 linea penult. *indecorum* secundò positum l. *indignum*, p. 643. post *deditus* adde, *vanitati*, p. 654. l. 9. *Nuga* l. *Plaga* p. 655. l. 17. *non* l. *animo*, p. 657. l. 6. l. feralibus, p. 663. l. 10. *redire* l. *rediere*, p. 667. l 11. lege angebat.

Index mendorum in notis emendendarum.

PAg. 681 l. penult. *Henrico*, repone Hietico. p. 684. Glautræ l. *Glauornia*. p. 700. vsque ad hæc verba: *His igitur in literis* repones pagina præcedente ante hæc: *Huc vsque &c.* p. 711. effectum, *affectum*. p. 721. l. 3. post *magister*, scribe *Geruasius*, p 745. versa facie altera, pro numero 740. repone 749. p. 747 post marginalem numerum clxxix repone clxxx, & sic consequenter, pag. 730. lin. penult. pro 1570. lege 1170.

376 — 8. 566 —

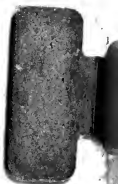

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google